॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

इषे त्वोर्जे त्वा वायवः स्थोपायवः स्थ देवो वः सविता प्रार्पयतु श्रेष्ठतमाय कर्मण आ प्यायध्वमघ्निया देवभागमूर्जस्वतीः पयस्वतीः प्रजावतीरनमीवा अयक्ष्मा मा वः स्तेन ईशत माऽघशꣳसो रुद्रस्य हेतिः परि वो वृणक्तु ध्रुवा अस्मिन्गोपतौ स्यात बह्वीर्यजमानस्य पशून्पाहि॥ (१)

इषे त्रिचत्वारिꣳशत्॥ [१]

यज्ञस्य घोषदसि प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा अरातयः प्रेयमगाद्धिषणा बर्हिरच्छ मनुना कृता स्वधया वितष्टा त आवहन्ति कवयः पुरस्ताद्देवेभ्यो जुष्टमिह बर्हिरासदे देवानां परिषूतमसि वर्षवृद्धमसि देवबर्हिर्मा त्वाऽन्वङ्गा तिर्यक्पर्व ते राध्यासमाच्छेत्ता ते मा रिषं देवबर्हिः शतवल्शं वि रोह सहस्रवल्शा (२)

वि वयꣳ रुहेम पृथिव्याः सम्पृचः पाहि सुसम्भृता त्वा सम्भराम्यदित्यै रास्नाऽसीन्द्राण्यै सन्नहनं पूषा ते ग्रन्थिं ग्रथ्नातु स ते माऽऽस्थादिन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छे बृहस्पतेर्मूर्ध्ना हराम्युर्वन्तरिक्षमन्विहि देवङ्गममसि॥ (३)

स॒हस्र॑वल्शा अ॒ष्टात्रिꣳ॑शच्च॥ [२]

शुन्ध॑ध्वं दैव्या॑य॒ कर्म॑णे देवय॒ज्यायै॑ मात॒रिश्व॑नो घ॒र्मो॑ऽसि॒ द्यौर॑सि पृथि॒व्य॑सि वि॒श्वधा॑या असि पर॒मेण॒ धाम्ना॒ दृꣳह॑स्व॒ मा ह्वा॒र्वसू॑नां प॒वित्र॑मसि श॒तधा॑रं॒ वसू॑नां प॒वित्र॑मसि स॒हस्र॑धारꣳ हु॒तः स्तो॒को हु॒तो द्र॒फ्सो॒ऽग्नये॑ बृह॒ते नाका॑य॒ स्वाहा॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॒ꣳ सा वि॒श्वायुः॒ सा वि॒श्वव्य॑चाः॒ सा वि॒श्वक॑र्मा॒ सम्पृ॑च्यध्वमृतावरीरू॒र्मिणी॒र्मधु॑मत्तमा म॒न्द्रा धन॑स्य सा॒तये॒ सोमे॑न॒ त्वाऽऽत॑न॒च्मीन्द्रा॑य॒ दधि॒ विष्णो॑ ह॒व्यꣳ र॑क्षस्व॥ (४)

सोमे॑ना॒ष्टौ च॑॥ [३]

कर्म॑णे वां दे॒वेभ्यः॑ शकेय॒ वेषा॑य त्वा॒ प्रत्यु॑ष्ट॒ꣳ रक्षः॒ प्रत्यु॑ष्टा॒ अरा॑तयो॒ धूर॑सि॒ धूर्व॒ धूर्व॑न्तं॒ धूर्व॒ तं यो॒ऽस्मान्धूर्व॑ति॒ तं धू॒र्व यं व॒यं धूर्वा॑म॒स्त्वं दे॒वाना॑मसि॒ सस्नि॑तमं॒ पप्रि॑तमं॒ जुष्ट॑तमं॒ वह्नि॑तमं देव॒हूत॑म॒मह्नु॑तमसि हवि॒र्धानं॒ दृꣳह॑स्व॒ मा ह्वा॒र्मित्र॑स्य॒ त्वा॒ चक्षु॑षा॒ प्रेक्षे॒ मा भेर्मा सं वि॑क्था॒ मा त्वा॑ (५)

हिꣳसिषमु॒रु वाता॑य दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे॑ऽश्विनो॒र्बा॒हुभ्या॒ं पू॒ष्णो हस्ता॑भ्याम॒ग्नये॒ जुष्टं॒ निर्व॑पाम्य॒ग्नीषोमा॑भ्यामि॒दं दे॒वाना॑मि॒दमु॑ नः स॒ह स्फा॒त्यै त्वा॒ नारा॑त्यै॒ सुव॑रभि वि ख्ये॑षं वैश्वान॒रं ज्योति॒र्दृꣳह॑न्ता॒न्दुर्या॒ द्यावा॑पृथि॒व्योरु॒र्वन्तरि॑क्ष॒मन्वि॒ह्यदि॑त्यास्त्वो॒पस्थे॑ सादया॒म्यग्ने॑ ह॒व्यꣳ र॑क्षस्व॥ (६)

मा त्वा षट्त्वारिꣳशच्च॥ [४]

देवो वः सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिरापो देवीरग्रेपुवो अग्रेगुवोऽग्रं इमं यज्ञं नयताग्रे यज्ञपतिं धत्त युष्मानिन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्ये प्रोक्षिताः स्थाग्नये वो जुष्टं प्रोक्षाम्यग्नीषोमाभ्याꣳ शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्यायाऽ अवधूतꣳ रक्षोऽवधूता अरातयोऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा (७)

पृथिवी वेत्त्वधिषवणमसि वानस्पत्यं प्रति त्वाऽदित्यास्त्वग्वेत्त्वग्नेस्तनूरसि वाचो विसर्जनं देववीतये त्वा गृह्णाम्यद्रिरसि वानस्पत्यः स इदं देवेभ्यो हव्यꣳ सुशमि शमिष्वेषमा वदोर्जमा वद द्युमद्वदत वयꣳ सङ्घातं जेष्म वर्षवृद्धमसि प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तु परापूतꣳ रक्षः परापूता अरातयो रक्षसां भागोऽसि वायुर्वो विविनक्तु देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु॥ (८)

त्वा भाग एकादश च॥ [५]

अवधूतꣳ रक्षोऽवधूता अरातयोऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा पृथिवी वेत्तु दिवः स्कम्भनिरसि प्रति त्वाऽदित्यास्त्वग्वेत्तु धिषणाऽसि पर्वत्या प्रति त्वा दिवः स्कम्भनिर्वेत्तु धिषणाऽसि पार्वतेयी प्रति त्वा पर्वतिर्वेत्तु देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो

हस्ताभ्यामधिवपामि धान्यमसि धिनुहि देवान्प्राणाय त्वाऽपानाय त्वा व्यानाय त्वा दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धां देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु॥ (९)

प्राणाय त्वा पञ्चदश च॥ [६]

धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छापाऽग्नेऽग्निमामादं जहि निष्क्रव्याद्ँ सेधा देवयजं वह निर्दग्धꣳ रक्षो निर्दग्धा अरातयो ध्रुवमसि पृथिवीं दृꣳहाऽऽयुर्दृꣳह प्रजां दृꣳह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह धर्त्रमस्यन्तरिक्षं दृꣳह प्राणं दृꣳहापानं दृꣳह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह धरुणमसि दिवं दृꣳह चक्षुर् (१०)

दृꣳह श्रोत्रं दृꣳह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह धर्माऽसि दिशो दृꣳह योनिं दृꣳह प्रजां दृꣳह सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह चितः स्थ प्रजामस्मै रयिमस्मै सजातानस्मै यजमानाय पर्यूह भृगूणामङ्गिरसां तपसा तप्यध्वं यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम्॥ (११)

चक्षुरष्टाचत्वारिꣳशच्च॥ [७]

सं वपामि समापो अद्भिरग्मत समोषधयो रसेन सꣳ रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमद्भ्यः परि प्रजाताः स्थ समद्भिः पृच्यध्वं जनयत्यै त्वा सं यौम्यग्नये त्वाऽग्नीषोमाभ्यां

म॒खस्य॒ शिरो॑ऽसि घ॒र्मोऽसि वि॒श्वायु॑रु॒रु प्र॑थस्वो॒रु ते॑ य॒ज्ञप॑तिः प्रथतां॒ त्वच॑ गृह्णीष्वा॒ऽन्तरि॑त॒ꣳ रक्षो॒ऽन्तरि॑ता॒ अरा॑तयो दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता श्र॑पयतु॒ वर्षि॑ष्ठे॒ अधि॒ नाके॒ऽग्निस्ते॑ त॒नुव॑ माऽति॑ धा॒गग्ने॑ ह॒व्यꣳ र॑क्षस्व सं ब्रह्म॑णा पृच्यस्वैकता॒य स्वाहा॑ द्विता॒य स्वाहा॑ त्रिता॒य स्वाहा॑॥ (१२)

स॒वि॒ता द्वावि॑ꣳशतिश्च॥ [८]

आद॑द॒ इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि॒ दक्षि॑णः स॒हस्र॑भृष्टिः श॒ततेजा॑ वा॒युर॑सि ति॒ग्मतेजाः॒ पृथि॑वि देवयज॒न्योष॑ध्यास्ते॒ मूल॑ मा हिꣳसिष॒मप॑हतो॒ऽररुः॑ पृथि॒व्यै व्र॒ज ग॑च्छ गो॒स्थान॑ वर्ष॑तु ते॒ द्यौर्ब॑धा॒न दे॑व सवितः पर॒मस्या॑ परा॒वति॑ श॒तेन॒ पाशै॒र्योऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मस्तमतो॒ मा मो॒गप॑हतो॒ऽररुः॑ पृथि॒व्यै दे॑व॒यज॑न्यै व्र॒ज (१३)

ग॑च्छ गो॒स्थान॑ वर्ष॑तु ते॒ द्यौर्ब॑धा॒न दे॑व सवितः पर॒मस्या॑ परा॒वति॑ श॒तेन॒ पाशै॒र्योऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मस्तमतो॒ मा मो॒गप॑हतो॒ऽररुः॑ पृथि॒व्या अदे॑वयजनो व्र॒ज ग॑च्छ गो॒स्थान॑ वर्ष॑तु ते॒ द्यौर्ब॑धा॒न दे॑व सवितः पर॒मस्या॑ परा॒वति॑ श॒तेन॒ पाशै॒र्योऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मस्तमतो॒ मा (१४)

मो॑ग॒ररु॑स्ते॒ दिव॑ मा स्का॒न् वस॑वस्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु गाय॒त्रेण॒ छन्द॑सा रु॒द्रास्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साऽऽदि॒त्यास्त्वा॒

परि॑गृह्णन्तु जाग॑तेन॒ छन्द॑सा दे॒वस्य॑ सवि॒तुः स॒वे कर्म॑ कृण्वन्ति वे॒धस॑ ऋ॒तम॑स्यृत॒सद॑नमस्यृत॒श्रीर॑सि॒ धा अ॑सि स्व॒धा अ॑स्यु॒र्वी चासि॒ वस्वी॑ चासि पु॒रा क्रू॒रस्य॑ वि॒सृपो॑ विरप्शिन्नुदा॒दाय॑ पृथि॒वीं जी॒रदा॑नु॒र्यामै॑रयं च॒न्द्रम॑सि स्व॒धाभि॒स्तान्धीरा॑सो अनु॒दृश्य॑ यजन्ते॥ (१५)

दे॒वय॑ज॒न्यै व्र॒जन्तमतो॒ मा विर॑प्शि॒न्नेका॑दश च॥ [९]

प्रत्यु॑ष्ट॒ꣳ रक्षः॒ प्रत्यु॑ष्टा॒ अरा॑तयो॒ऽग्नेर्व॒स्तेजि॑ष्ठेन॒ तेज॑सा॒ निष्ट॑पामि गो॒ष्ठं मा निर्मृ॑क्षं वा॒जिन॑ं त्वा सपत्नसा॒हꣳ सम्मा॑ज्मि॒ वाचं॑ प्रा॒णं चक्षुः॒ श्रोत्रं॑ प्र॒जां योनिं॒ मा निर्मृ॑क्षं वा॒जिनी॑ं त्वा सपत्नसा॒हीꣳ सम्मा॑ज्म्या॒शासा॑ना सौमन॒सं प्र॒जाꣳ सौभा॑ग्यं त॒नूम्। अ॒ग्नेरनु॑व्रता भू॒त्वा सन्न॑ह्ये सुकृ॒ताय॒ कम्। सु॒प्र॒जस॑स्त्वा व॒यꣳ सु॒पत्नी॒रुप॑ (१६)

सेदिम। अग्ने॑ सपत्न॒दम्भ॑न॒मद॑ब्धासो॒ अदा॑भ्यम्। इ॒मं विष्या॑मि॒ वरु॑णस्य॒ पाशं॒ यमब॑ध्नीत सवि॒ता सु॒शेवः॑। धा॒तुश्च॒ योनौ॑ सुकृ॒तस्य॑ लो॒के स्यो॒नं मे॑ स॒ह पत्या॑ करोमि। समायु॑षा॒ सम्प्र॒जया॒ सम॑ग्ने॒ वर्च॑सा॒ पुनः॑। सम्पत्नी॒ पत्या॒ऽहं ग॑च्छे॒ समा॒त्मा त॒नुवा॒ मम॑। म॒ही॒नां पयो॒ऽस्योष॑धीना॒ꣳ रस॒स्तस्य॒ तेऽक्षी॑यमाणस्य॒ निर्- (१७)

व॑पामि मही॒नां पयो॒ऽस्योष॑धीना॒ꣳ रसोऽद॑ब्धेन त्वा॒ चक्षु॑षा॒ऽवे॑क्षे सुप्रजा॒स्त्वाय॒ तेजो॑ऽसि॒ तेजोऽनु॒ प्रेह्य॒ग्निस्ते॒ तेजो॒ मा वि

नै॑द॒ग्नेर्जि॒ह्वाऽसि॑ सु॒भूर्दे॒वानां॒ धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॒ यजु॑षेयजुषे भव शु॒क्रम॑सि॒ ज्योति॑रसि॒ तेजो॑ऽसि दे॒वो वः॑ सवि॒तोत्पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वित्रे॑ण॒ वसोः॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिभिः॑ शु॒क्रं त्वा॑ शु॒क्रायां॒ धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॒ यजु॑षेयजुषे गृह्णामि॒ ज्योति॑स्त्वा॒ ज्योति॑ष्य॒र्चिस्त्वा॒ऽर्चिषि॒ धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॒ यजु॑षेयजुषे गृह्णामि॥ (१८)

उप॒ नी र॒श्मिभिः॑ शु॒क्रꣳ षोड॑श च॥ [१०]

कृष्णो॑ऽस्याखरे॒ष्ठो॑ऽग्नये॑ त्वा॒ स्वाहा॒ वेदि॑रसि ब॒र्हिषे॑ त्वा॒ स्वाहा॑ ब॒र्हिर॑सि स्रु॒ग्भ्यस्त्वा॒ स्वाहा॑ दि॒वे त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय त्वा पृथि॒व्यै त्वा॑ स्व॒धा पि॒तृभ्य॒ ऊर्ग्भ॑व बर्हि॒षद्भ्य॑ ऊ॒र्जा पृ॑थि॒वीं ग॑च्छत॒ विष्णोः॒ स्तूपो॒ऽस्यूर्णा॑म्रदसं त्वा स्तृणामि स्वास॒स्थं दे॒वेभ्यो॑ गन्ध॒र्वो॑ऽसि वि॒श्वाव॑सु॒र्विश्व॑स्मा॒दीष॑तो॒ यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ई॑डि॒त इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि॒ (१९)

दक्षि॑णो॒ यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ई॑डि॒तो मि॒त्रावरु॑णौ त्वोत्तर॒तः परि॑धत्तां ध्रु॒वेण॒ धर्म॑णा॒ यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ई॑डि॒तः सूर्य॑स्त्वा पु॒रस्ता॑त्पातु॒ कस्या॑श्चिद॒भिश॑स्त्या वी॒तिहो॑त्रं त्वा कवे द्यु॒मन्त॒ꣳ समि॑धीम॒ह्यग्ने॑ बृ॒हन्त॑मध्व॒रे वि॒शो य॒न्त्रे स्थो॒ वसू॑नाꣳ रु॒द्राणा॑मादि॒त्याना॒ꣳ सद॑सि सीद जु॒हूरु॑प॒भृद्ध्रु॒वाऽसि॑ घृ॒ताची॒ नाम्ना॑ प्रि॒येण॒ नाम्ना॑ प्रि॒ये सद॑सि सीदै॒ता अ॑सदन्थ्सुकृ॒तस्य॑ लो॒के ता

विष्णो पाहि पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञनियम्॥ (२०)

बाहुरसि प्रिये सदसि पञ्चदश च॥ [११]

भुवनमसि वि प्रथस्वाग्ने यष्टरिदं नमः। जुह्वेह्यग्निस्त्वा ह्वयति देवयज्याया उपभृदेहि देवस्त्वा सविता ह्वयति देवयज्याया अग्नाविष्णू मा वामव क्रमिषं वि जिहाथां मा मा सन्तापं लोकं मे लोककृतौ कृणुतं विष्णोः स्थानमसीत इन्द्रो अकृणोद्वीर्याणि समारभ्योर्ध्वो अध्वरो दिविस्पृशमहुतो यज्ञो यज्ञपतेरिन्द्रा-वान्थ्स्वाहा बृहद्भाः पाहि माऽग्ने दुश्चरितादा मा सुचरिते भज मखस्य शिरोऽसि सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्क्ताम्॥ (२१)

अहुत एकविꣳशतिश्च॥ [१२]

वाजस्य मा प्रसवेनोद्भाभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्ना इन्द्रो मे निग्राभेणाधराꣳ अकः। उद्भाभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्। वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्तꣳ रिहाणा वियन्तु वयः। प्रजां योनिं मा निर्मृक्षमा प्यायन्तामाप ओषधयो मरुतां पृषतयः स्थ दिवं (२२)

गच्छ ततो नो वृष्टिमेरय। आयुष्पा अग्नेऽस्यायुर्मे पाहि चक्षुष्पा अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ध्रुवाऽसि यं परिधिं पर्यधत्था अग्ने देव पणिभिर्वीयमाणः। तन्त एतमनु जोषं भरामि नेदेष त्वदपचेतयातै

यज्ञस्य पाथ उप समितꣳ सꣳस्रावभागाः स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठा बर्हिषदश्च (२३)

देवा इमां वाचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वमग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनी सुम्ने मा धत्तं धुरि धुर्यौ पातमग्नेऽदब्धायोऽशीततनो पाहि माऽद्य दिवः पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ट्यै पाहि दुरद्मन्यै पाहि दुश्चरितादविषन्नः पितुं कृणु सुषदा योनिꣳ स्वाहा देवा गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित मनसस्पत इमं नो देव देवेषु यज्ञꣳ स्वाहा वाचि स्वाहा वाते धाः॥ (२४)

दिवश्च वित्वा गातुत्रयोदश च॥ [१३]

उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसः सह मादयध्यै। उभा दातारविषाꣳ रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम्। अश्रवꣳ हि भूरिदावत्तरा वां वि जामातुरुत वा घा स्यालात्। अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम्। इन्द्राग्नी नवतिं पुरो दासपत्नीरधूनुतम्। साकमेकेन कर्मणा। शुचिं नु स्तोमं नवजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम्॥ (२५)

उभा हि वाꣳ सुहवा जोहवीमि ता वाजꣳ सद्य उशते धेष्ठा। वयमु त्वा पथस्पते रथं न वाजसातये। धिये पूषन्नयुज्महि। पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानडर्कम्। स नो

रासच्छुरुधश्चन्द्राग्रा धियं धिय२ सीषधाति प्र पूषा। क्षेत्रस्य पतिना वय२ हितेनेव जयामसि। गामश्वं पोषयित्वा स नो (२६)

मृडातीदृशे। क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिं धेनुरिव पयो अस्मासु धुक्ष्व। मधुश्चुतं घृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो मृडयन्तु। अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्। युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठान्ते नम उक्तिं विधेम। आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्नवाम तदनु प्रवोढुम्। अग्निर्विद्वान्थ्स यजाथ् (२७)

सेदु होता सो अध्वरान्थ्स ऋतून्कल्पयाति। यद्वाहिष्ठं तदग्नये बृहदर्च विभावसो। महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते। अग्ने त्वं पारया नव्यो अस्मान्थ्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा। पूश्च पृथ्वी बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शं योः। त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वा। त्वं यज्ञेष्वीड्यः। यद्वो वयं प्रमिनाम व्रतानि विदुषा देवा अविदुष्टरासः। अग्निष्टद्विश्वमा पृणाति विद्वान् येभिर्देवा२ ऋतुभिः कल्पयाति॥ (२८)

जुषेथामा स नो यजादा त्रयोवि२शतिश्च॥ [१४]

[इषे त्वा यज्ञस्य शुन्धध्वं कर्मणे देवोऽवधूतन्थृष्टिः सं वपाम्या ददे प्रत्युष्टं कृष्णोऽसि भुवनमसि वाजस्योभा वां चतुर्दश॥१४॥ इषे दृ२ह भुवनमष्टावि२शतिः॥२८॥ इषे त्वा कल्पयाति॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

आपः उन्दन्तु जीवसे दीर्घायुत्वाय वर्चसे ओषधे त्रायस्वैनꣳ स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीर्देवश्रूरेतानि प्र वपे स्वस्त्युत्तराण्यशीयाऽऽपो अस्मान्मातरः शुन्धन्तु घृतेन नो घृतप्रुवः पुनन्तु विश्वमस्मत्प्र वहन्तु रिप्रमुदाभ्यः शुचिरा पूत एमि सोमस्य तनूरसि तनुवं मे पाहि महीनां पयोऽसि वर्चोधा असि वर्चो (१)

मयि धेहि वृत्रस्य कनीनिकाऽसि चक्षुष्पा असि चक्षुर्मे पाहि चित्पतिस्त्वा पुनातु वाक्पतिस्त्वा पुनातु देवस्त्वा सविता पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिस्तस्य ते पवित्रपते पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छकेयमा वो देवास ईमहे सत्यधर्माणो अध्वरे यद्वो देवास आगुरे यज्ञियासो हवामह इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी आपः ओषधीस्त्वं दीक्षाणामधिपतिरसीह मा सन्तं पाहि॥ (२)

वर्च ओषधीरष्टौ च॥ [१]

आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये स्वाहा मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहा दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहाऽऽपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो हविषा वृधातु स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तोऽवृणीत सख्यं विश्वे राय

इ॑षुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे॒ स्वाह॑र्ख्सा॒मयोः॑ शिल्पे॑ स्थ॒स्ते वा॒मा रं॑भे॒ ते मा॑ (३)

पात॒माऽस्य य॒ज्ञस्योदृचं॑ इ॒मां धिय॒ꣳ शिक्ष॑माणस्य देव॒ क्रतुं॒ दक्षं॑ वरुण॒ सꣳशि॑शाधि॒ ययाऽति॒ विश्वा॑ दुरि॒ता तरे॑म सु॒तर्मा॑ण॒मधि॒ नावꣳ रुहे॒मोर्गस्याङ्गिर॒स्यूर्णम्रदा॒ ऊर्जं॑ मे यच्छ पा॒हि मा॒ मा मा॑ हिꣳसी॒र्विष्णोः॒ शर्मा॑सि॒ शर्म॒ यज॑मानस्य॒ शर्म॑ मे यच्छ॒ नक्ष॑त्राणां माऽतीका॒शात् पा॒हीन्द्र॑स्य॒ योनि॑रसि॒ (४)

मा मा॑ हिꣳसीः कृ॒ष्यै त्वा॑ सुस॒स्यायै॑ सुपिप्प॒लाभ्य॒स्त्वौष॑धीभ्यः सूप॒स्था दे॒वो वन॒स्पति॑रू॒र्ध्वो मा॑ पा॒ह्योदृचः॒ स्वाहा॑ य॒ज्ञं मन॑सा॒ स्वाहा॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॒ꣳ स्वाहो॒रोर॒न्तरि॑क्षा॒थ्स्वाहा॑ य॒ज्ञं वाता॒दा र॑भे॥ (५)

मा॒ योनि॑रसि त्रि॒ꣳशच्च॑॥ [२]

दैवीं॒ धियं॑ मनामहे सुमृडी॒काम॒भिष्ट॑ये वर्चो॒धां य॒ज्ञवा॑हसꣳ सुपा॒रा नो॑ अस॒द्वशे॑। ये दे॒वा मनो॑जाता मनो॒युजः॑ सु॒दक्षा॒ दक्ष॑पितार॒स्ते नः॑ पान्तु॒ ते नो॑ऽवन्तु॒ तेभ्यो॒ नम॒स्तेभ्यः॒ स्वाहाऽग्ने॒ त्वꣳ सु जा॑गृहि व॒यꣳ सु म॑न्दिषीमहि गोपा॒य नः॑ स्व॒स्तये॑ प्र॒बुधे॑ नः॒ पुन॑र्ददः। त्वम॑ग्ने व्रत॒पा अ॑सि दे॒व आ मर्त्ये॒ष्वा। त्वं (६)

य॒ज्ञेष्वीड्यः॑॥ विश्वे॑ दे॒वा अ॒भि मा माऽव॑वृत्रन् पू॒षा स॒न्या सोमो॒ राध॑सा दे॒वः स॑वि॒ता वसो॑र्वसु॒दावा॒ रास्वेय॑थ्सो॒माऽऽभूयो॑

भर॒ मा पृ॒णन्पू॒र्त्या वि रा॑धि॒ माऽहमायु॑षा च॒न्द्रम॑सि॒ मम॒ भोगा॑य भव॒ वस्त्र॑मसि॒ मम॒ भोगा॑य भवो॒स्राऽसि॒ मम॒ भोगा॑य भव॒ हयो॑ऽसि॒ मम॒ भोगा॑य भव॒ (७)

छागो॑ऽसि॒ मम॒ भोगा॑य भव मे॒षो॑ऽसि॒ मम॒ भोगा॑य भव वा॒यवे॑ त्वा॒ वरु॑णाय त्वा॒ निर्ऋ॑त्यै त्वा रु॒द्राय॑ त्वा॒ देवी॑रापो अपां नपाद्य ऊ॒र्मिर्ह॑वि॒ष्य॑ इन्द्रि॒यावा॑न्म॒दिन्त॑म॒स्तं वो॒ माऽव॑क्रमिष॒मच्छि॑न्नं॒ तन्तुं॑ पृथि॒व्या अनु॑ गेषं भ॒द्राद॒भि श्रेयः॒ प्रेहि॒ बृह॒स्पतिः॑ पुरए॒ता ते॑ अ॒स्त्वथे॒मव॑ स्य॒ वर॒ आ पृ॑थि॒व्या आ॒रे शत्रू॑न् कृणुहि॒ सर्व॑वीर॒ एदम॑गन्म देव॒यज॑नं पृथि॒व्या विश्वे॑ दे॒वा यदजु॑षन्त॒ पूर्व॑ ऋ॒ख्सा॒माभ्यां॒ यजु॑षा स॒न्तर॑न्तो रा॒यस्पोषे॑ण॒ समि॒षा म॑देम॥ (८)

आ त्व॑ꣳ हयो॑ऽसि॒ मम॒ भोगा॑य भव स्य॒ पञ्च॑विꣳशतिश्च॥ [३]

इ॒यं ते॑ शुक्र त॒नूरि॒दं वर्च॒स्तया॒ सं भ॑व॒ भ्राज॑ गच्छ॒ जूर॑सि धृ॒ता मन॑सा॒ जुष्टा॒ विष्ण॑वे॒ तस्या॑स्ते स॒त्यस॑वसः प्रस॒वे वा॒चो य॒न्त्रम॑शीय॒ स्वाहा॑ शु॒क्रम॑स्य॒मृत॑मसि वैश्वदे॒वꣳ ह॒विः सूर्य॑स्य॒ चक्षु॒राऽरु॑हम॒ग्नेर॒क्ष्णः क॒नीनि॑का॒ यदेत॑शेभि॒रीय॑से॒ भ्राज॑मानो विप॒श्चिता॒ चिद॑सि म॒नाऽसि॒ धीर॑सि॒ दक्षि॑णा- (९)

ऽसि य॒ज्ञिया॑ऽसि क्षत्रिया॒ऽस्यदि॑तिरस्युभय॒तः॑शीर्ष्णी॒ सा न॒ः सुप्रा॑ची॒ सुप्र॑तीची॒ सं भ॑व मि॒त्रस्त्वा॑ प॒दि ब॑ध्नातु पू॒षाऽध्व॑नः पा॒त्विन्द्रा॒याध्य॑क्षा॒यानु॑ त्वा मा॒ता म॑न्यता॒मनु॑ पि॒ताऽनु॒ भ्राता॒

सग॒र्भ्योऽनु॒ सखा॒ सयू॑थ्यः॒ सा दे॑वि दे॒वमच्छे॒हीन्द्रा॑य॒ सोमं॑ रु॒द्रस्त्वाऽऽव॑र्तयतु मि॒त्रस्य॑ प॒था स्व॒स्ति सोम॑सखा॒ पुन॒रेहि॑ स॒ह र॒य्या॥ (१०)

दक्षि॑णा॒ सोम॑सखा॒ पञ्च॑ च॥ [४]

वस्व्य॑सि रु॒द्राऽस्यदि॑तिरस्यादि॒त्याऽसि॑ शु॒क्राऽसि॑ च॒न्द्राऽसि॒ बृह॒स्पति॑स्त्वा सु॒म्ने र॑ण्वतु रु॒द्रो वसु॑भि॒रा चि॑केतु पृथि॒व्यास्त्वा॑ मू॒र्धन्ना जि॑घर्मि देव॒यज॑न॒ इडा॑यायः प॒दे घृ॒तव॑ति॒ स्वाहा॒ परि॑लिखित॒ꣳ रक्षः॒ परि॑लिखिता॒ अरा॑तय इ॒दम॒हꣳ रक्ष॑सो ग्री॒वा अपि॑ कृन्तामि॒ यो॑ऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्म इ॒दम॑स्य ग्री॒वा (११)

अपि॑ कृन्ताम्य॒स्मे राय॒स्त्वे राय॒स्तोते॒ रायः॒ सं दे॑वि दे॒व्योर्वश्या॑ पश्यस्व॒ त्वष्टी॑मती ते सपेय सु॒रेता॒ रेतो॒ दधा॑ना वी॒रं वि॑देय॒ तव॑ स॒न्दृशि॒ माऽहꣳ रा॒यस्पोषे॑ण॒ वि यो॑षम्॥ (१२)

अ॒स्य॒ ग्री॒वा एका॒न्नत्रि॒ꣳशच्च॑॥ [५]

अ॒ꣳशुना॑ ते अ॒ꣳशुः पृ॑च्यता॒ परु॑षा॒ परु॑र्ग॒न्धस्ते॒ काम॑मवतु॒ मदा॑य॒ रसो॒ अच्यु॑तो॒ऽमात्यो॑ऽसि शु॒क्रस्ते॒ ग्रहो॒ऽभि त्यं दे॒वꣳ स॑वि॒तार॑मू॒ण्योः॑ क॒विक्र॑तु॒मर्चा॑मि स॒त्यस॑वसꣳ रत्न॒धाम॒भि प्रि॒यं म॒तिमू॒र्ध्वा यस्या॒मति॒र्भा अदि॑द्युत॒त्सवी॑मनि॒ हिर॑ण्यपाणिरमिमीत सु॒क्रतुः॑ कृ॒पा स्वः॑। प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्रा॒णाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा

प्र॒जास्त्वमनु॒ प्राणि॑हि प्र॒जास्त्वामनु॒ प्राण॑न्तु॥ (१३)

अनु॑ स॒प्त च॑॥ [६]

सोमं॑ ते क्रीणा॒म्यूर्ज॑स्वन्तं॒ पय॑स्वन्तं वी॒र्या॑वन्तमभिमाति॒षाह॑ꣳ शु॒क्रं ते॑ शु॒क्रेण॑ क्रीणामि च॒न्द्रं च॒न्द्रेणा॒मृत॑म॒मृते॑न स॒म्यत्ते॒ गोर॒स्मे च॒न्द्राणि॒ तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्ण॒स्तस्या॑स्ते सहस्रपो॒षं पुष्य॑न्त्याश्चर॒मेण॑ प॒शुना॑ क्रीणाम्य॒स्मे ते॒ बन्धु॒र्मयि॑ ते॒ रायः॑ श्रयन्ताम॒स्मे ज्योतिः॑ सोमविक्र॒यिणि॒ तमो॑ मि॒त्रो न॒ एहि॒ सुमि॑त्रधा॒ इन्द्र॑स्यो॒रु मा वि॑श॒ दक्षि॑णमु॒शन्नु॒शन्त॑ꣳ स्यो॒नः स्यो॒नꣳ स्वा॒न॒ भ्राजाङ्घा॑रे॒ बम्भा॑रे॒ हस्त॒ सुह॑स्त॒ कृशा॑नवे॒ते वः॑ सोम॒क्रय॑णा॒स्तान्र॑क्षध्वं॒ मा वो॑ दभन्॥ (१४)

ऊ॒रुं द्वावि॑ꣳशतिश्च॑॥ [७]

उदायु॑षा स्वा॒युषोदोष॑धीनाꣳ रसे॒नोत्प॒र्जन्य॑स्य॒ शुष्मे॒णोद॑स्थाम॒मृताꣳ॒ अनु॑। उ॒र्वन्तरि॑क्षमन्वि॒ह्यदि॑त्याः॒ सदो॒ऽस्यदि॑त्याः॒ सद॒ आसी॒दास्त॑भ्नाद्याम॒ृषभो अ॒न्तरि॑क्ष॒ममि॑मीत वरि॒माण॑ं पृथि॒व्या आसी॑द॒द्विश्वा॒ भुव॑नानि स॒म्राड्विश्वेत्तानि॒ वरु॑णस्य व्र॒तानि॒ वने॑षु॒ व्य॑न्तरि॑क्षं ततान॒ वाज॒मर्व॑त्सु॒ पयो॑ अघ्नि॒यासु॑ ह॒त्सु (१५)

क्रतुं॒ वरु॑णो वि॒क्ष्वग्निं दि॒वि सूर्य॑मदधा॒त्सोम॒मद्रा॒वुदु॒त्यं जा॒तवे॑दसं दे॒वं व॑हन्ति के॒तवः॑। दृ॒शे विश्वा॑य॒ सूर्य॑म्॥ उस्रा॒वेत॑ धूर्षाहावन॒श्वू अवी॑रहणौ ब्रह्म॒चोद॑नौ॒ वरु॑णस्य॒ स्कम्भ॑नमसि॒

वरु॑णस्य स्कम्भ॒सर्ज॑नमसि॒ प्रत्य॑स्तो॒ वरु॑णस्य॒ पाशः॑॥ (१६)

हृ॒थ्सु पञ्च॑त्रिꣳशच्च॥ [८]

प्रच्य॑वस्व भुवस्पते॒ विश्वा॑न्य॒भि धामा॑नि॒ मा त्वा॑ परिप॒री वि॑द॒न्मा त्वा॑ परिप॒न्थिनो॑ विद॒न्मा त्वा॒ वृका॑ अघा॒यवो॒ मा ग॑न्ध॒र्वो वि॒श्वाव॑सु॒रा द॑घच्छ्ये॒नो भू॒त्वा परा॑ पत॒ यज॑मानस्य नो गृ॒हे दे॒वैः सꣳस्कृ॒तं यज॑मानस्य स्व॒स्त्यय॑न्य॒स्यपि॒ पन्था॑मगस्महि स्वस्ति॒गाम॑ने॒हसं॒ येन॒ विश्वाः॒ परि॒ द्विषो॑ वृ॒णक्ति॑ वि॒न्दते॒ वसु॒ नमो॑ मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्य॒ चक्ष॑से म॒हो दे॒वाय॒ तदृ॒तꣳ स॑पर्यत दूरे॒दृशे॑ दे॒वजा॑ताय के॒तवे॑ दि॒वस्पु॒त्राय॒ सूर्या॑य शꣳसत॒ वरु॑णस्य॒ स्कम्भ॑नमसि॒ वरु॑णस्य स्कम्भ॒सर्ज॑नम॒स्युन्मु॑क्तो॒ वरु॑णस्य॒ पाशः॑॥ (१७)

मि॒त्रस्य॒ त्रयो॑विꣳशतिश्च॥ [९]

अ॒ग्नेरा॑ति॒थ्यम॑सि॒ विष्ण॑वे त्वा॒ सोम॑स्याऽऽति॒थ्यम॑सि॒ विष्ण॑वे॒ त्वाऽति॑थेराति॒थ्यम॑सि॒ विष्ण॑वे त्वा॒ऽग्नये॑ त्वा रायस्पोष॒दाव्ने॒ विष्ण॑वे त्वा श्ये॒नाय॑ त्वा सोम॒भृते॒ विष्ण॑वे त्वा॒ या ते॒ धामा॑नि ह॒विषा॒ यज॑न्ति॒ ता ते॒ विश्वा॑ परि॒भूर॑स्तु य॒ज्ञं ग॑य॒स्फानः॑ प्र॒तर॑णः सु॒वीरोऽवी॑रहा॒ प्र च॑रा सोम॒ दुर्या॒नदि॑त्याः॒ सदो॒ऽस्यदि॑त्याः॒ सद॒ आ (१८)

सी॑द॒ वरु॑णोऽसि धृ॒तव्र॑तो वारु॒णम॑सि शं॒योर्दे॒वानाꣳ स॒ख्यान्मा दे॒वाना॑म॒पस॑श्छिथ्स्म॒ह्याप॑तये त्वा गृह्णामि॒ परि॑पतये त्वा गृह्णामि॒ तनू॒नप्त्रे॑ त्वा गृह्णामि शाक्व॒राय॑ त्वा गृह्णामि॒ शक्म॒न्नोजि॑ष्ठाय त्वा

गृह्णाम्यनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्ते-ऽन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा सत्यमुप गेषꣳ सुविते मा धाः॥ (१९)

आ मैक च॥ [१०]

अꣳशुरꣳशुस्ते देव सोमाऽऽप्यायतामिन्द्रायैकधनविद आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽऽ प्यायय सखीन्थ्सन्या मेधया स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीयेष्टा रायः प्रेषे भगायर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने व्रतपते त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि या मम तनूरेषा सा त्वयि (२०)

या तव तनूरियꣳ सा मयि सह नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानि या ते अग्ने रुद्रिया तनूस्तया नः पाहि तस्यास्ते स्वाहा या ते अग्ने-ऽयाशया रजाशया हराशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठोग्रं वचो अपावधीं त्वेषं वचो अपावधीꣳ स्वाहा॥ (२१)

त्वयि चत्वारिꣳशच्च॥ [११]

वित्तायनी मेऽसि तिक्तायनी मेऽस्यवतान्मा नाथितमवतान्मा व्यथितं विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो यौऽस्यां पृथिव्यामस्याऽऽ-युषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधेऽग्ने अङ्गिरो यो द्वितीयस्यां तृतीयस्यां पृथिव्यामस्याऽऽयुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम (२२)

यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधे सिꣳहीरसि महिषीरस्युरु प्रथस्वोरु

तं यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवाऽसि देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः शुम्भस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु मनोजवास्त्वा पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु विश्वकर्मा त्वा-ऽऽदित्यैरुत्तरतः पातु सि॒ꣳहीर॑सि सपत्नसा॒ही स्वाहा॑ सि॒ꣳहीर॑सि सुप्रजा॒वनिः॒ स्वाहा॑ सि॒ꣳही- (२३)

-र॑सि रायस्पोष॒वनिः॒ स्वाहा॑ सि॒ꣳहीर॑स्यादित्य॒वनिः॒ स्वाहा॑ सि॒ꣳहीर॒स्या व॑ह दे॒वान्दे॑वय॒ते यज॑मानाय॒ स्वाहा॑ भू॒तेभ्य॑स्त्वा वि॒श्वायु॑रसि पृथि॒वीं दृꣳह ध्रुव॒क्षिद॑स्य॒न्तरि॑क्षं दृꣳहाच्युत॒क्षिद॑सि॒ दिवं॑ दृꣳहा॒ग्नेर्भस्मा॑स्य॒ग्नेः पुरी॑षमसि॥ (२४)

नाम॑ सुप्रजा॒वनिः॒ स्वाहा॑ सि॒ꣳहीः पञ्च॑त्रिꣳशच्च॥ [१२]

यु॒ञ्जते॒ मन॑ उ॒त यु॑ञ्जते॒ धियो॒ विप्रा॒ विप्र॑स्य बृह॒तो वि॑प॒श्चितः॑। वि होत्रा॑ दधे वयुना॒विदेक॒ इन्म॒ही दे॒वस्य॑ सवि॒तुः परि॑ष्टुतिः॥ सु॒वाग्दे॑व॒ दुर्या॒ꣳ आ व॑द देव॒श्रुतौ॑ दे॒वेष्वा घो॑षेथा॒मा नो॑ वी॒रो जा॑यतां कर्म॒ण्यो॑ यꣳ सर्वे॑ऽनु॒जीवा॑म॒ यो ब॑हू॒नामस॑द्व॒शी। इ॒दं विष्णु॒र्वि च॑क्रमे त्रे॒धा नि द॑धे प॒दम्। समू॑ढमस्य (२५)

पाꣳसु॒र इरा॑वती धेनु॒मती॒ हि भू॒तꣳ सू॑यव॒सिनी॒ मन॑वे यश॒स्यै॑। व्य॑स्कभ्नाद्रोद॑सी॒ विष्णु॑रे॒ते दा॒धार॑ पृथि॒वीम॒भितो॑ म॒यूखैः॑॥ प्राची॒ प्रेत॑मध्व॒रं क॒ल्पय॑न्ती ऊ॒र्ध्वं य॒ज्ञं न॑यतं॒ मा जी॑ह्वरत॒मत्र॑ रमेथां॒ वर्ष्म॑न्पृथि॒व्या दि॒वो वा॑ विष्णवु॒त वा॑ पृथि॒व्या म॒हो वा॑ विष्णवु॒त

वा॒ऽन्तरि॑क्षाद्धस्तौ॑ पृणस्व ब॒हुभि॑र्वस॒व्यै॑रा प्र य॑च्छ॒ (२६)

दक्षि॑णा॒दोत स॒व्यात्। विष्णो॒र्नुक॑ं वी॒र्या॑णि॒ प्र वो॑चं॒ यः पार्थि॑वानि विम॒मे रजा॑ꣳसि॒ यो अस्क॑भाय॒दुत्त॑रꣳ स॒धस्थ॑ं विचक्रमा॒णस्त्रे॒धोरु॑गा॒यो विष्णो॑ र॒राट॑मसि॒ विष्णोः॑ पृ॒ष्ठम॑सि॒ विष्णोः॒ श्नप्त्रे॑ स्थो॒ विष्णोः॒ स्यूर॑सि॒ विष्णो॑र्ध्रु॒वम॑सि वैष्ण॒वम॑सि॒ विष्ण॑वे त्वा॥ (२७)

अ॒स्य॒ य॒च्छेका॒न्नच॑त्वारिꣳशच्च॑॥ [१३]

कृ॒णु॒ष्व पाजः॒ प्रसि॑तिं॒ न पृ॒थ्वीं या॒हि राजे॒वाम॑वा॒ꣳ इभे॑न। तृ॒ष्वीमनु॒ प्रसि॑तिं द्रूणा॒नोऽस्ता॑सि॒ विध्य॑ र॒क्षस॒स्तपि॑ष्ठैः॥ तव॑ भ्र॒मास॑ आशु॒या प॑त॒न्त्यनु॑ स्पृश धृष॒ता शोशु॑चानः। तपू॒ꣳष्यग्ने जु॒ह्वा॑ पतङ्गा॒नस॑न्दितो॒ वि सृ॑ज॒ विष्व॑गु॒ल्काः॥ प्रति॒ स्पशो॒ वि सृ॑ज॒ तूर्णि॑तमो॒ भवा॑ पा॒युर्वि॒शो अ॒स्या अद॑ब्धः। यो नो॑ दू॒रे अ॒घश॑ꣳसो॒ (२८)

यो अन्त्यग्ने॒ मार्कि॑ष्टे॒ व्यथि॒रा द॑धर्षीत्। उद॑ग्ने तिष्ठ॒ प्रत्याऽऽत॑नुष्व॒ न्य॑मित्राꣳ ओषतात्तिग्महेते। यो नो॒ अरा॑तिꣳ समिधान च॒क्रे नी॒चा तं ध॑क्ष्यत॒सं न शुष्कम्॑॥ ऊ॒र्ध्वो भ॑व॒ प्रति॑ वि॒ध्याध्य॒स्मदा॒विष्कृ॑णुष्व॒ दैव्या॑न्यग्ने। अव॑ स्थि॒रा त॑नुहि यातु॒जूना॑ं जा॒मिमजा॑मिं॒ प्र मृ॑णीहि॒ शत्रून्॑॥ स ते॑ (२९)

जानाति सुम॒तिं य॑विष्ठ॒ य ईव॑ते॒ ब्रह्म॑णे गा॒तुमैर॑त्। विश्वा॑न्यस्मै

सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत्॥ सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः। पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै सुदिना साऽसदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाक्सं ते वावाता जरता- (३०)

मियङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवाꣳसमनु द्यून्। कीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवाꣳसो जनानाम्॥ यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्न उपयाति वसुमता रथेन। तस्य त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषग्जुजोषत्॥ महो रुजामि (३१)

बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय॥ त्वं नो अस्य वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः॥ अस्वप्नजस्तरणयः सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः। ते पायवः सध्रियञ्चो निषद्या-ऽग्ने तव नः पान्त्वमूर॥ ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन्। ररक्ष तान्त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो ना ह (३२)

देभुः॥ त्वया वयꣳ सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान्। उभा शꣳसा सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यह्रयाण॥ अया ते अग्ने समिधा विधेम प्रति स्तोमꣳ शस्यमानं गृभाय। दहाशसो रक्षसः

पा॒ह्य॑स्मान्द्रु॒हो नि॒दोऽमि॑त्रमहो अव॒द्यात्॥ र॒क्षो॒हणं॑ वा॒जिन॒माऽऽजि॑घर्मि मि॒त्रं प्रथि॑ष्ठ॒मुप॑ यामि॒ शर्म॑। शिशा॑नो अ॒ग्निः क्रतु॑भिः॒ समि॑द्धः॒ स नो॒ दिवा॒ (३३)

स रि॒षः पा॑तु॒ नक्तम्॑॥ वि ज्योति॑षा बृह॒ता भा॑त्य॒ग्निरा॒विर्विश्वा॑नि कृणुते महि॒त्वा। प्रादे॑वीर्मा॒याः स॑हते दु॒रेवाः॒ शिशी॑ते॒ शृङ्गे॒ रक्ष॑से वि॒निक्षे॑॥ उ॒त स्वा॒नासो॑ दि॒विष॑न्त्व॒ग्नेस्ति॒ग्मायु॑धा॒ रक्ष॑से॒ हन्त॒वा उ॑। मदे॑ चिदस्य॒ प्ररु॑जन्ति॒ भामा॒ न व॑रन्ते परि॒बाधो॒ अदे॑वीः॥ (३४)

अ॒घश॑ꣳसः॒ स ते॑ जरताꣳ रुजामि ह॒ दिवैक॑चत्वारिꣳशच्च॥ [१४]

आप॑ उन्द॒न्त्वाकू॑त्यै॒ दैवी॑मि॒यं ते॒ वस्व्य॑स्य॒ꣳशुना॑ ते॒ सोम॑त॒ उदायु॑षा॒ प्र च्य॑वस्वा॒ग्नेरा॑ति॒थ्यम॒ꣳशुरꣳ शुर्वि॒त्ताय॑नी मेसि यु॒ंजते॑ कृणु॒ष्व पाज॒श्चतु॑र्दश॥१४॥ आपो॒ वस्व्य॑सि॒ या तवे॒यंगीश्चतु॑स्त्रिꣳशत्॥३४॥ आप॑ उन्द॒न्त्वदे॑वीः॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाददेऽभ्रिरसि नारिरसि परिलिखितꣳ रक्षः परिलिखिता अरातय इदमहꣳ रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धतां लोकः पितृषदनो यवोऽसि यवयास्मद्द्वेषो (१)

यवयारातीः पितृणाꣳ सदनमस्युद्दिवꣳ स्तभानाऽन्तरिक्षं पृण पृथिवीं दृꣳह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनिꣳ सुप्रजावनिꣳ रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म दृꣳह क्षत्रं दृꣳह प्रजां दृꣳह रायस्पोषं दृꣳह घृतेन द्यावापृथिवी आ पृंणेथामिन्द्रस्य सदोऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा गिर्वणो गिरः इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टय इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय त्वा॥ (२)

द्वेष इमा अष्टादश च॥ [१]

रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवान्खनामीदमहं तं वलगमुद्वपामि यं नः समानो यमसमानो निचखानेदमेनमधरं करोमि यो नः समानो योऽसमानोऽरातीयति गायत्रेण छन्दसाऽवबाढो वलगः किमत्र भद्रं तन्नो सह विराडसि सपत्नहा सम्राडसि भ्रातृव्यहा स्वराडस्यभिमातिहा विश्वाराडसि विश्वासां नाष्ट्राणाꣳ हन्ता (३)

रक्षोहणो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽव नयामि वैष्णवान् यवोऽसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीः रक्षोहणो वलगहनोऽव स्तृणामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽभि जुहोमि वैष्णवान् रक्षोहणौ वलगहनावुप दधामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलगहनौ पर्यूहामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलगहनौ परि स्तृणामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलगहनौ वैष्णवी बृहन्नसि बृहद्भावा बृहतीमिन्द्राय वाचं वद॥ (४)

हन्तेन्द्राय द्वे च॥ [२]

विभूरसि प्रवाहणो वह्निरसि हव्यवाहनः श्वात्रोऽसि प्रचेतास्तुथोऽसि विश्ववेदा उशिगसि कविरङ्घारिरसि बम्भारिरवस्युरसि दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि मार्जालीयः सम्राडसि कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानः प्रतक्वाऽसि नभस्वानसम्मृष्टोऽसि हव्यसूद ऋतधामाऽसि सुवर्ज्योतिर्ब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धामाऽजोऽस्येकपादहिरसि बुध्नियो रौद्रेणानीकेन पाहि माऽग्ने पिपृहि मा मा मा हिꣳसीः॥ (५)

अनीकेनाष्टौ च॥ [३]

त्वꣳ सोम तनूकृद्भ्यो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि वरूथꣳ स्वाहा जुषाणो अप्तुराज्यस्य वेतु स्वाहाऽयं नो अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन्। अयꣳ शत्रूञ्जयतु जरहृषाणोऽयं वाजं जयतु वाजसातौ॥ उरु विष्णो वि क्रमस्वोरु क्षयाय नः कृधि। घृतं घृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर॥ सोमो जिगाति गातुविद् (६)

देवानामेति निष्कृतमृतस्य योनिमासदमदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ सीदैष वो देव सवितः

सोम॒स्त꣡ꣳ र॑क्षध्वं॒ मा वो॑ दभदे॒तत् त्व꣡ꣳ सो॑म दे॒वो दे॒वानुपा॑गा इ॒दम॒हं म॑नु॒ष्यो॑ मनु॒ष्या॑न्थ्स॒ह प्र॒जया॑ स॒ह रा॒यस्पोषे॑ण॒ नमो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्व॒धा पि॒तृभ्य॑ इ॒दम॒हं निर्वरु॑णस्य॒ पाशा॒थ्सुव॑र॒भि (७)

वि ख्ये॑षं वैश्वान॒रं ज्योति॒रग्ने॑ व्रतपते॒ त्वं व्र॒तानां॑ व्र॒तप॑तिरसि॒ या मम॑ त॒नूस्त्वय्यभू॑दि॒य꣡ꣳ सा मयि॒ या तव॑ त॒नूर्मय्यभू॑दे॒षा सा त्वयि॑ यथाय॒थं नौ॑ व्रतपते व्र॒तिनो॑र्व्र॒तानि॑॥ (८)

गा॒तु॒विद॒भ्येक॑त्रि꣡ꣳशच्च॥ [४]

अत्य॒न्यानगां॒ नान्यानुपा॑गाम॒र्वाक्त्वा॒ परै॑रविदं प॒रोऽव॑रै॒स्तं त्वा॑ जुषे वैष्ण॒वं दे॑वय॒ज्यायै॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता मध्वा॑ऽन॒क्त्वोष॑धे॒ त्राय॑स्वैन॒ꣳ स्वधि॑ते॒ मैन꣡ꣳ हि꣡ꣳसी॒र्दिव॒मग्रे॑ण॒ मा ले॑खीर॒न्तरि॑क्षं॒ मध्ये॑न॒ मा हि꣡ꣳसीः पृथि॒व्या सं भ॑व॒ वन॑स्पते श॒तव॑ल्शो॒ वि रो॑ह स॒हस्र॑वल्शा॒ वि व॒य꣡ꣳ रु॑हेम॒ यं त्वा॒ऽयꣳ स्वधि॑ति॒स्तेति॑जानः प्रणि॒नाय॑ मह॒ते सौभ॑गा॒याऽच्छि॑न्नो॒ रायः॑ सु॒वीरः॑॥ (९)

यं दश॑ च॥ [५]

पृ॒थि॒व्यै त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय त्वा दि॒वे त्वा॒ शुन्ध॑तां लो॒कः पि॑तृ॒षद॑नो॒ यवो॑ऽसि य॒वया॒स्मद् द्वेषो॑ य॒वयारा॑तीः पितृ॒णा꣡ꣳ सद॑नमसि स्वावे॒शो॑ऽस्यग्रे॒गा ने॑तृ॒णां वन॒स्पति॒रधि॑ त्वा स्थास्यति॒ तस्य॑ वित्ताद्दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता मध्वा॑ऽनक्तु सुपिप्प॒लाभ्य॒स्त्वौष॑धीभ्य॒ उद्दिव꣡ꣳ स्तभा॒नान्तरि॑क्षं पृण पृथि॒वीमुप॑रेण दृꣳह॒ ते ते॒ धामा॑न्युश्मसी (१०)

ग॒मध्ये॒ गावो॒ यत्र॒ भूरि॑शृङ्गा अ॒यासः॑। अत्राह॒ तदु॑रुगा॒यस्य॒ विष्णोः॑ पर॒मं प॒दमव॑ भाति॒ भूरेः॑॥ विष्णोः॒ कर्मा॑णि पश्यत॒ यतो॑ व्र॒तानि॑ पस्प॒शे। इन्द्र॑स्य॒ युज्यः॒ सखा॑॥ तद्विष्णोः॑ पर॒मं प॒द꣡ꣳ सदा॑ पश्यन्ति सू॒रयः॑। दि॒वीव॒ चक्षु॒रात॑तम्॥ ब्र॒ह्म॒वनिं॑ त्वा क्षत्र॒वनि꣡ꣳ सुप्रजा॒वनि꣡ꣳ रायस्पोष॒वनिं॒ पर्यू॑हामि॒ ब्रह्म॑ दृꣳह क्ष॒त्रं दृꣳह प्र॒जां दृꣳह रा॒यस्पोषं॑ दृꣳह परि॒वीर॑सि॒ परि॑ त्वा॒ दैवी॒र्विशो॑ व्ययन्तां॒ परी॒म꣡ꣳ रा॒यस्पोषो॒ यज॑मानं मनु॒ष्या॑ अ॒न्तरि॑क्षस्य त्वा॒ साना॒वव॑ गूहामि॥ (११)

उ॒श्म॒सी॒ पोष॒मेका॒न्नवि꣡ꣳश॒तिश्च॑॥ [६]

इ॒षे त्वो॑प॒वीर॒स्युपो॑ दे॒वान्दैवी॒र्विशः॒ प्रागु॒र्वह्नी॑रु॒शिजो॒ बृह॑स्पते धा॒रया॒ वसू॑नि ह॒व्या ते॑ स्वदन्तां॒ देव॑ त्वष्ट॒र्वसु॑ रण्व॒ रेव॑ती॒ रम॑ध्वम॒ग्नेर्ज॒नित्र॑मसि॒ वृष॑णौ स्थ उ॒र्वश्य॑स्या॒युर॑सि पु॒रूरवा॑ घृ॒तेना॒क्ते वृष॑णं दधाथां गाय॒त्रं छन्दो॒ऽनु॒ प्र जा॑यस्व॒ त्रैष्टु॑भं॒ जाग॑तं॒ छन्दो॒ऽनु॒ प्रजा॑यस्व॒ भव॑तं (१२)

नः॒ सम॑नसौ॒ समो॑कसावरे॒पसौ॑। मा य॒ज्ञꣳ हि꣡ꣳसिष्टं॒ मा य॒ज्ञप॑तिं जातवेदसौ शि॒वौ भ॑वतम॒द्य नः॑॥ अ॒ग्नाव॒ग्निश्च॑रति॒ प्रवि॑ष्ट॒ ऋषी॑णां पु॒त्रो अ॑धिरा॒ज ए॒षः। स्वा॒हा॒कृत्य॒ ब्रह्म॑णा ते जुहोमि॒ मा दे॒वानां॑ मिथु॒याक॑र्भाग॒धेयम्॑॥ (१३)

भव॑त॒मेक॑त्रि꣡ꣳशच्च॥ [७]

आ द॑द ऋ॒तस्य॑ त्वा देवहविः॒ पाशे॒नाऽऽर॑भे॒ धर्षा॒ मानु॑षान॒द्भ्यस्त्वौष॑धीभ्यः॒ प्रोक्षा॑म्य॒पां पे॒रुर॑सि स्वा॒त्तं चि॒थ्सदे॑व꣡ꣳ ह॒व्यमापो॑ देवीः॒ स्वद॑तैन॒ꣳ सं ते॑ प्रा॒णो वा॒युना॑ गच्छता॒ꣳ सं यज॑त्रै॒रङ्गा॑नि॒ सं य॒ज्ञप॑तिरा॒शिषा॑ घृ॒तेना॒क्तौ प॒शुं त्रा॑येथा॒ꣳ रेव॑तीर्य॒ज्ञप॑तिं प्रिय॒धाऽऽवि॑श॒तोरो॑ अन्तरिक्ष स॒जूर्दे॒वेन॒ (१४)

वाते॑ना॒ऽस्य ह॒विष॒स्त्मना॑ यज॒ सम॑स्य त॒नुवा॑ भव॒ वर्षी॑यो॒ वर्षी॑यसि य॒ज्ञे य॒ज्ञप॑तिं धाः पृथि॒व्याः स॒म्पृचः॑ पाहि॒ नम॑स्त आताना॒ऽन॒र्वा प्रेहि॑ घृ॒तस्य॑ कु॒ल्यामनु॑ स॒ह प्र॒जया॑ स॒ह रा॒यस्पोषे॒णाऽऽपो॑ देवीः शुद्धायुवः शु॒द्धा यू॒यं दे॒वाꣳ ऊँ॑ड्ढ्वꣳ शु॒द्धा व॒यं परि॑विष्टाः परिवे॒ष्टारो॑ वो भूयास्म॥ (१५)

दे॒वेन॒ चतु॑श्चत्वारिꣳशच्च॥ [८]

वाक्त॒ आ प्या॑यतां प्रा॒णस्त॒ आ प्या॑यतां॒ चक्षु॑स्त॒ आ प्या॑यता॒ꣳ श्रोत्रं॑ त॒ आ प्या॑यतां॒ या ते॑ प्रा॒णाञ्छुग्ज॒गाम॒ या चक्षु॒र्या श्रोत्रं॒ यत् ते॑ क्रू॒रं यदास्थि॑तं॒ तत् त॒ आ प्या॑यतां॒ तत् त॑ ए॒तेन॑ शुन्धतां॒ नाभि॑स्त॒ आ प्या॑यतां पा॒युस्त॒ आ प्या॑यताꣳ शु॒द्धाश्च॒रित्राः॒ शम॒द्भ्यः (१६)

शमोष॑धीभ्यः॒ शं पृ॑थि॒व्यै शमहो॑भ्या॒मोष॑धे॒ त्राय॑स्वैन॒ꣳ स्वधि॑ते॒ मैनꣳ॑ हिꣳसी॒ रक्ष॑सां भा॒गो॑ऽसी॒दम॒हꣳ रक्षो॑ऽध॒मं तमो॑ नयामि॒ यो॑ऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्म इ॒दमे॑नमध॒मं तमो॑ नयामी॒षे त्वा॑ घृ॒तेन॑ द्यावापृथिवी॒ प्रोर्ण्वा॑था॒मच्छि॑न्नो॒ रायः॑ सु॒वीर॑ उ॒र्व॑न्तरि॑क्ष॒मन्वि॑हि॒ वायो॒ वीहि॑ स्तो॒काना॒ꣳ स्वाहो॒र्ध्वन॑भसं मारु॒तं ग॑च्छतम्॥ (१७)

अ॒द्भ्यो वीहि॒ पञ्च॑ च॥ [९]

सं ते॒ मन॑सा॒ मनः॒ सं प्रा॒णेन॑ प्रा॒णो जुष्टं॑ दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं घृ॒तव॒थ्स्वाहै॒न्द्रः प्रा॒णो अङ्गे॑अङ्गे॒ नि दे॑ध्यदै॒न्द्रो॑ऽपा॒नो अङ्गे॑अङ्गे॒ वि बो॑भुव॒द्देव॑ त्वष्ट॒र्भूरि॑ ते॒ सꣳस॑मेतु॒ विषु॑रूपा॒ यथ्सल॑क्ष्माणो॒ भव॑थ देव॒त्रा यन्त॒मव॑से॒ सखा॒योऽनु॑ त्वा मा॒ता पि॒तरो॑ मदन्तु॒ श्रीर॑स्य॒ग्निस्त्वा॑ श्रीणा॒त्वापः॒ सम॑रिण॒न्वात॑स्य (१८)

त्वा॒ ध्रज्यै॑ पू॒ष्णो रꣳह्या॑ अ॒पामोष॑धीना॒ꣳ रोहि॑ष्यै घृ॒तं घृ॑तपावानः पिबत॒ वसां॑ वसापावानः पिबता॒न्तरि॑क्षस्य ह॒विर॑सि॒ स्वाहा॑ त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय॒ दिशः॑ प्र॒दिश॑ आ॒दिशो॑ वि॒दिश॑ उ॒द्दिशः॒ स्वाहा॑ दि॒ग्भ्यो नमो॑ दि॒ग्भ्यः॥ (१९)

वात॑स्या॒ष्टावि॑ꣳशतिश्च॥ [१०]

स॒मु॒द्रं ग॑च्छ॒ स्वाहा॒ऽन्तरि॑क्षं गच्छ॒ स्वाहा॑ दे॒वꣳ स॑वि॒तारं॑ गच्छ॒ स्वाहा॑ऽहोरा॒त्रे ग॑च्छ॒ स्वाहा॑ मि॒त्रावरु॑णौ गच्छ॒ स्वाहा॒ सोमं॑ गच्छ॒ स्वाहा॑ य॒ज्ञं ग॑च्छ॒ स्वाहा॒ छन्दाꣳ॑सि गच्छ॒ स्वाहा॒ द्यावा॑पृथि॒वी ग॑च्छ॒ स्वाहा॒ नभो॑ दि॒व्यं ग॑च्छ॒ स्वाहा॒ऽग्निं वै॑श्वान॒रं ग॑च्छ॒ स्वाहा॒ऽद्भ्यस्त्वौष॑धीभ्यो॒ मनो॑ मे॒ हार्दि॑ यच्छ त॒नूं त्वच॑ पु॒त्रं नप्ता॑रमशीय॒ शुग॑सि॒ तम॒भि शो॑च॒ यो॑ऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मो धाम्नो॑धाम्नो राजन्नि॒तो व॑रुण नो मुञ्च॒ यदापो॒ अघ्नि॑या॒ वरु॒णेति॒ शपा॑महे॒ ततो॑ वरुण नो मुञ्च॥ (२०)

अ॒सि॒ षड्वि॑ꣳशतिश्च॥ [११]

ह॒विष्म॑तीरि॒मा आपो॑ ह॒विष्मा॑न् दे॒वो अ॑ध्व॒रो ह॒विष्मा॒ꣳ आ वि॑वासति ह॒विष्माꣳ॑ अस्तु॒ सूर्यः॑॥ अ॒ग्नेर्वो॒ऽप॑न्नगृहस्य॒ सद॑सि सादयामि सु॒म्नाय॑ सुम्निनीः सु॒म्ने मा॑ धत्तेन्द्राग्नि॒योर्भा॑ग॒धेयीः॑ स्थ मि॒त्रावरु॑णयोर्भाग॒धेयीः॑ स्थ॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ भाग॒धेयीः॑ स्थ य॒ज्ञे जा॑गृत॥ (२१)

ह॒विष्म॑ती॒श्चतु॑स्त्रिꣳशत्॥ [१२]

ह्रदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वोर्ध्वमिममध्वरं कृधि दिवि देवेषु होत्रा यच्छ सोमं राजन्नेह्यव रोह मा भेर्मा सं विक्थ्था मा त्वा हिꣳसिषं प्रजास्त्वमुपावरोह प्रजास्त्वामुपावरोहन्तु शृणोत्वग्निः समिधा हवं मे शृण्वन्त्वापो धिषणाश्च देवीः। शृणोतं ग्रावाणो विदुषो नु (२२)

यज्ञꣳ शृणोतु देवः सविता हवं मे। देवीरापो अपां नपाद्य ऊर्मिरह्रविष्य इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं देवेभ्यो धत्त शुक्रꣳ शुक्रपेभ्यो येषां भागः स्थ स्वाहा कार्षिरस्यपापां मृध्रꣳ समुद्रस्य वोक्षित्या उन्नये। यमग्ने पृथ्सु मर्त्यमावो वाजेषु यं जुनाः। स यन्ता शश्वतीरिषः॥ (२३)

नु सप्तचत्वारिꣳशच्च॥ [१३]

त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्वꣳ शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे। त्वं वातैररुणैर्यासि शङ्गयस्त्वं पूषा विधतः पासि नु त्मना॥ आ वो राजानमध्वरस्य रुद्रꣳ होतारꣳ सत्ययजꣳ रोदस्योः। अग्निं पुरा तनयित्नोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसे कृणुध्वम्॥ अग्निरहोता निषसादा यजीयानुपस्थे मातुः सुरभावु लोके। युवा कविः पुरुनिष्ठ - (२४)

ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्य इद्धः॥ साध्वीमकर्देववीतिं नो अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम गुह्याम्। स आयुरागाथ्सुरभिर्वसानो भद्रामकर्देवहूतिं नो अद्य॥ अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः सम्ञ्जन्। सद्यो जज्ञानो विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः॥ त्वे वसूनि पूर्वणीक (२५)

होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियासः। क्षामेव विश्वा भुवनानि यस्मिन्थ्सꣳ सौभगानि दधिरे पावके॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्ने कामाय येमिरे॥ अश्याम तं काममग्ने तवोत्यश्याम रयिꣳ रयिवः सुवीरम्। अश्याम वाजमभि वाजयन्तोऽश्याम द्युम्नमजराजरं ते॥ श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने द्युमन्तमाभर। (२६)

वसो पुरुस्पृहꣳ रयिम्॥ स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था अजरेभिर्नानदद्भिर्यविष्ठः। यः पावकः पुरुतमः पुरूणि पृथून्यग्निरनुयाति भर्वन्न्॥ आयुष्टे विश्वतो दधदयमग्निर्वरेण्यः। पुनस्ते प्राण आयति परा यक्ष्मꣳ सुवामि ते॥ आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि (२७)

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे। अग्ने जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः॥ दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्- (२८)

यदेनं द्यौरजनयथ्सुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनड्डुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीके। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानꣳ स्वाधियं जनयथ्सूदयच्च॥ स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य शिक्षोः। अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः॥ अग्ने सहन्तमा भर द्युम्नस्य प्रासहा रयिम्। विश्वा यश्- (२९)

च॑र्ष॒णीर॒भ्या॑सा वाजे॑षु सा॒सह॑त्॥ तम॑ग्ने पृतना॒सह॑ꣳ र॒यिꣳ स॑हस्व॒ आ भ॑र। त्वꣳ हि स॒त्यो अद्भु॑तो दा॒ता वाज॑स्य॒ गोम॑तः॥ उ॒क्षान्ना॑य व॒शान्ना॑य॒ सोम॑पृष्ठाय वे॒धसे॑। स्तोमै॑र्विधेमा॒ग्नये॑॥ व॒द्मा हि सू॑नो॒ अस्य॑द्म॒सद्वा॑ च॒क्रे अ॒ग्निर्ज॒नुषाज्मान्नम्॑। स त्वं न॑ ऊर्जसन॒ ऊर्जं॑ धा॒ राजे॑व जेरवृ॒के क्षे॑ष्य॒न्तः॥ अग्न॒ आयूꣳ॑षि (३०)

पवस॒ आ सु॒वोर्ज॒मिषं॑ च नः। आ॒रे बा॑धस्व दु॒च्छुना॑म्॥ अग्ने॒ पव॑स्व॒ स्वपा॑ अ॒स्मे वर्चः॑ सु॒वीर्यम्॑। दध॒त्पोषꣳ॑ र॒यिं मयि॑॥ अग्ने॑ पावक रो॒चिषा॑ म॒न्द्रया॑ देव जि॒ह्वया॑। आ दे॒वान् व॑क्षि॒ यक्षि॑ च॥ स नः॑ पावक दीदि॒वोऽग्ने॑ दे॒वाꣳ इ॒हा व॑ह। उप॑ य॒ज्ञꣳ ह॒विश्च॑ नः॥ अ॒ग्निः शुचि॑व्रततमः॒ शुचि॒र्विप्रः॒ शुचिः॑ क॒विः। शुची॑ रोचत॒ आहु॑तः॥ उद॑ग्ने॒ शुच॑य॒स्तव॑ शु॒क्रा भ्राज॑न्त ईरते। तव॒ ज्योतीꣳ॑ष्य॒र्चयः॑॥ (३१)

पु॒रु॒नि॒ष्ठः पु॑र्वणीक भरा॒ऽभि वयो॑भि॒र्य आयूꣳ॑षि॒ विप्रः॒ शुचि॒श्चतु॑र्दश च॥ [१४]

[दे॒वस्य॑ रक्षो॒हणो॑ वि॒भूस्त्वꣳ सो॒मात्य॒न्यानगां॑ पृथि॒व्या इ॒षे त्वाऽऽद॑दे॒ वाक्ते॒ सं ते॑ समु॒द्रꣳ ह॒विष्म॑तीर्हृ॒दे त्वम॑ग्ने रु॒द्रश्चतु॑र्दश॥१४॥ दे॒वस्य॑ ग॒मध्ये॑ ह॒विष्म॑तीः पवस॒ एक॑त्रिꣳशत्॥३१॥ दे॒वस्या॒र्चयः॑॥]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

आ दंदे ग्रावाँस्यध्वरकृद् देवेभ्यो गम्भीरममंध्वरं कृध्युत्तमेनं पविनेन्द्राय सोमꣳ सुषुतं मधुमन्तं पयस्वन्तं वृष्टिवनिमिन्द्राय त्वा वृत्रघ्न इन्द्राय त्वा वृत्रतुर इन्द्राय त्वाऽभिमातिघ्न इन्द्राय त्वाऽऽदित्यवत इन्द्राय त्वा विश्वेर्देवैर्वायवते श्वात्राः स्थं वृत्रतुरो राधोगूर्ता अमृतस्य पत्नीस्ता देवीर्देवत्रेमं यज्ञं धत्तोपहूताः सोमस्य पिबतोपहूतो युष्माकꣳ (१)

सोमः पिबतु यत्ते सोम दिवि ज्योतिर्यत् पृथिव्यां यदुरावन्तरिक्षे तेनास्मै यजमानायोरु राया कृध्यधि दात्रे वोचो धिषणे वीडू सती वीडयेथामूर्जं दधाथामूर्जं मे धत्तं मा वाꣳ हिꣳसिषं मा मा हिꣳसिष्टं प्रागपागुदगधरात्तास्त्वा दिश आ धावन्त्वम्ब नि ष्वर। यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहा॥ (२)

युष्माकꣳ स्वर यत्ते नव च॥ [१]

वाचस्पतये पवस्व वाजिन् वृषा वृष्णो अꣳशुभ्यां गभस्तिपूतो देवो देवानां पवित्रमसि येषां भागोऽसि तेभ्यस्त्वा स्वां कृतोऽसि मधुमतीर्न इषस्कृधि विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टूर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वाहा त्वा सुभवः सूर्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य एष ते योनिः प्राणाय त्वा॥ (३)

वाचः सप्तचत्वारिꣳशत्॥ [२]

उपयामगृहीतोऽस्यन्तर्यच्छ मघवन् पाहि सोममुरुष्य रायः समिषो यजस्वान्तस्ते दधामि द्यावापृथिवी अन्तरुर्वन्तरिक्षꣳ सजोषा देवैरवरैः परैश्चान्तर्यामे मघवन् मादयस्व स्वां कृतोऽसि मधुमतीर्न इषस्कृधि विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टूर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वाहा त्वा सुभवः सूर्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य एष ते योनिरपानाय त्वा॥ (४)

देवेभ्यः सप्त च॥ [३]

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार। उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्॥ उपयामगृहीतोऽसि वायवे त्वेन्द्रवायू इमे सुताः। उप प्रयोभिरा गतमिन्दवो वामुशन्ति हि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्रवायुभ्यां त्वैष ते योनिः सजोषाभ्यां त्वा॥ (५)

आ वायो त्रिचत्वारिꣳशत्॥ [४]

अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोम ऋतावृधा। ममेदिह श्रुतꣳ हवम्। उपयामगृहीतोऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वैष ते योनिर् ऋतायुभ्यां त्वा॥ (६)

अयं वां विꣳशतिः॥ [५]

या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती। तया यज्ञं मिमिक्षतम्। उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्माध्वीभ्यां त्वा॥ (७)

या वाममष्टादश॥ [६]

प्रातर्युजौ वि मुंच्येथामश्विनावेह गच्छतम्। अस्य सोमस्य पीतये॥ उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिरश्विभ्यां त्वा॥ (८)

प्रातर्युजावेकान्नविꣳशतिः॥ [७]

अयं वेनश्चोदयत् पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने। इममपाꣳ संङ्गमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा मतिभी रिहन्ति॥ उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वैष ते योनिर्वीरतां पाहि॥ (९)

अयं वेनः पञ्चविꣳशतिः॥ [८]

तं प्रत्नथा पूर्वथा विश्वथेमथा ज्येष्ठतातिं बर्हिषदꣳ सुवर्विदं प्रतीचीनं वृजनं दोहसे गिराऽऽशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे। उपयामगृहीतोऽसि मर्काय त्वैष ते योनिः प्रजाः पाहि॥ (१०)

तꣳ पञ्चिꣳशतिः॥ [९]

ये देवा दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थाऽफ्सुषदो महिनैकादश स्थ ते देवा यज्ञमिमं जुषध्वमुपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिमभि सवना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (११)

ये देवास्त्रिचत्वारिꣳशत्॥ [१०]

त्रिꣳशत्रयश्च गणिनो रुजन्तो दिवꣳ रुद्राः पृथिवीं च सचन्ते। एकादशासो अफ्सुषदः सुतꣳ सोमं जुषन्तासꣳ सवनाय विश्वे। उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिमभि सवना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१२)

त्रिꣳशद् द्विचत्वारिꣳशत्॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत उक्थायुवे यत् त इन्द्र बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वैष ते योनिरिन्द्राय त्वोक्थायुवे॥ (१३)

उपयामगृहीतो द्वाविꣳशतिः॥ [१२]

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृतायं जातमग्निम्। कविꣳ सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः॥ उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा वैश्वानराय ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम एष ते योनिरग्नये त्वा वैश्वानराय॥ (१४)

मूर्धानं पञ्चत्रिꣳशत्॥ [१३]

मधुश्च माधवश्च शुक्रश्च शुचिश्च नभश्च नभस्यश्चेषश्चोर्जश्च सहश्च सहस्यश्च तपश्च तपस्यश्चोपयामगृहीतोऽसि सꣳसर्पोऽस्यꣳहस्पत्यायं त्वा॥ (१५)

मधुस्त्रिꣳशत्॥ [१४]

इन्द्राग्नी आ गतꣳ सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम्। अस्य पातं धियेषिता॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राग्निभ्यां त्वैष ते योनिरिन्द्राग्निभ्यां त्वा॥ (१६)

इन्द्राग्नी विꣳशतिः॥ [१५]

ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आ गत। दाश्वाꣳसो दाशुषः सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१७)

इन्द्राग्नी ओमासो विꣳशतिर्विꣳशतिः॥ [१६]

मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यꣳ शासमिन्द्रम्। विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रꣳ सहोदामिह तꣳ हुवेम॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते॥ (१८)

मरुत्वन्तꣳ षड्विꣳशतिः॥ [१७]

इन्द्र मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याते अपिबः सुतस्य। तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते॥ (१९)

इन्द्रैकान्नत्रिꣳशत्॥ [१८]

मरुत्वाꣳ इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय। आ सिञ्चस्व जठरे मध्व ऊर्मिं त्वꣳ राजाऽसि प्रदिवः सुतानाम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते॥ (२०)

इन्द्र मरुत्वो मरुत्वानेकान्न त्रिꣳशदेकान्न त्रिꣳशत्॥ [१९]

महाꣳ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाꣳ इव। स्तोमैर्वत्सस्य वावृधे॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्रायं त्वैष ते योनिर्महेन्द्रायं त्वा॥ (२१)

महानेकान्नविꣳशतिः॥ [२०]

महाꣳ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः सहोभिः। अस्मद्रियंग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्रायं त्वैष ते योनिर्महेन्द्रायं त्वा॥ (२२)

महान्नृवत्षड्विꣳशतिः॥ [२१]

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे। उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ उपयामगृहीतोऽस्यादित्येभ्यंस्त्वा॥ कदा चन प्र युच्छस्युभे नि पासि जन्मनी। तुरीयादित्य सवनं त इन्द्रियमा तस्थावमृतं दिवि॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ वोऽर्वाची

सुम॒तिर्व॑वृत्याद॒ꣳहोश्चि॒द्या व॑रिवो॒वित्त॒रास॑त्॥ विव॑स्व आदित्यै॒ष ते॑ सोमपी॒थस्तेन॑ मन्दस्व॒ तेन॑ तृप्य तृ॒प्यास्म॑ ते व॒यं त॑र्पयि॒तारो॒ या दि॒व्या वृष्टि॒स्तया॑ त्वा श्रीणामि॥ (२३)

व॒ः स॒प्तवि॑ꣳशतिश्च॥ [२२]

वा॒मम॒द्य स॑वितर्वा॒ममु॒ श्वो दि॒वेदि॑वे वा॒मम॒स्मभ्य॑ꣳ सावीः। वा॒मस्य॒ हि क्षय॑स्य देव॒ भूरे॑र॒या धि॒या वा॑म॒भाजः॑ स्याम॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा सवि॒त्रे॥ (२४)

वा॒मं चतु॑र्विꣳशतिः॥ [२३]

अद॑ब्धेभिः सवितः पा॒युभि॒ष्ट्वꣳ शि॒वेभि॑र॒द्य परि॑ पाहि नो॒ गयम्॑। हिर॑ण्यजिह्वः सुवि॒ताय॒ नव्य॑से॒ रक्षा॒ माकि॑र्नो अ॒घशꣳ॑स ईशत॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा सवि॒त्रे॥ (२५)

अद॑ब्धेभि॒स्त्रयो॑विꣳशतिः॥ [२४]

हिर॑ण्यपाणिमू॒तये॑ सवि॒तार॒मुप॑ ह्वये। स चेत्ता॑ दे॒वता॑ प॒दम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा सवि॒त्रे॥ (२६)

हिर॑ण्यपाणिं॒ चतु॑र्दश॥ [२५]

सु॒शर्मा॑ऽसि सुप्रतिष्ठा॒नो बृ॒हदु॒क्षे नम॑ ए॒ष ते॒ योनि॒र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥ (२७)

सु॒शर्मा॒ द्वाद॑श॥ [२६]

बृह॒स्पति॑सुतस्य त इन्दो इन्द्रि॒याव॑तः॒ पत्नी॑वन्तं॒ ग्रहं॑ गृह्णा॒म्यग्ना(३)इ पत्नी॒वा(३)ः स॒जूर्दे॒वेन॒ त्वष्ट्रा॒ सोमं॑ पिब॒ स्वाहा॑॥ (२८)

बृह॒स्पति॑सुतस्य॒ पञ्च॑दश॥ [२७]

हरि॑रसि हारियोज॒नो हर्यो॑ः स्था॒ता वज्र॑स्य भ॒र्ता पृश्ञे॑ः प्रे॒ता तस्य॑ ते देव सोमे॒ष्टय॑जुषः स्तु॒तस्तो॑मस्य श॒स्तोक्थ॑स्य॒ हरि॑वन्तं॒ ग्रहं॑ गृह्णामि ह॒रीः स्थ॒ हर्यो॑र्धा॒नाः स॒हसो॑मा॒ इन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑॥ (२९)

हरि॒ः षड्वि॑ꣳशतिः॥ [२८]

अग्न॒ आयूꣳ॑षि पवस॒ आ सु॒वोर्ज॒मिषं॑ च नः। आ॒रे बा॑धस्व दु॒च्छुना॑म्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒ग्नये॑ त्वा॒ तेज॑स्वत ए॒ष ते॒ योनि॑र॒ग्नये॑ त्वा॒ तेज॑स्वते॥ (३०)

अग्न॒ आयूꣳ॑षि॒ त्रयो॑वि ꣳशतिः॥ [२९]

उ॒त्तिष्ठ॒न्नोज॑सा स॒ह पी॒त्वा शिप्रे॑ अवेपयः। सोम॑मिन्द्र च॒मू सु॒तम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य॒ त्वौज॑स्वत ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य॒ त्वौज॑स्वते॥ (३१)

उ॒त्तिष्ठ॒न्नेक॑विꣳशतिः॥ [३०]

त॒रणि॑र्वि॒श्वद॑र्शतो ज्योति॒ष्कृद॑सि सूर्य॒। विश्व॒मा भा॑सि रोच॒नम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वत एष॒ ते॒ योनिः॒ सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वते॥ (३२)

त॒रणि॑र्वि ५ श॒तिः॥ [३१]

आ प्या॑यस्व मदिन्तम॒ सोम॒ विश्वा॑भिरू॒तिभिः॑। भवा॑ नः स॒प्रथ॑स्तमः॥ (३३)

आ प्या॑यस्व॒ नव॑॥ [३२]

ई॒युष्टे ये पूर्व॑त॒रामप॑श्यन् व्यु॒च्छन्ती॑मु॒षस॑ं मर्त्या॑सः। अ॒स्माभि॑रू॒ नु प्र॑ति॒चक्ष्या॑ऽभूदो ते य॑न्ति॒ ये अ॑प॒रीषु॒ पश्या॑न्॥ (३४)

ई॒युरे॑का॒नन्वि ५ शतिः॥ [३३]

ज्योति॑ष्मतीं त्वा सादयामि ज्योति॒ष्कृत॑ं त्वा सादयामि ज्योति॒र्विद॑ं त्वा सादयामि॒ भास्व॑तीं त्वा सादयामि॒ ज्वल॑न्तीं त्वा सादयामि मल्म॒लाभ॑वन्तीं त्वा सादयामि॒ दीप्य॑मानां त्वा सादयामि॒ रोच॑मानां त्वा सादया॒म्यज॑स्रां त्वा सादयामि बृ॒हज्ज्योति॑षं त्वा सादयामि बो॒धय॑न्तीं त्वा सादयामि॒ जाग्र॑तीं त्वा सादयामि॥ (३५)

ज्योति॑ष्मती॒ ५ पङ्क्ति ५ शत्॥ [३४]

प्र॒या॒साय॒ स्वाहा॑ऽऽया॒साय॒ स्वाहा॑ विया॒साय॒ स्वाहा॑ संया॒साय॒ स्वाहो॑द्या॒साय॒ स्वाहा॑ऽवया॒साय॒ स्वाहा॑ शु॒चे स्वाहा॒ शोका॑य॒ स्वाहा॑ तप्य॒त्वै स्वाहा॒ तप॑ते॒ स्वाहा॑ ब्रह्महत्या॒यै स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (३६)

प्र॒या॒साय॒ चतु॑र्वि ५ शतिः॥ [३५]

चि॒त्त ५ स॑न्ता॒नेन॑ भ॒वं य॒क्रा रु॒द्रं तनि॑म्ना पशु॒पति॑ ५ स्थू॒लहृ॑दयेना॒ग्नि ५ हृ॒दय॑ेन रु॒द्रं लोहि॑तेन श॒र्वं मत॑स्नाभ्यां महादे॒वम॒न्तःपा॑र्श्वेनौपिष्ट॒हन॑ ५ शिङ्गीनिको॒श्याभ्॑याम्॥ (३७)

चि॒त्तमृ॒ष्टाद॑श॥ [३६]

आ ति॑ष्ठ वृत्रहन् रथं॑ युक्ता॒ ते॒ ब्रह्म॑णा॒ हरी॑। अ॒र्वा॒चीन॒ ५ सु ते॒ मनो॒ ग्रावा॑ कृणोतु व॒ग्नुना॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा पोडु॒शिन॑ एष॒ ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा पोडु॒शिने॑॥ (३८)

आ ति॑ष्ठ॒ पङ्क्ति ५ शतिः॥ [३७]

इन्द्र॒मिद्धरी॑ वहतो॒ऽप्र॑तिधृष्टशवस॒मृषी॑णां च स्तु॒तीरुप॑ य॒ज्ञं च॒ मानु॑षाणाम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा पोडु॒शिन॑ एष॒ ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा पोडु॒शिने॑॥ (३९)

इन्द्र॒मित्रयो॑वि ५ शतिः॥ [३८]

असा॑वि॒ सोम॑ इन्द्र ते॒ शवि॑ष्ठ धृष्ण॒वा ग॑हि। आ त्वा॑ पृणक्त्विन्द्रि॒य ५ रज॒ः सूर्यं॑ न र॒श्मिभिः॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा पोडु॒शिन॑ एष॒ ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा पोडु॒शिने॑॥ (४०)

असा॑वि स॒प्तवि ५ शतिः॥ [३९]

सर्वस्य प्रतिशीवरी भूमिस्त्वोपस्थ आऽधित। स्योनाऽस्मै सुपदा भव यच्छाँस्मै शर्म सप्रथाः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा पोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने॥ (४१)

सर्वस्य षड्विꣳशतिः॥ [४०]

महाꣳ इन्द्रो वज्रबाहुः षोडशी शर्म यच्छतु। स्वस्ति नो मघवा करोतु हन्तु पाप्मानं योऽस्मान् द्वेष्टि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने॥ (४२)

सर्वस्य महान्थ्षड्विꣳशतिः षड्विꣳशतिः॥ [४१]

सजोषा इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहञ्छूर विद्वान्। जहि शत्रूꣳ रप मृधो नुदस्वाऽथाभयं कृणुहि विश्वतो नः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने॥ (४३)

सजोषाँस्त्रिꣳशत्॥ [४२]

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षꣳ सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च॥ अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्। युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम॥ दिवं गच्छ सुवः पत रूपेण (४४)

वो रूपमप्यैमि वयसा वयः। तुथो वो विश्ववेदा वि भजतु वरषिष्ठे अधि नाकै॥ एतत् ते अग्ने राध ऐति सोमच्युतं तन्मित्रस्य पथा नयतस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य पथा सुविता नयन्तीर्ब्राह्मणमद्य राध्यासमृषिमारषेयं पितृमन्तं पैतृमत्यꣳ सुधातुदक्षिणं वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षं यतस्व सदस्यैरस्मद्दात्रा देवत्रा गच्छत मधुमतीः प्रदातारमा विशतानवहायास्मान् देवयानेन पथेत सुकृतां लोके सीदत तत्रः सꣳस्कृतम्॥ (४५)

रूपेण सदस्यैरष्टादश च॥ [४३]

धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः। त्वष्टा विष्णुः प्रजया सꣳरराणो यजमानाय द्रविणं दधातु॥ समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सꣳ सूरिभिर्मघवन्त्सꣳ स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सं देवानाꣳ सुमत्या यज्ञियानाम्॥ सं वर्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सꣳ शिवेन। त्वष्टा नो अत्र वरिवः कृणोतु- (४६)

त्वनु माष्टु तनुवो यद्विलिष्टम्॥ यदद्य त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन्नग्ने होतारमवृणीमहीह। ऋधगयाडृधगुताशमिष्टाः प्रजानन् यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वगा वो देवाः सदनमकर्म य आजग्म सवनेदं जुषाणाः। जक्षिवाꣳसः पपिवाꣳसश्च विश्वेऽस्मे धत्त वसवो वसूनि॥ यानाऽवह उशतो देव देवान्ताँ (४७)

प्रेरय स्वे अग्ने सधस्थे। वहमाना भरमाणा हवीꣳषि वसुं घर्मं दिवमा तिष्ठतानु॥ यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां योनिं गच्छ स्वाहैष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीरः स्वाहा देवां गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित मनसस्पत इमं नो देव देवेषु यज्ञꣳ स्वाहा वाचि स्वाहा वाते धाः॥ (४८)

कृणोतु तानष्टाचत्वारिꣳशच्च॥ [४४]

उरुꣳ हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ। अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित्॥ शतं ते राजन् भिषजः सहस्रमुर्वी गम्भीरा सुमतिष्टे अस्तु। बाधस्व द्वेषो निरृतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत्॥ अभिष्ठितो वरुणस्य पाशोऽग्नेरनीकमप आ विवेश। अपां नपात् प्रतिरक्षन्नसुर्यं दमेदमे (४९)

समिधं यक्ष्यग्ने॥ प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्येष्समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तः। सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताऽऽपो यज्ञस्य त्वा यज्ञपते हविर्भिः॥ सूक्तवाके नमोवाके विधेमावभृथ निचङ्कुण निचेरुरसि निचङ्कुणावदेवैर्देवकृतमेनोऽयाडव मर्त्यैर्मर्त्यकृतमुरोरा नो देव रिषस्पाहि सुमित्रा न आप ओषधयः (५०)

सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो देवीराप एष वो गर्भस्तं वः सुप्रीतꣳ सुभृतमकर्म देवेषु नः सुकृतो ब्रूतात् प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश एषोऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेह्यपो अन्वचारिषꣳ रसेन समसृक्ष्महि। पयस्वाꣳ अग्न आऽगमं तं मा सꣳ सृज वर्चसा॥ (५१)

दमेदम ओषधय आ षट् च॥ [४५]

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि। जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्ने अमृतत्वमश्याम॥ यस्मै त्वꣳ सुकृते जातवेद उ लोकमग्ने कृणवः स्योनम्। अश्विनꣳ स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तꣳ रयिं नशते स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसोऽवृत्रन् कामकातयः। न त्वामिन्द्रातिरिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममाद नीथेनीथे मघवानꣳ (५२)

सुतासः। यदीꣳ सबाधः पितरं न पुत्राः समानदक्षा अवसे हवन्ते॥ अग्ने रसेन तेजसा जातवेदो वि रोचसे। रक्षोहाऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिषꣳ रसेन समसृक्ष्महि। पयस्वाꣳ अग्न आऽगमं तं मा सꣳ सृज वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिरहिकमस्यग्ने विभावसुः। स्याम ते सुमतावपि॥ त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामभि प्र मन्दे (५३)

अध्वरेषु राजन्। त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि ष्याम पृथ्सुतीर्मर्त्यानाम्। त्वामग्ने वाजसातमं विप्रा वर्धन्ति सुष्टुतम्। स नो रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नो अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन्। अयꣳ शत्रूञ्जयतु जरहृषाणोऽयं वाजं जयतु वाजसातौ॥ अग्निनाऽग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाड् जुह्वास्यः॥ त्वꣳ ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्ध्सता। सखा सख्या समिध्यसे॥ उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥ (५४)

मघवानं मन्दे ह्यग्ने चतुर्दश च॥ [४६]

[वाचः प्राणाय त्वा। उपयाम गृहीतोस्यपानाय त्वा। आ वायो वायवे सजोषाभ्यां त्वा। अयमृतायुभ्यां त्वा। या वामश्विभ्यां माध्वीभ्यां त्वा। प्रातर्युजावश्विभ्यां त्वा। अयं वेनः शण्डाय त्वेष ते योनिर्वीरतां

पाहि। तं मर्का॑य त्वै॒ष ते॒ योनिः॑ प्र॒जाः पा॑हि। ये दे॑वास्त्रि॒ꣳशदा॑ग्रय॒णो॑सि॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑। उ॒प॒या॒म गृ॑हीतो॒सींद्रा॑य त्वोक्था॒युवे॑। मू॒र्धान॑म॒ग्नये॑ त्वा वैश्वान॒राय॑। मधु॑श्च स॒ꣳ सर्पो॑सि। इंद्रा॑ग्नी इंद्रा॒ग्निभ्यां॑ त्वा। ओमा॑सो॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑। म॒रुत्व॑तं॒ त्रीणींद्रा॑य त्वा म॒रुत्व॑ते। म॒हान् द्वे महे॒ंद्राय॑ त्वा। क॒दाच॒नादि॒त्येभ्य॑स्त्वा। क॒दाच॒नस्त॒रीर्विव॑स्व आदित्य। इंद्र॒ꣳ शुचि॑र॒पः। वा॒मं त्रीं दे॒वाय॑ त्वा सवि॒त्रे। सु॒शर्मा॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑। बृह॒स्पति॒स्त्वष्ट्रा॒ सोमं॑ पिब॒ स्वाहा॑। हरि॑रसि स॒ह सो॑मा॒ इंद्रा॑य॒ स्वाहा॑। अग्न॒ आयूग्ष्य॒ग्नये॑ त्वा॒ तेज॑स्वते। उ॒त्तिष्ठ॒न्निंद्रा॑य॒ त्वौज॑स्वते। त॒रणिः॒ सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वते। आ ति॑ष्ठाद्याः॒ षडिंद्रा॑य त्वा षोड॒शिने॑। उदु॒ त्यं चि॒त्रम्। अग्ने॒नय॒ दिवं॑ गच्छ। उ॒रुमायु॑ष्टे॒ यद्दे॑वा मुमुग्धि। अग्ना॑विष्णू मुमुक्तम्। परा॒ वै पं॒क्त्यः॑। दे॒वा वै ये दे॒वाः पं॒क्त्यौ॑। परा॒ वै सवाचम्॑। दे॒वा॒सु॒राः का॒र्यम्॑। भूमि॒र्व्य॑तृष्यन्। प्र॒जाप॑ति॒र्व्य॑क्षुध्यन्। भूमि॑रादि॒त्या वै। अ॒ग्नि॒ होत्रमा॑दि॒त्यो वै। भूमि॒र्लेकः॒ सले॑कः सु॒लेकः॑। विष्णो॒रुदु॑त्त॒मम्। अन्न॑पते॒ पुन॑स्त्वाऽदि॒त्याः। उ॒रुꣳ सꣳ सृ॑ज॒ वर्च॑सा। यस्त्वा॒ सुष्टु॑तम्। त्वम॑ग्नेयु॒क्ष्वाहि सु॑ष्टु॒तिम्। त्वम॑ग्ने॒ विच॑र्षणे। यस्त्वा॒ विरो॑चसे॥

आ द॑दे वा॒चस्पत॑य उपया॒मगृ॑हीतो॒स्या वा॑यो अ॒यं वां॒ या वां॑ प्रात॒र्युजा॑व॒यं तं ये दे॑वास्त्रि॒ꣳशदु॑पया॒म गृ॑हीतोसि मू॒र्धानं॒ मधु॒श्चेंद्रा॑ग्नी॒ ओमा॒सो म॒रुत्व॑त॒मिंद्र॑ मरुत्वो म॒रुत्वा॑न्म॒हान्म॒हान्नृ॒वत्क॒दा वा॒ममद॑ब्धेभि॒र् हिर॑ण्यपाणिꣳ सु॒शर्मा॒ बृह॒स्पति॑सुतस्य॒ हरि॑र॒स्यग्न॑ उ॒त्तिष्ठ॑न्त॒रणि॒रा प्या॑यस्वे॒युष्टे ये ज्योति॑ष्मतीं प्रया॒साय॑ चि॒त्तमा ति॒ष्ठेंद्र॒मसा॑वि॒ सर्व॑स्य म॒हान्थ्स॒जोषा॒ उदु॒ त्यं धा॒तोरुꣳ हि यस्त्वा॒ षट्च॑त्वारिꣳशत्॥४६॥ आ द॑दे॒ ये दे॑वा म॒हानु॒त्तिष्ठ॒न्थ्सर्व॑स्य सन् दुर्मि॒त्राश्चतुः॑ पञ्चा॒शत्॥५०॥ आ द॑दे॒ तव॒ वि ज्योति॑षा॥]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

देवासुराः संयत्ता आसन् ते देवा विजयमुपयन्तोऽग्नौ वामं वसु सं न्यदधतेदमु नो भविष्यति यदि नो जेष्यन्तीति तदग्निर्न्यकामयत तेनापाक्रामत् तद्देवा विजित्यावरुरुध्समाना अन्वायन् तदस्य सहसाऽदिध्सन्त सोऽरोदीद्यदरोदीत् तद्रुद्रस्य रुद्रत्वं यदश्रुशीयत तद् (१)

रजतꣳ हिरण्यमभवत् तस्माद्रजतꣳ हिरण्यमदक्षिण्यमश्रुजꣳ हि यो बर्हिषि ददाति पुराऽस्य संवथ्सराद्रुहे रुदन्ति तस्माद्बर्हिषि न देयꣳ सोऽग्निरब्रवीद्वाग्यसान्यथं व इदमिति पुनराधेयं ते केवलमित्यब्रुवन्नृभ्नवत् खलु स इत्यब्रवीद्यो मद्देवत्यमग्निमादधाता इति तं पूषाऽधत्त तेन (२)

पूषाऽध्नोत् तस्मात् पौष्णाः पशवं उच्यन्ते तं त्वष्टाऽधत्त तेन त्वष्टाऽध्नोत् तस्मात् त्वाष्ट्राः पशवं उच्यन्ते तं मनुराऽधत्त तेन मनुराध्नोत् तस्मान्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते तं धाताऽधत्त तेनं धाताऽध्नौथ्संवथ्सरो वै धाता तस्मौथ्संवथ्सरं प्रजाः पशवोऽनु प्र जायन्ते य एवं पुनराधेयस्यर्द्धिं वेद- (३)

ध्नोत्येव यौऽस्यैवं बन्धुतां वेद बन्धुमान् भवति भागधेयं वा अग्निराहित इच्छमानः प्रजां पशून् यजमानस्योप दोद्रावोद्रास्य पुनरा दधीत भागधेयेनैवैनꣳ समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा पुनर्वस्वोरा दधीतैतद्वै पुंनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैनं देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति द्वैरा दधात्यर्यातयामत्वाय द्वैरा दधात्यद्य एवैनमोषधीभ्योऽवरुध्याऽधत्ते पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पञ्च वा ऋतवं ऋतुभ्य एवैनमवरुध्याऽधत्ते॥ (४)

अशीयत तत् तेन वेद द्वैः पञ्चविꣳशतिश्च॥ [१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वपति यौऽग्निमुद्वासयते पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तांः पशवो यज्ञमेव पशूनवं रुन्धे वीरहा वा एष देवानां यौऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्यं ब्राह्मणा ऋतायवः पुराऽन्नमक्षन् पङ्क्तो याज्यानुवाक्या भवन्ति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा (५)

धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रतिं तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्थ्यते ज्यायो भागधेयं निकामयमानो यदाग्नेयꣳ सर्वं भवति सैवास्यर्धिः सं वा एतस्यं गृहे वाक् सृज्यते यौऽग्निमुद्वासयते स वाचꣳ सꣳसृष्टां यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै यजमानस्यापराभावाय (६)

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरुपाꣳशु यजति यथा वामं वसु विविदानो गृहंति तादृगेव तदग्निं प्रतिं स्विष्टकृतं निराह यथा वामं वसु विविदानः प्रकाशं जिगंमिषति तादृगेव तद्विभक्तिमुक्त्वा प्रयाजेन वषट्करोत्यायतनादेव नैति यजमानो वै पुरोडाशः पशवं एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती (७)

जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परिं गृह्णाति कृतयजुः सम्भृतसम्भार इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यजुः कर्तव्यमित्यथो खलु सम्भृत्या एव संभाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृद्ध्यै पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा

पुनरुथ्स्यूतं वासः पुनरुथ्सृष्टोऽनड्वान् पुनराधेयस्य समृद्धौ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं तत (८)

एवैनमव रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते तस्य वरुण एवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयेन प्रीणाति नाऽऽर्तिमार्च्छति यजमानः॥ (९)

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती ततः षट्त्रिꣳशच्च॥ [२]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थे ते देव्यदितेऽग्निमन्नादमन्नाद्यायाऽऽदधे॥ आऽयं गौः पृश्निरक्रमीदसनन्मातरं पुनः। पितरं च प्रयन्त्स्वः॥ त्रिꣳशद्धाम वि राजति वाक्पतङ्गाय शिश्रिये। प्रत्यस्य वह द्युभिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना। व्यख्यन्महिषः सुवः॥ यत् त्वा (१०)

क्रुद्धः परोवप मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्ने तत् तव पुनस्त्वोद्दीपयामसि॥ यत् ते मन्युपरोप्तस्य पृथिवीमनु दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसवश्च समाभरन्न॥ मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञꣳ समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त (११)

ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि॥ लेकः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु केतः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु विवस्वाꣳ अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु॥ (१२)

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नस्त्रयोदश च॥ [३]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते सर्पा वै जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत् ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाप्रत सर्पराज्ञियां ऋग्भिर्गार्हपत्यमा दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं नोपानमथ्सैतं (१३)

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यथ्सर्पराज्ञियां ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधाँत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो अस्यामेवैनं प्रतिष्ठितमा धत्ते यत्त्वाँ क्रुद्धः परोवपेत्याहापह्नुत एवास्मै तत् पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्ध एवैनं यत्ते मन्युपरोप्तस्येत्याह देवताभिरे- (१४)

वैनꣳ सं भरति वि वा एतस्यं यज्ञश्छिद्यते योऽग्निमुद्वासयते बृहस्पतिवत्यर्चोप तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञꣳ सं दधाति विच्छिन्नं यज्ञꣳ समिमं दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा - (१५)

इत्याह सप्तसप्त वै सप्तधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवावं रुन्धे पुनरूर्जा सह रय्येत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति यजमानमेवोर्जा च रय्या चोभयतः परि गृह्णात्यादित्या वा अस्माल्लोकादमुं लोकमायन्तेऽमुष्मिँल्लोके व्यतृप्यन्त इमं लोकं पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमानजुहवुस्त आँर्ध्नुवन् ते सुवर्गं लोकमायन् यः परांचीनं

पुनरा॒धेया॑द॒ग्निमा॒दधी॑त॒ स ए॒तान् होमाँ॑ञ्जुहुया॒द्यामे॒वाऽऽदि॒त्या ऋद्धि॒मार्ध्नु॑व॒न् तामे॒वर्ध्नो॑ति॥ (१६)

ए॒तमे॒व जि॒ह्वा ए॒तान् पञ्च॑विꣳशतिश्च॥ [४]

उ॒प॒प्र॒यन्तो॑ अध्व॒रं मन्त्रं॑ वोचेमा॒ग्नये॑। आ॒रे अ॒स्मे च॑ शृण्व॒ते॥ अ॒स्य प्र॒त्नामनु॒ द्युतꣳ॑ शु॒क्रं दु॑दुह्रे॒ अह्र॑यः। पयः॑ सहस्र॒सामृषिम्॑॥ अ॒ग्निर्मू॒र्धा दि॒वः क॒कुत् पतिः॑ पृथि॒व्या अ॒यम्। अ॒पाꣳ रेताꣳ॑सि जिन्वति॥ अ॒यमि॒ह प्र॑थ॒मो धा॑यि धा॒तृभि॒र्होता॒ यजि॑ष्ठो अध्व॒रेष्वीड्यः॑। यमप्न॑वानो॒ भृग॑वो विरुरु॒चुर्वने॑षु चि॒त्रं वि॒भुवं॑ वि॒शेवि॑शे॥ उ॒भा वा॑मिन्द्राग्नी आहु॒वध्या॑ (१७)

उ॒भा राध॑सः स॒ह मा॑द॒यध्यै॑। उ॒भा दा॒तारा॑वि॒षाꣳ र॑यी॒णामु॒भा वाज॑स्य सा॒तये॑ हुवे वाम्॥ अ॒यं ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्वियो॒ यतो॑ जा॒तो अरो॑चथाः। तं जा॒नन्न॑ग्न॒ आ रो॒हाथा॑ नो वर्धया र॒यिम्॥ अग्न॒ आयूꣳ॑षि पवस॒ आ सु॒वोर्ज॒मिषं॑ च नः। आ॒रे बा॑धस्व दु॒च्छुनाँ॑म्॥ अग्ने॒ पव॑स्व॒ स्वपा॑ अ॒स्मे वर्चः॑ सु॒वीर्यम्॑। दध॒त्पोषꣳ॑ र॒यिं (१८)

मयि॑॥ अग्ने॑ पावक रो॒चिषा॑ म॒न्द्रया॑ देव जि॒ह्वया॑। आ दे॒वान् व॑क्षि॒ यक्षि॑ च॥ स नः॑ पावक दीदि॒वोऽग्ने॑ दे॒वाꣳ इ॒हाऽऽव॑ह। उप॑ य॒ज्ञꣳ ह॒विश्च॑ नः॥ अ॒ग्निः शुचि॑व्रततमः॒ शुचि॒र्विप्रः॒ शुचिः॑ क॒विः। शुची॑ रोचत॒ आहु॑तः॥ उद॑ग्ने॒ शुच॑य॒स्तव॑ शु॒क्रा भ्राज॑न्त ईरते। तव॒ ज्योतीꣳ॑ष्य॒र्चयः॑॥ आ॒यु॒र्दा अ॑ग्ने॒ऽस्यायु॑र्मे (१९)

देहि वर्चो॒दा अ॑ग्नेऽसि॒ वर्चो॑ मे देहि तनू॒पा अ॑ग्नेऽसि त॒नुवं॑ मे पा॒ह्यग्ने॒ यन्मे॑ त॒नुवा॑ ऊ॒नं तन्म॒ आ पृ॑ण॒ चित्रा॑वसो स्व॒स्ति ते॑ पा॒रम॑शी॒येन्धा॑नास्त्वा श॒तꣳ हिमाँ॑ द्यु॒मन्तः॒ समि॑धीमहि॒ वय॑स्वन्तो वय॒स्कृतं॒ यश॑स्वन्तो यश॒स्कृतꣳ॑ सु॒वीरा॑सो॒ अदा॑भ्यम्। अग्ने॑ सपत्न॒दम्भ॑नं॒ वर्षि॑ष्ठे॒ अधि॒ नाके॑॥ सं त्वम॑ग्ने॒ सूर्य॑स्य॒ वर्च॑साऽगथाः॒ समृषी॑णाꣳ स्तु॒तेन॒ सं प्रि॒येण॒ धाम्ना॑। त्वम॑ग्ने॒ सूर्य॑वर्चा असि॒ सं मामायु॑षा॒ वर्च॑सा प्र॒जया॑ सृज॥ (२०)

आ॒हु॒वध्यै॑ र॒यिं मे॒ वर्च॑सा स॒प्तद॑श च॥ [५]

सं प॑श्यामि प्र॒जा अ॒हमिड॑प्रजसो मान॒वीः। सर्वा॑ भवन्तु नो गृ॒हे॥ अम्भः॒ स्थाम्भो॑ वो भक्षीय॒ महः॑ स्थ॒ महो॑ वो भक्षीय॒ सहः॑ स्थ॒ सहो॑ वो भक्षी॒योर्जः॒ स्थोर्जं॑ वो भक्षीय॒ रेव॑ती॒ रम॑ध्वम॒स्मिँल्लो॒केँऽस्मिन् गो॒ष्ठेँऽस्मिन् क्षये॒ऽस्मिन् योना॑वि॒हैव स्ते॒तो माऽप॑ गात ब॒ह्वीर्मे॑ भूयास्त (२१)

सꣳहि॒तासि॑ विश्वरू॒पीरा मो॒र्जा वि॒शाऽऽगौ॑प॒त्येनाऽऽरा॒यस्पोषे॑ण सहस्रपो॒षं वः॑ पुष्यासं॒ मयि॑ वो॒ रायः॑ श्रयन्ताम्॥ उप॑ त्वाऽग्ने दि॒वेदि॑वे॒ दोषा॑वस्तर्धि॒या व॒यम्। नमो॒ भर॑न्त॒ एम॑सि। राज॑न्तमध्व॒राणां॑ गो॒पामृ॒तस्य॒ दीदि॑विम्। वर्ध॑मान॒ꣳ स्वे दमे॑॥ स नः॑ पि॒तेव॑ सू॒नवेऽग्ने॑ सूपाय॒नो भ॑व। सच॑स्वा नः स्व॒स्तये॑॥ अग्ने॒ (२२)

त्वं नो॒ अन्त॑मः। उ॒त त्रा॒ता शि॒वो भ॑व वरू॒थ्यः॑॥ तं त्वा॑ शोचिष्ठ दीदिवः। सु॒म्नाय॑ नू॒नमी॑महे॒ सखि॑भ्यः॥ वसु॑र॒ग्निर्वसु॑श्रवाः। अच्छा॑ नक्षि द्यु॒मत्त॑मो र॒यिं दाः॑॥ ऊ॒र्जा वः॑ पश्याम्यू॒र्जा मा॑ पश्यत रा॒यस्पोषे॑ण वः पश्यामि रा॒यस्पोषे॑ण मा पश्य॒तेडाः॑ स्थ मधु॒कृतः॑ स्यो॒ना माऽऽवि॑श॒तेरा॒ मदः॑। स॒ह॒स्र॒पो॒षं वः॑ पुष्यासं॒ (२३)

मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥ तथ्संवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्॥ सोमानꣳ स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते। कक्षीवन्तं य औशिजम्॥ कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे। उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ परि त्वाऽग्ने पुरं वयं विप्रꣳ सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारं भङ्गुरावतः॥ अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासꣳ सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतꣳ हिमास्तामाशिषमा शांसे तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमा शांसेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीम्॥ (२४)

भूयास्त स्वस्तयेऽग्ने पुष्यासं धृषद्वर्णमेकान्नत्रिꣳशच्चं॥ [६]

अयज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तो अध्वरमित्याह स्तोमंमेवास्मै युनक्त्युपेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकं प्रजामेव पशूनिमं लोकमुपैत्यस्य प्रन्नामनुद्युतमित्याह सुवर्गो वै लोकः प्रन्नः सुवर्गमेव लोकꣳ समारोहत्यग्निर्मूर्धा दिवः ककुदित्याह मूर्धानं- (२५)

मेवैनꣳ समानानां करोत्यथो देवलोकादेव मनुष्यलोके प्रतितिष्ठत्ययमिह प्रथमो धायि धातृभिरित्याह मुख्यंमेवैनं करोत्युभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या इत्याहाजो बलंमेवावं रुन्धेऽयं ते योनिर्ऋत्विय इत्याह पशवो वै रयिः पशूनेवावं रुन्धे षड्भिरुपं तिष्ठते षड्वा (२६)

ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति षड्भिरुत्तराभिरुपं तिष्ठते द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सर एव प्रति तिष्ठति यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संवथ्सरस्य परस्तादाग्निपावमानीभिरुपं तिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो पुनात्येवोपं तिष्ठते योगं एवास्यैष उप तिष्ठते (२७)

दमं एवास्यैष उप तिष्ठते याञ्चैवास्यैषोपं तिष्ठते यथा पापीयाञ्छ्रेयंस आहृत्य नमस्यति तादृगेव तदायुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे देहीत्याहाऽऽयुर्दा ह्येष वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा ह्येष तंनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाहीत्याह (२८)

तनूपा ह्येषोऽग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृणेत्याह यन्मे प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाह चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीयेत्याह रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा अभैषुर्व्युष्टिमेवावं रुन्ध इन्धानास्त्वा शतꣳ (२९)

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म वै देवा असुंराणाꣳ शतरुहाꣳ स्तृꣳहन्ति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छंतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछम्बट्कारꣳ सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसा गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमहं भूयासमिति वावैतदाह त्वमग्ने सूर्यवर्चा असीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शांस्ते॥ (३०)

मूर्धानं वै तिष्ठत आह शतमहꣳ षोडश च॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः पशवस्तानेवावं रुन्धेऽम्भः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्येता महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहः स्थ सहो वो भक्षीयेत्याह सहो ह्येता ऊर्जस्थोर्जं वो भक्षीये- (३१)

त्याहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवाऽऽत्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽपगातेत्याह ध्रुवा एवैना अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः सꣳहितासि विश्वरूपीरिति वत्समभि मृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचितमेनं कुरुते प्र (३२)

वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते य आहवनीयमुपतिष्ठते गार्हपत्यमुप तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो गार्हपत्यायैव नि ह्वुते गायत्रीभिरुप तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेजस एवाऽऽत्मन् धत्तेऽथो यदेतं तृचमन्वाह सन्तत्यै गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः प्रजायन्ते य एवं विद्वान् द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठत - (३३)

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्यतेत्याहाऽऽशिषमेवैतामाशाँस्ते तथ्सवितुर्वरेण्यमित्याह प्रसूत्यै सोमानꣳ स्वरणमित्याह सोमपीथमेवावं रुन्धे कृणुहि ब्रह्मणस्पत इत्याह ब्रह्मवर्चसमेवावं रुन्धे कदा चन स्तरीरसीत्याह न स्तरीꣳ रात्रिं वसति (३४)

य एवं विद्वान्नग्निमुपतिष्ठते परि त्वाऽग्ने पुरं वयमित्याह परिधिमेवैतं परि दधात्यस्कन्दायाग्ने गृहपत इत्याह यथायजुरेवैतच्छतꣳ हिमा इत्याह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नाम गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा शांसे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्यं पुत्रोऽजातः स्यात् तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शांसेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात् तेजस एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति॥ (३५)

ऊर्जं वो भक्षीयेति प्र गार्हपत्यमुपतिष्ठते वसति ज्योतिष्मतीमेकान्नत्रिꣳशचं॥ [८]

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किं च यजमानस्य स्वं तस्यैव तद्रेतः सिञ्चति प्रजनंने प्रजनंनꣳ हि वा अग्निरथौषधीरन्तंगता दहति तास्ततो भूयसीः प्रजायन्ते यथ्सायं जुहोति रेत एव तथ्सिंञ्चति प्रैव प्रातस्तनैन जनयति तद्रेतः सिक्तं न त्वष्टाऽविंकृतं प्रजायते यावच्छो वै रेतसः सिक्तस्य (३६)

त्वष्टा रूपाणिं विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बह्वीभिरुप तिष्ठते रेतस एव सिक्तस्यं बहुशो रूपाणि वि कंरोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयाँन् भवति य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठतेऽहंर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां तेऽसुरा यद्देवानाँ वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह (३७)

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्नेयी रात्रिराग्नेयाः पशवं इममेवाग्निꣳ स्तवाम स नः स्तुतः पशून् पुनर्दास्यतीति तेँऽग्निमस्तुवन्थ्स एँभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहंरभि पशून्निराँर्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामाꣳ अकुर्वत य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवत्या- (३८)

दित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमेथ्सोऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमभ्यध्यायथ्स इमं लोकमागत्य मृत्योरंबिभेन्मृत्युसंयुत इव ह्यंयं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्निꣳ स्तवानि स मां स्तुतः सुवर्गं लोकं गंमयिष्यतीति सोऽग्निमस्तौथ्स एंनꣳ स्तुतः सुवर्गं लोकमंगमयद्य - (३९)

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमेति सर्वमायुरेत्यभि वा एषोऽग्नी आ रोहति य एंनावुपतिष्ठते यथा खलु वै श्रेयांनभ्यारूढः कामयंते तथां करोति नक्तमुप तिष्ठते न प्रातः सꣳ हि नक्तं व्रतानिं मृज्यन्तें सह श्रेयाꣳश्च पापीयाꣳश्चासाते ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यन्- (४०)

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी(३)र्नोपस्थेया(३) इत्याहुर्मनुष्यायेन्नै योऽहरहराहृत्याथैनं याचति स इन्नै तमुपाँच्छत्यथ को देवानहरहर्याचिष्यतीति तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खल्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजत इत्येषा खलु वा (४१)

आहिताग्नेराशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः प्रजापतिः पशूनसृजत ते सृष्टा अंहोरात्रे प्राविशन् ताञ्छन्दोभिरन्वविन्दद्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव तदन्विच्छति न तत्र जाम्यस्तीत्याहुर्योऽहरहरुपतिष्ठत इति यो वा अग्निं प्रत्यङ्ङुपतिष्ठते प्रत्येनमोषति यः पराङ् विष्वङ् प्रजया पशुभिरेति कवातिर्यङ्ङिवोप तिष्ठेत नैनं प्रत्योषति न विष्वङ् प्रजया पशुभिरेति॥ (४२)

सिक्तस्य सह भवति यो यत्खलु वै पशुभिस्त्रयोदश च॥ [९]

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्नौ। तत्त्वं बिभृहि पुनरा मदैतोस्तवाहं नाम बिभराण्यग्ने। मम नाम तव च जातवेदो वाससी इव विवसानौ ये चरावः। आयुषे त्वं जीवसे वयं यथायथं वि परि दधावहै पुनस्ते। नमोऽग्नयेऽप्रतिविद्धाय नमोऽनाधृष्टाय नमः सम्राजे। अपाढो (४३)

अग्निर्बृहद्वया विश्वजिथ्सहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः। त्वत्पितारो अग्ने देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः। सं मामायुषा सं गौपत्येन सुहितै मा धाः॥ अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयं भगवत्तमोऽयꣳ संहस्रसातमः। अस्मा अस्तु सुवीर्यम्॥ मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञꣳ समिमं दधातु। या इष्टा उषसो निम्रुचश्च ताः सं दधामि हविषा घृतेन॥ पयस्वतीरोषधयः (४४)

पयस्वद्वीरुधां पयः। अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र सꣳ सृज॥ अग्नेर्व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताम्॥ अग्निꣳ होतारमिह तꣳ हुवे देवान् यज्ञियानिह यान् हवामहे॥ आ यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हविषो मे अस्य। कस्त्वां युनक्ति स त्वां युनक्तु यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति (४५)

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुञ्चताम्॥ अभिन्नो घर्मो जीरदानुर्यत आत्तस्तदंगन् पुनः। इध्मो वेदिः परिधयश्च सर्वे यज्ञस्याऽऽयुरनु सं चरन्ति॥ त्रयस्त्रिꣳशत्तन्तवो ये वितन्निरे य इमं यज्ञꣳ स्वधया ददन्ते तेषां छिन्नं प्रत्येतद्दधामि स्वाहा घर्मो देवाꣳ अप्येतु॥ (४६)

अपाढ ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिꣳशच्च॥ [१०]

वैश्वानरो न ऊत्याऽऽप्र यातु परावतः। अग्निरुक्थेन वाहसा॥ ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्। अजस्रं घर्ममीमहे॥ वैश्वानरस्य दꣳसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः। उभा पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा॥ पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा स (४७)

रिपः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा इर्यः परिज्मा। वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं देवाꣳ अभिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा॥ अस्माकमग्ने मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरꣳ सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनꣳ सहस्रिणं वैश्वानर (४८)

वाजमग्ने तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हिकं भुवनानामभिश्रीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण॥ अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः। क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेतो राजन्नेनाꣳसि शिश्रथः कृतानि॥ उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमꣳ श्रथाय। अथा वयमादित्य (४९)

व्रते तवानागसो अदितये स्याम। दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखा करत् प्र ण आयूꣳषि तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषाऽपस्ततान। सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वा समिमा वचाꣳसि॥ अग्निर्मूर्धा भुवः। मरुतो यद्ध वो दिवः सुम्नायन्तो हवामहे। आ तू न (५०)

उप गन्तन॥ या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो धत्त वृषणः सुवीरम्॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु। अदितिः पात्वꣳहसः॥ महीमू षु मातरꣳ सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम। तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम्॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम्। दैवीं नावꣳ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा स्वस्तयै॥ इमाꣳ सु नावमारुहꣳ शतारित्राꣳ शतस्फ्याम्। अच्छिद्रां पारयिष्णुम्॥ (५१)

दिवा स सहस्रिणं वैश्वानराऽऽदित्य तू नोऽनेहसꣳ सुशर्माणमेकान्नविꣳशतिश्च॥ [११]

[देवासुराः परा भूमिर्भूमिरुपप्रयन्तः सं पश्याम्यय्यज्ञः सं पश्याम्यग्निं होत्रं मम नाम वैश्वानर एकादश॥११॥ देवासुराः क्रुद्धः सं पश्यामि सं पश्यामि नक्तमुप गन्तनैकपञ्चाशत्॥५१॥ देवासुराः पारयिष्णुम्॥]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

सं त्वा॑ सिञ्चामि॒ यजु॑षा प्र॒जामायु॒र्धनं॑ च। बृह॒स्पति॑प्रसूतो॒ यज॑मान इ॒ह मा रि॑षत्॥ आज्य॑मसि स॒त्यम॑सि स॒त्यस्याध्य॑क्षमसि ह॒विर॑सि वैश्वान॒रं वै॑श्वदे॒वमुत्पू॑तशुष्मꣳ स॒त्यौजाः॒ सहो॑ऽसि॒ सह॑मानमसि॒ सह॒स्वारा॑तीः॒ सह॑स्वारातीय॒तः सह॑स्व॒ पृत॑नाः॒ सह॑स्व पृतन्य॒तः। स॒हस्र॑वीर्यमसि॒ तन्मा॑ जि॒न्वाऽऽज्य॒स्याऽऽज्य॑मसि स॒त्यस्य॑ स॒त्यम॑सि स॒त्यायु॑- (१)

रसि स॒त्यशु॑ष्ममसि स॒त्येन॑ त्वा॒ऽभि घा॑रयामि॒ तस्य॑ ते भक्षीय
पञ्चा॒नां त्वा॒ वाता॑नां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि
पञ्चा॒नां त्व॑र्तू॒नां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि
पञ्चा॒नां त्वा॑ दि॒शां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि
पञ्चा॒नां त्वा॑ पञ्चज॒नानां॑ य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि
च॒रोस्त्वा॒ पञ्च॑बिलस्य य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि॒
ब्रह्म॑णस्त्वा॒ तेज॑से य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि
क्ष॒त्रस्य॒ त्वौज॑से य॒न्त्राय॑ (२)

ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि
वि॒शे त्वा॑ य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि
सु॒वीर्या॑य त्वा गृह्णामि सुप्रजा॒स्त्वाय॑ त्वा गृह्णामि रा॒यस्पोषा॑य त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्च॒साय॑ त्वा गृह्णामि॒ भूर॒स्माकꣳ॑ ह॒विर्दे॒वाना॑मा॒शिषो॒ यज॑मानस्य दे॒वानां॑ त्वा दे॒वता॑भ्यो गृह्णामि॒ कामा॑य त्वा गृह्णामि॥ (३)

स॒त्यायु॒रोज॑से य॒न्त्राय॒ त्रय॑स्त्रिꣳशच्च॥ [१]

ध्रु॒वो॑ऽसि ध्रु॒वो॑ऽहꣳ स॑जा॒तेषु॑ भूयासं॒
धीर॒श्चेत्ता॑ वसु॒विदु॒ग्रो॑ऽस्यु॒ग्रो॑ऽहꣳ स॑जा॒तेषु॑ भूयास-
मु॒ग्रश्चेत्ता॑ वसु॒विद॑भि॒भूर॑स्यभि॒भूर॒हꣳ स॑जा॒तेषु॑ भूयास-
मभि॒भूश्चेत्ता॑ वसु॒विद्यु॒नज्मि॑ त्वा॒ ब्रह्म॑णा॒ दैव्ये॑न ह॒व्याया॒स्मै वोढ॒वे जा॑तवेदः। इन्धा॑नास्त्वा सुप्र॒जसः॑ सु॒वीरा॒ ज्योग्जी॑वेम बलि॒हृतो॑ व॒यं ते॑॥ यन्मे॑ अग्ने अ॒स्य य॒ज्ञस्य॒ रिष्या॒- (४)

द्यद्वा॒ स्कन्दा॒दाज्य॑स्योत वि॑ष्णो। तेन॑ हन्मि स॒पत्नं॑ दुर्मरा॒युमैनं॑ दधामि॒ निर्ऋ॑त्या उ॒पस्थे॑। भूर्भुवः॒ सुव॒रुच्छु॑ष्मो अग्ने॒ यज॑मानायैधि॒ निशु॑ष्मो अभि॒दास॑ते। अग्ने॒ देवे॑द्ध॒ मन्वि॑द्ध॒ मन्द्र॑जि॒ह्वाम॑र्त्यस्य ते होतर्मू॒र्धन्ना जि॑घर्मि रा॒यस्पोषा॑य सुप्रजा॒स्त्वाय॑ सु॒वीर्या॑य॒ मनो॑ऽसि प्राजाप॒त्यं मन॑सा मा भू॒तेनाऽऽवि॑श॒ वाग॑स्यै॒न्द्री स॑पत्न॒क्षय॑णी (५)

वा॒चा मे॑न्द्रि॒येणाऽऽवि॑श
वस॒न्तमृ॑तू॒नां प्री॑णामि॒ स मा॑ प्री॒तः प्री॑णातु
ग्री॒ष्ममृ॑तू॒नां प्री॑णामि॒ स मा॑ प्री॒तः प्री॑णातु

वर्षा ऋतूनां प्रीणामि ता मां प्रीताः प्रीणन्तु
शरदमृतूनां प्रीणामि सा मां प्रीता प्रीणातु
हेमन्तशिशिरावृतूनां प्रीणामि तौ मां प्रीतौ प्रीणीता-
मग्नीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासम्-
ग्नेरहं देवयज्ययान्नादो भूयासं (६)

दब्धिरस्यदब्धो भूयास-
ममुं दभेयमग्नीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयास-
मिन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययेन्द्रियाव्यन्नादो भूयास-
मिन्द्रस्याहं देवयज्ययेन्द्रियावी भूयासं
महेन्द्रस्याहं देवयज्यया ज्रेमानं महिमानं गमेयमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयम्॥ (७)

रिष्याँथ्सपत्नक्षयंण्यन्नादो भूयासꣳ षट्त्रिꣳशच्च॥ [२]

अग्निर्मा दुरिष्टात् पातु सविताऽघशꣳसाद्यो मेऽन्ति दूरेऽरातीयति तमेतेन जेषꣳ सुरूपवर्षवर्ण एहीमान् भद्रान् दुर्याꣳ अभ्येहि मामनुव्रता न्युं शीर्षाणि मृड्डमिड एह्यदित एहि सरस्वत्येहि रन्तिरसि रमंतिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टिं तेऽशीयोपहूत उपहूव (८)

तेऽशीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता मनसा तच्छकेयं यज्ञो दिवꣳ रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो देवयानः पन्थास्तेन यज्ञो देवाꣳ अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्वस्मात्रायं उत यज्ञाः संचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टां नो- (९)

ऽसि जुष्टिं ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञꣳ समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे मोपदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूर्जस्वान् पयस्वान् प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिँल्लोके॥ (१०)

उपहूवं जुष्टां नस्त्वा षट् च॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्ययाँ प्रजावाँन् भूयासं नराशꣳसस्याहं देवयज्यया पशुमान् भूयासमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमग्नेरहमुज्जिंतिमनूज्जेषꣳ सोमस्याहमुज्जिंतिमनूज्जेषमग्नेरहमुज्जिंतिमनूज्जेषमग्नीषोमयोरहमुज्जिंतिमनूज्जेषमिन्द्राग्नियोरहमुज्जिंतिमनूज्जेषमिन्द्रस्याहमु- (११)

ज्जिंतिमनूज्जेषं महेन्द्रस्याहमुज्जिंतिमनूज्जेषमग्नेः स्विष्टकृतोऽहमुज्जिंतिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्वाभेणोदग्रभीत्। अथो सपत्नाꣳ इन्द्रो मे निग्राभेणाधराꣳ अकः॥ उद्वाभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्न्। अथो सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥ एमा अग्मन्नाशिषो दोहकामा इन्द्रवन्तो (१२)

वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्॥ रोहितेन त्वाऽग्निर्देवता गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवता गमयत्वेतशेन

त्वा सूर्यो देवतां गमयतु वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीन् वि योक्त्रा यानि परिचर्तनानि धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्र णो ब्रूताद्भगधान् देवतासु॥ विष्णोः शंयोरहं देवयज्ययां यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयꣳ सोमस्याहं देवयज्ययां (१३)

सुरेता रेतो धिषीय त्वष्टुरहं देवयज्ययां पशूनाꣳ रूपं पुषेयं देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्ययां मिथुनेन प्र भूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय कर्मासि करुणमसि क्रियासꣳ सनिरसि सनितासि सनेयं घृतवन्तं कुलायिनꣳ रायस्पोषꣳ सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनम्॥ (१४)

इन्द्रस्याहमिन्द्रवन्तः सोमस्याहं देवयज्ययां चतुश्चत्वारिꣳशच्च॥ [४]

आ प्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञं यज्ञं प्रति देवयज्याः। सूर्याया ऊधोऽदित्या उपस्थं उरुधारा पृथिवी यज्ञे अस्मिन्॥ प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिꣳस्त्वा दधामि सह यजमानेन सदसि सन्मे भूयाः सर्वमसि सर्वं मे भूयाः पूर्णमसि पूर्णं मे भूया अक्षितमसि मा मे क्षेष्टाः प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तां दक्षिणायां (१५)

दिशि मासाः पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि गृहाः पशवो मार्जयन्तामुदीच्यां दिश्यापः ओषधयो वनस्पतयो मार्जयन्तामूर्ध्वायां दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तां विष्णोः क्रमौऽस्यभिमातिहा गायत्रेण छन्दसा पृथिवीमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमौऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभेन छन्दसाऽन्तरिक्षमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमौऽस्यरातीयतो हन्ता जागतेन छन्दसा दिवमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्ताऽऽनुष्टुभेन छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मः॥ (१६)

दक्षिणायां द्विष्मो विष्णोरेकान्नत्रिꣳशच्च॥ [५]

अगन्म सुवः सुवरगन्म सन्दृशंस्ते मा छिंध्सि यत्ते तपस्तस्मै ते माऽऽवृक्षि सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामांयुर्धा अस्यायुर्मे धेहि वर्चोधा असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्यौऽस्यै दिवोऽऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स यं द्विष्मः। (१७)

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं मया प्रजा समहꣳ रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो वसीयान् भूयासमग्न आयुꣳषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। (१८)

दधत् पोषꣳ रयिं मयि। अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासꣳ सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतꣳ हिमास्तामाशिषमा शांसे तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमाशांसेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुञ्चत्वग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधि यज्ञो बभूव स आ (१९)

बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्माꣳ अधिपतीन् करोतु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्। गोमाꣳ अग्नेऽविमाꣳ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सदमिदप्रमृष्यः। इडावाꣳ एषो असुर प्रजावान् दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥ (२०)

द्विष्मः सुवीर्यꣳ स आ पञ्चत्रिꣳशच्च॥ [६]

यथा वै संमृतसोमा एवं वा एते संमृतयज्ञा यद्दर्शपूर्णमासौ कस्य वाहं देवा यज्ञमा गच्छन्ति कस्य वा न बहूनां यजमानानां यो वै देवताः पूर्वः परिगृह्णाति स एनाः श्वो भूते यजत एतद्वै देवानामायतनं यदाहवनीयोऽन्तराग्नी पशूनां गार्हपत्यो मनुष्याणामन्वाहार्यपचनः पितॄणामग्निं गृह्णाति स्व एवायतने देवताः परि (२१)

गृह्णाति ताः श्वो भूते यजते व्रतेन वै मेध्योऽग्निर्व्रतपतिर्ब्राह्मणो व्रतभृद् व्रतमुपैष्यन् ब्रूयादग्नेर्व्रतपते व्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै देवानां व्रतपतिस्तस्मा एव प्रतिप्रोच्य व्रतमालभते बर्हिषा पूर्णमासे व्रतमुपैति वथ्सैरमावास्यायामेतद्वोतयोरायतनमुपस्तीर्यः पूर्वश्चाग्निरपरश्चेत्यांहुर्मनुष्याः (२२)

इन्वा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा येषां नवावसानमुपाँस्मिञ्छो यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं विद्वानग्निमुपस्तृणाति यजमानेन ग्राम्याश्च पशवोऽवरुध्याः आरण्याश्चेत्यांहुर्यद्ग्राम्यानुपवसंति तेनं ग्राम्यानवं रुन्धे यदारण्यस्याश्नाति तेनारण्यान् यदनाँश्वानुपवसेंत् पितृदेवत्यः स्यादारण्यस्याँश्नातीन्द्रियं (२३)

वा आरण्यमिंन्द्रियमेवाऽऽत्मन् धंत्ते यदनाँश्वानुपवसेत् क्षोधुंकः स्याद्यदंश्नीयाद्रुद्रौऽस्य पशूनभिमंन्येतापोऽश्नाति तन्नेवांशितं नेवानंशितं न क्षोधुंको भवंति नास्यं रुद्रः पशूनभि मंन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुखलु वै मंनुष्यंस्य भ्रातृव्यो यदनाँश्वानुपवसंति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यꣳ हन्ति॥ (२४)

परिं मनुष्याः इन्द्रियꣳ साक्षात् त्रीणिं च॥ [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजंते नास्येष्टाय श्रद्दधतेऽपः प्र णंयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽऽरभ्य यज्ञेनं यजत उभयोंऽस्य देवमनुष्या इष्टाय श्रद्दधते तदांहुरति वा एता वर्त्रेनदन्त्यति वाचं मनो वावैता नातिं नेदन्तीति मनंसा प्र णंयतीयं वै मनो- (२५)

ऽनयैवैनाः प्र णंयत्यस्कंन्नहविर्भवति य एवं वेदं यज्ञायुधानि सम्भंरति यज्ञो वै यंज्ञायुधानिं यज्ञमेव तथ्सम्भंरति यदेकंमेकꣳ सम्भंरेत् पितृदेवत्यांनि स्युर्यथ्सह सर्वाणि मानुषाणि द्वेद्वे सम्भंरति याज्यानुवाक्ययोरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै दशं यज्ञायुधानि वेदं मुखतोंऽस्य यज्ञः कंल्पते स्फ्य- (२६)

श्चं कपालानि चाग्निहोत्रहवंणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्यां चोलूखंलं च मुसंलं च दृषच्चोपंला चैतानि वै दशं यज्ञायुधानि य एवं वेदं मुखतोंऽस्य यज्ञः कंल्पते यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्यं यज्ञेन यजंते जुषन्तेंऽस्य देवा हव्यꣳ हविर्निरुप्यमांणमभि मंन्त्रयेताग्निꣳ होतारमिह तꣳ हुंव इतिं (२७)

देवेभ्यं एव प्रतिप्रोच्यं यज्ञेनं यजते जुषन्तेंऽस्य देवा हव्यमेष वै यज्ञस्य ग्रहो गृहीत्वैव यज्ञेनं यजते तदुंदित्वा वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अथो मनंसा वै प्रजापंतिर्यज्ञमंतनुत मनंसैव तद्यज्ञं तंनुते रक्षंसामनंन्ववचाराय यो वै यज्ञं योगं आगंते युनक्ति युङ्क्ते युंञ्जानेषु कस्त्वां युनक्ति स त्वां युनक्त्वित्यांह प्रजापंतिर्वै कः प्रजापंतिनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युंञ्जानेषुं॥ (२८)

वै मनः स्फ्य इतिं युनक्त्येकांदश च॥ [८]

प्रजापतिर्यज्ञानंसृजताग्निहोत्रं चाँग्निष्टोमं च पौर्णमासीं चोक्थ्यं चामावास्याँ चातिरात्रं च तानुदमिमीत यावदग्निहोत्रमासीत् तावानग्निष्टोमो यावती पौर्णमासी तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्या तावानतिरात्रो य एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्नोति तावदुपाँऽऽप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते यावदुक्थ्येनोपाप्नोति (२९)

तावदुपाँऽऽप्नोति य एवं विद्वानमावास्याँ यजते यावदतिरात्रेणोपाप्नोति तावदुपाँऽऽप्नोति परमेष्ठिनो वा एष यज्ञोऽग्रे आसीत् तेन स परमां काष्ठामगच्छत् तेन प्रजापतिं निरवासाययत् तेन प्रजापतिः परमां काष्ठामगच्छत् तेनेन्द्रं निरवासाययत् तेनेन्द्रः परमां काष्ठामगच्छत् तेनाग्नीषोमौ निरवासाययत् तेनाग्नीषोमौ परमां काष्ठामगच्छतां य (३०)

एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठाँ गच्छति यो वै प्रजातेन यज्ञेन यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते द्वादश मासाः संवथ्सरो द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि सम्पाद्यानीत्याहुर्वथ्सं चोपावसृजत्युखां चाधि श्रयत्यवं च हन्ति दृषदौ च समाहन्त्यधि च वपते कपालानि चोप दधाति पुरोडाशं चा- (३१)

धिश्रयत्याज्यं च स्तम्बयजुश्च हरत्यभि चं गृह्णाति वेदिं च परिगृह्णाति पत्नीँ च सं नह्यति प्रोक्षणीश्चाऽऽसादयत्याज्यं चैतानि वै द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि य एवꣳ सम्पाद्य यजते प्रजातेनैव यज्ञेनं यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते॥ (३२)

उक्थ्येनोपाप्नोत्यंगच्छतां यः पुरोडाशं च चत्वारिꣳशच्चं॥ [९]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहꣳ संजातेषु भूयासमित्याह ध्रुवानेवैनाँन् कुरुत उग्रोऽस्युग्रोऽहꣳ संजातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिन एवैनाँन्कुरुतेऽभिभूरस्यभिभूरहꣳ संजातेषु भूयासमित्याह य एवैनं प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येनेत्याहैष वा अग्नेर्योगस्तेनै- (३३)

वैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान् पराभावयन् यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तथ्समृद्धेन यजमानः सुवर्गं लोकमेति यज्ञस्य व्यृद्धेन भ्रातृव्यान् परा भावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभिरुप सादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म (३४)

कुरुते संवथ्सरे पर्यागत एताभिरेवोपसादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवथ्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्यालभमान एताभिर्व्याहृतीभिरहुवीꣳष्याससादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यानि ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते संवथ्सरे पर्यागत एताभिरेवासादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवथ्सरं परिगृह्णाति यद्वै यज्ञस्य साम्नाँ क्रियते राष्ट्रं (३५)

यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यदृचा विशं यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छत्यथं ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेनं यजते सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता व्याहृतीः पुरस्ताद्दध्याद् ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते तथाँ ब्राह्मणः साशीर्केण यज्ञेनं यजते यं कामयेत यजमानं भ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तस्यैता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां दध्याद्

भ्रातृव्यदेवत्यां वै पुरोऽनुवाक्यां भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्या- (३६)

ऽऽशीर्गच्छति यान् कामयेत यजमानाञ्समावत्येनान् यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्याया अर्धर्च एकां दध्याज्यायै पुरस्तादेकां याज्यायाया अर्धर्च एकां तथैनान्थ्समावती यज्ञस्या- ऽऽशीर्गच्छति यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति स्थलयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषां यज्ञं यजमानः परिगृह्णाति मनोऽसि प्राजापत्यं (३७)

मनसा मा भूतेनाऽऽविशेत्याह मनो वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो यज्ञो मन एव यज्ञमात्मन् धत्ते वागस्यैन्द्री संपत्रक्षयणी वाचा मैन्द्रियेणाऽऽविशेत्याहैन्द्री वै वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन् धत्ते॥ (३८)

तेनैव ब्रह्म राष्ट्रमेवास्य यज्ञस्य प्राजापत्यꣳ षट्त्रिꣳशच्च॥ [१०]

यो वै संसदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेद प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद् भ्रꣳशत आ श्रावयेति चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै संसदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेद प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद् भ्रꣳशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठा- (३९)

मुदयनं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सुꣳस्थां गच्छत्या श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य प्रायणमेषा प्रतिष्ठैतदुदयनं य एवं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सुꣳस्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेदं दुह एवैनां यज्ञो वै सूनृताऽऽश्रावयेत्यैवैनामह्वदस्तु (४०)

श्रौषडित्युपावांस्राग्यजेत्युदनैषीद्ये यजामह इत्युपांसदद्वषट्कारेण दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेदं दुह एवैनां देवा वै सत्रमासत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामार्द्रां पङ्क्तिमपश्यन्ना श्रावयेति पुरोवातमजनयन्नस्तु श्रौषडित्यभ्रꣳ समप्लावयन् यजेति विद्युतं- (४१)

मजनयन् ये यजामह इति प्रावर्षयन्नभ्यस्तनयन् वषट्कारेण ततो वै तेभ्यो दिशः प्राप्यायन्त य एवं वेद प्राम्मै दिशः प्यायन्ते प्रजापतिं त्वोवेद प्रजापतिस्त्वं वेद यं प्रजापतिर्वेद स पुण्यो भवत्येष वै छन्दस्यः प्रजापतिरा श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कारो य एवं वेद पुण्यो भवति वसन्त- (४२)

मृतूनां प्रीणामीत्याहर्तवो वै प्रयाजा ऋतूनेव प्रीणाति तैंऽस्मै प्रीता यथापूर्वं कल्पन्ते कल्पंन्तेऽस्मा ऋतवो य एवं वेदाग्नीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासमित्याहाग्नीषोमौभ्यां वै यज्ञश्चक्षुष्मान् ताभ्यामेव चक्षुरात्मन् धत्तेऽग्नेरहं देवयज्ययान्नादो भूयासमित्याहाग्निर्वै देवानामन्नादस्तेनैवा- (४३)

ऽन्नाद्यमात्मन् धत्ते दध्निरस्यदब्धो भूयासममुं दंभेयमित्याहैतया वै दब्ध्यां देवा असुरानदभ्नुवन् तयैव भ्रातृव्यं दभ्नोत्यग्नीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयासमित्याहाग्नीषोमौभ्यां वा इन्द्रो वृत्रमहन् ताभ्यामेव भ्रातृव्यꣳ स्तृणुत इन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययैन्द्रियाव्यन्नादो भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येवान्नादो भवतीन्द्रस्या- (४४)

ऽहं देवयज्ययैन्द्रियावी भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येव भवति महेन्द्रस्याहं देवयज्ययां ज्मेमानं महिमानं गमेयमित्याह ज्मेमानमेव महिमानं गच्छत्यग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहा- ऽऽयुरेवाऽऽत्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति॥ (४५)

प्र॒ति॒ष्ठाम॑ह्व॒दस्तु॑ वि॒द्युतं॑ वस॒न्तमे॒वेन्द्र॑स्या॒ऽष्टात्रि॑ꣳशच्च॥ [११]

इन्द्रं॑ वो वि॒श्वत॒स्परि॒ हवा॑महे॒ जने॑भ्यः। अ॒स्माक॑मस्तु॒ केव॑लः॥ इन्द्रं॒ नरो॑ ने॒मधि॑ता हवन्ते॒ यत्पार्या॑ यु॒नज॑ते॒ धिय॒स्ताः। शूरो॒ नृषा॑ता॒ शव॑सश्चका॒न आ गोम॑ति व्र॒जे भ॑जा॒ त्वं नः॑॥ इ॒न्द्रि॒याणि॑ शतक्रतो॒ या ते॒ जने॑षु प॒ञ्चसु॑। इन्द्र॒ तानि॑ त॒ आ वृ॑णे॥ अनु॑ ते दायि म॒ह इ॑न्द्रि॒याय॑ स॒त्रा ते॒ विश्व॒मनु॑ वृत्र॒हत्ये॑। अनु॑ (४६)

क्ष॒त्रमनु॒ सहो॑ यज॒त्रेन्द्र॑ दे॒वेभि॒रनु॑ ते नृ॒षह्ये॑॥ आ यस्मि॑न्थ्स॒प्त वा॑स॒वास्तिष्ठ॑न्ति स्वा॒रुहो॑ यथा। ऋषि॑र्ह दीर्घ॒श्रुत्त॑म॒ इन्द्र॑स्य घ॒र्मो अति॑थिः॥ आ॒मासु॑ प॒क्वमैर॑य॒ आ सूर्य॑ꣳ रोहयो दि॒वि। घ॒र्मं न साम॑न्तपता सुवृ॒क्तिभि॒र्जुष्टं॒ गिर्व॑णसे॒ गिरः॑॥ इन्द्र॒मिद्गा॒थिनो॑ बृ॒हदिन्द्र॑म॒र्केभि॑र॒र्किणः॑। इन्द्रं॒ वाणी॑रनूषत॥ गाय॑न्ति त्वा गाय॒त्रिणो- (४७)

ऽर्च॑न्त्य॒र्कम॒र्किणः॑। ब्र॒ह्माण॑स्त्वा शतक्रत॒वुद्व॒ꣳशमि॑व येमिरे॥ अ॒ꣳहो॒मुचे॒ प्र भ॑रेमा मनी॒षामो॑षिष्ठ॒दाव्ने॑ सुम॒तिं गृ॑णा॒नाः। इ॒दमि॑न्द्र॒ प्रति॑ ह॒व्यं गृ॑भाय स॒त्याः स॑न्तु॒ यज॑मानस्य॒ कामाः॑॥ वि॒वेष॒ यन्मा॑ धि॒षणा॑ ज॒जान॒ स्तवै॑ पु॒रा पार्या॒दिन्द्र॒मह्नः॑। अꣳह॑सो॒ यत्र॑ पी॒पर॒द्यथा॑ नो ना॒वेव॒ यान्त॑मु॒भये॑ हवन्ते॥ प्र स॒म्राजं॑ प्रथ॒मम॑ध्व॒राणा॑- (४८)

मꣳहो॒मुचं॑ वृष॒भं य॒ज्ञिया॑नाम्। अ॒पां नपा॑तमश्विना॒ हय॑न्तम॒स्मिन्न॑र इन्द्रि॒यं ध॑त्त॒मोजः॑॥ वि न॑ इन्द्र॒ मृधो॑ जहि नी॒चा य॑च्छ पृतन्य॒तः। अ॒ध॒स्प॒दं तमीं॑ कृधि॒ यो अ॒स्माꣳ अ॑भि॒दास॑ति॥ इन्द्र॑ क्ष॒त्रम॒भि वा॒ममोजो॒ऽजा॑यथा वृषभ चर्षणी॒नाम्। अपा॑नुदो॒ जन॑ममित्र॒यन्त॑मु॒रुं दे॒वेभ्यो॑ अकृणोरु लो॒कम्॥ मृ॒गो न भी॒मः कु॑च॒रो गि॑रि॒ष्ठाः प॑रा॒वत॒ - (४९)

आ ज॑गामा॒ पर॑स्याः। सृ॒कꣳ स॒ꣳशाय॑ प॒विमि॑न्द्र ति॒ग्मं वि शत्रू॑न् ताढि॒ वि मृधो॑ नुदस्व॥ वि शत्रू॒न् वि मृधो॑ नुद॒ वि वृ॒त्रस्य॒ हनू॑ रुज। वि म॒न्युमि॑न्द्र भामि॒तो॑ऽमित्र॑स्याभि॒दास॑तः॥ त्रा॒तार॒मिन्द्र॑मवि॒तार॒मिन्द्र॒ꣳ हवे॑हवे सु॒हव॒ꣳ शूर॒मिन्द्र॑म्। हु॒वे नु श॒क्रं पु॑रुहू॒तमिन्द्र॒ꣳ स्व॒स्ति नो॑ म॒घवा॑ धा॒त्विन्द्रः॑॥ मा ते॑ अ॒स्याꣳ (५०)

स॑हसाव॒न् परि॑ष्टाव॒घाय॑ भूम हरिवः परा॒दै। त्राय॑स्व नोऽवृ॒केभि॒र्वरू॑थै॒स्तव॑ प्रि॒यासः॑ सू॒रिषु॑ स्याम॥ अन॑वस्ते॒ रथ॒मश्वा॑य तक्ष॒न् त्वष्टा॒ वज्रं॑ पुरुहूत द्यु॒मन्त॑म्। ब्र॒ह्माण॒ इन्द्रं॑ म॒हय॑न्तो अ॒र्कैरव॑र्धय॒न्नह॑ये॒ हन्त॒वा उ॑॥ वृष्णे॒ यत् ते॒ वृष॑णो अ॒र्कमर्चा॒निन्द्र॒ ग्रावा॑णो॒ अदि॑तिः स॒जोषाः॑। अ॒न॒श्वासो॒ ये प॒वयो॑ऽर॒था इन्द्रे॑षिता अ॒भ्यव॑र्तन्त॒ दस्यून्॑॥ (५१)

वृ॒त्र॒हत्येऽनु॑ गाय॒त्रिणो॑ऽध्व॒राणां॑ परा॒वतो॒ऽस्याम॒ष्टाच॑त्वारिꣳशच्च॥ [१२]

[सं त्वा॑ सिञ्चामि ध्रु॒वो॑स्य॒ग्निर्मा॑ ब॒र्हिषो॒ऽहमाप्या॑यता॒मग॑न्म॒ यथा॒ वै यो वै श्र॒द्धां प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञान् ध्रु॒वो॑सीत्या॑ह॒ यो वै स॑प्तद॒शमिंद्रं॑ वो॒ द्वाद॑श॥१२॥ सं त्वा॑ ब॒र्हिषो॒ऽहं यथा॒ वा ए॒वं वि॒द्वाञ्छ्रौष॑ट्व् सहसाव॒न्नेक॑पञ्चा॒शत्॥५१॥ सं त्वा॑ सिंचामि॒ दस्यून्॑॥]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

पा॒क॒य॒ज्ञं वा अन्वाहि॑ताग्नेः प॒शव॒ उप॑ तिष्ठन्त॒ इडा॒ खलु॒ वै पा॑कय॒ज्ञः सैषाऽन्त॒रा प्र॑याजानूया॒जान् यज॑मानस्य लो॒केऽव॑हिता॒ तामा॑ह्रि॒यमा॑णाम॒भि म॑न्त्रयेत॒ सुरू॑पवर्षवर्ण॒ एहीति॑ प॒शवो॒ वा इडा॑ प॒शूने॒वोप॑ ह्वयते य॒ज्ञं वै दे॒वा अदु॑ह्रन् य॒ज्ञोऽसु॑राꣳ अदुह॒त् तेऽसु॑रा य॒ज्ञदु॑ग्धाः॒ परा॑ऽभव॒न् यो वै य॒ज्ञस्य॒ दोहं॑ वि॒द्वान् (१)

यज॒तेऽप्य॒न्यं यज॑मानं दुहे॒ सा मे॑ स॒त्याऽऽशीर॒स्य य॒ज्ञस्य॑ भूया॒दित्या॑है॒ष वै य॒ज्ञस्य॒ दोह॒स्तेनै॒वैनं॑ दुहे॒ प्रत्ता॒ वै गौर्दु॑हे॒ प्रत्तेडा॒ यज॑मानाय दुह ए॒ते वा इडा॑यै॒ स्तना॒ इडोप॑हू॒तेति॑ वा॒युर्व॒थ्सो यर्हि॒ होतेडा॑मुप॒ह्वये॑त॒ तर्हि॒ यज॑मानो॒ होता॑र॒मीक्ष॑माणो वा॒युं मन॑सा ध्यायेन् (२)

मा॒त्रे व॒थ्समु॒पाव॑सृजति॒ सर्वे॑ण॒ वै य॒ज्ञेन॑ दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑यन् पाकय॒ज्ञेन॒ मनु॑रश्राम्य॒थ्सेडा॒ मनु॑मु॒पाव॑र्तत॒ तान्दे॑वासु॒रा व्य॑ह्वयन्त प्र॒तीचीं॑ दे॒वाः परा॑चीमसु॑राः॒ सा दे॒वानु॒पाव॑र्तत प॒शवो॒ वै तद्दे॒वान॑वृणत प॒शवोऽसु॑रानजहु॒र्यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दिति॒ परा॑चीं॒ तस्येडा॒मुप॑ह्वयेताप॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं (३)

का॒मये॑त पशु॒मान्थ्स्या॒दिति॑ प्र॒तीचीं॒ तस्येडा॒मुप॑ह्वयेत पशु॒माने॒व भ॑वति ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वा इडा॒मुप॑ह्वयेत॒ य इडा॑मुप॒हूया॒ऽऽत्मान॒मिडा॑यामुप॒ह्वये॒तेति॒ सा नः॑ प्रि॒या सु॒प्रतू॑र्तिर्म॒घोनीत्या॒हेडा॑मे॒वोप॒हूया॒ऽऽत्मान॒मिडा॑या॒मुप॑ ह्वयते॒ व्य॑स्तमिव॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यदिडा॑ सा॒मि प्रा॒श्ञन्ति॑ (४)

सा॒मि मा॑र्जयन्त ए॒तत् प्रति॒ वा अ॒सुराणां॑ य॒ज्ञो व्य॑च्छिद्यत॒ ब्रह्म॑णा दे॒वाः सम॑दधु॒र्बृह॒स्पति॑स्तनुतामि॒मं न॒ इत्या॑ह॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॒ बृह॒स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒व य॒ज्ञꣳ सन्द॑धाति॒ विच्छि॑न्नं य॒ज्ञꣳ समि॒मं द॑धा॒त्वित्या॑ह॒ सन्त॑त्यै॒ विश्वे॑ दे॒वा इ॒ह मा॑दयन्ता॒मित्या॑ह स॒न्तत्यै॒व य॒ज्ञं दे॒वेभ्योऽनु॑ दिशति॒ यां वै (५)

य॒ज्ञे दक्षि॑णां॒ ददा॑ति॒ ताम॑स्य प॒शवोऽनु॒ सङ्क्रा॑मन्ति॒ स ए॒ष ई॑जा॒नो॑ऽप॒शुर्भ॑वु॒को॒ यज॑मानेन॒ खलु॒ वै तत्का॒र्य॑मित्या॑हु॒र्यथा॑ देव॒त्रा द॒त्तं कु॑र्वी॒ताऽऽत्मन् प॒शून् र॒मये॒तेति॒ ब्रध्न॒ पिन्व॒स्वेत्या॑ह य॒ज्ञो वै ब्र॒ध्नो य॒ज्ञमे॒व तन्म॑हय॒त्यथो॑ देव॒त्रैव द॒त्तं कु॑रुत आ॒त्मन् प॒शून् र॑मयते॒ दद॑तो मे॒ मा क्षा॒यीत्या॒हाक्षि॑तिमे॒वोपै॑ति कुर्व॒तो मे॒ मोप॑ दस॒दित्या॑ह भू॒मान॑मे॒वोपै॑ति॥ (६)

वि॒द्वान्ध्या॑ये॒ द्यं प्रा॒श्ञन्ति॒ यां वै म॒ एका॒न्नविꣳश॒तिश्च॑॥ [१]

सꣳश्र॑वा ह सौवर्चन॒सस्तुमि॑ञ्ज॒मौपो॑दितिमुवाच॒ यथ्स॒त्रिणा॒ꣳ होताऽभूः॒ कामिडा॒मुपा॑ह्वथा॒ इति॒ तामुपा॑ह्व॒ इति॑ होवाच॒ या प्रा॒णेन॑ दे॒वान् दा॒धार॑ व्या॒नेन॑ मनु॒ष्या॑नपा॒नेन॑ पि॒तॄनिति॑ छि॒नत्ति॒ सा न छि॑न॒त्ती (३) इति॑ छि॒नत्तीति॑ होवाच॒ शरी॑रं॒ वा अ॑स्यै॒ तदुपा॑ह्वथा॒ इति॑ होवाच॒ गौर्वा (७)

अ॑स्यै॒ शरी॑रं॒ गां वाव तौ तत्पर्य॑वदतां॒ या य॒ज्ञे दी॒यते॒ सा प्रा॒णेन॑ दे॒वान् दा॑धार॒ यया॑ मनु॒ष्या॑ जीव॑न्ति॒ सा व्या॒नेन॑ मनु॒ष्यान् यां पि॒तृभ्यो॒ घ्नन्ति॒ साऽपा॒नेन॑ पि॒तॄन् य ए॒वं वेद॑ पशु॒मान् भ॑व॒त्यथ॒ वै तामुपा॑ह्व॒ इति॑ होवाच॒ या प्र॒जाः प्र॒भव॑न्तीः॒ प्रत्या॒भव॒तीत्यन्नं॒ वा अ॑स्यै॒ त- (८)

दुपाँह्वथा इति होवाचौषधयो वा अस्या अन्नमोषधयो वै प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्या भवन्ति य एवं वेदाँन्नादो भवत्यथ वै तामुपाँह्व इति होवाच या प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति प्रतिष्ठां वा अस्यै तदुपाँह्वथा इति होवाचेयं वा अस्यै प्रतिष्ठे- (९)

यं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाँह्व इति होवाच यस्यै निक्रमणे घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः पिबन्तीति छिनत्ति सा न छिनत्ती (३) इति न छिनत्तीति होवाच प्र तु जनयतीत्येष वा इडामुपाँह्वथा इति होवाच वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो भवति॥ (१०)

गौर्वा अस्यै तत् प्रतिष्ठाऽह्वथा इति विꣳशतिश्च॥ [२]

परोक्षं वा अन्ये देवा इज्यन्तै प्रत्यक्षमन्ये यद्यजते य एव देवाः परोक्षमिज्यन्ते तानेव तद्यजति यदन्वाहार्यमाहरत्येते वै देवाः प्रत्यक्षं यद् ब्राह्मणास्तानेव तेन प्रीणात्यथो दक्षिणैवास्यैषाऽथो यज्ञस्यैव छिद्रमपि दधाति यद्वै यज्ञस्य क्रूरं यद्विलिष्टं तदन्वाहार्येण- (११)

न्वाहरति तदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वं देवदूता वा एते यदृत्विजो यदन्वाहार्यमाहरति देवदूतानेव प्रीणाति प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान् व्यादिशथ्स रिरिचानोऽमन्यत स एतमन्वाहार्यमभक्तमपश्यत् तमात्मन्नधत्त स वा एष प्राजापत्यो यदन्वाहार्यो यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते साक्षादेव प्रजापतिमृध्नोत्यपरिमितो निरुप्योऽपरिमितः प्रजापतिः प्रजापते- (१२)

रास्यै देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एतं प्राजापत्यमन्वाहार्यमपश्यन् तमन्वाहरन्त ततो देवा अभवन् परासुरा यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यज्ञेन वा इष्टी पक्वेन पूर्ती यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते स त्वेवेष्टापूर्ती प्रजापतेर्भागोऽसी- (१३)

त्याह प्रजापतिमेव भागधेयेन समर्धयत्यूर्जस्वान् पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामाशास्तेऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिँल्लोक इत्याह क्षीयते वा अमुष्मिँल्लोकेऽन्नमितः प्रदानꣳ ह्यमुष्मिँल्लोके प्रजा उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्गमयति नास्यामुष्मिँल्लोकेऽन्नं क्षीयते॥ (१४)

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिँल्लोके पञ्चदश च॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्ययाँ प्रजावाँन् भूयासमित्याह बर्हिषा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते नराशꣳसस्याहं देवयज्ययाँ पशुमान् भूयासमित्याह नराशꣳसेन वै प्रजापतिः पशूनसृजत तेनैव पशून्थ्सृजतेऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवाऽऽत्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोर्- (१५)

वै देवा उच्छिंतिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपानुदन्ताग्नेरहमुच्छिंतिमनूच्छँपमित्याह दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां यजमान उच्छिंतिमनूच्छयति दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानपं नुदते वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै वाजो-

ऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ विद्वान् यजत उभयतः - (१६)

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्चैष वा अन्यो यज्ञस्य दोहः इडायामन्यो यर्हि होता यजमानस्य नाम गृह्णीयात् तर्हि ब्रूयादमा अंग्मन्नाशिषो दोहकामा इति सꣳस्तुता एव देवता दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्च रोहितेन त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्चा - (१७)

यजमानः प्रस्तरो यदेतैः प्रस्तरं प्रहरति देवाश्चैरेव यजमानꣳ सुवर्गं लोकं गमयति वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीनित्याहैष वा अग्नेर्विमोकस्तेनैवैनं वि मुञ्चति विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति सोमस्याहं देवयज्यया सुरेता - (१८)

रेतो धिषीयेत्याह सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेत आत्मन् धत्ते त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनाꣳ रूपं पुपेयमित्याह त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाꣳ रूपकृत्तेनैव पशूनाꣳ रूपमात्मन् धत्ते देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्र भूयासमित्याहैतस्माद्वै मिथुनात्प्रजापतिर्मिथुनेन (१९)

प्राजायत तस्मादेव यजमानो मिथुनेन प्र जायते वेदोऽसि वित्तिरसि विदेयेत्याह वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त तद्वेदस्य वेदत्वं यद्यद् भ्रातृव्यस्याभिध्यायेत् तस्य नाम गृह्णीयात् तदेवास्य सर्वं वृङ्क्ते घृतवन्तं कुलायिनꣳ रायस्पोषꣳ सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनमित्याह प्र सहस्रं पशूनाप्नोत्यास्य प्रजायां वाजी जायते य एवं वेद॥ (२०)

दरशपूर्णमासयोरुभयतो देवाश्चाः सुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनाऽऽप्नोत्यष्टौ च॥ [४]

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वाप्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह ध्रुवामेवाऽऽप्याययति तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वाप्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिꣳ स्त्वा दधामि सह यजमानेनेः- (२१)

त्याहायं वै प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिन्नेवैनं दधाति सह यजमानेन रिच्यत इव वा एतद्यद्यजते यद्यजमानभागं प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो यावान् यजमानभागो यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागं प्राश्नाति यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवसꣳ सोदकं यद्बर्हिश्चाऽऽपश्चैतद् (२२)

यजमानस्याऽऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमंन्तर्वेदि निनयति स्व एवाऽऽयतने सूयवसꣳ सोदकं कुरुते सर्दसि सन्मे भूया इत्याहाऽऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं यज्ञमेवामृतमात्मन्धत्ते सर्वाणि वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तामित्याहैष वै दरशपूर्णमासयोरवभृथो (२३)

यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव सहावभृथमवैति विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकानन्पजज्ञ्यमभ्यजयन् यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाँल्लोकानन्पजज्ञ्यमभि जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाँल्लोकान् यथापूर्वमभि जयति॥ (२४)

इत्ये॒तद॑वभृ॒थो दिशः॑ स॒प्त च॑॥ [५]

अग॑न्म॒ सुवः॒ सुव॑रग॒न्मेत्या॑ह सुव॒र्गमे॒व लो॒कमे॑ति स॒न्दृश॑स्ते॒ मा छि॑थ्सि॒ यत्ते॒ तप॒स्तस्मै॑ ते॒ मा वृ॒क्षीत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतथ्सु॒भूर॑सि॒ श्रेष्ठो॑ रश्मी॒नामा॑यु॒र्धा अ॒स्यायु॑र्मे धे॒हीत्या॑हा॒ऽऽशिष॑मे॒वैतामा शा॑स्ते॒ प्र वा ए॒षो॑ऽस्माल्लो॒काच्च्य॑वते॒ यो (२५)

वि॑ष्णुक्र॒मान् क्रम॑ते सुव॒र्गाय॒ हि लो॒काय॑ विष्णुक्र॒माः क्र॒म्यन्ते॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै वि॑ष्णुक्र॒मान् क्र॑मेत॒ य इ॒माँल्लो॒कान् भ्रातृ॑व्यस्य सं॒विद्य॒ पुन॑रि॒मं लो॒कं प्र॑त्यव॒रोहे॒दित्ये॒ष वा अ॒स्य लो॒कस्य॑ प्रत्यवरो॒हो यदाहे॒दम॒हम॒मुं भ्रातृ॑व्यमा॒भ्यो दि॒ग्भ्यो॑ऽस्यै दि॒व इती॒मानेव लो॒कान्भ्रातृ॑व्यस्य सं॒विद्य॒ पुन॑रि॒मं लो॒कं प्र॒त्यव॑रोहति॒ सं (२६)

ज्योति॑षाऽभूव॒मित्या॑हा॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्रति॑ तिष्ठत्यै॒न्द्रीमा॒वृत॑म॒न्वाव॑र्त॒ इत्या॑हा॒सौ वा आ॑दि॒त्य इन्द्र॒स्तस्यै॒वा-ऽऽवृत॒मनु॑ प॒र्याव॑र्तते दक्षि॒णा प॒र्याव॑र्तते॒ स्वमे॒व वी॒र्य॑मनु॑ प॒र्याव॑र्तते॒ तस्मा॒द्दक्षि॒णोऽर्ध॑ आ॒त्मनो॑ वी॒र्या॑वत्त॒रोऽथो॑ आदि॒त्यस्यै॒वाऽऽवृत॒मनु॑ प॒र्याव॑र्तते॒ सम॒हं प्र॒जया॒ सं मया॑ प्र॒जेत्या॑हा॒ऽऽशिष॑- (२७)

मे॒वैतामा शा॑स्ते॒ समि॑द्धो अग्ने मे दीदिहि समे॒द्धा ते॑ अग्ने दीद्यास॒मित्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतद्वसु॑मान् य॒ज्ञो वसी॑यान् भूयास॒मित्या॑हा॒ऽऽशिष॑मे॒वैतामा शा॑स्ते ब॒हु वै गार्ह॑पत्य॒स्यान्ते॑ मि॒श्रमि॑व चर्यत आग्निपावमा॒नीभ्यां॒ गार्ह॑पत्य॒मुप॑ तिष्ठते पु॒नात्ये॒वाग्निं पु॑नी॒त आ॒त्मानं॒ द्वाभ्यां॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अग्ने॑ गृहपत॒ इत्या॑ह (२८)

यथाय॒जुरे॒वैतच्छ॒तꣳ हिमा॒ इत्या॑ह श॒तं त्वा॑ हेम॒न्तानि॑न्धिषी॒येति॒ वावैतदा॑ह पु॒त्रस्य॒ नाम॑ गृह्णात्यन्ना॒दमे॒वैनं॑ करोति॒ तामा॒शिष॒मा शा॑से॒ तन्त॑वे॒ ज्योति॑ष्मती॒मिति॑ ब्रूया॒द्यस्य॑ पु॒त्रोऽजा॑तः॒ स्यात् ते॑ज॒स्व्ये॑वास्य॑ ब्रह्मवर्च॒सी पु॒त्रो जा॑यते॒ तामा॒शिष॒मा शा॑से॒ऽमुष्मै॒ ज्योति॑ष्मती॒मिति॑ ब्रूया॒द्यस्य॑ पु॒त्रो (२९)

जा॒तः स्यात् तेज॑ ए॒वास्मि॑न् ब्रह्मवर्च॒सं द॑धाति॒ यो वै य॒ज्ञं प्र॒युज्य॒ न वि॑मु॒ञ्चत्य॑प्रतिष्ठा॒नो वै स भ॑वति॒ कस्त्वा॑ युनक्ति॒ स त्वा॒ वि मु॑ञ्च॒त्वित्या॑ह प्र॒जाप॑ति॒र्वै कः प्र॒जाप॑तिनै॒वैनं॑ यु॒नक्ति॑ प्र॒जाप॑तिना॒ वि मु॑ञ्चति॒ प्रति॑ष्ठित्या ईश्व॒रं वै व्र॒तमवि॑सृष्टं प्र॒दहोऽग्नेँ॑ व्रतपते व्र॒तम॑चारिष॒मित्या॑ह व्र॒तमे॒व (३०)

वि सृ॑जते॒ शान्त्या॒ अप्र॑दाहाय॒ परा॒ङ् वाव य॒ज्ञ ए॑ति॒ न नि व॑र्तते॒ पुन॒र्यो वै य॒ज्ञस्य॑ पुनराल॒म्भं वि॒द्वान् यज॑ते॒ तम॒भि नि व॑र्तते य॒ज्ञो ब॑भूव॒ स आ ब॑भू॒वेत्या॑है॒ष वै य॒ज्ञस्य॑ पुनराल॒म्भस्तेनै॒वैनं॒ पुन॒राल॑भ॒तेऽन॑वरुद्धा॒ वा ए॒तस्य॑ वि॒राड्य आहि॑ताग्निः॒ सन्न॑स॒भः प॒शवः॒ खलु॒ वै ब्रा॑ह्म॒णस्य॑ स॒भेष्ट्वा प्राङु॒त्क्रम्य॑ ब्रूया॒द्गोमाꣳ॑ अ॒ग्नेऽवि॑माꣳ अ॒श्वी य॒ज्ञ इत्यव॑ स॒भाꣳ रु॒न्धे प्र स॒हस्रं॑ प॒शूना॑प्नो॒त्यास्य॑ प्र॒जायां॑ वा॒जी जा॑यते॥ (३१)

यः स मा॒शिषं॑ गृहपत॒ इत्या॑ह॒ यस्य॑ पु॒त्रो व्र॒तमे॒व खलु॒ वै चतु॑र्विꣳशतिश्च॥ [६]

देव॑ सवितः॒ प्रसु॑व य॒ज्ञं प्रसु॑व य॒ज्ञप॑तिं॒ भगा॑य दि॒व्यो ग॑न्ध॒र्वः। के॒त॒पूः केतं॑ नः पुनातु वा॒चस्पति॒र्वाच॑म॒द्य स्व॑दाति नः॥ इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि॒ वार्त्र॑घ्न॒स्त्वया॒ऽयं वृ॒त्रं व॑ध्यात्॥ वाज॑स्य॒ नु प्र॑स॒वे मा॒तरं॑ म॒हीमदि॑तिं॒ नाम॒ वच॑सा करामहे। यस्या॑मि॒दं विश्वं॒ भुव॑नमावि॒वेश॒ तस्यां॑ नो दे॒वः स॑वि॒ता धर्म॑ साविषत्॥ अ॒- (३२)

फ्स्व॑न्तर॒मृत॑म॒फ्सु भे॑ष॒जम॒पामु॒त प्रश॑स्ति॒ष्वश्वा॑ भवथ वाजिनः॥ वा॒युर्वा॑ त्वा॒ मनु॑र्वा त्वा गन्ध॒र्वाः

सप्तविꣳशतिः। ते अग्रे अश्वमायुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमादधुः॥ अपां नपादाशुहेमन् य ऊर्मिः ककुद्मान् प्रतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजꣳ सेत्॥ विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्युरुं न्युरुगवभितो रथं यौ ध्वान्तं वातान्रमनु सञ्चरन्तौ दूरेहेतिरिन्द्रियावान्पतत्री ते नोऽग्नयः पप्रयः पारयन्तु॥ (३३)

अप्सु न्युरुं पञ्चदश च॥ [७]

देवस्याहꣳ संवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वाजं जेषं देवस्याहꣳ संवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकꣳ रुहेयमिन्द्रायं वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयतेन्द्रो वाजमजयित्। अश्वाजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वान्थ्समथ्सु वाजय॥ अर्वाऽसि सप्तिरसि वाज्यसि वाजिनो वाजं धावत मरुतां प्रसवे जयत वि योजना मिमीध्वमध्वनः स्कभ्नीत (३४)

काष्ठां गच्छत वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः॥ अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः॥ ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनः॥ मितद्रवः सहस्रसा मेधसाता सनिष्यवः। मृहो ये रत्नꣳ समिथेषु जभ्रिरे शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु॥ देवतातां मितद्रवः स्वर्काः। जम्भयन्तोऽहिं वृकꣳ रक्षाꣳसि सनेम्यस्मद्युयवन्न- (३५)

मीवाः॥ एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो अपिकक्ष आसनिं। क्रतुं दधिक्रा अनु सन्तवीत्वत् पथामङ्कांꣳस्यन्वापनीफणत्॥ उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनु वाति प्रगर्धिनः। श्येनस्येव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिक्राव्णः सहोर्जा तरित्रतः॥ आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादा द्यावापृथिवी विश्वशम्भू। आ मा गन्तां पितरा मातरा चाऽऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥ वाजिनो वाजजितो वाजꣳ सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमव जिघ्रत वाजिनो वाजजितो वाजꣳ ससृवाꣳसो वाजं जिगिवाꣳसो बृहस्पतेर्भागे नि मृड्ढमियं वः सा सत्या सन्धाऽभूद्याभिन्द्रेण समधध्वमजीजिपत वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्॥ (३७)

स्कभ्नीत युयवन्पितरा द्विचत्वारिꣳशच्च॥ [८]

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो रोहाव रोहाव हि सुवरहं नाबुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजश्च प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्नियश्चाऽऽन्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च। आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो - (३८)

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताꣳ सुवर्देवाꣳ अंगन्मामृतां अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम समहं प्रजया सं मया प्रजा समहꣳ रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय त्वा वाजजित्यायै त्वाऽमृतमसि पुष्टिरसि प्रजननमसि॥ (३९)

अपानो वाजायं नव च॥ [९]

वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे सोमꣳ राजानमोषधीष्वप्स्वु। ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वयꣳ राष्ट्रे जागृयाम पुरोहिताः॥ वाजस्येदं प्रसव आ बभूवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः। स विराजं पर्यैति

प्रजानन् प्रजां पुष्टिं वर्धयमानो अस्मे॥ वाजस्येमां प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट्। अदिंथ्सन्तं दापयतु प्रजानन् रयिं (४०)

चं नः सर्ववीरां नि यच्छतु॥ अग्ने अच्छा वदेह नः प्रति नः सुमना भव। प्र णो यच्छ भुवस्पते धनदा असि नस्त्वम्॥ प्र णो यच्छत्वर्यमा प्र भगः प्र बृहस्पतिः। प्र देवाः प्रोत सूनृता प्र वाग्देवी ददातु नः॥ अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय। वाचं विष्णुꣳ सरस्वतीꣳ सवितारं (४१)

च वाजिनम्॥ सोमꣳ राजानं वरुणमग्निमन्वारभामहे। आदित्यान् विष्णुꣳ सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम्॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याꣳ सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामि॥ (४२)

रयिꣳ संवितारꣳ पद्भिꣳशच्च॥ [१०]

अग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदश्विनौ द्व्यक्षरेण प्राणापानावुदजयतां विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रीँल्लोकानुदजयथ्सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः पशूनुदजयत् पूषा पञ्चाक्षरेण पङ्क्तिमुदजयद्धाता षडक्षरेण षड्ऋतूनुदजयन्मरुतः सप्ताक्षरेण सप्तपदाꣳ शक्वरीमुदजयन् बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयन्मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतꣳ स्तोममुदजय- (४३)

द्वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयदिन्द्र एकादशाक्षरेण त्रिष्टुभमुदजयद् विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयन् वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशꣳस्तोममुदजयन् रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण चतुर्दशꣳ स्तोममुदजयन्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशꣳ स्तोममुदजयन्नदितिः षोडशाक्षरेण षोडशꣳ स्तोममुदजयत् प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशꣳ स्तोममुदजयत्॥ (४४)

अजयत् षट्त्वारिꣳशच्च॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसि नृषदं त्वा द्रुषदं भुवनसदमिन्द्रायं जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतोऽस्यफ्सुषदं त्वा घृतसदं व्योमसदमिन्द्रायं जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतोऽसि पृथिविषदं त्वाऽन्तरिक्षसदं नाकसदमिन्द्रायं जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्रः परमजाः। दैव्यः कोशः (४५)

समुञ्जितः। तेषां विशिंप्रियाणामिषमूर्जꣳ समग्रभीमेष ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ अपाꣳ रसमुद्वयसꣳ सूर्यरश्मिꣳ समाभृतम्। अपाꣳ रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तममेष ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि स हि घृणिरुरुर्वराय गातुः। स प्रत्युदैद्धरुणो मध्यो अग्रꣳ स्वायां यत्तनुवां तनूमैरयत। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः प्रजापतये त्वा॥ (४६)

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥ [१२]

अन्वह मासा अन्विद्वनान्यन्वोषधीरनु पर्वतासः। अन्विन्द्रꣳ रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम्॥ अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र

देवेभिरनु ते नृषह्यौ॥ इन्द्राणीमासु नारिषु सुपत्नीमहमश्रवम्। न ह्यस्या अपरं चन जरसा (४७)

मरते पतिः॥ नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेरृते। यस्येदमप्यꣳ हविः प्रियं देवेषु गच्छति॥ यो जात एव प्रथमो मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत्। यस्य शुष्माद्रोदसी अभ्यसेतां नृम्णस्य मह्ना स जनास इन्द्रः॥ आ ते मह इन्द्रोत्युग्र समन्यवो यथ्समरन्त सेनाः। पतांति दिद्युन्नर्यस्य बाहुवोर्मा ते (४८)

मनो विष्वद्रियग्विचारीत्॥ मा नो मर्धीरा भरा दद्धि तन्नः प्र दाशुषे दातवे भूरि यत् ते। नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन् त उक्थे प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः॥ आ तू भर माकिरेतत् परिष्ठाद्विद्मा हि त्वा वसुपतिं वसूनाम्। इन्द्र यत् ते माहिनं दत्रमस्त्यस्मभ्यं तद्धर्यश्व (४९)

प्र यन्धि॥ प्रदातारꣳ हवामह इन्द्रमा हविषा वयम्। उभा हि हस्ता वसुना पृणस्वाऽऽप्र यच्छ दक्षिणादोत सव्यात्॥ प्रदाता वज्री वृषभस्तुराषाड्युष्मी राजा वृत्रहा सोमपावा। अस्मिन् यज्ञे बरहिष्या निषद्याथा भव यजमानाय शं योः॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववाꣳ अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः। बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य (५०)

पतयः स्याम॥ तस्य वयꣳ सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम। स सुत्रामा स्ववाꣳ इन्द्रो अस्मे आराच्चिद्वेषः सनुतर्युयोतु॥ रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥ प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत। अभीके चिदु लोककृत्सङ्गे समत्सु वृत्रहा। अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषाम्। ज्याका अधि धन्वसु॥ (५१)

जरसा मा ते हर्यश्व सुवीर्यस्याध्येकं च॥ [१३]

[पाकयज्ञꣳ सग्ग् श्रवाः परोक्षं बर्हिषोहं ध्रुवामगन्मेत्याह देवं सवितर्देवस्याहं क्षत्रस्योल्बं वाजस्येममग्निरेकाक्षरेणोऽपयाम गृहीतोऽस्यन्वह मासास्त्रयोदश॥१३॥ पाकयज्ञं परोक्षं ध्रुवां वि सृजते च नः सर्ववीरां पतयः स्यामैकपञ्चाशत्॥५१॥ पाकयज्ञं धन्वसु॥]

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अनु॑मत्यै पुरो॒डाशं॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति धे॒नुर्दक्षि॑णा॒ ये प्र॒त्यञ्चः॒ शम्या॑या अव॒शीर्य॑न्ते॒ तन्नैर्ऋ॒तमेकं॑कपालं कृ॒ष्णं वासः॑ कृ॒ष्णतू॑षं॒ दक्षि॑णा॒ वीहि॒ स्वाहाऽऽहु॑तिं जुषा॒ण ए॒ष ते॑ निर्ऋते भा॒गो भू॑ते हु॒विष्म॑त्यसि मु॒श्चेमम॑ꣳहसः॒ स्वाहा॒ नमो॒ य इ॒दं च॒कारा॑ऽऽदि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पति॒ वरो॒ दक्षि॑णाऽऽग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं वाम॒नो व॒ही दक्षि॑णाऽग्नीषो॒मीय॒- (१)

मेका॑दशकपाल॒ꣳ हिर॑ण्यं॒ दक्षि॑णे॒न्द्रमेका॑दशकपालमृष॒भो व॒ही दक्षि॑णाऽऽग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालमै॒न्द्रं दध्यृ॑ष॒भो व॒ही दक्षि॑णेन्द्रा॒ग्नं द्वाद॑शकपालं वैश्वदे॒वं च॒रुं प्र॑थम॒जो व॒थ्सो दक्षि॑णा सौ॒म्यꣳ श्या॑मा॒कं च॒रुं वासो॒ दक्षि॑णा॒ सर॑स्वत्यै च॒रुꣳ सर॑स्वते च॒रुं मि॑थु॒नौ गावौ॒ दक्षि॑णा॥ (२)

अ॒ग्नी॒षो॒मीयं॒ चतु॑स्त्रि॒ꣳशच्च॑॥ [१]

आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति सौ॒म्यं च॒रुꣳ सा॑वि॒त्रं द्वाद॑शकपालꣳ सारस्व॒तं च॒रुं पौ॒ष्णं च॒रुं मा॑रु॒तꣳ स॒प्तक॑पालं वैश्वदे॒वीमा॒मिक्षा॑ द्यावापृथि॒व्यमेक॑कपालम्॥ (३)

आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाद॑श॥ [२]

ऐ॒न्द्राग्नमेका॑दशकपालं मारु॒तीमा॒मिक्षा॑ वारु॒णीमा॒मिक्षा॑ का॒यमेक॑कपालं प्रधा॒स्यान् हवामहे मरुतो॑ य॒ज्ञवा॑हसः कर॒म्भेण॑ स॒जोष॑सः॥ मो षू ण॑ इन्द्र पृ॒त्सु दे॒वास्तं॑ स्म ते शुष्मिन्नव॒या। मही॒ ह्य॑स्य मी॒ढुषो॑ य॒व्या। हु॒विष्म॑तो मरुतो॒ वन्द॑ते॒ गीः॥ यद् ग्रामे॒ यदर॑ण्ये॒ यथ्स॒भायां॒ यदि॑न्द्रि॒ये। यच्छू॒द्रे यद॑र्य॒ एन॑श्चकृ॒मा व॒यम्। यदेक॒स्याधि॒ धर्म॑णि॒ तस्या॑व॒यज॑नमसि॒ स्वाहा॑॥ अक्र॒न् कर्म॑ कर्म॒कृतः॑ स॒ह वा॒चा म॑योभु॒वा॥ दे॒वेभ्यः॒ कर्म॑ कृ॒त्वाऽस्तं॒ प्रेत॑ सु॒दानवः॥ (४)

व॒यं यद् वि॒ꣳशति॒श्च॑॥ [३]

अ॒ग्नये॒ऽनी॑कवते पुरो॒डाशं॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति सा॒कꣳ सूर्य॑णोद्य॒ता म॒रुद्भ्यः॑ सान्तप॒नेभ्यो॑ म॒ध्यन्दि॑ने च॒रुं म॒रुद्भ्यो॑ गृह॒मेधि॒भ्यः सर्वा॑सां दु॒ग्धे सा॒यं च॒रुं पूर्णा॒ दर्वि॑ परा॑ पत॒ सुपू॑र्णा॒ पुन॒रापत॑। व॒स्नेव॒ वि क्री॑णावहा॒ इष॒मूर्ज॒ꣳ शत॑क्रतो॥ दे॒हि मे॒ ददा॑मि ते॒ नि मे॑ धेहि॒ नि ते॑ दधे। नि॒हा॒र॒मित्रि॑ मे॑ हरा नि॒हारं॒ (५)

नि ह॑रामि ते॥ म॒रुद्भ्यः॑ क्रीडि॒भ्यः॑ पुरो॒डाशꣳ॑ स॒प्तक॑पालं॒ निर्व॑पति सा॒कꣳ सूर्य॑णोद्य॒ताग्नेय॒म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति सौ॒म्यं च॒रुꣳ सा॑वि॒त्रं द्वाद॑शकपालꣳ सारस्व॒तं च॒रुमै॑न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालमै॒न्द्रं च॒रुं वै॑श्वकर्म॒णमेक॑कपालम्॥ (६)

ह॒रा॒ नि॒हा॒रं त्रि॒ꣳशच्च॑॥ [४]

सोमा॑य पितृ॒मते॑ पुरो॒डाशꣳ॑ षट्क॒पालं॒ निर्व॑पति पि॒तृभ्यो॑ बर्हि॒षद्भ्यो॑ धा॒नाः पि॒तृभ्यो॑ऽग्निष्वा॒त्तेभ्यो॑ऽभिवा॒न्यायै॑ दु॒ग्धे म॒न्थमे॒तत् ते॑ तत॒ ये च॒ त्वाम॒न्वे॒तत् ते॑ पितामह॒ प्रपितामह॒ ये च॒ त्वाम॒न्वत्र॑ पितरो

यथाभा॒गं म॑न्दध्व॒ꣳ सुस॒न्दृशं॑ त्वा व॒यं मघ॑वन् मन्दिषी॒महि॑॥ प्र नू॒नं पू॒र्णव॑न्धुरः स्तु॒तो या॑सि॒ वशा॒ꣳ अनु॑॥ योजा॒ न्वि॑न्द्र ते॒ हरी॑॥ (७)

अक्ष॒न्नमी॑मदन्त॒ ह्यव॑ प्रि॒या अ॑धूषत॥ अस्तो॑षत॒ स्वभा॑नवो॒ विप्रा॒ नवि॑ष्ठया म॒ती॥ योजा॒ न्वि॑न्द्र ते॒ हरी॑॥ अक्ष॑न् पि॒तरोऽमी॑मदन्त पि॒तरोऽती॑तृपन्त पि॒तरोऽमी॑मृजन्त पि॒तरः॑॥ परे॑त पितरः सोम्या गम्भी॒रैः प॒थिभिः॑ पू॒र्व्यैः॑॥ अथा॑ पि॒तॄन्थ्सु॑वि॒दत्रा॒ꣳ अपी॑त य॒मेन॒ ये स॑ध॒मादं॒ मद॑न्ति॥ मनो॒ न्वा हु॑वामहे नाराश॒ꣳसेन॒ स्तोमे॑न पितॄ॒णां च॒ मन्म॑भिः॥ आ (८)

न॑ एतु॒ मनः॒ पुनः॒ क्रत्वे॒ दक्षा॑य जी॒वसे॑॥ ज्योक् च॒ सूर्यं॑ दृ॒शे॥ पुन॑र्नः पि॒तरो॒ मनो॒ ददा॑तु॒ दैव्यो॒ जनः॑॥ जी॒वं व्रात॒ꣳ सचेमहि॥ यद॒न्तरि॑क्षं पृथि॒वीमु॒त द्यां यन्मा॒तरं॑ पि॒तरं॑ वा जिहि॒ꣳसि॒म॥ अ॒ग्निर्मा॒ तस्मा॒देन॑सो॒ गार्ह॑पत्यः॒ प्र मु॑ञ्चतु दुरि॒ता यानि॑ चकृ॒म क॒रोतु॒ माम॑ने॒नसम्॑॥ (९)

हरी॒ मन्म॑भि॒रा चतु॑श्चत्वारि॒ꣳशच्च॥ [५]

प्र॒ति॒पू॒रु॒षमेक॑कपाला॒न्निर्व॑प॒त्येक॒मति॑रिक्तं॒ याव॑न्तो गृ॒ह्याः॑ स्मस्तेभ्यः॒ कम॑करं पशू॒नाꣳ शर्मा॑सि॒ शर्म॒ यज॑मानस्य॒ शर्म॑ मे य॒च्छैक॑ ए॒व रु॒द्रो न द्वि॒तीया॑य तस्थ आ॒खुस्ते॑ रुद्र प॒शुस्तं जु॑षस्वै॒ष ते॑ रुद्र भा॒गः स॒ह स्वस्राऽम्बि॑कया॒ तं जु॑षस्व भेष॒जं गवेऽश्वा॑य॒ पुरु॑षाय भेष॒जमथो॑ अ॒स्मभ्यं॑ भेष॒जꣳ सुभे॑षजं॒ (१०)

यथाऽस॑ति॥ सु॒गं मे॒षाय॑ मे॒ष्या॑ अवा॑म्ब रु॒द्रम॑दिम॒ह्यव॑ दे॒वं त्र्य॑म्बकम्॥ यथा॑ नः॒ श्रेय॑सः॒ कर॒द्यथा॑ नो॒ वस्य॑सः॒ कर॒द्यथा॑ नः पशु॒मतः॒ कर॒द्यथा॑ नो व्यवसा॒यया॑त्॥ त्र्य॑म्बकं यजामहे सुग॒न्धिं पु॑ष्टि॒वर्ध॑नम्॥ उ॒र्वा॒रु॒कमि॑व॒ बन्ध॑नान्मृ॒त्योर्मु॑क्षीय॒ माऽमृता॑त्॥ ए॒ष ते॑ रुद्र भा॒गस्तं जु॑षस्व॒ तेना॑व॒सेन॑ प॒रो मूज॑व॒तोऽती॒ह्यव॑ततधन्वा॒ पिना॑कहस्तः॒ कृत्ति॑वासाः॥ (११)

सुभे॑षजमिहि॒ त्रीणि॑ च॥ [६]

ऐ॒न्द्रा॒ग्नं द्वाद॑शकपालं वैश्वदे॒वं च॒रुमिन्द्रा॑य॒ शुना॒सीरा॑य पुरो॒डाशं॒ द्वाद॑शकपालं वाय॒व्यं॑ पयः॑ सौ॒र्यमेक॑कपालं द्वादशग॒वꣳ सीरं॒ दक्षि॑णाऽऽग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति रौ॒द्रं गा॑वीधु॒कं च॒रुमै॒न्द्रं दधि॑ वारु॒णं य॑व॒मयं॑ च॒रुं व॒हिनी॑ धे॒नुर्दक्षि॑णा॒ ये दे॒वाः पु॑रः॒सदो॒ऽग्निने॑त्रा दक्षिण॒सदो॑ य॒मने॑त्राः पश्चा॒थ्सदः॑ सवि॒तृने॑त्रा उत्तर॒सदो॒ वरु॑णनेत्रा उपरि॒षदो॒ बृह॒स्पति॑नेत्रा रक्षो॒हण॒स्ते नः॑ पान्तु॒ ते नो॑ऽवन्तु॒ तेभ्यो॒ (१२)

नम॒स्तेभ्यः॒ स्वाहा॒ समू॑ढ॒ꣳ रक्षः॒ सन्द॑ग्ध॒ꣳ रक्ष॑ इ॒दम॒हꣳ रक्षो॒ऽभि सं द॑हाम्य॒ग्नये॑ रक्षो॒घ्ने स्वाहा॑ य॒माय॑ सवि॒त्रे वरु॑णाय॒ बृह॒स्पत॑ये॒ दुव॑स्वते रक्षो॒घ्ने स्वाहा॑ प्रष्टिवा॒ही रथो॒ दक्षि॑णा दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे॑ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒ꣳ रक्ष॑सो व॒धं जु॑होमि ह॒तꣳ रक्षोऽव॑धिष्म॒ रक्षो॒ यद्वस्ते॒ तद्दक्षि॑णा॥ (१३)

तेभ्यः॒ पञ्च॑चत्वारि॒ꣳशच्च॥ [७]

धा॒त्रे पु॑रो॒डाशं॒ द्वाद॑शकपालं॒ निर्व॑प॒त्यनु॑मत्यै च॒रुꣳ रा॒कायै॑ च॒रुꣳ सि॑नीवा॒ल्यै च॒रुं कु॒ह्वै॑ च॒रुं मि॑थु॒नौ गावौ॒ दक्षि॑णाऽऽग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पत्यैन्द्रावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं वैष्ण॒वं त्रि॑कपा॒लं वा॑म॒नो व॒ही दक्षि॑णाऽग्नीषो॒मीय॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पतीन्द्रासो॒मीय॒मेका॑दशकपालꣳ सौ॒म्यं च॒रुं ब॒भ्रुर्दक्षि॑णा सोमापौ॒ष्णं

चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं चरुꣳ श्यामो दक्षिणा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा वारुणं यवमयं चरुमश्वो दक्षिणा॥ (१४)

निरष्टौ च॥ [८]

बार्हस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे शितिपृष्ठो दक्षिणेन्द्रमेकादशकपालꣳ राजन्यस्य गृह ऋषभो दक्षिणाऽऽदित्यं चरुं महिष्ये गृहे धेनुर्दक्षिणा नैर्ऋतं चरुं परिवृत्त्यै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नं कृष्णा कूटा दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालꣳ सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा वारुणं दशकपालꣳ सूतस्य गृहे महानिरष्टो दक्षिणा मारुतꣳ सप्तकपालं ग्रामण्यो गृहे पृश्निर्दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालं (१५)

क्षत्तुर्गृह उपध्वस्तो दक्षिणाऽऽश्विनं द्विकपालꣳ संङ्ग्रहीतुर्गृहे संवात्यौ दक्षिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे श्यामो दक्षिणा रौद्रं गावीधुकं चरुमक्षावापस्य गृहे शबल उद्वारो दक्षिणेन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्रायाꣳहोमुचेऽयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वध्यान्मैत्राबार्हस्पत्यं भवति श्वेतायै श्वेतवथ्सायै दुग्धे स्वयं मूर्ते स्वयं मथित आज्य आश्वत्थे (१६)

पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णाꣳश्चार्कर्णाꣳश्च तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पयसि बार्हस्पत्यो येऽकर्णाः स आज्ये मैत्रः स्वयं कृता वेदिर्भवति स्वयं दिनं बर्हिः स्वयं कृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवथ्सा दक्षिणा॥ (१७)

सावित्रं द्वादशकपालमाश्वत्थे त्रयस्त्रिꣳशच्च॥ [९]

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां व्रीहीणाꣳ सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुꣳ सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां व्रीहीणाꣳ रुद्राय पशुपतये गावीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय पुरोडाशमेकादशकपालं महाव्रीहीणां मित्राय सत्याय ऽम्बानां चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं चरुꣳ सविता त्वा प्रसवानाꣳ सुवतामग्निर्गृहपतीनाꣳ सोमो वनस्पतीनाꣳ रुद्रः पशूनां (१८)

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो धर्मपतीनां ये दैवा देवसुवः स्थ त इममामुष्यायणमनमित्रायं सुवध्वं महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाꣳ राजा प्रति त्यन्नामं राज्यमधायि स्वां तनुवं वरुणो अशिश्रेच्छुचैर्मित्रस्य व्रत्या अभूमाममन्महि महत ऋतस्य नाम सर्वे व्राता वरुणस्याभूवन्वि मित्र एवैररातिमतारीदमूपुदन्त यज्ञियां ऋतेन व्युं त्रितो जरिमाणं न आनड् विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि॥ (१९)

पशूनां व्राताः पञ्चविꣳशतिश्च॥ [१०]

अर्थेतः स्थाऽपां पतिरसि वृषास्यूर्मिर्वृषसेनोऽसि व्रजक्षितः स्थ मरुतामोजः स्थ सूर्यवर्चसः स्थ सूर्यत्वचसः स्थ मान्दाः स्थ वाशाः स्थ शक्करीः स्थ विश्वभृतः स्थ जनभृतः स्थाऽग्नेस्तेजस्याः स्थाऽपामोषधीनाꣳ रसः स्थाऽपो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वती राजसूयाय चितानाः। याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन्

याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः॥ राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रं दत्त स्वाहा राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रममुष्मै दत्त॥ (२०)

अत्येकादश च॥ [११]

देवीरापः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः क्षत्रियाय वन्वाना अनाधृष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः क्षत्रियाय दधतीरनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामि चन्द्राश्चन्द्रेणामृता अमृतेन स्वाहा राजसूयाय चितानाः॥ सुमादादौ द्युम्निनीरूर्ज एता अनिभृष्टा अपस्युवो वसानः। पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपः शिशुर्- (२१)

मातृतमास्वन्तः॥ क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरस्याविन्नो अग्निर्गृहपतिराविन्न इन्द्रो वृद्धश्रवा आविन्नः पूषा विश्ववेदा आविन्नौ मित्रावरुणावृतावृधावाविन्ने द्यावापृथिवी धृतव्रते आविन्ना देव्यदितिर्विश्वरूप्याविन्नो-ऽयमसावामुष्यायणोऽस्यां विश्यस्मिन् राष्ट्रे मंहते क्षत्राय महते आधिपत्याय महते जानराज्यायैष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाꣳ राजेन्द्रस्य (२२)

वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्याच्छत्रुबाधनाः स्थ पात माँ प्रत्यञ्च पात मा तिर्यञ्चमन्वञ्च मा पात दिग्भ्यो मा पात विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यः पात हिरण्यवर्णावुषसौ विरोकेऽयः स्थूणावुदितौ सूर्यस्याऽऽरोहतं वरुण मित्र गर्तं ततश्चक्षाथामदितिं दितिं च॥ (२३)

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारिꣳशच॥ [१२]

समिधमा तिष्ठ गायत्री त्वा छन्दसामवतु त्रिवृथ्स्तोमो रथन्तरꣳ सामाग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणमुग्रामा तिष्ठ त्रिष्टुप् त्वा छन्दसामवतु पञ्चदशः स्तोमो बृहत्सामेन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं विराजमा तिष्ठ जगती त्वा छन्दसामवतु सप्तदशः स्तोमो वैरूपꣳ सामं मरुतो देवता विड्द्रविणमुदीचीमा तिष्ठानुष्टुप् त्वा (२४)

छन्दसामवत्वेकविꣳशः स्तोमो वैराजꣳ सामं मित्रावरुणौ देवता बलं द्रविणमूर्ध्वामा तिष्ठ पङ्क्तिस्त्वा छन्दसामवतु त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ स्तोमौ शाक्वररैवते सामनी बृहस्पतिर्देवता वर्चो द्रविणमीदृङ् चाँन्यादृङ् चैतादृङ् च प्रतिदृङ् च मितश्च सम्मितश्च सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माꣳश्च सत्यश्चर्तपाश्चा- (२५)

त्यꣳहाः। अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहा श्लोकाय स्वाहाऽꣳशाय स्वाहा भगाय स्वाहा क्षेत्रस्य पतये स्वाहा पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहाऽद्भ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा चराचरेभ्यः स्वाहा परिप्लवेभ्यः स्वाहा सरीसृपेभ्यः स्वाहाँ॥ (२६)

अनुष्टुभ्वर्तपाश्च सरीसृपेभ्यः स्वाहाँ॥ [१३]

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादमृतमसि मृत्योर्मा पाहि दिद्योन्मां पाह्यवैष्टा दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः॥ सोमो राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचꣳ सुवन्तां ते तैं प्राणꣳ सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रꣳ सुवन्ताꣳ सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्ने- (२७)

स्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रंस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण मरुतामोजसा क्षत्राणाँ क्षत्रपतिरस्यति दिवस्पाहि समावंवृत्रन्नधरागुदीचीरहिं बुध्नियमनुं सञ्चरन्तीस्ताः पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठे नावंश्चरन्ति स्वसिचं इयानाः॥ रुद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मैं हुतमसि यमेष्टमसि। प्रजांपते न त्वदेतान्यन्यो विश्वां जातानि परि ता बंभूव। यत्कांमास्ते जुहुमस्तन्नों अस्तु वयꣳ स्यांम पतयो रयीणाम्॥ (२८)

अग्नेस्तैकांदश च॥ [१४]

इन्द्रंस्य वज्रोंऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वंध्यान्मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषां युनज्मि यज्ञस्य योगेंन विष्णोः क्रमोंऽसि विष्णोंः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रांन्तमसि मरुतां प्रसवे जेंषमाणं मनः समहमिंन्द्रियेणं वीर्येण पशूनां मन्युरसि तवैव मे मन्युर्भूयान्नमो मात्रे पृथिव्यै माऽहं मातरं पृथिवीꣳ हिꣳसिषं मा (२९)

मां माता पृथिवी हिꣳसीदियंदस्यायुरस्यायुर्मे धेह्यूर्गस्यूर्जं मे धेहि युङ्क्ष्वि वर्चोंऽसि वर्चो मयि धेह्यग्नयें गृहपंतये स्वाहा सोमांय वनस्पतंये स्वाहेन्द्रंस्य बलांय स्वाहा मरुतामोजंसे स्वाहा हꣳसः शुंचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदंतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अंद्रिजा ऋतं बृहत्॥ (३०)

हिꣳसिषं मर्तजास्त्रीणि च॥ [१५]

मित्रोंऽसि वरुणोऽसि समहं विश्वैर्देवैः क्षत्रस्य नाभिरसि क्षत्रस्य योनिरसि स्योनामा सीद सुषदामा सीद मा त्वां हिꣳसीन्मा मां हिꣳसीन्निषंसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्याँस्वा साम्राज्याय सुक्रतुर्ब्रह्मा(३)न् त्वꣳ रांजन् ब्रह्माऽसिं सविताऽसिं सत्यसवो ब्रह्मा(३)न् त्वꣳ रांजन् ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि सत्यौजा (३१)

ब्रह्मा(३)न् त्वꣳ रांजन् ब्रह्माऽसिं मित्रोंऽसि सुशेवो ब्रह्मा(३)न् त्वꣳ रांजन् ब्रह्माऽसि वरुणोऽसि सत्यधर्मेन्द्रंस्य वज्रोंऽसि वार्त्रघ्नस्तेनं मे रध्य दिशोऽभ्यंयꣳ राजांऽभूथ्सुश्रोकाँ(४) सुमंङ्गलाँ(४) सत्यंराजा(३)न्। अपां नप्त्रे स्वाहोर्जो नप्त्रे स्वाहाऽग्नयें गृहपंतये स्वाहाँ॥ (३२)

सत्यौजाँश्चत्वारिꣳशच्च॥ [१६]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरंण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं वंथ्सतरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा पौष्णं चरुꣳ श्यामो दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुꣳ शितिपृष्ठो दक्षिणेन्द्रमेकांदशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं महानिरष्टो दक्षिणा सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा त्वाष्ट्रमष्टाकपालꣳ शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं त्रिंकपालं वांमनो दक्षिणा॥ (३३)

आग्नेयं द्विचत्वारिꣳशत्॥ [१७]

सद्यो दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्र यंच्छति दशभिर्वथ्सतरैः सोमं क्रीणाति दशपेयो भवति शतं ब्राह्मणाः पिबन्ति सप्तदशꣳ स्तोत्रं भवति प्राकाशावंध्वर्यवे ददाति स्रजंमुद्गात्रे रुक्मꣳ होत्रेऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिहर्तृभ्यां द्वादश पष्ठौहीर्ब्रह्मणे वशां मैत्रावरुणायंरुषभं ब्राह्मणाच्छꣳसिने वासंसी नेष्टापोतृभ्याꣳ स्थूरिं यवाचितमंच्छावाकायांनड्वाहमग्नीधे भार्गवो होता भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारवन्तीयमग्निष्टोमसामꣳ

सा॑रस्व॒तीर॒पो गृ॑ह्णाति॥ (३४)

वा॒र॒व॒न्तीयं॑ च॒त्वारि॑ च॥ [१८]

आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति॒ हिर॑ण्यं॒ दक्षि॑णै॒न्द्रमेका॑दशकपालमृष॒भो दक्षि॑णा वैश्वदे॒वं च॒रुं पि॒शङ्गी॑ पष्ठौ॒ही दक्षि॑णा मैत्रावरु॒णीमा॒मिक्षां॑ व॒शा दक्षि॑णा बार्हस्प॒त्यं च॒रुꣳ शि॑तिपृ॒ष्ठो दक्षि॑णाऽऽदि॒त्यां म॒लू॒हां ग॒र्भिणी॒मा ल॑भते मारु॒तीं पृश्ञिं॑ पष्ठौ॒हीम॒श्विभ्यां॑ पू॒ष्णे पु॑रो॒डाशं॒ द्वाद॑शकपालं॒ निर्व॑पति॒ सर॑स्वते सत्य॒वाचे॑ च॒रुꣳ स॑वि॒त्रे स॒त्यप्र॑सवाय पुरो॒डाशं॒ द्वाद॑शकपालं तिसृध॒न्वꣳ शु॑ष्कदृ॒तिर्दक्षि॑णा॥ (३५)

आ॒ग्ने॒यꣳ स॒प्तच॑त्वारिꣳशत्॥ [१९]

आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति सौ॒म्यं च॒रुꣳ सा॑वि॒त्रं द्वाद॑शकपालं बार्हस्प॒त्यं च॒रुं त्वा॒ष्ट्रम॒ष्टाक॑पालं वैश्वान॒रं द्वाद॑शकपालं॒ दक्षि॑णो रथवाहनवा॒हो दक्षि॑णा सारस्व॒तं च॒रुं निर्व॑पति पौ॒ष्णं च॒रुं मै॒त्रं च॒रुं वा॑रु॒णं च॒रुं क्षै॑त्रप॒त्यं च॒रुमा॑दि॒त्यं च॒रुमुत्त॑रो रथवाहनवा॒हो दक्षि॑णा॥ (३६)

आ॒ग्ने॒यं चतु॑स्त्रिꣳशत्॥ [२०]

स्वा॒द्वीं त्वा॑ स्वा॒दुना॑ ती॒व्रां ती॒व्रेणा॒मृता॑म॒मृते॑न सृ॒जामि॒ सꣳसोमे॑न॒ सोमो॑ऽस्य॒श्विभ्यां॑ पच्यस्व॒ सर॑स्वत्यै पच्य॒स्वेन्द्रा॑य सु॒त्राम्णे॑ पच्यस्व पु॒नातु॑ ते परि॒स्रुत॒ꣳ सोम॒ꣳ सूर्य॑स्य दुहि॒ता। वारे॑ण॒ शश्व॑ता॒ तना॑॥ वा॒युः पू॒तः प॒वित्रे॑ण प्र॒त्यङ्ख्सोमो॒ अति॑द्रुतः। इन्द्र॑स्य॒ युज्यः॒ सखा॑॥ कु॒विद॒ङ्ग यव॑मन्तो॒ यवं॑ चि॒द्यथा॒ दान्त्य॑नुपू॒र्वं वि॒यूय॑। इ॒हेहै॑षां कृणुत॒ भोज॑नानि॒ ये ब॒र्हिषो॒ नमो॑वृक्तिं॒ न ज॒ग्मुः॥ आ॒श्वि॒नं धू॒म्रमा ल॑भते सारस्व॒तं मे॒षमै॒न्द्रमृ॑ष॒भमै॒न्द्रमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पति सावि॒त्रं द्वाद॑शकपालं वारु॒णं दश॑कपाल॒ꣳ सोम॑प्रतीकाः पितरस्तृप्णुत॒ वड॑बा॒ दक्षि॑णा॥ (३७)

भोज॑नानि॒ षड्विꣳशतिश्च॥ [२१]

अग्ना॑विष्णू॒ महि॒ तद्वां॑ महि॒त्वं वी॒तं घृ॒तस्य॒ गुह्या॑नि॒ नाम॑। दमे॑दमे स॒प्त रत्ना॒ दधा॑ना॒ प्रति॑ वां जि॒ह्वा घृ॒तमा च॑रण्येत्॥ अग्ना॑विष्णू॒ महि॒ धाम॑ प्रि॒यं वां॑ वी॒थो घृ॒तस्य॒ गुह्या॑ जुषा॒णा। दमे॑दमे सुष्टु॒तीर्वा॑वृधा॒ना प्रति॑ वां जि॒ह्वा घृ॒तमुच्च॑रण्येत्॥ प्र णो॑ दे॒वी सर॑स्वती॒ वाजे॑भिर्वा॒जिनी॑वती। धी॒नाम॑वि॒त्र्य॑वतु। आ नो॑ दि॒वो बृ॑ह॒तः (३८)

पर्व॑ता॒दा सर॑स्वती यज॒ता ग॑न्तु य॒ज्ञम्। हवं॑ दे॒वी जु॑जुषा॒णा घृ॒ताची॑ श॒ग्मां नो॒ वाच॑मुश॒ती शृ॑णोतु॥ बृह॑स्पते जु॒षस्व॑ नो ह॒व्यानि॑ विश्वदेव्य। रास्व॒ रत्ना॑नि दा॒शुषे॑॥ ए॒वा पि॒त्रे वि॒श्वदे॑वाय॒ वृष्णे॑ य॒ज्ञैर्वि॑धेम॒ नम॑सा ह॒विर्भिः॑। बृह॑स्पते सुप्र॒जा वी॒रव॑न्तो व॒यꣳ स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्॥ बृह॑स्पते॒ अति॒ यद॒र्यो अर्हा॑द्द्यु॒मद्वि॒भाति॒ क्रतु॑म॒ज्जने॑षु। यद्दी॒दय॒च्छव॑स- (३९)

-र्तप्रजात॒ तद॒स्मासु॒ द्रवि॑णं धेहि चि॒त्रम्॥ आ नो॑ मित्रावरुणा घृ॒तैर्गव्यू॑तिमुक्षतम्। मध्वा॒ रजाꣳ॑सि सुक्रतू॥ प्र बा॒हवा॑ सिसृतं जी॒वसे॑ न॒ आ नो॒ गव्यू॑तिमुक्षतं घृ॒तेन॑। आ नो॒ जने॑ श्रवयतं युवाना श्रु॒तं मे॑

मित्रावरुणा हवेमा॥ अग्निं वः पूर्व्यं गिरा देवमीडे वसूनाम्। सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षेत्रसाधसम्॥ मक्षू देववतो रथः (४०)

शूरो वा पृथ्सु कासु चित्। देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्॥ न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न देवयो॥ असदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्वियम्॥ नकिष्टं कर्मणा नशन्न प्र योषन्न योषति॥ उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च यक्ष्यमाणं च धेनवः। पृणन्तं च पपुरिं च (४१)

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा वि वृहतं विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश। आरे बाधेथां निरृतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्रमुमुक्तमस्मत्॥ सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा तनूषु भेषजानि धत्तम्। अव स्यतं मुञ्चतं यन्नो अस्ति तनूषु बद्धं कृतमेनो अस्मत्॥ सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना पृथिव्याः। जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम्॥ इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमाꣳसि गूहतामजुष्टा। आभ्यामिन्द्रः पक्वमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुन्नियांसु॥ (४२)

बृहतः शवसा रथः पपुरिं च दिवो जनना पञ्चविꣳशतिश्च॥ [२२]

[अनुमत्या आग्नेयमैन्द्राग्नमग्नये सोमाय प्रति पूरुषमैन्द्राग्नं धात्रे बार्हस्पत्यमग्नये गृहपतयेऽर्थेतो देवीः समिधः सोमस्येंद्रस्य मित्र आग्नेयꣳ सद्य आग्नेयꣳ हिरण्यमाग्नेयꣳ स्वाद्वीं त्वाग्नाविष्णू द्वाविꣳशतिः॥२२॥ अनुमत्ये यथासति देवीरापो मित्रोसि शूरो वा द्विचत्वारिꣳशत्॥४२॥ अनुमत्या उन्नियांसु॥]

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

वा॒य॒व्यꣳ श्वे॒तमाल॑भेत॒ भूति॑कामो वा॒युर्वै क्षेपि॑ष्ठा दे॒वता॑ वा॒युमे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॒ भूतिं॑ गमयति॒ भव॑त्ये॒वाति॑क्षिप्रा दे॒वतेत्या॑हुः॒ सैन॑मीश्व॒रा प्र॒दह॒ इत्ये॒तमे॒व सन्तं॑ वा॒यवे॑ नि॒युत्व॑त॒ आल॑भेत नि॒युद्वा अ॑स्य॒ धृति॑र्धृ॒त ए॒व भूति॒मुपै॒त्यप्र॑दाहाय॒ भव॑त्ये॒व (१)

वा॒यवे॑ नि॒युत्व॑त॒ आल॑भेत॒ ग्राम॑कामो वा॒युर्वा इ॒माः प्र॒जा न॑स्यो॒ता ने॑नीयते वा॒युमे॒व नि॒युत्व॑न्तꣳ॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प्र॒जा न॑स्यो॒ता नियं॑च्छति ग्रा॒म्ये॑व भ॑वति नि॒युत्व॑ते भवति ध्रु॒वा ए॒वास्मा॒ अन॑पगाः करोति वा॒यवे॑ नि॒युत्व॑त॒ आल॑भेत प्र॒जाका॑मः प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत्प्रा॑णापा॒नौ खलु॒ वा ए॒तस्य॑ प्र॒जाया॒ (२)

अप॑क्रामतो॒ योऽलं॑ प्र॒जायै॒ सन्प्र॒जां न वि॒न्दते॑ वा॒युमे॒व नि॒युत्व॑न्तꣳ॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प्राणापा॒नाभ्यां॑ प्र॒जां प्रज॑नयति वि॒न्दते॑ प्र॒जां वा॒यवे॑ नि॒युत्व॑त॒ आल॑भेत॒ ज्योगा॑मयावी प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत् प्रा॑णापा॒नौ खलु॒ वा ए॒तस्मा॒दप॑क्रामतो॒ यस्य॒ ज्योगा॒मय॑ति वा॒युमे॒व नि॒युत्व॑न्तꣳ॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ (३)

धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्प्राणापा॒नौ द॑धात्यु॒त यदी॒तासु॒र्भव॑ति॒ जीव॑त्ये॒व प्र॒जाप॑ति॒र्वा इ॒दमेक॑ आसी॒थ्सो॑ऽकामयत प्र॒जाः प॒शून्थ्सृ॑जे॒येति॒ स आ॒त्मनो॑ व॒पामुद॑क्खिद॒त्ताम॒ग्नौ प्रागृ॑ह्णा॒त्ततो॒ऽजस्तू॑प॒रः सम॑भव॒त्तꣳ स्वायै॑ दे॒वता॑या॒ आऽल॑भत॒ ततो॒ वै स प्र॒जाः प॒शून॑सृजत॒ यः प्र॒जाका॑मः (४)

प॒शुका॑मः॒ स्याथ्स ए॒तं प्रा॑जाप॒त्यम॒जं तू॑प॒रमाल॑भेत प्र॒जाप॑तिमे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प्र॒जां प॒शून्प्रज॑नयति॒ यच्छ्व॑श्रु॒णस्तत्पुरु॑षाणाꣳ रू॒पं यत्तू॑प॒रस्तदश्वा॑नां॒ यद॒न्यतो॑द॒न्तद्गवां॒ यदव्या॑ इव श॒फास्तदवी॑नां॒ यद॒जस्तद॒जाना॑मे॒ताव॑न्तो॒ वै ग्रा॒म्याः प॒शव॒स्तान् (५)

रू॒पेणै॒वाव॑रुन्धे सोमापौ॒ष्णं त्रै॒तमाल॑भेत प॒शुका॑मो॒ द्वौ वा अ॒जायै॒ स्तनौ॒ नानै॒व द्वाव॒भिजाये॑ते॒ ऊर्जं॒ पुष्टिं॑ तृ॒तीयः॑ सोमापू॒षणा॑वे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मै॑ प॒शून्प्रज॑नयतः॒ सोमो॒ वै रे॑तो॒धाः पू॒षा प॑शू॒नां प्र॑जनयि॒ता सोम॑ ए॒वास्मै॒ रेतो॒ दधा॑ति पू॒षा प॒शून्प्रज॑नय॒त्यौदु॑म्बरो॒ यूपो॑ भव॒त्यूर्ग्वा उ॑दु॒म्बर॒ ऊर्क्प॒शव॑ ऊ॒र्जैवास्मा॒ ऊर्जं॑ प॒शूनव॑रुन्धे॥ (६)

भव॑त्ये॒व प्र॒जाया॑ आ॒मय॑ति वा॒युमे॒व नि॒युत्व॑न्तꣳ॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ प्र॒जाका॑म॒स्तान् यूप॒स्त्रयो॑दश च॥॥ [१]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ता अ॑स्माथ्सृ॒ष्टाः परा॑चीराय॒न्ता वरु॑णमगच्छ॒न्ता अन्वै॒त्ताः पुन॑रयाचत॒ ता अ॑स्मै॒ न पुन॑रददा॒थ्सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणी॒ष्वाथ॑ मे॒ पुन॑र्दे॒हीति॒ तासां॒ वर॒माऽल॑भत॒ स कृ॒ष्ण एक॑शितिपादभव॒द्यो वरु॑णगृहीतः॒ स्याथ्स ए॒तं वा॑रु॒णं कृ॒ष्णमेक॑शितिपाद॒माल॑भेत॒ वरु॑ण- (७)

मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चति कृ॒ष्ण एक॑शितिपाद्भवति वारु॒णो ह्ये॑ष दे॒वत॑या॒ समृ॑द्ध्यै॒ सुव॑र्भानुरासु॒रः सूर्यं॒ तम॑साऽविद्ध्य॒त्तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्तिमैच्छ॒न्तस्य॒ यत्प्र॑थ॒मं तमो॒ऽपाघ्न॒न्थ्सा

कृष्णाऽविंरभवद्यद्वितीयꣳ सा फल्गुंनी यत्तृतीयꣳ सा बलक्षी यदंद्यस्थादपाकृन्तꣳस्साऽविंर्वशा (८)

समभवत्ते देवा अंब्रुवन्देवपशुर्वा अयꣳ समभूत्कस्मां इमामालंफ्स्यामह इत्यथ वै तर्ह्यल्पां पृथिव्यासीदजांता ओषधयस्तामविं वशामांदित्येभ्यः कामायाऽलंभन्त ततो वा अप्रथत पृथिव्यजांयन्तौषधयो यः कामयेत प्रथेय पशुभिः प्र प्रजया जायेयेति स एतामविं वशामांदित्येभ्यः कामा- (९)

याऽऽ लंभेताऽऽदित्यानेव कामꣳ स्वेनं भागधेयेनोपं धावति त एवैनं प्रथयन्ति पशुभिः प्र प्रजया जनयन्त्यसावांदित्यो न व्यंरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मां एता मलहा आलंभन्ताऽऽग्नेयीं कृष्णग्रीवीꣳ सꣳहितामैन्द्रीꣳ श्वेतां बार्हस्पत्यां ताभिरेवास्मिन्नुचंमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकांमः स्यात्तस्मां एता मलहा आलंभे- (१०)

ताऽऽग्नेयीं कृष्णग्रीवीꣳ सꣳहितामैन्द्रीꣳ श्वेतां बार्हस्पत्यामेता एव देवताः स्वेनं भागधेयेनोपं धावति ता एवास्मिंन्ब्रह्मवर्चसं दधति ब्रह्मवर्चस्येव भवति वसन्तां प्रातरग्नेयीं कृष्णग्रीवीमालंभेत ग्रीष्मे मध्यन्दिने सꣳहितामैन्द्रीꣳ शरद्यपराह्णे श्वेतां बार्हस्पत्यां त्रीणि वा आंदित्यस्य तेजाꣳसि वसन्तां प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्यपराह्णे यावन्त्येव तेजाꣳसि तान्ये- (११)

वावं रुन्धे संवथ्सरं पर्यालंभ्यन्ते संवथ्सरो वै ब्रंह्मवर्चसस्य प्रदाता संवथ्सर एवास्मैं ब्रह्मवर्चसं प्रयंच्छति ब्रह्मवर्चस्येंव भवति गर्भिणंयो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भ इन्द्रियमेवास्मिंन्दधति सारस्वतीं मेषीमालंभेत य ईंश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरंस्वती सरंस्वतीमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति सैवास्मिन् (१२)

वाचं दधाति प्रवदिता वाचो भवत्यपन्नदती भवति तस्मांन्मनुष्याः सर्वां वाचं वदन्त्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभेत सौम्यं बभ्रुं ज्योगामयाव्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमꣳ रसो यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसंमुत यदीतासुर्भवंति जीवंत्येव सौम्यं बभ्रुमालंभेताऽऽग्नेयं कृष्णग्रीवं प्रजाकांमः सोमो (१३)

वै रेतोधा अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधात्यग्निः प्रजां प्रजंनयति विन्दतैं प्रजामाग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभेत सौम्यं बभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत यदाग्नेयो भवति तेज एवास्मिन्तेनं दधाति यथ्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेनं कृष्णग्रीव आग्नेयो भवति तमं एवास्मादपंहन्ति श्वेतो भवति (१४)

रुचमेवास्मिंन्दधाति बभ्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्तिवर्षं दधात्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभेत सौम्यं बभ्रुमाग्नेयं कृष्णग्रीवं पुरोधायाꣳ स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो राजन्योंऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतस्तेजसैव ब्रह्मणोभयतो राष्ट्रं परिगृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनं दधते॥ (१५)

लभेत वरुणं वशैतामविं वशामांदित्येभ्यः कामाय मलहा आलंभेत तान्येव सैवास्मिन्थ्सोमः श्वेतो भवति त्रिचंत्वारिꣳशच्च।॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वंस्पर्धन्त स एतं विष्णुर्वामनमंपश्यत्तꣳ स्वायै देवतांया आऽलंभत ततो वै स इमाँल्लोकान्भ्यंजयद्वैष्णवं वामनमालंभेत स्पर्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाँल्लोकानभिजंयति विषंम आलंभेत विषंमा

इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते मनस्वते ललामं प्राशृङ्गमालभेत सङ्ग्रामे (१६)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामं जयतीन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति जयति तꣳ सङ्ग्राममिन्द्राय मरुत्वते पृश्निसक्थमालभेत ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजातान्प्रयच्छति ग्राम्येव भवति यदृषभस्तेः (१७)

नैन्द्रो यत्पृश्निस्तेन मारुतः समृद्धो पश्चात्पृश्निसक्थो भवति पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशं करोति सौम्यं बभ्रुमालभेतान्नकामः सौम्यं वा अन्नꣳ सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति बभ्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपꣳ समृद्धो सौम्यं बभ्रुमालभेत यमलꣳ (१८)

राज्याय सन्तꣳ राज्यं नोपनमेथ्सौम्यं वै राज्यꣳ सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छत्युपैनꣳ राज्यं नमति बभ्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपꣳ समृद्ध्या इन्द्राय वृत्रतुरे ललामं प्राशृङ्गमालभेत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव वृत्रं तीर्त्वा प्रतिष्ठां गच्छतीन्द्रायाभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमा- (१९)

लभेत यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभिमातिरिन्द्रमेवाभिमातिहनꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं परणुदत इन्द्राय वज्रिणे ललामं प्राशृङ्गमालभेत यमलꣳ राज्याय सन्तꣳ राज्यं नोपनमेदिन्द्रमेव वज्रिणꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै वज्रं प्रयच्छति स एनं वज्रो भूत्वा इन्य उपैनꣳ राज्यं नमति ललामः प्राशृङ्गो भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपꣳ समृद्धो॥ (२०)

सङ्ग्रामे तेनालभमिभातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमैनं पञ्चदश च॥ [३]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतान्दशर्षभामाऽलभन्त तयैवास्मिन्ब्रह्मवर्चसमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतान्दशर्षभामाऽलभेतामुमेवादित्यꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिंन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति वसन्तो प्रातस्त्रीछँलामानालभेत ग्रीष्मे मध्यन्दिने (२१)

त्रीञ्छितिपृष्ठाञ्छरद्यपराह्णे त्रीञ्छितिवारान्त्रीणि वा आदित्यस्य तेजांꣳसि वसन्तो प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्यपराह्णे यावन्त्येव तेजांꣳसि तान्येवावरुन्धे त्रयंस्त्रय आलभ्यन्तेऽभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति संवथ्सरं पर्यालभ्यन्ते संवथ्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता संवथ्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्येव भवति संवथ्सरस्य परस्तात्प्राजापत्यं कद्रु- (२२)

मालभेत प्रजापतिः सर्वा देवता देवतास्वेव प्रतितिष्ठति यदि बिभीयाद्दुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णꣳ श्यामममालभेत सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचं करोति न दुश्चर्मा भवति देवाश्च वै यमश्चास्मिंल्लोकेऽस्पर्धन्त स यमो देवानामिन्द्रियं वीर्यमयुवत तद्यमस्य (२३)

यमत्वं ते देवा अमन्यन्त यमो वा इदमभूद्द्वयꣳ स्म इति ते प्रजापतिमुपाधावन्थ्स एतौ प्रजापतिरात्मनं उक्षवशौ निरमिमीत ते देवा वैष्णावरुणीं वशामाऽलभन्तेन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तेन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत यो भ्रातृव्यवान्थ्स्याथ्स स्पर्धमानो वैष्णावरुणीं (२४)

वशामालंभेतेन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्रणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृङ्क्ते भवत्यात्मना पराँस्य भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हतः षोडशभिर्भोगैरसिनात्तस्य वृत्रस्य शीर्षतो गाव उदायन्ता वैदेह्यौऽभवन्तासामृषभो जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रो- (२५)

ऽचायस्सोऽमन्यत यो वा इममालंभेत मुच्येतास्मात्पाप्मन इति स आँग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभतेन्द्रमृषभं तस्याग्निरेव स्वेनं भागधेयेनोपसृतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहदैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्नधत्त यः पाप्मना गृहीतः आँग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभेतेन्द्रमृषभमग्निरेवास्य स्वेनं भागधेयेनोपसृतः (२६)

पाप्मानमपि दहत्येन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्यंत्ते मुच्यंते पाप्मनो भवत्येव द्यावापृथिव्याँ धेनुमालंभेत ज्योगपरुद्धो- ऽनयोरुहि वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति ते एवैनं प्रतिष्ठां गमयतः प्रत्येव तिष्ठति पर्यारिणी भवति पर्यारीव ह्येतस्य राष्ट्रं यो ज्योगपरुद्धः समृद्धो वायव्यं (२७)

वथ्समा लंभेत वायुर्वा अनयोर्वथ्स इमे वा एतस्मै लोका अपंशुष्का विडपंशुष्काऽथैष ज्योगपरुद्धो वायुमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मां इमाँल्लोकान् विशं प्रदापयति प्रास्मां इमे लोकाः स्रुवन्ति भुञ्जत्येनं विडुपतिष्ठते॥ (२८)

मध्यन्दिने कद्रुं यमस्य स्पर्धमानो वैष्णावरुणीन्तमिन्द्रौऽस्य स्वेनं भागधेयेनोपसृतो वायव्यं द्विचत्वारिꣳशच्च॥ [४]

इन्द्रो वलस्य बिलमपौर्णोथ्स य उत्तमः पशुरासीत्तं पृष्ठं प्रति सङ्गृह्योदक्खिदत्तꣳ सहस्रं पशवो- ऽनूदायन्थ्स उन्नतोऽभवद्यः पशुकामः स्याथ्स एतमैन्द्रमुन्नतमालंभेतेन्द्रमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवत्युन्नतो (२९)

भवति साहस्री वा एषा लक्ष्मी यदुन्नतो लक्ष्मियैव पशूनवरुन्धे यदा सहस्रं पशून्प्राप्नुयादथ वैष्णवं वामनमा लंभेतैतस्मिन्वै तथ्सहस्रमद्धांतिष्ठत्तस्मादेष वामनः समीपितः पशुभ्य एव प्रजातेभ्यः प्रतिष्ठां दधाति कोऽरहति सहस्रं पशून्प्राप्तुमित्याहुरहोरात्राण्येव सहस्रꣳ सम्पाद्यालंभेत पशवो (३०)

वा अहोरात्राणि पशूनेव प्रजातान्प्रतिष्ठां गमयत्योषधीभ्यो वेहत्तमालंभेत प्रजाकाम ओषधयो वा एतं प्रजायै परिबाधन्ते योऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दत ओषधयः खलु वा एतस्यै सूतुमपि घ्नन्ति या वेहद्भवत्योषधीरेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयन्ति विन्दतै (३१)

प्रजामापो वा ओषधयोऽसत्पुरुष आपं एवास्मा असतः सद्वदति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नापस्त्वावासतः सद्वदतीत्येन्द्रीꣳ सूतवशामालंभेत भूतिकामोऽजातो वा एष योऽलं भूत्यै सम्भूतिं न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वशाऽभव- (३२)

दिन्द्रमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवैनं भूतिं गमयति भवत्येव यꣳ सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालंभेतैतद्वाव तदिंन्द्रियꣳ साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्नं पुंनरुथ्सृष्टमालंभेत य आ तृतीयात्पुरुषाथ्सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्यं सोमपीथो यो ब्रोह्मणः सन्ना (३३)

तृतीयात्पुरुषाथ्सोमं न पिबतीन्द्राग्नी एव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत

उपैनꣳ सोमपीथो नमति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे यदाग्नेयो भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति पुनरुथ्सृष्टो भवति पुनरुथ्सृष्ट इव ह्येतस्य (३४)

सोमपीथः समृद्ध्यै ब्राह्मणस्पत्यं तूपरमालभेताभिचरन्ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तस्मा एवैनमा वृश्चति ताजगार्तिमाच्छति तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्ध्यै स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मो भिनत्त्येवैनम्॥ (३५)

भवत्युन्नतः पशवो जनयन्ति विन्दतेऽभवथ्सन्नैतस्येद्धस्त्रीणि च॥ [५]

बार्हस्पत्यꣳ शितिपृष्ठमालभेत ग्रामकामो यः कामयेत पृष्ठꣳ समानानाꣳ स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं पृष्ठꣳ समानानां करोति ग्राम्येव भवति शितिपृष्ठो भवति बार्हस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्ध्यै पौष्णꣳ श्याममालभेतान्नकामोऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा (३६)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपꣳ समृद्ध्यै मारुतं पृश्निमालभेतान्नकामोऽन्नं वै मरुतो मरुत एव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति पृश्निर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपꣳ समृद्ध्या ऐन्द्रमरुणमालभेतेन्द्रियकाम इन्द्रमेव (३७)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधातीन्द्रियाव्येव भवत्यरुणो भ्रूमान्भवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपꣳ समृद्ध्यै सावित्रमुपद्धस्तमालभेत सनिकामः सविता वै प्रसवानामीशे सवितारमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सनिं प्रसुवति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्त्युपद्धस्तो भवति सावित्रो ह्येष (३८)

देवतया समृद्ध्यै वैश्वदेवं बहुरूपमालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं विश्वानेव देवान्थ्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति बहुरूपो भवति बहुरूपꣳ ह्यन्नꣳ समृद्ध्यै वैश्वदेवं बहुरूपमालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव देवान्थ्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै (३९)

सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति बहुरूपो भवति बहुदेवत्यौ(१) ह्येष समृद्ध्यै प्राजापत्यं तूपरमालभेत यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयेत्प्राजापत्यो वै पुरुषः प्रजापतिः खलु वै तस्य वेद यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं तस्माथ्स्रामान्मुञ्चति तूपरो भवति प्राजापत्यो ह्येष देवतया समृद्ध्यै॥ (४०)

अस्मा इन्द्रमेवैष संजाता विश्वानेव देवान्थ्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै प्राजापत्यो हि त्रीणि च॥ [६]

वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिनत्तस्यै रसः पराऽपतत्तं बृहस्पतिरुपागृह्णाथ्सा शितिपृष्ठा वशाऽभवद्यो द्वितीयः परापतत्तं मित्रावरुणावुपागृह्णीताꣳ सा द्विरूपा वशाऽभवद्यस्तृतीयः परापतत्तं विश्वे देवा उपागृह्णन्थ्सा बहुरूपा वशाऽभवद्यश्चतुर्थः परापतथ्स पृथिवीं प्राविशत्तं बृहस्पतिरभ्य- (४१)

गृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यल्लोहितं परापतत्तद्रुद्र उपागृह्णाथ्सा रौद्री रोहिणी वशाऽभवद्बार्हस्पत्याꣳ शितिपृष्ठामालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु (४२)

वै ब्रह्मवर्च्सं छन्दसामेव रसेन रसं ब्रह्मवर्च्समवरुन्धे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत वृष्टिकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै पर्जन्यो वर्षति मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रसं इव खलु वै वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन (४३)

रसं वृष्टिमवरुन्धे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत प्रजाकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै प्रजाः प्रजायन्ते मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्यां प्रजां प्रजनयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रसं इव खलु वै प्रजा छन्दसामेव रसेन रसं प्रजामव (४४)

रुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं विश्वानेव देवान्थ्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रसं इव खलु वा अन्नं छन्दसामेव रसेन रसमन्नमवरुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै (४५)

संजाता विश्वानेव देवान्थ्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै संजाताञ्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रसं इव खलु वै संजाताश्छन्दसामेव रसेन रसꣳ संजातानवरुन्धे बारहस्पत्यमुक्षवशमालभेत ब्रह्मवर्च्सकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्च्सं (४६)

दधाति ब्रह्मवर्च्स्येव भवति वशं वा एष चरति यदुक्षा वशं इव खलु वै ब्रह्मवर्च्सं वशेनैव वशं ब्रह्मवर्च्समवरुन्धे रौद्रीꣳ रोहिणीमालभेताभिचरन्रुद्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तस्मा एवैनमावृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति रोहिणी भवति रौद्री ह्येषा देवतया समृद्ध्यै स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बरहिः शृणात्येवैनं बिभीदक इध्मो भिनत्त्येवैनम्॥ (४७)

अभि खलु वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन प्रजामव वैश्वदेवा वै ब्रह्मवर्च्सं यूप एकान्नविꣳशतिश्च॥[७]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतारꣳ सौरीꣳ श्वेतां वशामाऽलभन्त तयैवास्मिन्त्रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्च्सकामः स्यात्तस्मा एतारꣳ सौरीꣳ श्वेतां वशामालभेतामुमेवाऽऽदित्यꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्च्सं दधाति ब्रह्मवर्च्स्येव भवति बैलवो यूपो भवत्यसौ (४८)

वा आदित्यो यतोऽजायत ततो बिल्व उदतिष्ठथ्सयोनेव ब्रह्मवर्च्समवरुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बभ्रुकर्णीमालभेताभिचरन्वारुणं दशकपालं पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा ब्रह्मणा स्तृणुते बभ्रुकर्णी भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपꣳ समृद्ध्यै स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बरहिः शृणा- (४९)

त्येवैनं बिभीदक इध्मो भिनत्त्येवैनं वैष्णवं वामनमालभेत यं यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भवति वैष्णवो ह्येष देवतया समृद्ध्यै त्वाष्ट्रं वडबमालभेत पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानां (५०)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशून्मिथुनान्प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः प्रविष्टा अथेष पुमान्थ्सन्वडबः साक्षादेव प्रजां पशूनवरुन्धे मैत्रꣳ श्वेतमालभेत सङ्ग्रामे संयत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं मित्रेण सन्नयति (५१)

विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यं कृष्णमालभेत वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपꣳ रूपेणैव वृष्टिमवरुन्धे शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा वर्षयत्यवाशृङ्गो भवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (५२)

शृणातिं मिथुनानाँन्नयति यच्छति॥ [८]

वरुणꣳ सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमथ्स एतां वारुणीं कृष्णां वशामपश्यत्ताꣳ स्वायै देवतायाऽआलभत ततो वै तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमेथ्स एतां वारुणीं कृष्णां वशामालभेत वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद (५३)

एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्येषा देवतया समृद्ध्यै मैत्रꣳ श्वेतमालभेत वारुणं कृष्णमपां चौषधीनां च सन्धावन्नकामो मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापोऽपां च खलु वा ओषधीनां च रसमुपजीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छतोऽन्नाद एव भव- (५४)

त्यपां चौषधीनां च सन्धावालभत उभयस्यावरुद्ध्यै विशांखो यूपो भवति द्वे ह्येते देवते समृद्ध्यै मैत्रꣳ श्वेतमा लभेत वारुणं कृष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै वरुणꣳ शमयति यद्वारुणः साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुञ्चत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव देवा वै पुष्टिं नाविन्द- (५५)

न्तां मिथुनेऽपश्यन्तस्यां न समराधयन्तावश्विनावब्रूतामावयोर्वा एषा मैतस्याँ वदद्धमिति सा-ऽश्विनोरेवाभवद्यः पुष्टिकामः स्याथ्स एतामाँश्विनीं यमीं वशामालभेताश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्पुष्टिं धत्तः पुष्यति प्रजया पशुभिः॥ (५६)

अन्नादोँऽन्नाद एव भवत्यविन्दन्पञ्चचत्वारिꣳशच्च॥ [९]

आश्विनं धूम्रललाममालभेत यो दुर्ब्राँह्मणः सोमं पिपासेदश्विनौ वै देवानामसोमपावास्तां तौ पश्चा सोमपीथं प्राप्नुतामश्विनावेतस्य देवता यो दुर्ब्राँह्मणः सोमं पिपासत्यश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैनꣳ सोमपीथो नमति यद्ब्रूमो भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपहन्ति ललामो (५७)

भवति मुखत एवास्मिन्तेजो दधाति वायव्यं गोमृगमालभेत यमजघ्निवाꣳसमभिशꣳसेयुरपूता वा एतं वागृच्छति यमजघ्निवाꣳसमभिशꣳसन्ति नैष ग्राम्यः पशुर्नाऽरण्यो यद्गोमृगो नैवैष ग्रामे नारण्ये यमजघ्निवाꣳसमभिशꣳसन्ति वायुर्वै देवानाँ पवित्रं वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवै- (५८)

नं पवयति परांची वा एतस्मैँ व्युच्छन्ती व्युच्छति तमः पाप्मानं प्रविशति यस्याँश्विने शस्यमाने सूर्यो नाविर्भवति सौर्यं बंहुरूपमालभेतामुमेवाऽऽदित्यꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मात्तमः पाप्मानमपहन्ति प्रतीच्यस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छत्युप तमः पाप्मानꣳ हते॥ (५९)

ललामः स एव षट्त्वारिꣳशच्च॥ [१०]

इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म। भरेष्विन्द्रꣳ सुहवꣳ हवामहेऽꣳहोमुचꣳ सुकृतं दैव्यं जनम्। अग्निं मित्रं वरुणꣳ सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तयै। ममत्तु

नः॒ परि॑ज्मा वस॒र्हा म॒मत्तु॒ वातो॑ अ॒पां वृष॑ण्वान्। शि॒शी॒तमि॑न्द्रापर्वता यु॒वन्न॒स्तन्नो॒ विश्वे॑ वरिवस्यन्तु दे॒वाः। प्रि॒या वो॒ नाम॑ (६०)

हुवे तु॒राणा॑म्। आयत्तृ॒पन्म॑रुतो वावशा॒नाः। श्रि॒यसे॒ कं भा॒नुभिः॒ सम्मि॑मिक्षिरे॒ ते र॒श्मिभि॒स्त ऋक्व॑भिः सुखा॒दयः॑। ते वा॒शीम॑न्त इ॒ष्मिणो॒ अभी॑रवो वि॒द्रे प्रि॒यस्य॒ मारु॑तस्य॒ धाम्नः॑। अ॒ग्निः प्र॑थ॒मो वसु॑भिर्नो अव्या॒थ्सोमो॑ रु॒द्रेभि॑र॒भिर॑क्षतु॒ त्मना॑। इन्द्रो॑ म॒रुद्भि॑र्ऋतु॒धा कृ॑णोत्वादि॒त्यैर्नो॒ वरु॑णः॒ सꣳशि॑शातु। सन्नो॑ दे॒वो वसु॑भिर॒ग्निः सꣳ (६१)

सोम॑स्त॒नूभी॑ रु॒द्रिया॑भिः। समिन्द्रो॑ म॒रुद्भि॑र्य॒ज्ञियैः॒ समा॑दि॒त्यैर्नो॒ वरु॑णो अजिज्ञिपत्। यथा॑ऽऽदि॒त्या वसु॑भिः सम्बभू॒वुर्म॒रुद्भी॑ रु॒द्राः स॒मजा॑नता॒भि। ए॒वा त्रि॑णाम॒न्नहृ॑णीयमाना॒ विश्वे॑ दे॒वाः सम॑नसो भवन्तु। कुत्रा॑चि॒द्यस्य॒ समृ॑तौ र॒ण्वा नरो॑ नृ॒षद॑ने। अर्ह॑न्तश्चि॒द्यमि॑न्ध॒ते स॑ञ्ज॒नय॑न्ति ज॒न्तवः॑। सं यदि॒षो वना॑महे॒ सꣳ ह॒व्या मानु॑षाणाम्। उ॒त द्यु॒म्नस्य॒ शव॑स (६२)

ऋ॒तस्य॑ र॒श्मिमाद॑दे। य॒ज्ञो दे॒वानां॒ प्रत्ये॑ति सु॒म्नमादि॑त्यासो॒ भव॑ता मृड॒यन्तः॑। आवो॒ऽर्वाची॑ सुम॒तिर्व॑वृत्या-द॒ꣳहोश्चि॒द्या व॑रिवो॒वित्त॒राऽस॑त्। शुचि॑र॒पः सू॒यव॑सा॒ अद॑ब्ध॒ उप॑क्षेति वृ॒द्धव॑याः सु॒वीरः॑। नकि॒ष्टं घ्न॒न्त्यन्ति॑तो॒ न दू॒राद्य आ॑दि॒त्यानां॒ भव॑ति॒ प्रणी॑तौ। धा॒रय॑न्त आदि॒त्यासो॒ जग॒थ्स्था दे॒वा विश्व॑स्य॒ भुव॑नस्य गो॒पाः। दी॒र्घाधि॑यो॒ रक्ष॑माणा (६३)

असु॒र्य॑मृ॒तावा॑न॒श्चय॑माना ऋ॒णानि॑। ति॒स्रो भूमी॑र्धारय॒न्त्रीꣳ रु॒त द्यू॒न्त्रीणि॑ व्र॒ता वि॒दथे॑ अ॒न्तरे॑षाम्। ऋ॒तेना॑ऽऽदित्या॒ महि॑ वो महि॒त्वं तद॑र्यमन्वरुण मित्र॒ चारु॑। त्यां नु क्ष॒त्रिया॒ꣳ अव॑ आदि॒त्यान् या॑चिषामहे। सु॒मृ॒डी॒काꣳ अ॒भिष्ट॑ये। न द॑क्षि॒णा विचि॑किते॒ न स॒व्या न प्रा॒चीन॑मादित्या॒ नोत प॒श्चा। पा॒क्या॑चिद्वसवो धी॒र्या॑चि- (६४)

द्यु॒ष्मानी॑तो॒ अभ॑यं॒ ज्योति॑रश्याम्। आ॒दि॒त्याना॒मव॑सा॒ नूत॑नेन सक्षी॒महि॒ शर्म॑णा॒ शन्त॑मेन। अ॒ना॒गा॒स्त्वे अ॑दिति॒त्वे तु॒रास॑ इ॒मं य॒ज्ञं द॑धतु॒ श्रोष॑माणाः। इ॒मं मे॑ वरुण श्रुधी॒ हव॑म॒द्या च॑ मृडय। त्वाम॑व॒स्युराच॑के। तत्त्वा॑ यामि॒ ब्रह्म॑णा॒ वन्द॑मान॒स्तदाऽऽशा॑स्ते॒ यज॑मानो ह॒विर्भिः॑। अहे॑डमानो वरुणे॒ह बो॒ध्युरु॑शꣳस॒ मा न॒ आयुः॒ प्रमो॑षीः॥ (६५)

नामा॒ग्निः सꣳ शव॑सो॒ रक्ष॑माणा धी॒र्या॑चि॒देका॒न्नप॑ञ्चा॒शच्च॑॥ [११]

[वा॒य॒व्यं॑ प्र॒जाप॑ति॒स्ता वरु॑णं देवासु॒रा ए॒ष्व॑सावा॑दि॒त्यो दश॑र्षभा॒मिन्द्रो॑ व॒लस्य॑ बार्हस्प॒त्यं व॑षट्का॒रो॑ऽसौ सौ॒रीं वरु॑णमाश्वि॒नमिन्द्रं॑ वो॒ नर॒ एका॑दश॥११॥ वा॒य॒व्य॑माग्ने॒यीं कृ॑ष्णग्री॒वीम॒सावा॑दि॒त्यो वा अ॑होरा॒त्राणि॑ वषट्का॒रः प्र॑जनयि॒ता हु॑वे तु॒राणां॒ पञ्च॑षष्टिः॥६५॥ वा॒य॒व्यं॑ प्रमो॑षीः॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ताः सृ॒ष्टा इ॑न्द्रा॒ग्नी अपा॑गूहता॒ꣳ सो॑ऽचायत्प्र॒जाप॑तिरिन्द्रा॒ग्नी वै मे॑ प्र॒जा अपा॑घुक्षता॒मिति॒ स ए॒तमै॑न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालमपश्य॒त्तन्निर॑वप॒त्ताव॑स्मै प्र॒जाः प्रासा॑धयतामिन्द्रा॒ग्नी वा ए॒तस्य॑ प्र॒जामप॑गूहतो॒ योऽलं॑ प्र॒जायै॒ सन्प्र॒जां न वि॒न्दत॑ ऐन्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पेत्प्र॒जाका॑म इन्द्रा॒ग्नी (१)

ए॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मै॑ प्र॒जां प्रसा॑धयतो वि॒न्दते॑ प्र॒जामै॑न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पे॒थ्स्पर्ध॑मानः॒ क्षेत्रे॑ वा सजा॒तेषु॑ वेन्द्रा॒ग्नी ए॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ ताभ्या॑मे॒वेन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ भ्रातृ॑व्यस्य वृङ्क्ते॒ वि पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्येण जय॒तेऽप॒ वा ए॒तस्मा॑दिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ क्रामति॒ यः सं॑ङ्ग्रा॒ममु॑पप्र॒यात्यै॑न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालं॒ निर्- (२)

व॑पेथ्सङ्ग्रा॒ममु॑पप्रया॒स्यन्नि॑न्द्रा॒ग्नी ए॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ धत्तः स॒हेन्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑णोपप्रया॑ति॒ जय॑ति॒ तꣳ सं॑ङ्ग्रा॒मं वि वा ए॒ष इ॑न्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑णर्द्ध्यते॒ यः सं॑ङ्ग्रा॒मं जय॑त्यैन्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पेथ्सङ्ग्रा॒मं जि॒त्वेन्द्रा॒ग्नी ए॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ (३)

धत्तो॒ नेन्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑ण॒ व्यृ॑द्ध्य॒तेऽप॒ वा ए॒तस्मा॑दिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ क्रामति॒ य एति॑ ज॒नता॑मैन्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पेज्ज॒नता॑मे॒ष्यन्नि॑न्द्रा॒ग्नी ए॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ धत्तः स॒हेन्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑ण ज॒नता॑मेति पौ॒ष्णं च॒रुमनु॒निर्व॑पेत्पू॒षा वा इ॑न्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्य॑स्यानुप्रदा॒ता पू॒षण॑मे॒व (४)

स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मनु॒ प्रय॑च्छति क्षैत्रप॒त्यं च॒रुं निर्व॑पेज्ज॒नता॑मा॒गत्ये॒यं वै क्षेत्र॑स्य॒ पति॑र॒स्यामे॒व प्रति॑तिष्ठत्यैन्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालमु॒परि॑ष्टा॒न्निर्व॑पेद॒स्यामे॒व प्र॑ति॒ष्ठायै॑न्द्रि॒यं वी॒र्य॑मु॒परि॑ष्टादा॒त्मन्ध॑त्ते॥ (५)

प्र॒जाका॑म इन्द्रा॒ग्नी उ॑पप्र॒यात्यै॑न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालं॒ निर्वी॒र्यं॑ पू॒षण॑मे॒वैका॒न्नच॑त्वारि॒ꣳशच्च॑॥ [१]

अ॒ग्नये॑ पथि॒कृते॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒द्यो द॑र्शपूर्णमासया॒जी सन्न॑मावा॒स्यां॑ वा पौर्णमा॒सीं वा॑ऽतिपा॒दये॑त्प॒थो वा ए॒षोऽद्ध्यप॑थेनैति॒ यो द॑र्शपूर्णमासया॒जी सन्न॑मावा॒स्यां॑ वा पौर्णमा॒सीं वा॑ऽतिपा॒दय॑त्य॒ग्निमे॒व प॑थि॒कृत॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मप॑था॒त्पन्था॒मपि॑ नयत्यन॒ड्वान्दक्षि॑णा व॒ही ह्ये॑ष समृ॑द्ध्या अ॒ग्नये॑ व्र॒तप॑तये (६)

पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒द्य आहि॑ताग्निः॒ सन्न॑व्र॒त्यमि॑व॒ चरे॑द॒ग्निमे॒व व्र॒तप॑ति॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ व्र॒तमाल॑म्भयति॒ व्रत्यो॑ भवत्य॒ग्नये॑ रक्षो॒घ्ने पु॑रो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒द्यꣳ रक्षाꣳ॑सि॒ सचे॑रन्न॒ग्निमे॒व र॑क्षो॒हण॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मा॒द्रक्षा॒ꣳस्यप॑हन्ति॒ निशि॑तायां॒ निर्व॑पे॒- (७)

न्निशि॑ताया॒ꣳ हि रक्षाꣳ॑सि प्रे॒रते॑ स॒म्प्रेर्णा॑न्ये॒वैना॑नि हन्ति॒ परि॑श्रिते याजये॒द्रक्ष॑सा॒मन॑न्ववचाराय रक्षो॒घ्नी

याँज्यानुवाक्ये भवतो रक्षसाꣳ स्तृत्या अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचरन्नेषा वा अस्य घोरा तनूर्यद्रुद्रस्तस्मा एवैनमावृश्चति ताजगार्तिमार्च्छत्यग्नये सुरभिमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य गावो वा पुरुषा - (८)

वा प्रमीयेरन् यो वा बिभीयादेषा वा अस्य भेषज्या तनूर्यथ्सुरभिमती तयैवास्मै भेषजं करोति सुरभिमते भवति पूतीगन्धस्यापहत्या अग्नये क्षामवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेथ्सङ्ग्रामे सं यत्ते भागधेयेनैवैनꣳ शमयित्वा परानभि निर्दिशति यमवरेषां विद्ध्यन्ति जीवति स यं परेषां प्र स मीयते जयति तꣳ सङ्ग्राम- (९)

मभि वा एष एतानुच्यति येषां पूर्वापरा अन्वञ्चः प्रमीयन्ते पुरुषाहुतिर्ह्यस्य प्रियतमाऽग्नये क्षामवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नैषां पुराऽऽयुषोऽपरः प्रमीयतेऽभि वा एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्नये क्षामवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नास्यापरं गृहान्दहति॥ (१०)

व्रतपतये निशितायान्निर्वपेत्पुरुषाः सङ्ग्रामन्न चत्वारि च॥ [२]

अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदग्निमेव कामꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं कामेन समर्द्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेथ्स्पर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वाऽग्निमेव यविष्ठꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य (११)

युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविष्ठꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्माद्रक्षाꣳसि यवयति नैनमभिचरन्थ्स्तृणुतेऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत सर्वमायुरियामित्यग्निमेवाऽऽयुष्मन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मि- (१२)

न्नायुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्भूतिकामोऽग्निमेव जातवेदसꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं भूतिं गमयति भवत्येवाग्नये रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्रुक्कामोऽग्निमेव रुक्मन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्रुचं दधाति रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाश- (१३)

मष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्तेजो दधाति तेजस्व्येव भवत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेथ्सीक्षमाणोऽग्निमेव साहन्त्यꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैव सहते यꣳ सीक्षते॥ (१४)

भ्रातृव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमष्टात्रिꣳशच्च॥ [३]

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नवान्थ्स्यामित्यग्निमेवान्नवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमन्नवन्तं करोत्यन्नवानेव भवत्यग्नयेऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नादः स्यामित्यग्निमेवान्नादꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमन्नादं करोत्यन्नाद - (१५)

एव भवत्यग्नयेऽन्नपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नपतिः स्यामित्यग्निमेवान्नपतिꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमन्नपतिं करोत्यन्नपतिरेव भवत्यग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावी यदग्नये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये (१६)

पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये शुचय आयुरेवास्मिन्तेन दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येवैतामेव निर्वपेच्चक्षुष्कामो यदग्नये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधा- (१७)

त्युत यद्यन्धो भवति प्रैव पश्यत्यग्नये पुत्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय पुत्रिणे पुरोडाशमेकादशकपालं प्रजाकामोऽग्निरेवास्मै प्रजां प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छत्यग्नये रसंवतेऽजक्षीरे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत रसंवान्थ्स्यामित्यग्निमेव रसंवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनꣳ रसंवन्तं करोति (१८)

रसंवानेव भवत्यजक्षीरे भवत्याग्नेयी वा एषा यदजा साक्षादेव रसमवरुन्धेऽग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमान्थ्स्यामित्यग्निमेव वसुमन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं वसुमन्तं करोति वसुमानेव भवत्यग्नये वाजसृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेथ्सङ्ग्रामे सं यत्ते वाजं (१९)

वा एष सिसीर्षति यः संङ्ग्रामं जिगीषत्यग्निः खलु वै देवानाँ वाजसृदग्निमेव वाजसृतꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति धावति वाजꣳ हन्ति वृत्रं जयति तꣳ संङ्ग्राममथो अग्निरिव न प्रतिधृषे भवत्यग्नयेऽग्निवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्नावग्निमभ्युद्धरेयुर्निर्दिष्टभागो वा एतयोरन्योऽनिर्दिष्टभागोऽन्यस्तौ सम्भवन्तौ यजमान- (२०)

मभिसम्भवतः स ईश्वर आर्तिमार्तोर्यदग्नयेऽग्निवते निर्वपति भागधेयेनैवैनौ शमयति नार्तिमार्छति यजमानोऽग्नये ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतोऽहुतेऽग्निहोत्र उद्वायेदपर आदीप्यानूद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न कार्यं यद्भागधेयंमभि पूर्वं उद्ध्रियते किमपरोऽभ्यु- (२१)

द्ध्रियेतेति तान्येवावक्षाणानि सन्निधाय मन्थेदितः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति छन्दोभिरेवैनꣳ स्वाद्योनेः प्रजनयत्येष वाव सोऽग्निरित्याहुर्ज्योतिस्त्वा अस्य परापतितमिति यदग्नये ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः परापतितं तदेवावरुन्धे॥ (२२)

करोत्यन्नादो दधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति करोति वाजं यजमानमुदेवास्य षड्ढ॥[४]

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणं चरुं दधिक्राव्णे चरुमभिशस्यमानो यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति संवथ्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवथ्सरेणैवैनꣳ स्वदयत्यप पापं वर्णꣳ हते वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्णां पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्येवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव निर्वपेत्प्रजाकामः संवथ्सरो (२३)

वा एतस्याशान्तो योनिं प्रजायै पशूनां निर्दहति योऽल प्रजायै सम्प्रजां न विन्दते यद्वैश्वानरो

द्वादशकपालो भवति संवथ्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवथ्सरमेव भागधेयेन शमयति सौऽस्मै शान्तः स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्येवैनं (२४)

विन्दते प्रजां वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जाते यदष्टाकपालो भवति गायत्रियैवैनं ब्रह्मवर्चसेन पुनाति यन्नवकपालस्त्रिवृतैवास्मिन्तेजो दधाति यद्दशकपालो विराजैवास्मिन्नन्नाद्यं दधाति यदेकादशकपालस्त्रिष्टुभैवास्मिन्निन्द्रियं दधाति यद्द्वादशकपालो जगत्यैवास्मिन्पशून्दधाति यस्मिञ्जात एतामिष्टिं निर्वपति पूत - (२५)

एव तेजस्व्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान्भवत्यव वा एष सुवर्गाल्लोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयति सुवर्गाय हि लोकाय दर्शपूर्णमासाविज्येते वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपाद्य संवथ्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवथ्सरमेव प्रीणात्यथो संवथ्सरमेवास्मा उपदधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या (२६)

अथो देवता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति वीरहा वा एष देवानां यौऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्यं ब्राह्मणा ऋतायवः पुराऽन्नमक्षन्नाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादशकपालमग्निमुद्वासयिष्यन् यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रीऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मा आतिथ्यं करोत्यथो यथा जनं यतेऽवसं करोति तादृ- (२७)

गेव तद्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरः खलु वा अग्नेर्योनिः स्वामेवैनं योनिं गमयत्याद्यमस्यान्नं भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मारुतꣳ सप्तकपालं ग्रामकाम आहवनीये वैश्वानरमधिश्रयति गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरेणैवास्मै सजाताꣳश्चयवयति मारुतो भवति (२८)

मरुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमवरुन्धे सप्तकपालो भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान आसादयति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति॥ (२९)

प्रजाकामः संवथ्सरः पुनात्येवैनं पूतः समष्ट्यै तादृङ्मारुतो भवत्येकान्नत्रिꣳशच्च॥ [५]

आदित्यं चरुं निर्वपेथ्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्नियं वा अदितिरस्यामेव पूर्वे प्रतितिष्ठन्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं गत्वा संवथ्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवथ्सरः खलु वै देवानामायतनमेतस्माद्वा आयतनाद्देवा असुरानजयन् यद्वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति देवानामेवाऽऽयतने यतते जयति तꣳ संङ्ग्राममेतस्मिन्वा एतौ मृजाते (३०)

यो विद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विद्विषाणयोरन्नं जग्ध्वा संवथ्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवथ्सरस्संदितमेवात्ति नास्मिन्मृजाते संवथ्सराय वा एतौ सममाते यौ संममाते तयोर्यः पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेथ्सममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्य संवथ्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवथ्सरमेवाऽऽत्वा निर्वरुणं (३१)

परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं वा एष प्रतिगृह्णाति योऽविं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं

निर्वपेदर्वि प्रतिगृह्य संवथ्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवथ्सरस्वंदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यं प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य उभयादंत्प्रतिगृह्णात्यश्वं वा पुरुषं वा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादंत् (३२)

प्रतिगृह्य संवथ्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवथ्सरस्वंदितमेव प्रतिगृह्णाति नाऽऽत्मनो मात्रामाप्नोति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेथ्सनिमेष्यन्थ्संवथ्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै संवथ्सरं जनतायां चरत्यथ स धनार्घो भवति यद्वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति संवथ्सरसातामेव सनिमभि प्रच्यवते दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति यो वै संवथ्सरं (३३)

प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तं भागधेयेन विमुंञ्चति प्रतिष्ठित्यै यया रज्ज्वौत्तमां गामाजेत्तां भ्रातृव्याय प्रहिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै प्रहिणोति॥ (३४)

निर्वरुणं वपेदुभयादद्यो वै संवथ्सरꣳ पद्विꣳशच्च॥ [६]

ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनेः पशून्प्रजनयतीन्द्रायेन्द्रियावंते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इन्द्रियं वै पशव इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स - (३५)

एवास्मा इन्द्रियं पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो ब्रह्मवर्चसं वै घर्म इन्द्रमेव घर्मवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिंब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवतीन्द्रायार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदन्नकामोऽर्को वै देवानामन्नमिन्द्रमेवार्कवन्तꣳ स्वेन भागधेये- (३६)

नोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावंत इन्द्रायार्कवते भूतिकामो यदिन्द्राय घर्मवते निर्वपति शिरं एवास्य तेन करोति यदिन्द्रायेन्द्रियावंत आत्मानमेवास्य तेन करोति यदिन्द्रायार्कवते भूत एवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति भवत्येवेन्द्राया- (३७)

ꣳहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अꣳह इन्द्रमेवाꣳहोमुचꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं पाप्मनोऽꣳहसो मुञ्चतीन्द्राय वैमृधायं पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं मृधोऽभि प्रवेपेरन्राष्ट्राणि वाऽभिसंमियुरिन्द्रमेव वैमृधꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मान्मृधो (३८)

ऽपहन्तीन्द्राय त्रात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्बद्धो वा परियत्तो वेन्द्रमेव त्रातारꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं त्रायत इन्द्रायार्काश्वमेधवंते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं महायज्ञो नोपनमेदेते वै महायज्ञस्यान्त्ये तनू यदर्काश्वमेधाविन्द्रमेवार्काश्वमेधवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा अन्ततो महायज्ञं च्यावयत्यूपैनं महायज्ञो नमति॥ (३९)

इन्द्रियावन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति सौऽर्कवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनैवेन्द्रायास्मान्मृधोऽस्मै सप्त च॥ [७]

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ग्रामकाम इन्द्रमेवान्वृजुꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजातानर्नुकान्करोति ग्राम्येव भवतीन्द्राण्यै चरुं निर्वपेद्यस्य सेनाऽसꣳशितेव स्यादिन्द्राणी वै सेनायै देवतेन्द्राणीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्य सेनाꣳ सꣳश्यति बल्बजानपी- (४०)

द्वौ सन्नह्येद्वीर्यत्राधिष्कन्ना न्यमेहत्ततो बल्बजा उदतिष्ठन्नवामेवैन न्यायमपिनीय गा वेदयतीन्द्राय मन्युमते मनस्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्सङ्ग्रामे सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामं जयतीन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति जयति तꣳ (४१)

सङ्ग्राममेतामेव निर्वपेद्यो हतमनाः स्वयं पाप इव स्यादेतानि हि वा एतस्मादपक्रान्तान्यथैष हतमनाः स्वयं पापु इन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति न हतमनाः स्वयं पापो भवतीन्द्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः कामयेत दानकामा मे प्रजाः स्यु- (४२)

रितीन्द्रमेव दातारꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेन्द्रमेव प्रदातारꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदपरुद्धो वा- (४३)

ऽपरुद्ध्यमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं त्रायतेऽनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृङ् देवतांभिरासीथ्स न व्यावृतमगच्छथ्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालं निरवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियमदधाच्छक्करी याज्यानुवाक्ये अकरोद्वज्रो वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्वा ऐन्ध (४४)

सोऽभवथ्सोऽबिभेद्भूतः प्र मा धक्ष्यतीति स प्रजापतिं पुनरुपाधावथ्स प्रजापतिः शक्र्या अधि रेवतीं निरमिमीत शान्त्या अप्रदाहाय योऽलꣳ श्रियै सन्थ्सदृङ्थ्समानैः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति रेवतीं पुरोनुवाक्या भवति शान्त्या अप्रदाहाय शक्करी याज्या वज्रो वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्वा इन्धे भवत्येव॥ (४५)

अपि तꣳ स्युर्वैन्ध भवति चतुर्दश च॥ [८]

आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्थ्सरस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदाग्नावैष्णव एकादशकपालो भवत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवतांभिश्चैवैनं यज्ञेन चाभिचरति सरस्वत्याज्यभागा भवति वाग्वै सरस्वती वाचैवैनमभिचरति बार्हस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभिचरति (४६)

प्रति वै परस्तादभिचरन्तमभिचरन्ति द्वेद्वे पुरोनुवाक्ये कुर्यादतिप्रयुक्त्या एतयैव यजेताभिचर्यमाणो देवतांभिरेव देवताꣳ प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म स देवताश्चैव यज्ञं च मद्ध्यतो व्यवंसर्पति तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति नैनमभिचरन्थ्स्तृणुत आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेद्यं यज्ञो नो- (४७)

पनमेदग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञोऽग्निं चैव विष्णुं च स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै यज्ञं प्रयच्छत उपैनं यज्ञो नमत्याग्नावैष्णवं घृते चरुं निर्वपेच्चक्षुष्कामोऽग्नेर्वै चक्षुषा मनुष्या वि पश्यन्ति यज्ञस्य

देवा अग्निं चैव विष्णुं च स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवा- (४८)

स्मिञ्श्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति धेन्वै वा एतद्रेतो यदाज्यमनडुहस्तण्डुला मिथुनादेवास्मै चक्षुः प्रजनयति घृते भवति तेजो वै घृतं तेजश्चक्षुस्तेजसैवास्मै तेजश्चक्षुरवरुन्ध इन्द्रियं वै वीर्यं वृङ्क्ते भ्रातृव्यो यजमानो-ऽयंजमानस्याद्धुरकल्पां प्रति निर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने नास्यैन्द्रियं (४९)

वीर्यं वृङ्क्ते पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेद्यावत्येव वाक्तामप्रोदितां भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या वाचोऽनु प्रवदन्ति ता इन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधत्याग्नावैष्णवमष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं प्रातः सवनं प्रातः सवनमेव तेनाऽऽप्नो- (५०)

त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यन्दिनस्य सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुब्त्रैष्टुभं माध्यन्दिनꣳ सवनं माध्यन्दिनमेव सवनं तेनाऽऽप्नोत्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यद्द्वादशकपालो भवति द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव तेनाऽऽप्नोति देवताभिरेव देवताः (५१)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म कपालैरेव छन्दाꣳस्याप्नोति पुरोडाशैः सवनानि मैत्रावरुणमेकंकपालं निर्वपेद्वसायै काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशाऽनूबन्ध्या सो एवैवैतस्यैकंकपालो भवति नहि कपालैः पशुमरहत्यामुम्॥ (५२)

ब्रह्मणैवैनमभिचरति यज्ञो न तावेवास्यैन्द्रियमाप्नोति देवताः सप्तत्रिꣳशच्च॥ [९]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतꣳ सौमारौद्रं चरुं निरवपन्तेनैवास्मिन्ब्रह्मवर्चसमधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतꣳ सौमारौद्रं चरुं निर्वपेथ्सोमं चैव रुद्रं च स्वेनं भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिंन्ब्रह्मवर्चसन्धत्तो ब्रह्मवर्चस्यैव भवति तिष्यापूर्णमासे निर्वपेद्रुद्रो- (५३)

वै तिष्यः सोमः पूर्णमासः साक्षादेव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे परिश्रिते याजयति ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धं मथितमाज्यं भवत्याज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्ते यावदेव ब्रह्मवर्चसं तथ्सर्वं करोत्यतिं ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याहुरीश्वरो दुश्चर्मा भविंतोरिति मानवी ऋचौ धाय्ये कुर्याद्यद्वे किं च मनुरवदत्तद्भेषजं (५४)

भेषजमेवास्मै करोति यदिं बिभीयाद्दुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णं चरुं निर्वपेथ्सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचं करोति न दुश्चर्मा भवति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेत्प्रजाकामः सोमो वै रेतोधा अग्निः प्रजानां प्रजननयिता सोमं एवास्मै रेतो दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दतें (५५)

प्रजाꣳ सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिचरँन्थ्सौम्यो वै देवतया पुरुष एष रुद्रो यदग्निः स्वायां एवैनं देवतायै निष्क्रीय रुद्रायापि दधाति ताजगार्तिमार्च्छति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेज्ज्योगामयावी सोमं वा एतस्य

रसो॑ गच्छत्य॒ग्निꣳ शरी॑रं॒ यस्य॒ ज्योगा॒मय॑ति॒ सोमा॑दे॒वास्य॒ रसं॑ निष्क्री॒णात्य॒ग्नेः शरी॑रमु॒त यदी॒- (५६)

तासु॒र्भव॑ति॒ जीव॑त्ये॒व सो॑मारु॒द्रयो॒र्वा ए॒तं ग्र॑सि॒तꣳ होता॒ निष्खि॑दति॒ स ई॑श्व॒र आर्ति॒मार्तो॑रन॒ड्वान् होत्रा॒ देयो॒ वह्नि॒र्वा अ॑न॒ड्वान् वह्नि॒र्होता॒ वह्नि॑नै॒व वह्नि॑मा॒त्मानꣳ॑ स्पृणोति सोमारौ॒द्रं च॒रुं निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॑त॒ स्वे॑ऽस्मा आ॒यत॑ने॒ भ्रातृ॑व्यं जनयेय॒मिति॒ वेदि॑ परि॒गृह्या॒र्द्धमु॑द्ध॒न्याद॒र्द्धं नार्द्धं ब॒र्हिषः॑ स्तृणी॒याद॒र्द्धं नार्द्धमि॒द्ध्मस्या॑भ्याद॒द्ध्याद॒र्द्धं न स्व ए॒वास्मा॑ आ॒यत॑ने॒ भ्रातृ॑व्यं जनयति॥ (५७)

रु॒द्रो भे॑ष॒जं वि॒न्दते॒ यदि॑ स्तृणी॒याद॒र्द्धं द्वाद॑श च॥ [१०]

ऐ॒न्द्रमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पेन्मारु॒तꣳ स॒प्तक॑पालं॒ ग्राम॑काम॒ इन्द्रं॑ चै॒व म॒रुत॑श्च॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मै॑ सजा॒तान्प्रय॑च्छन्ति ग्रा॒म्ये॑व भ॑वत्याहव॒नीय॑ ऐ॒न्द्रमधि॑श्रयति॒ गार्ह॑पत्ये मारु॒तं पा॑पवस्य॒सस्य॒ विधृ॑त्यै स॒प्तक॑पालो मारु॒तो भ॑वति स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ गण॒श ए॒वास्मै॑ सजा॒तानव॑रुन्धेऽनू॒च्यमा॑न॒ आसा॑दयति॒ विश॑मे॒वा- (५८)

स्मा॒ अनु॑वर्त्मानं करोत्ये॒तामे॒व निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॑त क्ष॒त्राय॑ च वि॒शे च॑ स॒मदं॑ दद्ध्या॒मित्यै॒न्द्रस्या॑व॒द्यन्ब्रू॑या॒दिन्द्रा॒यानु॑ ब्रूहीत्या॒श्राव्य॑ ब्रूयान्म॒रुतो॑ य॒जेति॑ मारु॒तस्या॑व॒द्यन्ब्रू॑यान्म॒रुद्भ्योऽनु॑ब्रूहीत्या॒श्राव्य॑ ब्रूया॒दिन्द्रं॑ य॒जेति॒ स्व ए॒वैभ्यो॑ भाग॒धेये॑ स॒मदं॑ दधाति वितृꣳहा॒णास्ति॑ष्ठन्त्ये॒तामे॒व (५९)

निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॑त॒ कल्पे॑र॒न्निति॑ यथादेव॒तम॑व॒दाय॑ यथादेव॒तं य॑जेद्भाग॒धेये॑नै॒वैनान्॑ यथाय॒थं क॑ल्पयति॒ कल्प॑न्त ए॒वैन्द्रमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पेद्वैश्वदे॒वं द्वाद॑शकपालं॒ ग्राम॑काम॒ इन्द्रं॑ चै॒व विश्वाꣳ॑श्च दे॒वान्थ्स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मै॑ सजा॒तान्प्रय॑च्छन्ति ग्रा॒म्ये॑व भ॑वत्यै॒न्द्रस्या॑व॒दाय॑ वैश्वदे॒वस्याव॑द्ये॒दथै॒न्द्रः स्यो॒- (६०)

परि॑ष्टादिन्द्रि॒येणै॒वास्मा॑ उ॒भय॑तः सजा॒तान्परि॑गृह्णात्युपाधा॒य्य॑पूर्वयं॒ वासो॒ दक्षि॑णा सजा॒ताना॒मुप॑हित्यै॒ पृश्नि॑यै दु॒ग्धे प्रैय॑ङ्गवं च॒रुं निर्व॑पेन्म॒रुद्भ्यो॒ ग्राम॑काम॒ः पृश्नि॑यै॒ वै पय॑सो म॒रुतो॑ जा॒ताः पृश्नि॑यै प्रि॒यङ्ग॑वो मारु॒ताः खलु॒ वै दे॒वत॑या सजा॒ता म॒रुत॑ ए॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मै॑ सजा॒तान्प्रय॑च्छन्ति ग्रा॒म्ये॑व भ॑वति प्रि॒यव॑ती याज्यानुवा॒क्ये॑ (६१)

भवतः प्रि॒यमे॒वैनꣳ॑ समा॒नानां॑ करोति द्वि॒पदा॑ पुरोनुवा॒क्या॑ भवति द्वि॒पद॑ ए॒वाव॑रुन्धे॒ चतु॑ष्पदा या॒ज्या॑ चतु॑ष्पद ए॒व प॒शूनव॑रुन्धे देवासु॒राः सं य॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा मि॒थो विप्रि॑या आस॒न्ते ३॒-ऽन्यो॑न्यस्मै॒ ज्यैष्ठ्या॒याति॑ष्ठमानाश्चतु॒र्धा व्य॑क्रामन्न॒ग्निर्वसु॑भिः॒ सोमो॑ रु॒द्रैरिन्द्रो॑ म॒रुद्भि॒र्वरु॑ण आदि॒त्यैः स इन्द्रः॑ प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तमे॒- (६२)

तया॑ सं॒ज्ञान्या॑ऽयाजयद॒ग्नये॒ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर॑वप॒थ्सोमा॑य रु॒द्रव॑ते च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ वरु॑णायाऽऽदि॒त्यव॑ते च॒रुं ततो॒ वा इन्द्रं॑ दे॒वा ज्यैष्ठ्या॑या॒भि सम॑जानत॒ यः स॑मा॒नैर्मि॒थो विप्रि॑यः॒ स्यात्तमे॒तया॑ सं॒ज्ञान्या॑ याजयेद॒ग्नये॒ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒थ्सोमा॑य रु॒द्रव॑ते च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ वरु॑णायाऽऽदि॒त्यव॑ते च॒रुमिन्द्र॑मे॒वैनं॑ भू॒तं ज्यैष्ठ्या॑य समा॒ना अ॒भिसञ्जा॑नते॒ वसि॑ष्ठः समा॒नानां॑ भवति॥ (६३)

विश॑मे॒व ति॑ष्ठन्त्ये॒तामे॒वाथै॒न्द्रस्य॑ याज्यानुवा॒क्ये॑ तं वरु॑णाय॒ चतु॑र्दश च॥ [११]

हि॒र॒ण्य॒ग॒र्भ आपो॑ ह॒ यत्प्रजा॑पते। स वे॑द पु॒त्रः पि॒तर॒ꣳ स मा॒तर॒ꣳ स सू॒नुर्भु॑व॒थ्स भु॑व॒त्पुन॑र्मघः। स द्यामौर्णो॑द॒न्तरि॑क्ष॒ꣳ स सुवः॒ स विश्वा॒ भुवो॑ अभव॒थ्स आऽभ॑वत्। उदु॒त्यं चि॒त्रम्। सप्र॑त्न॒वन्नवी॑य॒साऽग्ने॑ द्यु॒म्नेन॑ सं॒ यता॑। बृ॒हत्त॑तन्थ भा॒नुना॑। निकाव्या॑ वे॒धसः॒ शश्व॑तस्क॒र॒ह॒स्ते॒ दधा॑नो॒ - (६४)

नर्या॑ पु॒रूणि॑। अ॒ग्निर्भु॑वद्रयि॒पती॑ रयी॒णाꣳ स॒त्रा च॑क्रा॒णो अ॒मृता॑नि॒ विश्वा॑। हिर॑ण्यपाणिमू॒तये॑ सवि॒तार॒मुप॑ ह्वये। स चेत्ता॑ दे॒वता॑ प॒दम्। वा॒मम॒द्य स॑वितर्वा॒ममु॒ श्वो दि॒वेदि॑वे वा॒मम॒स्मभ्यꣳ॑ सावीः। वा॒मस्य॒ हि क्षय॑स्य देव॒ भूरे॑र॒या धि॒या वा॑म॒भाजः॑ स्याम। बडि॒त्था पर्व॑तानां खि॒द्रं बि॑भर्षि पृथिवि। प्र या भू॑मि प्रवत्वति म॒ह्ना जि॒नोषि॑ (६५)

महिनि। स्तोमा॑सस्त्वा विचारिणि॒ प्रति॑ष्टोभन्त्य॒क्तुभिः॑। प्र या वाजं॒ न हेष॑न्तं पे॒रुमस्य॑स्यर्जुनि। ऋ॒दू॒दरे॑ण॒ सख्या॑ सचेय॒ यो मा॒ न रिष्यो॑द्धर्यश्व पी॒तः। अ॒यं यः सोमो॒ न्यधा॑य्य॒स्मे तस्मा॒ इन्द्रं॑ प्र॒तिर॑मे॒म्यच्छ॑। आपा॑न्तमन्युस्तृ॒पल॑प्रभर्मा॒ धुनिः॒ शिमी॑वा॒ञ्छरु॑माꣳ ऋजी॒षी। सोमो॒ विश्वा॑न्यत॒सा वना॑नि॒ नार्वागिन्द्रं॑ प्रति॒मानानि॑ देभुः। प्र (६६)

सु॑वा॒नः सोम॑ ऋत॒युश्चि॑के॒तेन्द्रा॑य॒ ब्रह्म॑ ज॒मद॑ग्निरर्चन्न्। वृषा॑ य॒न्तासि॒ शव॑सस्तु॒रस्या॒न्तर्य॑च्छ गृण॒ते ध॒र्त्रं दृꣳह। स॒बाध॑स्ते॒ मदं॑ च शुष्म॒यं च॒ ब्रह्म॒ नरो॑ ब्रह्म॒कृतः॑ सपर्यन्न्। अ॒र्को वा॒ यत्तु॒रते॒ सोम॑चक्षा॒स्तत्रेदिन्द्रो॑ दधते पृ॒थ्सु तु॒र्याम्। वष॑ट्ते विष्णवा॒स आ कृ॑णोमि॒ तन्मे॑ जुषस्व शिपिविष्ट ह॒व्यम्। (६७)

वर्ध॑न्तु त्वा सुष्टु॒तयो॒ गिरो॑ मे यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभिः॒ सदा॑ नः। प्र तत्ते॑ अ॒द्य शि॑पिविष्ट॒ नामा॒र्यः शꣳसामि व॒युना॑नि वि॒द्वान्। तं त्वा॑ गृणामि त॒वस॒मत॑वीया॒न्क्षय॑न्तम॒स्य रज॑सः परा॒के। किमित्ते॑ विष्णो परि॒चक्ष्यं॑ भू॒त्प्रयद्व॑व॒क्षे शि॑पिवि॒ष्टो अ॑स्मि। मा वर्पो॑ अ॒स्मदप॑गूह ए॒तद्यद॒न्यरू॑पः समि॒थे ब॒भूथ॑। (६८)

अग्ने॒ दा दा॒शुषे॑ र॒यिं वी॒रव॑न्तं॒ परी॑णसम्। शि॒शी॒हि नः॑ सू॒नुम॒तः। दा नो॑ अग्ने श॒तिनो॒ दाः स॑ह॒स्रिणो॑ दु॒रो न वाज॒ꣳ श्रुत्या॒ अपा॑वृधि। प्राची॒ द्यावा॑पृथि॒वी ब्रह्म॑णा कृधि॒ सुव॒र्ण शु॒क्रमु॒षसो॒ विदि॑द्युतुः। अ॒ग्निर्दा॒ द्रवि॑णं वी॒रपे॑शा अ॒ग्निर्ऋषिं॒ यः स॒हस्रा॑ स॒नोति॑। अ॒ग्निर्दि॒वि ह॒व्यमात॑ताना॒ग्नेर्धामा॑नि॒ विभृ॑ता पुरु॒त्रा। मा (६९)

नो॑ मर्द्धी॒रा तू भ॑र। घृ॒तं न पू॒तं त॒नूर॑रे॒पाः शुचि॒ हिर॑ण्यम्। तत्ते॑ रु॒क्मो न रो॑चत स्वधावः। उ॒भे सु॑श्चन्द्र स॒र्पिषो॒ दर्वी॑ श्रीणीष आ॒सनि॑। उ॒तो न॒ उत्पु॑पूर्या उ॒क्थेषु॑ शवसस्पत॒ इषꣳ॑ स्तो॒तृभ्य॒ आ भ॑र। वायो॑ श॒तꣳ हरी॑णां यु॒वस्व॒ पोष्या॑णाम्। उ॒त वा॑ ते सह॒स्रिणो॒ रथ॒ आ या॑तु॒ पाज॑सा। प्र याभि॒र्- (७०)

यासि॑ दा॒श्वाꣳस॒मच्छा॑ नि॒युद्भि॑र्वायवि॒ष्टये॑ दुरो॒णे। नि नो॑ र॒यिꣳ सु॒भोज॑सं युवे॒ह नि वी॒रव॒द्गव्य॒मश्वि॑यं च॒ राधः॑। रे॒वर्ती॑र्नः सध॒माद॒ इन्द्रे॑ सन्तु तु॒विवा॑जाः। क्षु॒मन्तो॒ याभि॒र्मदे॑म। रे॒वाꣳ इद्रे॒वतः॑ स्तो॒ता स्यात्त्वाव॑तो म॒घोनः॑। प्रेदु॑ हरिवः श्रु॒तस्य॑॥ (७१)

जि॒नोषि॑ देभुः॒ प्र ह॒व्यं ब॒भूथ॒ मा याभि॑श्चत्वारि॒ꣳशच्च॑॥ [१२]

[प्र॒जाप॑ति॒स्ताः सृ॒ष्टा अ॒ग्नये॑ पथि॒कृते॒ऽग्नये॒ कामा॑या॒ग्नयेऽन्न॑वते वैश्वान॒रमा॑दि॒त्यं च॒रुमै॒न्द्रं च॒रुमिन्द्रा॒यान्वृ॑जव आग्नावैष्ण॒वम॒सौ सो॑मारौ॒द्रमै॒न्द्रमेका॑दशकपाल॒ꣳ हिरण्यग॒र्भो द्वाद॑श॥ (१२) प्र॒जाप॑तिर॒ग्नये॒ कामा॑या॒भि सम्भ॑वतो॒ यो विं॑द्विषा॒णयो॑रि॒ध्मे सन्न॑ह्येदाग्नावैष्ण॒वमु॒परि॑ष्टा॒द्यासि॑ दा॒श्वा॒ꣳसमेक॑सप्ततिः॥ (७१) प्र॒जाप॑तिः॒ प्रेदु॑ हरिवः श्रु॒तस्य॑॥]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

आ॒दि॒त्येभ्यो॒ भुव॑द्वद्भ्यश्च॒रुं निर्व॑पे॒द्भूति॑काम आदि॒त्या वा ए॒तं भूत्यै॒ प्रति॑ नुदन्ते॒ योऽलं॒ भूत्यै॒ सन्भूतिं॒ न प्रा॒प्नोत्या॑दि॒त्याने॒व भुव॑द्वतः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वैनं॒ भूति॑ गमयन्ति॒ भव॑त्ये॒वाऽऽदि॒त्येभ्यो॑ धा॒रय॑द्वद्भ्यश्च॒रुं निर्व॑पे॒दप॑रुद्धो वाऽपरु॒ध्यमा॑नो वाऽऽदि॒त्या वा अ॑परो॒द्धार॑ आदि॒त्या अ॑वगमयि॒तार॑ आदि॒त्याने॒व धा॒रय॑द्वतः॒ (१)

स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वैनं॑ वि॒शि दा॑ध्रत्यनपरु॒ध्यो भ॑व॒त्यदि॒तेऽनु॑ मन्य॒स्वेत्य॑परु॒ध्यमा॑नोऽस्य प॒दमा द॑दी॒तेयं वा अदि॑तिरि॒यमे॒वास्मै॑ रा॒ज्यमनु॑ मन्यते स॒त्याशीरित्या॑ह स॒त्यामे॒वाऽऽशिषं॑ कुरुत इ॒ह मन॒ इत्या॑ह प्र॒जा ए॒वास्मै॒ सम॑नसः करो॒त्युप॒ प्रेत॑ मरुत - (२)

सुदानव ए॒ना वि॒श्पति॑ना॒भ्य॑मुꣳ राजा॑न॒मित्या॑ह मारु॒ती वै विड्ज्ये॒ष्ठो वि॒श्पति॑र्वि॒शैवैनꣳ॑ रा॒ष्ट्रेण॒ सम॑र्धयति॒ यः प॒रस्ता॑द्ग्राम्यवा॒दी स्यात्तस्य॑ गृ॒हाद्व्री॒हीना ह॑रेच्छु॒क्लाꣳश्च॑ कृ॒ष्णाꣳश्च॒ वि चि॑नुया॒द्ये शु॒क्लाः स्युस्तमा॑दि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पेदादि॒त्या वै दे॒वत॑या॒ विड्विश॑मे॒वाव॑ गच्छ॒- (३)

त्यव॑गतास्य॒ विडन॑वगतꣳ रा॒ष्ट्रमित्या॑हु॒र्ये कृ॒ष्णाः स्युस्तं वा॑रु॒णं च॒रुं निर्व॑पेद्वारु॒णं वै रा॒ष्ट्रमु॒भे ए॒व विशं॑ च रा॒ष्ट्रं चाव॑ गच्छति॒ यदि॒ नाव॒गच्छे॑दि॒मम॒हमा॑दि॒त्येभ्यो॑ भा॒गं निर्व॑पा॒म्यामुष्मा॑द॒मुष्यै॑ वि॒शोऽव॑गन्तो॒रिति॒ निर्व॑पेदादि॒त्या ए॒वैनं॑ भाग॒धेयं॑ प्रे॒फ्सन्तो॒ विश॒मव॑ (४)

गमयन्ति॒ यदि॒ नाव॒गच्छे॒दाश्व॑त्थान्म॒यूखा॑न्थ्स॒प्त म॑ध्यमे॒षाया॒मुप॑ हन्यादि॒दम॒हमा॑दि॒त्यान्ब॑ध्ना॒म्यामुष्मा॑द॒मुष्यै॑ वि॒शोऽव॑गन्तो॒रित्या॑दि॒त्या ए॒वैनं॑ ब॒द्धवी॑रा॒ विश॒मव॑ गमयन्ति॒ यदि॒ नाव॒गच्छे॑दे॒तमे॒वाऽऽदि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पेदि॒ध्मेऽपि॑ म॒यूखा॒न्थ्सं न॑ह्येदनपरु॒ध्यमे॒वाव॑ गच्छ॒त्याश्व॑त्था भवन्ति म॒रुतां॒ वा ए॒तदोजो॒ यद॑श्व॒त्थ ओज॑सै॒व विश॒मव॑ गच्छति स॒प्त भ॑वन्ति स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ गण॒श ए॒व विश॒मव॑ गच्छति॥ (५)

धा॒रय॑द्वतो मरुतो गच्छति॒ विश॒मवै॒तद॒ष्टाद॑श च॥ [१]

दे॒वा वै मृ॒त्योर॑बिभयु॒स्ते प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒न्तेभ्य॑ ए॒तां प्रा॑जाप॒त्याꣳ श॒तकृ॑ष्णलां॒ निर॑वप॒त्तयै॒वैष्व॒मृत॑मदधा॒द्यो मृ॒त्योर्बि॑भी॒यात्तस्मा॑ ए॒तां प्रा॑जाप॒त्याꣳ श॒तकृ॑ष्णलां॒ निर्व॑पेत्प्र॒जाप॑तिमे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॒न्नायु॑र्दधाति॒ सर्व॒मायु॑रेति श॒तकृ॑ष्णला भवति श॒तायुः॒ पुरु॑षः श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॒ये (६)

प्रति॑ तिष्ठति घृ॒ते भ॑व॒त्यायु॒र्वै घृ॒तम॒मृत॒ꣳ हिर॑ण्य॒मायु॑श्चै॒वास्मा॑ अ॒मृतं॑ च स॒मीची॑ दधाति च॒त्वारि॑चत्वारि कृ॒ष्णला॒न्यव॑ द्यति चतुरव॒त्तस्याऽऽप्त्या॑ एक॒धा ब्र॒ह्मण॒ उप॑ हरत्येक॒धैव यज॑मान॒ आयु॑र्दधात्य॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्तिमैच्छ॒न्तस्मा॑ ए॒तꣳ सौ॒र्यं च॒रुं निर॑वप॒न्तेनै॒वास्मि॒- (७)

न्रुच॑मदधु॒र्यो ब्र॑ह्मवर्च॒सका॑मः॒ स्यात्तस्मा॑ ए॒तꣳ सौ॒र्यं च॒रुं निर्व॑पेद॒मुमे॒वाऽऽदि॒त्यꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सं द॑धाति ब्रह्मवर्च॒स्ये॑व भ॑वत्यु॒भ॒यतो॑ रु॒क्मौ भ॑वत उभ॒यत॑ ए॒वास्मि॒न्रुचं॑ दधाति

प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य एवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुन्ध आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेथ्सावित्रं द्वादशकपालं भूम्यै (८)

चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोप नमेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दति सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दते भूम्यै चरुर्भवत्यस्यामेवैनद्विन्दत उपैनꣳ हिरण्यं नमति वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते यो हिरण्यं विन्दते एता- (९)

मेव निर्वपेद्धिरण्यं वित्त्वा नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यत एतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दति सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दति भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यस्यामेवैनद्विन्दतीन्द्र- (१०)

स्त्वष्टुः सोममभीषहापिबथ्स विष्वङ्ङाँर्च्छथ्स इन्द्रियेण सोमपीथेन व्याँर्ध्यत स यदूर्ध्वमुदवमीत्ते श्यामाकां अभवन्थ्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतꣳ सोमेन्द्रꣳ श्यामाकं चरुं निरवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियꣳ सोमपीथमदधाद्वि वा एष इन्द्रियेण सोमपीथेनर्ध्यते यः सोमं वमिति यः सोमवामी स्यात्तस्मा- (११)

एतꣳ सोमेन्द्रꣳ श्यामाकं चरुं निर्वपेथ्सोमं चैवेन्द्रं च स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियꣳ सोमपीथं धत्तो नेन्द्रियेण सोमपीथेन व्यृध्यते यथ्सौम्यो भवति सोमपीथमेवाव रुन्धे यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमव रुन्धे श्यामाको भवत्येष वाव स सोमः (१२)

साक्षादेव सोमपीथमव रुन्धेऽग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं पशुकामोऽग्निरेवास्मै पशून्प्रजनयति वृद्धानिन्द्रः प्र यच्छति दधि मधु घृतमापो धाना भवन्त्येतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैव पशूनव रुन्धे पञ्चगृहीतं भवति पाङ्क्तो हि पशवो बहुरूपं भवति बहुरूपा हि पशवः (१३)

समृद्ध्यै प्राजापत्यं भवति प्राजापत्या वै पशवः प्रजापतिरेवास्मै पशून्प्र जनयत्यात्मा वै पुरुषस्य मधु यन्मध्वग्नौ जुहोत्यात्मानमेव तद्यजमानोऽग्नौ प्र दधाति पङ्क्तौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तः पुरुषः पाङ्क्तान् पशवं आत्मानमेव मृत्योर्निष्क्रीयं पशूनव रुन्धे॥ (१४)

इन्द्रियेऽस्मिन्भूम्यां एतामिन्द्रः स्यात्तस्मै सोमो बहुरूपा हि पशव एकचत्वारिꣳशच्च॥ [२]

देवा वै सत्रमासतर्द्धिपरिमितं यशस्कामास्तेषाꣳ सोमꣳ राजानं यशं आर्च्छथ्स गिरिमुदैत्तमग्निरनूदैत्तावग्नीषोमौ समभवतां ताविन्द्रो यज्ञविभ्रष्टोऽनु परैत्तावब्रवीद्याजयतं मेति तस्मा एतामिष्टिं निरवपतामाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालꣳ सौम्यं चरुं तयैवास्मिन्तेजः - (१५)

इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमधत्तां यो यज्ञविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालꣳ सौम्यं चरुं यदाग्नेयो भवति तेजः एवास्मिन्तेनं दधाति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियमेवास्मिन्तेनं दधाति यथ्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेनाऽऽग्नेयस्य च सौम्यस्य चैन्द्रे समाश्लेषयेत्तेजश्चैवास्मिंब्रह्मवर्चसं च समीची (१६)

दधात्यग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदाग्नेयो वै ब्राह्मणः स सोमं पिबति स्वामेव देवताꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवैनं कामेन समर्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामोऽग्नीषोमावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिंब्रह्मवर्चसं धत्तो ब्रह्मवर्चस्यैव (१७)

भवति यदष्टाकपालस्तेनाऽऽग्नेयो यच्छ्यामाकस्तेन सौम्यः समृद्ध्यै सोमाय वाजिनँ श्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः क्लैब्याँद्बिभीयाद्रेतो हि वा एतस्माद्वाजिनमपक्रामत्यथैष क्लैब्याँद्बिभाय सोममेव वाजिनꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्रेतो वाजिनं दधाति न क्लीबो भवति ब्राह्मणस्पत्यमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रामकामो - (१८)

ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजातान्प्र यच्छति ग्राम्येव भवति गणवती याज्यानुवाक्ये भवतः सजातैरेवैन गणवन्तं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विशं वि नाशयेयमिति मारुती याँज्यानुवाक्ये कुर्याद्ब्रह्मन्नेव विशं वि नाशयति॥ (१९)

तेजः समीची ब्रह्मवर्चस्येव ग्रामकामस्त्रिचत्वारिꣳशच्च॥ [३]

अर्यम्णे चरुं निर्वपेथ्सुवर्गकामोऽसौ वा आदित्यौऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयत्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत दानकामा मे प्रजाः स्युरित्यसौ वा आदित्यौऽर्यमा यः खलु वै ददाति सौऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवा- (२०)

स्मै दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्त्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वस्ति जनतामियामित्यसौ वा आदित्यौऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं तद्गमयति यत्र जिगमिषतीन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीथ्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मां एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं नि- (२१)

रवपत्तेनैवैनमग्रं देवतानां पर्यणयद्बुध्नवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये अकरोद्बुध्नादेवैनमग्रं पर्यणयद्यो राजन्य आनुजावरः स्यात्तस्मां एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमग्रꣳ समानानां परि णयति बुध्नवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्नादेवैनमग्रं- (२२)

परि णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः समृद्ध्यै यो ब्राह्मण आनुजावरः स्यात्तस्मां एतं बार्हस्पत्यमानुषूकं चरुं निर्वपेद्बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमग्रꣳ समानानां परि णयति बुध्नवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्नादेवैनमग्रं परि णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः समृद्ध्यै॥ (२३)

एव निरग्रमेतस्य चत्वारिं च॥ [४]

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिꣳशद्दुहितरं आसन्ताः सोमाय राज्ञेऽददात्तासाꣳ रोहिणीमुपैत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददाथ्सौऽब्रवीदृतममीष्व यथा समावच्छ उपैष्याम्यथ ते पुनर्दास्यामीति स ऋतमामीत्ता अस्मै पुनरददात्तासाꣳ रोहिणीमेवोपै- (२४)

त्तं यक्ष्मं आच्छुद्राजानं यक्ष्मं आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म यत्पापीयानभवत्तत्पापयक्ष्मस्य यज्ञायाय्यो-ऽविन्दत्तज्ञायेन्यस्य य एवमेतेषां यक्ष्माणां जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मां विन्दन्ति स एता एव नमस्यन्नुपाधावत्ता अब्रुवन्वरं वृणामहे समावच्छ एव न उपाय इति तस्मां एत- (२५)

मादित्यं चरुं निरवपन्तेनैवैनं पापाथ्स्रामादमुञ्चन् यः पापयक्ष्मगृहीतः स्यात्तस्मां एतमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्यानेव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं पापाथ्स्रामान्मुञ्चन्त्यमावास्यायां

निर्व॑पेद॒मुमे॒वैन॑मा॒प्याय॑मान॒मन्वा प्या॑ययति॒ नवो॑नवो भवति॒ जाय॑मान॒ इति॑ पुरोनुवा॒क्या॑ भव॒त्यायु॑रे॒वास्मि॒न्तया॑ दधाति॒ यमा॑दि॒त्या अ॒ꣳशुमा॑प्या॒यय॒न्तीति॑ या॒ज्यैवैन॑मे॒तया॑ प्याययति॥ (२६)

ए॒वोपै॒तम॑स्मि॒न्त्रयो॑दश च॥ [५]

प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॒ऽन्नाद्यं॒ व्यादि॑श॒थ्सो॑ऽब्रवी॒द्यदि॒माँल्लो॒कान॒भ्य॑ति॒रिच्या॑तै॒ तन्ममा॑ऽस॒दिति॒ तदि॒माँल्लो॒का-न॒भ्यत्य॑रिच्य॒तेन्द्र॒ꣳ राजा॑न॒मिन्द्र॑मधिरा॒जमिन्द्र॒ꣳ स्व॒राजा॑नं॒ ततो॒ वै स इ॒माँल्लो॒काꣳस्त्रे॒धादु॑ह॒त्तत्त्रि॒धातो॑स्त्रि॒धातु॒त्वं यं का॒मये॑ताऽन्ना॒दः स्या॒दिति॒ तस्मा॑ ए॒तं त्रि॒धातुं॒ निर्व॑पे॒दिन्द्रा॑य॒ राज्ञे॑ पुरो॒डाश॒- (२७)

मेका॑दशकपाल॒मिन्द्रा॑याऽधिरा॒जायेन्द्रा॑य स्व॒राज्ञे॒ऽयं वा इन्द्रो॒ राजा॒ऽयमिन्द्रो॑ऽधिरा॒जो॑ऽसाविन्द्रः॑ स्व॒राडि॒मानेव लो॒कान्थ्स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मा॒ अन्नं॒ प्र य॑च्छन्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति॒ यथा॑ व॒थ्सेन॒ प्रत्तां॒ गां दु॒ह ए॒वमे॒वेमाँल्लो॒कान्प्रत्ता॒न्काम॑म॒न्नाद्यं॑ दुह उत्ता॒नेषु॑ क॒पाले॒ष्वधि॑ श्रय॒त्यया॑तयामत्वाय॒ त्रयः॑ पुरो॒डाशा॑ भवन्ति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॒माप्त्या॒ उत्त॑रउत्तरो॒ ज्याया॑न्भवत्ये॒वमि॑व॒ हीमे लो॒काः समृ॑द्ध्यै॒ सर्वे॑षामभिग॒मय॒न्नव॑ द्य॒त्यछ॑म्बट्कारं व्य॒त्यास॒मन्वा॒हाऽनि॑र्दाहाय॥ (२८)

पु॒रो॒डाश॒न्त्रयः॒ षड्वि॑ꣳशतिश्च॥ [६]

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आस॒न्तां दे॒वानसु॑रा अजय॒न्ते दे॒वाः प॑राजिग्या॒ना असु॑राणां॒ वैश्य॒मुपा॑य॒न्तेभ्य॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मपा॑क्राम॒त्तदिन्द्रो॑ऽचाय॒त्तदन्वपा॑क्राम॒त्तद॑व॒रुधं॒ नाश॑क्नो॒त्तद॑स्मादभ्य॒र्धो॑ऽचर॒थ्स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तमे॒तया॒ सर्व॑पृष्ठयाऽयाजय॒त्तयै॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मदधा॒द्य इ॑न्द्रि॒यका॑मो - (२९)

वी॒र्य॑कामः॒ स्यात्तमे॒तया॒ सर्व॑पृष्ठया याजयेदे॒ता ए॒व दे॒वताः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ ता ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ दधति॒ यदिन्द्रा॑य॒ राथ॑न्तराय नि॒र्वप॑ति॒ यदे॒वाग्नेस्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒ बार्ह॑ताय॒ यदे॒वेन्द्र॑स्य॒ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य वैरू॒पाय॒ यदे॒व स॑वि॒तुस्तेज॒स्त- (३०)

दे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य वैरा॒जाय॒ यदे॒व धा॒तुस्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य शाक्व॒राय॒ यदे॒व म॒रुतां॒ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य रैव॒ताय॒ यदे॒व बृह॒स्पते॒स्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्ध ए॒ताव॑न्ति॒ वै तेजाꣳ॑सि॒ तान्ये॒वाव॑ रुन्ध उत्ता॒नेषु॑ क॒पाले॒ष्वधि॑ श्रय॒त्यया॑तयामत्वाय॒ द्वादशकपालः पुरो॒डाशो॑ - (३१)

भवति वैश्वदेव॒त्वाय॑ सम॒न्तं प॒र्यव॑द्यति सम॒न्तमे॒वेन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ यज॑माने दधाति व्य॒त्यास॒मन्वा॒हानि॑र्दाहा॒याश्व॑ ऋष॒भो वृ॒ष्णिर्ब॒स्तः सा दक्षि॑णा वृष॒त्वायै॒तयै॒व य॑जेताभिश॒स्यमा॑न ए॒ताश्चेद्वा अ॑स्य दे॒वता॒ अन्न॑म॒दन्त्य॒दन्त्यु॑वे॒वास्य॑ मनु॒ष्याः॑॥ (३२)

इ॒न्द्रि॒यका॑मः सवि॒तुस्तेज॒स्तत्पु॑रो॒डाशो॒ऽष्टात्रिꣳ॑शच्च॥ [७]

रज॑नो॒ वै कौ॑णे॒यः क्र॑तु॒जितं॒ जान॑किं चक्षु॒र्वन्य॑मया॒त्तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॒ निर॑वपद॒ग्नये॒ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑-म॒ष्टाक॑पालꣳ सौ॒र्यं च॒रुम॒ग्नये॒ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ तयै॒वास्मि॒ञ्चक्षु॑रदधा॒द्यश्चक्षु॑ष्कामः॒ स्यात्तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॒ निर्व॑पेद॒ग्नये॒ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालꣳ सौ॒र्यं च॒रुम॒ग्नये॒ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालम॒ग्नेर्वै चक्षु॑षा मनु॒ष्या॑ वि (३३)

पश्यन्ति सूर्यस्य देवा अग्निं चैव सूर्यं च स्वेनं भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिञ्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति यदाग्नेयौ भवतश्चक्षुषी एवास्मिन्तत्प्रति दधाति यथ्सौर्यो नासिकां तेनाभितः सौर्यमाग्नेयौ भवतस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी विधृते समानी याज्यानुवाक्ये भवतः समानꣳ हि चक्षुः समृध्या उदु त्यं जातवेदसꣳ सप्त त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदगादनीकमिति पिण्डान्प्र यच्छति चक्षुरेवास्मै प्र यच्छति यदेव तस्य तत्॥ (३४)

वि ह्यष्टाविꣳशतिश्च॥ [८]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहꣳ संजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता वसुविद्ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहꣳ संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविद्ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहꣳ संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता वसुविदामनमस्यामनस्य देवा ये संजाताः कुमाराः समनसस्तानहं कामये हृदा ते मां कामयन्तꣳ हृदा तान्म आमनसः कृधि स्वाहाऽऽमनम्- (३५)

स्यामनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये हृदा ता मां कामयन्तꣳ हृदा ता म आमनसः कृधि स्वाहा वैश्वदेवीꣳ साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्ग्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव देवान्थ्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्र यच्छन्ति ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी भवति मनोग्रहणं वै सङ्ग्रहणं मन एव संजातानाँ (३६)

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहꣳ संजातेषु भूयासमितिं परिधीन्परिं दधात्याशिषमेवैतामाशास्तेऽथो एतदेव सर्वꣳ सजातेष्वधि भवति यस्यैवं विदुष एते परिधयः परिधीयन्त आमनमस्यामनस्य देवा इतिं तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो वै संजाता ये महान्तो ये क्षुल्लका याः स्त्रियस्तानेवावं रुन्धे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते॥ (३७)

स्वाहामनमसि सजातानाꣳ रुन्धे पञ्च च॥ [९]

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तथ्सर्पिरभवद्यदध्रियत तद्-घृतमभवदश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि स्वाहा मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहा विश्वेषां देवानाँ प्राणोऽसि (३८)

तस्य ते ददतु येषाँ प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य धारामृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्ता प्रयतां मरुद्भिः। तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्येरयत्। पावमानेनं त्वा स्तोमेन गायत्रस्य वर्तन्योपाꣳशोर्वीर्येण देवस्त्वा सवितोथ्सृजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितो- (३९)

थ्सृजतु जीवातवे जीवनस्यायां अग्नेस्त्वा मात्रया जगत्यै वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोथ्सृजतु जीवातवे जीवनस्यायां इममग्न आयुषे वर्चसे कृधि प्रियꣳ रेतो वरुण सोम राजन्। मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत्। अग्निरायुष्मान्थ्स वनस्पतिभिरायुष्मान्तेन त्वायुषाऽऽयुष्मन्तं करोमि सोम आयुष्मान्थ्स ओषधीभिर्यज्ञ आयुष्मान्थ्स दक्षिणाभिर्ब्रह्माऽऽयुष्मत्तद्ब्राह्मणैरायुष्मद्देवा आयुष्मन्तस्तेऽमृतेन पितर आयुष्मन्तस्ते स्वधयाऽऽयुष्मन्तस्तेन त्वायुषाऽऽयुष्मन्तं करोमि॥ (४०)

विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रा॒णो॑ऽसि त्रि॒ष्टुभो॑ वर्त॒न्या शु॒क्रस्य॑ वी॒र्ये॑ण दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोथ्सोम॒ आयु॑ष्मा॒न्पञ्च॑विꣳशतिश्च॥ [१०]

अ॒ग्निं वा ए॒तस्य॒ शरी॑रं गच्छति॒ सोम॒ꣳ रसो॒ वरु॑ण एनं वरुणपा॒शेन॑ गृह्णाति॒ सर॑स्वतीं॒ वाग॒ग्नाविष्णू॑ आ॒त्मा यस्य॒ ज्योगा॒मय॑ति॒ यो ज्योगा॑मयावी॒ स्याद्यो वा॑ का॒मये॑त॒ सर्व॒मायु॑रिया॒मिति॒ तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॒ निर्व॑पेदाग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालꣳ सौ॒म्यं च॒रुं वा॑रु॒णं दश॑कपालꣳ सारस्व॒तं च॒रुमा॑ग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपालम॒ग्नेरे॒वास्य॒ शरी॑रं निष्क्री॒णाति॒ सोमा॒द्रसं॑ (४१)

वारु॒णेनै॒वैनं॑ वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चति सारस्व॒तेन॒ वाचं॑ दधात्य॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑भिश्चै॒वैनं॑ य॒ज्ञेन॑ च भिषज्यत्यु॒त यदी॒तासु॒र्भव॑ति॒ जीव॑त्ये॒व यन्नव॒मैत्तन्नव॑नीतमभव॒दित्याज्य॒मवे॑क्षते रू॒पमे॒वास्यै॒तन्म॑हि॒मानं॒ व्याच॑ष्टे॒ऽश्विनौ॑ प्रा॒णो॑ऽसीत्या॑हा॒श्विनौ॒ वै दे॒वानां॑ (४२)

भि॒षजौ॒ ताभ्या॑मे॒वास्मै॑ भेष॒जं क॑रो॒तीन्द्र॑स्य प्रा॒णो॑ऽसीत्या॑हेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्ने॒तेन॑ दधाति मि॒त्रावरु॑णयोः प्रा॒णो॑ऽसीत्या॑ह प्राणापा॒नावे॒वास्मि॑न्ने॒तेन॑ दधाति॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रा॒णो॑ऽसीत्या॑ह वी॒र्य॑मे॒वास्मि॑न्ने॒तेन॑ दधाति घृ॒तस्य॒ धारा॑म॒मृत॑स्य॒ पन्था॒मित्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतत्पा॑वमा॒नेन॑ त्वा॒ स्तोमे॒नेत्या॑- (४३)

ह प्रा॒णमे॒वास्मि॑न्ने॒तेन॑ दधाति बृहद्रथन्त॒रयो॑स्त्वा॒ स्तोमे॒नेत्या॒हौज॑ ए॒वास्मि॑न्ने॒तेन॑ दधात्य॒ग्नेस्त्वा॒ मात्र॒येत्या॑-हा॒ऽऽ॒त्मान॑मे॒वास्मि॑न्ने॒तेन॑ दधात्यृ॒त्विजः॒ पर्या॑हु॒र्याव॑न्त ए॒वर्त्विज॒स्त ए॑नं भिषज्यन्ति ब्र॒ह्मणो॒ हस्त॑मन्वा॒रभ्य॒ पर्या॑हुरेक॒धैव यज॑मान॒ आयु॑र्दधति॒ यदे॒व तस्य॒ तद्धिर॑ण्याद्- (४४)

घृ॒तं निष्पि॑ब॒त्यायु॒र्वै घृ॒तम॒मृत॒ꣳ हिर॑ण्यम॒मृता॑दे॒वायु॒र्निष्पि॑बति श॒तमा॑नं भवति श॒तायुः॒ पुरु॑षः श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॒ये प्रति॑ तिष्ठ॒त्यथो॒ खलु॒ याव॑तीः॒ समा॑ ए॒ष्यन्मन्ये॑त॒ ताव॑न्मानꣳ स्या॒थ्समृ॑द्ध्या इ॒मम॑ग्न॒ आयु॑षे॒ वर्च॑से कृ॒धीत्या॒हाऽऽयु॑रे॒वास्मि॒न्वर्चो॑ दधाति॒ विश्वे॑ देवा॒ जर॑दष्टि॒र्यथास॒दित्या॑ह॒ जर॑दष्टिमे॒वैनं॑ करोत्य॒ग्निरायु॑ष्मा॒निति॒ हस्तं॑ गृह्णात्ये॒ते वै दे॒वा आयु॑ष्मन्त॒स्त ए॒वास्मि॒न्नायु॑र्दधति॒ सर्व॒मायु॑रेति॥ (४५)

रसं॑ दे॒वाना॒ꣳ स्तोमे॒नेति॒ हिर॑ण्या॒दस॒दिति॒ द्वावि॑ꣳशतिश्च॥ [११]

प्र॒जाप॑ति॒र्वरु॑णा॒याश्व॑मनय॒थ्स स्वां दे॒वता॑मार्च्छ॒थ्स पर्य॑दीर्यत॒ स ए॒तं वा॑रु॒णं चतु॑ष्कपालमपश्य॒त्तं निर॑वप॒त्ततो॒ वै स व॑रुणपा॒शाद॑मुच्यत॒ वरु॑णो॒ वा ए॒तं गृ॑ह्णाति॒ योऽश्वं॑ प्रतिगृ॒ह्णाति॒ याव॒तोऽश्वा॑न्प्रतिगृह्णी॒यात्ताव॑तो वारु॒णाञ्चतु॑ष्कपाला॒न्निर्व॑पे॒द्वरु॑णमे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चति॒ (४६)

चतु॑ष्कपाला भवन्ति॒ चतु॑ष्पा॒द्ध्यश्वः॒ समृ॑द्ध्या॒ एक॒मति॑रिक्तं॒ निर्व॑पे॒द्यमे॒व प्र॑तिग्रा॒ही भव॑ति॒ यं वा॒ नाध्येति॒ तस्मा॑दे॒व व॑रुणपा॒शान्मु॑च्यते॒ यद्यप॑रं प्रतिग्रा॒ही स्याथ्सौ॒र्यमेक॑कपाल॒मनु॒ निर्व॑पेद॒मुमे॒वाऽऽदि॒त्यमु॑च्चा॒रं कु॑रुते॒ऽपो॑ऽवभृ॒थमवै॑त्य॒प्सु वै वरु॑णः सा॒क्षादे॒व वरु॑ण॒मव॑ यजतेऽपोन॒प्त्रीयं॑ च॒रुं पुन॒रेत्य॒ निर्व॑पेद॒प्सुयो॑नि॒र्वा अश्वः॒ स्वामे॒वैनं॒ योनिं॑ गमयति॒ स ए॑नꣳ शा॒न्त उप॑ तिष्ठते॥ (४७)

मु॒ञ्च॒ति॒ च॒रुꣳ स॒प्तद॑श च॥ [१२]

या वा॑मिन्द्रावरुणा यत॒व्या॑ त॒नूस्तये॒मम॑ꣳहसो मुञ्चतं॒ या वा॑मिन्द्रावरुणा सह॒स्या॑ रक्षस्या॑ तेज॒स्या॑ त॒नूस्तये॒मम॑ꣳहसो मुञ्चतं॒ यो वा॑मिन्द्रावरुणावघ्नो॒ स्राम॒स्तं वा॑मे॒तेनाव॑ यजे॒ यो वा॑मिन्द्रावरुणा द्वि॒पाथ्सु॑ पशु॒षु चतु॑ष्पाथ्सु गो॒ष्ठे गृ॒हेष्व॒फ्स्वोष॑धीषु वन॒स्पति॑षु॒ स्राम॒स्तं वा॑मे॒तेनाव॑ यजे॒ इन्द्रो॒ वा ए॒तस्यै॑- (४८)

न्द्रि॒येणाप॑ क्रामति॒ वरु॑ण एनं॒ वरुणपा॒शेन॑ गृह्णाति॒ यः पा॒प्मना॑ गृही॒तो भव॑ति॒ यः पा॒प्मना॑ गृही॒तः स्यात्तस्मा॑ ए॒तामैन्द्रावरु॒णीं प॑य॒स्या॑ं निर्व॑पेदिन्द्र॑ ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं द॑धाति॒ वरु॑ण एनं॒ वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चति पय॒स्या॑ भवति॒ पयो॒ हि वा ए॒तस्मा॑दप॒क्राम॒त्यथै॒ष पा॒प्मना॑ गृही॒तो यत्प॑य॒स्या॑ भव॑ति॒ पय॑ ए॒वास्मि॒न्तया॑ दधाति पय॒स्या॑यां (४९)

पुरो॒डाश॒मव॑ दधात्यात्म॒न्वन्त॑मे॒वैनं॑ करो॒त्यथो॑ आ॒यत॑नवन्तमे॒व च॑तु॒र्धा व्यू॑हति दि॒क्ष्वे॑व प्रति॑ तिष्ठति॒ पुनः॒ समू॑हति दि॒ग्भ्य ए॒वास्मै॑ भेष॒जं क॑रोति स॒मूह्या॒व द्य॑ति॒ यथावि॑द्धं निष्कृ॒न्तति॑ ता॒दृगे॒व तद्यो वा॑मिन्द्रावरुणावघ्नो॒ स्राम॒स्तं वा॑मे॒तेनाव॑ यजे॒ इत्या॑ह॒ दुरि॑ष्ट्या ए॒वैनं॑ पाति॒ यो वा॑मिन्द्रावरुणा द्वि॒पाथ्सु॑ पशु॒षु स्राम॒स्तं वा॑मे॒तेनाव॑ यजे॒ इत्या॑हे॒तावे॑तौ॒र्वा आपः॒ ओष॑धयो॒ वन॒स्पत॑यः प्र॒जाः प॒शव॑ उपजीव॒नीया॒स्ता ए॒वास्मै॑ वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चति॥ (५०)

ए॒तस्य॑ पय॒स्या॑यां पाति॒ षड्वि॑ꣳशतिश्च॥ [१३]

स प्र॑ब॒वन्नि॑ काव्येन्द्र॑ वो वि॒श्वत॒स्परीन्द्र॑ नरः॑। त्वं नः॑ सोम वि॒श्वतो॒ रक्षा॑ राजन्नघाय॒तः। न रि॑ष्येत्त्वाव॑तः॒ सखा॑। या ते॒ धामा॑नि दि॒वि या पृ॑थि॒व्यां या पर्व॑ते॒ष्वोष॑धीष्वफ्सु। ते भि॑र्नो॒ विश्वैः॑ सु॒मना॒ अहे॑डन्ना॒जीन्थ्सोम॒ प्रति॑ ह॒व्या गृ॑भाय। अग्नी॑षोमा॒ सवे॑दसा॒ सहू॑ती वनतं॒ गिरः॑। सं दे॑व॒त्रा ब॑भूवथुः। यु॒व- (५१)

मे॒तानि॑ दि॒वि रो॑च॒नान्य॒ग्निश्च॑ सोम॒ सक्र॑तू अधत्तम्। यु॒व॒ꣳ सिन्धू॒ꣳ र॒भिश॑स्तेरव॒द्यादग्नी॑षोमा॒वमु॑ञ्चतं गृभी॒तान्। अग्नी॑षोमावि॒मꣳ सु मे॑ शृणुतं॒ वृष॑णा॒ हवम्॑। प्रति॑ सू॒क्तानि॑ हर्यतं॒ भवतं॑ दा॒शुषे॒ मयः॑। आन्यं दि॒वो मा॑त॒रिश्वा॑ जभा॒रामथ्ना॒दन्यं परि॑ श्ये॒नो अद्रे॑ः। अग्नी॑षोमा॒ ब्रह्म॑णा वावृधा॒नोरुं य॒ज्ञाय॑ चक्रथुरु लो॒कम्। अग्नी॑षोमा ह॒विषः॒ प्रस्थि॑तस्य वी॒तꣳ (५२)

हर्य॑तं वृषणा जु॒षेथा॑म्। सु॒शर्मा॑णा॒ स्ववं॑सा॒ हि भू॒तमथा॑ धत्तं॒ यज॑मानाय॒ शं योः॑। आ प्या॑यस्व॒ सं ते॑। गु॒णाना॑ं त्वा गु॒णप॑तिꣳ हवामहे क॒विं क॑वी॒नामु॑प॒मश्र॑वस्तमम्। ज्ये॒ष्ठ॒राजं॒ ब्रह्म॑णां ब्रह्मणस्पत॒ आ नः॑ शृण्वन्नू॒तिभिः॑ सीद॒ साद॑नम्। स इज्ज॑नेन॒ स वि॒शा स ज॒न्मना॒ स पु॒त्रैर्वाजं॑ भरते॒ धना॒ नृभिः॑। दे॒वानां॒ यः पि॒तर॑मा॒विवा॑सति (५३)

श्र॒द्धाम॑ना ह॒विषा॒ ब्रह्म॑ण॒स्पति॑म्। स सु॒ष्टु॒भा स ऋक्व॑ता गणे॒न व॒लꣳ रु॑रोज फलि॒गꣳ र॒वेण॑। बृह॒स्पति॑रु॒स्रिया॑ हव्य॒सूदः॑ कनि॑क्रद॒द्वाव॑शती॒रुदा॑जत्। मरु॑तो॒ यद्ध॑ वो दि॒वो या वः॒ शर्म॑। अ॒र्य॒मा या॑ति वृष॒भस्तुवि॑ष्मान्दा॒ता वसू॑नां पुरुहू॒तो अर॒हन्न्। स॒ह॒स्रा॒क्षो गोत्र॒भिद्व॒ज्रबा॑हुर॒स्मासु॑ दे॒वो द्रवि॑णं दधातु। ये तेऽर्य॑मन्ब॒हवो॑ देव॒यानाः॒ पन्था॑नो (५४)

राज॒न्दि॒व आ॒चर॑न्ति। तेभि॑र्नो॒ देव॒ मह॒ि शर्म॑ यच्छ॒ शं न॑ एधि द्वि॒पदे॒ शं चतु॑ष्पदे।

बुध्नादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य दृꣳहितान्यैरत्। रुजद्रोधाꣳसि कृत्रिमाण्येषाꣳ सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार। बुध्नादग्रेण वि मिमाय मानेर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम्। वृथासृजत्पथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार। (५५)

प्र यो जज्ञे विद्वाꣳ अस्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा विवक्ति। ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्यन्नीचादुच्चा स्वधयाऽभि प्र तस्थौ। महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्याꣳ सद्म पार्थिवं च रजः। स बुध्नादाष्ट जनुषाभ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता यस्य सम्राट्। बुध्नाद्यो अग्रमभ्यत्योजसा बृहस्पतिमा विवासन्ति देवाः। भिनद्वलं वि पुरो दर्दरीति कनिक्रदथ्सुवरपो जिगाय॥ (५६)

[युवं वीतमा विवासति पन्थानो दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार देवा नव च॥—[१४]]

[आदित्येभ्यो देवा वै मृत्योर्देवा वै सत्रमयमग्ने प्रजापतेस्त्रयस्त्रिꣳशत्प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यन्देवासुरास्तात्रजनो द्रुवोऽसि यन्नवमग्निं वै प्रजापतिर्वरुणाय या वामिन्द्रावरुणा सप्रलवच्चतुर्दश॥१४॥ आदित्येभ्यस्त्वष्टुरस्मै दानकामा एवावरुन्धेऽग्निं वै सप्रलवथ्पद्दंश्चाशत्॥५६॥ आदित्येभ्यः सुवरपो जिगाय॥]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

दे॒वा म॑नु॒ष्याः॑ पि॒तर॒स्ते॑ऽन्यत॑ आस॒न्नसु॑रा॒ रक्षा॑ꣳसि पिशा॒चास्ते॑ऽन्यत॒स्तेषां॑ दे॒वाना॑मु॒त यदल्पं॒ लोहि॑त॒मकु॑र्व॒न्तद्रक्षा॑ꣳसि॒ रात्री॑भिरसुभ्न॒न्तान्थ्सु॒ब्धान्मृ॒तान॒भि व्यौ॑च्छ॒त्ते दे॒वा अ॑विदु॒र्यो वै नो॒ऽयं म्रि॒यते॒ रक्षा॑ꣳसि॒ वा इ॒मं घ्न॒न्तीति॒ ते रक्षा॒ꣳस्युपा॑मन्त्रयन्त॒ तान्य॑ब्रुव॒न्वरं॑ वृणामहै॒ य- (१)

दसु॑रा॒ञ्जया॑म॒ तन्नः॑ स॒हास॒दिति॒ ततो॒ वै दे॒वा असु॑रानजय॒न्तेऽसु॑राञ्जि॒त्वा रक्षा॒ꣳस्यपा॑नुदन्त॒ तानि॒ रक्षा॒ꣳस्यनृ॑तमक॒र्तेति॑ सम॒न्तं दे॒वान्पर्य॑विश॒न्ते दे॒वा अ॒ग्नाव॑नाथन्त॒ तेँऽग्नये॒ प्रव॑ते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर॑वपन्न॒ग्नये॑ विबा॒धव॑ते॒ऽग्नये॒ प्रती॑कवते॒ यद॒ग्नये॒ प्रव॑ते नि॒रव॑प॒न् यान्ये॒व पु॒रस्ता॒द्रक्षा॒ꣳस्या- (२)

स॒न्तानि॒ तेन॒ प्राणु॑दन्त॒ यद॒ग्नये॑ विबा॒धव॑ते॒ यान्ये॒वाभितो॒ रक्षा॒ꣳस्यास॒न्तानि॒ तेन॒ व्य॑बाधन्त॒ यद॒ग्नये॒ प्रती॑कवते॒ यान्ये॒व प॒श्चाद्रक्षा॒ꣳस्यास॒न्तानि॒ तेनापा॑नुदन्त॒ ततो॑ दे॒वा अभ॑व॒न्परासु॑रा॒ यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्थ्स्याथ्स स्पर्ध॑मान ए॒तयेष्ट्या॑ यजेता॒ग्नये॒ प्रव॑ते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेद॒ग्नये॑ विबा॒धव॑ते॒- (३)

ऽग्नये॒ प्रती॑कवते॒ यद॒ग्नये॒ प्रव॑ते नि॒र्वप॑ति॒ य ए॒वास्मा॒च्छ्रेया॒न्भ्रातृ॑व्य॒स्तं तेन॒ प्र णु॑दते॒ यद॒ग्नये॑ विबा॒धव॑ते॒ य ए॒वैने॑न स॒दृङ्तं तेन॒ वि बा॑धते॒ यद॒ग्नये॒ प्रती॑कवते॒ य ए॒वास्मा॒त्पापी॑या॒न्तं तेनाप॑ नुदते॒ प्र श्रेया॑ꣳसं॒ भ्रातृ॑व्यं नुद॒तेऽति॑ स॒दृशं॑ क्रामति॒ नैनं॒ पापी॑यानाप्नोति॒ य ए॒वं वि॒द्वाने॒तयेष्ट्या॒ यज॑ते॥ (४)

वृ॒णा॒महै॒ यत्पु॒रस्ता॒द्रक्षा॑ꣳसि वपेद॒ग्नये॑ विबा॒धव॑त ए॒वं च॒त्वारि॑ च॥ [१]

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा अ॑ब्रुव॒न् यो नो॑ वी॒र्या॑वत्तम॒स्तमनु॑ स॒मार॑भामहा॒ इति॒ त इन्द्र॑मब्रुव॒न्त्वं वै नो॑ वी॒र्या॑वत्तमोऽसि॒ त्वामनु॑ स॒मार॑भामहा॒ इति॒ सोँऽब्रवीत्ति॒स्रो म॑ इ॒मास्त॒नुवो॑ वी॒र्या॑वती॒स्ताः प्री॑णी॒ताथासु॑रान॒भि भ॑विष्य॒थेति॒ ता वै ब्रू॒हीत्य॑ब्रुवन्नि॒यम॑ꣳहोमुगि॒यं वि॑मृ॒धेयमि॑न्द्रि॒याव॒ती- (५)

त्य॑ब्रवी॒त्त इन्द्रा॑याꣳहोमुचे॑ पुरो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ निर॑वप॒न्निन्द्रा॑य वैमृ॒धायेन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑ते॒ यदिन्द्रा॑याꣳहोमुचे॑ नि॒रव॑प॒न्नꣳह॑स ए॒व तेना॑मुच्यन्त॒ यदिन्द्रा॑य वैमृ॒धाय॒ मृध॑ ए॒व तेनापा॑घ्नत॒ यदिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑त इन्द्रि॒यमे॒व तेना॒ऽऽत्मन्न॑दधत॒ त्रय॑स्त्रिꣳशत्कपालं पुरो॒डाशं॒ निर॑वप॒न्त्रय॑स्त्रिꣳश॒द्वै दे॒वता॒स्ता इन्द्र॑ आ॒त्मन्ननु॑ स॒मार॑म्भयत॒ भूत्यै॒ (६)

तां वाव दे॒वा विजि॑तिमुत्त॒मामसु॑रै॒र्व्य॑जयन्त॒ यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्थ्स्याथ्स स्पर्ध॑मान ए॒तयेष्ट्या॑ यजे॒तेन्द्रा॑याꣳहोमुचे॑ पुरो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पे॒दिन्द्रा॑य वैमृ॒धायेन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॒तेऽꣳह॑सा॒ वा ए॒ष गृ॑ही॒तो यस्मा॒च्छ्रेया॒न्भ्रातृ॑व्यो॒ यदिन्द्रा॑याꣳहोमुचे॑ नि॒र्वप॒त्यꣳह॑स ए॒व तेन॑ मुच्यते मृ॒धा वा ए॒षोऽभिष॑ण्णो॒ यस्मा॑थ्समा॒नेष्व॒न्यः श्रेया॑नु॒ता - (७)

ऽभ्रा॑तृव्यो॒ यदिन्द्रा॑य वैमृ॒धाय॒ मृध॑ ए॒व तेनाप॑ हते॒ यदिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑त इन्द्रि॒यमे॒व तेना॒ऽऽत्मन्ध॑त्ते॒ त्रय॑स्त्रिꣳशत्कपालं पुरो॒डाशं॒ निर्व॑पति॒ त्रय॑स्त्रिꣳश॒द्वै दे॒वता॒स्ता ए॒व यज॑मान आ॒त्मन्ननु॑ स॒मार॑म्भयते॒ भूत्यै॒ सा वा ए॒षा विजि॑ति॒र्नामेष्टि॒र्य ए॒वं वि॒द्वाने॒तयेष्ट्या॒ यज॑त उत्त॒मामे॒व विजि॑तिं॒ भ्रातृ॑व्येण॒ वि ज॑यते॥ (८)

इ॒न्द्रि॒याव॑ती॒ भूत्या॑ उ॒तैका॒न्नप॑ञ्चा॒शच्च॑॥ [२]

देवासुराः संयत्ता आसन्तेषां गायत्र्योजो बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्थ्सङ्गृह्यादायोपक्रम्यांतिष्ठत् तैऽमन्यन्त यतरान् वा इयमुपावथ्स्यंति त इदं भविष्यन्तीति तां व्यह्वयन्त विश्वंकर्मन्निति देवा दाभीत्यसुराः सा नान्यंतराꣳश्च नोपावर्तत ते देवा एतद्यजुरपश्यन्नोजोऽसि सहोऽसि बलमसि (९)

भ्राजोऽसि देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायुरभिभूरिति वाव देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशूनवृञ्जत यद्गायत्र्यपक्रम्यातिष्ठत् तस्मादितां गायत्रीतीष्टिमाहुः संवथ्सरो वै गायत्री संवथ्सरो वै तदपक्रम्यांतिष्ठद्यदेतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं (१०)

प्रजां पशूनवृञ्जत तस्मादेताꣳ संवर्ग इतीष्टिमाहुर्यो भ्रातृव्यवान्थ्स्याथ्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्नये संवर्गाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तꣳ श्रृतमासन्नमेतेन यजुषाऽभि मृशेदोजं एव बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (११)

बलमस्येतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं पञ्चचत्वारिꣳशच्च॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्माथ्सृष्टाः पराचीरायन्ता यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत् ता बृहस्पतिश्चान्ववैतांꣳ सोऽब्रवीद्बृहस्पतिरनयां त्वा प्र तिष्ठान्यथं त्वा प्रजा उपावथ्स्यन्तीति तं प्रातिष्ठत् ततो वै प्रजापतिं प्रजा उपावर्तन्त यः प्रजाकामः स्यात् तस्मा एतं प्राजापत्यं गौर्मुतं चरुं निर्वपेत्प्रजा-पतिं- (१२)

मेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजां प्र जनयति प्रजापतिः पशूनसृजत तैऽस्माथ्सृष्टाः परांश्च आयन्ते यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत् तान्पूषा चान्ववैतांꣳ सोऽब्रवीत्पूषाऽनयां मा प्र तिष्ठाथं त्वा पशवं उपावथ्स्यन्तीति मां प्र तिष्ठेति सोमोऽब्रवीन्मम वा - (१३)

अकृष्टपच्यमित्युभौ वां प्र तिष्ठानीत्यब्रवीत्तौ प्रातिष्ठत् ततो वै प्रजापतिं पशवं उपावर्तन्त यः पशुकामः स्यात् तस्मा एतꣳ सोमापौष्णं गौर्मुतं चरुं निर्वपेथ्सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै पशून्प्र जनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्र जनयति॥ (१४)

वपेत्प्रजापतिं वै दधाति पूषा त्रीणिं च॥ [४]

अग्ने गोभिर्न आ गहीन्दो पुष्ठ्या जुषस्व नः। इन्द्रो धर्ता गृहेषु नः॥ सविता यः सहस्रियः स नो गृहेषु रारणत्। आ पूषा एत्वा वसु॥ धाता ददातु नो रयिमीशानो जगतस्पतिः। स नः पूर्णेन वावनत्॥ त्वष्टा यो वृषभो वृषा स नो गृहेषु रारणत्। सहस्रेणायुतेन च॥ येन देवा अमृतं (१५)

दीर्घꣳ श्रवो दिव्यैरयन्त। रायस्पोष त्वमस्मभ्यं गवां कुल्मिं जीवस आ युवस्व। अग्निर्गृहपतिः सोमो विश्ववनिः सविता सुमेधाः स्वाहा॥ अग्ने गृहपते यस्ते घृत्यो भागस्तेन सह ओजं आक्रममाणाय धेहि श्रैष्ठ्यात्पथो मा योषं मूर्धा भूयासꣳ स्वाहा॥ (१६)

अमृतमष्टात्रिꣳशच्च॥ [५]

चित्रया यजेत पशुकाम इयं वै चित्रा यद्वा अस्यां विश्वं भूतमधि प्रजायते तेनेयं चित्रा य एवं विद्वाꣳश्चित्रया पशुकामो यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते प्रैवाऽऽग्नेयेन वापयति रेतः सौम्येन दधाति रेत एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि करोति सारस्वतौ भवत एतद्वै दैव्यं मिथुनं दैव्यमेवास्मै (१७)

मिथुनं मध्यतो दधाति पुष्ट्यै प्रजननाय सिनीवाल्यै चरुर्भवति वाग्वै सिनीवाली पुष्टिः खलु वै वाक्पुष्टिमेव वाचमुपैत्यैन्द्र उत्तमो भवति तेनैव तन्मिथुनꣳ सप्तैतानि हवीꣳषि भवन्ति सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दाꣳस्युभयस्यावरुद्ध्या अथैता आहुतीर्जुहोत्येते वै देवाः पुष्टिपतयस्त एवास्मिन्पुष्टिं दधति पुष्यति प्रजया पशुभिरथो यदेता आहुतीर्जुहोति प्रतिष्ठित्यै॥ (१८)

अस्मै त एव द्वादश च॥ [६]

मारुतमसि मरुतामोजोऽपां धारां भिन्द्धि रमयत मरुतः श्येनमायिनं मनोजवसं वृषणꣳ सुवृक्तिम्। येन शर्धं उग्रमवसृष्टमेति तदश्विना परि धत्तꣳ स्वस्ति। पुरोवातो वर्षञ्जिन्वरावृथ्स्वाहा वातावद्वरर्षन्नुग्ररावृथ्स्वाहा स्तनयन्वरर्षन्भीमरावृथ्स्वाहाऽनशन्यंवस्फूर्जन्दिद्युद्वरर्षन्वेषरावृथ्स्वाहाऽतिरात्रं वरर्षन्पूर्तिरावृथ्- (१९)

स्वाहा बहु हायमवृषादितिं श्रुतरावृथ्स्वाहाऽऽतपति वरर्षन्विराडावृथ्स्वाहावस्फूर्जन्दिद्युद्वरर्षन्भूतरावृथ्-स्वाहा मान्दा वाशाः शुन्ध्यूरजिराः। ज्योतिष्मतीस्तमसरीरुन्दतीः सुफेनाः। मित्रभृतः क्षत्रभृतः सुराष्ट्रा इह माऽवत। वृष्णो अश्वस्य सन्दानमसि वृष्ट्यै त्वोप नह्यामि॥ (२०)

पूर्तिरावृद्विचत्वारिꣳशच्च॥ [७]

देवा वसव्या अग्ने सोम सूर्य। देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्यमन्न्। देवाः सपीतयोऽपां नपादाशुहेमन्न्। उद्रो दंत्तोऽदधिं भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्यावत। दिवो चित्तमः कृण्वन्ति पर्जन्यैनोदवाहेनं। पृथिवीं यद्युन्दन्ति। आ यं नरः सुदानवो ददाशुर्षे दिवः कोशमचुच्यवुः। वि पर्जन्याः सृजन्ति रोदसी अनु धन्वना यन्ति (२१)

वृष्टयः। उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वरषयथा पुरीषिणः। न वो दस्रा उप दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा अवृथ्सत। सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृण। अङ्गा अंसि प्रथमजा बलमसि समुद्रियम्। उन्नम्भय पृथिवीं भिन्द्धीदं दिव्यं नभः। उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। ये देवा दिविभागा येऽन्तरिक्षभागा ये पृथिविभागाः। त इमं यज्ञमवन्तु त इदं क्षेत्रमा विशन्तु त इदं क्षेत्रमनु वि विशन्तु॥ (२२)

यन्ति देवा विꣳशतिश्च॥ [८]

मारुतमसि मरुतामोज इति कृष्णं वासः कृष्णतूपं परि धत्त एतद्वै वृष्ट्यै रूपꣳ सरूप एव भूत्वा पर्जन्यं वरषयति रमयत मरुतः श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रति मीवति पुरोवातमेव जनयति वरषस्यावरुद्ध्यै वातनामानि जुहोति वायुर्वै वृष्ट्या ईशे वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पर्जन्यं वरषयत्यष्टौ (२३)

जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव वृष्टिꣳ सम्प्र च्यावयति कृष्णाजिने सं यौति हविरेवाकरन्तर्वेदि सं यौत्यवरुद्ध्यै यतीनामुद्यमानानाꣳ शीर्षाणि परापतन्ते खर्जूरा अभवन्तेषाꣳ रसं ऊर्ध्वोऽपतत् तानि करीराण्यभवन्थ्सौम्यानि वै करीराणि सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति यत्करीराणि भवन्ति (२४)

सौम्ययैवाऽऽहुत्या दिवो वृष्टिमव रुन्ध्ये मधुषा सं यौत्यपां वा एष ओषधीनाꣳ रसो यन्मध्वद्य एवौषधीभ्यो वर्षत्यथो अद्य एवौषधीभ्यो वृष्टिं नि नयति मान्दा वाशा इति सं यौति नामधेयैरेवैना अच्छैत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैनां नामधेयैरा (२५)

च्यावयति वृष्णो अश्वस्य सन्दानमसि वृष्ट्यै त्वोप नह्यामीत्याह वृषा वा अश्वो वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै भूत्वा वर्षति रूपेणैवैनꣳ समर्धयति वर्षस्यावरुद्ध्यै॥ (२६)

अष्टौ भवन्ति नामधेयैरेकान्नत्रिꣳशच्च॥ [९]

देवा वसव्या देवाः शर्मण्या देवाः सपीतय इत्या बध्नाति देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत् तावत्येव होतव्यं यदि न वर्षेच्छ्वो भूते हविर्निर्वपेदहोरात्रे वै मित्रावरुणावहोरात्राभ्यां खलु वै पर्जन्यो वर्षति नक्तं वा हि दिवा वा वर्षति मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा - (२७)

अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतोऽग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेन्मारुतꣳ सप्तकपालꣳ सौर्यमेकंकपालमग्निर्वा इतो वृष्टिमुदीरयति मरुतः सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा असावादित्यो न्यङ्रश्मिभिः पर्यावर्तते ऽथ वर्षति धामच्छदिव खलु वै भूत्वा वर्षत्येता वै देवता वृष्ट्या ईशते ता एव स्वेन भागधेयेनोप धावति ता - (२८)

एवास्मै पर्जन्यं वर्षयन्त्युतावर्षिष्यन्वर्षत्येव सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः संमुद्रं पृणेत्याहेमाश्चैवामूश्चापः समर्धयत्यथो आभिरेवामूरच्छैत्यज्ञा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियमित्याह यथायजुरेवैतदुन्नम्भय पृथिवीमिति वर्षाह्वां जुहोत्येषा वा ओषधीनां वृष्टिवनिस्तयैव वृष्टिमा च्यावयति ये देवा दिविभागा इति कृष्णाजिनमव धूनोतीम एवास्मै लोकाः प्रीता अभीष्टा भवन्ति॥ (२९)

अस्मै धावति ता वा एकंविꣳशतिश्च॥ [१०]

सर्वाणि छन्दाꣳस्येतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा एतद्वीर्यं यत्ककुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहककुभावन्वाह तेनैव सर्वाणि छन्दाꣳस्यव रुन्ध्ये गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि चत्वार्यध्यक्षराणि चतुष्पाद एव ते पशवो यथा पुरोडाशे पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यदृच्यध्यक्षराणि यज्ञगंत्या (३०)

परिदध्यादन्तं यज्ञं गमयेत् त्रिष्टुभा परि दधातीन्द्रियं वै वीर्यं त्रिष्टुगिन्द्रिय एव वीर्यं यज्ञं प्रतिष्ठापयति नान्तं गमयत्यग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्थेति त्रिवत्या परि दधाति सरूपत्वाय सर्वो वा एष यज्ञो यत् त्रैधातवीयं कामायकामाय प्र युज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयेन यजेताभिचरन्थ्सर्वो वा - (३१)

एष यज्ञो यत् त्रैधातवीयꣳ सर्वेणैवैनं यज्ञेनाभि चरति स्तृणुत एवैनमेतयैव यजेताभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो यत् त्रैधातवीयꣳ सर्वेणैव यज्ञेनं यजते नैनमभिचरँश्स्तृणुत एतयैव यजेत सहस्रेण यक्ष्यमाणः प्रजातमेवैनद्ददात्येतयैव यजेत सहस्रेणेजानोऽन्तं वा एष पशूनां गच्छति (३२)

यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत ताꣳ स्त्रैधातवीयेनैवासृजत य एवं विद्वाꣳस्त्रैधातवीयेन पशुकामो यजते यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पशूनसृजत तस्मादेवैनाँश्सृजत उपैनमुत्तरꣳ सहस्रं नमति देवताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते यो यक्ष्य इत्युक्त्वा न यजेत त्रैधातवीयेन यजेत सर्वो वा एष यज्ञो - (३३)

यत् त्रैधातवीयꣳ सर्वेणैव यज्ञेनं यजते न देवताभ्य आ वृश्च्यते द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयश्चतुष्कपालास्त्रिः षमृद्धत्वाय त्रयः पुरोडाशा भवन्ति त्रयं इमे लोका एषां लोकानामाप्त्या उत्तरउत्तरो ज्यायाँश्भवत्येवमिव हीमे लोका यवमयो मध्यं एतद्वा अन्तरिक्षस्य रूपꣳ समृद्ध्यै सर्वेषामभिगमयन्नवं द्यत्यछंम्बट्कारꣳ हिरण्यं ददाति तेजं एवा- (३४)

वं रुन्धे तार्प्यं ददाति पशूनेवावं रुन्धे धेनुं ददात्याशिषं एवावं रुन्धे साम्नो वा एष वर्णो यद्धिरण्यं यजुंषां तार्प्यमुक्थामदानाँ धेनुरेतानेव सर्वान् वर्णानवं रुन्धे॥ (३५)

जगंत्याऽभिचरन्थ्सर्वो वै गच्छति यज्ञस्तेजं एव त्रिꣳशच्च॥ [११]

त्वष्टां हतपुत्रो वीन्द्रꣳ सोममाहरत् तस्मिन्निन्द्रं उपहूयमैच्छत तं नोपाह्वयत पुत्रं मेऽवधीरिति स यंज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत् तस्य यदत्यशिंष्यत तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयथ्स्वाहेन्द्रंशत्रुर्वर्धस्वेति स यावदूर्ध्वः पंराविष्यंति तावंति स्वयमेव व्यंरमत यदिं वा तावत्प्रवण- (३६)

मासीद्यदिं वा तावदध्यग्नेरासीथ्स सम्भवन्नग्नीषोमांवभि समभवथ्स इंषुमात्रमिंषुमात्रं विष्वङ्ङवर्धत स इमाँल्लोकानवृणोद्यदिमाँल्लोकानवृणोत् तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा तस्मै त्वष्टा वज्रंमसिञ्चत् तपो वै स वज्रं आसीत् तमुद्यन्तुं नाशंक्नोदथ वै तरहि विष्णुं- (३७)

रन्या देवतासीथ्सौऽब्रवीद्विष्णुवेहीदमा हंरिष्यावो येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधाऽऽत्मानं विन्यंधत्त पृथिव्यां तृतीयमन्तरिंक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्यदिंबेभेद्यत्पृथिव्यां तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो वज्रमुदंयच्छुद्विष्णवंनुस्थितः सौऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं (३८)

मयिं वीर्यं तत्ते प्र दांस्यामीति तदंस्मै प्रायंच्छुत् तत् प्रत्यंगृह्णादधा मेति तद्विष्णवेति प्रायंच्छुत् तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दंधात्विति यदन्तरिंक्षे तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो वज्रमुदंयच्छुद्विष्णवंनुस्थितः सौऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं (३९)

मयिं वीर्यं तत्ते प्र दांस्यामीति तदंस्मै प्रायंच्छुत् तत्प्रत्यंगृह्णाद् द्विर्माधा इति तद्विष्णवेति प्रायंच्छुत् तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दंधात्विति यद्दिवि तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो वज्रमुदंयच्छुद्विष्णवंनुस्थितः सौऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाह- (४०)

मिदमस्मि तत्ते प्र दांस्यामीति त्वी (३) इत्यंब्रवीथ्सन्थान्तु सं दंधावहै त्वामेव प्र विंशानीति यन्मां प्रंविशेः किं मां भुञ्ज्या इत्यंब्रवीत् त्वामेवेन्धींय तव भोगांय त्वां प्र विंशेयमित्यंब्रवीत्तं वृत्रः प्राविंशदुदरं

वै वृत्रः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो य - (४१)

एवं वेद हन्ति क्षुधं भ्रातृव्यं तदस्मै प्रायच्छत् तत्प्रत्यगृह्णात् त्रिर्माधा इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत् तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्विति यत् त्रिः प्रायच्छत् त्रिः प्रत्यगृह्णात् तत् त्रिधातौस्त्रिधातुत्वं यद्विष्णुरन्वतिष्ठत विष्णवेति प्रायच्छत् तस्मादैन्द्रावैष्णव ँ हविर्भवति यद्वा इदं किं च तदस्मै तत्प्रायच्छदृचः सामानि यजूꣳषि सहस्रं वा अस्मै तत्प्रायच्छत् तस्माँस्सहस्रदक्षिणम्॥ (४२)

प्रवणं विष्णुर्वा इदमिदमह्न यो भवत्येकवि ँ शतिश्च॥ [१२]

देवा वै राजन्याँद्भायमानादबिभयुस्तमन्तरेव सन्तं दाम्नाऽपौम्भन्थ्स वा एषोऽपौम्ब्यो जायते यद्राजन्यो यद्वा एषोऽनपोम्ब्यो जायेत वृत्रान्न ँ श्चरेद्यं कामयेत राजन्यमनपोम्ब्यो जायेत वृत्रान्न ँ श्चरेदिति तस्मा एतमैन्द्राबार्हस्पत्यं चरुं निर्वपदैन्द्रो वै राजन्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं दाम दक्षिणा साक्षादेवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति॥ (४३)

एनं द्वादश च॥ [१३]

नवोनवो भवति जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेत्यग्रँ। भागं देवेभ्यो वि दधात्यायन्न्र चन्द्रमाँस्तिरति दीर्घमायुः। यमादित्या अ ँ शुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षितयः पिबन्ति। तेन नो राजा वरुणो बृहस्पतिरा प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः। प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि राजोतोदीच्यां वृत्रहन्वृत्रहाऽसि। यत्र यन्ति स्रोत्यास्त- (४४)

ञ्जितं ते दक्षिणतो वृषभ एधि हव्यः। इन्द्रो जयाति न परा जयाता अधिराजो राजसु राजयाति। विश्वा हि भूयाः पृतना अभिष्टीरुपसद्यो नमस्यो यथासत्। अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्। स्वराडिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय। अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनवः। ईशान- (४५)

मस्य जगतः सुवर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः। त्वामिद्धि हवामहे साता वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्ववर्वतः। यद्यावं इन्द्र ते शतꣳ शतं भूमीरुत स्युः। न त्वा वज्रिन्त्सहस्र ँ सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी। पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषावं हर्यश्वाद्रिः। (४६)

सोतुर्बाहुभ्या ँ सुयतो नावाँ। रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु त्यं जातवेदस ँ सम त्वां हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं विचक्षण। चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्ष ँ सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुष- (४७)

श्च। विश्वे देवा ऋतावृध ऋतुभिर्हवनश्रुतः। जुषन्तां युज्यं पयः। विश्वे देवाः शृणुतेम ँ हवं मे ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष्ठ। ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वम्॥ (४८)

तदीशानमद्रिंस्तस्थुषस्त्रि ँ शच्च॥ [१४]

[देवा मनुष्या देवासुरा अब्रुवन्देवासुरास्तेषाँद्भायत्री प्रजापतिस्ता यत्राग्ने गोभिश्त्रियां मारुतन्देवां

वसव्या॒ अग्ने॑ मारु॒तमिति॒ देवा॑ वसव्या॒ देवाः॑ शर्मण्या॒स्त्वष्टा॑ हु॒तपु॑त्रो दे॒वा वै रा॑ज॒न्याँ॑न्नवो॑नव॒श्चतु॑र्दश॥१४॥ दे॒वा म॑नु॒ष्याः॑ प्र॒जां प॒शून्देवा॑ वसव्याः परिद॒ध्यादि॒दमस्म्य॒ष्टाच॑त्वारिꣳशत्॥४८॥ दे॒वा म॑नु॒ष्या॑ मादयध्वम्॥]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानामासीथ्स्वस्त्रीयोऽसुराणां तस्य त्रीणि शीर्षाण्यासन्थ्सोमपानꣳ सुरापानमन्नादनꣳ स प्रत्यक्षं देवेभ्यो भागमवदत्परोक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै प्रत्यक्षं भागं वदन्ति यस्मा एव परोक्षं वदन्ति तस्य भाग उदितस्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदीदृङ् वै राष्ट्रं वि पर्यावर्तयतीति तस्य वज्रमादाय शीर्षाण्यच्छिनद्यथ्सोमपान- (१)

मासीथ्स कपिञ्जलोऽभवद्यथ्सुरापानꣳ स कलविङ्को यदन्नादनꣳ स तित्तिरिस्तस्याँञ्जलिनाँ ब्रह्महत्यामुपागृह्णात्तासꣳ संवथ्सरमबिभस्तं भूतान्यभ्यक्रोशन्ब्रह्महन्निति स पृथिवीमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं प्रति गृहाणेति साऽब्रवीद्वरं वृणै खातात्परा भविष्यन्तीं मन्ये ततो मा परा भूवमिति पुरा तं (२)

संवथ्सरादपि रोहादित्यब्रवीत्तस्माँत्पुरा संवथ्सरात्पृथिव्यै खातमपि रोहति वारंवृतुꣳ ह्यस्यै तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णात् तथ्स्वकृतमिरिणमभवत् तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः स्वकृत इरिणे नाव स्थेद्ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णः स वनस्पतीनुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं प्रति गृह्णीतेति तेऽब्रुवन्वरं वृणामहै वृक्णात् (३)

पराभविष्यन्तीं मन्यामहे ततो मा परा भूमेत्याव्रश्चनाद्वो भूयाꣳस उत्तिष्ठानित्यब्रवीत् तस्मादाव्रश्चनाद्वृक्षाणां भूयाꣳस उत्तिष्ठन्ति वारंवृतुꣳ ह्येषां तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्थ्स निर्यासोऽभवत् तस्मान्निर्यासस्य नाश्यं ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णोऽथो खलु य एव लोहितो यो वाऽऽव्रश्चनान्निर्येपति तस्य नाऽऽश्यं (४)

कामंमन्यस्य स स्त्रीपꣳसादमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं प्रति गृह्णीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा ऋत्वियात्प्रजां विन्दामहै काममा विजनितोः सम्भवामेति तस्मादृत्वियाथ्स्त्रियः प्रजां विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारंवृतुꣳ ह्यासां तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्थ्सा मलवद्वासा अभवत् तस्मान्मलवद्वाससा न संवदेत (५)

न सहाऽऽसीत नास्या अन्नमद्याद्ब्रह्महत्यायै ह्येषा वर्णं प्रतिमुच्याऽऽस्तेऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव स्त्रिया अन्नमभ्यञ्जनमेव न प्रतिगृह्णं काममन्यदिति यां मलवद्वाससꣳ सम्भवन्ति यस्ततो जायते सोऽभिशस्तो यामरण्ये तस्यै स्तेनो यां परांची तस्यै ह्रीतमुख्यपगल्भो या स्नाति तस्यां अप्सु मारुको या- (६)

ऽभ्यङ्क्ते तस्यै दुश्चर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी याऽऽङ्क्ते तस्यै काणो या दतो धावते तस्यै श्यावदन् या नखानि निकृन्तते तस्यै कुनखी या कृणत्ति तस्यै क्लीबो या रज्जुꣳ सृजति तस्या उद्बन्धुको या पर्णेन पिबति तस्या उन्मादुको या खर्वेण पिबति तस्यै खर्वस्तिस्रो रात्रीर्व्रतं चरेदञ्जलिना वा पिबेदखर्वेण वा पात्रेण प्रजायै गोपीथाय॥ (७)

यथ्सोमपानन्ते वृक्णात् तस्य नाश्यं वदेत मारुको याऽखर्वेण वा त्रीणि च॥ [१]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रꣳ सोममाहरत् तस्मिन्निन्द्रं उपहवमैच्छत तं नोपाह्वयत पुत्रं मेऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत् तस्य यदत्यशिष्यत तत् त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयथ्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति

यदवर्तयत् तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं यदब्रवीथ्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति तस्मादस्ये- (८)

न्द्रः शत्रुरभवथ्स सम्भवन्नग्नीषोमावभि समभवथ्स इंषुमात्रमिंषुमात्रं विष्वङ्ङवर्धत स इमाँल्लोकानवृणोद् यदिमाँल्लोकानवृणोत् तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं तस्मादिन्द्रोऽबिभेथ्स प्रजापतिमुपाधावच्छत्रुर्मेऽजनीति तस्मै वज्रꣳ सिक्ता प्रायच्छदेतेन जहीति तेनाभ्यायत तावब्रूतामग्नीषोमौ मा (९)

प्र हारावमन्तः स्व इति मम वै युवꣳ स्थ इत्यब्रवीन्मामभ्येतमिति तौ भागधेयमैच्छेतां ताभ्यामेतमग्नीषोमीयमेकादशकपालं पूर्णमासे प्रायच्छत् तावब्रूतामभि सन्दष्टौ वै स्वो न शक्नुव ऐतुमिति स इन्द्रं आत्मनः शीतरूरावजनयत् तच्छीतरूरयोर्जन्म य एवꣳ शीतरूरयोर्जन्म वेद (१०)

नैनꣳ शीतरूरौ हतस्ताभ्यामेनमभ्यनयत् तस्माँञ्जञ्जभ्यमानादग्नीषोमौ निरक्रामतां प्राणापानौ वा एनं तदजहितां प्राणो वै दक्षोऽपानः क्रतुस्तस्माँञ्जञ्जभ्यमानो ब्रूयान्मयि दक्षक्रतू इति प्राणापानावेवाऽऽत्मन्धत्ते सर्वमायुरेति स देवतां वृत्रान्निरहूय वार्त्रघ्नꣳ हविः पूर्णमासे निरवपद् घ्नन्ति वा एनं पूर्णमास आ- (११)

ऽमावास्यायां प्याययन्ति तस्माद्वार्त्रघ्नी पूर्णमासेऽनूच्येते वृधन्वती अमावास्यायां तथꣳस्थाप्य वार्त्रघ्नꣳ हविर्वज्रमादाय पुनरभ्यायत ते अब्रूतां द्यावापृथिवी मा प्र हारावयोर्वै श्रित इति ते अब्रूतां वरं वृणावहै नक्षत्रविहिताऽहमसानीत्यसावब्रवीच्चित्रविहिताऽहमितीयं तस्मान्नक्षत्रविहिताऽसौ चित्रविहितेयं य एवं द्यावापृथिव्योर्- (१२)

वरं वेदैनं वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो वृत्रमहन्ते देवा वृत्रꣳ हत्वाऽग्नीषोमावब्रुवन् हव्यं नो वहतमिति तावब्रूतामपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज इति तौऽब्रुवन्क इदमच्छेतीति गौरित्यब्रुवन्गौर्वाव सर्वस्य मित्रमिति साऽब्रवीद् (१३)

वरं वृणै मय्येव सतोभयेन भुनजाध्वा इति तद्गौराहरत् तस्माद्गवि सतोभयेन भुञ्जत एतद्वा अग्नेस्तेजो यद् घृतमेतथ्सोमस्य यत्पयो य एवमग्नीषोमयोस्तेजो वेद तेजस्व्येव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं देवत्यं पौर्णमासमिति प्राजापत्यमिति ब्रूयात् तेनेन्द्रं ज्येष्ठं पुत्रं निरवासाययदिति तस्माज्ज्येष्ठं पुत्रं धनेन निरवसाययन्ति॥ (१४)

अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योरब्रवीदिति तस्माच्चत्वारिं च॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जघ्निवाꣳसम्मृधोऽभि प्रावेपन्त स एतं वैमृधं पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत् तेन वै स मृधोऽपाहत यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृध एव तेन यजमानोऽपं हत इन्द्रो वृत्रꣳ हत्वा देवतांभिश्चेन्द्रियेण च व्यार्ध्यत स एतमाग्नेयमष्टाकपालममावास्यायामपश्यदैन्द्रं दधि (१५)

तन्निरवपत्तेन वै स देवताँश्चेन्द्रियं चावारुन्ध यदाग्नेयोऽष्टाकपालोऽमावास्यायां भवत्यैन्द्रं दधि देवताँश्चैव तेनैन्द्रियं च यजमानोऽवं रुन्ध इन्द्रस्य वृत्रं जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यं पृथिवीमनु व्यार्च्छत् तदोषधयो वीरुधोऽभवन्थ्स प्रजापतिमुपाधावद्वृत्रं मे जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यं (१६)

पृथिवीमनु व्यारत् तदोषधयो वीरुधोऽभूवन्निति स प्रजापतिः पशूनब्रवीदेतदस्मै सं नयतेति तत्पशव

ओष॑धी॒भ्योऽध्या॒त्मन्थ्सम॑नय॒न्तत्प्रत्य॑दुह॒न् यथ्स॒मन॑य॒न्तथ्सा॑न्ना॒य्यस्य॑ सान्नाय्य॒त्वं यत्प्र॒त्यदु॑ह॒न्तत्प्र॑ति॒धुषः॑ प्रतिधु॒क्त्वꣳ सम॑नैषुः॒ प्रत्य॑धुक्ष॒न्न तु मयि॑ श्रयत॒ इत्य॑ब्रवीदे॒तद॑स्मै (१७)

शृ॒तं कु॑रु॒तेत्य॑ब्रवी॒त् तद॑स्मै शृ॒तम॑कुर्वन्निन्द्रि॒यं वावास्मि॑न्वी॒र्यं॑ तद॑श्रय॒न्तच्छृ॒तस्य॑ शृत॒त्वꣳ सम॑नैषुः॒ प्रत्य॑धुक्षञ्छृ॒तम॑क्र॒न्न तु मा॑ धिनो॒तीत्य॑ब्रवीदे॒तद॑स्मै॒ दधि॑ कुरु॒तेत्य॑ब्रवी॒त् तद॑स्मै॒ दध्य॑कुर्व॒न्तदे॑नमधिनो॒त् तद्द॒ध्नो द॑धि॒त्वं ब्र॑ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति द॒ध्नः पूर्व॑स्याव॒देयं॒ (१८)

दधि॒ हि पूर्वं॑ क्रि॒यत॒ इत्यना॑दृत्य॒ तच्छृ॒तस्यै॒व पूर्व॒स्याऽव॑ द्येदिन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्वी॒र्यꣳ॑ श्रि॒त्वा द॒ध्नोपरि॑ष्टाद्धिनोति यथापू॒र्वमुपै॑ति॒ यत्पू॒तीकै॑र्वा पर्णव॒ल्कैर्वा॑त॒ञ्च्याथ्सौ॒म्यं तद्यत्क्व॑लै राक्ष॒सं तद्यत् त॑ण्डु॒लैर्वै॑श्वदे॒वं तद्यदा॒तञ्च॑नेन मानु॒षं तद्यद्द॒ध्ना तथ्सेन्द्रं॑ द॒ध्ना त॑नक्ति (१९)

सेन्द्र॒त्वाया॑ग्निहोत्रोच्छेष॒णम॒भ्यात॑नक्ति य॒ज्ञस्य॒ सन्त॑त्या॒ इन्द्रो॑ वृ॒त्रꣳ ह॒त्वा परां॑ परा॒वत॑मगच्छ॒दपा॑राध॒मिति॒ मन्य॑मान॒स्तं दे॒वताः॒ प्रैष॑मैच्छ॒न्थ्सो॑ऽब्रवीत्प्र॒जाप॑ति॒र्यः प्र॑थ॒मो॑ऽनुवि॒न्दति॒ तस्य॑ प्रथ॒मं भा॑ग॒धेय॒मिति॒ तं पि॒तरो॒ऽन्व॑विन्द॒न्तस्मा॑त्पि॒तृभ्यः॑ पूर्वे॒द्युः क्रि॑यते॒ सो॑ऽमावा॒स्यां॑ प्रत्याग॑च्छ॒त् तं दे॒वा अ॒भि सम॑गच्छन्ता॒ऽमा वै नो॒ - (२०)

ऽद्य वसु॑ वस॒तीतीन्द्रो॒ हि दे॒वानां॒ वसु॒ तद॑मावा॒स्या॑या अमावास्य॒त्वं ब्र॑ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति किं देव॒त्यꣳ॑ सान्ना॒य्यमिति॑ वैश्वदे॒वमिति॑ ब्रूया॒द्विश्वे॒ हि तद्दे॒वा भा॑ग॒धेय॑म॒भि स॒मग॑च्छ॒न्तेत्यथो॒ खल्वै॒न्द्रमित्ये॒व ब्रू॑या॒दिन्द्रं॒ वाव ते तद्भि॑ष॒ज्यन्तो॒ऽभि सम॑गच्छ॒न्तेति॑॥ (२१)

दधि॑ मे ज॒घ्नुष॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मित्य॑ब्रवीदे॒तद॑स्मा अव॒देय॑न्तनक्ति नो॒ द्विच॑त्वारिꣳशच्च॥ [३]

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै द॑र्शपूर्णमा॒सौ य॑जेत॒ य ए॑नौ॒ सेन्द्रौ॒ यजे॒तेति॑ वैमृ॒धः पू॒र्णमा॑सेऽनुनिर्वा॒प्यो॑ भवति॒ तेन॑ पू॒र्णमा॑सः॒ सेन्द्र॑ ऐ॒न्द्रं दध्य॑मावा॒स्या॑यां॒ तेना॑मावा॒स्या॑ सेन्द्रा॒ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ सेन्द्रा॑वे॒वैनौ॑ यजते॒ श्वःश्वो॑ऽस्मा ईजा॒नाय॒ वसी॑यो भवति दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा ए॒ता- (२२)

मिष्टि॑मपश्यन्नाग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपाल॒ꣳ सर॑स्वत्यै च॒रुꣳ सर॑स्वते च॒रुं तां पौ॑र्णमा॒सꣳ स॒ꣳस्थाप्यानु॒ निर॑वप॒न्ततो॑ दे॒वा अभ॑व॒न्परासु॑रा॒ यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्थ्स्याथ्स पौ॑र्णमा॒सꣳ स॒ꣳस्थाप्यै॒तामिष्टि॒मनु॒ निर्व॑पेत्पौर्णमा॒सेनै॒व वज्रं॒ भ्रातृ॑व्याय प्र॒हृत्या॑ऽऽग्नावैष्ण॒वेन॑ दे॒वता॑श्च य॒ज्ञं च॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृङ्क्ते मिथु॒नान्प॒शून्थ्सा॑रस्व॒ताभ्यां॒ याव॑दे॒वास्यास्ति॒ तथ् (२३)

सर्वं॑ वृङ्क्ते पौर्णमा॒सीमे॒व य॑जेत॒ भ्रातृ॑व्यवा॒न्नामा॑वा॒स्याꣳ॑ ह॒त्वा भ्रातृ॑व्यं॒ ना प्या॑ययति साकं प्रस्था॒यीये॑न यजेत प॒शुका॑मो॒ यस्मै॒ वा अल्पे॑ना॒ऽऽहर॑न्ति॒ नाऽऽत्मना॒ तृप्य॑ति॒ नान्यस्मै॑ ददाति॒ यस्मै॑ मह॒ता तृप्य॑त्या॒त्मना॒ ददा॑त्य॒न्यस्मै॑ मह॒ता पू॒र्णꣳ हो॑त॒व्यं॑ तृ॒प्त ए॒वैन॒मिन्द्रः॑ प्र॒जया॑ प॒शुभि॑स्तर्पयति दारुपा॒त्रेण॑ जुहोति॒ न हि मृ॒न्मय॒माहु॑तिमान॒श औदु॑म्बरं (२४)

भव॒त्यूर्ग्वा उ॑दु॒म्बर॒ ऊर्क्प॒शव॑ ऊ॒र्जैवास्मा॒ ऊर्जं॑ प॒शूनव॑ रुन्धे॒ नाग॑तश्रीर्महे॒न्द्रं य॑जेत॒ त्रयो॒ वै ग॒तश्रि॑यः शुश्रु॒वान्ग्रा॑म॒णी रा॑ज॒न्य॑स्तेषां॑ महे॒न्द्रो दे॒वता॒ यो वै स्वां दे॒वता॑मति॒यज॑ते॒ प्र स्वायै॑ दे॒वता॑यै च्यवते॒ न परां॒

प्राप्नोति पापीयान्भवति संवथ्सरमिन्द्रं यजेत संवथ्सरꣳ हि व्रतं नाति स्वै- (२५)

वैनं देवतेज्यमाना भूत्या इन्द्रे वसीयान्भवति संवथ्सरस्य परस्तादन्नयै व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेथ्संवथ्सरमेवैनं वृत्रं जघ्निवाꣳसमग्निर्व्रतपतिर्व्रतमा लम्भयति ततोऽधि कामं यजेत॥ (२६)

एतान्तदौदुम्बरꣳ स्वा त्रिꣳशच्च॥ [४]

नासोमयाजी सं नयेदनागतं वा एतस्य पयो योऽसोमयाजी यदसोमयाजी सन्नयैत्पराभिष एव सोऽनृतं करोत्यथो परैव सिंच्यते सोमयाज्येव सं नयेत्पयो वै सोमः पयः सान्नाय्यं पयसैव पयं आत्मन्धत्ते वि वा एतं प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं यस्य हविर्निर्रुसं पुरस्ताच्चन्द्रमां - (२७)

अभ्युदेतिं त्रेधा तण्डुलान् वि भजेद्ये मध्यमाः स्युस्तानग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे दधꣳश्चरुं येऽणिष्ठास्तान् विष्णवे शिपिविष्टाय शृते चरुमग्निरेवास्मै प्रजां प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्र यच्छति यज्ञो वै विष्णुः पशवः शिपिर्यज्ञ एव पशुषु प्रति तिष्ठति न द्वे (२८)

यजेत यत्पूर्वया सम्प्रति यजेतोत्तरया छम्बट्कुर्याद्यदुत्तरया सम्प्रति यजेत पूर्वया छम्बट्कुर्यान्नेष्टिर्भवति न यज्ञस्तदनु ह्रीतमुख्यपगल्भो जायत एकामेव यजेत प्रगल्भोऽस्य जायतेऽनादृत्य तद्वे एव यजेत यज्ञमुखमेव पूर्वयाऽऽलभते यजत उत्तरया देवता एव पूर्वयाऽवरुन्ध इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव (२९)

पूर्वयाऽभिजयति मनुष्यलोकमुत्तरया भूयसो यज्ञक्रतूनुपैत्येषा वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानं पश्चाच्चन्द्रमां अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकं भवति दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत पूर्णमासे सं नयेन्मैत्रावरुण्याऽऽमिक्षया-ऽमावास्यायां यजेत पूर्णमासे वै देवानाꣳ सुतस्तेषामेतमर्धमासं प्रसुतस्तेषाँ मैत्रावरुणी वशाऽमावास्यायामनूबन्ध्यां यत् (३०)

पूर्वेद्युर्यजते वेदिमेव तत्करोति यद्वथ्सानपाकरोतिं सदोहविर्धाने एव सम्मिनोति यद्यजते देवैरेव सुत्याꣳ सम्पादयति स एतमर्धमासꣳ संधमादं देवैः सोमं पिबति यन्मैत्रावरुण्याऽऽमिक्षयाऽमावास्यायां यजते यैवासौ देवानाँ वशाऽनूबन्ध्यां सो एवैषतस्य साक्षाद्वा एष देवानभ्यारोहति य एषां यज्ञ- (३१)

मभ्यारोहंति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यवविध्यंति पापीयान्भवति यदि नावविध्यंति सदृङ् व्यावृत्कामं एतेन यज्ञेन यजेत क्षुरपविरह्येष यज्ञस्ताजक्प्युर्यो वा भवंति प्र वा मीयते तस्यैतद्भूतं नानृतं वदेन्न माꣳसमश्नीयान्न स्त्रियमुपैयान्नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयेयुरेतद्धि देवाः सर्वं न कुर्वन्ति॥ (३२)

चन्द्रमा द्वे दैवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुः षड्ढ॥ [५]

एष वै दैवरथो यद्दर्शपूर्णमासौ यो दर्शपूर्णमासाविष्ट्वा सोमेन यजते रथस्पष्ट एवावसाने वरं देवानामवं स्यत्येतानि वा अङ्गापरूꣳषि संवथ्सरस्य यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते-ऽङ्गापरूꣳष्येव संवथ्सरस्य प्रतिं दधात्येते वै संवथ्सरस्य चक्षुषी यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव सुवर्गं लोकमनु पश्य- (३३)

त्ये॒षा वै दे॒वानां॒ विक्रा॑न्ति॒र्यद्द॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते दे॒वाना॑मे॒व विक्रा॑न्ति॒मनु॒ वि क्र॑मत ए॒ष वै दे॑व॒यानः॒ पन्था॒ यद्द॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ य ए॒व दे॑व॒यानः॒ पन्था॒स्त꣡ꣳ स॒मारो॑हत्ये॒तौ वै दे॒वाना॒ꣳ हरी॒ यद्द॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ यावे॒व दे॒वाना॒ꣳ हरी॒ ताभ्या॑- (३४)

मे॒वैभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हत्ये॒तद्वै दे॒वाना॑मा॒स्यं॑ यद्द॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते सा॒क्षादे॒व दे॒वाना॑मा॒स्ये॑ जु॒होत्ये॒ष वै ह॑विर्धा॒नी यो द॑र्शपूर्णमासया॒जी सा॒यं प्रा॑तरग्निहो॒त्रं जु॑होति॒ यज॑ते दर्शपूर्ण-मा॒सावह॑रहर्हविर्धा॒निना॒ꣳ सु॒तो य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते हविर्धा॒न्य॑स्मीति॒ सर्व॑मे॒वास्य॑ बर्हि॒ष्यं॑ द॒त्तं भ॑वति दे॒वा वा अह॑र्- (३५)

य॒ज्ञियं॒ नावि॑न्द॒न्ते द॑र्शपूर्णमा॒सावपु॑न॒न्तौ वा ए॒तौ पू॒तौ मेध्यौ॒ यद्द॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते पू॒तावे॒वैनौ॒ मेध्यौ॑ यज॑ते॒ नामा॑वा॒स्या॑यां च पौर्णमा॒स्यां च॒ स्त्रिय॒मुपे॑या॒द्यदु॑पे॒यान्निरि॑न्द्रियः स्या॒थ्सोम॑स्य॒ वै राज्ञो॑ऽर्धमा॒सस्य॒ रात्र॑यः॒ पत्न॑य आस॒न्तासा॑ममावा॒स्यां॑ च पौर्णमा॒सीं च॒ नोपै॒त् (३६)

ते ए॑नम॒भि सम॑नह्येतां॒ तं यक्ष्म॑ आर्च्छ॒द्राजा॑नं॒ यक्ष्म॑ आर॒दिति॒ तद्रा॑जय॒क्ष्मस्य॒ जन्म॒ यत्पापी॑या॒नभ॑वत् तत्पा॑पय॒क्ष्मस्य॒ यज्ञा॒याभ्या॒मवि॑न्द॒त् तज्ञा॒येन्य॑स्य॒ य ए॒वमे॒तेषां॒ यक्ष्मा॑णां॒ जन्म॒ वेद॒ नैन॑मे॒ते यक्ष्मा॑ विन्दन्ति॒ स ए॒ते ए॒व न॑म॒स्यन्नुपा॑धाव॒त्ते अ॑ब्रूतां॒ वरं॑ वृणावहा आ॒वं दे॒वानां॑ भाग॒धे अ॑सावा॒- (३७)

ऽऽवदधि॑ दे॒वा इ॑ज्यन्ता॒ इति॒ तस्मा॑थ्स॒दृशी॑ना॒ꣳ रात्री॑णाममावा॒स्या॑यां च पौर्णमा॒स्यां च॑ दे॒वा इ॑ज्यन्त ए॒ते हि दे॒वानां॑ भाग॒धे भा॑ग॒धा अ॑स्मै मनु॒ष्या॑ भवन्ति॒ य ए॒वं वेद॑ भू॒तानि॒ क्षुध॑मघ्नन्थ्स॒द्यो म॑नु॒ष्या॑ अर्धमा॒से दे॒वा मा॒सि पि॒तरः॑ संवथ्स॒रे वन॒स्पत॑य॒स्तस्मा॒दह॑रहर्मनु॒ष्या॑ अश॑नमिच्छन्तेऽर्धमा॒से दे॒वा इ॑ज्यन्ते मा॒सि पि॒तृभ्यः॑ क्रियते संवथ्स॒रे वन॒स्पत॑यः॒ फलं॑ गृह्णन्ति॒ य ए॒वं वेद॒ हन्ति॒ क्षुधं॒ भ्रातृ॑व्यम्॥ (३८)

प॒श्य॒ति॒ ताभ्या॒मह॑रैदसाव॒ फल॑ꣳ स॒प्त च॑॥ [६]

दे॒वा वै नर्चि न यजु॑ष्यश्रयन्त॒ ते साम॑न्ने॒वाश्र॑यन्त॒ हिं क॑रोति॒ सामै॒वाक॒रू॒हिं क॑रोति॒ यत्रै॒व दे॒वा अश्र॑यन्त॒ तत॑ ए॒वैना॒न्प्र यु॑ङ्क्ते॒ हिं क॑रोति वा॒च ए॒वैष योगो॒ हिं क॑रोति प्र॒जा ए॒व तद्यज॑मानः सृजते॒ त्रिः प्र॑थ॒मामन्वा॑ह॒ त्रिरु॑त्त॒मां य॒ज्ञस्यै॒व तद्व॒रू॒सं (३९)

न॑ह्य॒त्यप्र॑स्रꣳसाय॒ सन्त॑त॒मन्वा॑ह प्रा॒णाना॑म॒न्नाद्य॑स्य॒ सन्त॑त्या॒ अथो॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ राथ॑न्तरीं प्रथ॒मामन्वा॑ह॒ राथ॑न्तरो॒ वा अ॒यं लो॒क इ॒ममे॒व लो॒कम॒भि ज॑यति॒ त्रिर्वि गृ॑ह्णाति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का इ॒माने॒व लो॒कान॒भि ज॑यति॒ बार्ह॑तीमुत्त॒मामन्वा॑ह॒ बार्ह॑तो॒ वा अ॒सौ लो॒को॑ऽमुमे॒व लो॒कम॒भि ज॑यति॒ प्र वो॒ - (४०)

वाजा॒ इत्यनि॑रुक्तां प्राजाप॒त्यामन्वा॑ह य॒ज्ञो वै प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञमे॒व प्र॒जाप॑ति॒मा र॑भते॒ प्र वो॒ वाजा॒ इत्यन्वा॒हान्नं॒ वै वाजोऽन्न॑मे॒वाव॑ रुन्धे॒ प्र वो॒ वाजा॒ इत्यन्वा॑ह॒ तस्मा॑त्प्रा॒चीन॒ꣳ रेतो॑ धीय॒तेऽग्न॒ आ या॑हि वी॒तय॒ इत्या॑ह॒ तस्मा॑त्प्र॒तीचीः॑ प्र॒जा जा॑यन्ते॒ प्र वो॒ वाजा॒ - (४१)

इत्यन्वा॑ह॒ मासा॒ वै वाजा॑ अर्धमा॒सा अ॒भिद्य॑वो दे॒वा ह॒विष्म॑न्तो॒ गौर्घृ॒ताची॑ य॒ज्ञो दे॒वाञ्जि॑गाति॒ यज॑मानः सुम्न॒युरि॒दम॑सी॒दम॒सीत्ये॒व य॒ज्ञस्य॑ प्रि॒यं धामाव॑ रुन्धे॒ यं का॒मये॑त॒ सर्व॒मायु॑रिया॒दिति॒ प्र वो॒ वाजा॒ इति॒ तस्या॒नूच्याग्न॒ आ या॑हि वी॒तय॒ इति॒ सन्त॑त॒मुत्त॑रमर्ध॒र्चमा ल॑भेत (४२)

प्राणेनैवास्यापानं दधाति सर्वमायुरेति यो वा अरत्निꣳ सामिधेनीनां वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुतेऽर्धर्चौ सं दधात्येष वा अरत्निः सामिधेनीनां य एवं वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुत ऋषेरृषेर्वा एता निर्मिता यथ्सामिधेन्यस्ता यदसंयुक्ताः स्युः प्रजया पशुभिर्यजमानस्य वि तिष्ठेरन्नर्धर्चौ सन्दधाति सं युनक्त्येवैनास्ता अस्मै संयुक्ता अवरुद्धाः सर्वामाशिषं दुह्रे॥ (४३)

बरसं वो जायन्ते प्र वो वाजा लभेत दधाति सन्दशं च॥ [७]

अयज्ञो वा एष योऽसामाऽग्न आ याहि वीतय इत्याह रथन्तरस्यैष वर्णस्तं त्वा समिद्भिरङ्गिर इत्याह वामदेव्यस्यैष वर्णो बृहदग्ने सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाह यज्ञमेव तथ्सामंन्वन्तं करोत्यग्निरमुष्मिँल्लोक आसीदादित्योऽस्मिन्ताविमौ लोकावशान्ता- (४४)

वास्तां ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यग्न आ याहि वीतय इत्यस्मिँल्लोकेऽग्निमंदधुर्बृहदग्ने सुवीर्यमित्यमुष्मिँल्लोक आदित्यं ततो वा इमौ लोकावशाम्यतां यदेवमन्वाहानयोर्लोकयोः शान्त्यै शाम्यतोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश सामिधेनीरन्वाह पञ्चदश (४५)

वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवथ्सर आप्यते तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाक्षराणि तावतीः संवथ्सरस्य रात्रयोऽक्षरश एव संवथ्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावाद्रैऽग्निं जनयाव यतरो नौ ब्रह्मीयानितिं नृमेधोऽभ्यवदथ्स धूमममंजनयत्परुच्छेपोऽभ्यवदथ्सोऽग्निमंजनयदेष इत्यब्रवीद्- (४६)

यथ्समावद्विद्व कथा त्वमग्निमजींजनो नाहमिति सामिधेनीनामेवाह वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद् घृतवत्पदमनूच्यते स आसां वर्णस्तं त्वा समिद्भिरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव तज्ज्योतिर्जनयति स्त्रियस्तेन यदृचः स्त्रियस्तेन यद्गायत्रियः स्त्रियस्तेन यथ्सामिधेन्यो वृषण्वतीमन्वाह (४७)

तेन पुꣳस्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां दूत आसीदुशना काव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्नमैताꣳ स प्रजापतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभि पर्यावर्तत ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह इत्यन्वाह भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह भ्रातृव्यमेवैतयाँ (४८)

ध्वरति शोचिष्केशस्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेवैतया पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतं परिं दधात्यस्कन्दाय यदतं ऊर्ध्वमभ्यादध्याद्यथां बहिःपरिधि स्कन्दति तादृगेव तत्रयो वा अग्नयो हव्यवाहनो देवानां कव्यवाहनः पितृणाꣳ सहरक्षा असुराणां त एतरह्माशꣳसन्ते मां वरिष्यते मा- (४९)

मितिं वृणीध्वꣳ हव्यवाहनमित्याह य एव देवानां तं वृणीत आरषेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्यथो सन्तत्यै परस्तादर्वाचो वृणीते तस्मात्परस्तादर्वाञ्चो मनुष्यान्पितरोऽनु प्र पिपते॥ (५०)

अशान्तावाह पञ्चदशाब्रवीदन्वाहैतया वरिष्यते मामेकान्नत्रिꣳशच्च॥ [८]

अग्ने महाꣳ असीत्याह महान् ह्येष यदग्निर्ब्राह्मणेत्याह ब्राह्मणो ह्येष भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हव्यं भरति देवेद्ध इत्याह देवा ह्येतमैन्धंत मन्विद्ध इत्याह मनुर्ह्येतमुत्तरो देवेभ्य ऐन्द्धरर्षिष्टुत इत्याहरर्षयो

ह्ये॑तमस्तु॑व॒न्विप्रा॑नुमदित॒ इत्या॑ह॒ (५१)

विप्रा॒ ह्ये॑ते यच्छु॑श्रु॒वाꣳसः॑ कविश॒स्त इत्या॑ह क॒वयो॒ ह्ये॑ते यच्छु॑श्रु॒वाꣳसो॒ ब्रह्म॑सꣳशित॒ इत्या॑ह॒ ब्रह्म॑सꣳशितो॒ ह्ये॑ष घृ॒ताह॑वन॒ इत्या॑ह घृताहु॒तिर्ह्य॑स्य प्रि॒यत॑मा प्र॒णीर्य॒ज्ञाना॒मित्या॑ह प्र॒णीर्ह्ये॑ष य॒ज्ञानाꣳ र॒थीर॑ध्व॒राणा॒मित्या॑है॒ष हि दे॑वर॒थो॑ऽतूर्तो॒ होतेत्या॑ह॒ न ह्ये॑तं कश्च॒न (५२)

तर॑ति॒ तूर्णि॑र्हव्य॒वाडित्या॑ह॒ सर्व॒ꣳ ह्ये॑ष तर॒त्यास्पात्रं॑ जु॒हूर्दे॒वाना॒मित्या॑ह जु॒हूर्ह्ये॑ष दे॒वानां॑ चम॒सो दे॑व॒पान॒ इत्या॑ह चम॒सो ह्ये॑ष दे॑व॒पानो॒ऽराꣳ इ॑वाग्ने ने॒मिर्दे॒वाꣳस्त्वं प॑रि॒भूर॒सीत्या॑ह दे॒वान् ह्ये॑ष प॑रि॒भूर्यद्ब्रू॒यादा व॑ह दे॒वान्दे॑वय॒ते यज॑माना॒येति॒ भ्रातृ॑व्यमस्मै (५३)

जनये॒दा व॑ह दे॒वान् यज॑माना॒येत्या॑ह॒ यज॑मानमे॒वैतेन॑ वर्धयत्य॒ग्निम॑ग्न॒ आ व॑ह॒ सोम॒मा व॒हेत्या॑ह दे॒वता॑ ए॒व तद्य॑थापू॒र्वमुप॑ ह्वयत॒ आ चा॑ग्ने दे॒वान् वह॑ सु॒यजा॑ च यज जातवेद॒ इत्या॑हा॒ग्निमे॒व तथ्सꣳ श्य॑ति॒ सो॑ऽस्य॒ सꣳशि॑तो दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हत्य॒ग्निर्होते- (५४)

त्या॑हा॒ग्निर्वै दे॒वाना॒ꣳ होता॒ य ए॒व दे॒वाना॒ꣳ होता॒ तं वृ॑णीते॒ स्मो व॒यमित्या॑हा॒ऽऽत्मान॑मे॒व स॒त्त्वं ग॑मयति सा॒धु ते॑ यजमान दे॒वतेत्या॑हा॒ऽऽशिष॑मे॒वैतामा शा॑स्ते॒ यद्ब्रू॒याद्यो॑ऽग्निꣳ होता॑र॒मवृ॑था॒ इत्य॒ग्निनो॑भ॒यतो॒ यज॑मानं॒ परि॑ गृह्णीयात् प्र॒मायु॑कः स्याद्यजमानदेव॒त्या॑ वै जु॒हूर्भ्रा॑तृव्यदेव॒त्यो॑प॒भृद्- (५५)

यद्वे इ॑व ब्रू॒याद्भ्रातृ॑व्यमस्मै जनयेद् घृ॒तव॑तीमध्वर्यो॒ स्रुच॒मास्य॒स्वेत्या॑ह॒ यज॑मानमे॒वैतेन॑ वर्धयति देवा॒युव॒मित्या॑ह दे॒वान् ह्ये॑षाव॑ति वि॒श्ववा॑रा॒मित्या॑ह॒ विश्व॒ꣳ ह्ये॑षाव॒तीडा॑महै दे॒वाꣳ ई॒डेन्या॑न्नम॒स्याम॑ नम॒स्यान् यजा॑म य॒ज्ञिया॒नित्या॑ह मनु॒ष्या॑ वा ई॒डेन्याः॑ पि॒तरो॑ नम॒स्या॑ दे॒वा य॒ज्ञिया॑ दे॒वता॑ ए॒व तद्य॑थाभा॒गं य॑जति॥ (५६)

विप्रा॑नुमदित॒ इत्या॑ह च॒नास्मै॒ होतो॑प॒भृद्दे॒वता॑ ए॒व त्रीणि॑ च॥ [९]

त्रीꣳ स्तृ॒चाननु॑ ब्रूयाद्राज॒न्य॑स्य॒ त्रयो॒ वा अ॒न्ये रा॑ज॒न्या॑त्पुरु॑षा ब्राह्म॒णो वैश्यः॑ शू॒द्रस्ताने॒वास्मा॒ अनु॑कान्करोति॒ पञ्च॑द॒शानु॑ ब्रूयाद् राज॒न्य॑स्य पञ्चद॒शो वै रा॑ज॒न्यः॑ स्व ए॒वैन॒ꣳ स्तोमे॒ प्रति॑ष्ठापयति त्रि॒ष्टुभा॒ परि॑ दध्यादिन्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यका॑मः॒ खलु॒ वै रा॑ज॒न्यो॑ यजते त्रि॒ष्टुभै॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं परि॑ गृह्णाति॒ यदि॑ का॒मये॑त (५७)

ब्रह्मवर्च॒सम॒स्त्विति॑ गायत्रि॒या परि॑ दध्याद्ब्रह्मवर्च॒सं वै गा॑य॒त्री ब्र॑ह्मवर्च॒समे॒व भ॑वति स॒प्तद॒शानु॑ ब्रूया॒द्वैश्य॑स्य सप्तद॒शो वै वैश्यः॒ स्व ए॒वैन॒ꣳ स्तोमे॒ प्रति॑ष्ठापयति॒ जग॑त्या॒ परि॑ दध्या॒ज्जाग॑ता॒ वै प॒शवः॑ प॒शुका॑मः॒ खलु॒ वै वैश्यो॑ यजते॒ जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून्परि॑ गृह्णा॒त्येक॑विꣳशति॒मनु॑ ब्रूयात्प्रति॒ष्ठाका॑मस्यैकवि॒ꣳशः स्तोमा॑नां प्रति॒ष्ठा प्रति॑ष्ठित्यै॒ (५८)

चतु॑र्विꣳशति॒मनु॑ ब्रूयाद्ब्रह्मवर्च॒सका॑मस्य॒ चतु॑र्विꣳशत्यक्षरा गाय॒त्री गा॑य॒त्री ब्र॑ह्मवर्च॒सं गा॑यत्रि॒यैवास्मै॑ ब्रह्मवर्च॒समव॑ रुन्धे त्रि॒ꣳशत॒मनु॑ ब्रूया॒दन्न॑कामस्य त्रि॒ꣳशद॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राजै॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्य॒मव॑ रुन्धे॒ द्वात्रिꣳ॑शत॒मनु॑ब्रूयात्प्रति॒ष्ठाका॑मस्य॒ द्वात्रिꣳ॑शदक्षरानु॒ष्टुग॑नु॒ष्टुप्छन्द॑सां प्रति॒ष्ठा प्रति॑ष्ठित्यै॒ षट्त्रिꣳ॑शत॒मनु॑ ब्रूयात्प॒शुका॑मस्य॒ षट्त्रिꣳ॑शदक्षरा बृह॒ती बार्ह॑ताः प॒शवो॑ बृह॒त्यैवास्मै॑ प॒शू- (५९)

नव॑ रुन्धे॒ चतु॑श्चत्वारिꣳशत॒मनु॑ ब्रूयादिन्द्रि॒यका॑मस्य॒ चतु॑श्चत्वारिꣳशदक्षरा त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यं त्रि॒ष्टुत्रि॒ष्टुभै॒वास्मा॑

इन्द्रियमव॑ रुन्धे॒ऽष्टाच॑त्वारिꣳशत॒मनु॑ ब्रूयात्प॒शुका॑मस्या॒ष्टाच॑त्वारिꣳशदक्षरा॒ जग॑ती॒ जाग॑ताः प॒शवो॒ जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शूनव॑ रुन्धे॒ सर्वा॑णि॒ छन्दा॒ꣳस्यनु॑ ब्रूयाद्बहुया॒जिनः॒ सर्वा॑णि॒ वा ए॒तस्य॒ छन्दा॒ꣳस्यव॑रुद्धानि॒ यो ब॑हुया॒ज्यप॑रिमित॒मनु॑ ब्रूया॒दप॑रिमित॒स्याव॑रुद्ध्यै॥ (६०)

का॒मये॑त॒ प्रति॑ष्ठित्यै प॒शून्थ्स॒प्तच॑त्वारिꣳशच्च॥ [१०]

निवी॑तं मनु॒ष्या॑णां प्राचीनावी॒तं पि॑तृ॒णामुप॑वीतं दे॒वाना॒मुप॑ व्ययते देवल॒क्ष्ममे॒व तत्कु॑रुते॒ तिष्ठ॒न्नन्वा॑ह॒ तिष्ठ॒न् ह्याश्रु॑ततरं॒ वद॑ति॒ तिष्ठ॒न्नन्वा॑ह सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिजि॑त्या॒ आसी॑नो यजत्य॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्रति॑ तिष्ठति॒ यत्क्रौ॒ञ्चम॒न्वाहा॑ऽऽसु॒रं तद्यन्म॒न्द्रं मा॑नु॒षं तद्यद॑न्त॒रा तथ्सदे॑वमन्त॒रानूच्यꣳ॑ सदेव॒त्वाय॑ वि॒द्वाꣳसो॒ वै (६१)

पु॒रा होता॑रोऽभूव॒न्तस्मा॒द्विधृ॑ता॒ अध्वा॒नोऽभू॑व॒न्न पन्था॑नः॒ सम॑रुक्षन्नन्तर्वे॒द्य॑न्यः पादो॒ भव॑ति बहिर्वे॒द्य॑न्यो-ऽथान्वा॒हाध्व॑नां॒ विधृ॑त्यै प॒थामसꣳरोहा॒याथो॑ भू॒तं चै॒व भ॑वि॒ष्यच्चाव॑ रु॒न्धेऽथो॒ परि॑मितं चै॒वाप॑रिमितं॒ चाव॑ रु॒न्धेऽथो॑ ग्रा॒म्याꣳश्चै॒व प॒शूना॑र॒ण्याꣳश्चाव॑ रु॒न्धेऽथो॑ (६२)

देवलो॒कं चै॒व म॑नुष्यलो॒कं चा॒भि ज॑यति दे॒वा वै सा॑मिधे॒नीर॒नूच्य॑ य॒ज्ञं नान्व॑पश्य॒न्थ्स प्र॒जा-प॑तिस्तू॒ष्णीमा॑घा॒रमाघा॑रय॒त् ततो॒ वै दे॒वा य॒ज्ञमन्व॑पश्य॒न् यत् तू॒ष्णीमा॑घा॒रमा॑घा॒रय॑ति य॒ज्ञस्यानु॑ख्यात्या॒ अथो॑ सामिधे॒नीरे॒वाभ्य॑न॒क्त्यलू॑क्षो भवति॒ य ए॒वं वेदाथो॑ त॒र्पय॑त्ये॒वैना॒स्तृप्य॑ति प्र॒जया॑ प॒शुभि॒र्- (६३)

य ए॒वं वेद॒ यदेक॑याघा॒रये॒देकां॑ प्रीणीया॒द्यद्द्वाभ्यां॒ द्वे प्री॑णीया॒द्यत् ति॒सृभि॒रति॒ तद्रे॑चये॒न्मन॒सा घा॑रयति॒ मन॑सा॒ ह्यना॑प्तमा॒प्यते॑ ति॒र्यञ्च॒मा घा॑रय॒त्यच्छ॑म्बट्कारं॒ वाक्च॒ मन॑श्चार्तीयेताम॒हं दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हा॒मीति॒ वाग॑ब्रवीद॒हं दे॒वेभ्य॒ इति॒ मन॒स्तौ प्र॒जाप॑तिं प्र॒श्नमै॑ताꣳ॒ सो॑ऽब्रवीत् (६४)

प्र॒जाप॑तिर्दू॒तीरे॒व त्वं मन॑सोऽसि॒ यद्धि मन॑सा॒ ध्याय॑ति॒ तद्वा॒चा वद॒तीति॒ तत्खलु॒ तुभ्यं॒ न वा॒चा जु॑हव॒न्नित्य॑ब्रवी॒त् तस्मा॒न्मन॑सा प्र॒जाप॑तये जुह्वति॒ मन॑ इव॒ हि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑ परि॒धीन्थ्सम्मा॑र्ष्टि पु॒नात्ये॒वैना॒न्त्रिर्म॑ध्य॒मं त्रयो॒ वै प्रा॒णाः प्रा॒णाने॒वाभि ज॑यति॒ त्रिर्द॑क्षिणा॒र्ध्यं॑ त्रयं॑ - (६५)

इ॒मे लो॒का इ॒माने॒व लो॒कान॒भि ज॑यति॒ त्रिरु॑त्तरा॒र्ध्यं॑ त्रयो॒ वै दे॑व॒याना॒ः पन्था॑न॒स्ताने॒वाभि ज॑यति॒ त्रिरुप॑ वाजयति॒ त्रयो॒ वै दे॑वलो॒का दे॑वलो॒काने॒वाभि ज॑यति॒ द्वाद॑श॒ सं प॑द्यन्ते॒ द्वाद॑श॒ मासा॑ः संवथ्स॒रः सं॑वथ्स॒रमे॒व प्री॑णा॒त्यथो॑ संवथ्स॒रमे॒वास्मा॒ उप॑ दधाति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्या आघा॒रमा घा॑रयति ति॒र इ॑व॒ (६६)

वै सु॑व॒र्गो लो॒कः सु॑व॒र्गमे॒वास्मै॑ लो॒कं प्र रो॑चयत्यृ॒जुमा घा॑रयत्यृ॒जुरि॑व॒ हि प्रा॒णः सन्त॑त॒मा घा॑रयति प्रा॒णाना॑म॒न्नाद्य॑स्य॒ सन्त॑त्या॒ अथो॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ यं का॒मये॑त प्र॒मायु॑कः स्या॒दिति॑ जि॒ह्मं तस्या घा॑रयेत्प्रा॒णमे॒वास्मा॑ञ्जि॒ह्मं न॑यति ता॒जक्प्र मी॑यते॒ शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यदा॑घा॒र आ॒त्मा ध्रु॒वा- (६७)

ऽऽघा॒रमा॒घार्यं॑ ध्रु॒वाꣳ सम॑नक्त्या॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॒ शिरः॒ प्रति॑ दधात्य॒ग्निर्दे॒वाना॑ं दू॒त आसी॒द्दैव्योऽसु॑राणां॒ तौ प्र॒जाप॑तिं प्र॒श्नमै॑ताꣳ॒ स प्र॒जाप॑तिर्ब्राह्म॒णम॑ब्रवीदे॒तद्वि ब्रू॒हीत्या श्रा॑व॒येती॒दं दे॑वाः शृणु॒तेति॒ वाव तद॑ब्रवीद॒ग्निर्दे॒वो होतेति॒ य ए॒व दे॒वानां॒ तम॑वृणीत॒ ततो॑ दे॒वा- (६८)

अभ॑व॒न्परा॑सुरा॒ यस्यै॒वं वि॒दुषः॑ प्रव॒रं प्र॑वृ॒णते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ यद्ब्रा॑ह्म॒णश्चाब्रा॑ह्मणश्च

प्र॒श्ञमे॒यातां॑ ब्राह्म॒णायाधि॑ ब्रूया॒द्यद्ब्रा॑ह्म॒णाया॒ध्याहा॒ऽऽत्मनेऽध्या॑ह॒ यद्ब्रा॑ह्म॒णं प॒राहा॒ऽऽत्मानं॒ परा॑ह॒ तस्मा॑द्ब्राह्म॒णो न प॒रोच्यः॑॥ (६९)

वा आ॑र॒ण्याꣳश्चाव॑ रु॒न्धेऽथो॑ प॒शुभिः॒ सो॑ऽब्रवीद्दक्षिणा॒र्ध्यन्त्रय॑ इव ध्रु॒वा दे॒वाश्च॑त्वारि॒ꣳशच्च॑॥ [११]

आयु॑ष्ट आयु॒र्दा अ॑ग्न॒ आ प्या॑यस्व॒ सं तेऽव॑ ते॒ हेड॒ उदु॑त्त॒मं प्र णो॑ दे॒व्या नो॑ दि॒वोऽग्ना॑विष्णू॒ अग्ना॑विष्णू इ॒मं मे॑ वरुण॒ तत्त्वा॑ या॒म्युदु॒ त्यं चि॒त्रम्। अ॒पां नपा॒दा ह्यस्था॑दु॒पस्थं॑ जि॒ह्माना॑मू॒र्ध्वो वि॒द्युतं॒ वसा॑नः। तस्य॒ ज्येष्ठं॑ महि॒मानं॒ वह॑न्ती॒रु॒हिर॑ण्यवर्णाः॒ परि॑ यन्ति य॒ह्वीः। स- (७०)

म॒न्या यन्त्युप॑ यन्त्य॒न्याः स॑मा॒नमू॒र्वं न॒द्यः॑ पृणन्ति। तमू॒ शुचि॒ꣳ शुच॑यो दीदि॒वाꣳस॑म॒पां नपा॑तं॒ परि॑ तस्थु॒रापः॑। तमस्मे॑रा युव॒तयो॒ युवा॑नं मर्मृ॒ज्यमा॑नाः॒ परि॑ य॒न्त्यापः॑। स शु॒क्रेण॒ शिक्व॑ना रे॒वद॒ग्निर्दी॒दाया॑नि॒ध्मो घृ॒तनि॑र्णिग॒प्सु। इन्द्रा॒वरु॑णयोर॒हꣳ स॒म्राजो॒रव॒ आ वृ॑णे। ता नो॑ मृडात ई॒दृशे॑। इन्द्रा॑वरुणा यु॒वम॑ध्व॒राय॑ नो (७१)

वि॒शे जना॑य॒ महि॒ शर्म॑ यच्छतम्। दी॒र्घप्र॑यज्यु॒मति॒ यो व॑नु॒ष्यति॑ व॒यं ज॑येम॒ पृत॑नासु दू॒ढ्यः॑। आ नो॑ मित्रावरुणा॒ प्र बा॒हवा॑। त्वं नो॑ अग्ने॒ वरु॑णस्य वि॒द्वान् दे॒वस्य॒ हेडोऽव॑ यासिसीष्ठाः। यजि॑ष्ठो॒ वह्नि॑तमः॒ शोशु॑चानो॒ विश्वा॒ द्वेषाꣳ॑सि॒ प्र मु॑मुग्ध्य॒स्मत्। स त्वं नो॑ अग्नेऽव॒मो भ॑वो॒ती नेदि॑ष्ठो अ॒स्या उ॒षसो॒ व्यु॑ष्टौ। अव॑ यक्ष्व नो॒ वरु॑ण॒ꣳ (७२)

ररा॑णो वी॒हि मृ॑डी॒कꣳ सु॒हवो॑ न एधि। प्रप्रा॒यम॒ग्निर्भ॑र॒तस्य॑ शृण्वे॒ वि यथ्सूर्यो॒ न रोच॑ते बृ॒हद्भाः। अ॒भि यः पू॒रुं पृत॑नासु त॒स्थौ दी॒दाय॒ दैव्यो॒ अति॑थिः शि॒वो नः॑। प्र ते॑ यक्षि॒ प्र त॑ इयर्मि॒ मन्म॒ भुवो॒ यथा॒ वन्द्यो॑ नो॒ हवे॑षु। धन्व॑न्निव प्र॒पा अ॑सि॒ त्वम॑ग्न इय॒क्षवे॑ पू॒रवे॑ प्रत्न राजन्न्। (७३)

वि पाज॑सा॒ वि ज्योति॑षा। स त्वम॑ग्ने॒ प्रती॑केन॒ प्रत्यो॑ष यातुधा॒न्यः॑। उ॒रु॒क्षये॑षु॒ दीद्य॑त्। तꣳ सु॒प्रती॑कꣳ सु॒दृश॒ꣳ स्वञ्च॒मवि॑द्वाꣳसो वि॒दुष्ट॑रꣳ सपेम। स य॑क्ष॒द्विश्वा॑ व॒युना॑नि वि॒द्वान्प्र ह॒व्यम॒ग्निर॒मृते॑षु वोचत्। अ॒ꣳहो॒मुचे॑ वि॒वेष॒ यन्मा॒ वि न॑ इ॒न्द्रेन्द्र॑ क्ष॒त्रमि॑न्द्रि॒याणि॑ शतक्र॒तोऽनु॑ ते दायि॥ (७४)

य॒ह्वीः सम॑ध्व॒राय॑ नो॒ वरु॑णꣳ राज॒ꣳ श्चतु॑श्चत्वारिꣳशच्च॥ [१२]

[वि॒श्वरू॑प॒स्त्वष्टेन्द्रं॑ वृ॒त्रम्ब्र॑ह्मवा॒दिनः॒ स त्वै नासो॑मयाज्ये॒ष वै दे॑वर॒थो दे॒वा वै नर्चि नाय॒ज्ञोऽग्ने॑ म॒हान्त्रीन्निर्वी॑त॒मायु॑ष्टे॒ द्वाद॑श॥१२॥ वि॒श्वरू॑पो॒ नैनꣳ॑ शीतरू॒राव॒द्य वसु॑ पूर्वे॒द्युर्वाजा॒ इत्यग्ने॑ म॒हान्निर्वी॑तम॒न्या यन्ति॒ चतुः॑सप्ततिः॥७४॥ वि॒श्वरू॒पोऽनु॑ ते दायि॥]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

समिधो यजति वसन्तमेवर्तूनामवं रुन्धे तनूनपातं यजति ग्रीष्ममेवावं रुन्ध इडो यजति वर्षा एवावं रुन्धे बर्हिर्यजति शरदमेवावं रुन्धे स्वाहाकारं यजति हेमन्तमेवावं रुन्धे तस्माथ्स्वाहाकृता हेमंन्पशवोऽवं सीदन्ति समिधो यजत्युषस एव देवतानामवं रुन्धे तनूनपातं यजति यज्ञमेवावं रुन्ध - (१)

इडो यजति पशूनेवावं रुन्धे बर्हिर्यजति प्रजामेवावं रुन्धे समानयत उपभृतस्तेजो वा आज्यं प्रजा बर्हिः प्रजास्वेव तेजो दधाति स्वाहाकारं यजति वाचमेवावं रुन्धे दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराड्विराजैवान्नाद्यमवं रुन्धे समिधो यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति तनूनपातं यजति (२)

यज्ञ एवान्तरिक्षे प्रति तिष्ठतीडो यजति पशुष्वेव प्रति तिष्ठति बर्हिर्यजति य एव देवयानाः पन्थानस्तेष्वेव प्रति तिष्ठति स्वाहाकारं यजति सुवर्ग एव लोके प्रति तिष्ठत्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठति देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त ते देवाः प्रयाजैरेभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त तत्प्रयाजानाँ (३)

प्रयाजत्वं यस्यैवं विदुषः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैभ्यो लोकेभ्यो भ्रातृव्यान्नुदतेऽभिक्रामं जुहोत्यभिजित्यै यो वै प्रयाजानाँ मिथुनं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधो बह्वीरिव यजति तनूनपातमेकमिव मिथुनं तदिडो बह्वीरिव यजति बर्हिरेकमिव मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानाँ मिथुनं य एवं वेद प्र (४)

प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता आसन्नथासुरा यज्ञमजिघाꣳसन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन् पञ्चाक्षराणि प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायाभवद्वर्म यजमानाय यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मैव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय भ्रातृव्याभिभूत्यै तस्माद्वरूथं पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्भसीयो देवा वै पुरा रक्षोभ्य - (५)

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञꣳ सꣳस्थाप्यमपश्यन्तꣳ स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समस्थापयन्वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यथ्स्वाहाकारेण प्रयाजेषु सꣳस्थापयन्ति प्रयाजानिष्ट्वा हवीꣳष्यभि घारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकरथो यथापूर्वमुपैति पिता वै प्रयाजाः प्रजाऽनूयाजा यत्प्रयाजानिष्ट्वा हवीꣳष्यभिघारयति पितैव तत्पुत्रेण साधारणं (६)

कुरुते तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य केवलं कथा साधारणं पितुरित्यस्कंन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायत्र्येव तेन गर्भं धत्ते सा प्रजां पशून् यजमानाय प्र जनयति॥ (७)

यजति यज्ञमेवावरुन्धे तनूनपातं यजति प्रयाजानामेवं वेद प्र रक्षोभ्यः साधारणं पश्चत्रिꣳशच्च॥[१]

चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ यजति चक्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रति दधाति पूर्वार्धे जुहोति तस्मात्पूर्वार्धे चक्षुषी प्रबाहुग्जुहोति तस्मात्प्रबाहुकक्षुषी देवलोकं वा अग्निना यजमानोऽनु

पश्यति पितृलोकꣳ सोमेनोत्तरार्धेऽग्नये जुहोति दक्षिणार्धे सोमायैवमिव हीमौ लोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यै राजानौ वा एतौ देवतानां (८)

यदग्नीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै तस्माद्राज्ञां मनुष्यां विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते येनान्यतोदतश्च पशून्दाधारोभयतोदतश्चेत्यृचमनूच्याज्यभागस्य जुषाणेन यजति तेनान्यतोदतो दाधारर्चमनूच्य हविषं ऋचा यजति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वतीं पुरोनुवाक्यां भवति मूर्धानमेवैनꣳ समानानां करोति (९)

नियुत्वत्या यजति भ्रातृव्यस्यैव पशून्नि युंवते केशिनꣳ ह दार्भ्यं केशी सात्यकामिरुवाच सप्तपदां ते शक्वरीꣳ श्रो यज्ञे प्रयोक्तासे यस्यै वीर्येण प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति जनिष्यमाणान् यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोर्ज्योतिर्धत्ते यस्यै वीर्येण पूर्वार्धेनानड्वान्भुनक्ति जघनार्धेन धेनुरिति पुरस्ताँल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्यां भवति जातानेव भ्रातृव्यान्प्र णुदत उपरिष्टाल्लक्ष्मा (१०)

याज्यां जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्ताँल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्यां भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ लोकौ भवतो य एवं वेद पुरस्ताँल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्यां भवति तस्मात्पूर्वार्धेनानड्वान्भुनक्त्युपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्यां तस्माज्जघनार्धेन धेनुर्य एवं वेद भुङ्क्ते एनमेतौ वज्र आज्यं वज्र आज्यभागौ (११)

वज्रो वषट्कारस्त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरत्यछम्बट्कारमपगूर्य वषट्करोति स्तृत्यै गायत्री पुरोनुवाक्यां भवति त्रिष्टुग्याज्या ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद प्रैवैनं पुरोनुवाक्यया ऽऽहु प्र णयति याज्यया गमयति वषट्करोणैवैनं पुरोनुवाक्यया दत्ते प्र यच्छति याज्यया प्रति (१२)

वषट्कारेण स्थापयति त्रिपदां पुरोनुवाक्यां भवति त्रयं इमे लोका एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति चतुष्पदा याज्यां चतुष्पद एव पशूनव रुन्धे द्व्यक्षरो वषट्कारो द्विपाद्यजमानः पशुष्वेवोपरिष्टात्प्रति तिष्ठति गायत्री पुरोनुवाक्यां भवति त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपदा शक्वरी यद्वा एतया देवा अशिक्षन्तदशक्नुवन् य एवं वेद शक्नोत्येव यच्छिक्षति॥ (१३)

देवतानाङ्करोत्युपरिष्टाल्लक्ष्माऽऽज्यभागौ प्रति शक्नोत्येव द्वे च॥ [२]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशथ्स आत्मन्नाज्यमधत्त तं देवा अब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोऽत्रास्त्विति सौऽब्रवीद्यजान् व आज्यभागावुपं स्तृणानभि घारयानिति तस्माद्यजन्त्याज्यभागावुपं स्तृणन्त्यभि घारयन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माथ्सत्याद्यातयामान्यनानि हवीꣳष्यायातयाममाज्यमिति प्राजापत्य- (१४)

मिति ब्रूयादयातयामा हि देवानां प्रजापतिरिति छन्दाꣳसि देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्यं एतच्चतुरवत् तमधारयन्पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय यच्चतुरवत्तं जुहोति छन्दाꣳस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्त्यङ्गिरसो वा इत उत्तमाः सुवर्गं लोकमायन्तदृषयो यज्ञवास्त्वभ्यवायन्तै- (१५)

ऽपश्यन्पुरोडाशं कूर्मं भूतꣳ सर्पन्तं तमब्रुवन्निन्द्राय प्रियस्व बृहस्पतये प्रियस्व विश्वेभ्यो देवेभ्यो प्रियस्वेति स नाप्रियत तमब्रुवन्नग्नये प्रियस्वेति सोऽग्नयेऽप्रियत यदाग्नेयोऽष्टाकपालोऽमावास्यायां च पौर्णमास्यां चाच्युतो भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमब्रुवन्कथाहास्था इत्यनुपात्तोऽभूवमित्यब्रवीद्यथाक्षोऽनुपात्तो - (१६)

ऽवाच्छ्वित्येवमवारमित्युपरिष्टादभ्यज्याधस्तादुपानक्ति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै सर्वाणि कपालान्यभि प्रथयति तावतः पुरोडाशानमुष्मिंल्लोकेऽभि जयति यो विदग्धः स नैर्ऋतो योऽशृतः स रौद्रो यः शृतः स सदेवस्तस्मादविदहता शृतङ्कर्त्यः सदेवत्वाय भस्मनाऽभि वासयति तस्मान्मासꣳसेनास्थिं छन्नं वेदेनाभि वासयति तस्मात् (१७)

केशैः शिरश्छन्नं प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकादगतं देवलोकं यच्छृत ꣳ हविरनभिघारितमभिघार्योद्वासयति देवत्रैवैनद्गमयति यद्येकं कपालं नश्येदेको मासः संवथ्सरस्यानंवेतः स्यादथ यजमानः प्र मीयेत यद्वे नश्येतां द्वौ मासौ संवथ्सरस्यानंवेतौ स्यातामथ यजमानः प्र मीयेत सङ्ख्यायोद्वासयति यजमानस्य (१८)

गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद् द्यावापृथिव्यमेकेककपालमश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति द्यावापृथिव्यं एकेकपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यनयोरेवैनद्विन्दति प्रतिष्ठित्यै॥ (१९)

प्राजापत्यन्तेऽक्षोऽनुपात्तो वेदेनाऽभि वासयति तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिꣳशच्च॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति स्फ्यमा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषतो वध इत्याह वज्रमेव तथ्सꣳ श्यति भ्रातृव्याय प्रहरिष्यन्थ्स्तम्बयजुरहरत्येतावती वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति (२०)

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिरहरति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तूष्णीं चतुर्थꣳ हरत्यपरिमितादेवैनं निर्भजत्युर्द्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदप हन्त्युर्द्धन्ति तस्मादोषधयः परा भवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति पितृदेवत्यातिखातेयतीं खनति प्रजापतिना (२१)

यज्ञमुखेन सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यजमानमेव प्रतिष्ठां गमयति दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति देवयजनस्यैव रूपमकः पुरीषवतीं करोति प्रजा वै पशवः पुरीषं प्रजयैवैनं पशुभिः पुरीषवन्तं करोत्युत्तरं परिग्राहं परिं गृह्णात्येतावती वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भज्याऽऽत्मन उत्तरं परिग्राहं परिं गृह्णाति क्रूरमिव वा - (२२)

एतत्करोति यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति योयुप्यते शान्त्यै प्रोक्षणीरा सादयत्यापो वै रक्षोघ्नी रक्षसामपहत्यै स्फ्यस्य वर्त्मन्थ्सादयति यज्ञस्य सन्तत्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (२३)

भजति प्रजापतिनेव वै त्रयस्त्रिꣳशच्च॥ [४]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्युद्धिरहवीꣳषि प्रौक्षीः केनाऽप इति ब्रह्मणेति ब्रूयादद्भिरह्वैव हवीꣳषि प्रोक्षति ब्रह्मणाऽप इध्माबर्हिः प्रोक्षति मेध्यमेवैनत्करोति वेदिं प्रोक्षत्युक्षा वा एषाऽलोमकाऽमेध्या यद्वेदिर्मेध्यामेवैनां

करोति दि॒वे त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय त्वा पृथि॒व्यै त्वेति॑ ब॒र्हिरा॒साद्य॒ प्रो- (२४)

क्ष॑त्ये॒भ्य ए॒वैन॑ल्लो॒केभ्यः॒ प्रोक्ष॑ति क्रू॒रमि॑व॒ वा ए॒तत्क॑रोति॒ यत्खन॑त्य॒पो नि न॑यति॒ शान्त्यै॑ पु॒रस्ता॑त्प्रस्त॒रं गृ॑ह्णाति॒ मुख्य॑मे॒वैनं॑ करो॒तीय॑न्तं गृह्णाति प्र॒जाप॑तिना यज्ञमु॒खेन॒ सम्मि॑तं ब॒र्हिः स्तृ॑णाति प्र॒जा वै ब॒र्हिः पृ॑थि॒वी वेदिः॑ प्र॒जा ए॒व पृ॑थि॒व्यां प्रति॑ष्ठापय॒त्यन॑तिदृश्ञꣳ स्तृणाति प्र॒जयै॒वैनं॑ प॒शुभि॒रन॑तिदृश्ञं करो॒- (२५)

त्युत्त॑रं ब॒र्हिषः॑ प्रस्त॒रꣳ सा॑दयति प्र॒जा वै ब॒र्हिर्यज॑मानः प्रस्त॒रो यज॑मानमे॒वाय॑जमाना॒दुत्त॑रं करोति॒ तस्मा॒द्यज॑मा॒नोऽय॑जमाना॒दुत्त॑रो॒ऽन्तर्द॑धाति॒ व्यावृ॑त्त्या अ॒नक्ति॑ ह॒विष्कृ॑तमे॒वैनꣳ॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कं ग॑मयति त्रे॒धान॑क्ति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यो॑ऽनक्ति॒ न प्रति॑ शृणाति॒ यत्प्र॑तिशृणी॒यादनू॑र्ध्वं भावुकं॒ यज॑मानस्य स्यादु॒परी॑व॒ प्र ह॑र- (२६)

त्यु॒परी॑व॒ हि सु॑व॒र्गो लो॒को नि य॑च्छति॒ वृष्टि॑मे॒वास्मै॒ नि य॑च्छति॒ नात्य॑ग्रं॒ प्र ह॑रे॒द्यदत्य॑ग्रं प्र॒हरे॑दत्यासा॒रिण्य॑ध्व॒र्योर्नाशु॑का स्या॒न्न पु॒रस्ता॒त्प्रत्य॑स्ये॒द्यत्पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यस्ये॑थ्सुव॒र्गाल्लो॒काद्यज॑मानं॒ प्रति॑ नुदे॒त्प्राञ्चं॒ प्र ह॑रति॒ यज॑मानमे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॒ न विष्व॑ञ्चं॒ वि यु॑या॒द्यद्विष्व॑ञ्चं वियु॒याथ् (२७)

स्त्र्य॑स्य जायेतो॒र्ध्वमुद्यौ॑त्यू॒र्ध्वमि॑व॒ हि पु॒ꣳसः पुमा॑ने॒वास्य॑ जायते॒ यथ्स्फ्येन॑ वोपवे॒षेण॑ वा योयु॒प्येत॒ स्तृति॑रे॒वास्य॒ सा हस्ते॑न योयुप्यते॒ यज॑मानस्य गोपी॒थाय॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ किं य॒ज्ञस्य॒ यज॑मान॒ इति॑ प्रस्त॒र इति॒ तस्य॒ क्व॑ सु॒वर्गो॑ लो॒क इत्या॑हव॒नीय॒ इति॑ ब्रूया॒द्यत्प्र॑स्त॒रमा॑हव॒नीये॑ प्र॒हर॑ति॒ यज॑मानमे॒व (२८)

सु॑व॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॒ वि वा ए॒तद्यज॑मानो लिशते॒ यत्प्र॑स्त॒रं यो॑यु॒प्यन्ते॑ ब॒र्हिरनु॒ प्रह॑रति॒ शान्त्या॑ अनारम्भ॒ण इ॑व॒ वा ए॒तर्ह्य॑ध्व॒र्युः स ई॑श्व॒रो वे॑प॒नो भवि॑तोर्ध्रु॒वाऽसीती॒माम॒भि मृ॑शती॒यं वै ध्रु॒वाऽस्यामे॒व प्रति॑ तिष्ठति॒ न वे॑प॒नो भ॑व॒त्यगा(३)न॑ग्नी॒दित्या॑ह॒ यद्ब्रू॒यादग॑न्न॒ग्निरित्य॒ग्नाव॒ग्निं ग॑मये॒न्निर्यज॑मानꣳ सु॒वर्गाल्लो॒काद्भ॑जे॒दग॒न्नित्ये॒व ब्रू॑या॒द्यज॑मानमे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॥ (२९)

आ॒साद्य॒ प्रान॑तिदृश्ञं करोति हरति वियु॒याद्यज॑मानमे॒वाग्निरिति॑ स॒प्तद॑श च॥ [५]

अ॒ग्नेस्त्रयो॒ ज्याया॑ꣳसो॒ भ्रात॑र आस॒न्ते दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं वह॑न्तः॒ प्रामी॑यन्त॒ सो॑ऽग्निर॑बिभेदि॒त्थं वाव स्य आर्ति॒मारि॑ष्य॒तीति॒ स निला॑यत॒ सो॑ऽपः प्रावि॑श॒त्तं दे॒वताः॒ प्रैष॑मैच्छ॒न्तं मथ्स्यः॒ प्राब्र॑वी॒त्तम॑शपद्धि॒याधि॑या त्वा वध्यासु॒र्यो मा॒ प्रावो॑च॒ इति॒ तस्मा॒न्मथ्स्यं॑ धि॒याधि॑या घ्नन्ति श॒प्तो - (३०)

हि तमन्व॑विन्द॒न्तम॑ब्रुव॒न्नुप॑ न॒ आ व॑र्तस्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॒ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै॒ यदे॒व गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य बहिःपरि॒धि स्कन्दा॒त्तन्मे॒ भ्रातृ॑णां भाग॒धेय॑मस॒दिति॒ तस्मा॒द्यद् गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य बहिःपरि॒धि स्कन्द॑ति॒ तेषां॒ तद्भा॑गधेयं॒ ताने॒व तेन॑ प्रीणाति परि॒धीन्परि॑ दधाति॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ सꣳ स्प॑र्शयति॒ (३१)

रक्ष॑सा॒मन॑न्ववचाराय॒ न पु॒रस्ता॒त्परि॑ दधात्यादि॒त्यो ह्ये॑वोद्यन्पु॒रस्ता॒द्रक्षाꣳ॑स्यप॒हन्त्यू॒र्ध्वे स॒मिधा॒वा द॑धात्यु॒परि॑ष्टादे॒व रक्षा॒ꣳस्यप॑ हन्ति॒ यजु॑षा॒ऽन्यां तू॒ष्णीम॒न्यां मि॑थुन॒त्वाय॒ द्वे आ द॑धाति द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै य॑जेत॒ यो य॒ज्ञस्याऽऽर्त्या॒ वसी॑या॒न्थ्स्यादिति॒ भूप॑तये॒ स्वाहा॒ भुव॑नपतये॒ स्वाहा॑ भू॒तानां॒ (३२)

पतंये स्वाहेति स्कन्नमनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदार्त्या यजमानो वसीयान्भवति भूयसीरुहि देवताः प्रीणाति जामि वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वञ्चौ पुरोडाशावुपꣳशुयाजमन्तरा यजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वायाग्निरमुष्मिंल्लोक आसीद्यमौऽस्मिन्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यन्नाद्येन देवा अग्नि- (३३)

मुपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मादग्निर्देवानामन्नादो यमः पितॄणाꣳ राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति तस्मा एतद्वांगधेयं प्रायच्छन् यदग्नयेँ स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति यदग्नयेँ स्विष्टकृतेऽवद्यति भागधेयेनैव तद्रुद्रꣳ समर्धयति सकृथ्सं कृदवं द्यति सकृदिव हि रुद्र उत्तरार्धादवं द्यत्येषा वै रुद्रस्य (३४)

दिख्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते द्विरभि घारयति चतुरवत्तस्याऽऽस्यै पशवो वै पूर्वा आहुतय एष रुद्रो यदग्निर्यत्पूर्वा आहुतीरभि जुहुयाद्रुद्रायं पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहोति पशूनां गोपीथाय॥ (३५)

शप्तः स्पर्शयति भूतानामग्निꣳ रुद्रस्यं सप्तत्रिꣳशच्च॥ [६]

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छुथ्स घृतं निषिक्तमविन्दथ्सौऽब्रवीत्कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तोरिति तावब्रूतां मित्रावरुणौ गोरेवावमीश्वरौ कर्तोः स्व इति तौ ततो गाꣳ समैरयताꣳ सा यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो घृतमपीड्यत तस्माँद् घृतपद्युच्यते तदस्यै जन्मोपहूतꣳ रथन्तरꣳ सह पृथिव्येत्याहु- (३६)

यं वै रथन्तरमिमामेव सहान्नाद्येनोप ह्वयत उपहूतं वामदेव्यꣳ सहान्तरिक्षेणेत्याह पशवो वै वामदेव्यं पशूनेव सहान्तरिक्षेणोप ह्वयत उपहूतं बृहथ्सह दिवेत्याहैरं वै बृहदिरामेव सह दिवोप ह्वयत उपहूताः सप्त होत्रा इत्याह होत्रा एवोप ह्वयत उपहूता धेनुः (३७)

सहरूपमेत्याह मिथुनमेवोप ह्वयत उपहूतो भक्षः सखेत्याह सोमपीथमेवोप ह्वयत उपहूताँ (४) हो इत्याहाऽऽत्मानमेवोप ह्वयत आत्मा ह्युपहूतानां वसिष्ठ इडामुप ह्वयते पशवो वा इडां पशूनेवोप ह्वयते चतुरुप ह्वयते चतुष्पादो हि पशवो मानवीत्याह मनुरुह्येता- (३८)

मग्नेऽपश्यद् घृतपदीत्याह यदेवास्यै पदाद् घृतमपीड्यत तस्मादेवमाह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येनाꣳ समैरयतां ब्रह्म देवकृतमुपहूतमित्याह ब्रह्मैवोप ह्वयते दैव्यां अध्वर्यव उपहूता उपहूता मनुष्या इत्याह देवमनुष्यानेवोप ह्वयते य इमं यज्ञमवान् ये यज्ञपतिं वर्धानित्याह (३९)

यज्ञायं चैव यजमानाय चाऽऽशिषमा शाँस्त उपहूते द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिवी एवोप ह्वयते पूर्वजे ऋतावरी इत्याह पूर्वजे ह्येते ऋतावरी देवी देवपुत्रे इत्याह देवी ह्येते देवपुत्रे उपहूतोऽयं यजमान इत्याह यजमानमेवोप ह्वयत उत्तरस्यां देवयज्यायामुपहूतो भूयसि हविष्करण उपहूतो दिव्ये धामन्नुपहूत - (४०)

इत्याह प्रजा वा उत्तरा देवयज्या पशवो भूयो हविष्करणꣳ सुवर्गो लोको दिव्यं धामेदमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामोप ह्वयते विश्वमस्य प्रियमुपहूतमित्याहाछम्बट्कारमेवोप ह्वयते॥ (४१)

आह धेनुरेतां वर्धानित्याह धामन्नुपहूतश्चतुंस्त्रिꣳशच्च॥ [७]

पशवो वा इडाँ स्वयमा दत्ते कामंमेवाऽऽत्मनां पशूनामा दत्ते न ह्यन्यः कामं पशूनां प्रयच्छति वाचस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह वाचमेव भागधेयेन प्रीणाति सदसस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह स्वगाकृत्यै चतुरवत्तं भवति हविर्वै चतुरवत्तं पशवश्चतुरवत्तं यद्धोतां प्राश्नीयाद्धोता- (४२)

ऽऽर्तिमार्च्छेद्यदग्नौ जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्याद्वाचस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह परोक्षमेवैनाञ्जुहोति सदसस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह स्वगाकृत्यै प्राश्नन्ति तीर्थ एव प्राश्नन्ति दक्षिणां ददाति तीर्थ एव दक्षिणां ददाति वि वा एतद्यज्ञं (४३)

छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राश्नन्त्यद्भिर्मार्जयन्त आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञꣳ सं तन्वन्ति देवा वै यज्ञाद्रुद्रमन्तरायन्थ्स यज्ञमविध्यत्तं देवा अभि समगच्छन्त कल्पतां न इदमिति तँऽब्रुवन्थिस्वष्टं वै नं इदं भविष्यति यदिमꣳ राधयिष्याम इति तथिस्वेष्टकृतः स्विष्टकृत्त्वं तस्याऽऽविंद्धं नि- (४४)

रंकृन्तन् यवेन सम्मितं तस्माँद्यवमात्रमवं द्येद्यज्ञायोंऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप च स्तृणीयादभि चं घारयेंदुभयतः सꣳश्चाय कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः सम्पद्यते द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै यत्तिरश्चीनंमतिहरेदनभिविद्धं यज्ञस्याभि विध्येदग्रेण परिं हरति तीर्थेनैव परिं हरति तत्पूष्णो पर्यहरन्तत् (४५)

पूषा प्राश्यं दतोंऽरुणत्तस्माँत्पूषा प्रपिष्टभागोऽदन्तको हि तं देवा अब्रुवन्वि वा अयमाँर्ध्यप्राशित्रियो वा अयमंभूदिति तद्वहुस्पतये पर्यहरन्थ्सोंऽबिभेद्बृहुस्पतिरिंत्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स एतं मन्त्रमपश्यथ्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा प्रतिं पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः (४६)

किं चन हिनस्ति सोंऽबिभेत्प्रतिगृह्णन्तं मा हिꣳसिष्यतीतिं देवस्यं त्वा सवितुः प्रसवेंऽश्विनोंर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताँभ्यां प्रतिं गृह्णामीत्यब्रवीथ्सवितृप्रसूत एवैनद्ब्रह्मणा देवताभिः प्रत्यगृह्णाथ्सोंऽबिभेत्प्राश्नन्तं मा हिꣳसिष्यतीत्यग्नेस्त्वाऽऽस्येन प्राश्नामीत्यब्रवीन्न ह्यग्नेरास्यं किं चन हिनस्ति सोंऽबिभेत् (४७)

प्राशितं मा हिꣳसिष्यतीतिं ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न हि ब्राँह्मणस्योदरं किं चन हिनस्ति बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्रह्मिष्ठोऽप वा एतस्माँत्प्राणाः क्रामन्ति यः प्राशित्रं प्राश्नात्यद्भिर्मार्जयित्वा प्राणान्थ्समृंशतेऽमृतं वै प्राणा अमृतमापः प्राणानेव यथास्थानमुप ह्वयते॥ (४८)

प्राश्नीयाद्धोता यज्ञं निरंहरन्तच्चक्षुरास्यङ्किं चन हिनस्ति सोंऽबिभेच्चतुंश्चत्वारिꣳशच्च॥ [८]

अग्नीध आ दधात्यग्निमुखानेवर्तून्प्रीणाति समिधमा दधात्युत्तरासामाहुतीनां प्रतिष्ठित्या अथो समिद्वत्येव जुंहोति परिधीन्थ्सम्माँर्ष्टि पुनात्येवैनाँन्थ्सकृथ्सकृथ्सम्माँर्ष्टि परांङिव ह्येतरहिं यज्ञश्चतुः सम्पद्यते चतुंष्पादः पशवः पशूनेवाव रुन्ध्ये ब्रह्मन्प्र स्थाँस्याम इत्याहात्र वा एतरहिं यज्ञः श्रितो - (४९)

यत्रं ब्रह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्ततं एवैनमा रंभते यद्धस्तेंन प्रमीवेंद्वैपनः स्याद्यच्छीर्ष्णा शीर्षक्तिमान्थ्स्याद्यत्तूष्णीमासीतार्स प्रत्तो यज्ञः स्यात्र तिष्ठेत्येव ब्रूयाद्वाचि वै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः श्रितस्ततं एवैनꣳ सम्प्र यंच्छति देवं सवितरेतत्ते प्रा- (५०)

ऽऽहेत्याह प्रसूँत्यै बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याह स हि ब्रह्मिष्ठः स यज्ञं पांहि स यज्ञपतिं पाहि स मां

पाहीत्याह यज्ञाय यजमानायाऽऽत्मने तेभ्य एवाऽऽशिषमा शास्तेऽनाँत्या आश्राव्याह देवान् यजेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्टा देवता अथ कतम एते देवा इति छन्दाꣳसीति ब्रूयाद्गायत्रीं त्रिष्टुभं (५१)

जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्राह्मणा वै छन्दाꣳसीति तानेव तद्यजति देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन् यदनूयाजान् यजत्यग्निमेव तथ्समिन्द्ध एतदुर्वै नामासुर आसीथ्स एतर्हि यज्ञस्याऽऽशिषमवृङ्क्त यद्ब्रूयादेत- (५२)

दुं द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याऽऽशिषं गमयेदिदं द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव यज्ञस्याऽऽशिषं गमयत्याध्र्म सूक्तवाकमुत नमोवाकमित्याहेदमराथ्स्मेति वावैतदाहोपश्रितो दिवः पृथिव्योरित्याह द्यावापृथिव्योरह्नि यज्ञ उपश्रित ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञे यजमान द्यावापृथिवी (५३)

स्तामित्याहाऽऽशिषमेवैतामा शाँस्ते यद्ब्रूयाध्र्मपावसाना च स्वध्यवसाना चेति प्रमायुको यजमानः स्याद्यदा हि प्रमीयतेऽथैमामुपावस्यति सूपचरणा च स्वधिचरणा चेत्येव ब्रूयाद्वरीयसीमेवास्मै गव्यूतिमा शाँस्ते न प्रमायुको भवति तयोराविद्यग्निरिदꣳ हविरजुषतेत्याह या अयाँक्ष्म (५४)

देवतास्ता अंरीरधामेति वावैतदाह यत्र निर्दिशेत्प्रतिवेशं यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदा शाँस्तेऽयं यजमानो-ऽसावित्याह निर्दिश्यैवैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयत्यायुरा शाँस्ते सुप्रजास्त्वमा शाँस्त इत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शाँस्ते सजातवनस्यामा शाँस्त इत्याह प्राणा वै संजाताः प्राणानेव (५५)

नान्तरैति तदग्निर्देवो देवेभ्यो वनते वयमग्नेर्मानुषा इत्याहाग्निर्देवेभ्यो वनुते वयं मनुष्येभ्य इति वावैतदाहेह गतिर्वामस्येदं च नमो देवेभ्य इत्याह याश्चैव देवता यजति याश्च न ताभ्य एवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनाँत्यै॥ (५६)

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुभमेतद्द्यावापृथिवी या अयाँक्ष्म प्राणानेव षट्त्वारिꣳशच्च॥ [९]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन्ते शंयुं बार्हस्पत्यमब्रुवन्निमं नो यज्ञꣳ स्वगा कुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणै यदेवाब्राह्मणोक्तोऽश्रद्दधानो यजाते सा मे यज्ञस्याऽऽशीरसदिति तस्माद्यदब्राह्मणोक्तोऽश्रद्दधानो यजते शंयुमेव तस्य बारहस्पत्यं यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यब्रवीत्किं मैं प्रजाया - (५७)

इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनथ्सहस्रेण यातयाद्यो लोहितं करवद्यावतः प्रस्कद्य पाꣳसून्संङ्कृह्णात् तावतः संवथ्सरान्पितृलोकं न प्र जानादिति तस्माद्ब्राह्मणाय नापं गुरेत न नि हन्यान्न लोहितं कुर्यादितावता हैनंसा भवति तच्छं योरा वृणीमह इत्याह यज्ञमेव तथ्स्वगा करोति त- (५८)

च्छं योरा वृणीमह इत्याह शंयुमेव बार्हस्पत्यं भागधेयेन समर्धयति गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतय इत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शाँस्ते सोमं यजति रेतं एव तद्दधाति त्वष्टारं यजति रेतं एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि करोति देवानां पत्नीर्यजति मिथुनत्वायाग्निं गृहपतिं यजति प्रतिष्ठित्यै जामि वा एतद्यज्ञस्य क्रियते (५९)

यदाज्येन प्रयाजा इज्यन्त आज्येन पत्नीसंयाजा ऋचमनूच्य पत्नीसंयाजानामृचा यजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वाय पङ्क्तिप्रायणो वै यज्ञः पङ्क्त्युदयनः पञ्च प्रयाजा इज्यन्ते चत्वारः पत्नीसंयाजाः संमिष्टयजुः पञ्चमं पङ्क्तिमेवानु प्र यन्ति पङ्क्तिमनूद्यन्ति॥ (६०)

प्र॒जायाः॑ करोति॒ तत्क्रि॑यते॒ त्रय॑स्त्रिꣳशच्च॥ [१०]

यु॒क्ष्वा हि दे॑व॒हूत॑मा॒ꣳ अश्वा॑ꣳ अग्ने र॒थीरि॑व। नि होता॑ पू॒र्व्यः स॑दः। उ॒त नो॑ देव दे॒वाꣳ अच्छा॑ वोचो वि॒दुष्ट॑रः। श्रद्विश्वा॒ वार्या॑ कृधि। त्वꣳ ह॒ यद्य॑विष्ठ्य॒ सह॑सः सूनवाहुत। ऋ॒तावा॑ य॒ज्ञियो॒ भुवः॑। अ॒यम॒ग्निः स॑ह॒स्रिणो॒ वाज॑स्य श॒तिन॒स्पतिः॑। मू॒र्धा क॒वी र॑यी॒णाम्। तं ने॒मिमृ॒भवो॑ य॒था न॑मस्व॒ सहू॑तिभिः। नेदी॑यो य॒ज्ञ- (६१)

म॑ङ्गिरः। तस्मै॑ नू॒नम॒भिद्य॑वे वा॒चा वि॑रूप॒ नित्य॑या। वृष्णे॑ चोदस्व सुष्टु॒तिम्। कमु॑ ष्विदस्य॒ सेन॑या॒ऽग्नेरपा॑कचक्षसः। प॒णिं गोषु॑ स्तरामहे। मा नो॑ दे॒वानां॒ विशः॑ प्रस्रा॒तीरि॑वो॒स्राः। कृ॒शं न हा॑सु॒रघ्नि॑याः। मा नः॑ समस्य दू॒ढ्यः॑ परि॑द्वेषसो अꣳह॒तिः। ऊ॒र्मिर्न नाव॒मा व॑धीत्। नम॑स्ते अग्न॒ ओज॑से गृ॒णन्ति॑ देव कृ॒ष्टयः॑। अमै॑- (६२)

र॒मित्र॑मर्दय। कु॒विथ्सु नो॒ गवि॑ष्ट॒येऽग्ने॑ सं॒वेषि॑षो र॒यिम्। उरु॑कृदु॒रु ण॑स्कृधि। मा नो॑ अ॒स्मिन्म॑हाध॒ने परा॑ वर्ग्भार॒भृद्य॑था। सं॒वर्ग॒ꣳ सꣳ र॒यिं ज॑य। अ॒न्यम॒स्मद्भि॒या इ॒यमग्ने॒ सिष॑क्तु दु॒च्छुना॑। वर्धा॑ नो॒ अम॑व॒च्छवः॑। यस्याजु॑षन्नम॒स्विनः॒ शमी॒मदु॑र्मखस्य वा। तं घेद॒ग्निर्वृ॒धाव॑ति। पर॑स्या॒ अधि॑ (६३)

सं॒वतोऽव॑राꣳ अ॒भ्या त॑र। यत्रा॒हमस्मि॒ ताꣳ अ॑व। वि॒द्मा हि ते॑ पु॒रा व॒यमग्ने॑ पि॒तुर्यथाव॑सः। अधा॑ ते सु॒म्नमी॑महे। य उ॒ग्र इ॑व शर्य॒हा ति॒ग्मशृ॑ङ्गो॒ न वꣳस॑गः। अग्ने॒ पुरो॑ रु॒रोजि॑थ। सखा॑यः॒ सं वः॑ स॒म्यञ्च॒मिष॒ꣳ स्तोमं॑ चा॒ग्नये॑। वर्ष्ठि॑ष्ठाय क्षिती॒नामू॒र्जो नप्त्रे॒ सह॑स्वते। सꣳस॒मिद्यु॑वसे वृष॒न्नग्ने॒ विश्वा॑न्य॒र्य आ। इ॒डस्प॒दे समि॑ध्यसे॒ स नो॒ वसू॒न्या भ॑र। प्रजा॑पते॒ स वे॑द॒ सोमा॑पूषणे॒मौ दे॒वौ॥ (६४)

य॒ज्ञम॒मैरधि॑ वृष॒न्नेका॒न्नविꣳश॒तिश्च॑॥ [११]

उ॒शन्त॑स्त्वा हवामह उ॒शन्तः॒ समि॑धीमहि। उ॒शन्नु॑श॒त आ व॑ह पि॒तॄन् ह॒विषे॒ अत्त॑वे। त्वꣳ सो॑म॒ प्रचि॑कितो मनी॒षा त्वꣳ रजि॑ष्ठ॒मनु॑ नेषि॒ पन्था॑म्। तव॒ प्रणी॑ती पि॒तरो॑ न इन्दो दे॒वेषु॒ रत्न॑मभजन्त॒ धीराः॑। त्वया॒ हि नः॑ पि॒तरः॑ सोम॒ पूर्वे॒ कर्मा॑णि च॒क्रुः प॑वमान॒ धीराः॑। व॒न्वन्नवा॑तः परि॒धीꣳ रपो॑र्णु वी॒रेभि॒रश्वै॑र्म॒घवा॑ भवा - (६५)

नः। त्वꣳ सो॑म पि॒तृभिः॑ संविदा॒नोऽनु॒ द्यावा॑पृथि॒वी आ त॑तन्थ। तस्मै॑ त इन्दो ह॒विषा॑ विधेम व॒यꣳ स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्। अग्नि॑ष्वात्ताः पितर॒ एह ग॑च्छत॒ सदः॑सदः सदत सुप्रणीतयः। अ॒त्ता ह॒वीꣳषि॒ प्रय॑तानि ब॒र्हिष्यथा॑ र॒यिꣳ सर्व॑वीरं दधातन। बर्हि॑षदः पितर ऊ॒त्य॑र्वागि॒मा वो॑ ह॒व्या च॑कृमा जु॒षध्वम्॑। त आ ग॒ताव॑सा॒ शन्त॑मे॒नाथा॒स्मभ्य॒ꣳ (६६)

शं योर॑र॒पो द॑धात। आहं पि॒तॄन्थ्सु॑वि॒दत्राꣳ॑ अविथ्सि॒ नपा॑तं च वि॒क्रम॑णं च॒ विष्णोः॑। ब॒र्हि॒षदो॒ ये स्व॒धया॑ सु॒तस्य॒ भज॑न्त पि॒त्वस्त इ॒हाग॑मिष्ठाः। उप॑हूताः पि॒तरो॑ बर्हि॒ष्ये॑षु नि॒धिषु॑ प्रि॒येषु॑। त आग॑मन्तु त इ॒ह श्रु॑व॒न्त्वधि॑ ब्रुवन्तु॒ ते अ॑वन्त्व॒स्मान्। उदी॑रता॒मव॑र॒ उत्परा॑स॒ उन्म॑ध्य॒माः पि॒तरः॑ सो॒म्यासः॑। असुं॒ (६७)

य ई॒युर॑वृ॒का ऋ॑त॒ज्ञास्ते नो॑ऽवन्तु पि॒तरो॒ हवे॑षु। इ॒दं पि॒तृभ्यो॒ नमो॑ अस्त्व॒द्य ये पूर्वा॑सो॒ य उप॑रास ई॒युः। ये पार्थि॑वे॒ रज॒स्या निष॑त्ता॒ ये वा॑ नू॒नꣳ सु॑वृ॒जना॑सु वि॒क्षु। अधा॒ यथा॑ नः पि॒तरः॒ परा॑सः प्र॒त्नासो॑

अग्न ऋतमांशुषाणाः। शुचीदंयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामां भिन्दन्तो अरुणीरपं व्रन्न्। यदंग्ने (६८)

कव्यवाहन पितॄन् यक्ष्यृतावृधः। प्र च हव्यानि वक्ष्यसि देवेभ्यंश्च पितृभ्य आ। त्वमंग्न ईडितो जांतवेदोऽवाँड्ढव्यानि सुरभीणिं कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अंक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयंता हवीꣳषि। मातंली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिरृक्वंभिर्वावृधानः। याꣳश्च देवा वांवृधुर्ये च देवान्थ्स्वाहाऽन्ये स्वधयाऽन्ये मंदन्ति। (६९)

इमं यंम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः। आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वंहन्त्वेना रांजन् हविषा मादयस्व। अङ्गिरोभिरा गंहि यज्ञियेंभिर्यमं वैरूपैरिह मांदयस्व। विवंस्वन्तꣳ हुवे यः पिता तेऽस्मिन् यज्ञे बरुहिष्या निषद्य। अङ्गिरसो नः पितरो नवंग्वा अथर्वाणो भृगंवः सोम्यासः। तेषाँ वयꣳ सुमतौ यज्ञियांनामपिं भद्रे सौमनसे स्यांम॥ (७०)

भवास्मभ्यमसुं यदंग्ने मदन्ति सौमनस एकंश्च॥ [१२]

[समिधश्चक्षुषी प्रजापतिराज्यं देवस्य स्फ्यम्ब्रह्मवादिनोऽद्भिरग्नेस्त्रयो मनुः पृथिव्याः पशवोऽग्नीधे देवा वै यज्ञस्यं युक्ष्वोशन्तंस्त्वा द्वादश॥१२॥ समिधो याज्या तस्मान्नाभागꣳ हि तमन्वित्याह प्रजा वा आहेत्याह युक्ष्वा हि संततिः॥७०॥ समिधः सौमनसे स्यांम॥]

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत स सर्पानसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयमतपत्यत स वयाꣳस्यसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स तृतीयमतप्यत स एतं दीक्षितवादमपश्यत्तमंवदत्ततो वै स प्रजा असृजत यत्तपस्तप्त्वा दीक्षितवादं वदति प्रजा एव तद्यजमानः (१)

सृजते यद्वै दीक्षितोऽमेध्यं पश्यत्यपाँस्माद्दीक्षा क्रामति नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाꣳ श्रेष्ठो दीक्षे मा मां हासीरित्याह नास्माद्दीक्षाऽपं क्रामति नास्य नीलं न हरो व्येति यद्वै दीक्षितमभिवर्षति दिव्या आपोऽशाँन्ता ओजो बलं दीक्षां (२)

तपाँऽस्य निर्घ्नन्त्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो बलं न दीक्षां न तपो निर्घ्नन्त्यग्निर्वै दीक्षितस्यं देवता सोऽस्मादेतरहिं तिर इव यरहि याति तमीश्वरꣳ रक्षाꣳसि हन्तोर्- (३)

भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरएता ते अस्त्वित्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते स एनꣳ सं पारयत्येदमगन्म देवयजनं पृथिव्या इत्याह देवयजनꣳ ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो यजते विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व इत्याह विश्वे ह्येतदेवा जोषयन्ते यद्ब्राह्मणा ऋग्यजुर्भ्यां यजुषा सन्तरन्त इत्याहर्ग्यजुर्भ्याꣳ ह्येष यजुषा सन्तरति यो यजते रायस्पोषेण समिषा मदेमेत्याहाऽऽशिषमेवैतामाशाँस्ते॥ (४)

यजमानो दीक्षाꣳ हन्तोर्ब्राह्मणाश्चतुर्विꣳशतिश्च॥ [१]

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाꣳ साम्राँज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोमꣳ राजानꣳ साम्राँज्यं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानाꣳ साम्राँज्यं छन्दाꣳसि खलु वै सोमस्य राज्ञः साम्राँज्यो लोकः पुरस्ताथ्सोमस्य क्रयादेवमभि मंत्रयेत साम्राँज्यमेवै- (५)

न लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानाꣳ साम्राँज्यं यो वै तानूनप्त्रस्यं प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति ब्रह्मवादिनो वदन्ति न प्राश्नन्ति न जुह्वत्यथ कं तानूनप्त्रं प्रति तिष्ठतीति प्रजापतौ मनसीति ब्रूयात्त्रिरवं जिघ्रेत्प्रजापतौ त्वा मनसि जुहोमीत्येषा वै तानूनप्त्रस्य प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यो (६)

वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यतो मन्येतानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठन्ना श्रावयेदेषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यदभिक्रम्य जुहुयात्प्रतिष्ठायां इयात्तस्माथ्समानत्र तिष्ठेता होतव्यं प्रतिष्ठित्यै यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति स्रुग्वा अस्य स्वं वायव्यमस्य (७)

स्वं चमसाँऽस्य स्वं यद्वायव्यं वा चमसं वाऽनंन्वारभ्याऽऽश्रावयेथ्स्वादियात् तस्मादन्वारभ्याऽऽश्राव्यꣳ स्वादेव नैति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः सोमो भवत्यप्रतिष्ठितः स्तोमो-

ऽप्रतिष्ठितान्युक्थान्यप्रतिष्ठितो यजमानोऽप्रतिष्ठितोऽध्वर्युर्वाऽयव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसौऽस्य प्रतिष्ठा सोमः स्तोमस्य स्तोमं उक्थानां ग्रहं वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीयं स्तोत्रमुपाकुर्यात्प्रत्येव सोमꣳ स्थापयति प्रति स्तोमं प्रत्युक्थानि प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युः॥ (८)

एव तिष्ठति यो वायव्यमस्य ग्रहं वैकान्नविꣳशतिश्च॥ [२]

यज्ञं वा एतथ्सम्भरन्ति यथ्सोमक्रयण्यै पदं यज्ञमुखꣳ हविर्धाने यरहि हविर्धाने प्राचीं प्रवर्तयेयुस्तरहि तेनाक्षमुपाञ्ज्याद्यज्ञमुख एव यज्ञमनु सं तनोति प्राञ्चमग्निं प्र हरन्त्युत्पत्नीमा नयन्त्यन्वनाꣳसि प्र वर्तयन्त्यथ वा अस्यैष धिष्णियो हीयते सोऽनु ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा (९)

प्रजां पशून् यजमानस्य शमयितोर्यरहि पशुमाप्नीतमुदश्चं नयन्ति तरहि तस्य पशुश्रपणꣳ हरेत्तेनैवैनं भागिनं करोति यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्वि कर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुश्रपणꣳ हरन्ति स वैव स्यान्निर्मन्थ्यं वा कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य प्रत्याख्यायमवं द्वेष्यस्येव ततः प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमथ्नीरन् यस्तान्कामयेतार्तिमाच्छेयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाऽऽग्नीध्रे जुहुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृङ्क्ते ताजगार्तिमाच्छेन्ति॥ (१०)

भूत्वा ततः षड्विꣳशतिश्च॥ [३]

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः। तस्मै प्रति प्र वेदय चिकित्वाꣳ अनु मन्यताम्। इमं पशुं पशुपते ते अद्य बध्नाम्यग्ने सुकृतस्य मध्यै। अनु मन्यस्व सुयजा यजाम जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम्। प्रजानन्तः प्रतिं गृह्णन्ति पूर्वे प्राणमङ्गेभ्यः पर्याचरन्तम्। सुवर्गं यांहि पथिभिर्देवयानैरोषधीषु प्रतिं तिष्ठा शरीरैः। येषामीशे (११)

पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम्। निष्क्रीतोऽयं यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य सन्तु। ये बध्यमानमनु बध्यमाना अभ्यैक्षन्त मनसा चक्षुषा च। अग्निस्ताꣳ अग्ने प्र मुंमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया संविदानः। य आरण्याः पशवो विश्वरूपा विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः। वायुस्ताꣳ अग्ने प्र मुंमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया संविदानः। प्रमुञ्चमाना (१२)

भुवनस्य रेतो गातुं धत्त यजमानाय देवाः। उपाकृतꣳ शशमानं यदस्थाज्जीवं देवानामप्येतु पाथः। नानाँ प्राणो यजमानस्य पशुना यज्ञो देवेभिः सह देवयानः। जीवं देवानामप्येतु पाथः सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः। यत्पशुर्मायुमकृतोरो वा पद्भिराहते। अग्निर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳहसः। शमितार उपेतन यज्ञं (१३)

देवेभिरिन्वितम्। पाशाँत्पशुं प्र मुंञ्चत बन्धाद्यज्ञपतिं परि। अदितिः पाशं प्र मुमोक्तेतं नमः पशुभ्यः पशुपतये करोमि। अरातीयन्तमधरं कृणोमि यं द्विष्मस्तस्मिन्प्रति मुञ्चामि पाशम्। त्वामु ते दधिरे हव्यवाहꣳ श्रृतं कर्तारमुत यज्ञियं च। अग्ने सदक्षः सतनुरुहि भूत्वाऽथं हव्या जातवेदो जुषस्व। जातवेदो वपया गच्छ देवान्त्वꣳ हि होता प्रथमो बभूथ। घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व स्वाहाकृतꣳ हविरदन्तु देवाः। स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा॥ (१४)

ईशे॑ प्रमु॒श्चमा॑ना य॒ज्ञन्त्व॑ꣳ षोड॑श च॥ [४]

प्रा॒जा॒प॒त्या वै प॒शव॒स्तेषा॑ꣳ रु॒द्रोऽधि॑पतिर्य॒देता॑भ्यामु॒पाक॑रोति॒ ताभ्या॑मे॒वैन॑ं प्रति॒प्रोच्या ल॑भत आ॒त्मनो॒ऽन्ना॑य॒स्काय॒ द्वाभ्या॑मु॒पाक॑रोति द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॒ प्रति॑ष्ठित्या उपा॒कृत्य॒ पश्चं जु॒होति॒ पाङ्क्ताः॑ प॒शवः॑ प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे मृ॒त्यवे॒ वा ए॒ष नी॑यते॒ यत्प॒शुस्तं॑ यद॑न्वा॒रभ॑त प्र॒मायु॑को॒ यज॑मानः॒ स्या॒न्नाना॑ प्रा॒णो यज॑मानस्य प॒शुनेत्या॑ह॒ व्यावृ॑त्त्यै॒ (१५)

यत्प॒शुर्मा॒युमकृतेति॑ जुहोति॒ शान्त्यै॒ शमि॑तार उपेत॒नेत्या॑ह यथायजु॒रे॒वैतद्वपायां॒ वा आँह्वि॒यमा॑णायामग्नेर्मेधो॒ऽप॑ क्रामति॒ त्वामु॒ ते द॑धिरे हव्य॒वाह॒मिति॑ व॒पाम॒भि जु॑होत्य॒ग्नेरेव मेध॒मव॑ रुन्धेऽथो॑ शृत॒त्वाय॑ पु॒रस्ताँ॑थ्स्वाहाकृतयो॒ वा अ॒न्ये दे॒वा उ॒परि॑ष्टाथ्स्वाहाकृतयो॒ऽन्ये स्वाहा॑ दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॒ स्वाहेत्य॒भितो॑ व॒पां जु॑होति॒ ताने॒वोभयाँ॑न्प्रीणाति॥ (१६)

व्यावृ॑त्त्या अ॒भितो॑ व॒पां पश्चं च॥ [५]

यो वा अ॑य॒तादेवतं॑ य॒ज्ञमु॑प॒चर॑त्या दे॒वता॑भ्यो वृश्च॒ते॒ पापी॑यान्भवति॒ यो य॑था॒देव॒तं न दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्च॒ते॒ वसी॑यान्भवत्याग्नेय्य॒र्चाग्नी॑ँ॒ प्रम॑भि मृ॑शद्वै॒ष्ण॒व्या ह॑वि॒र्धान॑माग्नेय्या स्रु॒चो॑ वायु॒व्य॑या वायु॒व्या॑न्यैन्द्रि॒या सदो॑ यथादेव॒तमे॒व य॒ज्ञमुप॑ चरति॒ न दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्च॒ते॒ वसी॑यान्भवति यु॒नज्मि॑ ते पृथि॒वीं ज्योति॑षा स॒ह यु॒नज्मि॑ वा॒युम॒न्तरि॑क्षेण (१७)

ते स॒ह यु॒नज्मि॒ वाच॑ꣳ स॒ह सूर्ये॑ण ते यु॒नज्मि॑ ति॒स्रो वि॒पृचः॒ सूर्य॑स्य ते। अ॒ग्निर्दे॒वता॑ गाय॒त्री छन्दं॑ उपा॒ꣳशोः॒ पात्र॑मसि॒ सोमो॑ दे॒वता॑ त्रि॒ष्टुप्छन्दो॑ँऽन्तर्या॒मस्य॒ पात्र॑मसीन्द्रो॑ दे॒वता॒ जग॑ती॒ छन्दं॒ इन्द्रवायुवोः॒ पात्र॑मसि॒ बृह॒स्पति॑र्दे॒वता॑ऽनु॒ष्टुप्छन्दो॑ मि॒त्रावरु॑णयोः॒ पात्र॑मस्य॒श्विनौ॑ दे॒वता॑ प॒ङ्क्तिश्छन्दो॒ऽश्विनोः॒ पात्र॑मसि॒ सूर्यो॑ दे॒वता॑ बृह॒ती (१८)

छन्दः॑ शु॒क्रस्य॒ पात्र॑मसि चन्द्रमा॑ दे॒वता॑ स॒तोबृ॑ह॒ती छन्दो॑ म॒न्थिनः॒ पात्र॑मसि॒ विश्वे॑ दे॒वा दे॒वतो॒ष्णिहा॒ छन्दं॑ आग्रय॒णस्य॒ पात्र॑मसीन्द्रो॑ दे॒वता॑ क॒कुच्छन्दं॑ उ॒क्थाना॑ं पात्र॑मसि पृथि॒वी दे॒वता॑ वि॒राड्छन्दो॑ ध्रु॒वस्य॒ पात्र॑मसि॥ (१९)

अ॒न्तरि॑क्षेण बृह॒ती त्रय॑स्त्रिꣳशच्च॥ [६]

इ॒ष्टर्गो॒ वा अ॑ध्व॒र्युर्य॑ज॒मानस्येष्टे॒र्गः॒ खलु॒ वै पूर्वो॒ऽर्ष्टः॒ क्षीय॑त आस॒न्यो॑न्मा॒ मन्त्रा॑त्पाहि॒ कस्या॑श्चिद॒भिश॑स्त्या॒ इति॑ पु॒रा प्रा॑तरनुवा॒काञ्जु॑हुयादा॒त्मन॑ ए॒व तद॑ध्व॒र्युः॒ पु॒रस्ता॒च्छर्म॑ नह्य॒तेऽना॑र्त्यै॒ संवे॒शाय॑ त्वोपवे॒शाय॑ त्वा गायत्रि॒याञ्त्रि॒ष्टुभो॒ जग॑त्या अ॒भिभू॑त्यै॒ स्वाहा॒ प्राणा॑पानौ मृ॒त्योर्मा॑ पातं॒ प्राणा॑पानौ॒ मा मा॑ हासिष्टं दे॒वता॑सु॒ वा ए॒ते प्रा॑णापा॒नयो॒र्- (२०)

व्याय॑च्छन्ते॒ येषा॒ꣳ सोमः॑ समृ॒च्छते॑ संवे॒शाय॑ त्वोपवे॒शाय॒ त्वेत्या॑ह॒ छन्दा॑ꣳसि वै सं॒वेश॑ उपवे॒शश्छन्दो॑भिरे॒वास्य॒ छन्दा॑ꣳसि वृङ्क्ते॒ प्रति॑व॒न्त्याज्या॑नि भवन्त्य॒भिजि॑त्यै म॒रुत्व॑तीः॒ प्रति॒पदो॒ विजि॑त्या॒ उभे बृ॑ह॒द्रथ॑न्त॒रे भ॑वत इ॒यं वाव र॑थन्त॒रम॒सौ बृ॑हदा॒भ्यामे॒वैन॑मन्त॒रैत्य॒द्य वाव र॑थन्त॒रꣳ श्वो बृ॑हद॒द्याश्वादे॒वैन॑मन्त॒रेति॑ भू॒तं (२१)

वाव र॑थन्त॒रं भ॑वि॒ष्यद्बृ॒हद्भू॒ताच्चै॒वैनं॑ भविष्य॒तश्चा॒न्तरे॑ति॒ परि॑मितं॒ वाव र॑थन्त॒रमप॑रिमितं बृ॒हत्परि॑मिताच्चै॒वैन॒मप॑रिमिताच्चा॒न्तरे॑ति विश्वामित्रजमद॒ग्नी वसि॑ष्ठेनास्पर्धेता॒ꣳ स ए॒तज्ज॒मद॑ग्निर्विह॒व्य॑मपश्य॒त्तेन॒ वै स वसि॑ष्ठस्येन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मवृङ्क्त॒ यद्वि॑ह॒व्यꣳ श॒स्यत॑ इन्द्रि॒यमे॒व तद्वी॒र्यं॑ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृङ्क्ते॒ यस्य॒ भूया॑ꣳसो यज्ञक्र॒तव॒ इत्या॑हुः॒ स दे॒वता॑ वृङ्क्त॒ इति॒ यद्य॑ग्निष्टो॒मः सोमः॑ प॒रस्ता॒थ्स्यादु॒क्थ्यं॑ कुर्वीत॒ यद्यु॒क्थ्यः॑ स्याद॑तिरा॒त्रं कु॑र्वीत यज्ञक्र॒तुभि॑रे॒वास्य॑ दे॒वता॑ वृङ्क्ते॒ वसी॑यान्भवति॥ (२२)

प्रा॒णा॒पा॒नयो॑र्भू॒तं वृ॑ङ्क्ते॒ऽष्टावि॑ꣳशतिश्च॥ [७]

नि॒ग्रा॒भ्याः॑ स्थ देव॒श्रुत॒ आयु॑र्मे तर्पयत प्रा॒णं मे॑ तर्पयतापा॒नं मे॑ तर्पयत व्या॒नं मे॑ तर्पयत॒ चक्षु॑र्मे तर्पयत॒ श्रोत्रं॑ मे तर्पयत॒ मनो॑ मे तर्पयत॒ वाचं॑ मे तर्पयता॒ऽऽत्मानं॑ मे तर्पय॒ताङ्गा॑नि मे तर्पयत प्र॒जां मे॑ तर्पयत प॒शून्मे॑ तर्पयत गृ॒हान्मे॑ तर्पयत ग॒णान्मे॑ तर्पयत स॒र्वग॑णं मा तर्पयत त॒र्पय॑त मा (२३)

ग॒णा मे॒ मा वि तृ॑ष॒न्नोष॑धयो॒ वै सोम॑स्य॒ विशो॒ विशः॒ खलु॒ वै राज्ञः॒ प्रदा॑तोरीश्व॒रा ऐ॒न्द्रः सोमोऽवी॑वृधं वो॒ मन॑सा सुजाता॒ ऋत॑प्रजाता॒ भग॒ इद्वः॑ स्याम। इन्द्रे॑ण दे॒वीर्वी॒रुधः॑ संविदा॒ना अनु॑ मन्यन्ता॒ꣳ सव॑नाय॒ सोम॒मित्या॒हौष॑धीभ्य ए॒वैन॒ꣳ स्वायै॑ वि॒शः स्वायै॑ दे॒वता॑यै नि॒र्याच्या॒भि षु॑णोति॒ यो वै सोम॑स्याभिषू॒यमा॑णस्य (२४)

प्रथ॒मोऽ॑ꣳशुः स्कन्द॑ति॒ स ई॑श्व॒र इ॑न्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प्र॒जां प॒शून् यज॑मानस्य॒ निर्ह॑न्तो॒स्तम॒भि म॑न्त्रये॒ताऽऽ मा॑स्कान्थ्स॒ह प्र॒जया॑ स॒ह रा॒यस्पोषे॑णेन्द्रि॒यं मे॑ वी॒र्यं॑ मा निर्व॑धी॒रित्या॒शिष॑मे॒वैतामा शा॑स्त इन्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्य॑स्य प्र॒जायै॑ पशू॒नामनि॑र्घाताय द्र॒फ्सश्च॑स्कन्द पृथि॒वीमनु॒ द्यामि॒मं च॒ योनि॒मनु॒ यश्च॒ पूर्वः॑। तृ॒तीयं॒ योनि॒मनु॑ स॒ञ्चर॑न्तं द्र॒फ्सं जु॑हो॒म्यनु॑ स॒प्त होत्राः॑॥ (२५)

त॒र्पय॑त माऽभिषू॒यमा॑णस्य॒ यश्च॒ दश॑ च॥ [८]

यो वै दे॒वान्दे॑वयश॒सेना॒र्पय॑ति मनु॒ष्या॑न्मनुष्ययश॒सेन॑ देवयश॒स्ये॑व दे॒वेषु॒ भव॑ति मनुष्ययश॒सी म॑नु॒ष्ये॑षु॒ यान्प्रा॒चीन॑माग्रय॒णाद् ग्रहा॑न्गृह्णी॒यात् तानु॑पा॒ꣳशु गृ॑ह्णीया॒द्यानू॒र्ध्वाꣳस्तानु॑पब्दि॒मतो॑ दे॒वाने॒व तद्दे॑वयश॒सेना॑र्पयति मनु॒ष्या॑न्मनुष्ययश॒सेन॑ देवयश॒स्ये॑व दे॒वेषु॑ भवति मनुष्ययश॒सी म॑नु॒ष्ये॑ष्व॒ग्निः प्रा॑तःसव॒ने पा॑त्व॒स्मान् वै॑श्वान॒रो म॑हि॒ना वि॒श्वश॑म्भूः। स नः॑ पाव॒को द्रवि॑णं दधा॒- (२६)

त्वायु॑ष्मन्तः स॒हभ॑क्षाः स्याम। विश्वे॑ दे॒वा म॒रुत॒ इन्द्रो॑ अ॒स्मान॒स्मिन्द्वि॒तीये॒ सव॑ने॒ न ज॑ह्युः। आयु॑ष्मन्तः प्रि॒यमे॑षां॒ वद॑न्तो व॒यं दे॒वाना॑ꣳ सुम॒तौ स्या॑म। इ॒दं तृ॒तीय॒ꣳ सव॑नं कवी॒नामृ॒तेन॒ ये च॑म॒समैर॑यन्त। ते सौ॑धन्व॒नाः सुव॑रानशा॒नाः स्वि॑ष्टिं नो अ॒भि वसी॑यो नयन्तु। आ॒यत॑नवती॒र्वा अ॒न्या आहु॑तयो हू॒यन्ते॑ऽनायत॒ना अ॒न्या या आ॑घा॒रव॑ती॒स्ता आ॒यत॑नवती॒र्याः (२७)

सौ॒म्यास्ता अ॑नायत॒ना ऐ॑न्द्रवाय॒वमा॒दाया॑ऽऽघा॒रमा घा॑रयेदध्व॒रो य॒ज्ञो॑ऽयम॑स्तु देवा॒ ओष॑धीभ्यः प॒शवे॑ नो॒ जना॑य॒ विश्व॑स्मै भू॒ताया॑ध्व॒रो॑ऽसि॒ स पि॑न्वस्व घृ॒तव॑द्देव सो॒मेति॑ सौ॒म्या ए॒व तदाहु॑तीरा॒यत॑नवतीः करोत्या॒यत॑नवान्भवति॒ य ए॒वं वेदाथो॒ द्यावा॑पृथि॒वी ए॒व घृ॒तेन॒ व्यु॑नत्ति॒ ते व्यु॑त्ते उपजीव॒नीये॑ भवत उपजीव॒नीयो॑ भवति॒ (२८)

य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व विदेगौपत्यꣳ रायस्पोषꣳ सुवीर्यꣳ संवथ्सरीणाꣳ स्वस्तिम्। मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजथ्स नाभानेदिष्ठं ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजथ्स आगच्छथ्सोऽब्रवीत्कथा मा निरभागिति न त्वा निरभाक्षमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्तमासते ते (२९)

सुवर्गं लोकं न प्र जानन्ति तेभ्य इदं ब्राह्मणं ब्रूहि ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशवस्ताꣳस्ते दास्यन्तीति तदेभ्योऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशव आसन्तानस्मा अददुस्तं पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छथ्सोऽब्रवीन्मम वा इमे पशव इत्यदुर्वै (३०)

मह्यमिमानित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ हीयते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यꣳ सोऽब्रवीद्यज्ञे मा भजाथ ते पशून्नाभि मꣳस्य इति तस्मा एतं मन्थिनꣳ सꣳस्रावमजुहोत्ततो वै तस्य रुद्रः पशून्नाभ्यमन्यत यत्रैतमेवं विद्वान्मन्थिनꣳ सꣳस्रावं जुहोति न तत्र रुद्रः पशूनभि मन्यते॥ (३१)

दधात्वायतनवतीर्या उपजीवनीयो भवति तेऽदुर्वै यत्रैतमेकादश च॥ [९]

जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक्। यद्वाचो मधुमत्तस्मिंन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै। ऋचा स्तोमꣳ समर्धय गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि। यस्तौ द्रफ्सः स्कन्दति यस्तें अꣳशुर्बाहुच्युतो धिषणयोरुपस्थात्। अध्वर्योर्वा परि यस्ते पवित्राथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यो द्रफ्सो अꣳशुः पतितः पृथिव्यां परिवापात् (३२)

पुरोडाशात्करम्भात्। धानासोमान्मन्थिनं इन्द्र शुक्राथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यस्तौ द्रफ्सो मधुमाꣳ इन्द्रियावान्थ्स्वाहाकृतः पुनरप्येतिं देवान्। दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षाथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। अध्वर्युर्वा ऋत्विजां प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो योक्तव्यं इत्याहुर्वागंग्रेगा अग्रं एत्वृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती प्राणान्पशुषु प्रजां मयिं (३३)

च यजमाने चेत्याह वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्बहौन्गृहीत्वा बंहिष्पवमानꣳ सर्पन्ति परांञ्चो हि यन्ति परांचीभिः स्तुवतें वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपं तिष्ठते यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्विष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ सहन्त्य। प्र ते धारा मधुश्चुत उथ्सं दुहते अक्षितमित्याह यदेवास्य शयानस्योपशुष्यंति तदेवास्यैतेना प्याययति॥ (३४)

परिवापात्प्रजां मयिं दुहते चतुर्दश च॥ [१०]

अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥ गोमाꣳ अग्नेऽविमाꣳ अश्वी यज्ञो नृवथ्संखा सदमिदप्रमृष्यः। इडावाꣳ एषो असुर प्रजावान्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥ आ प्यायस्व सं तें॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये। अस्माकमस्तु केवलः॥ तन्नस्तुरीपमध पोषयित्नु देवं त्वष्टर्वि रराणः स्यस्व। यतो वीरः (३५)

कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः। शिवस्त्वष्टरिहा गहि विभुः पोषं उत त्मना। यज्ञेयज्ञे न उदव। पिशङ्गरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः। प्रजां त्वष्टा वि ष्यतु नाभिमस्मे अथा देवानामप्येतु पाथः। प्र णो देव्या नो दिवः। पीपिवाꣳसꣳ सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः। धुक्षीमहि

प्र॒जामिषम्॑। (३६)

ये ते॑ सरस्व ऊ॒र्मयो॒ मधु॑मन्तो घृत॒श्चुतः॑। तेषां॑ ते सुम्न॒मीम॑हे। यस्य॑ व्र॒तं प॒शवो॒ यन्ति॒ सर्वे॒ यस्य॑ व्र॒तमु॑प॒तिष्ठ॑न्त॒ आपः॑। यस्य॑ व्र॒ते पु॑ष्टि॒पति॒र्निवि॑ष्ट॒स्त१ं सर॑स्वन्त॒मव॑से हुवेम। दि॒व्य१ं सु॑प॒र्णं व॑य॒सं बृ॒हन्त॑म॒पां गर्भं॑ वृष॒भमोष॑धीनाम्। अ॒भी॒प॒तो वृ॑ष्ट्या त॒र्पय॑न्तं त१ं सर॑स्वन्त॒मव॑से हुवेम। सिनी॑वालि॒ पृथु॑ष्टुके॒ या दे॒वाना॒मसि॒ स्वसा॑। जु॒षस्व॑ ह॒व्य- (३७)

माहु॑तं प्र॒जां दे॑वि दिदिड्डि नः। या सु॑पा॒णिः स्व॑ङ्गु॒रिः सु॒षू॒मा ब॒हू॒सूव॑री। तस्यै॑ वि॒श्पत्नि॑यै ह॒विः सि॑नीवा॒ल्यै जु॑होतन। इन्द्र॑ वो वि॒श्वत॒स्परीन्द्र॑ नरः। असि॑तवर्णा॒ हर॑यः सु॒प॒र्णा मिहो॒ वसा॑ना॒ दिव॒मुत्प॑तन्ति। त आऽव॑वृत्र॒न्थ्सद॑नानि कृ॒त्वादित्पृ॑थि॒वी घृ॒तैर्व्यु॑द्यते। हिर॑ण्यकेशो॒ रज॑सो विसा॒रेऽहि॒र्धुनि॒र्वात॑ इव॒ ध्रज॑ीमान्। शुचि॑भ्राजा उ॒षसो॒ (३८)

नवे॑दा॒ यश॑स्वतीरप॒स्युवो॒ न स॒त्याः। आ ते॑ सुप॒र्णा अ॑मिनन्त॒ एवैः॑ कृ॒ष्णो नो॑नाव वृष॒भो यदी॒दम्। शि॒वाभि॒र्न स्म॑यमानाभि॒रागा॒त्पत॑न्ति॒ मिहः॑ स्त॒नय॑न्त्य॒भ्रा। वा॒श्रेव॑ वि॒द्युन्मि॑माति वत्स॒ं न मा॒ता सि॑ंषक्ति॑। यदे॑षां वृ॒ष्टिरस॑र्जि॒। पर्व॑तश्चि॒न्महि॑ वृ॒द्धो बि॑भाय दि॒वश्चि॒त्सानुं॑ रेजत स्व॒ने वः॑। यत्क्रीडं॑थ मरुत - (३९)

ऋ॒ष्टिम॑न्त आपं इव सध्रि॒यंञ्चो॑ धवध्वे। अ॒भि क्र॑न्द स्त॒नय॒ गर्भ॒मा धा॑ उद॒न्वता॒ परि॑ दीया॒ रथे॑न। दृति॒ं सु क॑रप॒ विषि॑तं॒ न्य॑ञ्च१ं स॒मा भ॑वन्तू॒द्वतां॑ निपा॒दाः। त्वं त्या चि॒दच्यु॒ताग्ने॑ प॒शुर्न यव॑से। धामा॑ ह॒ यत्ते॑ अजर॒ वना॑ वृ॒श्चन्ति॒ शिक्व॑सः। अग्ने॒ भूरी॑णि॒ तव॑ जा॒तवे॑दो दे॒व॑ स्वधावोऽमृतं॑स्य॒ धाम॑। याश्च॑ (४०)

मा॒या मा॒यिनां॑ विश्वमिन्व॒ त्वे पू॒र्वीः स॑न्दधुः॒ पृ॑ष्टबन्धो। दि॒वो नो॑ वृ॒ष्टिं म॑रुतो ररीध्वं॒ प्र पि॑न्वत॒ वृष्णो॒ अश्व॑स्य॒ धाराः॑। अ॒व॒डि॒तेन॑ स्तनयि॒ष्णुनेह्य॒पो नि॑षि॒ञ्चन्न॑सु॒रः पि॒ता नः॑। पिन्व॑न्त्य॒पो म॒रुतः॑ सु॒दान॑वः॒ पयो॑ घृ॒तव॑द्विदथे॒ष्वा॒भुवः॑। अत्यं॒ न मि॒हे वि न॑यन्ति वा॒जिन॒मुथ्सं॑ दुहन्ति स्त॒नय॑न्त॒मक्षि॑तम्। उ॒द॒प्रुतो॑ मरुत॒स्ता१ं इ॑यर्त॒ वृष्टिं॑ (४१)

ये विश्वे॑ म॒रुतो॑ जु॒नन्ति॑। क्रोशा॑ति॒ गर्दा॑ क॒न्येव॑ तु॒न्ना पेरु॑ तुञ्जा॒ना पत्ये॑व जा॒या। घृ॒तेन॒ द्यावा॑पृथि॒वी मधु॑ना॒ सम॑ङ्क्षत॒ पय॑स्वतीः कृणुताऽऽप॒ ओष॑धीः। ऊर्जं॑ च॒ तत्र॑ सुम॒तिं च॑ पिन्वथ॒ यत्रा॑ नरो मरुतः सि॒श्चथा॒ मधु॑। उदु॒ त्यं चि॒त्रम्। और्व॑भृ॒गुव॒च्छुचि॑मप्रवा॒नव॒दा हु॑वे। अ॒ग्निं१ सं॑मु॒द्रवा॑ससम्। आ स॒व१ं स॑वि॒तुर्य॑था॒ भग॑स्येव भु॒जिं१ हु॑वे। अ॒ग्निं१ सं॑मु॒द्रवा॑ससम्। ह॒वे वा॑तस्व॒नं क॒विं प॒र्जन्य॑क्रन्द्य१ं सहः॑। अ॒ग्निं१ सं॑मु॒द्रवा॑ससम्॥ (४२)

वी॒र इष१ं ह॒व्यमु॒षसो॑ मरुतश्च॒ वृष्टिं॒ भग॑स्य॒ द्वाद॑श च॥ [११]

[प्र॒जाप॑तिरकामयतै॒ष ते॑ य॒ज्ञं वै प्र॒जाप॑ते॒र्जाय॑मानाः प्राजा॒प॒त्या यो वा अ॑य॑थादेवतमि॒ष्टगौ॑ निग्रा॒भ्यौ॑ स्थ॒ यो वै दे॒वां जु॒ष्टो॒ऽग्निना॑ र॒यिमेका॑दश॥११॥ प्र॒जाप॑तिरकामयत प्र॒जाप॑ते॒र्जाय॑माना॒ व्याय॑च्छन्ते॒ मह्य॑मि॒मान्मा॒याया मा॒यिनां॒ द्विच॑त्वारि१ं॒शत्॥४२॥ प्र॒जाप॑तिरकामयताग्नि१ं सं॑मु॒द्रवा॑ससम्॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यो वै पवमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वा रभे स्वस्ति मा सं पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुप्छन्दा अनु त्वा रभे स्वस्ति मा सं पारय सघासि जगतीछन्दा अनु त्वा रभे स्वस्ति मा सं पारयेत्याहैते (१)

वै पवमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै पवमानस्य सन्तति वेद सर्वमायुरेति न पुराऽऽयुषः प्र मीयते पशुमान्भवति विन्दते प्रजा पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ वा अस्यैतेऽगृहीता द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्ताग् यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमान वि (२)

च्छिन्द्यात् तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिंद्येतोपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय त्वेत्याधवनीयं विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृत पवमानमेव तथ्सं तनोति सर्वमायुरेति न पुराऽऽयुषः प्र मीयते पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्॥ (३)

एते वि द्विचत्वारिꣳशच्च॥ [१]

त्रीणि वाव सवनान्यथं तृतीयꣳ सवनमवं लुम्पन्त्यनꣳशु कुर्वन्तं उपाꣳशुꣳ हुत्वोपाꣳशुपात्रेऽꣳशुमवास्य तं तृतीयसवनेऽपिमृज्याभि षुणुयाद्यदाप्याययति तेनाꣳशुमद्यदभिषुणोति तेनर्जीषि सर्वाण्येव तथ्सवनान्यꣳशुमन्ति शुक्रवन्ति समावद्वीर्याणि करोति द्वौ संमुद्रौ वितंतावजूर्यौ पर्यावर्तेते जठरेव पादौ। तयोः पश्यन्तो अति यन्त्यन्यमपश्यन्तः (४)

सेतुनाऽतिं यन्त्यन्यम्। द्वे द्रप्सी सततीं वस्त एकः केशी विश्वा भुवनानि विद्वान्। तिरोधायैत्यसितं वसानः शुक्रमा दत्ते अनुहाय जायैं। देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एतं महायज्ञमपश्यन्तमंतन्वताऽग्निहोत्रं व्रतमकुर्वत तस्माद् द्विव्रतः स्याद् द्विरह्यग्निहोत्रं जुह्वति पौर्णमासं यज्ञमग्नीषोमीयं (५)

पशुमकुर्वत दाश्यं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वत वैश्वदेवं प्रातःसवनमकुर्वत वरुणप्रघासान्माध्यंदिनꣳ सवनꣳ साकमेधान्पितृयज्ञं त्र्यंम्बकाꣳस्तृतीयसवनमकुर्वत तमेषामसुरा यज्ञमन्ववाजिगाꣳसन्तं नान्ववायन्तेऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा इमे देवा अभूवन्निति तदध्वरस्याध्वरत्वं ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं विद्वान्थ्सोमेन यजते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (६)

अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयमात्मना परा त्रीणि च॥ [२]

परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वान् देवान्परिभूर्मा सह ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमर्वते शꣳ राजन्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य ददितारः स्याम। तस्यं मे रास्व तस्यं ते भक्षीय तस्यं त इदमुन्मृजे। प्राणायं मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वापानायं व्यानायं वाचे (७)

दक्षकृतुभ्यां चक्षुर्भ्यां मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथाꣳ श्रोत्रायाऽऽत्मनेऽङ्गेभ्य आयुषे वीर्याय विष्णोरिन्द्रस्य

विश्वेषां देवानाँ ज़ठरंमसि वर्चोदा मे वर्चसे पवस्व कोऽसि को नाम कस्मै त्वा काय त्वा यं त्वा सोमेनातीतृपुं यं त्वा सोमेनामीमद॒ सुप्रजाः प्रजया भूयास॒ सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषः पोषैर्विश्वेभ्यो मे रूपेभ्यो वर्चोदा - (८)

वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य त इदमुन्मृजे। बुभूषन्नवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो भूत्याऽभि पवते ब्रह्मवर्चसकामोऽवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो ब्रह्मवर्चसेनाभि पवत आमयाव्य- (९)

वैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्त आयुषाऽभि पवतेऽभिचरन्नवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तः प्राणापानाभ्यां वाचो दक्षक्रतुभ्यां चक्षुर्भ्यां श्रोत्राभ्यामात्मनोऽङ्गेभ्य आयुषोऽन्तरेति ताजक्प्र धन्वति॥ (१०)

वाचे रूपेभ्यो वर्चोदा आमयावी पञ्चत्वारि॒शच्च॥ [३]

स्फ्यः स्वस्तिर्विघनः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्तिः। यज्ञियां यज्ञकृतः स्थ ते माऽस्मिन् यज्ञ उप ह्वयध्वमुप मा द्यावापृथिवी ह्वयेतामुपाँस्तावः कलशः सोमो अग्निरुप देवा उप यज्ञ उप मा होत्रा उपहूवे ह्वयन्तां नमोऽग्नये मखघ्ने मखस्य मा यशोऽर्यादित्यांहवनीयमुप तिष्ठते यज्ञो वै मखो (११)

यज्ञं वाव स तदंहन्तस्मां एव नमस्कृत्य सदः प्र संपत्यात्मनोऽनाँत्यै नमो रुद्राय मखघ्ने नमस्कृत्या मा पाहीत्याग्नीध्रं तस्मां एव नमस्कृत्य सदः प्र संपत्यात्मनोऽनाँत्यै नम इन्द्राय मखघ्न इंन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरितिं होत्रीयमाशिषमेवैतामा शाँस्त इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय या वै (१२)

देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्प्रसर्पति न सदस्यार्तिमाच्छ्रंति नमोऽग्नये मखघ्न इत्याहैता वै देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्प्रसर्पति न सदस्यार्तिमाच्छ्रंति दृढे स्थः शिथिरे समीची मा॒हंसस्पात॒ सूर्यो मा देवो दिव्याद॒हंसस्पातु वायुरन्तरिंक्षा- (१३)

दग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्यो देवी द्वारो मा मा सन्ताँसं नमः सदंसे नमः सदंसस्पतये नमः सखीनां पुरोगाणां चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या अहे दैधिषव्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने सीद योऽस्मत्पाकंतर उन्निवत उदुद्वतश्च गेषं पातं माँ द्यावापृथिवी अद्याहुः सदो वै प्रसर्पन्तं (१४)

पितरोऽनु प्र संपन्ति त एनमीश्वरा हि॒सितोः सदः प्रसृप्य दक्षिणार्धं परैक्षतागन्त पितरः पितृमानहं युष्माभिर्भूयास॒ सुप्रजसो मया यूयं भूयास्तेति तेभ्य एव नमस्कृत्य सदः प्र संपत्यात्मनोऽनाँत्यै॥ (१५)

मखो वा अन्तरिक्षात्प्रसर्पन्तन्नयंस्मि॒शच्च॥ [४]

भक्षेहि मा विंश दीर्घायुत्वायं शन्तनुत्वायं रायस्पोषाय वर्चसे सुप्रजास्त्वायेहिं वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदोऽस्यश्विनोस्त्वा बाहुभ्या॒ सध्यासं नृचक्षसं त्वा देव सोम सुचक्षा अवं ख्येषं मन्द्राभिर्भूतिः केतुर्युज्ञानां वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु मन्द्रा स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहिं विश्वचर्षणे (१६)

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मा हरिवर्ण प्र चर क्रत्वे दक्षाय रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मा राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि त्विषा वधीः। वृषणे शुष्मायाऽऽयुषे वर्चसे॥ वसुमद्गणस्य सोम देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रछन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि रुद्रवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यन्दिनस्य सवनस्य त्रिष्टुछन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य (१७)

पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयाम्यादित्यवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीछन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यम्। भवा वाजस्य सङ्गथे। हिन्वं मे गात्रा हरिवो गुणान्मे मा वि तीतृषः। शिवो मे सप्तऋषीनुप तिष्ठस्व मा मेऽवाङ्गाभिमतिं (१८)

गाः। अपाम सोममृमृता अभूमादर्श्म ज्योतिरविदाम देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य। यन्मं आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्ज्जातवेदा विचर्षणिः। पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना युवं चक्षुरा धत्तमक्ष्योः। इष्टयजुषस्ते देव सोम स्तुतस्तोमस्य (१९)

शस्तोक्थस्य हरिवत इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि। आपूर्याः स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन च। एतत्ते तत ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वं नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शुष्माय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः (२०)

स्वधायै नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय पितरो नमो वो य एतस्मिंल्लोके स्थ युष्माꣳस्तेऽनु यैऽस्मिंल्लोके मां तेऽनु य एतस्मिंल्लोके स्थ यूयं तेषां वसिष्ठा भूयास्त यैऽस्मिंल्लोकेऽहं तेषां वसिष्ठो भूयासं प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि ता बभूव। (२१)

यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्। देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनसोऽवयजनमसि पितृकृतस्यैनसोऽवयजनमस्यफ्सु धौतस्य सोम देव ते नृभिः सुतस्येष्टयजुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य यो भक्षो अश्वसनिर्यो गोसनिस्तस्य ते पितृभिर्भक्षं कृतस्योपहूतस्योपहूतो भक्षयामि॥ (२२)

विश्वचर्षणे त्रिष्टुप्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्यातिं स्तुतस्तोमस्य जीवाय नमो वः पितरो बभूव चतुश्चत्वारिꣳशच्च॥ [५]

महीनां पयोऽसि विश्वेषां देवानां तनूरृक्ष्यासमद्य पृषतीनां ग्रहं पृषतीनां ग्रहोऽसि विष्णोर्हृदयमस्येकमिष विष्णुस्त्वाऽनु वि चक्रमे भूतिर्दध्रा घृतेन वर्धतां तस्यं मेष्टस्यं वीतस्य द्रविणमा गम्याज्ज्योतिरसि वैश्वानरं पृश्निंयै दुग्धं यावती द्यावापृथिवी मंहित्वा यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्थुः। तावन्तमिन्द्र ते (२३)

ग्रहꣳ सहोर्जा गृह्णाम्यस्तृतम्। यत्कृष्णशकुनः पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः स्युर्यच्छ्वाऽवमृशेच्चतुष्पादोऽस्य पशवः प्रमायुकाः स्युर्यथ्स्कन्देद्यजमानः प्रमायुकः स्यात्पशवो वै पृषदाज्यं पशवो वा एतस्यं स्कन्दन्ति यस्यं पृषदाज्यꣳ स्कन्दति यत्पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति पशूनेवास्मै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृषदाज्यं प्राणो वा (२४)

एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यꣳ स्कन्दति यत्पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय गृह्णात्यमृतं वै हिरण्यं प्राणः पृषदाज्यममृतमेवास्य प्राणे दधाति शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियं आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यश्वमव घ्रापयति प्राजापत्यो वा अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनेः प्राणं निर्मिमीते वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यस्य पृषदाज्यꣳ स्कन्दति वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञꣳ सं तनोति॥ (२५)

ते पृषदाज्यं प्राणो वै योनेः प्राणं द्वाविꣳशतिश्च॥ [६]

देव सवितरेतत्ते प्राऽऽह तत्प्र च सुव प्र च यज बृहस्पतिर्ब्रह्माऽऽयुष्मत्या ऋचो मा गात तनूपाथ्साम्नः सत्या व आशिषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत स्तुत देवस्य सवितुः प्रसवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जं मह्यꣳ स्तुतं दुहामा माँ स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छुस्रस्य शुस्र- (२६)

मस्यूर्जं मह्यꣳ शुस्रं दुहामा मा शुस्रस्य शुस्रं गम्यादिन्द्रियावन्तो वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्। सा मे सत्याशीर्देवेषु भूयाद् ब्रह्मवर्चसं मा गम्यात्। यज्ञो बभूव स आ बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मा॒ अधिपतीन्करोतु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्। यज्ञो वा वै (२७)

यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा यज्ञं दुहे स यः स्तुतशुस्रयोर्दोहमविद्वान् यजते तं यज्ञो दुहे स इष्ट्वा पापीयान्भवति य एनयोर्दोहं विद्वान् यजते स यज्ञं दुहे स इष्ट्वा वसीयान्भवति स्तुतमस्यूर्जं मह्यꣳ स्तुतं दुहामा माँ स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छुस्रस्य शुस्रमस्यूर्जं मह्यꣳ शुस्रं दुहामा मा शुस्रस्य शुस्रं गम्यादित्याहैष वै स्तुतशुस्रयोर्दोहस्तं य एवं विद्वान् यजते दुह एव यज्ञमिष्ट्वा वसीयान्भवति॥ (२८)

शुस्रं वै शुस्रन्दुहाद्वाविꣳशतिश्च॥ [७]

श्येनाय पत्वने स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय
नमो विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय
नमः परिधये जनप्रथनाय स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय
नम ऊर्जे होत्राणाꣳ स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय
नमः पयसे होत्राणाꣳ स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय
नमः प्रजापतये मनवे स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय
नम ऋतमृतपाः सुवर्वाट्थ्स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय
नमस्तृम्पन्ताꣳ होत्रा मधोर्घृतस्य यज्ञपतिमृषय एनसा (२९)

ऽऽहुः। प्रजा निर्भक्ता अनुतप्यमाना मधव्यौ स्तोकावप तौ रराध। सं नस्ताभ्याꣳ सृजतु विश्वकर्मा घोरा ऋषयो नमो अस्त्वेभ्यः। चक्षुष एषां मनसश्च सन्धौ बृहस्पतये महि षद्युमन्नमः। नमो विश्वकर्मणे स उ त्वा पात्वसमानन्यान्थ्सोमपान्मन्यमानः। प्राणस्य विद्वान्थ्समरे न धीर एनश्चकृवान्महि बद्ध एषाम्। तं विश्वकर्मन् (३०)

प्र मुञ्चा स्वस्तये ये भक्षयन्तो न वसूँन्यानृहुः। यानग्नयोऽन्वतप्यन्त धिष्णिया इयं तेषामवया दुरिष्ट्यै स्विष्टिं नस्तां कृणोतु विश्वकर्मा। नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन् यज्ञकृतो यज्ञकामाः सुदेवा

अंकामा वो दक्षिणां न नीनिम मा नस्तस्मादेनसः पापयिष्ट। यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे दक्षिण्यास्तेभ्यो यो दक्षिणां न (३१)

नयेदेभ्यो वृश्चेत् यद्वैश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव तत्प्रीणात्यस्मे देवासो वपुषे चिकित्सत यमाशिरा दम्पती वाममश्नुतः। पुमान्पुत्रो जायते विन्दते वस्वथ विश्वे अरपा एधते गृहः। आशीर्दाया दम्पती वाममश्नुतामरिष्टो रायः सचता ँ समोकसा। य आसिंचथ्सन्दुधं कुम्या सहेष्टेन यामन्नमर्ति जहातु सः। सर्पिर्ग्रीवी (३२)

पीवर्यस्य जाया पीवानः पुत्रा अकृशासो अस्य। सहजानिर्यः सुमखस्यमान इन्द्रायाशिर ँ सह कुम्याऽदात्। आशीर्म ऊर्जमुत सुप्रजास्त्वमिषं दधातु द्रविण ँ सर्वचसम्। सञ्जयन्क्षेत्राणि सहसाऽहमिन्द्र कृण्वानो अन्या ँ अधरान्थ्सपत्नान्। भूतमसि भूते मा धा मुखमसि मुखं भूयासं द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णामि विश्वै त्वा देवा वैश्वानराः (३३)

प्र च्यावयन्तु दिवि देवां दृ ँहान्तरिक्षे वया ँसि पृथिव्यां पार्थिवान्ध्रुवं ध्रुवेण हविषाऽव सोमं नयामसि। यथा नः सर्वमिञ्जगदयक्ष्म ँ सुमना असत्। यथा न इन्द्र इद्विशः केवलीः सर्वाः समनसः करत्। यथा नः सर्वा इद्दिशोऽस्माकं केवलीरसन्न्॥ (३४)

एनसा विश्वकर्मन् यो दक्षिणां न संर्पिर्ग्रीवी वैश्वानराश्चत्वारि ँ शच्च॥ [८]

यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयत्युक्थशा इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि त्रिपदा गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्यंदिन ँ सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यंदिन ँ सवनं त्रिष्टुभैव माध्यंदिने सवने वज्रमन्तर्धत्त - (३५)

उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा शक्करी शाक्करो वज्रो वज्रेणैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे छन्दा ँसि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्दधीतेन्द्रियं माध्यंदिने सवने पशू ँस्तृतीयसवन इत्युक्थशा इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि (३६)

त्रिपदा गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवन एव प्रतिगरे छन्दा ँसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री तेजः प्रातःसवनं तेज एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्यंदिन ँ सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यंदिन ँ सवनं माध्यंदिन एव सवने प्रतिगरे छन्दा ँसि सम्पादयत्यथो इन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियं माध्यंदिन ँ सवन- (३७)

मिन्द्रियमेव माध्यंदिने सवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा शक्करी शाक्कराः पशवो जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवन एव प्रतिगरे छन्दा ँसि सम्पादयत्यथो पशवो वै जगती पशवस्तृतीयसवनं पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्ते यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयत आव्यमस्मिन्दधाति तद्यन्ना (३८)

ऽपहनीत पुरास्य संवथ्सराद्गृह आ वेवीरच्छोऽसा मोद इवेति प्रत्याह्वयते तेनैव तदप हते यथा वा आयंतां प्रतीक्षंत एवमध्वर्युः प्रतिगरं प्रतीक्षते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायंतया समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चाल्लुप्येत यथा धावंद्यो हीयंते तादृगेव तत्प्रबाहुग्वा ऋत्विजांमुद्गीथा उद्गीथ एवोद्गातृणा- (३९)

मृचः प्रणव उक्थश्सिनां प्रतिगरोऽध्वर्यूणां य एवं विद्वान्प्रतिगृणात्यन्नाद एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी जायत इयं वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः शꣳसत्यस्या एव तद्धोता नैत्यास्तं इव हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे यत्तिष्ठंन्प्रतिगृणात्यमुष्यां एव तदध्वर्युर्नैति (४०)

तिष्ठंतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे यदासीनः शꣳसति तस्मादितःप्रदानं देवा उप जीवन्ति यत्तिष्ठंन्प्रतिगृणाति तस्मादमुतःप्रदानं मनुष्या उप जीवन्ति यत्प्राङासीनः शꣳसति प्रत्यङ्तिष्ठंन्प्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीनꣳ रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते यद्वै होतोध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयति पराङा वर्तते वज्रमेव तन्नि करोति॥ (४१)

सवने वज्रमन्तर्धत्ते त्रीण्येतान्यक्षराणीन्द्रियं माध्यंदिनꣳ सवनन्नोद्गातृणामध्वर्युर्नैति वर्तयत्यष्टौ च॥[९]

उपयामगृहीतोऽसि वाक्षसदसि वाक्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यांमस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽस्यृतसदसि चक्षुष्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यांमस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि श्रोत्रपाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यांमस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो विष्णवुरुक्रमेष ते सोमस्तꣳ रक्षस्व (४२)

तं ते दृश्वक्षा मावं ख्यन्मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा वाचं मे पाहि मयि वसुर्विदद्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मे पाहि मयि वसुः संयद्वसुः श्रोत्रपाः श्रोत्रं मे पाहि भूरसि श्रेष्ठो रश्मीनां प्राणपाः प्राणं मे पाहि धूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामंपानपा अंपानं मे पाहि यो नं इन्द्रवायू मित्रावरुणावश्विनावभिदासति भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं तमधरं पादयामि यथैन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि॥ (४३)

रक्षस्व भ्रातृव्यस्त्रयोदश च॥[१०]

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजकर्मभिः। यस्य त्वꣳ सख्यमाविथ। प्र होत्रे पूर्व्यं वचोऽग्नये भरता बृहत्। विपां ज्योतीꣳषि बिभ्रते न वेधसे। अग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्था तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वीः। तिस्र उ ते तनुवो देववातास्ताभिर्नः पाहि गिरो अप्रयुच्छन्। सं वां कर्मणा समिषा (४४)

हिनोमीन्द्राविष्णू अपसस्पारे अस्य। जुषेथां यज्ञं द्रविणं च धत्तमरिष्टैर्नः पथिभिः पारयन्ता। उभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनोः। इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम्। त्रीण्यायूꣳषि तव जातवेदस्तिस्र आजानीरुषसस्ते अग्ने। ताभिर्देवानामवो यक्षि विद्वानथो (४५)

भव यजमानाय शं योः। अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्या क्षेति विदथा कविः। स त्रीꣳरेकादशꣳ इह। यक्षच्च पिप्रयच्च नो विप्रो दूतः परिष्कृतः। नभन्तामन्यके समे। इन्द्राविष्णू दृꣳहिताः शम्बरस्य नव पुरो नवतिं

चं श्त्रथिष्टम्। शतं वर्चिनः सहस्रं च साकꣳ हुथो अप्रत्यसुरस्य वीरान्। उत माता महिषमन्ववेनदमी त्वां जहति पुत्र देवाः। अथाब्रवीद्वृत्रमिन्द्रो हनिष्यन्त्सखे विष्णो वितरं वि क्रमस्व॥ (४६)

इषाऽर्थं त्वा त्रयोदश च॥ [११]

[यो वै पवमानानात्रीणि परिभूः स्फ्यः स्वस्तिर्भक्षेहि महीनां पयोऽसि देव सवितरेतत्ते श्येनाय यद्वै होतोपयामगृहीतोऽसि वाक्षसत्म सो अग्न एकादश॥११॥ यो वै स्फ्यः स्वस्तिः स्वधाये नमः प्र मुञ्च तिष्ठतीव षट्त्वारिꣳशत्॥४६॥ यो वै पवमानानां वि क्रमस्व॥]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

अग्ने॑ तेजस्विन्तेज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒स्तेज॑स्वन्तं॒ मामायु॑ष्मन्तं॒ वर्च॑स्वन्तं मनु॒ष्ये॑षु कुरु दी॒क्षायै॑ च त्वा॒ तप॑सश्च॒ तेज॑से जुहोमि तेजो॒विद॑सि॒ तेजो॑ मा॒ मा हा॑सी॒न्माऽहं तेजो॑ हासिषं॒ मा मां तेजो॑ हासी॒दिन्द्रौ॑जस्विन्नोज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒ ओज॑स्वन्तं॒ मामायु॑ष्मन्तं॒ वर्च॑स्वन्तं मनु॒ष्ये॑षु कुरु॒ ब्रह्म॑णश्च त्वा क्ष॒त्रस्य॒ चौ- (१)

ज॑से जुहोम्योजो॒विद॒स्योजो॑ मा॒ मा हा॑सी॒न्माऽहमोजो॑ हासिषं॒ मा मामोजो॑ हासी॒थ्सूर्य॑ भ्राजस्विन्भ्राज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒ भ्राज॑स्वन्तं॒ मामायु॑ष्मन्तं॒ वर्च॑स्वन्तं मनु॒ष्ये॑षु कुरु वा॒योश्च॑ त्वा॒ऽपां च॒ भ्राज॑से जुहोमि सुव॒र्विद॑सि॒ सुव॑र्मा॒ मा हा॑सी॒न्माऽह॒ꣳ सुव॑र्हासिषं॒ मा मा॒ꣳ सुव॑र्हासी॒न्मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मय्य॒ग्निस्तेजो॑ दधातु॒ मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयीन्द्र॑ इन्द्रि॒यं द॑धातु॒ मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयि॒ सूर्यो॒ भ्राजो॑ दधातु॥ (२)

क्ष॒त्रस्य॑ च॒ मयि॒ त्रयो॑वि॒ꣳशतिश्च॥ [१]

वा॒युर्हि॑ङ्क॒र्ताऽग्निः प्र॑स्तो॒ता प्र॒जाप॑तिः॒ साम॒ बृह॒स्पति॑रुद्गा॒ता विश्वे॑ दे॒वा उ॑पगा॒तारो॑ म॒रुतः॑ प्रतिह॒र्तार॒ इन्द्रो॑ नि॒धनं॒ ते दे॒वाः प्रा॑ण॒भृतः॑ प्रा॒णं मयि॑ दधत्वे॒तद्वै सर्व॑मध्व॒र्युरु॑पाकु॒र्वन्नु॑द्गा॒तृभ्य॑ उ॒पाक॑रोति॒ ते दे॒वाः प्रा॑ण॒भृतः॑ प्रा॒णं मयि॑ दध॒त्वित्या॑है॒तदे॒व सर्व॑मा॒त्मन्ध॑त्त॒ इडा॑ देव॒हूर्मनु॑र्यज्ञ॒नीर्बृह॒स्पति॑रुक्थाम॒दानि॑ श॒ꣳसिष॒द् विश्वे॑ दे॒वाः (३)

सू॑क्त॒वाचः॒ पृथि॑वि मात॒र्मा मा॑ हि॒ꣳसी॒र्मधु॑ मनिष्ये॒ मधु॑ जनिष्ये॒ मधु॑ वक्ष्यामि॒ मधु॑ वदिष्यामि॒ मधु॑मतीं दे॒वेभ्यो॒ वाच॑मुद्यास॒ꣳ शुश्रू॒षेण्यां॑ मनु॒ष्ये॑भ्य॒स्तं मा॑ दे॒वा अ॑वन्तु शो॒भायै॑ पि॒तरोऽनु॑ मदन्तु॥ (४)

श॒ꣳसि॒ष॒द्विश्वे॑ दे॒वा अ॒ष्टावि॒ꣳशतिश्च॥ [२]

वस॑वस्त्वा॒ प्र वृ॑हन्तु गाय॒त्रेण॒ छन्द॑सा॒ऽग्नेः प्रि॒यं पाथ॒ उपे॑हि रु॒द्रास्त्वा॒ प्र वृ॑हन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॒सेन्द्र॑स्य प्रि॒यं पाथ॒ उपे॑ह्यादि॒त्यास्त्वा॒ प्र वृ॑हन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रि॒यं पाथ॒ उपे॑हि॒ मान्दा॑सु ते शुक्र शु॒क्रमा धू॑नोमि भ॒न्दना॑सु॒ कोत॑नासु॒ नूत॑नासु॒ रेशी॑षु॒ मेषी॑षु॒ वाशी॑षु विश्व॒भृथ्सु॒ माध्वी॑षु ककु॒हासु॒ शक्व॑रीषु (५)

शु॒क्रासु॑ ते शुक्र शु॒क्रमा धू॑नोमि शु॒क्रं ते॑ शु॒क्रेण॑ गृह्णा॒म्यह्नो॑ रू॒पेण॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिभिः॑। आऽस्मि॑न्नु॒ग्रा अ॑चुच्यवुर्दि॒वो धारा॑ असश्चत। क॒कु॒ह॒ꣳ रू॒पं वृ॑ष॒भस्य॑ रोचते बृह॒थ्सोमः॒ सोम॑स्य पुरो॒गाः शु॒क्रः शु॒क्रस्य॑ पुरो॒गाः। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वि॒ तस्मै॑ ते सोम॒ सोमा॑य॒ स्वाहो॒शित्त्वं दे॑व सोम गाय॒त्रेण॒ छन्द॑सा॒ऽग्नेः (६)

प्रि॒यं पाथो॒ अपी॑हि व॒शी त्वं दे॑व सोम॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॒सेन्द्र॑स्य प्रि॒यं पाथो॒ अपी॑ह्य॒स्मथ्स॑खा॒ त्वं दे॑व सोम॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रि॒यं पाथो॒ अपी॒ह्या नः॑ प्रा॒ण ए॑तु परा॒वत॒ आन्तरि॑क्षाद्दि॒वस्परि॑। आयुः॑ पृथि॒व्या अध्य॒मृत॑मसि प्रा॒णाय॑ त्वा। इ॒न्द्रा॒ग्नी मे॒ वर्चः॑ कृणुतां॒ वर्चः॒ सोमो॒ बृह॒स्पतिः॑। वर्चो॑ मे॒

विश्वे देवा वर्चो मे धत्तमश्विना। दधन्वे वा यदीमनु वोचद्ब्रह्माणि वेरु तत्। परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवत्॥ (७)

शक्वरीष्वग्नेर्बृहस्पतिः पञ्चविꣳशतिश्च॥ [३]

एतद्वा अपां नामधेयं गुह्यं यदाधावा मान्दांसु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमीत्याहापामेव नामधेयेन गुह्येन दिवो वृष्टिमव रुन्धे शुक्रं ते शुक्रेण गृह्णामीत्याहैतद्वा अह्नो रूपं यद्रात्रिः सूर्यस्य रश्मयो वृष्ट्या ईशतेऽह्न एव रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिर्दिवो वृष्टिं च्यावयत्याऽस्मिन्नुग्रा - (८)

अचुच्यवुरित्याह यथायजुरेवैतत्कंकुहꣳ रूपं वृषभस्य रोचते बृहदित्याहैतद्वा अस्य ककुहꣳ रूपं यद्वृष्टीं रूपेणैव वृष्टिमव रुन्धे यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवीत्याहैष ह वै हविषां हविर्यजति योऽदाभ्यं गृहीत्वा सोमाय जुहोति परा वा एतस्याऽऽयुः प्राण एति (९)

योऽꣳशुं गृह्णात्या नः प्राण एतु परावत इत्याहाऽऽयुरेव प्राणमात्मन्धत्तेऽमृतमसि प्राणाय त्वेति हिरण्यमभि व्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः प्राणोऽमृतेनैवाऽऽयुरात्मन्धत्ते शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रतिं तिष्ठत्यप उप स्पृशति भेषजं वा आपो भेषजमेव कुरुते॥ (१०)

उग्रा एत्यापस्त्रीणि च॥ [४]

वायुरसि प्राणो नाम सवितुराधिपत्येऽपानं मे दाश्चक्षुरसि श्रोत्रं नाम धातुराधिपत्य आयुर्मे दा रूपमसि वर्णो नाम बृहस्पतेराधिपत्ये प्रजां मे दा ऋतमसि सत्यं नामेन्द्रस्याऽऽधिपत्ये क्षत्रं मे दा भूतमसि भव्यं नाम पितॄणामाधिपत्येऽपामोषधीनां गर्भं धा ऋतस्य त्वा व्योमन ऋतस्य (११)

त्वा विभूमन ऋतस्य त्वा विधर्मण ऋतस्य त्वा सत्यायतस्य त्वा ज्योतिषे प्रजापतिर्विराजमपश्यत्तया भूतं च भव्यं चासृजत तामृषिभ्यस्तिरोऽदधात्तां जमदग्निस्तपसाऽपश्यत्तया वै स पृश्नीन्कामानसृजत तत्पृश्नीनां पृश्नित्वं यत्पृश्न्यो गृह्यन्ते पृश्नींनेव तैः कामान् यजमानोऽव रुन्धे वायुरसि प्राणो (१२)

नामेत्याह प्राणापानावेवाव रुन्धे चक्षुरसि श्रोत्रं नामेत्याहाऽऽयुरेवाव रुन्धे रूपमसि वर्णो नामेत्याह प्रजामेवाव रुन्ध ऋतमसि सत्यं नामेत्याह क्षत्रमेवाव रुन्धे भूतमसि भव्यं नामेत्याह पशवो वा अपामोषधीनां गर्भः पशूनेवा- (१३)

ऽव रुन्ध एतावद्वै पुरुषं परितस्तदेवाव रुन्ध ऋतस्य त्वा व्योमन इत्याहेयं वा ऋतस्य व्योमेमामेवाभि जयत्यृतस्य त्वा विभूमन इत्याहान्तरिक्षं वा ऋतस्य विभूमान्तरिक्षमेवाभि जयत्यृतस्य त्वा विधर्मण इत्याह द्यौर्वा ऋतस्य विधर्म दिवमेवाभि जयत्यृतस्य (१४)

त्वा सत्यायेत्याह दिशो वा ऋतस्य सत्यं दिश एवाभि जयत्यृतस्य त्वा ज्योतिष इत्याह सुवर्गो वै लोक ऋतस्य ज्योतिः सुवर्गमेव लोकमभि जयत्येतावन्तो वै देवलोकास्तानेवाभि जयति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रतिं तिष्ठति॥ (१५)

व्योमन ऋतस्य प्राणः पशूनेव विधर्म दिवमेवाभि जयत्यृतस्य षट्त्वारिꣳशच्च॥ [५]

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेन॒ नावारु॑न्धत॒ तत्परै॒रवा॑रुन्धत॒ तत्परा॑णां पर॒त्वं यत्परे॑ गृ॒ह्यन्ते॒ यदे॒व य॒ज्ञेन॒ नाव॑रु॒न्धे तस्याव॑रुद्ध्यै॒ यं प्र॑थ॒मं गृ॒ह्णाती॒ममे॒व तेन॑ लो॒कम॒भि ज॑यति॒ यं द्वि॒तीय॑म॒न्तरि॑क्षं॒ तेन॒ यं तृ॒तीय॑म॒मुमे॒व तेन॑ लो॒कम॒भि ज॑यति॒ यदे॒ते गृ॒ह्यन्त॑ ए॒षां लो॒कानां॑म॒भिजि॑त्या॒ - (१६)

उत्त॑रे॒ष्वहः॑स्व॒मुतो॒ऽर्वाञ्चो॑ गृह्यन्तेऽभि॒जित्यै॒वेमाँल्लो॒कान्पुन॑रि॒मं लो॒कं प्र॒त्यव॑रोहन्ति॒ यत्पूर्वे॒ष्वहः॑स्वि॒तः परा॑ञ्चो गृ॒ह्यन्ते॒ तस्मा॑दि॒तः परा॑ञ्च इ॒मे लो॒का यदुत्त॑रे॒ष्वहः॑स्व॒मुतो॒ऽर्वाञ्चो॑ गृ॒ह्यन्ते॒ तस्मा॑द॒मुतो॒ऽर्वाञ्च॑ इ॒मे लो॒कास्तस्मा॒द-या॑तयाम्नो लो॒कान्म॑नु॒ष्या॑ उप॑ जीवन्ति ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ कस्मा॑थ्स॒त्याद॒द्भ्य ओष॑धयः॒ सम्भ॑व॒न्त्योष॑धयो (१७)

मनु॒ष्या॑णा॒मन्नं॑ प्र॒जाप॑तिं प्र॒जा अनु॒ प्र जा॑यन्त॒ इति॒ परा॒नन्विति॑ ब्रूया॒द्यद्गृ॒ह्णात्य॒द्भ्यस्त्वौष॑धीभ्यो गृह्णा॒मीति॒ तस्मा॑द॒द्भ्य ओष॑धयः॒ सम्भ॑वन्ति॒ यद्गृ॒ह्णात्योष॑धीभ्यस्त्वा प्र॒जाभ्यो॑ गृह्णा॒मीति॒ तस्मा॒दोष॑धयो मनु॒ष्या॑णा॒मन्नं॒ यद्गृ॒ह्णाति॑ प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जाप॑तये गृह्णा॒मीति॒ तस्मा॑त्प्र॒जाप॑तिं प्र॒जा अनु॒ प्र जा॑यन्ते॥ (१८)

अ॒भिजि॑त्या॒ ओष॑धयो॒ऽष्टाच॑त्वारिꣳशच्च॥ [६]

प्र॒जाप॑तिर्देवासु॒रान॑सृजत॒ तदनु॑ य॒ज्ञो॑ऽसृज्यत य॒ज्ञं छन्दाꣳ॑सि॒ ते विष्व॑ञ्चो॒ व्य॑क्राम॒न्थ्सोऽसु॑रा॒ननु॑ य॒ज्ञोऽपा॑क्रामद्य॒ज्ञं छन्दाꣳ॑सि॒ ते दे॒वा अ॑मन्यन्ता॒मी वा इ॒दम॑भूव॒न् यद्व॒यꣳ स्म इति॒ ते प्र॒जा-प॑ति॒मुपा॑धाव॒न्थ्सो॑ऽब्रवीत्प्र॒जाप॑ति॒श्छन्द॑सां वी॒र्य॑मा॒दाय॒ तद्वः॒ प्र दा॑स्या॒मीति॒ स छन्द॑सां वी॒र्य॑- (१९)

मा॒दाय॒ तदे॑भ्यः॒ प्राय॑च्छ॒त्तदनु॒ छन्दा॒ꣳस्यपा॑क्राम॒ञ्छन्दाꣳ॑सि य॒ज्ञस्ततो॑ दे॒वा अभ॑व॒न्परासु॑रा॒ य ए॒वं छन्द॑सां वी॒र्यं॑ वेदाऽऽ श्रा॑व॒यास्तु॒ श्रौष॒ड्यज॒ ये यजा॑महे वषट्का॒रो भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑ऽस्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ कस्मै॒ कम॑ध्व॒र्युरा श्रा॑वय॒तीति॒ छन्द॑सां वी॒र्या॑येति॑ ब्रूयादे॒तद्वै (२०)

छन्द॑सां वी॒र्य॑मा श्रा॑व॒यास्तु॒ श्रौष॒ड्यज॒ ये यजा॑महे वषट्का॒रो य ए॒वं वेद॒ सर्वी॑र्यैरे॒व छन्दो॑भिरर्चति॒ यत्किं चार्च॑ति॒ यदिन्द्रो॑ वृ॒त्रमह॑न्नमे॒ध्यं तद्यद्यती॑न॒पाव॑पदमे॒ध्यं तदथ॒ कस्मा॑दे॒न्द्रो य॒ज्ञ आ सꣳस्था॑तो॒रित्या॑हु॒रिन्द्र॑स्य॒ वा ए॒षा य॒ज्ञिया॑ त॒नूर्यद्य॒ज्ञस्तामे॒व तद्य॑जन्ति॒ य ए॒वं वेदोपै॑नं य॒ज्ञो न॑मति॥ (२१)

स छन्द॑सां वी॒र्यं॑ वा ए॒व तद॒ष्टौ च॑॥ [७]

आ॒यु॒र्दा अ॑ग्ने ह॒विषो॑ जुषा॒णो घृ॒तप्र॑तीको घृ॒तयो॑निरेधि। घृ॒तं पी॒त्वा मधु॒ चारु॒ गव्यं॑ पि॒तेव॑ पु॒त्रम॒भि र॑क्षतादि॒मम्। आ वृ॑श्च्यते॒ वा ए॒तद्यज॑मानो॒ऽग्निभ्यां॒ यदे॑नयोः शृत॒ङ्कृत्याथा॒न्यत्रा॑वभृ॒थम॒वैत्या॑यु॒र्दा अ॑ग्ने ह॒विषो॑ जुषा॒ण इत्य॑वभृ॒थम॑वै॒ष्यञ्जु॑हुया॒दाहु॑त्यै॒वैनौ॑ शमयति॒ नार्ति॒मार्च्छ॑ति॒ यज॑मानो॒ यत्कुसी॑द॒- (२२)

मप्र॑तीत्तं॒ मयि॒ येन॑ य॒मस्य॑ ब॒लिना॒ चरा॑मि। इ॒हैव सन्नि॒रव॑दये॒ तदे॒तत्तद॑ग्ने अनृ॒णो भ॑वामि। विश्व॑लोप विश्वदा॒वस्य॑ त्वा॒ऽऽसञ्जु॑होम्य॒ग्धादेको॑ऽहु॒तादेकः॑ समस॒नादेकः॑। ते नः॑ कृण्वन्तु भेष॒जꣳ सदः॒ सहो॒ वरे॑ण्यम्। अ॒यं नो॒ नभ॑सा पु॒रः स॒ꣳस्फानो॑ अ॒भि र॑क्षतु। गृ॒हाणा॒मस॑मर्त्यै ब॒हवो॑ नो गृ॒हा अ॑सन्न्। स त्वं नो॑ (२३)

नभ॑सस्पत॒ ऊर्जं॑ नो धेहि भ॒द्रया॑। पुन॑र्नो न॒ष्टमा कृ॑धि॒ पुन॑र्नो र॒यिमा कृ॑धि। देव॑ सꣳस्फान सहस्रपो॒षस्ये॑शिषे॒ स नो॑ रा॒स्वाज्या॑निꣳ रा॒यस्पोषꣳ॑ सु॒वीर्यꣳ॑ संवथ्स॒रीणाꣳ॑ स्व॒स्तिम्। अ॒ग्निर्वाव य॒म इ॒यं य॒मी कुसी॑दं॒ वा ए॒तद्य॒मस्य॒ यज॑मान॒ आ द॑त्ते॒ यदोष॑धीभि॒र्वेदिꣳ॑ स्तृ॒णाति॒ यदनु॑पौष्य प्रया॒याद्भी॑वब॒द्धमे॑न- (२४)

मुमुष्मिँल्लोके नेनीयेरन् यत्कुसीदमप्रतीत्तं मयीत्युपौषतीहैव सन् यमं कुसीदं निरवदायानृणः सुवर्गं लोकमेति यदि मिश्रमिव चरेदञ्जलिना सक्तून्प्रदाव्यं जुहुयादेष वा अग्निर्वैश्वानरो यत्प्रदाव्यः स एवैनꣳ स्वदयत्यह्नां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्त्वा प्रातरेतेन कक्षमुपौषेद्यदि (२५)

दहति पुण्यसमं भवति यदि न दहति पापसममेतेन ह स्म वा ऋषयः पुरा विज्ञानेन दीर्घसत्रमुपयन्ति यो वा उपद्रष्टारमुपश्रोतारमनुख्यातारं विद्वान् यजते सममुमिँल्लोक इष्टापूर्तेन गच्छतेऽग्निर्वा उपद्रष्टा वायुरुपश्रोताऽऽदित्योऽनुख्याता तान् य एवं विद्वान् यजते सममुमिँल्लोक इष्टापूर्तेन गच्छतेऽयं नो नभसा पुर (२६)

इत्याहाऽग्निर्वै नभसा पुरौऽग्निमेव तदाहैतन्मे गोपायेति स त्वं नो नभसस्पत इत्याह वायुर्वै नभसस्पतिर्वायुमेव तदाहैतन्मे गोपायेति देवं वꣳस्फानेत्याहासौ वा आदित्यो देवः सꣳस्फान आदित्यमेव तदाहैतन्मे गोपायेति॥ (२७)

कुसीदन्त्वन्न एनमोषेद्यदि पुर आदित्यमेव तदाहैतन्मे गोपायेति॥ [८]

एतं युवानं परि वो ददामि तेन क्रीडन्तीश्चरत प्रियेण। मा नः शाप जनुषा सुभागा रायस्पोषेण समिषा मदेम। नमो महिम्न उत चक्षुषे ते मरुतां पितस्तदहं गृणामि। अनु मन्यस्व सुयजा यजाम जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम्। देवानामेष उपनाह आसीदपां गर्भ ओषधीषु न्यक्तः। सोमस्य द्रप्समवृणीत पूषा (२८)

बृहन्नद्रिरभवत्तदेषाम्। पिता वत्सानां पतिरघ्न्यानामथो पिता महतां गर्गराणाम्। वत्सो जरायु प्रतिधुक्पीयूषं आमिक्षा मस्तु घृतमस्य रेतः। त्वां गावोऽवृणत राजयाय त्वाꣳ हवन्त मरुतः स्वर्काः। वर्ष्मन्क्षत्रस्य ककुभि शिश्रियाणस्ततो न उग्रो वि भजा वसूनि। व्यृद्धेन वा एष पशुना यजते यस्यैतानि न क्रियन्त एष ह त्वै समृद्धेन यजते यस्यैतानि क्रियन्ते॥ (२९)

पूषा क्रियन्त एषोऽष्टौ च॥ [९]

सूर्यो देवो दिविषद्यो धाता क्षत्रायं वायुः प्रजाभ्यः। बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु। यस्यास्ते हरितो गर्भोऽथो योनिरहिरण्ययी। अङ्गान्यह्नुता यस्यै तां देवैः समजीगमम्। आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्र नर्दबुद। भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरा वर्तया पुनः। वि ते भिनद्मि तकरीं वि योनिं वि गवीन्यौ। वि (३०)

मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायु च। बृहस्ते अस्तु बालिति। उरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीरं आनञ्ज गर्भम्। एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी सप्तपद्यष्टापदी भुवनानु प्रथताꣳ स्वाहा। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः॥ (३१)

गवीन्यौ वि चतुश्चत्वारिꣳशच्च॥ [१०]

इदं वामास्ये हविः प्रियमिन्द्राबृहस्पती। उक्थं मदश्च शस्यते। अयं वां परि पिच्यते सोमं

इन्द्राबृहस्पती। चारुर्मदाय पीतये। अस्मे इन्द्राबृहस्पती रयिं धत्तꣳ शतग्विनम्। अश्वावन्तꣳ सहस्रिणम्। बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः। इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु। वि ते विष्वग्वातजूतासो अग्ने भामासः (३२)

शुचे शुचयश्चरन्ति। तुविम्रक्षासो दिव्या नवग्वा वना वनन्ति धृषता रुजन्तः। त्वामग्ने मानुषीरीडते विशो होत्राविदं विविचिꣳ रत्नधातमम्। गृहा सन्तꣳ सुभग विश्वदर्शतं तुविष्मणसꣳ सुयजं घृतश्रियम्। धाता ददातु नो रयिमीशानो जगतस्पतिः। स नः पूर्णेन वावनत्। धाता प्रजायां उत राय ईशे धातेदं विश्वं भुवनं जजान। धाता पुत्रं यजमानाय दाता (३३)

तस्मा उ हव्यं घृतवद्विधेम। धाता ददातु नो रयिं प्राचीं जीवातुमक्षिताम्। वयं देवस्य धीमहि सुमतिꣳ सत्यराधसः। धाता ददातु दाशुषे वसूनि प्रजाकामाय मीढुषे दुरोणे। तस्मै देवा अमृताः सं व्ययन्तां विश्वे देवासो अदितिः सजोषाः। अनु नोऽद्यानुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम्। अग्निश्च हव्यवाहनो भवतां दाशुषे मयः। अन्विदनुमते त्वं (३४)

मन्यासै शं च नः कृधि। क्रत्वे दक्षाय नो हिनु प्र ण आयूꣳषि तारिषः। अनु मन्यतामनुमन्यमाना प्रजावन्तꣳ रयिमक्षीयमाणम्। तस्यै वयꣳ हेडसि माऽपि भूम सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु। यस्यामिदं प्रदिशि यद्विरोचतेऽनुमतिं प्रति भूषन्त्यायवः। यस्या उपस्थे उर्वन्तरिक्षꣳ सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु। (३५)

राकामहꣳ सुहवाꣳ सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा बोधतु त्मना। सीव्यत्वपः सूच्याऽच्छिद्यमानया ददातु वीरꣳ शतदायमुक्थ्यम्। यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददासि दाशुषे वसूनि। ताभिर्नो अद्य सुमना उपागहि सहस्रपोषꣳ सुभगे ररराणा। सिनीवालि या सुपाणिः। कुहूमहꣳ सुभगां विद्मनापसमस्मिन् यज्ञे सुहवां जोहवीमि। सा नो ददातु श्रवणं पितॄणां तस्यास्ते देवि हविषा विधेम। कुहूर्देवानाममृतस्य पत्नी हव्या नो अस्य हविषश्चिकेतु। सं दाशुषे किरतु भूरि वामꣳ रायस्पोषं चिकितुषे दधातु॥ (३६)

भामासो दाता त्वमन्तरिक्षꣳ सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु श्रवणं चतुर्विꣳशतिश्च॥ [११]

अग्ने तेजस्विन्वायुर्वसवस्त्वैतद्वा अपां वायुरसि प्राणो नाम देवा वै यद्यज्ञेन न प्रजापतिर्देवासुरानायुर्दा एतं युवानꣳ सूर्यो देव इद वामेकादश॥११॥ अग्ने तेजस्विन्वायुरसि छन्दसां वीर्यं मातरं च षड्विꣳशत्॥36॥ अग्ने तेजस्विꣳश्चिकितुषे दधातु॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

वि वा एतस्य यज्ञ ऋध्यते यस्य हविरतिरिच्यते सूर्यो देवो दिविषद्य इत्याह बृहस्पतिना चैवास्य प्रजापतिना च यज्ञस्य व्यृद्धमपि वपति रक्षाꣳसि वा एतत्पशुꣳ संचन्ते यदेकदेवत्यं आलब्धो भूयान्भवति यस्यास्ते हरितो गर्भ इत्याह देवतैवैनां गमयति रक्षसामपहत्या आ वर्तन वर्तयेत्याह (१)

ब्रह्मणैवैनमा वर्तयति वि ते भिनद्मि तकरीमित्याह यथायजुरेवैतदुरुद्रफ्सो विश्वरूप इन्दुरित्याह प्रजा वै पशव इन्दुः प्रजयैवैनं पशुभिः समर्धयति दिवं वै यज्ञस्य व्यृद्धं गच्छति पृथिवीमतिरिक्तं तद्यन्न शमयेदार्तिमार्च्छेद्यजमानो मही द्यौः पृथिवी च न इत्या- (२)

ह द्यावापृथिवीभ्यामेव यज्ञस्य व्यृद्धं चातिरिक्तं च शमयति नार्तिमार्च्छति यजमानो भस्मनाऽभि समूहति स्वगाकृत्या अथो अनयोर्वा एष गर्भोऽनयोरेवैनं दधाति यदवद्येदति तद्रेचयेद्यन्नावद्येत्पशोरालब्धस्य नावं द्येत्पुरस्तान्नाभ्यां अन्यदवद्येदुपरिष्टादन्यत्पुरस्ताद्वै नाभ्यै (३)

प्राण उपरिष्टादपानो यावानेव पशुस्तस्यावं द्यति विष्णवे शिपिविष्टाय जुहोति यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते यः पशोर्भूमा या पुष्टिस्तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य शान्त्या अष्टाग्रूद्विरण्यं दक्षिणा-ऽष्टापदी ह्येषाऽऽत्मा नवमः पशोरात्म्यां अन्तरकोश उष्णीषेणाऽऽविष्टितं भवत्येवमिव हि पशुरुल्बमिव चर्मेव माꣳसमिवास्थीव यावानेव पशुस्तमात्स्वावं रुन्धे यस्यैषा यज्ञे प्रायश्चित्तिः क्रियत इष्ट्वा वसीयान्भवति॥ (४)

वर्तयेत्याह न इति वै नाभ्या उल्बमिवैकविꣳशतिश्च॥ [१]

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार। उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्। आकूत्यै त्वा कामाय त्वा समृधै त्वा किक्किटा ते मनः प्रजापतये स्वाहा किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा किक्किटा ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा किक्किटा ते श्रोत्रं द्यावापृथिवीभ्याꣳ स्वाहा किक्किटा ते वाचꣳ सरस्वत्यै स्वाहा (५)

त्वं तुरीयां वशिनीं वशासि सकृद्यत्त्वा मनसा गर्भ आशयत्। वशा त्वं वशिनीं गच्छ देवान्थ्सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः। अजासि रयिष्ठा पृथिव्याꣳ सीदोर्ध्वान्तरिक्षमुपं तिष्ठस्व दिवि ते बृहद्भाः। तन्तुं तन्वन्रजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया कृतान्। अनुल्बणं वयत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम्। मनसो हविरसि प्रजापतेर्वर्णो गात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्म॥ (६)

सरस्वत्यै स्वाहा मनुस्त्रयोदश च॥ [२]

इमे वै सहाऽऽस्तां ते वायुर्व्यवात्ते गर्भमदधातां तꣳ सोमः प्राजनयदग्निरग्रसत स एतं प्रजा-पतिराग्नेयमष्टाकपालमपश्यत्तं निरवपत्तेनैवैनामग्नेरधि निरक्रीणात्तस्मादप्यन्यदेवत्यामालभमान आग्नेयमष्टाकपालं पुरस्तान्निर्वपेदग्नेरेवैनामधि निष्क्रीया लभते यद्- (७)

वायुर्व्यवात्तस्माद्वायव्यां यदिमे गर्भमदधातां तस्माद् द्यावापृथिव्यां यथ्सोमः प्राजनयदग्निरग्रसत तस्मादग्नीषोमीया यदनयौर्वियत्योर्वागवदत्तस्माथ्सारस्वती यत्प्रजापतिरग्नेरधि निरक्रीणात् तस्मात्प्राजापत्या सा वा एषा सर्वदेवत्या यदजा वशा वायव्यांमा लभेत भूतिकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन (८)

भागधेयेनोप धावति स एवैनं भूतिं गमयति द्यावापृथिव्यांमा लभेत कृषमाणः प्रतिष्ठाकामो दिव एवास्मै पर्जन्यो वर्षति व्यस्यामोषधयो रोहन्ति समर्धुकमस्य सस्यं भवत्यग्नीषोमीयांमा लभेत यः कामयेतान्नवानन्नादः स्यामित्यग्निनैवान्नमव रुन्धे सोमेनान्नाद्यमन्नवानेवान्नादो भवति सारस्वतीमा लभेत य - (९)

ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन्वाचं दधाति प्राजापत्यामा लभेत यः कामयेतानभिजितमभि जयेयमिति प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरेवानभिजितमभि जयति वायव्यंयोपाकरोति वायोरेवैनांमवरुध्या लभेत आकूत्यै त्वा कामाय त्वे- (१०)

त्याह यथायजुरेवैतत्किंकिटाकारं जुहोति किकिटाकारेण वै ग्राम्याः पशवो रमन्ते प्रारण्याः पतन्ति यत्किंकिटाकारं जुहोति ग्राम्याणां पशूनां धृत्यै पर्यग्नौ क्रियमाणे जुहोति जीवन्तीमेवैनाः सुवर्गं लोकं गमयति त्वं तुरीयां वशिनीं वशासीत्याह देवत्रैवैनां गमयति सत्याः संन्तु यजमानस्य कामा इत्याहैष वै कामो (११)

यजमानस्य यदार्तं उदृचं गच्छति तस्मादेवमाहाजासि रयिष्ठेत्याहैष्वेवैनां लोकेषु प्रतिष्ठापयति दिवि ते बृहद्वा इत्याह सुवर्ग एवास्मै लोके ज्योतिर्दधाति तन्तुं तन्वन्रजसो भानुमन्विहीत्याहमानेवास्मै लोकां ज्योतिष्मतः करोत्यनुल्बणं वयत जोगुवामप इत्या- (१२)

ह यदेव यज्ञ उल्बणं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्मनुर्भव जनया दैव्यं जनमित्याह मानव्यो वै प्रजास्ता एवाद्याः कुरुते मनसो हविरसीत्याह स्वगाकृत्यै गात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्मेत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते तस्यै वा एतस्या एकमेवादेवयजनं यदालब्धायामभ्रो (१३)

भवति यदालब्धायामभ्रः स्यादप्सु वा प्रवेशयेथ्सर्वां वा प्राश्नीयाद्यदप्सु प्रवेशयेद्यज्ञवेशसं कुर्याथ्सर्वमेव प्राश्नीयादिन्द्रियमेवाऽऽत्मन्धत्ते सा वा एषा त्रयाणामेवावरुद्धा संवथ्सरसदः सहस्रयाजिनो गृहमेधिनस्त एवैतयां यजेरन्तेषामेवैषाऽऽप्ता॥ (१४)

यथ्स्वेन सारस्वतीमा लभेत यः कामाय त्वा कामोऽप इत्यभ्रो द्विचत्वारिꣳशच्च॥ [३]

चित्तं च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च शक्करीश्च दरशश्च पूर्णमासश्च बृहच्च रथन्तरं च प्रजापतिर्जयानिन्द्राय वृष्णे प्रायच्छदुग्रः पृतनाजयेषु तस्मै विशः समनमन्त सर्वाः स उग्रः स हि हव्यो बभूव देवासुराः संयत्ता आसन्थ्स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयान्प्रायच्छत्तानजुहोत्ततो वै देवा असुरानजयन् यदजयन्तज्जयानां जयत्वꣳ स्पर्धमानेनैते होतव्या जयत्येव तां पृतनाम्॥ (१५)

उप पञ्चविꣳशतिश्च॥ [४]

अग्निर्भूतानामधिपतिः स मांऽवत्विन्द्रो ज्येष्ठानां यमः पृथिव्या वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो दिवश्चन्द्रमा

नक्षत्राणां बृहस्पतिर्ब्रह्मणो मित्रः सत्यानां वरुणोऽपाꣳ संमुद्रः स्रोत्यानामन्नꣳ साम्राज्यानामधिपति तन्मांऽवतु सोम ओषधीनाꣳ सविता प्रसवानाꣳ रुद्रः पशूनां त्वष्टा रूपाणां विष्णुः पर्वतानां मरुतो गणानामधिपतयस्ते मांऽवन्तु पितरः पितामहाः परेऽवरे ततांस्ततामहा इह मांऽवत। अस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्यां पुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यां देवहूत्याम्॥ (१६)

अवरे सप्तदश च॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातनवत यद्देवानां कर्मासीदार्ध्यत तद्यदसुराणां न तदार्ध्यत येन कर्मणेर्ध्यत्तत्रं होतव्यां ऋध्नोत्येव तेन कर्मणा यद्विश्वे देवाः समभरन्तस्मादभ्याताना वैश्वदेवा यत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छुत्तस्माज्जयाः प्राजापत्या - (१७)

यद्राष्ट्रभृद्वीं राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृताꣳ राष्ट्रभृत्त्वं ते देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातनवत जयैरजयन्राष्ट्रभृद्वीं राष्ट्रमाददत यद्देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातनवत तदभ्यातानानामभ्यातानत्वं यज्जयैरजयन्तज्जयानां जयत्वं यद्राष्ट्रभृद्वीं राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृताꣳ राष्ट्रभृत्त्वं ततो देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवानस्यास्य एतान्जुहुयादभ्यातानैरेव भ्रातृव्यानभ्यातनुते जयैर्जयति राष्ट्रभृद्वीं राष्ट्रमा दत्ते भवत्यात्मना परांस्य भ्रातृव्यो भवति॥ (१८)

प्राजापत्याः सौऽष्टादश च॥ [६]

ऋताषाडृतधामाऽग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरस ऊर्जो नाम स इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा सꣳहितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरसं आयुवः सुषुम्नः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो बेकुरयो भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गंन्धर्वस्तस्य दक्षिणा अप्सरसः स्तवाः प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनो (१९)

गन्धर्वस्तस्यंख्सामान्यप्सरसो वह्नय इषिरो विश्वव्यंचा वातो गन्धर्वस्तस्याऽऽपोऽप्सरसो मुदा भुवनस्य पते यस्य त उपरिं गृहा इह च। स नो रास्वाज्यांनिꣳ रायस्पोषꣳ सुवीर्यꣳ संवथ्सरीणाꣳ स्वस्तिम्। परमेष्ठ्यधिपतिर्मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य विश्वमप्सरसो भुवः सुक्षितिः सुभूतिर्भद्रकृथ्सुवर्वान्पर्जन्यो गन्धर्वस्तस्यं विद्युतोऽप्सरसो रुचो दूरेहेतिरमृडयो - (२०)

मृत्युर्गन्धर्वस्तस्यं प्रजा अप्सरसो भीरुवश्चारुः कृपणकाशी कामो गन्धर्वस्तस्याऽऽधयोऽप्सरसः शोचयंन्तीनांम स इदं ब्रह्मं क्षत्रं पातु ता इदं ब्रह्मं क्षत्रं पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा स नो भुवनस्य पते यस्यं त उपरिं गृहा इह च। उरु ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्राय महि शर्म यच्छ॥ (२१)

मनोऽमृडयः षट्त्वारिꣳशच्च॥ [७]

राष्ट्रकामाय होतव्यां राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमवं रुन्धे राष्ट्रमेव भवत्यात्मनें होतव्यां राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं प्रजा राष्ट्रं पशवो राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमवं रुन्धे वसिष्ठः समानानां भवति ग्रामकामाय होतव्यां राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रꣳ संजाता राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रꣳ संजातानवं रुन्धे ग्रा- (२२)

म्येव भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै सजातानव रुन्धे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते रथमुख ओजस्कामस्य होतव्यां ओजो वै राष्ट्रभृत ओजो रथ ओजसैवास्मा ओजोऽव रुन्ध ओजस्व्येव भवति यो राष्ट्रादपभूतः स्यात्तस्मै होतव्यां यावन्तोऽस्य रथाः स्युस्तान्ब्रूयाद्युङ्ध्वमिति राष्ट्रमेवास्मै युनक्त्या- (२३)

हुतयो वा एतस्याङ्क्ष्मा यस्य राष्ट्रं न कल्पते स्वरथस्य दक्षिणं चक्रं प्रवृह्य नाडीमभि जुहुयादाहुतीरेवास्य कल्पयति ता अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनु कल्पते सङ्ग्रामे संयत्ते होतव्यां राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते ये संङ्ग्रामꣳ संयन्ति यस्य पूर्वस्य जुह्वति स एव भवति जयति तꣳ संङ्ग्रामं माऽन्धुक इध्मो (२४)

भवत्यङ्गारा एव प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनां प्रति वेष्टयन्ति य उन्माद्येत्तस्मै होतव्यां गन्धर्वाफ्सरसो वा एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्येत्येते खलु वै गन्धर्वाफ्सरसो यद्राष्ट्रभृतस्तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहेति जुहोति तेनैवैनाञ्छमयति नैयग्रोध औदुम्बर आश्वत्थः प्लाक्ष इतीध्मो भवत्येते वै गन्धर्वाफ्सरसां गृहाः स्व एवैनां- (२५)

नायतने शमयत्यभिचरंता प्रतिलोमꣳ होतव्याः प्राणानेवास्य प्रतीचः प्रति यौति तं ततो येन केन च स्तृणुते स्वकृत इरिणे जुहोति प्रदरे वैतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतं निर्ऋतिगृहीत एवैनं निर्ऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरं तेन वपट्करोति वाच एवैनं क्रूरेण प्र वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति यस्य कामयेतान्नाद्य- (२६)

मा दंदीयेति तस्यं सभायामुत्तानो निपद्य भुवंनस्य पत इति तृणानि सं गृह्णीयात्प्रजापतिर्वै भुवंनस्य पतिः प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमा दत्त इदमहममुष्यामुष्याय्णस्यान्नाद्यꣳ हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्य हरति षड्भिरहंरति षड्वा ऋतवः प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायर्तवोऽस्मा अनु प्र यच्छन्ति (२७)

यो ज्येष्ठबंन्धुरपभूतः स्यात्तꣳ स्थलेऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं पक्त्वा तस्मै होतव्यां वर्ष्म वै राष्ट्रभृतो वर्ष्म स्थलं वर्ष्मणैवैनं वर्ष्म समानानां गमयति चतुःशरावो भवति दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति क्षीरे भंवति रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धंरति शृतत्वायं सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वायं चत्वारं आरपेयाः प्राश्नन्ति दिशामेव ज्योतिंषि जुहोति॥ (२८)

ग्रामी युंनक्तीध्मः स्व एवैनांन्नाद्यं यच्छन्त्येकान्नपंञ्चाशच्च॥ [८]

देविंका निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दाꣳसि वै देविंकाश्छन्दाꣳसीव खलु वै प्रजाश्छन्दोंभिरेवास्मैं प्रजाः प्र जंनयति प्रथमं धातारं करोति मिथुनी एव तेनं करोत्यन्वेवास्मा अनुंमतिर्मन्यते राते राका प्र सिंनीवाली जंनयति प्रजास्वेव प्रजांतासु कुह्वां वाचं दधात्येता एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दाꣳसि वै देविंकाश्छन्दाꣳसी- (२९)

व खलु वै पशवश्छन्दोंभिरेवास्मैं पशून्प्र जंनयति प्रथमं धातारं करोति प्रैव तेनं वापयत्यन्वेवास्मा अनुंमतिर्मन्यते राते राका प्र सिंनीवाली जंनयति पशूनेव प्रजांतान्कुह्वां प्रतिष्ठापयत्येता एव निर्वपेद्ग्रामंकामश्छन्दाꣳसि वै देविंकाश्छन्दाꣳसीव खलु वै ग्रामश्छन्दोंभिरेवास्मै ग्राम- (३०)

मवं रुन्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं ग्रामंस्य दधात्येता एव निर्वपेज्योगांमयावी छन्दाꣳसि

वै देविकाश्छन्दाꣳसि खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य ज्योगामयति छन्दोभिरेवैनमगदं करोति मध्यतो धातारं करोति मध्यतो वा एतस्याङ्क्षमं यस्य ज्योगामयति मध्यत एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निर्- (३१)

वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दाꣳसि वै देविकाश्छन्दाꣳसि खलु वा एतं नोप नमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं करोति मुखत एवास्मै छन्दाꣳसि दधात्युपैनं यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेदीजानश्छन्दाꣳसि वै देविका यातयामानीव खलु वा एतस्य छन्दाꣳसि य ईजान उत्तमं धातारं करो- (३२)

त्युपरिष्टादेवास्मै छन्दाꣳस्ययातयामान्यव रुन्ध उपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेद्यं मेधा नोपनमेच्छन्दाꣳसि वै देविकाश्छन्दाꣳसि खलु वा एतं नोप नमन्ति यं मेधा नोपनमति प्रथमं धातारं करोति मुखत एवास्मै छन्दाꣳसि दधात्युपैनं मेधा नमत्येता एव निर्वप- (३३)

द्रुक्कामश्छन्दाꣳसि वै देविकाश्छन्दाꣳसीव खलु वै रुक्छन्दोभिरेवास्मिन्रुचं दधाति क्षीरे भवन्ति रुचमेवास्मिन्दधति मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनꣳ रुचो दधाति गायत्री वा अनुमतिस्त्रिष्टुग्राका जगती सिनीवाल्यनुष्टुप्कुहूर्धाता वषट्कारः पूर्वपक्षो राकाऽपरपक्षः कुहूरमावास्या सिनीवाली पौर्णमास्यनुमतिश्चन्द्रमा धाताऽष्टौ (३४)

वसवोऽष्टाक्षरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाक्षरा त्रिष्टुब्द्वादशादित्या द्वादशाक्षरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्धाता वषट्कार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च छन्दाꣳसि सर्वांश्च देवता वषट्कारस्ता यथ्सह सर्वा निर्वपेदाश्वरा एनं प्रदहो द्वे प्रथमे निरुप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्र दहन्त्यथो यस्मै कामाय निरुप्यन्ते तमेवाऽऽभिरुपाऽऽप्नोति॥ (३५)

पशुकाममश्छन्दाꣳसि वै देविकाश्छन्दाꣳसि ग्रामङ्कल्पयत्येता एव निरुत्तमन्धातारं करोति मेधा नमत्येता एव निर्वपेदष्टौ दहन्ति नव च॥ देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकाम॥ [९]

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्थ्स्वावेशो अनमीवो भवा नः। यत्त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। वास्तोष्पते शग्मया सꣳसदा ते सक्षीमहि रण्वया गातुमत्या। आवः क्षेमं उत योगे वरं नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः। यथ्सायं प्रातरग्निहोत्रं जुहोत्याहुतीष्टका एव ता उप धत्ते (३६)

यजमानोऽहोरात्राणि वा एतस्येष्टका य आहितागग्निर्यथ्सायं प्रातर्जुहोत्यहोरात्राण्येवास्वेष्टकाः कृत्वोप धत्ते दश समानत्रं जुहोति दशाक्षरा विराड्विराजमेवास्वेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति चित्यश्चित्योऽस्य भवति तस्मादत्र दशोपित्वा प्रयाति तद्यज्ञवास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततोऽर्वाचीनꣳ (३७)

रुद्रः खलु वै वास्तोष्पतिर्यदहुत्वा वास्तोष्पतीयं प्रयायाद्रुद्र एनं भूत्वाऽग्निरनूत्थायं हन्याद्वास्तोष्पतीयं जुहोति भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नार्तिमार्च्छति यजमानो यद्युक्ते जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यदयुक्ते जुहुयाद्यथा क्षेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदहुतमस्य वास्तोष्पतीयꣳ स्याद् (३८)

दक्षिणो युक्तो भवति सव्योऽयुक्तोऽथं वास्तोष्पतीयं जुहोत्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनꣳ शमयति यदेकया जुहुयाद्दर्विहोमं कुर्यात्पुरोनुवाक्यामनूच्य याज्यया जुहोति सदेवत्वाय यद्धुत आदध्याद्रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यदेव-

क्षणान्यसं प्रक्षाप्य प्रयाद्यथा यज्ञवेशसं वाऽऽदहनं वा तादृगेव तदयं ते योनिर्ऋत्विय इत्यरण्योः समारोहय- (३९)

त्येष वा अग्नेर्योनिः स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो खल्वाहुर्यदरण्योः समारूढो नश्येद्दर्दस्याग्निः सीदेत्पुनराधेयः स्यादिति या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्या रोहेत्यात्मन्थसमारोहयते यजमानो वा अग्नेर्योनिः स्वायामेवैनं योन्याः समारोहयते॥ (४०)

धत्तेऽर्वाचीनꣳ स्याथ्समारोहयति पञ्चचत्वारिꣳशच्च॥ [१०]

त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषे। कविर्गृहपतिर्युवा॥ हव्यवाडग्निरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे। सुगार्हपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्रियग्ख्सम्मिमीहि श्रवाꣳसि। त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः। ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणाम्। श्येनो गृध्राणाꣳ स्वधितिर्वनानाꣳ सोमः (४१)

पवित्रमत्येति रेभन्नं। आ विश्वदेवꣳ सत्पतिꣳ सूक्तैरद्या वृणीमहे। सत्यसवꣳ सवितारम्॥ आ सत्येन रजसा वर्तमानो निवेशयंन्नमृतं मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवना विपश्यन्। यथा नो अदितिः करत्पश्वे नृभ्यो यथा गवे। यथा तोकाय रुद्रियम्। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा (४२)

नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीरहविष्मन्तो नमसा विधेम ते। उदप्रुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः। गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन्न। हुꣳसैरिव सखिभिर्वावदद्भिरश्मन्मयानि नहना व्यस्यन्न्। बृहस्पतिरभि कनिक्रदद्गा उत प्रास्तौदुच्च विद्वाꣳ अगायत्। एन्द्र सानसिꣳ रयिꣳ (४३)

सजित्वानꣳ सदासहम्। वर्षिष्ठमूतये भर। प्र संसाहिषे पुरुहूत शत्रूञ्ज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु। इन्द्रा भर दक्षिणेना वसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम्। त्वꣳ सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः। इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो। भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा महान्भुवो विश्वेषु सवनेषु यज्ञियः। भुवो नृꣳश्च्यौत्नो विश्वस्मिन्भरे ज्येष्ठश्च मन्त्रो (४४)

विश्वचर्षणे। मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्। सत्यं चित्रश्रवस्तमम्। मित्रो जनान् यातयति प्रजानन्मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम्। मित्रः कृष्टीरनिमिषाभि चष्टे सत्याय हव्यं घृतवद्विधेम। प्र स मित्र मर्तो अस्तु प्रयस्वान् यस्त आदित्य शिक्षति व्रतेन। न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमꣳहो अश्नोत्यन्तितो न दूरात्। य- (४५)

चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि द्यविद्यवि। यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहं मनुष्याश्चरामसि। अचित्ती यत्तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः। कितवासो यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म। सर्वा ता वि ष्य शिथिरेव देवाथा ते स्याम वरुण प्रियासः॥ (४६)

सोमो॒ गोषु॒ मा र॒यिं मन्त्रो॒ यच्छि॑थि॒रा स॒प्त च॑॥ [११]

वि वा ए॒तस्याऽऽ वा॑यो इ॒मे वै चि॒त्तश्चा॒ग्निर्भू॒तानाँ॑ दे॒वा वा अ॑भ्याता॒नानृ॑ता॒षाड्रा॒ष्ट्रका॑माय॒ देविका॒ वास्तौ॑प्पते॒ त्वम॑ग्ने बृ॒हदेका॑दश॥११॥ वि वा ए॒तस्येत्या॑ह मृ॒त्युर्ग॑न्धर्वो॒ऽवं रुन्धे मध्य॒तस्त्वम॑ग्ने बृ॒हथ्षट्च॑त्वारि॒ꣳशत्॥४६॥ वि वा ए॒तस्य॑ प्रि॒यासः॑॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय। तस्यां देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाक इह मादयन्ताम्। यत्ते देवा अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा। सा नो यज्ञं पिपृहि विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम्। निवेशनी संगमनी वसूनां विश्वा रूपाणि वसून्यावेशयन्ती। सहस्रपोषꣳ सुभगा ररांणा सा न आ गन्वर्चसा (१)

संविदाना। अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून्रुद्रानादित्यानिह जिन्वतम्। माध्यꣳ हि पौर्णमासं जुषेथां ब्रह्मणा वृद्धौ संकृतेन सातावथास्मभ्यꣳ सहवीराꣳ रयिं नि यच्छतम्। आदित्याश्चाङ्गिरसश्चाग्नीनादधत ते दर्शपूर्णमासौ प्रैफ्सन्तेषामङ्गिरसां निरुप्तꣳ हविरासीदथाऽऽदित्या एतौ होमावपश्यन्तावजुहवुस्ततो वै ते दर्शपूर्णमासौ (२)

पूर्व आऽलभन्त दर्शपूर्णमासावालभमान एतौ होमौ पुरस्ताज्जुहुयाथ्साक्षादेव दर्शपूर्णमासावालभते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासावालभेत य एनयोरनुलोमं च प्रतिलोमं च विद्यादित्यमावास्यायाऽऊर्ध्वं तदनुलोमं पौर्णमास्यै प्रतीचीनं तत्प्रतिलोमं यत्पौर्णमासीं पूर्वामालभेत प्रतिलोममेनावालभेतामुमंपक्षीयमाणमन्वपं (३)

क्षीयेत सारस्वतौ होमौ पुरस्ताज्जुहुयादमावास्यां वै सरस्वत्यनुलोममेवैनावालभतेऽमुमाप्यायमानमन्वप्यायत आग्नावैष्णवमेकादशकपालं पुरस्तान्निर्वपेथ्सरस्वत्यै चरुꣳ सरस्वते द्वादशकपालं यदाग्नेयो भवत्यग्निर्वै यज्ञमुखं यज्ञमुखमेवर्द्धि पुरस्ताद्धत्ते यद्वैष्णवो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवारभ्य प्र तनुते सरस्वत्यै चरुर्भवति सरस्वते द्वादशकपालोऽमावास्यां वै सरस्वती पूर्णमासः सरस्वानावेव साक्षादारभ ऋध्नोत्याभ्यां द्वादशकपालः सरस्वते भवति मिथुनत्वाय प्रजात्यै मिथुनौ गावौ दक्षिणा समृद्ध्यै॥ (४)

वर्चसा वै ते दर्शपूर्णमासावपं तनुते सरस्वत्यै पञ्चविꣳशतिश्च॥ [१]

ऋषयो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नापश्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षमपश्यथ्सोऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा त्वत्पुरोहिताः प्रजाः प्रजनिष्यन्तेऽथ मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा प्र वोच इति तस्मा एतान्थ्स्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः प्रजाः प्राजायन्त तस्माद्ब्राह्मिष्ठो ब्रह्मा कार्यः प्रैव जायते रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्वे- (५)

त्याह देवा वै क्षयो देवेभ्य एव यज्ञं प्राऽऽहु प्रेतिरसि धर्माय त्वा धर्मं जिन्वेत्याह मनुष्या वै धर्मो मनुष्येभ्य एव यज्ञं प्राऽऽहान्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्वेत्याहैभ्य एव लोकेभ्यो यज्ञं प्राऽऽह विष्टम्भोऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्वेत्याह वृष्टिमेवावं (६)

रुन्धे प्रवास्यंनुवासीत्याह मिथुनत्वायोशिगसि वसुभ्यस्त्वा वसूञ्जिन्वेत्याहाष्टौ वसव एकादश रुद्रा द्वादशाऽऽदित्या एतावन्तो वै देवास्तेभ्य एव यज्ञं प्राऽऽहौजोऽसि पितृभ्यस्त्वा पितॄञ्जिन्वेत्याह देवानेव पितॄननु सं तनोति तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा जिन्वे- (७)

त्याह पितृनेव प्रजा अनु सं तनोति पृतनाषाडसि पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्वेत्याह प्रजा एव पशूननु सं तनोति रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वेत्याहौषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयत्यभिजिदसि युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्याहाभिजित्या अधिपतिरसि प्राणाय त्वा प्राणं (८)

जिन्वेत्याह प्रजास्वेव प्राणान्दधाति त्रिवृदसि प्रवृदसीत्याह मिथुनत्वाय स ँरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्याह प्रजात्यै वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्याह प्रतिष्ठित्यै॥ (९)

जिन्वेत्यवं प्रजा जिन्व प्राणन्त्रि ँशच्च॥ [२]

अग्निना देवेन पृतना जयामि गायत्रेण छन्दसा त्रिवृता स्तोमेन रथन्तरेण साम्ना वषट्कारेण वज्रेण पूर्वजान्भ्रातॄंव्यानधरान्पादयाम्यवैनान्बाधे प्रत्येनान्नुदेऽस्मिन्क्षयेऽस्मिन्भूमिलोके योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो विष्णोः क्रमणात्येनान्क्रामामीन्द्रेण देवेन पृतना जयामि त्रैष्टुभेन छन्दसा पञ्चदशेन स्तोमेन बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण (१०)

सहजान् विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन छन्दसा सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्ना वषट्कारेण वज्रेणापरजानिन्द्रेण सयुजो वय ँ सांसह्याम पृतन्यतः। घ्नन्तो वृत्राण्यप्रति। यत्ते अग्ने तेजस्तेनाहं तेजस्वी भूयासं यत्ते अग्ने वर्चस्तेनाहं वर्चस्वी भूयासं यत्ते अग्ने हरस्तेनाह ँ हरस्वी भूयासम्॥ (११)

बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण षट्त्वारि ँशच्च॥ [३]

ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासंते। अग्निर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम्। आगन्म मित्रावरुणा वरेण्या रात्रीणां भागो युवयोर्यो अस्ति। नाकं गृह्णानाः संकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिवः। ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषोऽन्तरिक्षेऽध्यासंते। वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम्। यास्ते रात्रीः सवितर्- (१२)

देवयानीरन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। गृहैश्च सर्वैः प्रजया न्वग्रे सुवो रुहाणास्तरता रजाँसि। ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषो दिव्यध्यासंते। सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम्। येनेन्द्राय समभरः पयाँस्युत्तमेनं हविषा जातवेदः। तेनाग्ने त्वमुत वर्धयेम ँ संजातानाᳬ श्रैष्ठ्य आ धैह्येनम्। यज्ञहनो वै देवा यज्ञमुषः (१३)

सन्ति त एषु लोकेष्वासत आददाना विमथ्नाना यो ददाति यो यजते तस्य। ये देवा यज्ञहनः पृथिव्यामध्यासंते ये अन्तरिक्षे ये दिवीत्याहेमानेव लोकाᳬस्तीर्त्वा सगृहः सपशुः सुवर्गं लोकमेत्यप वै सोमेनेजानाद्देवताँश्च यज्ञश्च क्रामन्त्याग्नेयं पञ्चकपालमुदवसानीयं निर्वपेदग्निः सर्वा देवताः (१४)

पाङ्क्तो यज्ञो देवताँश्चैव यज्ञं चाव रुन्धे गायत्रो वा अग्निर्गायत्रछन्दास्तं छन्दसा व्यर्धयति यत्पञ्चकपालं करोत्यष्टाकपालः कार्योऽष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्गायत्रछन्दाः स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयति पङ्क्तौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तो यज्ञस्तेनैव यज्ञान्नैर्ति॥ (१५)

सवितर्देवा यज्ञमुषः सर्वा देवतास्त्रिचत्वारि ँशच्च॥ [४]

सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानोऽग्निर्मा पातु चक्षुषः। सक्ष शुष सवितर्विश्वचरषण एतेभिः सोम नामभिर्विधिम ते तेभिः सोम नामभिर्विधिम ते। अहं परस्तादहमवस्तादहं ज्योतिषा वि तमो ववार। यदन्तरिक्षं तदु मे पिताभूदहꣳ सूर्यमुभयतो ददर्शाहं भूयासमुत्तमः संमानाना- (१६)

मा संमुद्रादाऽन्तरिक्षात्प्रजापतिरुदधिं च्यावयातीन्द्रः प्र स्रौतु मरुतो वर्षयन्तून्नम्भय पृथिवीं भिन्द्धीदं दिव्यं नभः। उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो यदग्निरोषधीः प्राश्याग्नावादित्यं जुहोति रुद्रादेव पशूनन्तर्दधात्यथो ओषधीष्वेव पशून् (१७)

प्रतिष्ठापयति कविर्यज्ञस्य वि तनोति पन्थां नाकस्य पृष्ठे अधि रोचने दिवः। येन हव्यं वहसि यासि दूत इतः प्रचेता अमुतः सनीयान्। यास्ते विश्वाः समिधः सन्त्यग्ने याः पृथिव्यां बर्हिषि सूर्ये याः। तास्ते गच्छन्त्वाहुतिं घृतस्य देवायते यजमानाय शर्म। आशासानः सुवीर्यꣳ रायस्पोषꣳ स्वश्वियम्। बृहस्पतिना राया स्वगाकृतो मह्यं यजमानाय तिष्ठ॥ (१८)

समानानामोषधीष्वेव पशून्मह्यं यजमानायैकश्च॥ [५]

सं त्वा नह्यामि पयसा घृतेन सं त्वा नह्याम्यप ओषधीभिः। सं त्वा नह्यामि प्रजयाऽहमद्य सा दीक्षिता संनवो वाजसमस्मे। प्रैतु ब्रह्मणस्पत्नी वेदिं वर्धन सीदतु। अथाहमनुकामिनी स्वे लोके विशा इह। सुप्रजसस्त्वा वयꣳ सुपत्नीरुप सेदिम। अग्ने सपत्नदं भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमं वि ष्यामि वरुणस्य पाशं (१९)

यमबध्नीत सविता सुकेतः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य लोके स्योनं मे सह पत्या करोमि। प्रेह्युदेह्युतस्य वामीरन्वग्निस्तेऽग्रं नयत्वदितिर्मध्यं ददताꣳ रुद्रावसृष्टाऽसि युवा नाम मा मा हिꣳसीर्वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो वो देवेभ्यः पत्नेजनीर्गृह्णामि यज्ञाय वः पत्नेजनीः सादयामि विश्वस्य ते विश्वावतो वृष्णियावतस्- (२०)

तवाग्ने वामीरनु सन्दशि विश्वा रेताꣳसि धिषीयाग देवान् यज्ञो नि देवीर्देवेभ्यो यज्ञमशिषन्नस्मिन्थ्समुन्वति यजमान आशिषः स्वाहाकृताः समुद्रेष्ठा गन्धर्वमा तिष्ठताऽनु। वातस्य पत्मन्निड ईडिताः॥ (२१)

पाशं वृष्णियावतस्त्रिꣳशच्च॥ [६]

वपट्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिनत्तस्ये रसः परापतत्थ्स पृथिवीं प्राविशथ्स खदिरोऽभवद्यस्यं खादिरः स्रुवो भवति छन्दसामेव रसेनावं द्यति सरंसा अस्याऽऽहुतयो भवन्ति तृतीयस्यामितो दिवि सोमं आसीत्तं गायत्र्याहरत्तस्यं पर्णमच्छिद्यत तत्पर्णोऽभवत्तत्पर्णस्यं पर्णत्वं यस्यं पर्णमयीं जुहूर्- (२२)

भवति सौम्या अस्याऽऽहुतयो भवन्ति जुषन्तैऽस्य देवा आहुतीर्देवा वै ब्रह्मन्नवदन्त तत्पर्ण उपाशृणोथ्सुश्रवा वै नाम यस्यं पर्णमयीं जुहूर्भवति न पापꣳ श्लोकꣳ शृणोति ब्रह्म वै पर्णो विष्मरुतोऽन्नं विष्मारुतोऽश्वत्थो यस्यं पर्णमयीं जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्ब्रह्मणैवान्नमवं रुन्धेऽथो ब्रह्मौ- (२३)

व विश्यध्यूहति राष्ट्रं वै पर्णो विडश्वत्थो यत्पर्णमयीं जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्राष्ट्रमेव विश्यध्यूहति

प्रजापतिर्वा अजुहोथ्मा यत्राऽऽहुतिः प्रत्यतिष्ठत्ततो विकङ्कत उदतिष्ठत्ततः प्रजा असृजत यस्य वैकङ्कती ध्रुवा भवति प्रत्येवास्याऽऽहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रैव जायत एतद्वै स्रुचाꣳ रूपं यस्यैवꣳरूपाः स्रुचो भवन्ति सर्वाण्येवैनꣳ रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्ते नास्यापरूपमात्मञ्जायते॥ (२४)

जुहूरथो ब्रह्म स्रुचाꣳ सप्तदश च॥ [७]

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामि दक्षाय दक्षवृधे रातं देवेभ्योऽग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो वातापिभ्यः पर्जन्याँत्मभ्यो दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वाऽपेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिज्यासतो जुह्यप यो नोऽरातीयति तं जहि प्राणाय त्वाऽपानाय त्वा व्यानाय त्वा सुते त्वाऽसते त्वाद्यस्त्वौषधीभ्यो विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो यतः प्रजा अक्खिद्रा अजायन्त तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदाव्ने ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि॥ (२५)

ओषधीभ्यश्चतुर्दश च॥ [८]

यां वा अध्वर्युश्च यजमानश्च देवतामन्तरितस्तस्या आ वृश्च्येते प्राजापत्यं दधिग्रहं गृह्णीयात्प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभ्य एव नि ह्वयते ज्येष्ठो वा एष ग्रहाणां यस्यैष गृह्यते ज्येष्ठमेव गच्छति सर्वासां वा एतद्देवतानाꣳ रूपं यदेष ग्रहो यस्यैष गृह्यते सर्वाण्येवैनꣳ रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्त उपयामगृहीतो- (२६)

ऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामीत्याह ज्योतिरेवैनꣳ समानानाँ करोत्यग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य इत्याहैतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनꣳ सर्वाभ्यो गृह्णात्यपेन्द्र द्विषतो मन इत्याह भ्रातृव्यापनुत्त्यै प्राणाय त्वाऽपानाय त्वेत्याह प्राणानेव यजमाने दधाति तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदाव्ने ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमी- (२७)

त्याह प्रजापतिः सर्वा देवताः सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यो जुहोत्याज्यग्रहं गृह्णीयात्तेजस्कामस्य तेजो वा आज्यं तेजस्व्येव भवति सोमग्रहं गृह्णीयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य ब्रह्मवर्चसं वै सोमो ब्रह्मवर्चस्येव भवति दधिग्रहं गृह्णीयात्पशुकामस्योर्ग्वै दध्यूर्क्पशवं ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनव रुन्धे॥ (२८)

उपयामगृहीतो जुहोमि त्रिचत्वारिꣳशच्च॥ [९]

त्वे क्रतुमपि वृञ्जन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः। स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा समत ऊ षु मधु मधुनाऽभि योधि। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः प्रजापतये त्वा। प्राणग्रहान्गृह्णात्येतावद्वा अस्ति यावदेते ग्रहाः स्तोमाश्छन्दाꣳसि पृष्ठानि दिशो यावदेवास्ति त- (२९)

दव रुन्धे ज्येष्ठा वा एतान्ब्राह्मणाः पुरा विद्वामक्रन्तस्मात्तेषाꣳ सर्वा दिशोऽभिजिता अभूवन् यस्यैते गृह्यन्ते ज्यैष्ठमेव गच्छत्यभि दिशो जयति पञ्च गृह्यन्ते पञ्च दिशः सर्वास्वेव दिक्ष्वधृवन्ति नवंनव गृह्यन्ते नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति प्रायणीयें चोदयनीयें च गृह्यन्ते प्राणा वै प्रांणग्रहाः (३०)

प्राणैरेव प्रयन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेऽहंन्गृह्यन्ते प्राणा वै प्रांणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्रजा यंन्ति यद्वामदेव्यं योनेश्च्यवंते दशमेऽहंन्वामदेव्यं योनेँश्च्यवते यद्दशमेऽहंन्गृह्यन्तेँ प्राणेभ्यं एव तत्प्रजा न यंन्ति॥ (३१)

तत्प्राणग्रहाः सप्तत्रिꣳशच्च॥ [१०]

प्र देवं देव्या धिया भरंता जातवेदसम्। हव्या नो वक्षदानुषक्। अयमु ष्य प्र देवयुरहोता यज्ञायं नीयते। रथो न योरभीवृतो घृणीवाञ्चेतति त्मना। अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव जन्मनः। सहसश्चिथ्सहीयां देवो जीवातवे कृतः। इडायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि। जातवेदो नि धीमह्यग्ने हव्याय वोढवे। (३२)

अग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तं प्रथमः सीद योनिम्। कुलायिनं घृतवन्तꣳ सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधु। सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य योनौ। देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः। नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाꣳ असदथ्सुदक्षः। अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रं भरः शुचिजिह्वो अग्निः। त्वं दूतस्त्व- (३३)

मु नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता। अग्ने तोकस्य नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्बोधि गोपाः। अभि त्वा देव सवितरीशानं वार्याणाम्। सदावन्भागमीमहे। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः। तमु (३४)

त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ईधे अथर्वणः। वृत्रहणं पुरन्दरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम्। धनञ्जयꣳ रणेरणे। उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि। धनञ्जयो रणेरणे। आ यꣳ हस्ते न खादिनꣳ शिशुं जातं न बिभ्रति। विशामग्निꣳ स्वध्वरम्। प्र देवं देववीतये भरंता वसुवित्तमम्। आ स्वे योनौ नि षीदतु। आ (३५)

जातं जातवेदसि प्रियꣳ शिशीतातिथिम्। स्योन आ गृहपतिम्। अग्निनाऽग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाड्जुह्वास्यः। त्वꣳ ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्त्सता। सखा सख्यां समिध्यसे। तं मंजयन्त सुक्रतुं पुरोयावानमाजिषु। स्वेषु क्षयेषु वाजिनम्। यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्न्। ते ह नाकं महिमानः सचन्ते यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः॥ (३६)

वोढवे दूतस्त्वन्तमु सीदत्वा यत्र चत्वारि च॥ [११]

पूर्णर्पयोऽग्निना ये देवाः सूर्यो मा सन्त्वा नह्यामि वषट्कारः स खदिर उपयामगृहीतोऽसि यां वै त्वे क्रतुं प्र देवमेकादश॥११॥ पूर्णा संहजान्तवाँग्ने प्राणैरेव षट्त्रिꣳशत्॥३६॥ पूर्णा सन्ति देवाः॥

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

युञ्जानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः। अग्निं ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा देवान्थ्सुवर्यतो धिया दिवम्। बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्र सुवाति तान्। युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे। सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्- (१)

महो देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वां ब्रह्म पूर्व्यं नमोभिर्वि श्लोका यन्ति पथ्येव सूराः। शृण्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमचंतः। यः पार्थिवानि विममे स एतशो रजाꣳसि देवः सविता महित्वना। देवं सवितः प्र सुव यज्ञं प्र सुव (२)

यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचं नः स्वदाति नः। इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्र सुव देवायुवꣳ सखिविदꣳ सत्राजितं धनजितꣳ सुवर्जितम्। ऋचा स्तोमꣳ समर्धय गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि। देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां गायत्रेण छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वदग्निरसि नारि- (३)

रसि पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदा भर त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वद्वह्निरसि नारिरसि त्वया वयꣳ सधस्थ आग्निꣳ शकेम खनितुं पुरीष्यं जागतेन त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वद्धस्तं आधायं सविता बिभ्रदग्निꣳ हिरण्ययीम्। तया ज्योतिरजस्रमिदग्निं खात्वी न आ भरानुष्टुभेन त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वत्॥ (४)

इद्यज्ञं प्र सुव नारिरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा त्रीणि च॥ [१]

इमामगृभ्णन्रशनामृतस्य पूर्व आयुषि विदथेषु कव्या। तया देवाः सुतमा बभूवुरऋतस्य सामञ्थ्सरमारपन्ती। प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रव वरिष्ठामनु संवतम्। दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे नाभिः पृथिव्यामधि योनिः। युञ्जाथाꣳ रासभं युवमस्मिन् यामे वृषण्वसू। अग्निं भरन्तमस्मयुम्। योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे। सखाय इन्द्रमूतये। प्रतूर्वन्न् (५)

एह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि। उर्वन्तरिक्षमन्वेहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन्न्। पूष्णा सयुजा सह। पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छैह्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेमोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्धरिष्यामोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्धरामः। अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः। अनु सूर्यस्य (६)

पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आ ततान। आगत्य वाज्यध्वनः सर्वा मृधो वि धूनुते। अग्निꣳ सधस्थे महति चक्षुषा नि चिकीषते। आक्रम्य वाजिन्पृथिवीमग्निमिच्छ रुचा त्वम्। भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनाम तं वयम्। द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षꣳ समुद्रस्ते योनिः। विख्याय चक्षुषा त्वमभि तिष्ठ (७)

पृतन्यतः। उत्क्रांम महते सौभगायास्मादास्थानाद्विष्णोदा वाजिन्। वयꣳ स्याम सुमतौ पृथिव्या अग्निं खनिष्यन्तं उपस्थे अस्याः। उदक्रमीद्विष्णोदा वाज्यर्वाकः स लोकꣳ सुकृतं पृथिव्याः। ततः खनेम सुप्रतीकमग्निꣳ सुवो रुहाणा अधि नाक उत्तमे। अपो देवीरुप सृज मधुमतीरयक्ष्मायं प्रजाभ्यः। तासाꣳ स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः। जिघर्मि (८)

अग्निं मनसा घृतेन प्रतिक्ष्यन्तं भुवनानि विश्वा। पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नꣳ रभसं विदानम्। आ त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनारक्षसा मनसा तज्जुषस्व। मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे तनुवा जरद्वृषाणः। परि वाजपतिः कविरग्निरहव्या न्यक्रमीत्। दधद्रत्नानि दाशुषे। परि त्वाऽग्ने पुरं वयं विप्रꣳ सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारंमङ्गिरावतः। त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि। त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥ (९)

प्रतूर्वन्भूर्यस्य तिष्ठ जिघर्मि भेत्तारं विꣳशतिश्च॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि। ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्यानम्। शिवं प्रजाभ्योऽहिꣳसन्तं पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि। अपां पृष्ठमसि सप्रथा उर्वग्निं भरिष्यदपरावपिष्ठम्। वर्धमानं मह आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। शर्म च स्थः (१०)

वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं वसाथां भर्तमग्निं पुरीष्यम्। सं वसाथाꣳ सुवर्विदा समीची उरसा त्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित्। पुरीष्योऽसि विश्वभराः। अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने। त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः। तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ईधे (११)

अथर्वणः। वृत्रहणं पुरन्दरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम्। धनञ्जयꣳ रणेरणे। सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य योनौ। देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः। नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाꣳ असदथ्स्वुदक्षः। अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः। सꣳ सीदस्व महाꣳ असि शोचस्व (१२)

देववीतमः। वि धूममग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दरशतम्। जनिष्वा हि जेन्यो अग्ने अह्राꣳ हितो हितेष्वरुषो वनेषु। दमेदमे सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि षसादा यजीयान्॥ (१३)

स्थ ईधे शोचस्व सप्तविꣳशतिश्च॥ [३]

सं ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम्। देवानां यश्चरति प्राणथेन तस्मै च देवि वषडस्तु तुभ्यम्। सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदः सुवः। वासो अग्ने विश्वरूप सं व्ययस्व विभावसो। उदु तिष्ठ स्वध्वरावां नो देव्या कृपा। दृशे च भासा बृहता सुशुक्रनिरग्ने याहि सुशस्तिभिः। (१४)

ऊर्ध्व ऊ षु णं ऊतये तिष्ठा देवो न सविता। ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे।

स जातो गर्भो असि रोदस्योरग्ने चारुर्विभृत ओषधीषु। चित्रः शिशुः परि तमाꣳस्यक्तः प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्गाः। स्थिरो भव वीड्वङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन्न। पृथुर्भव सुपदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहनः। शिवो भव (१५)

प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः। मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मान्तरिक्षं मा वनस्पतीन्। प्रैतु वाजी कनिक्रदन्नानदद्रासभः पत्वाँ। भरन्नग्निं पुरीष्यं मा पाद्यायुषः पुरा। रासभो वां कनिक्रदथ्सुयुक्तो वृषणा रथे। स वामग्निं पुरीष्यमाशुर्दूतो वहादितः। वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भꣳ समुद्रियम्। अग्न आ याहि (१६)

वीतय ऋतꣳ सत्यम्। ओषधयः प्रति गृह्णीताग्निमेतꣳ शिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान्। व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीर्निषीदन्नो अप दुर्मतिꣳ हनत्। ओषधयः प्रति मोदध्वमेनं पुष्पावतीः सुपिप्पलाः। अयं वो गर्भ ऋत्वियः प्रत्नꣳ सधस्थमासंदत्॥ (१७)

सुशस्तिभिः शिवो भव याहि पद्भिꣳशच्च॥ [४]

वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः। सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहꣳ सुहवस्य प्रणीतौ। आपो हिष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः। मित्रः (१८)

सꣳसृज्यं पृथिवीं भूमिं च ज्योतिषा सह। सुजातं जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम्। अयक्ष्मायं त्वा सꣳ सृजामि प्रजाभ्यः। विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः सꣳ सृजन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत्। रुद्राः सम्भृत्य पृथिवीं बृहज्ज्योतिः समीधिरे। तेषां भानुरजस्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते। सꣳसृष्टां वसुभी रुद्रैर्धीरैः कर्मण्यां मृदम्। हस्ताभ्यां मृद्वीं कृत्वा सिनीवाली करोतु (१९)

ताम्। सिनीवाली सुकपर्दा सुकुरीरा स्वौपशा। सा तुभ्यमदिते मह ओखां दधातु हस्तयोः। उखां करोतु शक्त्या बाहुभ्यामदितिर्धिया। माता पुत्रं यथोपस्थे साग्निं बिभर्तु गर्भ आ। मुखस्य शिरोऽसि यज्ञस्य पदे स्थः। वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वत्पृथिव्यसि रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदन्तरिक्षमसि (२०)

आदित्यास्त्वा कृण्वन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्द्यौरसि विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वद्दिशोऽसि ध्रुवासि धारया मयि प्रजाꣳ रायस्पोषं गौपत्यꣳ सुवीर्यꣳ सजातान् यजमानायादित्यै रास्वास्यदितिस्ते बिलं गृह्णातु पाङ्क्तेन छन्दसाङ्गिरस्वत्। कृत्वाय सा महीमुखां मृन्मयीं योनिमग्नयै। तां पुत्रेभ्यः सम्प्रायच्छददितिः श्रपयानिति॥ (२१)

मित्रः करोत्वन्तरिक्षमसि प्र चत्वारिं च॥ [५]

वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वां धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वां धूपयन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा धूपयन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णुस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्वरुणस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी विश्वदैव्यावती पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां त्वा पत्नीः (२२)

देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वद्दधतूखे धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदभीन्धतामुखे ग्नास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वच्छ्रपयन्तूखे वरूत्रयो जनयस्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्पचन्तूखे। मित्रेतामुखां पचेषा मा भेदि। एतां ते परि ददाम्यभित्यै। अभीमाम् (२३)

महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः। उत श्रवसा पृथिवीम्। मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्। द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम्। देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः। सुबाहुरुत शक्त्या। अपदमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण। उत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वम्। वसवस्त्वाच्छृन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा च्छृन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाच्छृन्दन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा आच्छृन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत्॥ (२४)

पत्नीरिमाः रुद्रास्त्वाच्छृन्दन्त्वेकान्नविꣳशतिश्च॥ [६]

समाँस्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्तु संवथ्सरा ऋषयो यानि सत्या। सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्याः। सं चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयैनमुच्च तिष्ठ महते सौभगाय। मा च रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये। त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने (२५)

संवरणे भवा नः। सपत्नहा नो अभिमातिजिच्च स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन्न्। इहैवाग्ने अधि धारया रयिं मा त्वा नि क्रन्पूर्वचितो निकारिणः। क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः। क्षत्रेणाग्ने स्वायुः सꣳरभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व। सजातानां मध्यमस्था एधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह। अतिं (२६)

निहो अति स्रिधोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने। विश्वा ह्यग्ने दुरिता सहस्वाथास्मभ्यꣳ सहवीराꣳ रयिं दाः। अनाधृष्यो जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह। विश्वा आशाः प्रमुञ्चन्मानुषीभिः शिवाभिरद्य परि पाहि नो वृधे। बृहस्पते सवितर्बोधयैनꣳ सꣳशितं चिथ्सन्तराꣳ सꣳ शिशाधि। वर्धयैनं महते सौभगाय (२७)

विश्वे एनमनु मदन्तु देवाः। अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते अभिशस्तेरमुञ्चः। प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्ने भिषजा शचीभिः। उद्वयं तमसस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्। देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥ (२८)

इमे शिवो अग्नेऽति सौभगाय चतुस्त्रिꣳशच्च॥ [७]

ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीꣳष्यग्नेः। द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः। तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु देवः। पथ आनक्ति मध्वा घृतेन। मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो नराशꣳसो अग्ने। सुकृद्देवः सविता विश्ववारः। अच्छायमेति शवसा घृतेनेडानो वह्निर्नमसा। अग्निꣳ स्रुचो अध्वरेषु प्रयथ्सु। स यक्षदस्य महिमानमग्नेः सः (२९)

ईळ मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः। उरुव्यचसो धाम्ना पत्यमानाः। ते अस्य योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता। इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्या होतारावूर्ध्वमध्वरं

नो॒ऽग्नेर्जि॒ह्वाम॒भि गृ॑णीतम्। कृ॒णु॒तं नः॒ स्वि॑ष्टिम्। ति॒स्रो दे॒वीर्ब॒र्हिरेदꣳ स॑द॒न्त्विडा॒ सर॑स्वती (३०)

भार॑ती। म॒ही गृ॑णा॒ना। तन्न॑स्तु॒रीप॒मद्भु॑तं पुरु॒क्षु त्वष्टा॑ सु॒वीरम्॑। रा॒यस्पोषं॒ वि ष्य॑तु॒ नाभि॑म॒स्मे। वन॑स्पते॒ऽव॑ सृजा॒ ररा॑ण॒स्त्मना॑ दे॒वेषु॑। अ॒ग्निर्ह॒व्यꣳ श॑मि॒ता सू॑दयाति। अग्ने॒ स्वाहा॑ कृणुहि जातवेद॒ इन्द्रा॑य ह॒व्यम्। विश्वे॑ दे॒वा ह॒विरि॒दं जु॑षन्ताम्। हि॒र॒ण्य॒ग॒र्भः सम॑वर्त॒ताग्रे॑ भू॒तस्य॑ जा॒तः पति॒रेक॑ आसीत्। स दा॑धार पृथि॒वीं द्याम् (३१)

उ॒तेमां कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। यः प्रा॑ण॒तो नि॑मिष॒तो म॑हि॒त्वैक॒ इद्राजा॒ जग॑तो ब॒भूव॑। य ईशे॑ अ॒स्य द्वि॒पद॒श्चतु॑ष्पदः॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। य आ॑त्म॒दा ब॑ल॒दा यस्य॒ विश्व॑ उ॒पास॑ते प्र॒शिषं॒ यस्य॑ दे॒वाः। यस्य॑ छा॒यामृतं॒ यस्य॑ मृ॒त्युः कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। यस्ये॒मे हि॒मव॑न्तो महि॒त्वा यस्य॑ समु॒द्रꣳ र॒सया॑ स॒ह (३२)

आ॒हुः। यस्ये॒माः प्र॒दिशो॒ यस्य॑ बा॒हू कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। यं क्रन्द॑सी॒ अव॑सा तस्तभा॒ने अ॒भ्यैक्षे॑तां॒ मन॑सा॒ रेज॑माने। यत्राधि॒ सूर॒ उदि॑तौ॒ व्येति॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। येन॒ द्यौरु॒ग्रा पृ॑थि॒वी च॑ दृ॒ढे येन॒ सुवः॑ स्तभि॒तं येन॒ नाकः॑। यो अ॒न्तरि॑क्षे॒ रज॑सो वि॒मानः॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। आपो॑ ह॒ यन्म॑ह॒तीर्विश्वम्॑ (३३)

आय॒न्दक्षं॒ दधा॑ना ज॒नय॑न्तीर॒ग्निम्। ततो॑ दे॒वानां॒ निर॑वर्त॒तासु॒रेकः॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। यश्चि॒दापो॑ महि॒ना प॒र्यप॑श्य॒द्दक्षं॒ दधा॑ना ज॒नय॑न्तीर॒ग्निम्। यो दे॒वेष्वधि॑ दे॒व एक॒ आसी॒त्कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम॥ (३४)

अ॒ग्नेः स सर॑स्वती॒ द्याꣳ स॒ह विश्व॒श्चतु॑स्त्रिꣳशश्च॥ [८]

आकू॑तिम॒ग्निं प्र॒युज॒ꣳ स्वाहा॒ मनो॑ मे॒धाम॒ग्निं प्र॒युज॒ꣳ स्वाहा॑ चि॒त्तं विज्ञा॑तम॒ग्निं प्र॒युज॒ꣳ स्वाहा॑ वा॒चो विधृ॑तिम॒ग्निं प्र॒युज॒ꣳ स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ मन॑वे॒ स्वाहा॒ग्नये॑ वैश्वान॒राय॒ स्वाहा॒ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुर्मर्तो॑ वृणीत स॒ख्यं विश्वे॑ रा॒य इ॑षुध्यसि द्यु॒म्नं वृ॑णीत पु॒ष्यसे॒ स्वाहा॒ मा सु भि॑त्था॒ मा सु रि॑षो॒ दृꣳह॑स्व वी॒डय॑स्व॒ सु। अम्ब॑ धृष्णु वी॒रय॑स्व (३५)

अ॒ग्निश्चे॒दं क॑रिष्यथः। दृꣳह॑स्व देवि पृथिवि स्व॒स्तय॑ आसु॒री मा॒या स्व॒धया॑ कृ॒तासि॑। जुष्टं॑ दे॒वाना॑मि॒दम॑स्तु ह॒व्यमरि॑ष्टा॒ त्वमुदि॑हि य॒ज्ञे अ॒स्मिन्न्। मित्रै॒तामु॒खां त॑पै॒षा मा भे॑दि। ए॒तान्ते॒ परि॑ ददा॒म्यभि॑त्त्यै। द्व॑न्नः स॒र्पिरा॑सुतिः प्र॒त्नो होता॒ वरे॑ण्यः। सह॑सस्पु॒त्रो अद्भु॑तः। पर॑स्या॒ अधि॑ सं॒वतोऽव॑राꣳ अभ्या (३६)

त॒र॒। यत्रा॒हमस्मि॒ ताꣳ अ॑व। प॒र॒मस्याः॑ परा॒वतो॑ रो॒हिद॑श्व इ॒हा ग॑हि। पु॒री॒ष्यः॑ पुरुप्रि॒योऽग्ने॒ त्वं त॑रा॒ मृधः॑। सीद॒ त्वं मा॒तुर॒स्या उ॒पस्थे॒ विश्वा॑न्यग्ने व॒युना॑नि वि॒द्वान्। मैना॑म॒र्चिषा॒ मा तप॑सा॒भि शू॑शुचो॒ऽन्तर॑स्याꣳ शु॒क्रज्यो॑ति॒र्वि भा॑हि। अ॒न्तर॑ग्ने रु॒चा त्वमु॒खायै॒ सद॑ने॒ स्वे। तस्या॒स्त्वꣳ हर॑सा॒ तप॒ञ्जात॑वेदः शि॒वो भ॑व। शि॒वो भू॒त्वा मह्य॑म॒ग्नेऽथो॑ सीद शि॒वस्त्वम्। शि॒वाः कृ॒त्वा दिशः॒ सर्वाः॒ स्वां योनि॑मि॒हास॑दः॥ (३७)

वी॒रय॒स्वा तप॑न्विꣳश॒तिश्च॑॥ [९]

यदग्ने यानि कानि चा ते दारूणि दध्मसि। तदस्तु तुभ्यमिद् घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य। यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति। सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य। रात्रिंरात्रिमप्रयावभरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै। रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम। नाभाँ (३८)

पृथिव्याः समिधानमग्निꣳ रायस्पोषाय बृहते हवामहे। इरं मदं बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम्। याः सेनां अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा उत। ये स्तेना ये च तस्करास्ताꣳस्ते अग्नेऽपि दधाम्यास्यै। दꣳष्ट्राभ्यां मलिम्लूञ्जम्भयैस्तस्करान् उत। हनूभ्याꣳस्तेनान्भंगवस्ताꣳस्त्वं खाद सुखादितान्। ये जनेषु मलिम्लवः स्तेनासस्तस्करा वनै। ये (३९)

कक्षेष्वघायवस्ताꣳस्ते दधामि जम्भयोः। यो अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः। निन्दाद्यो अस्मान् दिप्साच्च सर्वं तं भस्मसा कुरु। सꣳशितं मे ब्रह्म सꣳशितं वीर्यं बलम्। सꣳशितं क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः। उदेषां बाहू अतिरमुद्वर्च उदु बलम्। क्षिणोमि ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि (४०)

स्वाꣳ अहम्। दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयथ्सुरेताः। विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्चते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे। वि नाकमख्यथ्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो वि राजति। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकꣳ समीची। द्यावा क्षामा रुक्मः (४१)

अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। सुपर्णोऽसि गरुत्माँस्त्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोमं आत्मा सामं ते तनूर्वामदेव्यं बृहद्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियं पुच्छं छन्दाꣳस्यङ्गानि धिष्णियाः शफा यजूꣳषि नाम। सुपर्णोऽसि गरुत्मान्दिवं गच्छ सुवः पत॥ (४२)

नाभा वने येन यामि क्षामां रुक्माँऽष्टात्रिꣳशच्च॥ [१०]

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इद्देवेषु गच्छति। सोम यास्ते मयोभुव ऊतयः सन्ति दाशुषे। ताभिर्नोऽविता भव। अग्निर्मूर्धा भुवः। त्वं नः सोम या ते धामानि। तथ्संवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्। अचित्ती यच्चकृमा दैव्ये जने दीनैर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वता। (४३)

देवेषु च सवितर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः। चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम्। यज्ञं दधे सरस्वती। पावीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धात्। ग्नाभिरच्छिद्रꣳ शरणꣳ सजोषा दुराधर्षं गृणते शर्म यꣳसत्। पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्वतः। पूषा वाजꣳ सनोतु नः। शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यत् (४४)

विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि। विश्वा हि माया अवसि स्वधावो भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु। तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वना नाकं तस्थुरुरु चक्रिरे सदः। विष्णुर्यद्धावद्वृषणं मदच्युतं वयो न सीदन्नधि बर्हिषि प्रिये। प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे भरध्वम्। ये सहाꣳसि सहसा सहन्ते (४५)

रेजंते अग्ने पृथिवी मखेभ्यः। विश्वे देवा विश्वे देवाः। द्यावा नः पृथिवी इमꣳ सिध्रमद्य दिविस्पृशम्। यज्ञं देवेषु यच्छताम्। प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वꣳ सदने ऋतस्य। आ नो द्यावापृथिवी

दैव्येन॒ जने॑न यात॒ महि॑ वां॒ वरू॑थम्। अ॒ग्निꣳ स्तोमे॑न बोधय समिधा॒नो अम॑र्त्यम्। ह॒व्या दे॒वेषु॑ नो दधत्। स ह॑व्य॒वाडम॑र्त्य उ॒शिग्दू॒तश्च॒नोहि॑तः। अ॒ग्निर्धि॒या सम॑ृण्वति। शं नो॑ भवन्तु॒ वाजे॑वाजे॥ (४६)

पू॒रु॒ष॒त्वता॑ यज॒तन्ते॑ अ॒न्यथ्सह॑न्ते॒ चनो॑हितो॒ऽष्टौ च॑॥ [११]

[यु॒ञ्जा॒न इ॒माम॑गृभ्णं दे॒वस्य॒ सन्ते॒ वि पाज॑सा॒ वस॑वस्त्वा॒ समा॑स्त्वो॒र्ध्वा अ॒स्याकू॑तिं॒ यद॑ग्ने॒ यान्यग्ने॒ यं य॒ज्ञमेका॑दश॥११॥ यु॒ञ्जा॒नो वर्म॑ च स्थ आदि॒त्यास्त्वा॒ भार॑ती॒ स्वाः॒ अहः॒ षट्त्वा॑रिꣳशत्॥४६॥ यु॒ञ्जा॒नो वाजे॑वाजे॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णोः क्रमौऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आ रोह पृथिवीमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमौऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमौऽ स्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आ रोह दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णौः (१)

क्रमौऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आ रोह दिशोऽनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्न। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ वर्तस्वायुषा वर्चसा सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने (२)

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः। तासां पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा कृधि। पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि। उद्दुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमम् (३)

वि मध्यमꣳ श्रथाय। अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम। आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः। विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्राष्ट्रमधि श्रय। अग्ने बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थान्निर्जगन्मिवान्तमसो ज्योतिषागात्। अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः। सीद त्वं मातुरस्याः (४)

उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्याꣳ शुक्रज्योतिर्विभाहि। अन्तरग्ने रुचा त्वमुखाये सदने स्वे। तस्यास्त्वꣳ हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव। शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः। हꣳसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत्॥ (५)

दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोर्धनेनाग्नेऽधममस्याः शुचिषथोऽश च॥ [१]

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्वितीयं परि जातवेदाः। तृतीयमप्स्वा नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः। विद्मा ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्मा ते सद्म विभृतं पुरुत्रा। विद्मा ते नाम परमं गुहा यद्विद्मा तमुत्सं यत आजगन्थ। समुद्रे त्वा नृमणा अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन्न्। तृतीयेँ त्वा (६)

रजसि तस्थिवाꣳसमृतस्य योनौ महिषा अंहिनन्न। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्न। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः। उशिक्पावको अरतिः सुमेधा मर्तेष्वग्निरमृतो निधायि। इयर्ति धूममरुषं भरिभ्रदुच्छुक्रेण शोचिषा द्यामिनक्षत्। विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ आ (७)

रोदसी अपृणाज्जायमानः। वीडुं चिदद्रिमभिनत्परायञ्जना यदग्निमयजन्त पञ्च। श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनीषाणां प्रार्पणः सोमगोपाः। वसोः सूनुः सहसो अप्सु राजा वि भात्यग्र उषसामिधानः। यस्ते अद्य कृणवद्भद्रशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने। प्र तं नय प्रतरां वस्यो अच्छाभि द्युम्नं देवभक्तं यविष्ठ। आ (८)

तम्भज सौश्रवसेष्वग्न उक्थउक्थ आ भज शस्यमाने। प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवात्युज्जातेन भिनदद्युज्जनित्वैः। त्वामग्ने यजमाना अनु द्यून् विश्वा वसूनि दधिरे वार्याणि। त्वया सह द्रविणमिच्छमाना व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रुः। दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥ (९)

तृतीयं त्वा गर्भ आ यविष्ठा यच्चत्वारि च॥ [२]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। उदु त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः। प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिरर्चिभिस्त्वम्। बृहद्भिर्भानुभिर्भासन्मा हिꣳसीस्तनुवा प्रजाः। समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम्। आ (१०)

अस्मिन् हव्या जुहोतन। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः। अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। आपो देवीः प्रति गृह्णीत भस्मैतथ्योने कृणुध्वꣳ सुरभावु लोके। तस्मै नमन्तां जनयः सुपत्नीर्मातेव पुत्रं बिभृता स्वेनम्। अप्स्वग्ने सधिष्टव (११)

सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। गर्भो अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम्। गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भो अपामसि। प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने। सꣳसृज्य मातृभिस्त्वं ज्योतिष्मान्पुनरासदः। पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्ने। शेषे मातुरथोपस्थेऽन्तरस्याꣳ शिवतमः। पुनरूर्जा (१२)

नि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि। पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्धतां पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः। घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः। बोधा नो अस्य वचसो यविष्ठ मꣳहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः। पीयति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तनुवं वन्दे अग्ने। स बोधि सूरिर्मघवा वसुदावा वसुपतिः। युयोध्यस्मद्वेषाꣳसि॥ (१३)

आ तवोर्जाऽनु षोडश च॥ [३]

अपेत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः। अदादिदं यमोऽवसानं पृथिव्या अक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै। अग्नेर्भस्मासीस्यग्नेः पुरीषमसि संज्ञानमसि कामधरणं मयि ते कामधरणं भूयात्। सं या वः प्रियास्तनुवः सम्प्रिया हृदयानि वः। आत्मा वो अस्तु (१४)

सम्प्रियः सम्प्रियास्तनुवो मम। अयꣳ सो अग्निर्यस्मिन्थ्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे वावशानः। सहस्रियं वाजमत्यं न सप्तिꣳ ससवान्थ्सन्थ्स्तूयसे जातवेदः। अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाꣳ ऊचिषे धिष्णिया ये। याः परस्ताद्रोचने सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः। अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीषु (१५)

अप्सु वो यजत्र। येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः। पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः। जुषन्तां हव्यमाहुतमनमीवा इषो महीः। इडामग्ने पुरुदꣳसꣳ सनिं गोः शश्वत्तमꣳ हवमानाय

साध। स्यान्नः॑ सु॒नुस्तन॑यो वि॒जावाग्ने॒ सा ते॑ सुम॒तिर्भू॑त्व॒स्मे। अ॒यं ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्वियो॒ यतो॑ जा॒तो अरो॑चथाः। तं जा॒नन्न् (१६)

अ॒ग्न॒ आ रो॒हाथा॑ नो वर्धया र॒यिम्। चिद॑सि॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द परि॒चिद॑सि॒ तया॑ दे॒वत॑याऽ ङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द लो॒कं पृ॑ण छि॒द्रं पृ॒णाथो॑ सीद शि॒वा त्वम्। इ॒न्द्रा॒ग्नी त्वा॒ बृह॒स्पति॑र॒स्मिन् योना॑वसीषदन्न्। ता अ॑स्य॒ सूद॑दोहसः॒ सोमꣳ॑ श्रीणन्ति॒ पृश्ञ॑यः। जन्म॑ दे॒वानां॒ विश॑स्त्रि॒ष्वा रो॑च॒ने दि॒वः॥ (१७)

अ॒स्त्वोष॑धीषु जा॒नन्न॒ष्टाच॑त्वारि॒ꣳशच्च॥ [४]

समि॑त॒ꣳ सं क॑ल्पेथा॒ꣳ सम्प्रि॑यौ रोचि॒ष्णू सु॑मन॒स्यमा॑नौ। इष॒मूर्ज॑म॒भि सं॒वसा॑नौ॒ सं वां॒ मना॑ꣳसि॒ सं व्र॒ता समु॑ चि॒त्तान्याक॑रम्। अग्ने॑ पुरीष्याधि॒पा भ॑वा॒ त्वं नः॑। इष॒मूर्जं॒ यज॑मानाय धेहि। पु॒री॒ष्य॑स्त्वम॑ग्ने रयि॒मान्पु॑ष्टि॒मा अ॑सि। शि॒वाः कृ॒त्वा दिशः॒ सर्वाः॒ स्वां योनि॑मि॒हास॑दः। भव॑तं नः॒ सम॑नसौ॒ समो॑कसौ (१८)

अ॒रे॒पसौ॑। मा य॒ज्ञꣳ हि॑ꣳसिष्टं॒ मा य॒ज्ञप॑तिं जातवेदसौ शि॒वौ भ॑वतम॒द्य नः॑। मा॒तेव॑ पु॒त्रं पृ॑थि॒वी पु॑री॒ष्य॑म॒ग्निꣳ स्वे योना॑वभारु॒खा। तां विश्वै॑र्दे॒वैर्ऋ॒तुभिः॑ संविदा॒नः प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा॒ वि मु॑ञ्चतु। यद॒स्य पा॒रे रज॑सः शु॒क्रं ज्योति॒रजा॑यत। तन्नः॑ पर्ष॒दति॒ द्विषोऽग्ने॑ वैश्वानर॒ स्वाहा॑। नमः॒ सु ते॑ निर्ऋते विश्वरूपे (१९)

अ॒य॒स्मयं॒ वि चृ॑ता ब॒न्धमे॒तम्। य॒मेन॒ त्वं य॒म्या॑ संविदा॒नोत्त॒मं नाक॒मधि॑ रोहये॒मम्। यत्ते॑ दे॒वी निर्ऋ॑तिरा ब॒बन्ध॒ दाम॑ ग्री॒वास्व॑विच॒र्त्यम्। इ॒दं ते॒ तद्वि ष्या॒म्यायु॑षो॒ न मध्या॒दथा॑ जी॒वः पि॒तुम॑द्धि॒ प्रमु॑क्तः। यस्या॑स्ते अ॒स्याः क्रू॒र आ॒सञ्जु॒होम्ये॒षां ब॒न्धाना॑मव॒सर्ज॑नाय। भूमि॒रिति॑ त्वा॒ जना॑ वि॒दुर्निर्ऋ॑तिः (२०)

इति॑ त्वा॒हं परि॑ वेद वि॒श्वतः॑। असु॑न्वन्त॒मय॑जमानमिच्छ स्ते॒नस्ये॒त्यां तस्क॑र॒स्यान्वे॑षि। अ॒न्यम॒स्मदि॑च्छ॒ सा त॑ इ॒त्या नमो॑ देवि निर्ऋते॒ तुभ्य॑मस्तु। दे॒वीम॒हं निर्ऋ॑तिं॒ वन्द॑मानः पि॒तेव॑ पु॒त्रं द॑सये॒ वचो॑भिः। विश्व॑स्य॒ या जाय॑मानस्य॒ वेद॒ शिरः॑शिरः॒ प्रति॑ सू॒री वि च॑ष्टे। नि॒वेश॑नः सं॒गम॑नो॒ वसू॑नां॒ विश्वा॑ रू॒पाभि च॑ष्टे (२१)

शची॑भिः। दे॒व इ॑व सवि॒ता स॒त्यध॒र्मेन्द्रो॒ न त॑स्थौ सम॒रे प॑थी॒नाम्। सं व॑र॒त्रा द॑धातन॒ निरा॑हा॒वान्कृ॑णोतन। सि॒ञ्चाम॑हा अव॒टमु॒द्रिणं॑ व॒यं विश्वाहाद॑स्त॒मक्षि॑तम्। निष्कृ॑ताहावमव॒टꣳ सु॑वर॒त्रꣳ सु॑षेच॒नम्। उ॒द्रिण॑ꣳ सिञ्चे॒ अक्षि॑तम्। सीरा॑ युञ्जन्ति क॒वयो॑ यु॒गा वि त॑न्वते॒ पृथ॑क्। धीरा॑ दे॒वेषु॑ सुम्न॒या। यु॒नक्त॒ सीरा॒ वि यु॒गा त॑नोत कृ॒ते योनौ॑ वपते॒ह (२२)

बीजम्॑। गि॒रा च॑ श्रु॒ष्टिः सभ॑रा॒ असन्नो॒ नेदी॑य॒ इथ्सृ॒ण्या॑ प॒क्वमाय॑त्। लाङ्ग॑लं॒ पवी॑रवꣳ सु॒शेव॑ꣳ सुम॒तिथ्स॑रु। उदित्कृ॑षति॒ गामवि॑ प्रफ॒र्व्यं॑ च॒ पीव॑रीम्। प्र॒स्थाव॑द्रथ॒वाह॑नम्। शु॒नं नः॒ फाला॒ वि तु॑दन्तु॒ भूमि॑ꣳ शु॒नं की॒नाशा॑ अ॒भि य॑न्तु वा॒हान्। शु॒नं प॒र्जन्यो॒ मधु॑ना॒ पयो॑भिः॒ शुना॑सीरा शु॒नम॒स्मासु॑ धत्तम्। कामं॑ कामदुघे धुक्ष्व मि॒त्राय॒ वरु॑णाय च। इन्द्रा॑या॒ग्नये॑ पू॒ष्ण ओष॑धीभ्यः प्र॒जाभ्यः॑। घृ॒तेन॒ सीता॒ मधु॑ना॒ सम॑क्ता॒ विश्वै॑र्दे॒वैरनु॑मता म॒रुद्भिः॑। ऊर्ज॑स्वती॒ पय॑सा॒ पिन्व॑माना॒स्मान्थ्सी॑ते॒ पय॑सा॒भ्याव॑वृथ्स्व॥ (२३)

समो॑कसौ विश्वरूपे वि॒दुर्निर्ऋ॑तिर॒भि च॑ष्ट इ॒ह मि॒त्राय॒ द्वावि॑ꣳशतिश्च॥ [५]

या जा॒ता ओष॑धयो दे॒वेभ्य॑स्त्रियु॒गं पु॒रा। मन्दा॑मि ब॒भ्रूणा॑महꣳ श॒तं धामा॑नि स॒प्त च॑। श॒तं वो॑ अम्ब॒

धामानि सहस्रमुत वो रुहः। अथा शतक्रत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत। पुष्पावतीः प्रसूवतीः फलिनीरफला उत। अश्वा इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः। ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवीरुप ब्रुवे। रपाꣳसि विप्रुतीरितरपः (२४)

चातयमानाः। अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिः कृता। गोभाज इत्किलासथ यत्सनवथ पूरुषम्। यदहं वाजयन्निमा ओषधीरहस्त आदधे। आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा। यदोषधयः संगच्छन्ते राजानः समितावि व। विप्रः स उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः। निष्कृतिर्नाम वो माताथा यूयꣳ स्थ सङ्कृतीः। सराः पतत्रिणीः (२५)

स्थन यदामयति निष्कृत। अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत। ताः सर्वा ओषधयः संविदाना इदं मे प्रावता वचः। उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते। धनꣳ सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष। अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेन इव व्रजमक्रमुः। ओषधयः प्राचुच्यवुर्यत् किं च तनुवाꣳ रपः। याः (२६)

त आतस्थुरातमानं या आविविशुः परुःपरुः। तास्ते यक्ष्मं वि बाधन्तामुग्रो मध्यमशीरिव। साकं यक्ष्म प्र पत श्येनेन किकिदीविना। साकं वातस्य ध्राज्या साकं नश्य निहाकया। अश्वावतीꣳ सोमवतीमूर्जयन्तीमुदोजसम्। आ विध्यस सर्वा ओषधीरस्मा अरिष्टतातये। याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः। बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वꣳहसः। याः (२७)

ओषधयः सोमराज्ञीः प्रविष्टाः पृथिवीमनु। तासां त्वमस्युत्तमा प्र णो जीवातवे सुव। अवपतन्तीरवदन्दिव ओषधयः परि। यं जीवमश्नवामहै न स रिष्याति पूरुषः। याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः। इह संगत्य ताः सर्वा अस्मै सं दत्त भेषजम्। मा वो रिषत्खनिता यस्मै चाहं खनामि वः। द्विपच्चतुष्पदस्माकꣳ सर्वमस्त्वनातुरम्। ओषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राज्ञा। यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तꣳ राजन्पारयामसि॥ (२८)

रपः पतत्रिणीर्या अꣳहसो याः खनामि वोऽष्टादश च॥ [६]

मा नो हिꣳसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवꣳ सत्यधर्मा जजान। यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम। अभ्यार्वत्स्व पृथिवि यज्ञेन पयसा सह। वपां ते अग्निरिषितोऽव सर्पतु। अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पूतं यद्यज्ञियम्। तद्देवेभ्यो भरामसि। इषमूर्जमहमित आ (२९)

दद ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनेः। आ नो गोषु विशत्वौषधीषु जहामि सेदमनिराममीवाम्। अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे। इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो अमर्त्य। स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षि सानसिꣳ रयिम्। ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व (३०)

धीतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो वामजाताः। पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना। पुत्रः पितरा विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि रोदसी। ऋतावानं महिषं विश्वचर्षणिमग्निꣳ सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः। श्रुत्कर्णꣳ सप्रथस्तं त्वा गिरा देव्यं मानुषा युगा। निष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तꣳ राधसे महे। रातिं भृगूणामुशिजं कविक्रतुं पृणक्षि सानसिम् (३१)

रयिम्। चितः स्थ परिचितं ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदत। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य सङ्गथे। सं ते पयाꣳसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवाꣳस्युत्तमानि धिष्व॥ (३२)

आ मन्दस्व सानसिमेकान्नचत्वारिꣳशच्च॥ [७]

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीस्तदग्निराह तदु सोम आह। बृहस्पतिः सविता तन्म आह पूषा माधाथ्सुकृतस्य लोके। यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्थ्समुद्रादुत वा पुरीषात्। श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिमं तत्ते अर्वन्। आपां पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम्। वर्धमानं महः (३३)

आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः। स बुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः। हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु (३४)

द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु सञ्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः। नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु। ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। येऽदो रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु। येषामप्स्सु सदः कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीꣳरनु। ये वाटेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥ (३५)

महोऽनु यातुधानानामेकादश च॥ [८]

ध्रुवासि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा सुकृता। मा त्वा समुद्र उद्वधीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृꣳह। प्रजापतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं प्रथोऽसि पृथिव्यसि भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृꣳह पृथिवीं मा हिꣳसीर्विश्वस्मै प्राणायापानायं व्यानायोदानायं प्रतिष्ठायै (३६)

चरित्रायाग्निस्त्वाभि पातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। काण्डात्काण्डात् प्ररोहन्ती परुषःपरुषः परि। एवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन च। या शतेन प्रतनोषि सहस्रेण विरोहसि। तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषा वयम्। अपाढासि सहमाना सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व पृतन्यतः। सहस्रवीर्या (३७)

असि सा मा जिन्व। मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः। माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः। मधु नक्तमुतोषसि मधुमत्पार्थिवꣳ रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता। मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाꣳ अस्तु सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। तद्विष्णोः परमम् (३८)

पदꣳ सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्। ध्रुवासि पृथिवि सहस्व पृतन्यतः। स्यूता देवेभिरमृतेनागाः। यास्ते अग्ने सूर्ये रुचं उद्यतो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते।

वि॒राट् (३९)

ज्योति॑रधारयथ्स॒म्राड्ज्योति॑रधारयथ्स्व॒राड्ज्योति॑रधारयत्। अग्ने॑ यु॒क्ष्वा हि ये तवाश्वा॑सो देव सा॒धवः॑। अरं॒ वह॑न्त्या॒शवः॑। यु॒क्ष्वा हि दे॑व॒हूत॑मा॒ꣳ अश्वाꣳ॑ अग्ने र॒थीरि॑व। नि होता॑ पू॒र्व्यः स॑दः। द्र॒फ्सश्च॑स्कन्द पृथि॒वीमनु॒ द्यामि॒मं च॒ योनि॒मनु॒ यश्च॒ पूर्वः॑। तृ॒तीयं॒ योनि॒मनु॑ स॒ञ्चर॑न्तं द्र॒फ्सं जु॑हो॒म्यनु॑ स॒प्त (४०)

होत्राः॑। अभू॑दि॒दं विश्व॑स्य॒ भुव॑नस्य॒ वाजि॑नम॒ग्नेर्वै॑श्वान॒रस्य॑ च। अ॒ग्निर्ज्योति॑षा॒ ज्योति॑ष्मान्रु॒क्मो वर्च॑सा॒ वर्च॑स्वान्। ऋ॒चे त्वा॑ रु॒चे त्वा॒ समिथ्स्र॑वन्ति स॒रितो॒ न धेनाः॑। अ॒न्तर्हृ॒दा मन॑सा पू॒यमा॑नाः। घृ॒तस्य॒ धारा॑ अ॒भि चा॑कशीमि। हि॒र॒ण्ययो॑ वेत॒सो मध्य॑ आसाम्। तस्मि॑न्थ्सुप॒र्णो म॑धु॒कृत्कु॑ला॒यी भज॑न्नास्ते॒ मधु॑ दे॒वता॑भ्यः। तस्या॑सते॒ हर॑यः स॒प्त तीरे॑ स्व॒धां दुहा॑ना अ॒मृत॑स्य॒ धारा॑म्॥ (४१)

प्र॒ति॒ष्ठायै॑ स॒हस्र॑वीर्या पर॒मं वि॒राट्थ्स॒प्त तीरे॑ च॒त्वारि॑ च॥ [९]

आ॒दि॒त्यं गर्भं॒ पय॑सा सम॒ञ्जन्थ्स॒हस्र॑स्य प्रति॒मां वि॒श्वरू॑पम्। परि॑ वृङ्ग्धि॒ हर॑सा॒ माभि मृ॑क्षः श॒तायु॑षं कृणुहि ची॒यमा॑नः। इ॒मं मा हि॑ꣳसीर्द्वि॒पादं॑ पशू॒नाꣳ सह॑स्राक्ष॒ मेध॒ आ ची॒यमा॑नः। म॒युमा॑र॒ण्यमनु॑ ते दिशामि॒ तेन॑ चिन्वा॒नस्त॒नुवो॒ नि षी॑द। वात॑स्य॒ ध्राजिं॒ वरु॑णस्य॒ नाभि॒मश्वं॑ जज्ञा॒नꣳ स॑रि॒रस्य॒ मध्ये॑। शिशुं॑ न॒दीना॒ꣳ हरि॒मद्रि॑बुद्ध॒मग्ने॒ मा हि॑ꣳसीः (४२)

प॒र॒मे व्यो॑मन्न्। इ॒मं मा हि॑ꣳसी॒रेक॑शफं पशू॒नां क॑निक्र॒दं वा॒जिनं॒ वाजि॑नेषु। गौ॒रमा॑र॒ण्यमनु॑ ते दिशामि॒ तेन॑ चिन्वा॒नस्त॒नुवो॒ नि षी॑द। अज॑स्र॒मिन्दु॑मरु॒षं भु॑र॒ण्युम॒ग्निमी॑डे पू॒र्वचि॑त्तौ॒ नमो॑भिः। स पर्व॑भिर्ऋतु॒शः कल्प॑मानो॒ गां मा हि॑ꣳसी॒रदि॑तिं वि॒राज॑म्। इ॒मꣳ स॑मु॒द्रꣳ श॒तधा॑र॒मुथ्सं॑ व्य॒च्यमा॑नं॒ भुव॑नस्य॒ मध्ये॑। घृ॒तं दुहा॑ना॒मदि॑तिं॒ जना॒याग्ने॒ मा (४३)

हि॒ꣳसीः॒ प॒र॒मे व्यो॑मन्न्। ग॒व॒यमा॑र॒ण्यमनु॑ ते दिशामि॒ तेन॑ चिन्वा॒नस्त॒नुवो॒ नि षी॑द। वरू॑त्रिं॒ त्वष्टु॒र्वरु॑णस्य॒ नाभि॒मवि॑ जज्ञा॒नाꣳ रज॑सः॒ पर॑स्मात्। म॒हीꣳ सा॑ह॒स्रीमसु॑रस्य मा॒यामग्ने॒ मा हि॑ꣳसीः॒ पर॒मे व्यो॑मन्न्। इ॒मामू॑र्णा॒युं वरु॑णस्य मा॒यां त्वच॑ पशू॒नां द्वि॒पदां॒ चतु॑ष्पदाम्। त्वष्टुः॑ प्र॒जानां॑ प्रथ॒मं ज॒नित्र॒मग्ने॒ मा हि॑ꣳसीः पर॒मे व्यो॑मन्न्। उष्ट्र॑मार॒ण्यमनु॑ (४४)

ते॒ दि॒शा॒मि॒ तेन॑ चिन्वा॒नस्त॒नुवो॒ नि षी॑द। यो अ॒ग्निर॒ग्नेस्तप॒सोऽधि॑ जा॒तः शोचा॑त्पृथि॒व्या उ॒त वा॑ दि॒वस्परि॑। येन॑ प्र॒जा वि॒श्वक॑र्मा॒ व्यान॒ट्तम॑ग्ने॒ हेडः॒ परि॑ ते वृणक्तु। अ॒जा ह्य॑ग्नेरज॑निष्ट॒ गर्भा॒थ्सा वा अ॑पश्यज्जनि॒तार॒मग्रे॑। तया॒ रोह॑माय॒न्नुप॒ मेध्या॑स॒स्तया॑ दे॒वा दे॒वता॒मग्र॑ आयन्न्। श॒र॒भमा॑र॒ण्यमनु॑ ते दिशामि॒ तेन॑ चिन्वा॒नस्त॒नुवो॒ नि षी॑द॥ (४५)

अग्ने॒ मा हि॑ꣳसी॒रग्ने॒ मोष्ट्र॑मार॒ण्यमनु॑ शर॒भं नव॑ च॥ [१०]

इन्द्रा॑ग्नी रोच॒ना दि॒वः परि॒ वाजे॑षु भूषथः। तद्वां॑ चेति॒ प्र वी॒र्यम्॑। श्ञथ॑द्वृ॒त्रमु॒त स॑नोति॒ वाज॒मिन्द्रा॒ यो अ॒ग्नी सहु॑री सप॒र्यात्। इ॒र॒ज्यन्ता॑ वस॒व्य॑स्य॒ भूरेः॒ सह॑स्तमा॒ सह॑सा वाज॒यन्ता॑। प्र च॑र्ष॒णिभ्यः॑ पृतना॒ हवे॑षु॒ प्र पृ॑थि॒व्या रि॑रिचाथे दि॒वश्च॑। प्र सिन्धु॑भ्यः॒ प्र गि॒रिभ्यो॑ महि॒त्वा प्रेन्द्रा॑ग्नी॒ विश्वा॒ भुव॒नात्य॒न्या। मरु॑तो॒ यस्य॒ हि (४६)

क्षयं पाथा दिवो विमहसः। स सुगोपातमो जनः। यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम्। मरुतः शृणुता हवम्। श्रियसे कं भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः। ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः। अवं ते हेड उद्वृत्तमम्। कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा। कया शचिष्ठया वृता। (४७)

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुरहृणायून्। आसन्निषून् हृत्स्वसो मयोभून् य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात्। अग्ने नया देवानाꣳ शं नो भवन्तु वाजेवाजे। अपस्त्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। वृषा सोम द्युमाꣳ असि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे। इमं मे वरुण तत्त्वा यामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने॥ (४८)

हि वृता म एकादश च॥ [११]

[विष्णोः क्रमोऽसि दिवस्पर्यन्नपतेऽपेत समितं या जाता मा नो हिꣳसीद्ध्रुवाऽस्यादित्यङ्गर्भमिन्द्राग्नी रोचनैकादश॥११॥ विष्णोरस्मिन् हव्येतिं त्वाऽहं धीतिभिरर्होत्रा अष्टाचत्वारिꣳशत्॥४८॥ विष्णोः क्रमोऽसि स त्वन्नो अग्ने॥]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

अपां त्वेमँन्थ्सादयाम्यपां त्वोद्मँन्थ्सादयाम्यपां त्वा भस्मँन्थ्सादयाम्यपां त्वा ज्योतिंषि सादयाम्यपां त्वायने सादयाम्यर्णवे सदंने सीद समुद्रे सदंने सीद सलिले सदंने सीदापां क्षये सीदापाᳬ सर्धिषि सीदापां त्वा सदंने सादयाम्यपां त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां त्वा योनौ सादयाम्यपां त्वा पार्थसि सादयामि गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः॥ (१)

योनौ पञ्चदश च॥ [१]

अयं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो गायत्री वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपाᳬशुरुपाᳬशोस्त्रिवृत्त्रिवृतो रथन्तरᳬ रथन्तराद्वसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्योऽयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणं ग्रीष्मो मानसस्त्रिष्टुग्ग्रैष्मी त्रिष्टुभ ऐडमैडादन्तर्यामौऽन्तर्यामात् पञ्चदशः पञ्चदशाद्बृहद्बृहतो भरद्वाज ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया मनः (२)

गृह्णामि प्रजाभ्योऽयं पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं वरूपाणि चाक्षुषाणि जगती वारूपी जगत्या ऋक्षसमृक्षमाच्छुक्रः शुक्राथ्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं वैरूपाद्विश्वामित्र ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्यं इदमुत्तराथ्सुवस्तस्य श्रोत्रᳬ सौवᳬ शरच्छ्रौत्र्यनुष्टुप्छ्रौत्र्यनुष्टुभः स्वारᳬ स्वारान्मन्थी मन्थिन एकविᳬशएकविᳬशाद्वैराजं वैराजाज्जमदग्निरृषिः प्रजापतिगृहीतया (३)

त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्यं इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्गाती हेमन्तो वाँच्यायनः पङ्क्तिरहैमन्ती पङ्क्तौ निधनवन्निधनवत आग्रयण आँग्रयणात्त्रिणवत्रयस्त्रिᳬशौ त्रिणवत्रयस्त्रिᳬशाभ्याᳬ शाक्कररेवते शाँक्कररेवताभ्याँ विश्वकर्मऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृह्णामि प्रजाभ्यः॥ (४)

त्वया मनो जमदग्निरृषिः प्रजापतिगृहीतया त्रिᳬशच्च॥ [२]

प्राची दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृथ्स्तोमः स उ पञ्चदशवर्तनिरन्यविर्वयः कृतमयानां पुरोवातो वातः सानंग ऋषिर्दक्षिणा दिशां ग्रीष्म ऋतूनामिन्द्रो देवताँ क्षत्रं द्रविणं पञ्चदशः स्तोमः स उ सप्तदशवर्तनिर्दित्यवाड्वयस्त्रेतायानां दक्षिणाद्वातो वातः सनातन ऋषिः प्रतीची दिशां वरुषा ऋतूनां विश्वे देवा देवता विट् (५)

द्रविणᳬ सप्तदशः स्तोमः स उवेकविᳬशवर्तनिस्त्रिवृथ्सो वयौँ द्वापरोऽयानां पश्चाद्वातो वातोऽहुभून ऋषिरुदीची दिशाᳬ शरदृतूनां मित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकविᳬशः स्तोमः स उ त्रिणवर्वतनिस्तुर्यवाड्वयं आस्कन्दो-ऽ यानामुत्तराद्वातो वातः प्रत्न ऋषिरूर्ध्वा दिशाᳬ हेमन्तशिशिरावृतूनां बृहस्पतिर्देवता वर्चो द्रविणं त्रिणवः स्तोमः स उ त्रयस्त्रिᳬशवर्तनिः पष्ठवाद्वयोऽभिभूरयानां विष्वग्वातो वातः सुपर्ण ऋषिः पितरः पितामहाः परेऽवरे ते नः पान्तु ते नोऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्यां पुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यां देवहूत्याम्॥ (६)

विद्वंष्ट॒वाड्वयो॒ऽष्टावि॑ꣳशतिश्च॥ [३]

ध्रु॒वक्षि॑तिर्ध्रु॒वयो॑निर्ध्रु॒वासि॑ ध्रु॒वं योनि॒मा सी॑द सा॒ध्या। उख्य॑स्य के॒तुं प्र॑थ॒मं पु॒रस्ता॑द॒श्विना॑ध्व॒र्यू सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। स्वे दक्षे॒ दक्ष॑पिते॒ह सी॑द देव॒त्रा पृ॑थि॒वी बृ॑ह॒ती रर॑णा। स्वा॒स॒स्था त॒नुवा॒ सं वि॑शस्व पि॒तेवै॑धि सू॒नव॒ आ सु॒शेवा॒श्विना॑ध्व॒र्यू सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। कु॒ला॒यिनी॒ वसु॑मती वयो॒धा र॒यिं नो॑ वर्ध बहु॒लꣳ सु॒वीरम्॑। (७)

अपा॑मतिं दुर्म॒तिं बाध॑माना रा॒यस्पोषे॑ य॒ज्ञप॑तिमा॒भज॑न्ती॒ सुव॑र्धेहि॒ यज॑मानाय॒ पोष॑म॒श्विना॑ध्व॒र्यू सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। अ॒ग्नेः पुरी॑षमसि देव॒यानी॒ तां त्वा॒ विश्वे॑ अ॒भि गृ॑णन्तु दे॒वाः। स्तोम॑पृष्ठा घृ॒तव॑ती॒ह सी॑द प्र॒जाव॑द॒स्मे द्रवि॒णा य॑जस्वा॒श्विना॑ध्व॒र्यू सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। दि॒वो मू॒र्धासि॑ पृथि॒व्या नाभि॑र्वि॒ष्टम्भ॑नी दि॒शामधि॑पत्नी॒ भुव॑नानाम्। (८)

ऊ॒र्मिर्द्र॒प्सो अ॒पाम॑सि वि॒श्वक॑र्मा त॒ ऋषि॑र॒श्विना॑ध्व॒र्यू सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। स॒जूर्ऋ॒तुभिः॑ स॒जूर्वि॒धाभिः॑ स॒जूर्वसु॑भिः स॒जू रु॒द्रैः स॒जूरा॑दि॒त्यैः स॒जूर्विश्वै॑र्दे॒वैः स॒जूर्दे॒वैः स॒जूर्दे॒वैर्वयो॑ना॒धैर॒ग्नये॑ त्वा वैश्वान॒राया॒श्विना॑ध्व॒र्यू सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। प्रा॒णं मे॑ पाह्यपा॒नं मे॑ पाहि व्या॒नं मे॑ पाहि॒ चक्षु॑र्म उ॒र्व्या वि भा॑हि॒ श्रोत्रं॑ मे श्लोकया॒पस्पि॒न्वौष॑धीर्जिन्व द्वि॒पात्पा॑हि॒ चतु॑ष्पादव दि॒वो वृष्टि॒मेर॑य॥ (९)

सु॒वीरं॒ भुव॑नानामु॒र्व्या स॒प्तद॑श च॥ [४]

त्र्यवि॒र्वय॑स्त्रि॒ष्टुप्छन्दो॑ दित्य॒वाड्वयो॑ वि॒राड्छन्दः॒ पञ्चा॑वि॒र्वयो॑ गाय॒त्री छन्द॑स्त्रिव॒थ्सो वय॑ उ॒ष्णिहा॒ छन्द॑स्तुर्य॒वाड्वयो॑ऽनु॒ष्टुप्छन्दः॑ पष्ठ॒वाड्वयो॑ बृह॒ती छन्द॑ उ॒क्षा वयः॑ स॒तोबृ॑ह॒ती छन्द॑ ऋष॒भो वयः॑ क॒कुच्छन्दो॑ धे॒नुर्वयो॒ जग॑ती॒ छन्दो॑ऽन॒ड्वान् वयः॑ प॒ङ्क्तिश्छन्दो॑ ब॒स्तो वयो॑ विव॒लं छन्दो॑ वृ॒ष्णिर्वयो॑ विशा॒लं छन्दः॒ पुरु॑षो॒ वय॑स्त॒न्द्रं छन्दो॑ व्या॒घ्रो वयो॑ऽना॑धृष्टं॒ छन्दः॑ सि॒ꣳहो वय॑श्छ॒दिश्छन्दो॑ विष्ट॒म्भो वयो॑ऽधि॑पति॒श्छन्दः॑ क्ष॒त्रं वयो॒ मय॑दं॒ छन्दो॑ वि॒श्वक॑र्मा॒ वयः॑ परमे॒ष्ठी छन्दो॒ मू॒र्धा वयः॑ प्र॒जाप॑ति॒श्छन्दः॑॥ (१०)

पुरु॑षो॒ वयः॒ षड्वि॑ꣳशतिश्च॥ [५]

इन्द्रा॑ग्नी॒ अव्य॑थमाना॒मिष्ट॑कां दृꣳहतं यु॒वम्। पृ॒ष्ठेन॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्षं च॒ वि बा॑धताम्॥ वि॒श्वक॑र्मा त्वा सादयत्व॒न्तरि॑क्षस्य पृ॒ष्ठे व्यच॑स्वतीं॒ प्रथ॑स्वती॒म्भास्व॑तीꣳ सूरि॒मती॒मा या द्यां भास्या पृ॑थि॒वीमोर्व॑न्तरि॑क्षम॒न्तरि॑क्षं यच्छा॒न्तरि॑क्षं दृꣳहा॒न्तरि॑क्षं॒ मा हि॑ꣳसी॒र्विश्व॑स्मै प्रा॒णाया॑पा॒नाय॑ व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑ च॒रित्रा॑य वा॒युस्त्वा॒भि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या छ॒र्दिषा॑ (११)

शन्त॑मेन॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द। राज्ञ्य॑सि॒ प्राची॒ दिग्वि॒राड॑सि दक्षि॒णा दिख्स॒म्राड॑सि प्र॒तीची॒ दिख्स्व॒राड॒स्युदी॑ची॒ दिगधि॑पत्न्यसि बृह॒ती दिगायु॑र्मे पाहि प्रा॒णं मे॑ पाह्यपा॒नं मे॑ पाहि व्या॒नं मे॑ पाहि॒ चक्षु॑र्मे पाहि॒ श्रोत्रं॑ मे पाहि॒ मनो॑ मे जिन्व॒ वाचं॑ मे पिन्वा॒त्मानं॑ मे पाहि॒ ज्योति॑र्मे यच्छ॥ (१२)

छ॒र्दिषा॑ पिन्व॒ षट्च॑॥ [६]

मा छन्दः॑ प्र॒मा छन्दः॑ प्रति॒मा छन्दो॑ऽस्री॒विश्छन्दः॑ प॒ङ्क्तिश्छन्द॑ उ॒ष्णिहा॒ छन्दो॑ बृह॒ती छन्दो॑ऽनु॒ष्टुप्छन्दो॑ वि॒राड्छन्दो॑ गाय॒त्री छन्द॑स्त्रि॒ष्टुप्छन्दो॒ जग॑ती॒ छन्दः॑ पृथि॒वी छन्दो॒ऽन्तरि॑क्षं॒ छन्दो॒ द्यौश्छन्दः॒ समा॒श्छन्दो॒ नक्ष॑त्राणि॒

छन्दो मनश्छन्दो वाक्छन्दः कृषिश्छन्दो हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दोऽजा छन्दोऽश्वश्छन्दः। अग्निर्देवता (१३)

वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता रुद्रा देवतादित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता मूर्धासि राड्ध्रुवासि धरुणा यत्र्यसि यमित्रीषे त्वोर्जे त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा यन्त्री राड्ध्रुवासि धरणी धर्त्र्यसि धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे त्वा बलाय त्वा॥ (१४)

देवताऽऽयुषे त्वा षट्ट्॥ [७]

आशुस्त्रिवृद्ब्रान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो नवदशोऽभिवर्तः संविꣳशो धरुणं एकविꣳशो वर्चो द्वाविꣳशः सम्भरणस्त्रयोविꣳशो योनिश्चतुर्विꣳशो गर्भाः पञ्चविꣳश ओजस्त्रिणवः क्रतुरेकत्रिꣳशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिꣳशो ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिꣳशो नाकः षट्त्रिꣳशो विवर्तोऽष्टाचत्वारिꣳशो धर्त्रश्चतुष्टोमः॥ (१५)

आशुः सप्तत्रिꣳशत्॥ [८]

अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृथ्स्तोम इन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रꣳ स्पृतं पञ्चदशः स्तोमो नृचक्षसां भागोऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रꣳ स्पृतꣳ सप्तदशः स्तोमो मित्रस्य भागोऽसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविꣳशः स्तोमोऽदित्यै भागोऽसि पूष्ण आधिपत्यमोजः स्पृतं त्रिणवः स्तोमो वसूनां भागोऽसि (१६)

रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पाथ्स्पृतं चतुर्विꣳशः स्तोम आदित्यानां भागोऽसि मरुतामाधिपत्यं गर्भाः स्पृताः पञ्चविꣳशः स्तोमो देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यꣳ समीचीर्दिशः स्पृताश्चतुष्टोमः स्तोमो यावानां भागोऽस्ययावानामाधिपत्यं प्रजाः स्पृताश्चतुश्चत्वारिꣳशः स्तोम ऋभूणां भागोऽसि विश्वेषां देवानामाधिपत्यं भूतं निशान्तꣳ स्पृतं त्रयस्त्रिꣳशः स्तोमः॥ (१७)

वसूनां भागोऽसि षट्ट्चत्वारिꣳशच्च॥ [९]

एकयास्तुवत प्रजा अंधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिरस्तुवत ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत भूतान्यसृज्यन्त भूतानां पतिरधिपतिरासीथ्सप्तभिरस्तुवत सप्तऋषयोऽसृज्यन्त धाताधिपतिरासीन्नवभिरस्तुवत पितरोऽसृज्यन्तादितिरधिपत्न्यासीदेकादशभिरस्तुवतर्तवोऽसृज्यन्तार्तवोऽधिपतिरासीत् त्रयोदशभिरस्तुवत मासा असृज्यन्त संवथ्सरोऽधिपतिः (१८)

आसीत्पञ्चदशभिरस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीथ्सप्तदशभिरस्तुवत पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीन्नवदशभिरस्तुवत शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्तामेकविꣳशत्यास्तुवतैकशफाः पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीत्त्रयोविꣳशत्यास्तुवत क्षुद्राः पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत्पञ्चविꣳशत्यास्तुवतारण्यपशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीथ्सप्तविꣳशत्यास्तुवत द्यावापृथिवी वि (१९)

ऐतां वसवो रुद्रा आदित्या अनु व्यायन्तेषामाधिपत्यमासीन्नवविꣳशत्यास्तुवत वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीदेकत्रिꣳशतास्तुवत प्रजा असृज्यन्त यावानां चायावानां चाधिपत्यमासीत्त्रयस्त्रिꣳशतास्तुवत भूतान्यशाम्यन्प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत्॥ (२०)

सं॒ व॒थ्स॒रोऽधि॑पति॒र्वि पञ्च॑त्रिꣳशच्च॥ [१०]

इ॒यमे॒व सा या प्र॑थ॒मा व्यौच्छ॑द॒न्तर॒स्यां च॑रति॒ प्रवि॑ष्टा। व॒धूर्ज॑जान नव॒गज्जनि॑त्री॒ त्रय॑ एनां महि॒मानः॑ सचन्ते॥ छन्द॑स्वती उ॒षसा॒ पेपि॑शाने समा॒नं योनि॒मनु॑ स॒ञ्चर॑न्ती। सूर्य॑पत्नी॒ वि च॑रतः प्रजान॒ती के॒तुं कृ॑ण्वा॒ने अ॒जरे॒ भूरि॑रेतसा॥ ऋ॒तस्य॒ पन्था॒मनु॑ ति॒स्र आगु॒स्त्रयो॑ घ॒र्मासो॒ अनु॒ ज्योति॒षागुः॑। प्र॒जामेका॒ रक्ष॒त्यूर्ज॒मेकां॑ (२१)

व्र॒तमेका॑ रक्षति देवयू॒नाम्॥ च॒तु॒ष्टो॒मो अ॑भव॒द्या तु॒रीया॑ य॒ज्ञस्य॑ प॒क्षावृ॑षयो॒ भव॑न्ती। गा॒य॒त्रीं त्रि॒ष्टुभं॒ जग॑तीमनु॒ष्टुभं॑ बृ॒हद॒र्कं यु॑ञ्जा॒नाः सुव॒राभ॑रन्नि॒दम्॥ प॒ञ्चभि॑र्धा॒ता वि द॑धावि॒दं यत्तासा॒ꣳ स्वसॄ॑रजनय॒त्पञ्च॑पञ्च। तासा॑मु यन्ति प्रय॒वेण॒ पञ्च॒ नाना॑ रू॒पाणि॒ क्रत॑वो॒ वसा॑नाः॥ त्रि॒ꣳशथ्स्वसा॑र॒ उप॑ यन्ति निष्कृ॒तꣳ स॑मा॒नं के॒तुं प्र॑तिमु॒ञ्चमा॑नाः। (२२)

ऋ॒तूꣳस्त॑न्वते क॒वयः॑ प्रजान॒तीर्मध्ये॑छन्दसः॒ परि॑ यन्ति॒ भास्व॑तीः। ज्योति॑ष्मती॒ प्रति॑ मुञ्चते॒ नभो॒ रात्री॑ दे॒वी सूर्य॑स्य व्र॒तानि॑। वि प॑श्यन्ति प॒शवो॒ जाय॑माना॒ नाना॑रूपा मा॒तुर॒स्या उ॒पस्थे॑। ए॒का॒ष्ट॒का तप॑सा॒ तप्य॑माना ज॒जान॒ गर्भं॑ महि॒मान॒मिन्द्रम्॑। तेन॒ दस्यू॒न्व्य॑सहन्त दे॒वा ह॒न्तासु॑राणामभव॒च्छची॑भिः। अना॑नुजामनु॒जां माम॑कर्त स॒त्यं वद॒न्त्यन्वि॑च्छ ए॒तत्। भू॒यासम्॑ (२३)

अ॒स्य॒ सु॒म॒तौ यथा॑ यू॒यम॒न्या वो॑ अ॒न्यामति॒ मा प्र यु॑क्त। अभू॒न्मम॑ सुम॒तौ वि॒श्ववे॑दा॒ आष्ट॑ प्रति॒ष्ठामवि॑द॒द्धि गा॒धम्। भू॒यास॑मस्य सुम॒तौ यथा॑ यू॒यम॒न्या वो॑ अ॒न्यामति॒ मा प्र यु॑क्त। पञ्च॒ व्यु॑ष्टी॒रनु॒ पञ्च॒ दोहा॒ गां पञ्च॑नाम्नीमृ॒तवोऽनु॒ पञ्च॑। पञ्च॒ दिशः॑ पञ्चद॒शेन॒ क्लृ॒प्ताः स॑मा॒नमू॑र्ध्नीर॒भि लो॒कमेकम्॑ (२४)

ऋ॒तस्य॒ गर्भः॑ प्रथ॒मा व्यू॒षुष्य॒पामेका॑ महि॒मानं॑ बिभर्ति। सूर्य॒स्यैका॒ चर॑ति निष्कृ॒तेषु॑ घ॒र्मस्यैका॑ सवि॒तैकां॒ नि य॑च्छति। या प्र॑थ॒मा व्यौच्छ॒थ्सा धे॒नुर॑भवद्य॒मे। सा नः॒ पय॑स्वती धु॒क्ष्वोत्त॑रामुत्तरा॒ꣳ समा॑म्। शु॒क्रर्ष॑भा॒ नभ॑सा॒ ज्योति॒षागा॑द्वि॒श्वरू॑पा शब॒लीर॒ग्निके॑तुः। स॒मा॒नमर्थꣳ॑ स्वप॒स्यमा॑ना॒ बिभ्र॑ती ज॒राम॑जर उष॒ आगाः॑। ऋ॒तू॒नां पत्नी॑ प्रथ॒मेयमागा॒दह्नां॑ ने॒त्री ज॑नि॒त्री प्र॒जाना॑म्। एका॑ स॒ती ब॑हु॒धोषो॒ व्यु॑च्छ॒स्यर्जी॑र्णा॒ त्वं ज॑रयसि॒ सर्व॑म॒न्यत्॥ (२५)

ऊर्ज॒मेका॑ प्रतिमु॒ञ्चमा॑ना भू॒यास॒मेकं॒ पत्न्येका॒न्नविꣳश॒तिश्च॑॥ [११]

अग्ने॑ जा॒तान्प्र णु॑दा नः स॒पत्ना॒न्प्रत्यजा॑ताञ्जातवेदो नुदस्व। अ॒स्मे दी॑दिहि सु॒मना॒ अहे॑ड॒न्तव॑ स्या॒ꣳ शर्म॑न्त्रि॒वरू॑थ उ॒द्भित्। सह॑सा जा॒तान्प्र णु॑दा नः स॒पत्ना॒न्प्रत्यजा॑ताञ्जातवेदो नुदस्व। अधि॑ नो ब्रूहि सुमन॒स्यमा॑नो व॒यꣳ स्या॑म॒ प्र णु॑दा नः स॒पत्नान्॑। च॒तु॒श्च॒त्वा॒रि॒ꣳशः स्तोमो॒ वर्चो॒ द्रवि॑णꣳ षोड॒शः स्तोम॒ ओजो॒ द्रवि॑णं पृथि॒व्याः पुरी॑षमसि (२६)

अप्सो॒ नाम॑। एव॒श्छन्दो॒ वरि॑व॒श्छन्दः॑ श॒म्भूश्छन्दः॑ परि॒भूश्छन्द॑ आ॒च्छच्छन्दो॒ मन॒श्छन्दो॒ व्यच॒श्छन्दः॒ सिन्धु॒श्छन्दः॑ समु॒द्रं छन्दः॑ सलि॒लं छन्दः॑ सं॒यच्छन्दो॑ वि॒यच्छन्दो॑ बृ॒हच्छन्दो॑ रथन्त॒रं छन्दो॑ निका॒यश्छन्दो॑ विव॒धश्छन्दो॒ गिर॒श्छन्दो॒ भ्रज॒श्छन्दः॑ स॒ष्टुप्छन्दो॑ऽनु॒ष्टुप्छन्दः॑ क॒कुच्छन्द॑स्त्रिक॒कुच्छन्दः॑ का॒व्यं छन्दो॑ऽङ्कु॒पं छन्दः॑ (२७)

पदपङ्क्तिश्छन्दोऽक्षरपङ्क्तिश्छन्दो विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः क्षुरो भृज्वाञ्छन्दः प्रच्छच्छन्दः पक्षश्छन्द एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विशालं छन्दो विष्पर्धाश्छन्दश्छदिश्छन्दो दूरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दोऽङ्काङ्कं छन्दः॥ (२८)

अस्यङ्कुपञ्छन्दस्त्रयस्त्रिꣳशच्च॥ [१२]

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्वविणस्युर्विपन्यया। समिद्धः शुक्र आहुतः॥ त्वꣳ सोमासि सत्पतिस्त्वꣳ राजोत वृत्रहा। त्वं भद्रो असि क्रतुः॥ भद्रा ते अग्ने स्वनीक सन्दृग्घोरस्य सतो विषूणस्य चारुः। न यत्ते शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तनुवि रेप आ धुः॥ भद्रं ते अग्ने सहसिन्नानीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य। (२९)

रुशद्दृशे ददृशे नक्तया चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम्। सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाꣳ आयजिष्ठः स्वस्ति। अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवदिदीहि। स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्येहि यजथाय देव। यथ्सीमहि दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। यथा होतर्मनुषः (३०)

देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजासि। एवानो अद्य संमना संमानानुशन्नग्न उशतो यक्षि देवान्॥ अग्निमीडे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारꣳ रत्नधातमम्॥ वृषा सोम द्युमाꣳ असि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे॥ सान्तपना इदꣳ हविर्मरुतस्तज्जुजुष्टन। युष्माकोती रिशादसः॥ यो नो मर्तो वसवो दुरहृणायुस्तिरः सत्यानि मरुतः (३१)

जिघाꣳसात्। द्रुहः पाशं प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन तपसा हन्तना तम्। संवथ्सरीणां मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषेषु। तैर्ऽस्मत्पाशान्प्र मुञ्चन्त्वꣳहसः सान्तपना मदिरा मादयिष्णवः। पिप्रीहि देवाꣳ उशतो यविष्ठ विद्वाꣳ ऋतूꣳरृतुपते यजेह। ये दैव्या ऋत्विजस्तेभिरग्ने त्वꣳ होतॄणामस्यायजिष्ठः। अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य होतः पावक (३२)

शोचे वेष्वꣳ हि यज्वा। ऋता यजासि महिना वि यद्भूरहव्या वह यविष्ठ या ते अद्य। अग्निर्ना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥ गयस्फानो अमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः। सुमित्रः सोम नो भव। गृहमेधास आ गत मरुतो मापं भूतन। प्रमुञ्चन्तो नो अꣳहसः। पूर्वीभिरहि ददाशिम शरद्भिर्मरुतो वयम्। महोभिः (३३)

चर्षणीनाम्। प्र बुध्रिया ईरते वो महाꣳसि प्र णामानि प्रयज्यवस्तिरध्वम्। सहस्रियं दम्यम्भागमेतं गृहमेधीयं मरुतो जुषध्वम्। उप यमेतिं युवतिः सुदक्षं दोषा वस्तोरहविष्मती घृताची। उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः। इमो अग्ने वीततमानि हव्याजस्रो वक्षि देवतातिमच्छ। प्रति न ईꣳ सुरभीणि वियन्तु। क्रीडं वः शर्धो मारुतमनर्वाणꣳ रथेशुभम्। (३४)

कण्वा अभि प्र गायत। अत्यासो न ये मरुतः स्वञ्चो यक्षदृशो न शुभयन्त मर्याः। ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वथ्सासो न प्रक्रीडिनः पयोधाः। प्रैषामजेमेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे।

ते क्रीडयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः। उपह्वरेषु यदचिध्वं यियं वय इव मरुतः केन (३५)

चित्पथा। श्रोतन्ति कोशा उप वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते। अग्निमग्निꣳ हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम्। हव्यवाहं पुरुप्रियम्। तꣳ हि शश्वन्त ईडते स्रुचा देवं घृतश्चुतं। अग्निꣳ हव्याय वोढवे। इन्द्राग्नी रोचना दिवः शत्रथं द्वृत्रमिन्द्र वो विश्वतस्परीन्द्र नरो विश्वकर्मन् हविषा वावृधानो विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन॥ (३६)

सूर्यस्य मनुषो मरुतः पावक महोभी रथेशुभं केन षट्त्वारिꣳशच्च॥ [१३]

[अपां त्वेमन्नयं पुरो भुवः प्राची ध्रुवक्षितिस्त्र्यविरिन्द्राग्नी मा छन्द आशुस्त्रिवृदग्नेर्भागौऽस्येकयेयमेव सा याग्नं जातानग्निर्वृत्राणि त्रयोदश॥१३॥ अपां त्वेन्द्राग्नी इयमेव देवतांता षट्त्रिꣳशत्॥36॥ अपां त्वेमन् हविषा वर्धनेन॥]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्व प्रेतिरसि धर्माय त्वा धर्मं जिन्वान्विंतिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्व संधिरसन्तरिक्षाय त्वान्तरिक्षं जिन्व प्रतिधिरसि पृथिव्यै त्वा पृथिवीं जिन्व विष्टम्भोऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्व प्रवास्यह्ने त्वाहर्जिन्वानुवासि रात्रियै त्वा रात्रिं जिन्वोशिगसि (१)

वसुभ्यस्त्वा वसूँञ्जिन्व प्रकेतोऽसि रुद्रेभ्यस्त्वा रुद्राञ्जिन्व सुदीतिरसादित्येभ्यस्त्वाऽऽदित्याञ्जिन्वौजोऽसि पितृभ्यस्त्वा पितॄञ्जिन्व तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा जिन्व पृतनाषाडसि पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्व रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वाभिजिदसि युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वाधिपतिरसि प्राणाय (२)

त्वा प्राणं जिन्व यन्तास्यपानाय त्वापानं जिन्व सꣳसर्पोऽसि चक्षुषे त्वा चक्षुर्जिन्व वयोधा असि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं जिन्व त्रिवृदसि प्रवृदसि संवृदसि विवृदसि सꣳरोहोऽसि नीरोहोऽसि प्ररोहोऽस्यनुरोहोऽसि वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसि॥ (३)

उशिगसि प्राणाय त्रिचत्वारिꣳशच्च॥ [१]

राज्ञ्यसि प्राची दिग्वसवस्ते देवा अधिपतयोऽग्निरहेतीनां प्रतिधर्ता त्रिवृत्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयत्वाज्यंमुक्थमव्यथयस्तभ्नातु रथन्तरꣳ साम प्रतिष्ठित्यै विराडसि दक्षिणा दिग्रुद्रास्ते देवा अधिपतय इन्द्रो हेतीनां प्रतिधर्ता पंचदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथयस्तभ्नातु बृहत्साम प्रतिष्ठित्यै सम्राडसि प्रतीची दिक् (४)

आदित्यास्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीनां प्रतिधर्ता सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयतु मरुत्वतीयंमुक्थमव्यथयस्तभ्नातु वैरूपꣳ साम प्रतिष्ठित्यै स्वराड्स्युदीची दिग्विश्वे ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनां प्रतिधर्तैकविꣳशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयतु निष्केवल्यमुक्थमव्यथयस्तभ्नातु वैराजꣳ साम प्रतिष्ठित्या अधिपत्न्यसि बृहती दिङ्ध्रुवतस्ते देवा अधिपतयः (५)

बृहस्पतिरहेतीनां प्रतिधर्ता त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ त्वा स्तोमौ पृथिव्याꣳ श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुत उक्थे अव्यथयन्ती स्तभ्नीतांꣳ शाक्वररैवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षायरपंयस्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिणा प्रथन्तु विधर्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे संवर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु॥ (६)

प्रतीची दिङ्ध्रुवतस्ते देवा अधिपतयश्चत्वारिꣳशच्च॥ [२]

अयं पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृत्सश्च रथौजाश्च सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ यातुधाना हेती रक्षाꣳसि प्रहेतिरयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च सहजन्या चाप्सरसौ दङ्ग्वयः पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहेतिरयं पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य रथप्रोतश्चासमरथश्च सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लोचन्ती च (७)

अनुष्ट्वोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिर्व्याघ्राः प्रहेतिरयमुत्तराथ्संयद्वसुस्तस्य सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च घृताची चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिरयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ विद्युद्धेतिरवस्फूर्जन्प्रहेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यम् (८)

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधाम्यायोस्त्वा सदने सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य चक्षसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं विभूमतीं प्रभूमतीं परिभूमतीं दिवं यच्छ दिवं दृꣳह दिवं मा हिꣳसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय सूर्यस्त्वाभि पातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। प्रोथदश्वो न यवसे अविष्यन् यदा महः संवरणाद्व्यस्थात्। आदस्य वातो अनु वाति शोचिरध स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति॥ (९)

प्रम्लोचन्ती च यꣳ स्वस्त्याष्टाविꣳशतिश्च॥ [३]

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम्। अपाꣳ रेताꣳसि जिन्वति॥ त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः॥ अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा कवी रयीणाम्॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्भिः सचसे शिवाभिः। दिवि मूर्धानं दधिषे सुवर्षां जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम्॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानाम् (१०)

प्रति धेनुमिवायतीमुषासम्। यह्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ। अवोचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे। गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव रुक्मममुर्व्यश्वमश्रेत्। जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे। घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति भरतेभ्यः शुचिः। त्वामग्ने अङ्गिरसः (११)

गुहा हितमन्वविन्दञ्छिश्रियाणं वनेवने। स जायसे मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः। यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते। इन्द्रेण देवैः सरथꣳ स बर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः। त्वं चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्षु जन्तवः। शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोढवे। सखायः सं वः समञ्जमिषम् (१२)

स्तोमं चाग्नये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नप्त्रे सहस्वते। सꣳसमिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भर। एना वो अग्निं नमसोर्जो नपातमा हुवे। प्रियं चेतिष्ठमरतिꣳ स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम्। स योजते अरुषो विश्वभोजसा स दुद्रवत्स्वाहुतः। सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवꣳ राधो जनानाम्। उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य मीढुषः। उद्धूमासो अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमिन्धते नरः। अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो। अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः। स इधानो वसुष्कविरग्निरीड्यो गिरा। रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि। क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः। स तिग्मजम्भ (१४)

रक्षसो दह प्रति। आ ते अग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम्। यद्ध स्या ते पनीयसी समिद्दीदयति द्यवीषꣳ स्तोतृभ्य आ भर। आ ते अग्न ऋचा हविः शुक्रस्य ज्योतिषस्पते। सुश्चन्द्र दस्म विश्पते

हव्य॑वा॒ट्तुभ्य॑ꣳ हूयत॒ इष॑ꣳ स्तो॒तृभ्य॒ आ भ॑र। उ॒भे सु॑श्चन्द्र स॒र्पिषो॒ दर्वी॑ श्रीणीष आ॒सनि॑। उ॒तो न॒ उत्पु॑पूर्याः (१५)

उ॒क्थेषु॑ शवसस्पत॒ इष॑ꣳ स्तो॒तृभ्य॒ आ भ॑र। अग्ने॒ तम॒द्याश्वं॒ न स्तोमैः॒ क्रतुं॒ न भ॒द्रꣳ हृ॑दि॒स्पृशम्॑। ऋ॒ध्यामा॑ त॒ ओहैः॑। अधा॒ ह्य॑ग्ने॒ क्रतो॑र्भ॒द्रस्य॒ दक्ष॑स्य सा॒धोः। र॒थीर्ऋ॒तस्य॑ बृह॒तो ब॒भूथ॑। आ॒भिष्टे॑ अ॒द्य गी॒र्भिर्गृ॒णन्तोऽग्ने॒ दाशे॑म। प्र ते॑ दि॒वो न स्त॑नयन्ति॒ शुष्माः॑। ए॒भिर्नो॑ अ॒र्कैर्भवा॑ नो अ॒र्वाङ् (१६)

सुव॒र्न ज्योतिः॑। अग्ने॒ विश्वे॑भिः सु॒मना॒ अनी॑कैः। अ॒ग्निꣳ होता॑रं मन्ये॒ दास्व॑न्तं॒ वसोः॑ सू॒नुꣳ सह॑सो जा॒तवे॑दसम्। विप्रं॒ न जा॒तवे॑दसम्। य ऊ॒र्ध्वया॑ स्वध्व॒रो दे॒वो दे॒वाच्या॑ कृ॒पा। घृ॒तस्य॒ विभ्रा॑ष्टि॒मनु॑ शु॒क्रशो॑चिष आ॒जुह्वा॑नस्य स॒र्पिषः॑। अग्ने॒ त्वन्नो॒ अन्त॑मः। उ॒त त्रा॒ता शि॒वो भ॑व वरू॒थ्यः॑। तं त्वा॑ शोचिष्ठ दीदिवः। सु॒म्नाय॑ नू॒नमी॑महे॒ सखि॑भ्यः। वसु॑र॒ग्निर्वसु॑श्रवाः। अच्छा॑ नक्षि द्यु॒मत्त॑मो र॒यिं दाः॑॥ (१७)

जना॑ना॒मङ्गि॑रस॒ इष॑ꣳ सु॒शमी॑ तिग्मजम्भ पुपूर्या अ॒र्वाङ्वसु॑श्रवाः॒ पञ्च॑ च॥ [४]

इ॒न्द्रा॒ग्निभ्यां॑ त्वा स॒युजा॑ यु॒जा यु॑नज्म्याघा॒राभ्यां॒ तेज॑सा॒ वर्च॑सो॒क्थेभिः॒ स्तोमे॑भि॒श्छन्दो॑भी र॒य्यै पोषा॑य सजा॒तानां॑ मध्यम॒स्थेया॑य॒ मया॑ त्वा स॒युजा॑ यु॒जा यु॑नज्म्य॒म्बा दु॒ला नि॑त॒त्निर॒भ्रय॑न्ती मे॒घय॑न्ती व॒र्षय॑न्ती चुपु॒णीका॒ नामा॑सि प्र॒जाप॑तिना त्वा॒ विश्वा॑भिर्धी॒भिरुप॑ दधामि पृथि॒व्यु॑दपु॒रमन्ने॑न वि॒ष्टा म॑नु॒ष्या॑स्ते गो॒प्तारो॒ऽग्निर्विय॑त्तोऽस्यां॒ ताम॒हं प्र प॑द्ये॒ सा (१८)

मे॒ शर्म॑ च॒ वर्म॑ चा॒स्त्वधि॑द्यौर॒न्तरि॑क्षं॒ ब्रह्म॑णा वि॒ष्टा म॒रुत॑स्ते गो॒प्तारो॑ वा॒युर्विय॑त्तोऽस्यां॒ ताम॒हं प्र प॑द्ये॒ सा मे॒ शर्म॑ च॒ वर्म॑ चास्तु॒ द्यौरप॑राजिता॒मृते॑न वि॒ष्टादि॒त्यास्ते॑ गो॒प्तारः॒ सूर्यो॒ विय॑त्तोऽस्यां॒ ताम॒हं प्र प॑द्ये॒ सा मे॒ शर्म॑ च॒ वर्म॑ चास्तु॥ (१९)

साऽष्टाच॑त्वारिꣳशच्च॥ [५]

बृह॒स्पति॑स्त्वा सादयतु पृथि॒व्याः पृ॒ष्ठे ज्योति॑ष्मतीं॒ विश्व॑स्मै प्रा॒णाया॑पा॒नाय॒ विश्वं॒ ज्योति॑र्यच्छा॒ग्निस्तेऽधि॑पतिर्वि॒श्वक॑र्मा त्वा सादयत्व॒न्तरि॑क्षस्य पृ॒ष्ठे ज्योति॑ष्मतीं॒ विश्व॑स्मै प्रा॒णाया॑पा॒नाय॒ विश्वं॒ ज्योति॑र्यच्छ वा॒युस्तेऽधि॑पतिः प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु दि॒वः पृ॒ष्ठे ज्योति॑ष्मतीं॒ विश्व॑स्मै प्रा॒णाया॑पा॒नाय॒ विश्वं॒ ज्योति॑र्यच्छ परमे॒ष्ठी तेऽधि॑पतिः पुरोवात॒सनि॑रस्यभ्र॒सनि॑रसि विद्यु॒थ्सनिः॑ (२०)

अ॒सि॒ स्त॒न॒यि॒त्नु॒सनि॑रसि वृष्टि॒सनि॑रस्य॒ग्नेर्यान्य॑सि दे॒वाना॑मग्ने॒यान्य॑सि वा॒योर्यान्य॑सि दे॒वानां॑ वायो॒यान्य॑स्य॒न्तरि॑क्षस्य॒ यान्य॑सि दे॒वाना॑मन्तरिक्ष॒यान्य॑स्य॒न्तरि॑क्षमस्य॒न्तरि॑क्षाय त्वा सलि॒लाय॑ त्वा॒ सर्णी॑काय त्वा॒ सती॑काय त्वा॒ केता॑य त्वा॒ प्रचे॑तसे त्वा॒ विव॑स्वते त्वा दि॒वस्त्वा॒ ज्योति॑ष आदि॒त्येभ्य॑स्त्व॒र्चे त्वा॑ रु॒चे त्वा॑ द्यु॒ते त्वा॑ भा॒से त्वा॒ ज्योति॑षे त्वा यशो॒दां त्वा॒ यश॑सि तेजो॒दां त्वा॒ तेज॑सि पयो॒दां त्वा॒ पय॑सि वर्चो॒दां त्वा॒ वर्च॑सि द्रविणो॒दां त्वा॒ द्रवि॑णे सादयामि॒ तेनर्षि॑णा॒ तेन॒ ब्रह्म॑णा॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द॥ (२१)

वि॒द्यु॒थ्सनि॑र्द्यु॒त्वैका॒न्नत्रि॒ꣳशच्च॑॥ [६]

भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्ध्वास्यन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीदाप्सुषदसि श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि नाकसदसि पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिक्षस्य त्वा द्रविणे सादयामि दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे (२२)

पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यग्ने यत्ते पर१ हृन्नाम तावेहि स१ रभावहै पाञ्चजन्येष्वप्यैध्यग्ने यावा अयावा एवा ऊमाः सब्दः सगरः सुमेकः॥ (२३)

व्यानं मे द्वात्रि१शच्च॥ [७]

अग्निना विश्वाषाट्थ्सूर्येण स्वराट्कृत्वा शचीपतिर्ऋषभेण त्वष्टा यज्ञेन मघवान्दक्षिणया सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहार्द्येन तनूधा अन्नेन गयः पृथिव्यासनोदृग्भिरन्नादो वषट्कारेणर्द्धः साम्ना तनूपा विराजा ज्योतिष्मान् ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं दाधार क्षत्रेण मनुष्यानश्वेन च रथेन च वज्र्यृतुभिः प्रभुः संवथ्सरेण परिभूस्तपसानाधृष्टः सूर्यः सन्तनूभिः॥ (२४)

अग्निनैकान्नपञ्चाशत्॥ [८]

प्रजापतिर्मनसान्धोऽच्छेतो धाता दीक्षाया१ सविता भृत्यां पूषा सोमक्रयण्यां वरुण उपनद्धोऽसुरः क्रीयमाणो मित्रः क्रीतः शिपिविष्ट आसादितो नरन्धिषः प्रोह्यमाणोऽधिपतिरागतः प्रजापतिः प्रणीयमानोऽग्निराग्नीध्रे बृहस्पतिराग्नीध्रात्प्रणीयमान इन्द्रो हविर्धानेऽदितिरासादितो विष्णुरुपावह्रियमाणोऽथर्वोपोत्तो यमोऽभिषुतोऽपूतपा आधूयमानो वायुः पूयमानो मित्रः क्षीरश्रीर्मन्थी सक्तुश्रीर्वैश्वदेव उन्नीतो रुद्र आहुतो वायुरावृत्तो नृचक्षाः प्रतिख्यातो भक्ष आगतः पितृणां नाराश१सोऽसुरात्तः सिन्धुरवभृथमवप्रयन्थ्समुद्रोऽवगतः सलिलः प्रप्लुतः सुवरुदृचं गतः॥ (२५)

रुद्र एकवि१शतिश्च॥ [९]

कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवताग्ने रुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः सोमस्यर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा रोहिणी नक्षत्रं प्रजापतिर्देवता मृगशीर्षं नक्षत्र१ सोमो देवतार्द्रा नक्षत्र१ रुद्रो देवता पुनर्वसू नक्षत्रमदितिर्देवता तिष्यो नक्षत्रं बृहस्पतिर्देवताश्रेषा नक्षत्र१ सर्पा देवता मघा नक्षत्रं पितरो देवता फल्गुनी नक्षत्रम् (२६)

अर्यमा देवता फल्गुनी नक्षत्रम्भगो देवता हस्तो नक्षत्र१ सविता देवता चित्रा नक्षत्रमिन्द्रो देवता स्वाती नक्षत्रं वायुर्देवता विशाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवताऽनूराधा नक्षत्रं मित्रो देवता रोहिणी नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ नक्षत्रं पितरो देवताषाढा नक्षत्रमापो देवताषाढा नक्षत्रं विश्वे देवा देवता श्रोणा नक्षत्रं विष्णुर्देवता श्रविष्ठा नक्षत्रं वसवः (२७)

देवता शतभिषङ्नक्षत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमज एकपाद्देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमहिर्बुध्नियो देवता रेवती नक्षत्रं पूषा देवताश्वयुजौ नक्षत्रमश्विनौ देवतापभरणीर्नक्षत्रं यमो देवता पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः॥ (२८)

फल्गुनी नक्षत्रं वसवस्त्रयस्त्रिꣳशच्च॥ [१०]

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्नम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः (२९)

यैऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितॄणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुः प्राची च प्रतीची च वसूनाꣳ रुद्राणाम् (३०)

आदित्यानान्ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य प्रमा असि सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि सहस्रस्योन्मा असि साहस्रोऽसि सहस्राय त्वेमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वेका च शतं च सहस्रं चायुतं च (३१)

नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं चान्तश्च परार्धश्चेमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्तु षष्टिः सहस्रमयुतमक्षीयमाणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधो घृतश्चुतो मधुश्चुत ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्न इष्टका धेनवः सन्तु विराजो नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिंल्लोके॥ (३२)

सव्रता रुद्राणामयुतं च पञ्चचत्वारिꣳशच्च॥ [११]

समिद्विशामाशयां नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान्। अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं क्षत्रꣳ रक्षतु पात्वस्मान्। रथंतरꣳ सामभिः पात्वस्मान्गायत्री छन्दसां विश्वरूपा। त्रिवृन्नो विष्ठया स्तोमो अह्नाꣳ समुद्रो वातं इदमोजः पिपर्तु। उग्रा दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीनाँ। इन्द्राधिपतिः पिपृतादतो नो महि (३३)

क्षत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहथ्सामं क्षत्रभृद्वृद्धवृष्णियं त्रिष्टुभौजः शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र स्तोमेन पञ्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण रक्ष। प्राची दिशाꣳ सहयशा यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृषाह्नाꣳ सुवर्वती। इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टꣳ सहस्रियꣳ सहस्वत्। वैरूपे सामन्निह तच्छकेम जगत्यैनं विक्ष्वा वेशयामः। विश्वे देवाः सप्तदशेन (३४)

वर्च इदं क्षत्रꣳ संलिलवातमुग्रम्। धर्त्री दिशां क्षत्रमिदं दाधारोपस्थाशानां मित्रवदस्त्वोजः। मित्रावरुणा शरदाह्नाँ चिकिल्नू अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम्। वैराजे सामन्नधि मे मनीषानुष्टुभा सम्भृतं वीर्यꣳ सहः। इदं क्षत्रं मित्रवदार्द्रदानु मित्रावरुणा रक्षतमाधिपत्यैः। सम्राड्दिशाꣳ सहसाँम्नी सहस्वत्यृतुरहेमन्तो विष्ठया नः पिपर्तु। अवस्युवातः (३५)

बृहतीर्नु शक्वरीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः। सुवर्वती सुदुघा नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताची। त्वं गोपाः पुरएतोत पश्चाद्बृहस्पते याम्यां युङ्धि वाचम्। ऊर्ध्वा दिशाꣳ रन्तिराशौषधीनाꣳ संवथ्सरेण

सवि॒ता नो॒ अह्नां॑म्। रे॒वथ्सामाति॑च्छन्दा उ॒ छन्दोजा॑तशत्रुः स्यो॒ना नो॑ अस्तु। स्तोम॑त्रयस्त्रि॑ꣳशे॒ भुव॑नस्य पत्नि॒ विव॑स्वद्वाते अ॒भि नः॑ (३६)

गृ॒णा॒हि। घृ॒तव॑ती सवित॒राधि॑पत्यैः॒ पय॑स्वती॒ रन्ति॒राशा॑ नो अस्तु। ध्रु॒वा दि॒शां वि॑ष्णुप॒ल्यघो॑रा॒स्येशा॑ना॒ सह॑सो॒ या म॒नोता॑। बृह॒स्पति॑र्मात॒रिश्वो॒त वा॒युः स॑धु॒वा॒ना वाता॑ अ॒भि नो॑ गृणन्तु। वि॒ष्टम्भो दि॒वो ध॒रुणः॑ पृथि॒व्या अ॒स्येशा॑ना॒ जग॑तो॒ विष्णु॑पत्नी। वि॒श्वव्य॑चा इ॒षय॑न्ती॒ सुभू॑तिः शि॒वा नो॑ अ॒स्त्वदि॑तिरु॒पस्थे॑। वै॒श्वा॒न॒रो न॑ ऊ॒त्या पृ॒ष्टो दि॒व्यनु॑ नोऽद्या॒नुम॑ति॒रन्वि॑दनुमते॒ त्वङ्कया॑ नश्चि॒त्र आ भ॑व॒त्को अ॒द्य यु॑ङ्क्ते॥ (३७)

महि॑ सप्तद॒शेना॑व॒स्युवा॑ता अ॒भि नोऽनु॑ न॒श्चतु॑र्दश च॥ [१२]

[र॒श्मिर॑सि॒ राज्य॑स्य॒यं पु॒रो हरि॑केशो॒ऽग्निर्मू॒र्धेन्द्रा॒ग्निभ्यां॒ बृह॒स्पति॑र्भूय॒स्कृद॑स्य॒ग्निना॑ विश्वा॒षाड्वृ॒जाप॑ति॒र्मन॑सा॒ कृत्ति॑का॒ मधु॑श्च स॒मिद्दि॒शां द्वाद॑श॥१२॥ र॒श्मिर॑सि॒ प्रति॑ धे॒नुम॑सि स्तनयि॒त्नुस॑नि॑रस्यादि॒त्याना॑ꣳ स॒प्तत्रि॑ꣳशत्॥३७॥ र॒श्मिर॑सि॒ को अ॒द्य यु॑ङ्क्ते॥]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने बाहुभ्यामुत ते नमः। या त इषुः शिवतमा शिवं बभूव ते धनुः। शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र मृडय। या ते रुद्र शिवा तनूरघोरापापकाशिनी। तया नस्तनुवा शन्तमया गिरिशन्ताभि चाकशीहि। यामिषुं गिरिशन्त हस्ते (१)

बिभर्ष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिꣳसीः पुरुषं जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि। यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मꣳ सुमना असत्। अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक्। अहीꣳश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः। असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमाꣳ रुद्रा अभितो दिक्षु (२)

श्रिताः सहस्रशोऽवैषाꣳ हेड ईमहे। असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः। उतैनं गोपा अदृश्रन्नदृश्रन्नुदहार्यः। उतैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः। नमो अस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरं नमः। प्र मुञ्च धन्वनस्त्वमुभयोरार्त्नियोर्ज्याम्। याश्च ते हस्त इषवः (३)

परा ता भगवो वप। अवतत्य धनुस्त्वꣳ सहस्राक्ष शतेषुधे। निशीर्य शल्यानां मुखा शिवो नः सुमना भव। विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाꣳ उत। अनेशन्नस्येषव आभुरस्य निषङ्गथिः। या ते हेतिर्मीढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परि भुज। नमस्ते अस्त्वायुधायानाततायधृष्णवे। उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने। परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः। अथो य इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धेहि तम्॥ (४)

हस्ते दिक्षिषव उभाभ्यां द्वाविꣳशतिश्च॥ [१]

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्ये दिशां च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनां पतये नमो नमः सस्पिञ्जराय त्विषीमते पथीनां पतये नमो नमो बभ्रुशाय विव्याधिनेऽन्नानां पतये नमो नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानां पतये नमो नमो भवस्य हेत्यै जगतां पतये नमो नमो रुद्रायाततायिने क्षेत्राणां पतये नमो नमः सूतायाहन्त्याय वनानां पतये नमो नमः (५)

रोहिताय स्थपतये वृक्षाणां पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणां पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनां पतये नमो नम उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनां पतये नमो नमः कृत्स्नवीताय धावते सत्वनां पतये नमः॥ (६)

वनानां पतये नमो नम एकान्नत्रिꣳशच्च॥ [२]

नमः सहमानाय निव्याधिन आव्याधिनीनां पतये नमो नमः ककुभाय निषङ्गिणे स्तेनानां पतये नमो नमो निषङ्गिण इषुधिमते तस्कराणां पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते स्तायूनां पतये नमो नमो

निचेरवे परिचरायारण्यानां पतये नमो नमः मृकाविभ्यो जिघाꣳसद्भ्यो मुष्णतां पतये नमो नमोऽसिमद्भ्यो नक्तं चरद्भ्यः प्रकृन्तानां पतये नमो नम उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुञ्चानां पतये नमो नमः (७)

इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम आयच्छद्भ्यो विसृजद्भ्यश्च वो नमो नमोऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नम आसीनेभ्यः शयानेभ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो अश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (८)

कुलुञ्चानां पतये नमो नमोऽश्वपतिभ्यस्त्रीणि च॥ [३]

नम आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नम उगणाभ्यस्तृꣳहतीभ्यश्च वो नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो नमो नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यः क्षुल्लकेभ्यश्च वो नमो नमो रथिभ्योऽरथेभ्यश्च वो नमो नमो रथेभ्यः (९)

रथपतिभ्यश्च वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो नमः क्षत्तृभ्यः सङ्ग्रहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः कर्मारेभ्यश्च वो नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च वो नमो नम इषुकृद्भ्यो धन्वकृद्भ्यश्च वो नमो नमो मृगयुभ्यः श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (१०)

रथेभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च॥ [४]

नमो भवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च व्युप्तकेशाय च नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरिशाय च शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च संवृध्वने च (११)

नमो अग्रियाय च प्रथमाय च नम आशवे चाजिराय च नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नम ऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमः स्रोतस्याय च द्वीप्याय च॥ (१२)

सं वृध्वने च पञ्चविꣳशतिश्च॥ [५]

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्नियाय च नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च नम उर्वर्याय च खल्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नमो वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च (१३)

नम आशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभिन्दते च नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बिल्मिने च कवचिने च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च॥ (१४)

प्रतिश्रवाय च पञ्चविꣳशतिश्च॥ [६]

नमो॑ दुन्दु॒भ्या॑य चाहन॒न्या॑य च॒ नमो॑ धृ॒ष्णवे॑ च प्रमृ॒शाय॑ च॒ नमो॑ दू॒ताय॑ च॒ प्रहि॑ताय च॒ नमो॑ निष॒ङ्गिणे॑ चेषुधि॒मते॑ च॒ नम॑स्ती॒क्ष्णेष॑वे चायु॒धिने॑ च॒ नमः॑ स्वायु॒धाय॑ च सु॒धन्व॑ने च॒ नमः॒ स्रुत्या॑य च॒ पथ्या॑य च॒ नमः॑ का॒ट्या॑य च नी॒प्या॑य च॒ नमः॒ सूद्या॑य च सर॒स्या॑य च॒ नमो॑ ना॒द्याय॑ च वैश॒न्ताय॑ च (१५)

नमः॒ कूप्या॑य चाव॒ट्या॑य च॒ नमो॒ वर्ष्या॑य चाव॒र्ष्याय॑ च॒ नमो॑ मे॒घ्या॑य च विद्यु॒त्या॑य च॒ नम॑ ई॒ध्रिया॑य चात॒प्या॑य च॒ नमो॒ वात्या॑य च॒ रेष्मि॑याय च॒ नमो॑ वास्त॒व्या॑य च वास्तु॒पाय॑ च॥ (१६)

वै॒श॒न्ताय॑ च त्रि॒ꣳशच्च॑॥ [७]

नमः॒ सोमा॑य च रु॒द्राय॑ च॒ नम॑स्ता॒म्राय॑ चारु॒णाय॑ च॒ नमः॑ शं॒गाय॑ च पशु॒पत॑ये च॒ नम॑ उ॒ग्राय॑ च भी॒माय॑ च॒ नमो॑ अग्रेव॒धाय॑ च दूरेव॒धाय॑ च॒ नमो॑ ह॒न्त्रे च॒ हनी॑यसे च॒ नमो॑ वृ॒क्षेभ्यो॒ हरि॑केशेभ्यो॒ नम॑स्ता॒राय॒ नमः॑ श॒म्भवे॑ च मयो॒भवे॑ च॒ नमः॑ शङ्क॒राय॑ च मयस्क॒राय॑ च॒ नमः॑ शि॒वाय॑ च शि॒वत॑राय च (१७)

नम॒स्तीर्थ्या॑य च॒ कूल्या॑य च॒ नमः॑ पा॒र्या॑य चावा॒र्या॑य च॒ नमः॑ प्र॒तर॑णाय चो॒त्तर॑णाय च॒ नम॑ आता॒र्या॑य चाला॒द्या॑य च॒ नमः॒ शष्प्या॑य च॒ फेन्या॑य च॒ नमः॑ सिक॒त्या॑य च प्रवा॒ह्या॑य च॥ (१८)

शि॒वत॑राय च त्रि॒ꣳशच्च॑॥ [८]

नम॑ इरि॒ण्या॑य च प्रप॒थ्या॑य च॒ नमः॑ किꣳशि॒लाय॑ च॒ क्षय॑णाय च॒ नमः॑ कप॒र्दिने॑ च पुल॒स्तये॑ च॒ नमो॒ गोष्ठ्या॑य च॒ गृह्या॑य च॒ नम॒स्तल्प्या॑य च॒ गेह्या॑य च॒ नमः॑ का॒ट्या॑य च गह्वरे॒ष्ठाय॑ च॒ नमो॑ ह्रद॒य्या॑य च निवे॒ष्प्या॑य च॒ नमः॑ पाꣳस॒व्या॑य च रज॒स्या॑य च॒ नमः॒ शुष्क्या॑य च हरि॒त्या॑य च॒ नमो॒ लोप्या॑य चोल॒प्या॑य च (१९)

नम॑ ऊ॒र्व्या॑य च सू॒र्म्या॑य च॒ नमः॑ प॒र्ण्या॑य च पर्णश॒द्या॑य च॒ नमो॑ऽपगु॒रमा॑णाय चाभिघ्न॒ते च॒ नम॑ आक्खिद॒ते च॑ प्रक्खिद॒ते च॒ नमो॑ वः किरि॒केभ्यो॑ दे॒वाना॒ꣳ हृद॑येभ्यो॒ नमो॑ विक्षीण॒केभ्यो॒ नमो॑ विचिन्व॒त्केभ्यो॒ नम॑ आनिर्ह॒तेभ्यो॒ नम॑ आमीव॒त्केभ्यः॑॥ (२०)

उ॒ल॒प्या॑य च॒ त्रय॑स्त्रिꣳशच्च॥ [९]

द्रापे॒ अन्ध॑सस्पते॒ दरि॑द्र॒न्नील॑लोहित। ए॒षां पुरु॑षाणामे॒षां प॑शू॒नां मा भेर्मारो॒ मो ए॑षां॒ किं च॒नाम॑मत्। या ते॑ रुद्र शि॒वा त॒नूः शि॒वा वि॒श्वाह॑भेषजी। शि॒वा रु॒द्रस्य॑ भेष॒जी तया॑ नो मृड जी॒वसे॑। इ॒माꣳ रु॒द्राय॑ त॒वसे॑ कप॒र्दिने॑ क्ष॒यद्वी॑राय॒ प्र भ॑रामहे म॒तिम्। यथा॑ नः॒ शमस॑द्द्वि॒पदे॒ चतु॑ष्पदे॒ विश्वं॑ पु॒ष्टम्ग्रामे॑ अ॒स्मिन्न् (२१)

अना॑तुरम्। मृ॒डा नो॑ रु॒द्रोत नो॒ मय॑स्कृधि क्ष॒यद्वी॑राय॒ नम॑सा विधेम ते। यच्छं च॒ योश्च॒ मनु॑राय॒जे पि॒ता तद॑श्याम॒ तव॑ रुद्र॒ प्रणी॑तौ। मा नो॑ म॒हान्त॑मु॒त मा नो॑ अर्भ॒कं मा न॒ उक्ष॑न्तमु॒त मा न॑ उक्षि॒तम्। मा नो॑ वधीः पि॒तरं॒ मोत मा॒तरं॑ प्रि॒या मा न॑स्त॒नुवः॑ (२२)

रु॒द्र॒ री॒रि॒षः॒। मा न॑स्तो॒के तन॑ये॒ मा न॒ आयु॑षि॒ मा नो॒ गोषु॒ मा नो॒ अश्वे॑षु रीरिषः। वी॒रान्मा नो॑ रुद्र भामि॒तो व॑धीर्ह॒विष्म॑न्तो॒ नम॑सा विधेम ते। आ॒रात्ते॑ गो॒घ्न उ॒त पू॑रुष॒घ्ने क्ष॒यद्वी॑राय सु॒म्नम॒स्मे ते॑

अस्तु। रक्षां च नो अधि च देव ब्रूह्यधा च नः शर्म यच्छ द्विबर्हाः। स्तुहि (२३)

श्रुतं गर्तसदं युवानं मृगं न भीममुपहत्नुमुग्रम्। मृडा जरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यं ते अस्मन्नि वपन्तु सेनाः। परि णो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः। अव स्थिरा मघवद्भ्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृडय। मीढुष्टम शिवतम शिवो नः सुमना भव। परमे वृक्ष आयुधं निधाय कृत्तिं वसान आ चर पिनाकम् (२४)

बिभ्रदा गहि। विकिरिद विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः। यास्ते सहस्रꣳ हेतयोऽन्यमस्मन्नि वपन्तु ताः। सहस्राणि सहस्रधा बाहुवोस्तव हेतयः। तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि॥ (२५)

अस्मिꣳ स्तनुवः स्तुहि पिनाकमेकान्नत्रिꣳशच्च॥ [१०]

सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम्। तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि। अस्मिन्महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे भवा अधि। नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाचराः। नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवꣳ रुद्रा उपश्रिताः। ये वृक्षेषु सस्पिञ्जरा नीलग्रीवा विलोहिताः। ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः। ये अन्नेषु विविध्यन्ति पात्रेषु पिबतो जनान्। ये पथां पथिरक्षय ऐलबृदा युव्युधः। ये तीर्थानि (२६)

प्रचरन्ति सृकावन्तो निषङ्गिणः। य एतावन्तश्च भूयाꣳसश्च दिशो रुद्रा वितस्थिरे। तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि। नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां यैऽन्तरिक्षे ये दिवि येषामन्नं वातो वर्षमिषवस्तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि (२७)

तीर्थानि यश्च षट्च॥ [११]

[नमस्ते रुद्र नमो हिरण्यबाहवे नमः सहमानाय नम आव्याधिनीभ्यो नमो भवाय नमो ज्येष्ठाय नमो दन्दुभ्याय नमः सोमाय नम इरिण्याय द्रापे सहस्राण्येकादश॥११॥ नमस्ते रुद्र नमो भवाय द्रापे सप्तविꣳशतिः॥२७॥ नमस्ते रुद्र तं वो जम्भे दधामि॥]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

अश्मन्नूर्जं पर्व॑ते शिश्रियाणां वाते॑ प॒र्जन्ये॒ वरु॑णस्य॒ शुष्मे॑। अ॒द्भ्य ओष॑धीभ्यो॒ वन॒स्पति॒भ्योऽधि॒ सम्भृ॑तां॒ तां न॒ इष॒मूर्जं॑ धत्त मरुतः स॑ꣳरराणाः। अश्म॑ꣳस्ते॒ क्षुद॒मुं ते॒ शुगृ॑च्छतु॒ यं द्वि॒ष्मः। स॒मु॒द्रस्य॑ त्वा॒ऽवाक॒याग्ने॒ परि॑ व्ययामसि। पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॑व। हि॒मस्य॑ त्वा ज॒रायु॒णाग्ने॒ परि॑ व्ययामसि। पा॒व॒को अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॑व। उप॑ (१)

ज्मन्नुप॑ वेत॒सेऽव॑त्तरं न॒दीष्वा। अग्ने॑ पि॒त्तम॒पाम॑सि। मण्डू॑कि॒ ताभि॒रा ग॑हि॒ सेमं नो॑ य॒ज्ञम्। पा॒व॒कव॑र्णꣳ शि॒वं कृ॑धि। पा॒व॒क आ चि॒तय॑न्त्या कृ॒पा। क्षाम॑न्रुरु॒च उ॒षसो॒ न भा॒नुना॑। तूर्व॒न्न याम॒न्नेत॑शस्य॒ नू रण॒ आ यो घृ॒णे। न त॑तृषा॒णो अ॒जरः॑। अग्ने॑ पावक रो॒चिषा॑ म॒न्द्रया॑ देव जि॒ह्वया॑। आ दे॒वान् (२)

व॒क्षि॒ यक्षि॑ च। स नः॑ पावक दीदि॒वोऽग्ने॑ दे॒वाꣳ इ॒हा व॑ह। उप॑ य॒ज्ञꣳ ह॒विश्च॑ नः। अ॒पामि॒दं न्यय॑नꣳ समु॒द्रस्य॑ नि॒वेश॑नम्। अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॑व। नम॑स्ते॒ हर॑से शो॒चिषे॒ नम॑स्ते अस्त्व॒र्चिषे॑। अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॑व। नृ॒षदे॒ वट् (३)

अ॒प्सु॒षदे॒ वड्व॑न॒सदे॒ वड्व॑र्हि॒षदे॒ वट्थ्सु॑व॒र्विदे॒ वट्। ये दे॒वा दे॒वानां॑ य॒ज्ञिया॑ य॒ज्ञिया॑नाꣳ संवथ्स॒रीण॒मुप॑ भा॒गमास॑ते। अ॒हु॒तादो॑ ह॒विषो॑ य॒ज्ञे अ॒स्मिन्थ्स्व॒यं जु॑हुध्वं॒ मधु॑नो घृ॒तस्य॑। ये दे॒वा दे॒वेष्वधि॑ देव॒त्वमाय॒न् ये ब्रह्म॑णः पुरए॒तारो॑ अ॒स्य। येभ्यो॒ नर्ते पव॑ते॒ धाम॒ किं च॒न न ते दि॒वो न पृ॑थि॒व्या अधि॒ स्नुषु॑। प्रा॒ण॒दाः (४)

अ॒पा॒न॒दा व्या॑न॒दाश्च॑क्षु॒र्दा व॑र्चो॒दा व॑रिवो॒दाः। अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॑व। अ॒ग्निस्ति॒ग्मेन॑ शो॒चिषा॒ यꣳस॒द्विश्वं॒ न्य॑त्रिणम्। अ॒ग्निर्नो॑ वꣳसते र॒यिम्। सैनानी॑केन सुवि॒दत्रो॑ अ॒स्मे यष्टा॑ दे॒वाꣳ आय॑जिष्ठः स्व॒स्ति। अद॑ब्धो गो॒पा उ॒त नः॑ पर॒स्पा अग्ने॑ द्यु॒मदु॒त रे॒वद्दि॑दीहि॥ (५)

उप॑ दे॒वान् वद्ग्रा॑ण॒दाश्चतु॑श्चत्वारिꣳशच्च॥ [१]

य इ॒मा विश्वा॒ भुव॑नानि॒ जुह्व॒दृषि॒र्होता॑ निष॒सादा॑ पि॒ता नः॑। स आ॒शिषा॒ द्रवि॑णमि॒च्छमा॑नः परम॒च्छदो॒ वर॒ आ वि॑वेश। वि॒श्वक॑र्मा॒ मन॑सा॒ यद्विहा॑या धा॒ता वि॑धा॒ता प॑र॒मोत स॒न्दृक्। तेषा॑मि॒ष्टानि॒ समि॒षा म॑दन्ति॒ यत्र॑ सप्त॒र्षीन्प॒र एक॑मा॒हुः। यो नः॑ पि॒ता ज॑नि॒ता यो वि॑धा॒ता यो नः॑ स॒तो अ॒भ्या सज्ज॒जान॑। (६)

यो दे॒वानां॑ नाम॒धा एक॑ ए॒व तꣳ स॑म्प्र॒श्नं भुव॑ना यन्त्य॒न्या। त आय॑जन्त॒ द्रवि॑ण॒ꣳ सम॑स्मा॒ ऋष॑यः॒ पूर्वे॑ जरि॒तारो॒ न भू॒ना। अ॒सूर्ता॒ सूर्ता॒ रज॑सो वि॒माने॒ ये भू॒तानि॑ स॒मकृ॑ण्वन्नि॒मानि॑। न तं वि॑दाथ॒ य इ॒दं ज॒जाना॒न्यद्यु॒ष्माक॒मन्त॑रं भवाति। नी॒हा॒रेण॒ प्रावृ॑ता॒ जल्प्या॑ चासु॒तृप॑ उक्थ॒शास॑श्चरन्ति। प॒रो दि॒वा प॒र ए॒ना (७)

पृ॒थि॒व्या प॒रो दे॒वेभि॒रसु॑रै॒र्गुहा॒ यत्। कꣳ स्वि॒द्गर्भं॑ प्रथ॒मं द॑ध्र॒ आपो॒ यत्र॑ दे॒वाः स॒मग॑च्छन्त॒ विश्वे॑। तमिद्गर्भं॑ प्रथ॒मं द॑ध्र॒ आपो॒ यत्र॑ दे॒वाः स॒मग॑च्छन्त॒ विश्वे॑। अ॒जस्य॒ नाभा॒वध्येक॒मर्पि॑तं॒ यस्मि॑न्नि॒दं विश्वं॒

भुवनमधि श्रितम्। विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्गन्धर्वो अभवद्द्वितीयः। तृतीयः पिता जनितौषधीनाम् (८)

अपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा। चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने अजनन्नन्नमाने। यदेदन्ता अददृश्रन्त पूर्व आदिद्यावापृथिवी अप्रथेताम्। विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत विश्वतस्पात्। सं बाहुभ्यां नमति सम्पतत्रैर्द्यावापृथिवी जनयं देव एकः। किꣳ स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमत्स्वित्किमासीत्। यदी भूमिं जनयन्न् (९)

विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः। किꣳ स्विद्वनं क उ स वृक्ष आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः। मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्न्। या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा। शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतये (१०)

मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम। स नो नेदिष्ठा हवनानि जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु। विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्। तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत्। समुद्रायं वयुनाय सिन्धूनां पतये नमः। नदीनाꣳ सर्वासां पित्रे जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यꣳ हविः॥ (११)

जजानेनौषधीनां भूमिं जनयन्नूतये नमो नव च॥ [२]

उदेनमुत्तरां नयाग्ने घृतेनाहुत। रायस्पोषेण समꣳ सृज प्रजया च धनेन च। इन्द्रेमं प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी। समेनं वर्चसा सृज देवेभ्यो भागधा असत्। यस्य कुर्मो हविर्गृहे तमग्ने वर्धया त्वम्। तस्मै देवा अधि ब्रवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः। उदु त्वा विश्वे देवाः (१२)

अग्ने भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः। पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरयामतिं दुर्मतिं बाधमानाः। रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीः। रायस्पोषे अधि यज्ञो अस्थाथ्समिद्धे अग्नावधि मामहानः। उक्थपत्र ईड्यो गृभीतस्तप्तं घर्मं परिगृह्णायजन्त। ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धर्त्रे जोष्ट्रे। देवश्रीः श्रीमणाः शतपयाः (१३)

परिगृह्य देवा यज्ञमायन्न्। सूर्यरश्मिरहरिकेशः पुरस्ताथ्समविता ज्योतिरुदयाꣳ अजस्रम्। तस्य पूषा प्रसवं याति देवः सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः। देवा देवेभ्यो अध्वर्यन्तो अस्थुर्वीतꣳ शमित्रे शमिता यजध्यै। तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति ततः पावका आशिषो नो जुषन्ताम्। विमानं एष दिवो मध्यं आस्त आपप्रिवान्रोदसी अन्तरिक्षम्। स विश्वाचीरभि (१४)

चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम्। उक्षा समुद्रो अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरा विवेश। मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसः पात्यन्तौ। इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः। रथीतमꣳ रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिम्पतिम्। सुम्नहूयज्ञो देवाꣳ आ च वक्षद्यक्षदग्निर्देवो देवाꣳ आ च वक्षत्। वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्नाꣳ इन्द्रो मे निग्राभेणाधरा॑ अकः। उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्न्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥ (१५)

देवाः शतपया अभि वाजस्य षड्विꣳशतिश्च॥ [३]

आशुः शिशानो वृषभो न युध्मो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम्। सङ्क्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतꣳ सेना अजयथ्साकमिन्द्रः। संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना। तदिन्द्रेण जयत तथ्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा। स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी सꣳस्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन। सꣳसृष्टजिथ्सोमपा बाहुशर्ध्यूर्ध्वधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता। बृहस्पते परि दीय (१६)

रथेन रक्षोहामित्राꣳ अपबाधमानः। प्रभञ्जन्थ्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमेध्यविता रथानाम्। गोत्रभिद गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा। इमꣳ सजाता अनु वीरयध्वमिन्द्रꣳ सखायोऽनु सꣳ रभध्वम्। बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः। अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित्। अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदायः (१७)

वीरः शतमन्युरिन्द्रः। दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्योऽस्माकꣳ सेना अवतु प्र युथ्सु। इन्द्रं आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रे। इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुताꣳ शर्ध उग्रम्। महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात्। अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु। (१८)

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु। उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युथ्सत्वनां मामकानां महाꣳसि। उद्वृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः। उप प्रेत जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः। इन्द्रो वः शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथासथ। अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसꣳशिता। गच्छामित्रान्प्र (१९)

विश मैषां कं चनोच्छिषः। ममाणि ते वर्मभिश्छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनाभि वस्ताम्। उरोर्वरीयो वरिवस्ते अस्तु जयन्तं त्वामनु मदन्तु देवाः। यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा विशिखा इव। इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु॥ (२०)

दीया दायो जयन्त्वमित्रान्प्र चत्वारिꣳशच्च॥ [४]

प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह। विश्वा आशा दीद्यानो वि भाह्यूर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यꣳ हस्तेषु बिभ्रतः। दिवः पृष्ठꣳ सुवर्गत्वा मिश्रा देवेभिराद्धम्। पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद्दिवमारुहम्। दिवो नाकस्य पृष्ठात्थ्सुवर्ज्योतिरगाम् (२१)

अहम्। सुवर्यन्तो नापेक्षन्त आ द्याꣳ रोहन्ति रोदसी। यज्ञं ये विश्वतोधारꣳ सुविद्वाꣳसो वितेनिरे। अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम्। इयंक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः सुवर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकꣳ समीची। द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। अग्ने सहस्राक्ष (२२)

शतमूर्ध्ञ्छतं तेँ प्राणाः सहस्रमपानाः। त्वꣳ साहस्रस्य राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा। सुपर्णोऽसि गरुत्मान्पृथिव्याꣳ सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासान्तरिक्षमा पृण ज्योतिषा दिवमुत्तभान तेजसा

दिश॒ उद्दृꣳ॑ह। आ॒जुह्वा॑नः सु॒प्रती॑कः पु॒रस्ता॒दग्ने॒ स्वां योनि॒मा सी॑द सा॒ध्या। अ॒स्मिन्थ्स॒धस्थे॒ अध्युत्त॑रस्मि॒न्विश्वे॑ देवाः (२३)

यज॑मानश्च सीदत। प्रेद्धो॑ अग्ने दीदिहि पु॒रो नोऽज॑स्रया सू॒र्म्या॑ यविष्ठ। त्वाꣳ शश्व॑न्त॒ उप॑ यन्ति॒ वाजाः॑। वि॒धेम॑ ते पर॒मे जन्म॑न्नग्ने वि॒धेम॒ स्तोमै॒रव॑रे स॒धस्थे॑। यस्मा॒द्योने॑रु॒दारि॑था॒ यजे॒ तं प्र त्वे ह॒वीꣳषि॑ जुहुरे॒ समि॑द्धे। ताꣳ स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यस्य चि॒त्रामाहं वृ॑णे सुम॒तिं वि॒श्वज॑न्याम्। याम॑स्य॒ कण्वो॒ अदु॑ह॒त्प्रपी॑नाꣳ स॒हस्र॑धाराम्। (२४)

पय॑सा म॒हीं गाम्। स॒प्त ते॑ अग्ने स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वाः स॒प्तर्ष॑यः स॒प्त धाम॑ प्रि॒याणि॑। स॒प्त होत्राः॑ सप्त॒धा त्वा॑ यजन्ति स॒प्त योनी॒रा पृ॑णस्वा घृ॒तेन॑। ई॒दृङ्घा॑न्या॒दृङ्घै॑ता॒दृङ्घ॑ प्रति॒दृङ्घ॑ मि॒तश्च॒ सं मि॑तश्च॒ सभ॑राः। शु॒क्रज्यो॑तिश्च चि॒त्रज्यो॑तिश्च स॒त्यज्यो॑तिश्च॒ ज्योति॑ष्माꣳश्च स॒त्यश्च॑र्त॒पाश्चात्यꣳ॑हाः। (२५)

ऋ॒त॒जिच्च॑ सत्य॒जिच्च॑ सेन॒जिच्च॑ सु॒षेण॒श्चान्त्य॑मित्रश्च दू॒रेअ॑मित्रश्च ग॒णः। ऋ॒तश्च॑ स॒त्यश्च॑ ध्रु॒वश्च॑ ध॒रुण॑श्च ध॒र्ता च॑ विध॒र्ता च॑ विधार॒यः। ई॒दृक्षा॑स एता॒दृक्षा॑स ऊ॒ षु णः॑ स॒दृक्षा॑सः॒ प्रति॑सदृक्षास॒ एत॑न। मि॒तास॑श्च॒ सं मि॑तासश्च न ऊ॒तये॒ सभ॑रसो मरुतो य॒ज्ञे अ॒स्मिन्निन्द्रं॒ दैवी॒र्विशो॑ म॒रुतोऽनु॑वर्त्मानो॒ यथेन्द्रं॒ दैवी॒र्विशो॑ म॒रुतोऽनु॑वर्त्मान ए॒वमि॒मं यज॑मानं॒ दैवी॑श्च॒ विशो॒ मानु॑षी॒श्चानु॑वर्त्मानो भवन्तु॥ (२६)

अ॒गा॒ꣳ स॒ह॒स्रा॒क्ष॒ दे॒वाः॒ स॒हस्र॑धारा॒मत्यꣳ॑हा॒ अनु॑वर्त्मानः॒ षोड॑श च॥ [५]

जी॒मूत॑स्येव भवति॒ प्रती॑कं॒ यद्व॒र्मी याति॑ स॒मदा॑मु॒पस्थे॑। अना॑विद्धया त॒नुवा॑ जय॒ त्वꣳ स त्वा॒ वर्म॑णो महि॒मा पि॑पर्तु। धन्व॑ना॒ गा धन्व॑ना॒जिं ज॑येम॒ धन्व॑ना ती॒व्राः स॒मदो॑ जयेम। धनुः॒ शत्रो॑रपका॒मं कृ॑णोति॒ धन्व॑ना॒ सर्वाः॑ प्र॒दिशो॑ जयेम। व॒क्ष्यन्ती॒वेदा ग॑नीगन्ति॒ कर्णं॑ प्रि॒यꣳ सखा॑यं परिषस्वजा॒ना। योषे॑व शिङ्क्ते॒ वित॒ताधि॒ धन्वन्न्॑ (२७)

ज्या इ॒यꣳ सम॑ने पा॒रय॑न्ती। ते आ॒चर॑न्ती॒ सम॑नेव॒ योषा॑ मा॒तेव॑ पु॒त्रं बि॑भृतामु॒पस्थे॑। अप॒ शत्र न्॑विध्यताꣳ संविदा॒ने आर्त्नी॑ इ॒मे वि॑ष्फु॒रन्ती॑ अ॒मित्रान्॑। ब॒ह्वी॒नां पि॒ता ब॒हुर॑स्य पु॒त्रश्चि॒श्चा कृ॑णोति॒ सम॑नाव॒गत्य॑। इ॒षु॒धिः सङ्काः॒ पृत॑नाश्च॒ सर्वाः॑ पृ॒ष्ठे निन॑द्धो जयति॒ प्रसू॑तः। रथे॒ तिष्ठ॑न्नयति वा॒जिनः॑ पु॒रो यत्र॑यत्र का॒मय॑ते सुषार॒थिः। अ॒भीशू॑नां महि॒मानम्॑ (२८)

प॒ना॒य॒त॒ मनः॑ प॒श्चादनु॑ यच्छन्ति र॒श्मयः॑। ती॒व्रान्घोषा॑न्कृण्वते॒ वृष॑पाण॒योऽश्वा॒ रथे॑भिः स॒ह वा॒जय॑न्तः। अ॒व॒क्राम॑न्तः॒ प्रप॑दैर॒मित्रा॑न्क्षि॒णन्ति॒ शत्रू॒ꣳरन॑पव्ययन्तः। र॒थ॒वाह॑नꣳ ह॒विर॑स्य॒ नाम॒ यत्रायु॑धं॒ निहि॑तमस्य॒ वर्म॑। तत्रा॒ रथ॒मुप॑ श॒ग्मꣳ स॑देम वि॒श्वाहा॑ व॒यꣳ सु॑मन॒स्यमा॑नाः। स्वा॒दु॒ष॒ꣳसदः॑ पि॒तरो॑ वयो॒धाः कृ॑च्छ्रे॒श्रितः॒ शक्ती॑वन्तो गभी॒राः। चि॒त्रसे॑ना॒ इषु॑बला॒ अमृ॑ध्राः स॒तोवी॑रा उ॒रवो॑ व्रातसा॒हाः। ब्राह्म॑णासः (२९)

पित॑रः॒ सोम्या॑सः शि॒वे नो॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॑ने॒हसा॑। पू॒षा नः॑ पातु दुरि॒तादृ॑तावृधो॒ रक्षा॒ माकि॑र्नो अ॒घशꣳ॑स ईशत। सु॒प॒र्णं व॑स्ते मृ॒गो अ॑स्या॒ दन्तो॒ गोभिः॒ सन्न॑द्धा पतति॒ प्रसू॑ता। यत्रा॒ नरः॒ सं च॒ वि च॒ द्रव॑न्ति॒ तत्रा॒स्मभ्य॒मिष॑वः॒ शर्म॑ यꣳसन्न्। ऋजी॑ते॒ परि॑ वृङ्ग्धि॒ नोऽश्मा॑ भवतु नस्त॒नूः। सोमो॒ अधि॑ ब्रवीतु॒ नोऽदि॑तिः (३०)

शर्म॑ यच्छतु। आ ज॑ङ्घन्ति॒ सान्वे॑षां ज॒घना॒ꣳ उप॑ जिघ्नते। अश्वा॑जनि॒ प्रचे॑त॒सोऽश्वा॑न्थ्स॒मथ्सु॑ चोदय। अहि॑रिव भो॒गैः पर्ये॑ति बा॒हुं ज्याया॑ हे॒तिं प॑रि॒बाध॑मानः। ह॒स्त॒घ्नो विश्वा॑ व॒युना॑नि वि॒द्वान्पुमा॒न्पुमा॑ꣳसं॒ परि॑ पातु वि॒श्वतः॑। वन॑स्पते वी॒ड्व॑ङ्गो॒ हि भू॒या अ॒स्मथ्स॑खा प्र॒तर॑णः सु॒वीरः॑। गोभिः॒ सन्न॑द्धो असि वी॒डय॑स्वास्था॒ता ते॑ जयतु॒ जेत्वा॑नि। दि॒वः पृ॑थि॒व्याः परि॑ (३१)

ओज॒ उद्भृ॑तं॒ वन॒स्पति॑भ्यः॒ पर्याभृ॑त॒ꣳ सहः॑। अ॒पामो॒ज्मानं॒ परि॒ गोभि॒रावृ॑त॒मिन्द्र॑स्य॒ वज्र॑ꣳ ह॒विषा॒ रथं॑ यज। इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ म॒रुता॒मनी॑कं मि॒त्रस्य॒ गर्भो॒ वरु॑णस्य॒ नाभिः॑। सेमां नो॑ ह॒व्यदा॑तिं जुषा॒णो देव॑ रथ॒ प्रति॑ ह॒व्या गृ॑भाय। उप॑ श्वासय पृथि॒वीमु॒त द्यां पु॑रु॒त्रा ते॑ मनुतां॒ विष्ठि॑तं॒ जग॑त्। स दु॑न्दुभे स॒जूरिन्द्रे॑ण दे॒वैर्दू॒रात् (३२)

दवी॑यो॒ अप॑ सेध॒ शत्रून्॑। आ क्र॑न्दय॒ बल॒मोजो॑ न॒ आ धा॒ नि ष्ट॑निहि दुरि॒ता बाध॑मानः। अप॑ प्रोथ दुन्दुभे दु॒च्छुना॑ꣳ इ॒त इन्द्र॑स्य मु॒ष्टिर॑सि वी॒डय॑स्व। आमूर॑ज प्र॒त्याव॑र्तये॒माः के॑तु॒मद्दु॑न्दु॒भिर्वा॑वदीति। समश्व॑पर्णा॒श्चर॑न्ति नो॒ नरो॒ऽस्माक॑मिन्द्र र॒थिनो॑ जयन्तु॥ (३३)

धन्व॑न्महि॒मानं॒ ब्राह्म॑णा॒सोऽदि॑तिः पृथि॒व्याः परि॑ दू॒रादेक॑चत्वारिꣳशच्च॥ [६]

यदक्र॑न्दः प्रथ॒मं जाय॑मान उ॒द्यन्थ्स॑मु॒द्रादु॒त वा॒ पुरी॑षात्। श्ये॒नस्य॑ प॒क्षा ह॑रि॒णस्य॑ बा॒हू उ॑प॒स्तुत्यं॒ महि॑ जा॒तं ते॑ अर्वन्न्। य॒मेन॑ द॒त्तं त्रि॒त ए॑नमायुन॒गिन्द्र॑ एणं प्रथ॒मो अध्य॑तिष्ठत्। ग॒न्ध॒र्वो अ॑स्य रश॒नाम॑गृभ्णा॒थ्सूरा॒दश्वं॑ वसवो॒ निर॑तष्ट। असि॑ य॒मो अस्या॑दि॒त्यो अ॑र्व॒न्नसि॑ त्रि॒तो गुह्ये॑न व्र॒तेन॑। असि॒ सोमे॑न स॒मया॒ विपृ॑क्तः (३४)

आ॒हुस्ते॒ त्रीणि॑ दि॒वि बन्ध॑नानि। त्रीणि॑ त आहुर्दि॒वि बन्ध॑नानि॒ त्रीण्य॒प्सु त्रीण्य॒न्तः स॑मु॒द्रे। उ॒तेव॑ मे॒ वरु॑णश्छन्थ्स्यर्व॒न् यत्रा॑ त आ॒हुः प॑र॒मं ज॒नित्र॑म्। इ॒मा ते॑ वाजिन्नव॒मार्ज॑नानी॒मा श॒फाना॑ꣳ सनि॒तुर्नि॒धाना॑। अत्रा॑ ते भ॒द्रा र॑श॒ना अ॑पश्यमृ॒तस्य॒ या अ॑भि॒रक्ष॑न्ति गो॒पाः। आ॒त्मानं॑ ते॒ मन॑सा॒रादजा॑नामवो दि॒वा (३५)

प॒तय॑न्तं पत॒ङ्गम्। शिरो॑ अपश्यं प॒थिभिः॑ सु॒गेभि॑ररे॒णुभि॒र्जेह॑मानं पत॒त्रि। अत्रा॑ ते रू॒पमु॑त्त॒मम॑पश्यं॒ जिगी॑षमाणमि॒ष आ प॒दे गोः। य॒दा ते॒ मर्तो॒ अनु॒ भोग॒मान॒डादिद्ग्रसि॑ष्ठ॒ ओष॑धीरजीगः। अनु॑ त्वा॒ रथो॒ अनु॒ मर्यो॑ अर्व॒न्ननु॒ गावोऽनु॒ भगः॑ क॒नीना॑म्। अनु॒ व्राता॑स॒स्तव॑ स॒ख्यमी॑यु॒रनु॑ दे॒वा म॑मिरे वी॒र्यम्॑ (३६)

ते॒। हिर॑ण्यशृ॒ङ्गोऽयो॑ अस्य॒ पादा॒ मनो॑जवा॒ अव॑र॒ इन्द्र॑ आसीत्। दे॒वा इद॑स्य हवि॒रद्य॑माय॒न् यो अर्व॑न्तं प्रथ॒मो अ॒ध्यति॑ष्ठत्। ई॒र्मान्ता॑सः॒ सिलि॑कमध्यमासः॒ सꣳ शूर॑णासो दि॒व्यासो॒ अत्याः॑। ह॒ꣳसा इ॑व श्रेणि॒शो य॑तन्ते॒ यदाक्षि॑षुर्दि॒व्यमज्म॒मश्वाः॑। तव॒ शरी॑रं पतयि॒ष्ण्व॑र्व॒न्तव॑ चि॒त्तं वात॑ इव॒ ध्रजी॑मान्। तव॒ शृङ्गा॑णि॒ विष्ठि॑ता पुरु॒त्रार॑ण्येषु॒ जर्भु॑राणा चरन्ति। उप॑ (३७)

प्रागा॒च्छस॑नं वा॒ज्यर्वा॑ देव॒द्रीचा॒ मन॑सा॒ दीध्या॑नः। अ॒जः पु॒रो नी॑यते॒ नाभि॑र॒स्यानु॑ प॒श्चात्क॒वयो॑ यन्ति रे॒भाः। उप॒ प्रागा॑त्पर॒मं यथ्स॒धस्थ॒मर्वा॒ꣳ अच्छा॑ पि॒तरं॑ मा॒तरं॑ च। अ॒द्या दे॒वां जुष्ट॑तमो॒ हि ग॒म्या अथा शा॑स्ते दा॒शुषे॒ वार्या॑णि॥ (३८)

विपृ॑क्तो दि॒वा वी॒र्य॑मुपैका॒न्नच॑त्वारि॒ꣳशच्च॑॥ [७]

मा नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो अर्य॒मायुरिन्द्र॑ ऋभु॒क्षा म॒रुतः॒ परि॑ ख्यन्न्। यद्वा॒जिनो॑ दे॒वजा॑तस्य॒ सप्तेः॑ प्रव॒क्ष्यामो॑ वि॒दथे॑ वी॒र्या॑णि। यन्नि॒र्णिजा॒ रेक्ण॑सा॒ प्रावृ॑तस्य रा॒तिं गृ॑भी॒तां मु॑ख॒तो नय॑न्ति। सुप्रा॑ङ्जो॒ मेम्य॑द्वि॒श्वरू॑प इन्द्रापू॒ष्णोः प्रि॒यमप्ये॑ति॒ पाथः॑। ए॒ष च्छागः॑ पु॒रो अश्वे॑न वा॒जिना॑ पू॒ष्णो भा॒गो नी॑यते वि॒श्वदे॑व्यः। अ॒भि॒प्रियं॒ यत्पु॑रो॒डाश॒मर्व॑ता॒ त्वष्टेत् (३९)

ए॒न॒ꣳ सौ॒श्र॒व॒साय॑ जिन्वति। यद्ध॒विष्य॑मृतु॒शो दे॑व॒यानं॒ त्रिर्मानु॑षाः॒ पर्यश्वं॒ नय॑न्ति। अत्रा॑ पू॒ष्णः प्र॑थ॒मो भा॒ग ए॑ति य॒ज्ञं दे॒वेभ्यः॑ प्रतिवे॒दय॑न्न॒जः। होता॑ध्व॒र्युराव॑या अग्निमि॒न्धो ग्रा॑वग्रा॒भ उ॒त शꣳस्ता॒ सुवि॑प्रः। तेन॑ य॒ज्ञेन॑ स्व॑रं कृतेन॒ स्विष्टे॑न व॒क्षणा॒ आ पृ॑णध्वम्। यू॒प॒व्र॒स्का उ॒त ये यू॑पवा॒हाश्च॒षालं॒ ये अ॑श्वयू॒पाय॒ तक्ष॑ति। ये चार्व॑ते॒ पच॑नꣳ स॒म्भर॑न्त्यु॒तो (४०)

तेषा॑म॒भिगू॑र्तिर्न इन्वतु। उप॒ प्रागा॑थ्सु॒मन्मे॑ऽधायि॒ मन्म॑ दे॒वाना॒माशा॒ उप॑ वी॒तपृ॑ष्ठः। अन्वे॑नं॒ विप्रा॒ ऋष॑यो मदन्ति दे॒वानां॑ पु॒ष्टे च॑कृमा सु॒बन्धु॑म्। यद्वा॒जिनो॒ दाम॑ सं॒दान॒मर्व॑तो॒ या शी॑र्ष॒ण्या॑ रश॒ना रज्जु॑रस्य। यद्वा॑ घास्य॒ प्रभृ॑तमा॒स्ये॑ तृण॒ꣳ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। यदश्व॑स्य क्र॒विषः॑ (४१)

मक्षि॒काश॒ यद्वा॒ स्वरौ॒ स्वधि॑तौ रि॒प्तमस्ति॑। यद्धस्त॑योः शमि॒तुर्यन्न॒खेषु॒ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। यदूव॑ध्यमु॒दर॑स्याप॒वाति॒ य आ॒मस्य॑ क्र॒विषो॑ ग॒न्धो अस्ति॑। सु॒कृ॒ता तच्छ॑मि॒तारः॑ कृण्वन्तू॒त मेधꣳ॑ शृत॒पाकं॑ पचन्तु। यत्ते॒ गात्रा॑द॒ग्निना॑ प॒च्यमा॑नाद॒भि शूलं॒ निह॑तस्याव॒धाव॑ति। मा तद्भूम्या॒मा श्रि॑ष॒न्मा तृणे॑षु दे॒वेभ्य॒स्तदु॒शद्भ्यो॑ रा॒तम॑स्तु॥ (४२)

इदु॒तो क्र॒विषः॑ श्रिषथ्स॒प्त च॑॥ [८]

ये वा॒जिनं॑ परि॒पश्य॑न्ति प॒क्वं य ई॑मा॒हुः सु॑र॒भिर्निर्ह॒रेति॑। ये चार्व॑तो माꣳसभि॒क्षामु॒पास॑त उ॒तो तेषा॑म॒भिगू॑र्तिर्न इन्वतु। यन्नीक्ष॑णं मा॒ꣳस्पच॑न्या उ॒खाया॒ या पात्रा॑णि यू॒ष्ण आ॒सेच॑नानि। ऊ॒ष्म॒ण्या॑पि॒धाना॑ चरू॒णाम॒ङ्काः सू॒नाः परि॑ भूष॒न्त्यश्व॑म्। नि॒क्रम॑णं नि॒षद॑नं वि॒वर्त॑नं॒ यच्च॒ पड्वी॑श॒मर्व॑तः। यच्च॑ प॒पौ यच्च॑ घा॒सिम् (४३)

ज॒घास॒ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। मा त्वा॒ग्निर्ध्व॑नयिद्धू॒मग॑न्धि॒र्मोखा भ्राज॑न्त्य॒भि वि॑क्त॒ जघ्रिः॑। इ॒ष्टं वी॒तम॒भिगू॑र्तं॒ वष॑ट्कृतं॒ तं दे॒वासः॒ प्रति॑ गृभ्ण॒न्त्यश्व॑म्। यदश्वा॑य॒ वास॑ उपस्तृ॒णन्त्य॑धीवा॒सं या हिर॑ण्यान्यस्मै। सं॒दान॒मर्व॑न्तं॒ पड्वी॑शं प्रि॒या दे॒वेष्वा या॑मयन्ति। यत्ते॑ सा॒दे मह॑सा॒ शूकृ॑तस्य॒ पार्ष्णि॑या वा॒ कश॑या (४४)

वा॒ तु॒तोद॑। स्रु॒चेव॒ ता ह॒विषो॑ अध्व॒रेषु॒ सर्वा॒ ता ते॒ ब्रह्म॑णा सूदयामि। चतु॑स्त्रिꣳशद्वा॒जिनो॑ दे॒वब॑न्धो॒र्वङ्क्री॒रश्व॑स्य॒ स्वधि॑तिः॒ समे॑ति। अच्छि॑द्रा॒ गात्रा॑ व॒युना॑ कृणोत॒ परु॑ष्परुरनु॒घुष्या॒ वि श॑स्त। एक॒स्त्वष्टु॒रश्व॑स्या विश॒स्ता द्वा य॒न्तारा॑ भवत॒स्तथ॒र्तुः। या ते॒ गात्रा॑णामृतु॒था कृ॒णोमि॒ ताता॒ पिण्डा॑नां॒ प्र जु॑होम्य॒ग्नौ। मा त्वा॑ तपत् (४५)

प्रि॒य आ॒त्मापि॒यन्तं॒ मा स्वधि॑तिस्त॒नुव॒ आ ति॑ष्ठिपत्ते। मा ते॑ गृ॒ध्नुर॑विश॒स्ताति॒हाय॑ छि॒द्रा गात्रा॑ण्य॒सिना॒ मिथू॑ कः। न वा उ॑ वे॒तन्म्रि॑यसे॒ न रि॑ष्यसि दे॒वाꣳ इदे॑षि प॒थिभिः॑ सु॒गेभिः॑। हरी॑ ते॒ युञ्जा॒ पृष॑ती अभूता॒मुपा॑स्थाद्वा॒जी धु॒रि रास॑भस्य। सु॒गव्यं॑ नो वा॒जी स्वश्वि॑यं पु॒ꣳसः पु॒त्राꣳ उ॒त वि॑श्वा॒पुषꣳ॑ र॒यिम्।

अ॒नाग॒स्त्वं नो॒ अदि॑तिः कृणोतु क्ष॒त्रं नो॒ अश्वो॑ वनता॒ꣳ ह॒विष्मान्॑ (४६)

घा॒सिं कश॑या तपद्र॒यिं नव॑ च॥ [९]

[अश्म॒न् य इ॒मोद॑नमा॒शुः प्राची॑ जी॒मूत॑स्य॒ यदक्र॑न्दो॒ मा नो॑ मि॒त्रो ये वा॒जिनं॒ नव॑ (९) अश्म॑न्मनो॒युजं॒ प्राची॒मनु॒ शर्म॑ यच्छतु॒ तेषा॑म॒भिगू॑र्तिः॒ षड्त्वारिꣳशत्। अश्म॑न् ह॒विष्मान्॑॥]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युम्नैर्वाजेभिरागतम्। वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च मे प्राणश्च मेऽपानः (१)

च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च मे वाक्च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च म ओजश्च मे सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूꣳषि च मे शरीराणि च मे॥ (२)

अपानस्तनूश्च मेऽष्टादश च॥ [१]

ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च (३)

मे धनं च मे वशश्च मे त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथं च म ऋद्धं च म ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे॥ (४)

जगच्चर्द्धिश्चतुर्दश च॥ [२]

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भद्रं च मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे भगश्च मे द्रविणं च मे यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च (५)

मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च म ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे सुगं च मे शयनं च मे सूषा च मे सुदिनं च मे॥ (६)

विश्वं च शयनमष्टौ च॥ [३]

ऊर्क्च मे सूनृता च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधु च मे सग्धिश्च मे सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च म औद्भिद्यं च मे रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे विभु च (७)

मे प्रभु च मे बहु च मे भूयश्च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च मेऽक्षितिश्च मे कूयवाश्च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयश्च मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे गोधूमाश्च मे मसुराश्च मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे॥ (८)

वि॒भु च॑ म॒सुरा॒श्वतु॑र्दश च॥ [४]

अश्मा॑ च मे॒ मृत्ति॑का च मे गि॒रय॑श्च मे॒ पर्व॑ताश्च मे॒ सिक॑ताश्च मे॒ वन॒स्पत॑यश्च मे॒ हिर॑ण्यं च॒ मेऽय॑श्च मे॒ सीस॑ं च मे॒ त्रपु॑श्च मे श्या॒मं च॑ मे लो॒हं च॑ मेऽग्निश्च॑ म॒ आप॑श्च मे वी॒रुध॑श्च म॒ ओष॑धयश्च मे कृष्टप॒च्यं च॑ (९)

मेऽकृष्टप॒च्यं च॑ मे ग्रा॒म्याश्च॑ मे प॒शव॑ आर॒ण्याश्च॑ य॒ज्ञेन॑ कल्पन्तां वि॒त्तं च॑ मे॒ वित्ति॑श्च मे भू॒तं च॑ मे॒ भूति॑श्च मे॒ वसु॑ च मे वस॒तिश्च॑ मे॒ कर्म॑ च मे॒ शक्ति॑श्च॒ मेऽर्थ॑श्च म॒ एम॑श्च म॒ इति॑श्च मे॒ गति॑श्च मे॥ (१०)

कृ॒ष्टप॒च्यश्चा॒ष्टाच॑त्वारि॒ꣳशच्च॥ [५]

अ॒ग्निश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ सोम॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मे सवि॒ता च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ सर॑स्वती च म॒ इन्द्र॑श्च मे पू॒षा च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ बृह॒स्पति॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मे मि॒त्रश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ वरु॑णश्च म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ त्वष्टा॑ च (११)

म॒ इन्द्र॑श्च मे धा॒ता च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ विष्णु॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मेऽश्विनौ॑ च म॒ इन्द्र॑श्च मे म॒रुत॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ विश्वे॑ च मे दे॒वा इन्द्र॑श्च मे पृथि॒वी च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मेऽन्तरि॑क्षश्च म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ द्यौश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ दिश॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मे मू॒र्धा च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे प्र॒जाप॑तिश्च म॒ इन्द्र॑श्च मे॥ (१२)

त्वष्टा॑ च॒ द्यौश्च॑ म॒ एक॑वि॒ꣳशतिश्च॥ [६]

अ॒ꣳशुश्च॑ मे रश्मिश्च मेऽदा॑भ्यश्च मेऽधि॑पतिश्च म उपा॒ꣳशुश्च॑ मेऽन्तर्या॒मश्च॑ म ऐन्द्रवाय॒वश्च॑ मे मैत्रावरु॒णश्च॑ म आश्वि॒नश्च॑ मे प्रतिप्र॒स्थान॑श्च मे शु॒क्रश्च॑ मे म॒न्थी च॑ म आग्रय॒णश्च॑ मे वैश्वदे॒वश्च॑ मे ध्रु॒वश्च॑ मे वैश्वान॒रश्च॑ म ऋतुग्र॒हाश्च॑ (१३)

मेऽति॒ग्राह्या॑श्च म ऐन्द्रा॒ग्नश्च॑ मे वैश्वदे॒वश्च॑ मे मरुत्व॒तीया॑श्च मे माहे॒न्द्रश्च॑ म आदि॒त्यश्च॑ मे सावि॒त्रश्च॑ मे सारस्व॒तश्च॑ मे पौ॒ष्णश्च॑ मे पान्नीव॒तश्च॑ मे हारियोज॒नश्च॑ मे॥ (१४)

ऋतु॒ग्रहाश्च॒ चतु॑स्त्रि॒ꣳशच्च॥ [७]

इ॒ध्मश्च॑ मे ब॒र्हिश्च॑ मे॒ वेदि॑श्च मे॒ धिष्णि॑याश्च मे॒ स्रुच॑श्च मे चम॒साश्च॑ मे॒ ग्रावा॑णश्च मे॒ स्वर॑वश्च म उपर॒वाश्च॑ मेऽधिषव॑णे च मे द्रोणकल॒शश्च॑ मे वाय॒व्या॑नि च मे पू॒तभृ॑च्च म आधव॒नीय॑श्च म॒ आग्नी॑ध्रं च मे हविर्धा॒नं च॑ मे गृ॒हाश्च॑ मे॒ सद॑श्च मे पुरो॒डाशा॑श्च मे पच॒ताश्च॑ मेऽवभृ॒थश्च॑ मे स्वगाका॒रश्च॑ मे॥ (१५)

गृ॒हाश्च॒ षोड॑श च॥ [८]

अ॒ग्निश्च॑ मे घ॒र्मश्च॑ मेऽर्कश्च॑ मे॒ सूर्य॑श्च मे प्रा॒णश्च॑ मेऽश्वमे॒धश्च॑ मे पृथि॒वी च॒ मेऽदि॑तिश्च मे॒ दिति॑श्च मे॒ द्यौश्च॑ मे॒ शक्क॑रीर॒ङ्गुल॑यो॒ दिश॑श्च मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ता॒मृक्क॑ मे॒ साम॑ च मे॒ स्तोम॑श्च मे॒ यजु॑श्च मे दी॒क्षा च॑ मे॒ तप॑श्च म ऋ॒तुश्च॑ मे व्र॒तं च॑ मेऽहोरा॒त्रयो॑र्वृ॒ष्ट्या बृ॑हद्रथन्त॒रे च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पेताम्॥ (१६)

दी॒क्षाऽष्टाद॑श च॥ [९]

गर्भाँश्च मे वत्साश्च मे त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे दित्यवाट्च मे दित्यौही च मे पञ्चाविश्च मे पञ्चावी च मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे तुर्यवाट्च मे तुर्यौही च मे पष्ठवाच्च मे पष्ठौही च म उक्षा च मे वशा च म ऋषभश्च (१७)

मे वेहच्चमेऽनड्वाँ च मे धेनुश्च म आर्युर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो यज्ञेन कल्पताव्व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम्॥ (१८)

ऋषभश्च चत्वारिꣳशच्च॥ [१०]

एकां च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे सप्त च मे नव च म एकादश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे नवदश च म एकविꣳशतिश्च मे त्रयोविꣳशतिश्च मे पञ्चविꣳशतिश्च मे सप्तविꣳशतिश्च मे नवविꣳशतिश्च म एकत्रिꣳशच्च मे त्रयस्त्रिꣳशच्च (१९)

मे चतस्रश्च मेऽष्टौ च मे द्वादश च मे षोडश च मे विꣳशतिश्च मे चतुर्विꣳशतिश्च मेऽष्टाविꣳशतिश्च मे द्वात्रिꣳशच्च मे षट्त्रिꣳशच्च मे चत्वारिꣳशच्च मे चतुश्चत्वारिꣳशच्च मेऽष्टाचत्वारिꣳशच्च मे वाजश्च प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्नियश्चाऽऽन्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च॥ (२०)

त्रयस्त्रिꣳशच्च व्यश्नियꣳ एकादश च॥ [११]

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजो नो विश्वैर्देवैर्धनसाताविहावतु। विश्वे अद्य मरुतो विश्वे ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे। वाजस्य प्रसवं देवा रथैर्याता हिरण्ययैः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मरुतः सोमपीतये। वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु (२१)

विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवाꣳ ऋतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसवो नन्नमीति विश्वा आशा वाजपतिर्भवेयम्। पयः पृथिव्यां पय ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाम्। पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम्। सम्मां सृजामि पयसा घृतेन सम्मां सृजाम्यपः (२२)

ओषधीभिः। सोऽहं वाजꣳ सनेयमग्ने। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकꣳ समीची। द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतोऽसि मरुतां गणः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहावस्युरसि दुवस्वाञ्छम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा॥ (२३)

धनेष्वपो दुवस्वाञ्छम्भूर्मयोभूरभि मा द्वे च॥ [१२]

अग्निं युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यꣳ सुपर्णं वयसा बृहन्तम्। तेन वयं पतेम ब्रध्नस्य विष्टपꣳ सुवो रुहाणा अधि नाक उत्तमे। इमौ ते पक्षावजरौ पतत्रिणो याभ्याꣳ रक्षाꣳस्यपहꣳस्यग्ने। ताभ्यां पतेम सुकृतामु लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। चिदसि समुद्रयोनिरिन्दुर्दक्षः श्येन ऋतावा। हिरण्यपक्षः

शकु॒नो भु॑र॒ण्युर्म॒हान्थ्स॒धस्थे॑ ध्रु॒वः (२४)

आ निष॑त्तः। नम॑स्ते अस्तु॒ मा मा॑ हिꣳसी॒र्विश्व॑स्य मू॒र्धन्नधि॑ तिष्ठसि श्रि॒तः। स॒मु॒द्रे ते॒ हृद॑यम॒न्तरायु॒र्द्यावा॑पृथि॒वी भुव॑ने॒ष्वर्पि॑ते। उ॒द्नो द॑त्तोद॒धिं भि॑न्त दि॒वः प॒र्जन्या॑द॒न्तरि॑क्षात्पृथि॒व्यास्ततो॑ नो॒ वृष्ट्या॑वत। दि॒वो मू॒र्धासि॑ पृथि॒व्या नाभि॒रूर्ग॒पामोष॑धीनाम्। वि॒श्वायुः॒ शर्म॑ स॒प्रथा॒ नम॑स्प॒थे। येनर्ष॑य॒स्तप॑सा स॒त्रम् (२५)

आस॒तेन्धा॑ना अ॒ग्निꣳ सुव॑रा॒भर॑न्तः। तस्मि॑न्न॒हं नि द॑धे॒ नाके॑ अ॒ग्निमे॒तं यमा॒हुर्मन॑वः स्ती॒र्णब॑र्हिषम्। तं पत्नी॑भि॒रनु॑ गच्छेम देवाः पु॒त्रैर्भ्रातृ॑भिरु॒त वा॒ हिर॑ण्यैः। नाकं॑ गृह्णा॒नाः सु॑कृ॒तस्य॑ लो॒के तृ॒तीये॑ पृ॒ष्ठे अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। आ वा॒चो मध्य॑मरुहद्भुर॒ण्युर॒यम॒ग्निः सत्प॑ति॒श्चेकि॑तानः। पृ॒ष्ठे पृ॑थि॒व्या निहि॑तो॒ दवि॑द्युतदधस्प॒दं कृ॑णुते (२६)

ये पृ॑त॒न्यवः॑। अ॒यम॒ग्निर्वी॒रत॑मो वयो॒धाः स॑ह॒स्रियो॑ दीप्यता॒मप्र॑युच्छन्। वि॒भ्राज॑मानः सरि॒रस्य॒ मध्य॒ उप॒ प्र या॑त दि॒व्यानि॒ धाम॑। सम्प्र च्य॑वध्व॒मनु॒ सम्प्र या॒ताग्ने॑ प॒थो दे॑व॒याना॑न्कृणुध्वम्। अ॒स्मिन्थ्स॒धस्थे॒ अध्युत्त॑रस्मि॒न्विश्वे॑ देवा॒ यज॑मानश्च सीदत। येना॑ स॒हस्रं॒ वह॑सि॒ येना॑ग्ने सर्ववेद॒सम्। तेने॒मं य॒ज्ञं नो॑ वह देव॒यानो॒ यः (२७)

उ॒त्त॒मः। उद्बु॑ध्यस्वाग्ने॒ प्रति॑ जागृह्येनमिष्टापू॒र्ते सꣳसृ॑जेथाम॒यं च॑। पुनः॑ कृ॒ण्वꣳस्त्वा॑ पि॒तरं॒ युवा॑नम॒न्वाताꣳसी॒त् त्वयि॒ तन्तु॑मे॒तम्। अ॒यं ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्वियो॒ यतो॑ जा॒तो अरो॑चथाः। तं जा॒नन्न॑ग्न॒ आ रो॒हाथा॑ नो वर्धया र॒यिम्॥ (२८)

ध्रु॒वः स॒त्रं कृ॑णुते॒ यः स॒प्तत्रिꣳशच्च॥ [१३]

ममा॑ग्ने॒ वर्चो॑ विह॒वेष्व॑स्तु व॒यं त्वेन्धा॑नास्त॒नुवं॑ पुषेम। मह्यं॑ नमन्तां प्र॒दिश॒श्चत॑स्र॒स्त्वयाध्य॑क्षेण॒ पृत॑ना जयेम। मम॑ दे॒वा वि॑ह॒वे स॑न्तु॒ सर्व॒ इन्द्रा॑वन्तो म॒रुतो॒ विष्णु॑र॒ग्निः। ममा॒न्तरि॑क्षमु॒रु गो॒पम॑स्तु॒ मह्यं॒ वातः॑ पवतां॒ कामे॑ अ॒स्मिन्। मयि॑ दे॒वा द्रवि॑ण॒मा य॑जन्तां॒ मय्या॒शीर॑स्तु॒ मयि॑ दे॒वहू॑तिः। दैव्या॒ होता॑रा वनिषन्त (२९)

पूर्वेऽरि॑ष्टाः स्याम त॒नुवा॑ सु॒वीराः॑। मह्यं॑ यजन्तु॒ मम॒ यानि॑ ह॒व्याकू॑तिः स॒त्या मन॑सो मे अस्तु। एनो॒ मा नि गां॑ कत॒मच्च॒नाहं विश्वे॑ देवासो॒ अधि॑ वोचता मे। देवीः॑ षडुर्वीरु॒रु णः॑ कृणोत॒ विश्वे॑ देवास इ॒ह वी॑रयध्वम्। मा हा॑स्महि प्र॒जया॒ मा त॒नूभि॒र्मा र॑धाम द्विष॒ते सो॑म राजन्। अ॒ग्निर्म॒न्युं प्र॑तिनु॒दन्पु॒रस्ता॑त् (३०)

अद॑ब्धो गो॒पाः परि॑ पाहि न॒स्त्वम्। प्र॒त्यञ्चो॑ यन्तु नि॒गुतः॒ पुन॒स्तेऽमैषां॑ चि॒त्तं प्र॒बुधा॒ वि ने॑शत्। धा॒ता धा॑तॄ॒णां भुव॑नस्य॒ यस्पति॑र्दे॒वꣳ स॑वि॒तार॑मभिमाति॒षाहम्॑। इ॒मं य॒ज्ञम॒श्विनो॒भा बृह॒स्पति॑र्दे॒वाः पा॑न्तु॒ यज॑मानं न्य॒र्थात्। उ॒रु॒व्यचा॑ नो महि॒षः शर्म॑ यꣳसद॒स्मिन् हवे॑ पुरुहू॒तः पु॑रु॒क्षु। स नः॑ प्र॒जायै॑ हर्यश्व मृड॒येन्द्र॒ मा (३१)

नो॒ री॒रि॒षो॒ मा परा॑ दाः। ये नः॑ स॒पत्ना॒ अप॒ ते भ॑वन्त्विन्द्रा॒ग्निभ्या॒मव॑ बाधामहे॒ तान्। वस॑वो रु॒द्रा आ॑दि॒त्या उ॑परि॒स्पृशं॑ मो॒ग्रं चेत्ता॑रमधिरा॒जम॑क्रन्। अ॒र्वाञ्च॒मिन्द्र॑म॒मुतो॑ हवामहे॒ यो गो॒जिद्ध॑न॒जिद॑श्व॒जिद्यः। इ॒मं नो॑ य॒ज्ञं वि॑ह॒वे जु॑षस्वा॒स्य कु॑र्मो हरिवो मे॒दिनं॑ त्वा॥ (३२)

वनिषन्त पुरस्तान्मा त्रिचत्वारिꣳशच्च॥ [१४]

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसो यं पाञ्चजन्यं बहवः समिन्धते। विश्वस्यां विशि प्रविविशिवाꣳसमीमहे स नो मुञ्चत्वꣳहसः। यस्येदं प्राणन्निमिषच्चदेजति यस्य जातं जनमानं च केवलम्। स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वꣳहसः। इन्द्रस्य मन्ये प्रथमस्य प्रचेतसो वृत्रघ्नः स्तोमा उप मामुपागुः। यो दाशुषः सुकृतो हवमुप गन्ता (३३)

स नो मुञ्चत्वꣳहसः। यः संङ्क्रमं नयति सं वशी युधे यः पुष्टानि सꣳसृजति त्रयाणि। स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वꣳहसः। मन्वे वां मित्रावरुणा तस्य वित्तꣳ सत्यौजसा दꣳहणा यं नुदेथे। या राजानꣳ सरथं याथ उग्रा ता नो मुञ्चतमागंसः। यो वाꣳ रथं ऋजुरश्मिः सत्यधर्मा मिथुश्चरन्तमुपयाति दूषयन्न्। स्तौमि (३४)

मित्रावरुणा नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागंसः। वायोः संवितुर्विदथानि मन्महे यावात्मन्वद्विभृतो यौ च रक्षतः। यौ विश्वस्य परिभू बभूवतुस्तौ नो मुञ्चतमागंसः। उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धर्म अस्थिरन्न्। स्तौमि वायुꣳ संवितारं नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागंसः। रथीतमौ रथीनामह्व ऊतये शुभं गमिष्ठौ सुयमेभिरश्वैः। ययौः (३५)

वां देवौ देवेभिर्नशितमोजस्तौ नो मुञ्चतमागंसः। यदयातं वहतुꣳ सूर्यायाँस्त्रिचक्रेण सꣳसदमिच्छमानौ। स्तौमि देवावश्विनौ नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागंसः। मरुतां मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे। आशून् हुवे सुयमानूतये ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। तिग्ममायुधं वीडितꣳ सहस्वद्दिव्यꣳ शर्धः (३६)

पृतनासु जिष्णु। स्तौमि देवान्मरुतो नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। देवानां मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे। आशून् हुवे सुयमानूतये ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। यदिदं मांभिशोचति पौरुषेयेण दैव्येन। स्तौमि विश्वान् देवान्नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। अनु नोऽद्यानुमतिरनु (३७)

इदंनुमते त्वं वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिवि। ये अप्रथेतामभितेभिरोजोभिर्ये प्रतिष्ठे अभवतां वसूनाम्। स्तौमि द्यावापृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चतमꣳहसः। उर्वी रोदसी वरिवः कृणोतं क्षेत्रस्य पत्नी अधि नो ब्रूयातम्। स्तौमि द्यावापृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चतमꣳहसः। यत्ते वयं पुरुषत्रा यविष्ठाविद्वाꣳसश्चकृमा कच्चन (३८)

आगः। कृधी स्वस्माꣳ अदितेरनागा व्येनाꣳसि शिश्रथो विष्वगग्ने। यथा ह तद्वसवो गौर्यं चित्पदि षिताममुंञ्चता यजत्राः। एवा त्वमस्मत्र मुंञ्चा व्यꣳहः प्रातार्यग्ने प्रतरां न आयुः (३९)

गन्तां दूषयन्थस्तौमि ययोः शर्धोऽनुमतिरनु चन चतुस्त्रिꣳशच्च॥ [१५]

अग्निष्टां वामश्वो द्विचत्वारिꣳशच्च॥ [१६]

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः पशवः पशूनेवाव रुन्धे चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति छन्दाꣳसि देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हुव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दाꣳस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं कामयेत (१)

पापीयान्थ्स्यादित्यैकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमप गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्थ्स्यादिति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य जुहुयादाहुत्यैवैनंभि क्रमयति वसीयान्भवत्यथो यज्ञस्यैवैषाभिक्राँन्तिरेति वा एष यज्ञमुखादृद्ध्या यौऽग्नेर्देवतायाऽ एत्यष्टावेतानि सावित्राणि भवन्त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रः (२)

अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृद्ध्यां अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ सावित्राणि भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयति यदिं कामयेत छन्दाꣳसि यज्ञयशसेनाँपयेयमित्यृचंमन्तमां कुर्याच्छन्दाꣳस्येव यज्ञयशसेनाँपयति यदिं कामयेत यजमानं यज्ञयशसेनाँपयेयमिति यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव यज्ञयशसेनाँपयत्यृचा स्तोमꣳ समर्धयेयेति (३)

आह समृद्ध्यै चतुर्भिरभ्रिमा दत्ते चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह प्रसूत्या अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुं प्राविशथ्स एतामूतिमनु समचरद्यद्वेणौः सुषिरꣳ सुषिराभ्रिर्भवति सयोनित्वाय स यत्रयत्रावसत्तत्कृष्णमभवत्कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या उभयतःक्षणूर्भवतीतश्चामुतश्चार्कस्यावरुद्ध्यै व्याममात्री भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मिताऽपरिमिता भवत्यपरिमितस्यावरुद्ध्यै यो वनस्पतीनामफलग्रहिः स एषां वीर्यवान्फलग्रहिर्वेणुर्वैणवी भवति वीर्यस्यावरुद्ध्यै॥ (४)

कामयेत गायत्रौऽर्धयेति च सप्तविꣳशतिश्च॥ [१]

व्यृद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियते इमामगृभ्णन्रशनामृतस्येत्यश्वाभिधानीमा दत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्ध्यै प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जाथाꣳ रासभं युवमिति गर्दभमसत्येव गर्दभं प्रतिष्ठापयति तस्मादश्वाँद्गर्दभोऽसत्तरो योगेयोगे तवस्तरमित्याह (५)

योगेयोग एवैनं युङ्क्ते वाजेवाजे हवामह इत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवावं रुन्धे सखाय इन्द्रमूतय इत्याहेन्द्रियमेवावं रुन्धेऽग्निर्देवेभ्यो निलायत तं प्रजापतिरन्वविन्दत्प्राजापत्योऽश्वोऽश्वेन सम्भरत्यनुवित्त्यै पापवस्यसं वा एतत्क्रियते यच्छ्रेयंसा च पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति पापीयान् (६)

ह्यश्वाँद्गर्दभोऽश्वं पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै तस्माच्छ्रेयाꣳसं पापीयान्पश्चादन्वेति बहुर्वै भवतो भ्रातृव्यो भवतीव खलु वा एष यौऽग्निं चिनुते वज्र्यश्वः प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह वज्रेणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमवं क्रामति रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह रौद्रा वै पशवो रुद्रादेव (७)

पशून्निर्याच्याऽऽत्मने कर्म कुरुते पूष्णा सयुजा सहेत्याह पूषा वा अध्वनाꣳ सन्नेता समष्ट्यै पुरीषायतनो

वा ए॒ष यद॒ग्निरङ्गि॑रसो॒ वा ए॒तमग्रे॑ दे॒वता॑ना॒ꣳ सम॑भरन्पृथि॒व्याः स॒धस्था॑द॒ग्निं पु॑री॒ष्य॑मङ्गिर॒स्वदच्छे॒हीत्या॑ह॒ साय॑तनमे॒वैनं॑ दे॒वता॑भिः॒ सम्भ॑रत्य॒ग्निं पु॑री॒ष्य॑मङ्गिर॒स्वदच्छे॑म॒ इत्या॑ह येन॑ (८)

सं॒गच्छ॑ते॒ वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒ङ्क्ते प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॒ग्निः स॒म्भृत्य॒ इत्या॑हुरि॒यं वै प्र॒जाप॑ति॒स्तस्या॑ ए॒तच्छो॒त्रं॒ यद्व॒ल्मीको॒ऽग्निं पु॑री॒ष्य॑मङ्गिर॒स्वद्भ॑रिष्याम॒ इति॑ वल्मीकव॒पामुप॑ तिष्ठते सा॒क्षादे॒व प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॒ग्निꣳ सम्भ॑रत्य॒ग्निं पु॑री॒ष्य॑मङ्गिर॒स्वद्भ॑राम॒ इत्या॑ह॒ येन॑ सं॒गच्छ॑ते॒ वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒ङ्क्तेऽन्व॒ग्निरु॒षसा॒मग्रम्॑ (९)

अ॒ख्य॒दित्या॒हानु॑ख्यात्या आ॒गत्य॑ वा॒ज्यध्व॑न आ॒क्रम्य॑ वाजिन्पृथि॒वीमित्या॑हे॒च्छत्ये॒वैनं॒ पूर्व॑या वि॒न्दत्युत्त॑रया॒ द्वाभ्या॒मा क्र॑मयति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अनु॑रूपाभ्या॒न्तस्मा॒दनु॑रूपाः प॒शवः॒ प्र जा॑यन्ते॒ द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठं पृ॑थि॒वी स॒धस्थ॒मित्या॑हैभ्यो वा ए॒तं लो॒केभ्यः॑ प्र॒जाप॑तिः॒ समै॑रयद्रू॒पमे॒वास्यै॒तन्म॑हि॒मानं॒ व्याच॑ष्टे व॒ज्री वा ए॒ष यदश्वो॑ द॒द्भिर॒न्यतो॑दद्भ्यो॒ भूया॒ल्लोँम॑भिरुभ॒याद॑द्भ्यो॒ यं द्वि॒ष्यात्तम॑धस्प॒दं ध्या॑ये॒द्वज्रे॑णै॒वैनꣳ॑ स्तृणुते॥10॥

आ॒ह॒ पापी॑यान्रु॒द्रादे॒व येनाग्रं॑ व॒ज्री वै स॒प्तद॑श च॥ [२]

उत्क्रा॒मोद॑क्रमी॒दिति॒ द्वाभ्या॒मुत्क्र॑मयति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अनु॑रूपाभ्या॒न्तस्मा॒दनु॑रूपाः प॒शवः॒ प्र जा॑यन्ते॒ऽप उप॑ सृजति॒ यत्र॒ वा आप॑ उप॒गच्छ॑न्ति॒ तदोष॑धयः॒ प्रति॑ तिष्ठ॒न्त्योष॑धीः प्रति॒तिष्ठ॑न्तीः प॒शवोऽनु॒ प्रति॑ तिष्ठन्ति प॒शून् य॒ज्ञो य॒ज्ञं यज॑मानो॒ यज॑मानं प्र॒जास्तस्मा॑द॒प उप॑ सृजति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यद॑ध्व॒र्युर॑न॒ग्नावाहु॑तिं जुहु॒याद॒न्धो॑ऽध्व॒र्युः (११)

स्या॒द्रक्षा॑ꣳसि य॒ज्ञꣳ ह॑न्यु॒र्हिर॑ण्यमु॒पास्य॑ जुहोत्यग्नि॒वत्ये॒व जु॑होति॒ नान्धो॑ऽध्व॒र्युर्भव॑ति॒ न य॒ज्ञꣳ रक्षा॑ꣳसि घ्नन्ति॒ जिघ॑र्म्य॒ग्निं मन॑सा घृ॒तेनेत्या॑ह॒ मन॑सा॒ हि पुरु॑षो य॒ज्ञम॑भि॒गच्छ॑ति प्रति॒क्ष्यन्तं॒ भुव॑नानि॒ विश्वेत्या॑ह॒ सर्व॒ꣳ ह्ये॑ष प्र॒त्यङ्क्षेति॑ पृ॒थुं ति॑र॒श्चा वय॑सा बृ॒हन्त॒मित्या॒हाल्पो॒ ह्ये॑ष जा॒तो म॒हान् (१२)

भव॑ति॒ व्यचि॑ष्ठ॒मन्नꣳ॑ रभ॒सं विदा॑न॒मित्या॒हान्न॑मे॒वास्मै॑ स्वदयति॒ सर्व॑मस्मै स्वदते॒ य ए॒वं वेदा त्वा॑ जिघर्मि॒ वच॑सा घृ॒तेनेत्या॑ह॒ तस्मा॒द्यत्पुरु॑षो॒ मन॑साभि॒गच्छ॑ति॒ तद्वा॒चा व॑दत्यर॒क्षसेत्या॑ह॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ मर्य॑श्रीः स्पृह॒यद्व॑र्णो अ॒ग्निरित्या॒हाप॑चितिमे॒वास्मि॑न्दधा॒त्यप॑चितिमान्भवति॒ य ए॒वं (१३)

वेद॒ मन॑सा॒ त्वै तामाप्तु॑मर्हति॒ याम॑ध्व॒र्युर॑न॒ग्नावाहु॑तिं जु॒होति॒ मन॑स्वतीभ्यां जुहो॒त्याहु॑त्यो॒राप्त्यै॒ द्वाभ्यां॒ प्रति॑ष्ठित्यै यज्ञमु॒खेय॑ज्ञमुखे॒ वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञꣳ रक्षा॑ꣳसि जिघा॒ꣳसन्त्ये॒तर्हि॒ खलु॒ वा ए॒तद्य॑ज्ञमु॒खं यर्ह्ये॑न॒दाहु॑तिरश्ञु॒ते परि॑ लिखति॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै ति॒सृभिः॒ परि॑ लिखति त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्तस्मा॒द्रक्षा॒ꣳस्यप॑ हन्ति (१४)

गा॒य॒त्रिया परि॑ लिखति॒ तेजो॒ वै गा॑य॒त्री तेज॑सै॒वैनं॒ परि॑ गृह्णाति त्रि॒ष्टुभा॒ परि॑ लिखतीन्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒येणै॒वैनं॒ परि॑ गृह्णात्यनु॒ष्टुभा॒ परि॑ लिखत्यनु॒ष्टुप्सर्वा॑णि॒ छन्दा॑ꣳसि परि॒भूः पर्या॑प्त्यै मध्य॒तो॑ऽनु॒ष्टुभा॒ वाग्वा अ॑नु॒ष्टुप्तस्मा॑न्मध्य॒तो वा॒चा व॑दामो गायत्रि॒या प्र॑थ॒मया॒ परि॑ लिख॒त्यथा॑नु॒ष्टुभाथ॑ त्रि॒ष्टुभा॒ तेजो॒ वै गा॑य॒त्री य॒ज्ञो॑ऽनु॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यं त्रि॒ष्टुप्तेज॑सा चै॒वेन्द्रि॒येण॑ चोभ॒यतो॑ य॒ज्ञं परि॑ गृह्णाति॥ (१५)

अ॒न्धो॑ऽध्व॒र्युर्म॒हान्भ॑वति त्रि॒ष्टुभा॒ तेजो॒ वै गा॑य॒त्री त्रयो॑दश च॥ [३]

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इति॑ खनति॒ प्रसू॑त्या॒ अथो॑ धू॒ममे॒वैतेन॑ जनयति॒ ज्योति॑ष्मन्तं त्वाग्ने

सुप्रतीकमित्याह ज्योतिरेवैतेन जनयति सोऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पयत्तं देवा अर्धर्चेनाशमयञ्छिवं प्रजाभ्योऽहिꣳसन्तमित्याह प्रजाभ्य एवैनꣳ शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपां पृष्ठमसीति पुष्करपर्णमा (१६)

हरत्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णꣳ रूपेणैवैनदा हरति पुष्करपर्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णꣳ सयोनिमेवाग्निꣳ सम्भरति कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञꣳ सम्भरति यद्वाम्याणां पशूनां चर्मणा सम्भरेद्वाम्यान्पशूञ्छुचार्पयेत्कृष्णाजिनेन सम्भरत्यारण्यानेव पशून् (१७)

शुचार्पयति तस्माथ्सुमावंत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयाꣳसः शुचा ह्यंता लोमतः सम्भरत्यतो ह्यस्य मेध्यं कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च सꣳ स्तृणातीयं वै कृष्णाजिनमसौ पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परिं गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत तमथर्वान्वंपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्न इतिं (१८)

आह य एवैनमन्वपश्यत्तेनैवैनꣳ सम्भरति त्वामग्ने पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमुं त्वा दध्यङ्ङृषिरित्याह दध्यङ्ङा आथर्वणस्तेजस्व्यांसीत्तेजं एवास्मिन्दधाति तमुं त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि गृणाति (१९)

चतसृभिः सम्भरति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेव गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुग्भी राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यो यं कामयेत वसीयान्थ्स्यादित्युभयीभिस्तस्य सम्भरेत्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीची दधात्यष्टाभिः सम्भरत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तꣳ सम्भरति सीदं होतरित्याह देवता एवास्मै सꣳ सादयति नि होतेतिं मनुष्यान्थ्समꣳ सीदस्वेतिं वयाꣳसि जनिष्वा हि जेन्यो अग्ने अह्नामित्याह देवमनुष्यानेवास्मै सꣳसन्नान्र जनयति॥ (२०)

ऐव पशूनितिं गृणाति होतरितिं समविꣳशतिश्च॥ [४]

क्रूरमिव वा अंस्या एतत्करोति यत्खनत्यप उपं सृजत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्यै शुचꣳ शमयति सं तें वायुर्मातरिश्वा दधात्वित्याह प्राणो वै वायुः प्राणेनैवास्यैं प्राणꣳ सं दधाति सं तें वायुरित्याह तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीर्ते तस्मैं च देवि वर्षस्तु (२१)

तुभ्यमित्याह षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव वृष्टिं दधाति तस्माथ्सर्वानृतून् वर्षति यद्वषट्कुर्याद्रक्षाꣳसि यज्ञꣳ हन्युर्वडित्याह परोक्षमेव वषट्करोति नास्य यातयामा वषट्कारो भवति न यज्ञꣳ रक्षाꣳसि घ्नन्ति सुजातो ज्योतिषा सहेत्यनुष्टुभोप नह्यत्यनुष्टुप् (२२)

सर्वाणि छन्दाꣳसि छन्दाꣳसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनं तनुवा परिं दधाति वेदुको वासो भवति य एवं वेदं वाकुणो वा अग्निरुपनद्ध उदुं तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्व ऊ षु णं ऊतय इतिं सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति सवितृप्रसूत एवास्योर्ध्वां वंरुणमेनिमुथ्मृजति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै स जातो गर्भो असि (२३)

रोदस्योरित्याहेमे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवमाहाग्ने चारुर्विभृत ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं विभरन्त्यथ चारुतरो भवति प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्गा इत्याहौषधयो वा अंस्य मातरस्ताभ्यं एवैनं प्र च्यावयति स्थिरो भव वीड्वङ्ग इतिं गर्दभ आ सादयति (२४)

सं नह्यत्येवैनंमेतया॑ स्थेम्ने गर्द॒भेन॒ सम्भ॑रति॒ तस्माँ॒द्गर्द॒भः प॑शू॒नां भा॑रभा॒रित॑मो गर्द॒भेन॒ सम्भ॑रति॒ तस्माँ॒द्गर्द॒भोऽप्य॑नालेशेत्य॒न्यान्प॒शून्मे॑द्यत्य॒न्नꣳ ह्येनेना॒र्कꣳ स॒म्भर॑न्ति गर्द॒भेन॒ सम्भ॑रति॒ तस्माँ॒द्गर्द॒भो द्वि॒रेताः॒ सन्कनि॑ष्ठं पशू॒नां प्र जा॑यते॒ऽग्निर्ह्य॑स्य॒ योनिं॑ नि॒र्दह॑ति प्र॒जासु॒ वा ए॒ष ए॒तर्ह्यारू॑ढः (२५)

स ई॑श्व॒रः प्र॒जाः शु॒चा प्र॒दहः॑ शि॒वो भ॑व प्रा॒जाभ्य॒ इत्या॑ह प्र॒जाभ्य॑ ए॒वैनꣳ॑ शमयति॒ मानु॑षीभ्य॒स्त्वम॑ङ्गिर॒ इत्या॑ह मानु॒ष्यो॑ हि प्र॒जा मा द्यावा॑पृथि॒वी अ॒भि शू॑शुचो॒ मान्तरि॑क्षं॒ मा वन॒स्पती॒नित्या॑हैष॒ ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यः॑ शमयति॒ प्रैतु॑ वा॒जी कनि॑क्रद॒दित्या॑ह वा॒जी ह्ये॑ष नान॑द्द्रा॒सभ॒ः पत्वेति॑ (२६)

आ॒ह॒ रास॑भ॒ इति॒ ह्ये॑तमृषयोऽवद॒न्भर॑न्नग्निं॒ पुरी॒ष्य॑मित्या॑हाग्निꣳ ह्ये॑ष भर॑ति॒ मा पा॒द्यायु॑षः पु॒रेत्या॒हाऽऽयु॑रे॒वास्मि॑न्दधाति॒ तस्माँ॒द्गर्द॒भः सर्व॒मायु॑रेति॒ तस्माँ॒द्गर्द॒भे पु॒राऽऽयु॑षः प्रमी॑ते बिभ्यति॒ वृषा॒ग्निं वृष॑णम्भरन्ति॒त्या॑ह वृषा॒ ह्ये॑ष वृषा॒ग्निर॒पां गर्भ॑म् (२७)

स॒मु॒द्रिय॒मित्या॑हा॒पाꣳ ह्ये॑ष गर्भो॒ यद॒ग्निर॒ग्न आ या॑हि वीतय॒ इति॒ वा इ॒मौ लो॒कौ व्यै॑ता॒मग्न॒ आ या॑हि वीतय॒ इति॒ यदा॒हान॑यौर्लो॒कयो॒र्वीत्यै॒ प्रच्यु॑तो॒ वा ए॒ष आ॒यत॑ना॒दग॑तः प्रति॒ष्ठाꣳ स ए॒तर्ह्य॑ध्व॒र्युं च॒ यज॑मानं च ध्याय॒त्यृत॒ꣳ स॒त्यमित्या॑हे॒दं वा ऋ॒तम॒सौ (२८)

स॒त्यम॒नयो॑रे॒वैनं॒ प्रति॑ष्ठापयति॒ नार्ति॒माच्छ॑त्यध्व॒र्युर्न यज॑मानो॒ वरु॑णो॒ वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्यैति॒ यद॒ग्निरुप॑नद्ध॒ ओष॑धयः॒ प्रति॑ गृह्णी॒ताग्निमे॒तमित्या॑ह॒ शान्त्यै॒ व्यस्य॒न्विश्वा॒ अम॑ती॒रर॑ती॒रित्या॑ह॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै नि॒षीद॑न्नो॒ अप॑ दु॒र्मतिꣳ॑ ह॑न॒दित्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ ओष॑धयः॒ प्रति॑ मोदध्वम्॥ (२९)

अ॒स्त्व॒नु॒ष्टुब॑सि सादय॒त्यारू॑ढः पत्वेति॒ गर्भ॑म॒सौ मो॑दध्वं द्विच॑त्वारिꣳशच्च॥ [५]

ए॒न॒मित्या॒हौष॑धयो॒ वा अ॒ग्नेर्भा॑ग॒धेयं॑ ताभि॑रे॒वैनꣳ॒ सम॑र्धयति॒ पुष्प॑वतीः॒ सुपि॑प्प॒ला इत्या॑ह॒ तस्मा॒दोष॑धयः॒ फलं॑ गृह्णन्त्य॒यं वो॒ गर्भ॑ ऋ॒तिवि॑यः॒ प्रत्न॑ꣳ स॒धस्थ॒मास॑द॒दित्या॑ह॒ याभ्य॑ ए॒वैनं॑ प्रच्या॒वय॑ति॒ तास्वे॒वैनं॒ प्रति॑ष्ठापयति॒ द्वाभ्या॑मु॒पाव॑हरति॒ प्रति॑ष्ठित्यै (०)॥ [६]

वा॒रु॒णो वा अ॒ग्निरुप॑नद्धो॒ वि पा॑ज॒सेति॒ वि स्र॑ꣳसयति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्य॒ विषू॑चीं॒ वरु॑णमे॒निं वि सृ॑जत्य॒प उप॑ सृजत्या॒पो वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑ꣳ शमयति ति॒मृभि॒रुप॑ सृजति त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्या॒वा॑ने॒वाग्निस्तस्य॒ शुच॑ꣳ शमयति मि॒त्रः स॒ꣳसृज्य॑ पृथि॒वीमित्या॑ह मि॒त्रो वै शि॒वो दे॒वाना॒न्तेनै॒व (३१)

ए॒नꣳ॒ सꣳ सृ॑जति॒ शान्त्यै॒ यद्ग्रा॒म्याणां॒ पात्रा॑णां क॒पालैः॑ सꣳसृ॒जेद्ग्रा॒म्याणि॒ पात्रा॑णि शु॒चार्प॑येदर्मक॒पालैः॒ सꣳ सृ॑जत्ये॒तानि॒ वा अ॑नुप॒जीव॑नीयानि॒ तान्ये॒व शु॒चार्प॑यति॒ शर्क॑राभिः॒ सꣳ सृ॑जति॒ धृत्या॒ अथो॑ शं॒वाया॑जलो॒मैः सꣳ सृ॑जत्ये॒षा वा अ॒ग्नेः प्रिया त॒नूर्यद॒जा प्रिय॑यै॒वैनं॑ त॒नुवा॒ सꣳ सृ॑ज॒त्यथो॒ तेज॑सा कृ॒ष्णाजि॑नस्य॒ लोमे॑भिः॒ सम् (३२)

सृ॒ज॒ति॒ यज्ञो वै कृ॑ष्णाजि॒नं य॒ज्ञेने॒व य॒ज्ञꣳ सꣳ सृ॑जति रु॒द्राः स॒म्भृत्य॑ पृथि॒वीमित्या॑हे॒ता वा ए॒तं दे॒वता॒ अग्रे॒ सम॑भर॒न् ताभि॑रे॒वैनꣳ॒ सम्भ॑रति म॒खस्य॒ शिरो॒ऽसीत्या॑ह य॒ज्ञो वै म॒खस्तस्यै॒तच्छिरो॒ यदु॒खा तस्मा॑दे॒वमा॑ह य॒ज्ञस्य॑ प॒दे स्थ॒ इत्या॑ह य॒ज्ञस्य॒ ह्ये॑ते (३३)

पदे अथो प्रतिष्ठित्यै प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वन्यैर्मन्त्रयते मिथुनत्वाय त्र्युद्धिं करोति त्रयं इमे लोका एषां लोकानामाप्त्यै छन्दोभिः करोति वीर्यं वै छन्दाꣳसि वीर्येणैवैनां करोति यजुषा बिलं करोति व्यावृत्त्या इयंती करोति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितां द्विस्तनां करोति द्यावापृथिव्योर्दोहाय चतुः स्तनां करोति पशूनां दोहायाष्टास्तनां करोति छन्दसां दोहाय नवाँश्रिमभिचरंतः कुर्यात्त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै कृत्वाय सा महीमुखामिति नि दधाति देवताँस्वेवैनां प्रतिष्ठापयति॥ (३४)

तेनैव लोमभिः समेते अभिचरंत एकविꣳशतिश्च॥ [७]

समभिर्धूपयति समग्र वै शीर्षण्याः प्राणाः शिरं एतद्यज्ञस्य यदुखा शीर्षन्नेव यज्ञस्य प्राणान्दधाति तस्माँथ्समग्र शीर्षन्प्राणा अंश्वशकेनं धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः सयोनित्वायादितिस्त्वेत्याहैयं वा अदितिरदित्यैवादित्यां खनत्यस्या अकूरङ्काराय न हि स्वः स्वꣳ हिनस्ति देवानाँ त्वा पत्नीरित्याह देवानाँम् (३५)

वा एतां पत्न्ययोऽग्रेऽकुर्वन्ताभिरेवैनाँ दधाति धिषणास्त्वेत्याह विद्या वै धिषणा विद्याभिरेवैनामभीन्ध्ध ग्नास्त्वेत्याह छन्दाꣳसि वै ग्नाश्छन्दोभिरेवैनाꣳ श्रपयति वरूँत्रयस्त्वेत्याह होत्रा वै वरूँत्रयो होत्राभिरेवैनाँ पचति जनयस्त्वेत्याह देवानां वै पत्नीः (३६)

जनयस्ताभिरेवैनाँ पचति षड्भिः पचति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनाँ पचति द्विः पचन्त्वित्याह तस्माद्द्विः संवथ्सरस्य सस्यं पच्यते वारुण्युखाभीद्धां मैत्रियोपैति शान्त्यै देवस्त्वां सवितोद्वपत्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनां ब्रह्मणा देवताभिरुद्वपत्यपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण (३७)

इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भात्युत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याह प्रतिष्ठित्या असुर्यं पात्रमनाँच्छृण्णमा च्छृणत्ति देवत्राकरजक्षीरेणा च्छृणत्ति परमं वा एतत्पयो यदजक्षीरं परमेणैवैनां पयसा च्छृणत्ति यजुषा व्यावृत्त्यै छन्दोभिरा च्छृणत्ति छन्दोभिर्वा एषा क्रियते छन्दोभिरेव छन्दाꣳस्या च्छृणत्ति॥ (३८)

आह देवानां वै पत्नीः पृणैषा पट्वं॥ [८]

एकविꣳशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै माषा अमेध्यं पुरुषशीर्षमेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय मेध्यं कृत्वा हरत्येकविꣳशतिर्भवन्त्येकविꣳशो वै पुरुषः पुरुषस्यास्यै व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षꣳ संसधा वितृण्णा वल्मीकवपां प्रति नि दधाति समग्र वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनथ्समर्धयति मेध्यत्वाय यावन्तः (३९)

वै मृत्युबन्धवस्तेषाँ यम आधिपत्यं परीयाय यमगाथाभिः परिं गायति यमादेवैनद्वृङ्क्ते तिसृभिः परिं गायति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनाँल्लोकेभ्यो वृङ्क्ते तस्माद्गायंते न देयङ्गाथा हि तद्वृङ्क्तेऽग्निभ्यः पशूना लंभते कामा वा अग्नयः कामानेवावं रुन्धे यत्पशून्नालभेतानवरुद्धा अस्य (४०)

पशवः स्युर्यत्पर्यग्निकृतानुथ्सृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यथ्सꣳस्थापयेद्यातयामानि शीर्षाणि स्युर्यत्पशूनालभंते तेनैव पशूनवं रुन्धे यत्पर्यग्निकृतानुथ्सृजति शीर्ष्णामयातयामत्वाय प्राजापत्येन सꣳ स्थापयति यज्ञो वै

प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स एता आप्रीरपश्यत्ताभिर्वै स मुखतः (४१)

आत्मानमाप्रीणीत यदेता आप्रियो भवन्ति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेवैताभिर्मुखत आ प्रीणात्यपरिमितछन्दसो भवन्त्यपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेरात्मा ऊनातिरिक्ता मिथुनाः प्रजात्यै लोमशं वै नामैतच्छन्दः प्रजापतेः पशवो लोमशाः पशूनेवाव रुन्धे सर्वाणि वा एता रूपाणि सर्वाणि रूपाण्यग्नौ चित्यै क्रियन्ते तस्मादेता अग्नेश्चित्यस्य (४२)

भवन्त्येकविꣳशतिꣳ सामिधेनीरन्वाह रुग्वा एकविꣳशो रुचमेव गच्छत्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविꣳशश्चतुर्विꣳशतिमन्वाह चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्धे परांचीरन्वाह परांङिव हि सुवर्गो लोकः समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह समाभिरेवाग्निं वर्धयति (४३)

ऋतुभिः संवथ्सरं विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्या इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्मादित्याह मृत्युमेवास्मादप नुदत्युद्वयं तमसस्परीत्याह पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादप हन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ वा आदित्यो ज्योतिरुत्तममादित्यमेवै सायुज्यं गच्छति न संवथ्सरस्तिष्ठति नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह ज्योतिरेवास्मा उपरिष्टाद्दधाति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै॥ (४४)

यावन्तोऽस्य मुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्यौऽष्टाविꣳशतिश्च॥ [९]

षड्भिर्दीक्षयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं दीक्षयति सप्तभिर्दीक्षयति सप्त छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवैनं दीक्षयति विश्वे देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभौत्तमया जुहोति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मादात्मानानां वागुत्तमैकस्मादक्षरादनामं प्रथमं पदं तस्माद्यद्वाचोऽनामं तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः (४५)

प्रजापतेरात्मै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानाꣳ सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृञ्याद्भूतमव रुन्धीत यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्धे भविष्यद्धि भूयो भूताद्वाभ्यां प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा एषा यज्ञेषा सम्भृता यदुखा सा यद्विद्येतार्तिमार्च्छेत् (४६)

यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रैतामुखां तपेत्याह ब्रह्म वै मित्रो ब्रह्मणैवैनां प्रतिष्ठापयति नार्तिमार्च्छति यजमानो नास्य यज्ञो हन्यते यदि भिद्येत तेरेव कपालैः सꣳ सृजेथ्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्यो गतश्रीः स्यान्मथित्वा तस्यावं दध्याद्भूतो वा एष स स्वां (४७)

देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेथ्स एव तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वंयम्भूर्नाम भवत्येव यं कामयेत भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहृत्यावं दध्याथ्साक्षादेवास्मै भ्रातृव्यं जनयत्यम्बरीषादन्नकामस्यावं दध्यादम्बरीषे वा अन्नम्भियते सयोन्येवान्नम् (४८)

अवं रुन्धे मुञ्जानवं दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत स कुमुकं प्राविशत् कुमुकमवं दधाति यदेवास्य तत्र न्यक्तं तदेवावं रुन्ध आज्यैन सं यौत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा (४९)

वैकंकतीमा दधाति भा एवावं रुन्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सीद त्वं मातुरस्या उपस्थ इतिं तिसृभिर्जातमुपं तिष्ठते त्रयं इमे लोका एष्वेंव लोकेष्वाविदं गच्छत्यथों प्राणानेवाऽऽतन्वंते॥ (५०)

प्रजापतिरृच्छेथस्वामेवान्नं तेजसा चतुंस्त्रिꣳशच्च॥ [१०]

न हं स्म वै पुराग्निरपरशुवृक्णं दहति तदस्मै प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेतिं समिधमा दधात्यपरशुवृक्णमेवास्मैं स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदौर्दुम्बरीमा दधात्यूर्ग्वा उंदुम्बरं ऊर्जमेवास्मा अपिं दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत तꣳ सृष्टꣳ रक्षाꣳसि (५१)

अजिघाꣳसन्थ्स एतद्रौक्षोघ्नमपश्यत्तेन वै स रक्षाꣳस्यपाहत यद्रौक्षोघ्नं भवत्यग्नेरेव तेनं जातादरक्षाꣳस्यपं हन्त्याश्वत्थीमा दधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीनाꣳ सपत्नसाहो विजित्यै वैकङ्कतीमा दधाति भा एवावं रुन्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सꣳशितं मे ब्रह्मोदेषां बाहू अतिरमित्युंत्तमे औदुम्बरी (५२)

वाचयति ब्रह्मणैव क्षत्रꣳ सꣳश्यति क्षत्रेण ब्रह्म तस्माद्ब्राह्मणो राजन्यंवान्यत्यन्यं ब्राह्मणं तस्माद्राजन्यौं ब्राह्मणवान्यत्यन्यꣳ राजन्यं मृत्युर्वा एष यदग्निरमृतꣳ हिरण्यꣳ रुक्मममन्तरं प्रतिं मुञ्चतेऽमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्त एकविꣳशतिनिर्बाधो भवत्येकविꣳशतिर्वै देवलोका द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रयं इमे लोका असावादित्यः (५३)

एकविꣳश एतावन्तो वै देवलोकास्तेभ्य एव भ्रातृव्यमन्तरेति निर्बाधैर्वै देवा असुरान्निर्बाधेऽकुर्वत तन्निर्बाधानां निर्बाधत्वन्निर्बाधो भवति भ्रातृव्यानेव निर्बाधे कुरुते सावित्रिया प्रतिं मुञ्चते प्रसूत्यै नक्तोषासेत्युत्तरयाहोरात्राभ्यांमेवैनमुद्यच्छते देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदा इत्याह प्राणा वै देवा द्रविणोदा अंहोरात्राभ्यांमेवैनंमुद्यत्यं (५४)

प्राणैर्दाधारासीनः प्रतिं मुञ्चते तस्मादासीनाः प्रजाः प्र जायन्ते कृष्णाजिनमुत्तरन्तेजो वै हिरंण्यं ब्रह्मं कृष्णाजिनन्तेजसा चैवैनं ब्रह्मणा चोभयतः परिं गृह्णाति षडुद्यामꣳ शिक्यं भवति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनमुद्यच्छते यद्वादशोद्यामꣳ संवथ्सरेणैव मौञ्जं भवत्यूर्वै मुञ्जा ऊर्जैवैनꣳ समर्धयति सुपर्णोऽसि गरुत्मानित्यवैक्षते रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छ सुवः पतेत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति॥ (५)

रक्षाꣳस्यौदुम्बरी आदित्य उद्यत्य सश्चतुर्विꣳशतिश्च॥ [११]

समिद्धो अञ्जन्कृदरं मतीनां घृतमग्ने मधुमत्पिन्वमानः। वाजी वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सधस्थम्। घृतेनाञ्जन्थ्सम्पथो देवयानाँन्प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान्। अनु त्वा सप्ते प्रदिशः सचन्ताꣳ स्वधामस्मै यजमानाय धेहि। ईड्यश्चासि वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्चासि मेध्यश्च सप्ते। अग्निष्ट्वा (५६)

देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः। स्तीर्णं बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानं पृथिव्याम्। देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु। एता उं वः सुभगा विश्वरूपा वि पक्षोभिः श्रयमाणा उदातैः। ऋष्वाः सतीः कवषः शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भवन्तु। अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती मुखं यज्ञानामभि संविदाने। उषासा वाम् (५७)

सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि। प्रथमा वाꣳ सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ

भुव॑नानि॒ विश्वा॑। अपि॑प्रय॒ं चोद॑ना वां॒ मिमा॑ना॒ होता॑रा॒ ज्योति॑ः प्र॒दिशा॑ दि॒शन्ता॑। आ॒दि॒त्यैर्नो॒ भार॑ती वष्टु य॒ज्ञ१ं सर॑स्वती स॒ह रु॒द्रैर्न॑ आवीत्। इडोप॑हूता॒ वसु॑भिः स॒जोषा॑ य॒ज्ञं नो॑ देवीर॒मृते॑षु धत्त। त्वष्टा॑ वी॒रं दे॒वका॑मं जजान॒ त्वष्टु॒रर्वा॑ जायत आ॒शुरश्वः॑। (५८)

त्वष्टे॒दं विश्वं॒ भुव॑नं जजान ब॒होः क॒तार॑मि॒ह य॑क्षि होतः। अश्वा॑ घृ॒तेन॒ त्मन्या॒ समक्त॒ उप॑ दे॒वा१ं ऋ॑तु॒शः पाथ॑ ए॒तु। वन॒स्पति॑र्देवलो॒कं प्र॑जा॒नन्न॒ग्निना॑ ह॒व्या स्व॑दि॒तानि॑ वक्षत्। प्र॒जाप॑ते॒स्तप॑सा वावृधा॒नः स॒द्यो जा॒तो द॑धिषे य॒ज्ञम॑ग्ने। स्वाहा॑कृतेन ह॒विषा॑ पुरोगा या॒हि सा॒ध्या ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः॥ (५९)

अ॒ग्निश्चा॑ वा॒मश्वो॒ द्विच॑त्वारि१ंशच्च॥ [१२]

[सा॒वि॒त्राणि॒ व्यृद्ध॒मुत्क्रा॑म दे॒वस्य॑ खनति क्रू॒रं वा॑रु॒णः स॒प्तभि॒रेक॑वि१ंशत्या षड्भि॒र्न ह॑ स्म॒ समि॑द्धो अ॒ञ्जन्नेका॑दश॥११॥ सा॒वि॒त्राण्युत्क्रा॑म क्रू॒रं वा॑रु॒णः प॒शवः॑ स्यु॒र्न ह॑ स्म॒ नव॑पञ्चाशत्॥५९॥ सा॒वि॒त्राणि॑ ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकानंनपजय्यमभ्यजयन् यद्विष्णुक्रमान्क्रमंते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाँल्लोकानंनपजय्यमभि जयति विष्णोः क्रमौऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाँल्लोकान् यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सौऽस्माथ्सृष्टः (१)

परांङैत्तमेतयान्वेदक्रन्ददिति तया वै सोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतयाँ प्रियं धामावरुन्ध ईश्वरो वा एष परांङ्ददघो यो विष्णुक्रमान्क्रमंते चतसृभिरा वर्तते चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दाꣳसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रियामेवास्य तनुवमभि (२)

पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽर्थो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते शुनःशेपमाजीगर्तिं वरुणोऽगृह्णाथ्स एतां वारुणीमपश्यत्तया वै स आत्मानं वरुणपाशादमुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखां प्रतिमुञ्चत उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्याहाऽऽत्मानमेवैतयाँ (३)

वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाहारपमित्याहा ह्येनꣳ हरंति ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशंस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वित्याह विशैवैनꣳ समर्धयत्यस्मिन्राष्ट्रमधि श्रयेत्याह राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्यं कामयेत राष्ट्रꣳ स्यादिति तं मनसा ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति (४)

अग्नेर्बृहन्नुषसामूर्ध्वो अंस्थादित्याहाग्नमेवैनꣳ समानानाँ करोति निर्जग्मिवान्तमंस इत्याह तमं एवास्मादपं हन्ति ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिंन्दधाति चतसृभिः सादयति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवातिछन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनꣳ समानानाँ करोति सद्वंती (५)

भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वाथ्सप्रेणोप तिष्ठत एतेन वै वंथ्सप्रीभांलन्दनौऽग्नेः प्रियं धामावारुन्ध्याग्नेरेवैतेन प्रियं धामावं रुन्ध एकादशं भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति स्तोमेन वै देवा अस्मिँल्लोक ऑर्ध्नुवञ्छन्दोभिरमुष्मिन्थ्स्तोमंस्येव खलु वा एतद्रूपं यद्वाँथ्सप्रम्यद्वाँथ्सप्रेणोपतिष्ठंते (६)

इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान्क्रमंतेऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति पूर्वेद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरुप तिष्ठते तस्माद्योगेऽन्यासाँ प्रजानां मनः क्षेमेऽन्यासान्तस्माँद्यायावरः क्षेम्यस्यैशे तस्माँद्यायावरः क्षेम्यमध्यवस्यति मुष्टी करोति वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्यैँ॥ (७)

सृष्टोऽ३ऽस्यैतया भवति सद्वंत्युपतिष्ठंते द्विचत्वारिꣳशच्च॥ [१]

अन्नंपतेऽन्नंस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नंपतिः स एवास्मा अन्नं प्र यंच्छत्यनमीवस्य शुष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति वावैतदाह प्र प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद इत्याहाऽऽशिषमेवैतामाशाँस्त उदुं त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः (८)

प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनꣳ समर्धयति चतसृभिरा सादयति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवार्तिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदर्तिच्छन्दा वर्ष्मैवैनꣳ समानानाँ करोति सद्वती भवति सत्त्वमेवैनं गमयति प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् (९)

याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष हिनस्ति यꣳ हिनस्ति मा हिꣳसीस्तनुवाँ प्रजा इत्याह प्रजाभ्य एवैनꣳ शमयति रक्षाꣳसि वा एतद्यज्ञꣳ संचन्ते यदनं उथ्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह रक्षसामपहत्या अनसा वहन्त्यपचितिमेवास्मिन्दधाति तस्मादनस्वी च रथी चातिथीनामपचिततमौ (१०)

अपचितिमान्भवति य एवं वेदं समिधाऽग्निं दुवस्यतेतिं घृतानुषिक्तामवसिते समिधमा दधाति यथातिथय आगताय सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्ब्रांयत्रिया ब्राँह्मणस्य गायत्रो हि ब्राँह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्याँऽफ्सु भस्म प्र वेशयत्यफ्सुयोनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति तिसृभिः प्र वेशयति त्रिवृद्वै (११)

अग्निर्यावानेवाग्निस्तं प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषाँऽग्निं वपति याँऽफ्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव दधाति ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजां पशून् वपति याँऽफ्सु भस्म प्रवेशयति पुनरूर्जा सह रय्येति पुनरुदैति प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते पुनस्त्वादित्याः (१२)

रुद्रा वसवः समिन्धतामित्याहैता वा एतं देवता अग्ने समैन्धत ताभिरेवैनꣳ समिन्द्धे बोधा स बोधीत्युप तिष्ठते बोधयत्येवैनन्तस्माँथ्सुप्त्वा प्रजाः प्र बुध्यन्ते यथास्थानमुप तिष्ठते तस्माँद्यथास्थानं पशवः पुनरेत्योप तिष्ठन्ते॥ (१३)

वै विश्वे देवा ज्योतिष्मानपचिततमौ त्रिवृद्वा आदित्या द्वाचत्वारिꣳशच्च॥ [२]

यावती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यं परीयाय यो वै यमं देवयजनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते यमायैनꣳ स चिनुतेऽपेतेत्यध्यवसाययति यममेव देवयजनमस्यै निर्याच्याऽऽत्मनेऽग्निं चिनुत इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा एतद्यजुरपश्यन्नपेतेति यदेतेनाँध्यवसाययति (१४)

अनामृत एवाग्निं चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदप हन्त्यपोऽवाँक्षति शान्त्यै सिकता नि वपत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपꣳ रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्ध ऊषान्नि वपति पुष्टिर्वा एषा प्रजननं यदूषाः पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञानं एव संज्ञानꣳ ह्येतत् (१५)

पशूनां यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तान्ते वियती अब्रूतामस्त्वेव नौ सह यज्ञियमिति यदमुष्यां यज्ञियमासीत्तदस्यामदधात्त ऊषा अभवन् यदस्या यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि कृष्णमूर्षाँन्निवपन्नदो ध्यायेद्यावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं चिनुतेऽयꣳ सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य (१६)

सूक्तं भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्ध्याग्नेरेवैतेन प्रियं धामाव रुन्धे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायञ्चतंस्रः प्राचीरुप दधाति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति तेषाꣳ सुवर्गं लोकं यतां दिशः समह्वीयन्त ते द्वे पुरस्ताँथ्समीची उपादधत द्वे (१७)

पश्चाथ्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽटꣳहन् यद्वे पुरस्ताँथ्समीचीं उपदधाति द्वे पश्चाथ्समीचीं दिशां विधृत्या

अथो पशवो वै छन्दाꣳसि पशूनेवास्मै समीचो दधात्यष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य (१८)

प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकं पृणा उप दधात्येकविꣳशतिः सम्पद्यन्ते प्रतिष्ठा वा एकविꣳशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य एकविꣳशस्यैव प्रतिष्ठां गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं चिक्यानस्तिष्ठति य एवं वेद पञ्चचितीकं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्ताः पशवो यज्ञमेव पशूनव रुन्धे त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रय इमे लोका एष्वेव लोकेषु (१९)

प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा वै सुवर्गो लोक एकवृतैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति तस्मान्माꣳसेनास्थि छन्नन्न दुश्चर्मा भवति य एवं वेद पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति॥ (२०)

अद्ध्यवसाययति ह्येतद्विश्वामित्रस्यादधत द्वे लोकस्य लोकेषु सप्तचत्वारिꣳशच्च॥ [३]

वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखायाꣳ समितमिति चतसृभिः सं नि वपति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दाꣳसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनौ तनुवा सꣳ शास्ति समितमित्याह तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रꣳ समेति यथ्संन्युप्य विहरति तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं व्येत्यृतुभिः (२१)

वा एतं दीक्षयन्ति स ऋतुभिरेव विमुच्यो मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमित्याहर्तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि मुञ्चति वैश्वानर्या शिक्यमा दत्ते स्वदयत्येवैनन्नैरृतीः कृष्णास्तिस्रस्तुषपक्का भवन्ति निरृत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निरृत्यै रूपं कृष्णꣳ रूपेणैव निरृतिं निरवदयत इमां दिशं यन्त्येषा (२२)

वै निरृत्यै दिख्स्वायामेव दिशि निरृतिं निरवदयते स्वकृत इरिण उप दधाति प्रदरे वैतद्वै निरृत्या आयतनꣳ स्व एवायतने निरृतिं निरवदयते शिक्यमभ्युप दधाति नैरृतो वै पाशः साक्षादेवैनं निरृतिपाशान्मुञ्चति तिस्र उप दधाति त्रेधाविहितो वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मान्निरृतिमव यजते पराचीरुप (२३)

दधाति पराचीमेवास्मान्निरृतिं प्र णुदतेऽप्रतीक्षमा यन्ति निरृत्या अन्तर्हित्यै मार्जयित्वोप तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय गार्हपत्यमुप तिष्ठन्ते निरृतिलोक एव चरित्वा पूता देवलोकमुपावर्तन्त एकयोप तिष्ठन्त एकधैव यजमाने वीर्यं दधति निवेशनः संगमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो वसु प्रजयैवैनं पशुभिः समर्धयन्ति॥ (२४)

ऋतुभिरेषा पराचीरुपाष्टाचत्वारिꣳशच्च॥ [४]

पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो यज्ञपरुषैवैनं वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान्भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्येणैवैनं वि मिमीते पक्षी भवति न ह्यपक्षः पतितुमर्हत्यरत्निना पक्षौ द्राघीयाꣳसौ भवतस्तस्मात्पक्षप्रवयाꣳसि वयाꣳसि व्याममात्रौ पक्षौ च पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम् (२५)

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः सयोनित्वाय यजुषा युनक्ति यजुषा

कृषति व्यावृत्त्यै पङ्क्तवेनं कृषति पङ्क्ता ऋतवं ऋतुभिरेवैनं कृषति यद्द्वादशगवेनं संवथ्सरेणैवेयं वा अग्नेरतिदाहादबिभेथ्सैतद्विगुणमपश्यत्कृष्टं चाकृष्टं च ततो वा इमां नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च (२६)

भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमरहतीत्याहुर्यत्कृष्टं चाकृष्टं च भवत्यग्नेरुद्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् यत्राचं उथ्सृजेद्रुद्रायापि दध्याद्यद्दक्षिणा पितृभ्यो नि धुंवेद्यत्प्रतीचो रक्षाꣳसि हन्युरुदीच उथ्सृजत्येषा वै दैवमनुष्याणाꣳ शान्ता दिक् (२७)

तामेवैनानन्नथ्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुथ्सृजत्यसौ वा आदित्यः प्राणः प्राणमेवैनानन्नथ्सृजति दक्षिणा पर्यावर्तन्ते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तन्ते तस्मात्परौञ्चः पशवो वि तिष्ठन्ते प्रत्यं च आ वर्तन्ते तिस्रस्तिस्रः सीताः (२८)

कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति ब्रह्मणान्नमवं रुन्धेऽकैर्कर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्ध्या अन्नस्यान्नस्य वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्ध्यै कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधय प्रतितिष्ठन्त्यनुसीतं वपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरेणैवास्मा अन्नं पचति यदग्निचित् (२९)

अनवरुद्धस्याश्त्रीयादवरुद्धेन व्यृद्ध्येत् ये वनस्पतीनामफलग्रहयस्तानिध्मेऽपि प्रोक्षेदनवरुद्धस्यावरुद्ध्यै दिग्भ्यो लोष्टान्थ्समंस्यति दिशामेव वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र स स्यात्तस्यै दिशो लोष्टमा हरेदिषमूर्जमहमित आ ददे इतीषमेवोर्जं तस्यै दिशोऽवं रुन्धे क्षोधुको भवति यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप वपत्युत्तरवेद्याꣳ ह्यग्निश्चीयतेऽथो पशवो वा उत्तरवेदिः पशूनेवाव रुन्धेऽथो यज्ञपरुषोऽनन्तरित्यै॥ (३०)

च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं यत्कृष्टश्चाकृष्टं च दिख्सीतां अग्निचिदव पश्चविꣳशतिश्च॥ [५]

अग्ने तव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य सूक्तꣳ सूक्तेनैव वैश्वानरमवं रुन्धे पङ्क्तिर्नि वपति पङ्क्ता ऋतवः संवथ्सरः संवथ्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमवं रुन्धे समुद्रं वै नामैतच्छन्दः समुद्रमनु प्रजाः प्र जायन्ते यदेतेन सिकता निवपति प्रजानां प्रजननायेन्द्रः (३१)

वृत्राय वज्रं प्राहरथ्स त्रेधा व्यभवथ्स्फ्यस्तृतीयꣳ रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयं यैऽन्तःशरा अशीर्यन्त ताः शर्करा अभवन्तच्छर्कराणाꣳ शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निं परिमिनोति वज्रेणैवास्मै पशून्परि गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्माथ्स्थेयानस्थेयसो नोप हरते त्रिसप्ताभिः (३२)

पशुकामस्य परि मिनुयाथ्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणाः पशवः प्राणैरेवास्मै पशूनवं रुन्धे त्रिणवाभिर्भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्या अपरिमिताभिः परि मिनुयादपरिमितस्यावरुद्ध्यै यं कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनꣳ रेतः परा सिञ्चत्यपशुरेव भवति (३३)

यं कामयेत पशुमान्थ्स्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीनꣳ

रेतः सिञ्चति पशुमानेव भवति सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव तद्दधाति गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः शंयुं बार्हस्पत्यं मेधो नोपानमथ्सौऽग्निं प्राविशत् (३४)

सौऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत सोऽश्वं प्राविशथ्सोऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधोऽश्वं प्राविशत्तमेवाव रुन्धे प्रजापतिनाग्निश्चेतव्य इत्याहुः प्राजापत्योऽश्वो यदश्वमाक्रमयति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते पुष्करपर्णमुप दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं सयोनिमेवाग्निं चिनुतेऽपां पृष्ठमसीत्युप दधात्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णं रूपेणैवैनदुप दधाति॥ (३५)

इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविशथ्सयोनिं विꣳशतिश्च॥ [६]

ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुप दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ब्रह्ममुखा एव तत्प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म जज्ञानमित्याहु तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्य इति यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीꣳ शुचार्पयेन्नौषधयो न वनस्पतयः (३६)

प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षꣳ शुचार्पयेन्न वयाꣳसि प्र जायेरन् यद्दिवि चिन्वीत दिवꣳ शुचार्पयेन्न पर्जन्यो वरषेद्रुक्ममुप दधात्यमृतं वै हिरण्यममृतं एवाग्निं चिनुते प्रजात्यै हिरण्मयं पुरुषमुप दधाति यजमानलोकस्य विधृत्यै यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दध्याद्दक्षिणतः (३७)

प्राञ्चमुप दधाति दाधारं यजमानलोकन्न पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया आतृण्णमनूप दधाति प्राणानामुथ्मृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि मृशति होत्राँस्त्वेवैनं प्रतिष्ठापयति स्रुचावुप दधात्याज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं दभ्रः पूर्णामौदुम्बरीमियं वै कार्ष्मर्यमय्यसावौदुम्बरीमे एवोप धत्ते (३८)

तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषामुमरहंति दक्षिणां कार्ष्मर्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीन्तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं वज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्मर्यो वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षाꣳस्यप हन्ति दभ्रः पूर्णामौदुम्बरीं पशवो वै दध्यूर्गुदुम्बरः पशुष्वेवोर्जं दधाति पूर्णे उप दधाति पूर्णे एवैनम्॥ (३९)

अमुष्मिंल्लोक उप तिष्ठेते विराज्यग्निश्चेतव्य इत्याहुः स्रुग्वै विराड्यथ्स्रुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते यज्ञमुखेयंज्ञमुखे वै क्रियमांणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति यज्ञमुखꣳ रुक्मो यद्रुक्मं व्यांघारयति यज्ञमुखादेव रक्षाꣳस्यप हन्ति पञ्चभिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्मादप्रक्षाꣳस्यप हन्त्यक्षण्या व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै॥ (४०)

वनस्पतयो दक्षिणतो धत्त एनन्तस्मादक्षण्या पश्च च॥ [७]

स्वयमातृण्णामुप दधातीयं वै स्वयमातृण्णेमामेवोप धत्तेऽश्वमुप द्रापयति प्राणमेवास्याँ दधात्यथौ प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुथ्मृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नावग्निश्चेतव्य इत्याहुरेष वै (४१)

अग्निर्वैश्वानरो यद्ब्राह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृतां प्र यच्छेत्तां ब्राह्मणश्चोप दध्यातामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोर्योऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन् वरान्दद्यात्त्रयो वै प्राणाः प्राणानाꣳ स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेक एव देय एको हि प्राणः पशुः (४२)

वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आर्यवसे रमन्ते दूर्वेष्टकामुपं दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह काण्डेनकाण्डेन ह्येषा प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन चेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरात्मै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपादधताधरलक्ष्माणमसुरा यम् (४३)

कामयेत वसीयान्थ्स्यादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योप दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत पापीयान्थ्स्यादित्यधरलक्ष्माणं तस्योप दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति पापीयान्भवति त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोकास्त्र्यालिखितेभ्य एव लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वानु प्रासर्पत् (४४)

यत्कूर्ममुपदधाति यथाँ क्षेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं कूर्मः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधं पश्यन्तः पशव उप तिष्ठन्ते श्मशानं वा एतत्क्रियते यन्मृतानाँ पशूनाꣳ शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत् (४५)

कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति स्वदयत्येवैनं ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुद्ध्यै मही द्यौः पृथिवी च न इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राञ्चमुप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै पुरस्तात्प्रत्यञ्चमुप दधाति तस्मात् (४६)

पुरस्तात्प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुप तिष्ठन्ते यो वा अपनाभिमग्निं चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विशति स एनमीश्वरो हिꣳसितोरुलूखलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं चिनुतेऽहिꣳसायाऽऔदुम्बरं भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्जमेवावं रुन्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुंञ्जत इयद्भवति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमवं हन्त्यन्नमेवावकर्वैष्णव्यर्चोप दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति॥ (४७)

एष वै पशुर्यमसर्पदेष यत्तस्मात्तस्माथ्सप्तविꣳशतिश्च॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य एव लोकेभ्यो ज्योतिरवं रुन्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मै ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपꣳ रूपेणैव वैश्वानरमवं रुन्धे यं कामयेत क्षोधुकः स्यादित्यूनां तस्योप (४८)

दध्यात्क्षोधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति पूर्णां तस्योप दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुप दधाति सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्गमयति व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरंमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै प्राणाः (४९)

अमृतꣳ हिरण्यं प्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति प्रतिष्ठामेवैनद्गमयित्वा प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण पूरयति मधव्योऽस्मानीति शृतातङ्कौन मेध्यत्वायं ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेण

पूरयंत्युभयस्यावरुद्ध्यै पशुशीर्षाण्युप दधाति पशवो वै पशुशीर्षाणि पशूनेवाव रुन्ध्ये यं कामयेतापशुः स्यादिति (५०)

विषूचीनानि तस्योप दध्याद्विषूच एवास्मात्पशून्दधात्यपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्थ्स्यादिति समीचीनानि तस्योप दध्याथ्समीचं एवास्मै पशून्दधाति पशुमानेव भवति पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योप दधाति पश्चात्प्राचीनंमृषभस्यापशवो वा अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो दधात्येतावन्तो वै पशवः (५१)

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति यत्पशुशीर्षाण्युपदधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह ग्राम्येभ्य एव पशुभ्य आरण्यान्पशून्छुचमनूथ्सृजति तस्मात्थ्समावत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयाꣳसः शुचा ह्यृताः सर्पशीर्षमुप दधाति यैव सर्पे त्विषिस्तामेवाव रुन्ध्ये (५२)

यथ्समीचीनं पशुशीर्षैरुपदध्याद्ग्राम्यान्पशून्दꣳशुकाः स्युर्यद्विषूचीनंमारण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषिꣳ रुन्ध्ये या सर्पे न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खल्वपधेयमेव यदुपदधाति तेन तां त्विषिमव रुन्ध्ये या सर्पे यद्यजुर्वदति तेन शान्तम्॥ (५३)

ऊनान्तस्योप प्राणाः स्यादिति वै पशवो रुन्ध्ये चतुश्चत्वारिꣳशच्च॥ [९]

पशुर्वा एष यदग्नियोनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते यत्प्राचीनंमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उप दधाति योनावेव रेतो दधाति पञ्चोप दधाति पाङ्क्तः पशवः पशूनेवास्मै प्र जनयति पञ्च दक्षिणतो वज्रो वा अपस्या वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षाꣳस्यप हन्ति पञ्च पश्चात् (५४)

प्राचीरुप दधाति पश्चाद्वै प्राचीनꣳ रेतो धीयते पश्चादेवास्मै प्राचीनꣳ रेतो दधाति पञ्च पुरस्तात्प्रतीचीरुप दधाति पञ्च पश्चात्प्राचीस्तस्मात्प्राचीनꣳ रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते पञ्चौत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै छन्दस्याः पशूनेव प्रजातान्थ्स्वमायतनमभि पर्यूहत इयं वा अग्नेरंतिदाहादबिभेथ्सैताः (५)

अपस्या अपश्यत्ता उपाधत्त ततो वा इमां नात्यदहद्यदपस्या उपदधात्यस्या अनंतिदाहायोवाच हेयमददिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता उपधीयान्ते य उ चैना एवं वेदेदिति प्राणभृत उप दधाति रेतस्येव प्राणान्दधाति तस्माद्वदंन्प्राणन्पश्यंञ्छृण्वन्पशुर्जायतेऽयं पुरः (५६)

भुव इति पुरस्तादुप दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं दक्षिणा विश्वकर्मेति दक्षिणतो मन एवैताभिर्दाधारायं पश्चाद्विश्वव्यंचा इति पश्चाच्चक्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तराथ्सुवरित्युत्तरतः श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेयमुपरिमतिरित्युपरिष्टाद्वाचमेवैताभिर्दाधार दशदशोप दधाति सवीर्यत्वायाक्षण्या (५७)

उप दधाति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्ध्नोद्या दक्षिणा ताभिर्भरद्वाजो याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य एवमेतासामृद्धिं वेदर्ध्नोत्येव य आंसामेवं बन्धुतां वेद बन्धुमान्भवति य आंसामेवं क्लृप्तिं वेद कल्पते (५८)

अस्मै य आंसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य आंसामेवं प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृतं उपधाय संयत उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्भिः सं यच्छति तथ्संयताꣳ संयत्त्वमथौ प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो विषूचीरुप दधाति तस्माद्विष्वंञ्चौ प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसं यतम् (५९)

असुंवर्ग्यमस्य तथ्सुंवर्ग्यौऽग्निर्यथ्सं यतं उपदधाति समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकरूयविर्वयः कृतमयानामित्याहु वयोभिरेवायानवं रुन्धेऽयैर्वया ऽसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति तस्मादय ऽ सर्वतः पवते॥ (६०)

पश्चादेताः पुरौऽक्षण्या कल्पतेऽसं यतं पञ्चत्रि ऽ शच्च॥ [१०]

गायत्री त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुक्पङ्क्त्या सह। बृहत्युष्णिहा ककुथ्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा या च षट्पदा। सछन्दा या च विच्छन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। महानाम्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः। मेघ्या विद्युतो वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रजता हरिणीः सीसा युजो युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। नारीः (६१)

ते पर्वयो लोम वि चिन्वन्तु मनीषया। देवानां पत्नीर्दिशः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। कविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः॥ (६२)

नारीस्त्रि ऽ शच्च॥ [११]

कस्त्वा छ्यति कस्त्वा वि शास्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति। क उ ते शमिता कविः। ऋतवस्त ऋतुथा परुः शमितारो वि शासतु। संवथ्सरस्य धायसा शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या अध्वर्यवस्त्वा छ्यन्तु वि च शासतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः। अर्धमासाः परू ऽ षि ते मासाश्छ्यन्तु शिम्यन्तः। अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टं (६३)

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रं भिषज्यतु। द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया। शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः शमस्ववरेभ्यः। शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमु ते तनुवे भुवत् (६४)

विलिष्टत्रि ऽ शच्च॥ [१२]

[विष्णुमुखा अन्नपते यावती वि वै पुरुषमात्रेणाग्ने तव श्रवो ब्रह्म जज्ञानꣳ स्वयमातृण्णामेषां वै पशुर्गायत्री कस्त्वा द्वादश॥१२॥ विष्णुमुखा अपचितिमान् वि वा एतावग्ने तवं स्वयमातृण्णां विपूचीनानि गायत्री चतुः षष्टिः॥६४॥ विष्णुमुखास्तनुवे भुवत्॥]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

उ॒थ्स॒न्नय॒ज्ञो वा ए॒ष यद॒ग्निः किं वाहै॒तस्य॑ क्रि॒यते॒ किं वा॒ न यद्वै य॒ज्ञस्य॑ क्रि॒यमा॑णस्यान्त॒र्यन्ति॒ पूय॑ति॒ वा अ॑स्य॒ तदा॑श्वि॒नीरुप॑ दधात्य॒श्विनौ॒ वै दे॒वानां॑ भि॒षजौ॒ ताभ्या॑मे॒वास्मै॑ भेष॒जं क॑रोति॒ पञ्चोप॑ दधाति॒ पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्तस्मै॑ भेष॒जं क॑रोत्यृत॒व्या॑ उप॑ दधात्यृतू॒नां क्लृप्त्यै॑ (१)

पञ्चोप॑ दधाति पञ्च॒ वा ऋ॒तवो॒ याव॑न्त ए॒वर्तव॒स्तान्क॑ल्पयति समा॒नप्र॑भृतयो भवन्ति समा॒नोद॑र्का॒स्तस्मा॑थ्समा॒ना ऋ॒तव॒ एके॑न प॒देन॒ व्याव॑र्तन्ते॒ तस्मा॑दृ॒तवो॒ व्याव॑र्तन्ते प्राण॒भृत॒ उप॑ दधात्यृ॒तुष्वे॒व प्रा॒णान्द॑धाति॒ तस्मा॑थ्समा॒नाः सन्त॑ ऋ॒तवो॒ न जी॑र्य॒न्त्यथो॒ प्र ज॑नयत्ये॒वैना॑ने॒ष वै वा॒युर्यत्प्रा॒णो यदृ॑त॒व्या॑ उप॒धाय॑ प्राण॒भृतः॑ (२)

उ॒प॒दधा॑ति॒ तस्मा॒थ्सर्वा॑नृ॒तूननु॑ वा॒युरा व॑रीवर्त्ति वृष्टि॒सनी॒रुप॑ दधाति॒ वृष्टि॑मे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदे॑क॒धोप॑द॒ध्यादेक॑मृ॒तुं व॑र्षेदनुपरि॒हार॑ꣳ सादयति॒ तस्मा॒थ्सर्वा॑नृ॒तून् व॑र्षति॒ यत्प्रा॑ण॒भृत॑ उप॒धाय॑ वृष्टि॒सनी॑रुप॒दधा॑ति॒ तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्युता दि॒वो वृ॑ष्टिरीर्ते प॒शवो॒ वै व॑य॒स्या॑ नाना॑मनसः॒ खलु॒ वै प॒शवो॒ नाना॑व्रता॒स्ते॑ऽप ए॒वाभि सम॑नसः (३)

यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दिति॑ वय॒स्या॑स्तस्यो॑प॒धाया॑प॒स्या॑ उप॑ दध्या॒दसं॑ज्ञानमे॒वास्मै॑ प॒शुभिः॑ करोत्यप॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑त पशु॒मान्थ्स्या॒दित्य॑प॒स्या॑स्तस्यो॑प॒धाय॑ वय॒स्या॑ उप॑ दध्याथ्सं॒ज्ञान॑मे॒वास्मै॑ प॒शुभिः॑ करोति पशु॒माने॒व भ॑वति॒ चत॑स्रः पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ तस्मा॑च्च॒त्वारि॒ चक्षु॑षो रू॒पाणि॒ द्वे शु॒क्ले द्वे कृ॒ष्णे (४)

मू॒र्ध॒न्वती॑र्भवन्ति॒ तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑न्मू॒र्धा पञ्च॒ दक्षि॑णाया॒ꣳ श्रोण्या॒मुप॑ दधाति॒ पञ्चोत्त॑रस्यां॒ तस्मा॑त्प॒श्चाद्वर्षी॑यान् पु॒रस्ता॑त्प्रवणः प॒शुर्ब॒स्तो वय॒ इति॒ दक्षि॒णेऽꣳस॒ उप॑ दधाति वृ॒ष्णिर्वय॒ इत्युत्त॒रेऽꣳसा॑वे॒व प्रति॑ दधाति व्या॒घ्रो वय॒ इति॒ दक्षि॑णे प॒क्ष उप॑ दधाति सि॒ꣳहो वय॒ इत्युत्त॑रे प॒क्षयो॑रे॒व वी॒र्यं॑ दधाति॒ पुरु॑षो॒ वय॒ इति॒ मध्ये॒ तस्मा॒त्पुरु॑षः पशू॒नामधि॑पतिः॥ (५)

क्लृप्त्या॑ उप॒धाय॑ प्राण॒भृतः॒ सम॑नसः कृ॒ष्णे पुरु॑षो॒ वय॒ इति॒ पञ्च॑ च॥ [१]

इन्द्रा॑ग्नी॒ अव्य॑थमाना॒मिति॑ स्वयमातृ॒ण्णामुप॑ दधातीन्द्रा॒ग्निभ्यां॒ वा इ॒मौ लो॒कौ विधृ॑ताव॒नयो॑र्लो॒कयो॒र्विधृ॑त्या॒ अधृ॑तेव॒ वा ए॒षा यन्म॑ध्य॒मा चिति॑र॒न्तरि॑क्षमिव॒ वा ए॒षेन्द्रा॑ग्नी॒ इत्या॑हेन्द्रा॒ग्नी वै दे॒वाना॑मोजो॒भृता॒वोज॑से॒वैना॑म॒न्तरि॑क्षे चिनुते॒ धृत्यै॑ स्वयमातृ॒ण्णामुप॑ दधात्य॒न्तरि॑क्षं॒ वै स्व॑यमातृ॒ण्णान्तरि॑क्षमे॒वोप॑ ध॒त्तेऽश्व॒मुप॑ (६)

घ्रा॒प॒य॒ति॒ प्रा॒णमे॒वास्या॑ दधा॒त्यथो॑ प्राजाप॒त्यो वा अश्वः॑ प्र॒जाप॑तिने॒वाग्निं चि॑नुते स्वयमातृ॒ण्णा भ॑वति प्रा॒णाना॒मुथ्सृ॑ष्ट्या॒ अथो॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै दे॒वानां॒ वै सु॑व॒र्गं लो॒कं य॒तां दिशः॒ सम॑ह्वीयन्त॒ त ए॒ता दिश्या॑ अपश्य॒न्ता उपा॑दधत॒ ताभि॒र्वै ते दिशो॑ऽदृꣳह॒न्यद्दिश्या॑ उप॒दधा॑ति दि॒शां विधृ॑त्यै॒ दश॑ प्राण॒भृतः॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ (७)

द॒धा॒ति॒ नव॒ वै पुरु॑षे प्रा॒णा नाभि॑र्दश॒मी प्रा॒णाने॒व पु॒रस्ता॑द्धत्ते॒ तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑त्प्रा॒णा ज्योति॑ष्मतीमुत्त॒मामुप॑ दधाति॒ तस्मा॑त्प्रा॒णानां॒ वाग्ज्योति॑रुत्त॒मा दशोप॑ दधाति॒ दशा॑क्षरा वि॒राड्वि॒राड्ढन्द॑सां॒ ज्योति॒र्ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्धत्ते॒

तस्मा॑त्पु॒रस्ता॒ज्ज्योति॒रुपा॑स्महे॒ छन्दा॑ꣳसि प॒शुष्वा॒जिम॑यु॒स्तान्बृ॑ह॒त्युद॑जय॒त्तस्मा॒द्बार्ह॑ताः (८)

प॒शव॑ उच्यन्ते॒ मा छन्द॒ इति॑ दक्षिण॒त उप॑ दधाति॒ तस्मा॑द्दक्षि॒णावृ॑तो॒ मासाः॑ पृथि॒वी छन्द॒ इति॑ प॒श्चात्प्रति॑ष्ठित्या अ॒ग्निर्दे॒वतेत्यु॑त्तर॒त ओजो॒ वा अ॒ग्निरोज॑ ए॒वोत्त॑र॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॑दुत्तरतोभिप्रया॒यी ज॑यति॒ षट्त्रि॑ꣳश॒थ्सं प॑द्यन्ते॒ षट्त्रि॑ꣳशदक्षरा बृह॒ती बार्ह॑ताः प॒शवो॑ बृह॒त्यैवास्मै॑ प॒शूनव॑ रुन्धे बृह॒ती छन्द॑सा॒ꣳ स्वारा॑ज्यं॒ परी॑याय॒ यस्यै॒ताः (९)

उ॒प॒धी॒यन्ते॒ गच्छ॑ति॒ स्वारा॑ज्यꣳ स॒प्त वाल॑खिल्याः पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति स॒प्त प॒श्चाथ्स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः॑ प्रा॒णा द्वाववा॑ञ्चौ प्रा॒णाना॑ꣳ सवीर्य॒त्वाय॑ मू॒र्धासि॒ राडिति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ यत्त्री॒ राडिति॑ प॒श्चात्प्रा॒णाने॒वास्मै॑ स॒मीचो॑ दधाति॥ (१०)

अश्व॒मुप॑ पु॒रस्ता॒दुप॒ बार्ह॑ता ए॒ताश्चतु॑स्त्रिꣳशच्च॥ [२]

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा ए॒ता अ॑क्ष्णयास्तो॒मीया॑ अपश्य॒न्ता अ॒न्यथा॒नूच्या॒न्यथोपा॑दधत॒ तदसु॑रा॒ नान्ववा॑य॒न्ततो॑ दे॒वा अभ॑व॒न्परासु॑रा॒ यद॑क्ष्णयास्तो॒मीया॑ अ॒न्यथा॒नूच्या॒न्यथो॑पदधा॑ति॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवत्या॒शुस्त्रि॒वृदिति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति य॒ज्ञमु॒खं वै त्रि॒वृत् (११)

य॒ज्ञमु॒खमे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयति॒ व्यो॑म सप्तद॒श इति॑ दक्षिण॒तोऽन्नं॒ वै व्यो॑मान्नꣳ सप्तद॒शोऽन्न॑मे॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॑णे॒नान्न॑मद्यते ध॒रुण॑ एकवि॒ꣳश इति॑ प॒श्चात्प्र॑ति॒ष्ठा वा ए॑कवि॒ꣳशः प्रति॑ष्ठित्यै भा॒न्तः प॑ञ्चद॒श इत्यु॑त्तर॒त ओजो॒ वै भा॒न्त ओजः॑ पञ्चद॒श ओज॑ ए॒वोत्त॑र॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॑दुत्तरतोभिप्रया॒यी ज॑यति॒ प्रतू॑र्तिरष्टाद॒श इति॑ पु॒रस्ता॑त् (१२)

उप॑ दधाति॒ द्वौ त्रि॒वृता॑वभिपू॒र्वं य॑ज्ञमु॒खे वि या॑तयत्यभिव॒र्तः स॑वि॒ꣳश इति॑ दक्षिण॒तोऽन्नं॒ वा अ॑भिव॒र्तोऽन्नꣳ सवि॒ꣳशोऽन्न॑मे॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॑णे॒नान्न॑मद्यते॒ वर्चो॑ द्वावि॒ꣳश इति॑ प॒श्चाद्यद्वि॒ꣳश॒तिर्द्वे तेन॑ वि॒राजौ॒ यद्वे प्र॑ति॒ष्ठा तेन॑ वि॒राजो॑रे॒वाभि॑पू॒र्वम॒न्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठति॒ तपो॑ नवद॒श इत्यु॑त्तर॒तस्तस्मा॑थ्स॒व्यः (१३)

हस्त॑योस्तप॒स्वित॑रो॒ योनि॑श्चतुर्वि॒ꣳश इति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ चतु॑र्विꣳशत्यक्षरा गाय॒त्री गा॑य॒त्री य॑ज्ञमु॒खं य॑ज्ञमु॒खमे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयति॒ गर्भाः॑ पञ्चवि॒ꣳश इति॑ दक्षिण॒तोऽन्नं॒ वै गर्भा॒ अन्न॑ पञ्चवि॒ꣳशोऽन्न॑मे॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॑णे॒नान्न॑मद्यत॒ ओज॑स्त्रिण॒व इति॑ प॒श्चादि॒मे वै लो॒कास्त्रि॑ण॒व ए॒ष्वे॑व लो॒केषु॒ प्रति॑ तिष्ठति स॒म्भर॑णस्त्रयोवि॒ꣳश इति॑ (१४)

उ॒त्त॒र॒तस्तस्मा॑थ्स॒व्यो हस्त॑योः सम्भा॒र्य॑तरः॒ क्रतु॑रेकत्रि॒ꣳश इति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ वाग्वै क्रतु॑र्यज्ञमु॒खं वाग्य॑ज्ञमु॒खमे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयति ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टपं॑ चतुस्त्रि॒ꣳश इति॑ दक्षिण॒तो॑ऽसौ वा आ॑दि॒त्यो ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टपं॑ ब्रह्मवर्च॒समे॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॒णोऽर्धो॑ ब्रह्मवर्च॒सित॑रः प्रति॒ष्ठा त्र॑यस्त्रि॒ꣳश इति॑ प॒श्चात्प्रति॑ष्ठित्यै॒ नाकः॑ षट्त्रि॒ꣳश इत्यु॑त्तर॒तः सु॑व॒र्गो वै लो॒को नाकः॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै॥ (१५)

वै त्रि॒वृदिति॑ पु॒रस्ता॑थ्स॒व्यस्त्र॑योवि॒ꣳश इति॑ सुव॒र्गो वै पञ्च॑ च॥ [३]

अ॒ग्नेर्भा॒गो॑ऽसीति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति यज्ञमु॒खं वा अ॒ग्निर्य॑ज्ञमु॒खं दी॒क्षा य॑ज्ञमु॒खं ब्रह्म॑ यज्ञमु॒खं

त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति नृचक्षसां भागोऽसीति दक्षिणतः शुंश्रुवा२सो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रꣳ स्पृतꣳ संसदशः स्तोम इत्याहान्नं वै जनित्रम्॥ (१६)

अन्नꣳ सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविꣳशः स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविꣳशः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य भागोऽसीत्युत्तरत ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः क्षत्रमोजः पञ्चदशः (१७)

ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति वसूनां भागोऽसीति पुरस्तादुपं दधाति यज्ञमुखं वै वसवो यज्ञमुखꣳ रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विꣳशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयत्यादित्यानां भागोऽसीति दक्षिणतोऽन्नं वा आदित्या अन्नं मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नं पञ्चविꣳशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यतेऽदितेर्भागः (१८)

असीति पश्चात्प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा त्रिणवः प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै देवः सविता ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मं चतुष्टोमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवती भवति प्रसूत्यै तस्माद्ब्राह्मणानामुदीची सनिः प्रसूता धर्त्रश्चतुष्टोम इति पुरस्तादुपं दधाति यज्ञमुखं वै धर्त्रः (१९)

यज्ञमुखं चतुष्टोमो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति यावानां भागोऽसीति दक्षिणतो मासा वै यावा अर्धमासा अयावास्तस्माद्दक्षिणावृतो मासा अन्नं वै यावा अन्नं प्रजा अन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत ऋभूणां भागोऽसीति पश्चात् प्रतिष्ठित्यै विवर्तोऽष्टाचत्वारिꣳश इत्युत्तरतोऽनयोर्लोकयोः सवीर्यत्वाय तस्मादिमौ लोकौ समावर्द्धीर्यौ (२०)

यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव भवत्यास्य मुख्यो जायते यस्यान्नवतीर्दक्षिणतोऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत ओजस्व्येव भवत्यास्यौजस्वी जायतेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छस्त्रं यदेषा विधा (२१)

विधीयतेऽर्क एव तदर्क्यमनु वि धीयतेऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ चैनामेवं वेद सृष्टीरुपं दधाति यथासृष्टमेवाव रुन्धे न वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत ततो वा इदं व्यौच्छद्यस्यैता उपधीयन्ते व्येवास्मां उच्छत्यथो तमं एवापं हते॥ (२२)

वै जनित्रं पञ्चदशोऽदितेर्भागो वै धर्त्रः समावर्द्धीर्यौ विधा ततो वा इदं चतुर्दश च॥ [४]

अग्ने जातान्प्र णुदा नः सपत्नानितिं पुरस्तादुपं दधाति जातानेव भ्रातृव्यान्प्र णुदते सहसा जातानितिं पश्चाज्जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते चतुश्चत्वारिꣳशः स्तोम इतिं दक्षिणतो ब्रह्मवर्चसं वै चतुश्चत्वारिꣳशो ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः षोडशः स्तोम इत्युत्तरत ओजो वै षोडश ओजं एवोत्तरतो धत्ते तस्मात् (२३)

उत्तरतोभिप्रयायी जयति वज्रो वै चतुश्चत्वारिꣳशो वज्रः षोडशो यदेते इष्टके उपदधाति जाताꣳश्चैव जनिष्यमाणाꣳश्च भ्रातृव्यान्प्रणुद्य वज्रमनु प्र हरति स्तृत्यै पुरीषवतीं मध्य उप दधाति पुरीषं वै मध्यमात्मनः

सात्मा॑नमे॒वाग्निं चि॑नुते॒ सात्मा॒मुष्मि॑ँल्लो॒के भ॑वति॒ य ए॒वं वेदै॒ता वा अ॑सप॒त्ना नामेष्ट॑का॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॑ (२४)

नास्य॑ स॒पत्नो॑ भवति प॒शुर्वा ए॒ष यद॒ग्निर्वि॒राज॑ उत्त॒मायां॒ चित्या॒मुप॑ दधाति वि॒राज॑मे॒वोत्त॒मां प॒शुषु॑ दधाति॒ तस्मा॑त्पशु॒मानु॑त्त॒मां वाचं॑ वदति॒ दश॑द॒शोप॑ दधाति सवीर्य॒त्वाया॑क्ष्ण॒योप॑ दधाति॒ तस्मा॑दक्ष्ण॒या प॒शवोऽङ्गा॑नि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यानि॒ वै छन्दा॑ꣳसि सुव॒र्ग्या॑ण्यास॒न्तैर्दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्तेनर्ष॑यः (२५)

अ॒श्रा॒म्य॒न्ते तपो॑ऽतप्यन्त॒ तानि॒ तप॑सापश्य॒न्तेभ्य॑ ए॒ता इष्ट॑का॒ निर॑मिम॒तेव॒श्छन्दो॒ वरि॑व॒श्छन्द॒ इति॒ ता उपा॑दधत॒ ताभि॒र्वै ते सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न् यदे॒ता इष्ट॑का उप॒दधा॑ति॒ यान्ये॒व छन्दा॑ꣳसि सुव॒र्ग्या॑णि॒ तैरे॒व यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति य॒ज्ञेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ताः स्तोम॑भागैरे॒वासृ॑जत॒ यत् (२६)

स्तोम॑भागा उप॒दधा॑ति प्र॒जा ए॒व तद्यज॑मानः सृजते॒ बृह॒स्पति॒र्वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ तेजः॒ सम॑भर॒द्यथ्स्तोम॑भागा॒ यथ्स्तोम॑भागा उप॒दधा॑ति॒ सते॑जसमे॒वाग्निं चि॑नुते॒ बृह॒स्पति॒र्वा ए॒तां य॒ज्ञस्य॑ प्रति॒ष्ठाम॑पश्य॒द्यथ्स्तोम॑भागा॒ यथ्स्तोम॑भागा उप॒दधा॑ति य॒ज्ञस्य॒ प्रति॑ष्ठित्यै स॒प्तस॒प्तोप॑ दधाति सवीर्य॒त्वाय॑ ति॒स्रो मध्ये॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥ (२७)

उ॒त्त॒र॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॑दुपधी॒यन्त॒ ऋष॑योऽसृजत॒ यत्रिच॑त्वारिꣳशच्च॥ [५]

र॒श्मिरित्ये॒वाऽऽदि॒त्यम॑सृजत॒ प्रेति॒रिति॒ धर्म॒मन्वि॑ति॒रिति॒ दिव॑ꣳ सं॒धिरित्य॒न्तरि॑क्षं प्रति॒धिरिति॑ पृथि॒वीं वि॑ष्ट॒म्भ इति॒ वृष्टिं॑ प्र॒वेत्यह॑रनु॒वेति॒ रात्रि॑मु॒शिगिति॒ वसू॑न्प्रके॒त इति॑ रु॒द्रान्थ्सु॑दी॒तिरित्या॑दि॒त्यानोज॒ इति॑ पि॒तॄꣳस्तन्तु॒रिति॑ प्र॒जाः पृ॑तना॒षाडिति॑ प॒शून्रे॒वदित्योष॑धीरभि॒जिद॑सि यु॒क्तग्रा॑वा (२८)

इन्द्रा॑य॒ त्वेन्द्र॑ जि॒न्वेत्ये॒व द॑क्षिण॒तो वज्रं॒ पर्यौ॑हद॒भिजि॑त्यै॒ ताः प्र॒जा अप॑प्राणा असृजत॒ तास्वधि॑पतिर॒सीत्ये॒व प्रा॒णम॑दधाद्य॒न्तेत्य॑पा॒नꣳ स॒ꣳसर्प॒ इति॒ चक्षु॑र्वयो॒धा इति॒ श्रोत्र॒न्ताः प्र॒जाः प्रा॑ण॒तीर॑पान॒तीः पश्य॑न्तीः शृण्व॒तीर्न मि॑थु॒नी अ॑भव॒न्तासु॑ त्रि॒वृद॒सीत्ये॒व मि॑थु॒नम॑दधा॒त्ताः प्र॒जा मि॑थु॒नी (२९)

भव॑न्तीर्न प्राजा॑यन्त॒ ताः सꣳरो॒हो॑ऽसि नीरो॒हो॑ऽसीत्ये॒व प्राज॑नय॒त्ताः प्र॒जाः प्रजा॑ता॒ न प्रत्य॑तिष्ठ॒न्ता व॑सु॒को॑ऽसि॒ वेष॑श्रिरसि॒ वस्य॑ष्टिर॒सीत्ये॒वैषु लो॒केषु॒ प्रत्य॑स्थापय॒द्यदाह॑ वसु॒को॑ऽसि॒ वेष॑श्रिरसि॒ वस्य॑ष्टिर॒सीति॑ प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता ए॒षु लो॒केषु॒ प्रति॑ष्ठापयति॒ सात्मा॒न्तरि॑क्षꣳ रोहति॒ सप्रा॑णो॒ऽमुष्मि॑ँल्लो॒के प्रति॑ तिष्ठ॒त्यव्य॑र्धुकः प्राणापा॒नाभ्यां॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॑॥ (३०)

यु॒क्तग्रा॑वा प्र॒जा मि॑थु॒न्य॑न्तरि॑क्षं॒ द्वाद॑श च॥ [६]

ना॒क॒सद्भि॒र्वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्तन्ना॑क॒सदां॑ नाकस॒त्त्वं यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑ति नाक॒सद्भि॑रे॒व तद्यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति सुव॒र्गो वै लो॒को नाको॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ नास्मा॒ अक॑ भवति यजमानायत॒नं वै ना॑क॒सदो॒ यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑त्या॒यत॑नमे॒व तद्यज॑मानः कुरुते पृ॒ष्ठानां॒ वा ए॒तत्तेजः॒ सम्भृ॑तं॒ यन्ना॑क॒सदो॒ यन्ना॑क॒सदः॑ (३१)

उ॒प॒दधा॑ति पृ॒ष्ठाना॑मे॒व तेजोऽव॑ रुन्धे पञ्च॒चोडा॒ उप॑ दधात्यफ्स॒रस॑ ए॒वैन॑मे॒ता भू॒ता अ॒मुष्मि॑ँल्लो॒क उप॑ शे॒रेऽथो॑ तनू॒पानी॑रे॒वैता यज॑मानस्य॒ यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॑द्ध्यायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्चति ता॒जगार्ति॒मार्च्छ॒त्युत्त॑रा नाक॒सद्भ्य॒ उप॑ दधाति॒ यथा॑ जा॒यामा॒नीय॑ गृ॒हेषु॑ निषा॒दय॑ति ता॒दृगे॒व तत् (३२)

प॒श्चात्प्राची॑मुत्त॒मामुप॑ दधाति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्राची॒ पत्न्यन्वा॑स्ते स्वयमातृ॒ण्णां च॑ विक॒र्णीं चो॑त्त॒मे उप॑

दधाति प्राणो वै स्वयमातृण्णायुर्विक्रर्णी प्राणं चैवायुश्च प्राणानामुत्तमौ धत्ते तस्मात्प्राणश्चायुश्च प्राणानामुत्तमौ नान्यामुत्तरामिष्टकामुप दध्याद्यदन्यामुत्तरामिष्टकामुपदध्यात्पशूनाम् (३३)

च यजमानस्य च प्राणं चायुश्चापि दध्यात्तस्मान्नान्योत्तरेष्टकोपधेयाँ स्वयमातृण्णामुप दधात्यसौ वै स्वयमातृण्णामूमेवोप धत्तेऽश्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्याँ दधात्यथौ प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुभ्यमृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या एषा वै देवानां विक्राँन्तिर्यद्विक्रर्णी यद्विक्रर्णीमुपदधाति देवानामेव विक्राँन्तिमनु वि क्रमत उत्तरत उप दधाति तस्मादुत्तरतउपचारोऽग्निर्वायुमतीं भवति समिंद्धे॥ (३४)

सम्भृतं यन्नाकसदो यन्नाकसदस्तत्पशूनामेषां वै द्वाविꣳशतिश्च॥ [७]

छन्दाꣳस्युप दधाति पशवो वै छन्दाꣳसि पशूनेवावं रुन्धे छन्दाꣳसि वै देवानाँ वामं पशवो वाममेव पशूनव रुन्ध एताꣳ ह वै यज्ञसेनश्चैत्रियायणश्चितिं विदां चकार तया वै स पशूनवारुन्ध यदेतामुपदधाति पशूनेवावं रुन्धे गायत्रीः पुरस्तादुप दधाति तेजो वै गायत्री तेजं एव (३५)

मुखतो धत्ते मूर्धन्वतीर्भवन्ति मूर्धानमेवैनꣳ समानानाँ करोति त्रिष्टुभ उप दधातीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियमेव मध्यतो धत्ते जगतीरुप दधाति जागता वै पशवः पशूनेवावं रुन्धेऽनुष्टुभ उप दधाति प्राणा वा अनुष्टुप्प्राणानामुभ्यमृष्ट्यै बृहतीरुष्णिहाः पङ्क्तीरक्षरपङ्क्तीरिति विषुरूपाणि छन्दाꣳस्युप दधाति विषुरूपा वै पशवः पशवः (३६)

छन्दाꣳसि विषुरूपानेव पशूनव रुन्धे विषुरूपमस्य गृहे दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदातिच्छन्दसमुप दधात्यतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दाꣳसि सर्वैभिरेवैनं छन्दोभिश्चिनुते वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसमुपदधाति वर्ष्मैवैनꣳ समानानाँ करोति द्विपदा उप दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै॥ (३७)

तेजं एव पशवः पशवो यजमान एकंश्च॥ [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यथ्सयुजो नोपदध्याद्देवता अस्याग्निं वृञ्जीरन् यथ्सयुज उपदधात्यात्मनैवैनꣳ सयुजं चिनुते नाग्निना व्यृध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः सन्तत एवमेवैताभिरग्निः सन्ततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता अमूः कृत्तिका अभवन् यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव (३८)

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका उप दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका देवपुरा देवपुरा एव प्र विशति नार्तिमार्च्छत्यग्निं चिक्यानो विश्वज्योतिष उप दधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथौ प्राणानेवैता यजमानस्य दाधत्येता वै देवताः सुवर्ग्यास्ता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति॥ (३९)

सुवर्गमेव ता एव चत्वारिं च॥ [९]

वृष्टिसनीरुप दधाति वृष्टिमेवावं रुन्धे यदेकोपोपदध्यादेकमृतुं वरेषेदनुपरिहारꣳ सादयति

तस्माथ्सर्वान्नृतून् वर्पति पुरोवातसनिरसीत्याहैतद्वै वृष्ट्यै रूपꣳ रूपेणैव वृष्टिमव रुन्धे संयानीभिर्वै देवा इमाँल्लोकान्थ्समयुस्तथ्संयानीनाꣳ संयानित्वं यथ्संयानीरुपदधाति यथाफ्सु नावा संयात्येवम् (४०)

एवैताभिर्यजमान इमाँल्लोकान्थ्सं याति प्लवो वा एषोऽग्नेर्यथ्संयानीर्यथ्संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्नय उप दधात्युत यस्यैतासूपहितास्वापोऽग्निꣳ हरन्त्यहुत एवास्याग्निरांदित्येष्टका उप दधात्यादित्या वा एतं भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलं भूत्यै सम्भूतिं न प्राप्नोत्यांदित्याः (४१)

एवैनं भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यांदित्यो रुचमा दत्ते योऽग्निं चित्वा न रोचते यदांदित्येष्टका उपदधात्यसावेवास्मिंन्नांदित्यो रुचं दधाति यथासौ देवानाꣳ रोचत एवमेवैष मनुष्याणाꣳ रोचते घृतेष्टका उप दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद् घृतं प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयति (४२)

अथो तेजसानुपरिहारꣳ सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत स यशसा व्यार्ध्यत स एता यशोदा अपश्यत्ता उपाधत ताभिर्वै स यशं आत्मन्नधत्त यद्यशोदा उपदधाति यशं एव ताभिर्यजमान आत्मन्धत्ते पश्चोप दधाति पाङ्क्तः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो दधाति॥ (४३)

एवं प्राप्नोत्यांदित्या अर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च॥ [१०]

देवासुराः संयत्ता आसन्कनीयाꣳसो देवा आसन्भूयाꣳसोऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन्ता उपादधत भूयस्कृदसीत्येव भूयाꣳसोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्वीरवस्कृदसीतीमामजयन्प्राच्यसीति प्राचीं दिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यमूमजयन्नन्तरिक्षसदंस्यन्तरिक्षे सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन् (४४)

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाँल्लोकाञ्जयति भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यफ्सुषदसि श्येनसदसीत्याहैतद्वा अग्ने रूपꣳ रूपेणैवाग्निमव रुन्धे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयामीत्याहमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत आयुष्यां उप दधात्यायुरेव (४५)

अस्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परꣳ हृन्नामेत्याहैतद्वा अग्नेः प्रियं धाम प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि सꣳ रभावहा इत्याह व्यैवैनं परिं धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येधयग्न इत्याहैष वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः पञ्चचितीकस्तस्मांदेवमाहर्तव्यां उप दधात्येतद्वा ऋतूनां प्रियं धाम यदृतव्यां ऋतूनामेव प्रियं धामाव रुन्धे सुमेक इत्याह संवथ्सरो वै सुमेकः संवथ्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति॥ (४६)

अभवन्नायुरेवर्तव्यां उप षड्विꣳशतिश्च॥ [११]

प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तदश्वोऽभवद्यदश्वयत्तदश्वस्याश्वत्वन्तद्वा अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेष वै प्रजापतिꣳ सर्वं करोति योऽश्वमेधेन यजते सर्व एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः सर्वस्य भेषजꣳ सर्वं वा एतेनं पाप्मानं देवा अंतरन्नपि वा एतेनं ब्रह्महत्यामंतरन्थ्सर्वं पाप्मानम् (४७)

तरति तरंति ब्रह्महत्यां योऽश्वमेधेन यजते य उ चैनमेवं वेदोत्तरं वै तत्प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तस्मादश्वंस्योत्तरतोऽर्व द्यन्ति दक्षिणतोऽन्येषां पशूनामैतसः कटो भवत्यफ्सुयोनिर्वा अश्वोऽफ्सुजो वैतसः स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति चतुष्टोमः स्तोमो भवति सरड्डु वा अश्वस्य सक्थ्यावृहत्तद्वैवाश्वंतुष्टोमेनैव प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमो भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय॥ (४८)

सर्वं पाप्मानमवृहद्वादश च॥ [१२]

[उथ्सन्नयज्ञ इन्द्राग्नी देवा वा अक्षणयास्तोमीया अग्नेर्भागौऽस्यग्ने जातान्रश्मिरिति नाकसद्भिश्छन्दाꣳसि सर्वाभ्यो वृष्टिसनीर्देवासुराः कनीयाꣳसः प्रजापतेरक्षि द्वादश॥१२॥ उथ्सन्नयज्ञो देवा वै यस्य मुख्यवतीर्नाकसद्भिरेवैताभिरष्टाचत्वारिꣳशत्॥४८॥ उथ्सन्नयज्ञः सर्वत्वाय॥]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

देवासुराः संयत्ता आसन्ते न व्यजयन्त स एता इन्द्रंस्तनूरपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स तनुवमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त ततो देवा अभवन्परासुरा यदिन्द्रतनूरुपदधाति तनुवमेव ताभिरिन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्तेऽथो सेन्द्रमेवाग्निꣳ सतंनुं चिनुते भवत्यात्मना पराँस्य भ्रातृव्यः (१)

भवति यज्ञो देवेभ्योऽपाक्रामत्तमवरुधं नाशक्नुवन्त एता यज्ञतनूरपश्यन्ता उपादधत ताभिर्वै ते यज्ञमवारुन्धत यद्यज्ञतनूरुपदधाति यज्ञमेव ताभिर्यजमानोऽवं रुन्धे त्रयंस्त्रिꣳशतमुप दधाति त्रयंस्त्रिꣳशद्वै देवता देवता एवावं रुन्धेऽथो सात्मानमेवाग्निꣳ सतंनुं चिनुते सात्मामुष्मिँल्लोके (२)

भवति य एवं वेद ज्योतिष्मतीरुप दधाति ज्योतिरेवास्मिन्दधात्येताभिर्वा अग्निश्चितो ज्वलति ताभिरेवैनꣳ समिन्द्ध उभयोरस्मै लोकयोर्ज्योतिर्भवति नक्षत्रेष्टका उप दधात्येतानि वै दिवो ज्योतीꣳषि तान्येवावं रुन्धे सुकृतां वा एतानि ज्योतीꣳषि यन्नक्षत्राणि तान्येवाप्नोत्यथो अनूकाशमेवैतानि (३)

ज्योतीꣳषि कुरुते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै यथ्सꣳस्पृष्टा उपदध्याद्वृष्ट्यै लोकमपि दध्यादवर्षुकः पर्जन्यः स्यादसꣳस्पृष्टा उप दधाति वृष्ट्या एव लोकं करोति वर्षुकः पर्जन्यो भवति पुरस्तादन्याः प्रतीचीरुप दधाति पश्चादन्याः प्राचीस्तस्मात्प्राचीनानि च प्रतीचीनानि च नक्षत्राण्या वर्तन्ते॥ (४)

भ्रातृव्यो लोक एवैतान्येकंचत्वारिꣳशच्च॥ [१]

ऋतव्यां उप दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै द्वंद्वमुप दधाति तस्माँद्वंद्वमृतवोऽधृंतेव वा एषा यन्मध्यमा चितिरन्तरिक्षमिव वा एषा द्वंद्वमन्यासु चितीषूप दधाति चतस्रो मध्ये धृत्या अन्तःश्लेषणं वा एताश्चितीनां यदेतव्यां यदेतव्यां उपदधाति चितीनां विधृत्या अवकामनूपं दधात्येषा वा अग्नेर्योनिः सयोनिम् (५)

एवाग्निं चिनुत उवाच ह विश्वामित्रोऽदिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता उपधीयान्ते य उ चैना एवं वेददितिं संवथ्सरो वा एतं प्रतिष्ठायै नुदते योऽग्निं चित्वा न प्रतितिष्ठति पञ्च पूर्वाश्चितयो भवन्त्यथ षष्ठीं चितिं चिनुते षड्वा ऋतवः संवथ्सर ऋतुष्वेव संवथ्सरे प्रतिं तिष्ठत्येता वै (६)

अधिपत्नीनामिष्टका यस्यैता उपधीयन्तेऽधिपतिरेव समानानाँ भवति यं द्विष्यात्तमुपदधाद्यायेदेताभ्य एवैनं देवताभ्य आ वृंश्चति ताजगार्तिमार्च्छत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो या यज्ञस्य निष्कृतिरासीत्तामृषिभ्यः प्रत्यौहन् तद्धिरंण्यमभवद्यद्धिरंण्यशल्कैः प्रोक्षति यज्ञस्य निष्कृत्या अथो भेषजमेवास्मै करोति (७)

अथो रूपेणैवैनꣳ समर्धयत्यथो हिरंण्यज्योतिषैव सुवर्गं लोकमेति साहस्रवता प्रोक्षति साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरात्मा इमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वित्याह धेनूरेवैनाः कुरुते ता एनं कामदुघा अमुत्रामुष्मिँल्लोक उप तिष्ठन्ते॥ (८)

सयोनिमेता वै करोत्येकान्नचत्वारिꣳशच्च॥ [२]

रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निः स ए॒तर्हि॑ जा॒तो यर्हि॒ सर्वं॑श्चि॒तः स यथा॑ व॒थ्सो जा॒तः स्तनं॑ प्रे॒फ्सत्ये॒वं वा ए॒ष ए॒तर्हि॑ भाग॒धेयं॒ प्रेफ्स॑ति॒ तस्मै॒ यदाहु॑तिं॒ न जु॑हु॒याद॑ध्व॒र्युं च॒ यज॑मानं च ध्यायेच्छतरु॒द्रीयं॑ जुहोति भाग॒धेये॑नै॒वैन॑ꣳ शमयति॒ नार्ति॒मार्च्छ॑त्यध्व॒र्युर्न यज॑मानो॒ यद्ग्रा॒म्याणां॑ पशू॒नाम् (९)

पय॑सा जुहु॒याद्ग्रा॒म्यान्प॒शूञ्छु॒चार्प॑ये॒द्यदा॑र॒ण्याना॑मार॒ण्याञ्ज॑र्तिलयवा॒ग्वा॑ वा जुहु॒याद्ग॑वीधुकयवा॒ग्वा॑ वा॒ न ग्रा॒म्यान्प॒शून् हि॒नस्ति॒ नार॒ण्यानथो॒ खल्वा॑हु॒रना॑हुति॒र्वै ज॒र्तिला॑ꣳश्च ग॒वीधु॑का॒श्चेत्य॑जक्षी॒रेण॑ जुहोत्याग्ने॒यी वा ए॒षा यद॒जाहु॑त्यै॒व जु॑होति॒ न ग्रा॒म्यान्प॒शून् हि॒नस्ति॒ नार॒ण्यानङ्गि॑रसः सुव॒र्गं लो॒कं यन्तः॑ (१०)

अ॒जायां॑ घ॒र्मं प्रासि॑ञ्च॒न्त्सा शोच॑न्ती प॒र्णं परा॑जिहीत॒ सो ३॒ऽर्को॑ऽभव॒त्तद॒र्कस्या॑र्क॒त्वम॑र्कप॒र्णेन॑ जुहोति सयोनि॒त्वायोद॒ङ्ङिष्ठ॑ञ्जुहोत्ये॒षा वै रु॒द्रस्य॒ दिख्स्वाया॑मे॒व दि॒शि रु॒द्रं नि॒रव॑दयते चर॒माया॒मिष्ट॑कायां जुहोत्यन्त॒त ए॒व रु॒द्रं नि॒रव॑दयते त्रेधाविभ॒क्तं जु॑होति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का इ॒मानेव लो॒कान्थ्स॒माव॑द्वीर्यान्करो॒तीय॒त्यग्रे॑ जुहोति (११)

अथेय॒त्यथेय॑ति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यः॑ शमयति ति॒स्र उत्त॑रा॒ आहु॑तीर्जुहोति॒ षट्थ्सम्प॑द्य॒न्ते षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॑ꣳ शमयति॒ यद॑नुपरि॒क्रामं॑ जुहु॒याद॑न्तरवचा॒रिण॑ꣳ रु॒द्रं कु॑र्या॒दथो॒ खल्वा॑हुः॒ कस्यां॒ वाह॑ दि॒शि रु॒द्रः कस्यां॒ वेत्य॑नुपरि॒क्राम॑मे॒व हो॑त॒व्य॑मप॑रिवर्गमे॒वैन॑ꣳ शमयति (१२)

ए॒ता वै दे॒वताः॑ सुव॒र्ग्या॑ या उ॑त्त॒मास्ता यज॑मानं वाचयति॒ ताभि॑रे॒वैन॑ꣳ सुव॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॒ यं द्वि॒ष्यात्तस्य॑ सञ्च॒रे प॑शू॒नां न्य॑स्ये॒द्यः प्र॑थ॒मः प॒शुर॑भि॒तिष्ठ॑ति॒ स आर्ति॒मार्च्छ॑ति॥ (१३)

प॒शू॒नां यन्तोऽग्रे॑ जुहो॒त्यप॑रिवर्गमे॒वैन॑ꣳ शमयति त्रि॒ꣳशच्च॑॥ [३]

अश्म॒न्नूर्ज॒मिति॒ परि॑ षिञ्चति मा॒र्जय॑त्ये॒वैन॒मथो॑ त॒र्पय॑त्ये॒व स ए॑नं तृ॒प्तोऽक्षु॑ध्य॒न्नशो॑चन्न॒मुष्मि॑ँल्लो॒क उप॑ तिष्ठते॒ तृप्य॑ति प्र॒जया॑ प॒शुभि॒र्य ए॒वं वेद॒ तां न॒ इष॒मूर्जं॑ धत्त मरुतः सꣳररा॒णा इत्या॒हान्नं॒ वा ऊर्गन्नं॑ म॒रुतोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒न्धेऽश्म॑ꣳस्ते॒ क्षुद॒मुं ते॒ शुक् (१४)

ऋ॒च्छ॒तु॒ यं द्वि॒ष्म इत्या॑ह॒ यमे॒व द्वेष्टि॒ तम॑स्य क्षु॒धा च॑ शु॒चा चा॑र्पयति॒ त्रिः प॑रिषि॒ञ्चन्पर्ये॑ति त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्तस्य॒ शुच॑ꣳ शमयति॒ त्रिः पुनः॒ पर्ये॑ति॒ षट्थ्सं प॑द्यन्ते॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑ꣳ शमयत्य॒पां वा ए॒तत्पुष्पं॒ यद्वे॑त॒सो॑ऽपाम् (१५)

शरोऽव॑का वेतसशा॒खया॒ चाव॑काभिश्च॒ वि क॑र्ष॒त्यापो॒ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑ꣳ शमयति॒ यो वा अ॒ग्निं चि॒तं प्र॑थ॒मः प॒शुर॑धि॒क्राम॑तीश्व॒रो वै तꣳ शु॒चा प्र॒दहो म॒ण्डूके॑न॒ वि क॑र्षत्ये॒ष वै प॑शू॒नाम॑नुपजीवनी॒यो न वा ए॒ष ग्रा॒म्येषु॑ प॒शुषु॑ हि॒तो नार॒ण्येषु॒ तमे॒व शु॒चार्प॑यत्यष्टा॒भिर्वि क॑र्षति (१६)

अ॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रो॑ऽग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्तस्य॒ शुच॑ꣳ शमयति पाव॒कव॑तीभि॒रन्नं॒ वै पा॑व॒कोऽन्ने॑नै॒वास्य॒ शुच॑ꣳ शमयति मृ॒त्युर्वा ए॒ष यद॒ग्निर्ब्रह्म॑ण ए॒तद्रू॒पं यत्कृ॑ष्णाजि॒नं कार्ष्णी॑ उपा॒नहा॒वुप॑ मुञ्चते॒ ब्रह्म॑णै॒व मृ॒त्योर॒न्तर्ध॑त्ते॒ऽन्तर्मृ॒त्योर्ध॑त्ते॒ऽन्तर॒न्नाद्या॒दित्या॑हुर॒न्यामु॑पमु॒ञ्चते॒ऽन्यां नान्तः (१७)

ए॒व मृ॒त्योर्ध॒त्तेऽवा॒न्नाद्य॑ꣳ रुन्धे॒ नम॑स्ते॒ हर॑से शो॒चिष॒ इत्या॑ह नम॒स्कृत्य॒ हि वसी॑याꣳसमुप॒चर॑न्त्य॒न्यं

ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तय॒ इत्या॑ह॒ यमे॒व द्वेष्टि॒ तम॑स्य शु॒चार्प॑यति पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॒वेत्या॒हान्नं॒ वै पा॑व॒कोऽन्न॑मे॒वाव॑ रुन्धे॒ द्वाभ्या॒मधि॑ क्रामति॒ प्रति॑ष्ठित्या अप॒स्य॑वतीभ्या॒ꣳ शान्त्यै॑॥ (१८)

शुग्वे॑त॒सो॑ऽपाम॑ष्टा॒भिर्विक॑र्षति॒ नान्तरेका॒न्नप॑ञ्चा॒शच्च॑॥ [४]

नृ॒षदे॒ वडिति॒ व्याघा॑रयति प॒ङ्क्त्याहु॑त्या यज्ञमु॒खमा र॑भतेऽक्ष्ण॒या व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑दक्ष्ण॒या प॒शवोऽङ्गा॑नि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यद्व॑षट्कु॒र्याद्या॒तया॑मास्य वषट्का॒रः स्या॒द्यन्न व॑षट्कु॒र्याद्रक्षा॑ꣳसि य॒ज्ञꣳ ह॑न्यु॒र्वडित्या॑ह प॒रोक्ष॑मे॒व वष॑ट्करोति॒ नास्य॑ या॒तया॑मा वषट्का॒रो भव॑ति॒ न य॒ज्ञꣳ रक्षा॑ꣳसि घ्नन्ति हु॒तादो॒ वा अ॒न्ये दे॒वाः (१९)

अ॒हु॒तादो॒ऽन्ये तान॑ग्नि॒चिदे॒वोभया॑न्प्रीणाति॒ ये दे॒वा दे॒वाना॒मिति॑ द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणावो॑क्षति हु॒तादश्चै॒व दे॒वान॑हु॒तादश्च॒ यज॑मानः प्रीणाति॒ ते यज॑मानं प्रीणन्ति द॒ध्नैव हु॒तादः॑ प्री॒णाति॒ मधु॑षाहु॒तादो॑ ग्रा॒म्यं वा ए॒तदन्नं॒ यद्ध्या॑र॒ण्यं मधु॒ यद्द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणा॒वोक्ष॑त्यु॒भय॒स्याव॑रुद्ध्यै ग्रुमु॒ष्टिनावो॑क्षति प्राजाप॒त्यः (२०)

वै ग्रु॑मु॒ष्टिः स॑योनि॒त्वाय॒ द्वाभ्यां॒ प्रति॑ष्ठित्या अनुपरि॒चार॒मवो॑क्ष॒त्यप॑रिवर्गमे॒वैना॑न्प्रीणाति॒ वि वा ए॒ष प्रा॒णैः प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्ऋध्यते॒ यो॑ऽग्निं चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑ति प्राण॒दा अ॑पान॒दा इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वाऽऽत्मन्ध॑त्ते॒ वर्चो॒दा व॑रिवो॒दा इत्या॑ह प्र॒जा वै वर्चः॑ प॒शवो॒ वरि॑वः प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्त॒ इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्तं वृ॒त्रः (२१)

ह॒तः षो॑ड॒शभि॑र्भो॒गैर॑सिना॒थ्स ए॒ताम॒ग्नयेऽनी॑कवत॒ आहु॑तिमपश्य॒त्ताम॑जुहो॒त्तस्या॒ग्निरनी॑कवा॒न्थ्स्वेन॑ भाग॒धेये॑न प्री॒तः षो॑डश॒धा वृ॒त्रस्य॑ भो॒गानप्य॑दहद्वैश्वकर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॒ निर॑मुच्यत॒ यद॒ग्नयेऽनी॑कवत॒ आहु॑तिं जु॒होत्य॒ग्निरे॒वास्यानी॑कवा॒न्थ्स्वेन॑ भाग॒धेये॑न प्री॒तः पा॒प्मान॒मपि॑ दहति वैश्वकर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॒ निर्मु॑च्यते॒ यं का॒मये॑त चि॒रं पा॒प्मनः॑ (२२)

निर्मु॑च्येतेत्येकै॑कं॒ तस्य॑ जुहुयाच्चि॒रमे॒व पा॒प्मनो॒ निर्मु॑च्यते॒ यं का॒मये॑त ता॒जक्पा॒प्मनो॒ निर्मु॑च्येतेति॒ सर्वा॑णि॒ तस्या॑नु॒द्रुत्य॑ जुहुयात्ता॒जगे॒व पा॒प्मनो॒ निर्मु॑च्यतेऽथो॒ खलु॒ नानै॒व सू॒क्ताभ्यां॑ जुहोति॒ नानै॒व सू॒क्तयो॑र्वी॒र्यं॑ दधा॒त्यथो॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥ (२३)

दे॒वाः प्रा॑जाप॒त्यो वृ॒त्रश्चि॒रं पा॒प्मन॑श्चत्वारि॒ꣳशच्च॑॥ [५]

उदे॑नमुत्त॒रां न॒येति॑ स॒मिध॒ आ द॑धाति॒ यथा॒ जनं॑ य॒तेऽव॒सं क॒रोति॑ ता॒दृगे॒व तत्ति॒स्र आ द॑धाति त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्तस्मै॑ भाग॒धेयं॑ करो॒त्यौदु॑म्बरीर्भव॒न्त्यूर्ग्वा उ॑दु॒म्बर॒ ऊर्ज॑मे॒वास्मा॒ अपि॑ दधा॒त्युदु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वा इत्या॑ह प्रा॒णा वै विश्वे॑ दे॒वाः प्रा॒णैः (२४)

ए॒वैन॒मुद्य॑च्छ॒तेऽग्ने॒ भर॑न्तु॒ चित्ति॑भि॒रित्या॑ह॒ यस्मा॑ ए॒वैनं॑ चि॒त्तायो॒द्यच्छ॑ते॒ तेनै॒वैन॒ꣳ सम॑र्धयति॒ पञ्च॒ दिशो॒ दैवी॑र्य॒ज्ञम॑वन्तु दे॒वीरित्या॑ह॒ दिशो॒ ह्ये॑षोऽनु॑ प्र॒च्यव॒तेऽपाम॑तिं दु॒र्मतिं॑ बाध॑माना॒ इत्या॑ह॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै रा॒यस्पोषे॑ य॒ज्ञप॑तिमा॒भज॑न्ती॒रित्या॑ह प॒शवो॒ वै रा॒यस्पोषः॑ (२५)

प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे ष॒ड्भिर्ह॑रति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॒ꣳ हरति॒ द्वे प॑रि॒गृह्य॑वती भवतो॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ सूर्य॑रश्मि॒र्हरि॑केशः पु॒रस्ता॒दित्या॑ह॒ प्रसू॑त्यै॒ ततः॑ पाव॒का आ॒शिषो॑ नो जुषन्ता॒मित्या॒हान्नं॒ वै पा॑व॒कोऽन्न॑मे॒वाव॑ रुन्धे देवासु॒राः संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा ए॒तदप्र॑तिरथमपश्य॒न्तेन॒ वै तेऽ॑प्र॒ति (२६)

असु॑रानजय॒न्तदप्र॑तिरथस्याप्रतिरथ॒त्वं यदप्र॑तिरथं द्वि॒तीयो॒ होता॒न्वाहा॑प्र॒त्यै॑व तेन॒ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्याञ्जय॒त्यथो॒ अन॑भिजितमे॒वाभि ज॑यति दश॒र्चं भ॑वति॒ दशा॑क्षरा वि॒राड्वि॒राजे॒मौ लो॒कौ विधृ॑ताव॒नयो॑र्लो॒कयो॒र्विधृ॑त्या॒ अथो॒ दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठ॒त्यस॑दिव॒ वा अ॒न्तरि॑क्षम॒न्तरि॑क्षमि॒वाग्नी॑ध्र॒माग्नी॑ध्रे (२७)

अश्मा॑नं॒ नि द॑धाति स॒त्त्वाय॒ द्वाभ्यां॒ प्रति॑ष्ठित्यै वि॒मान॑ ए॒ष दि॒वो मध्य॑ आस्त॒ इत्या॑ह॒ व्ये॑वैतया॑ मिमीते॒ मध्ये॑ दि॒वो निहि॑तः पृश्नि॒रश्मेत्या॒हान्नं॒ वै पृश्न्य॒न्नमे॒वाव॑ रुन्धे चत॒सृभि॒रा पुच्छा॑देति च॒त्वारि॒ छन्दा॑ꣳसि॒ छन्दो॑भिरे॒वेन्द्रं॒ विश्वा॑ अवीवृध॒न्नित्या॑ह॒ वृद्धि॑मे॒वोपाव॑र्तते॒ वाजा॑ना॒ꣳ सत्प॑तिं॒ पतिम्॑ (२८)

इत्या॒हान्नं॒ वै वाजोऽन्न॑मे॒वाव॑ रुन्धे सुम्न॒हूर्य॒ज्ञो दे॒वाꣳ आ च॑ वक्ष॒दित्या॑ह प्र॒जा वै प॒शवः॑ सु॒म्नं प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्ते॒ यक्ष॑द॒ग्निर्दे॒वो दे॒वाꣳ आ च॑ वक्ष॒दित्या॑ह स्व॒गाकृ॑त्यै॒ वाज॑स्य मा प्रस॒वेनो॑द्ग्रा॒भेणोद॑ग्रभी॒दित्या॑हा॒सौ वा आ॑दि॒त्य उ॒द्यन्नु॑द्ग्रा॒भ ए॒ष नि॒म्रोच॑न्निग्रा॒भो ब्रह्म॑णै॒वात्मान॑मुद्गृ॒ह्णाति॒ ब्रह्म॑णा॒ भ्रातृ॑व्यं॒ नि गृ॑ह्णाति॥ (२९)

प्रा॒णैः पोषो॑ऽप्र॒त्याग्नी॑ध्रे॒ पति॑मे॒ष दश॑ च॥ [६]

प्राची॒मनु॑ प्र॒दिशं॒ प्रेहि॑ वि॒द्वानित्या॑ह देवलो॒कमे॒वैतयो॒पाव॑र्तते॒ क्रम॑ध्वम॒ग्निना॒ नाक॒मित्या॑हे॒माने॒वैतया॑ लो॒कान्क्र॑मते पृथि॒व्या अ॒हमुद॒न्तरि॑क्ष॒मारु॑ह॒मित्या॑हे॒माने॒वैतया॑ लो॒कान्थ्स॒मारो॑हति॒ सुव॒र्यन्तो॒ नापे॑क्षन्त॒ इत्या॑ह सुव॒र्गमे॒वैतया॑ लो॒कमे॒त्यग्ने॒ प्रेहि॑ (३०)

प्र॒थमो दे॑वय॒तामित्या॑हो॒भयो॑ष्वे॒वैतया॑ देवमनु॒ष्येषु॒ चक्षु॑र्दधाति प॒ञ्चभि॒रधि॑ क्रामति॒ पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्तेन॑ स॒ह सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ नक्तो॒षासेति॑ पुरोनुवा॒क्या॑मन्वा॑ह॒ प्रत्त्या॒ अग्ने॑ सहस्रा॒क्षेत्या॑ह साह॒स्रः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॒ तस्मै॑ ते विधेम॒ वाजा॑य॒ स्वाहेत्या॒हान्नं॒ वै वाजोऽन्न॑मे॒वाव॑ (३१)

रु॒न्धे॒ द॒ध्नः पू॒र्णामौदु॑म्बरीꣳ स्वयमातृ॒ण्णायां॑ जुहो॒त्यूर्ग्वै दध्यूर्गु॑दु॒म्बरो॒ऽसौ स्व॑यमातृ॒ण्णामुष्या॑मे॒वोर्जं॑ दधाति॒ तस्मा॑द॒मुतो॒ऽर्वाची॒मूर्ज॒मुप॑ जीवामस्ति॒सृभिः॑ सादयति त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्तं प्र॑ति॒ष्ठां ग॑मयति॒ प्रेद्धो॑ अग्ने दीदिहि पु॒रो न॒ इत्यौदु॒म्बरी॒मा द॑धात्ये॒षा वै सू॒र्मी कर्ण॑कावत्ये॒तया॑ ह स्म (३२)

वै दे॒वा असु॑राणाꣳ शतत॒रू॒हाꣳस्तृꣳहन्ति॒ यदे॒तया॑ स॒मिध॑मा॒दधा॑ति॒ वज्र॑मे॒वैतच्छ॑त॒घ्नीं यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्याय॒ प्र ह॑रति॒ स्तृत्या॒ अछ॑म्बट्कारं वि॒धेम॑ ते पर॒मे जन्म॑न्नग्न॒ इति॒ वैक॑ङ्कती॒मा द॑धाति॒ भा ए॒वाव॑ रुन्धे॒ ताꣳ स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यस्य चि॒त्रामिति॑ शमी॒मयी॒ꣳ शान्त्या॑ अ॒ग्निर्वा॑ ह॒ वा अ॑ग्नि॒चित॑ दु॒हे॑ऽग्नि॒चिद्वा॒ग्निं दु॑हे॒ ताम् (३३)

स॒वि॒तुर्वरे॑ण्यस्य चि॒त्रामित्या॑है॒ष वा अ॒ग्नेर्दोह॒स्तम॑स्य॒ कण्व॑ ए॒व श्रा॑य॒सो॑ऽवे॒त्तेन॑ ह स्मैन॒ꣳ स दु॑हे॒ यदे॒तया॑ स॒मिध॑मा॒दधा॑त्यग्नि॒चिदे॒व तद॒ग्निं दु॑हे स॒प्त ते॑ अग्ने स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वा इत्या॑ह स॒प्तैवास्य॒ साप्ता॑नि प्रीणाति पू॒र्णया॑ जुहोति पू॒र्ण इ॑व॒ हि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑तेः (३४)

आप्त्यै॒ न्यू॑नया जुहोति॒ न्यू॑ना॒द्धि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा असृ॑जत प्र॒जाना॒ꣳ सृष्ट्या॑ अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॒ निला॑यत॒ स दिशोऽनु॒ प्रावि॑श॒ज्जुह्व॒न्मन॑सा॒ दिशो॑ ध्यायेद्दि॒ग्भ्य ए॒वैन॒मव॑ रुन्धे द॒ध्ना पु॒रस्ता॑ज्जुहो॒त्याज्ये॑नो॒परि॑ष्टा॒त्तेज॑श्चै॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं च॑ स॒मीची॑ दधाति॒ द्वाद॑शकपालो वैश्वान॒रो भ॑वति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ संवथ्स॒रः सं॑वथ्स॒रो॑ऽग्निर्वै॑श्वान॒रः सा॒क्षात् (३५)

एव वैश्वानरमव रुन्धे यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः सा यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै राष्ट्रं वै वैश्वानरो विण्मरुतो वैश्वानरꣳ हुत्वा मारुताञ्जुहोति राष्ट्र एव विशमनु बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्या श्रावयत्युपाꣳशु मारुताञ्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं विशमतिं वदति मारुता भवन्ति मरुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव रुन्धे सप्त भवन्ति सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव रुन्धे गणेन गणमनुद्रुत्य जुहोति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति॥ (३६)

अग्ने प्रेह्यव स्म दहे तां प्रजापतेः साक्षान्मनुष्यविशमेकविꣳशतिश्च॥ [७]

वसोर्धारां जुहोति वसोर्मे धारासदिति वा एषा हूयते घृतस्य वा एनमेषा धारामुष्मिंल्लोके पिन्वमानोप तिष्ठत आज्येन जुहोति तेजो वा आज्यं तेजो वसोर्धारा तेजसैवास्मै तेजोऽव रुन्धेऽथो कामा वै वसोर्धारा कामानेवाव रुन्धे यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यं वि (३७)

छिन्द्यामिति विग्राहं तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं विच्छिनत्ति यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यꣳ सं तनुयामिति सन्तनां तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यꣳ सं तनोति द्वादश द्वादशानिं जुहोति द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरेणैवास्मा अन्नमव रुन्धेऽन्नं च मेऽक्षुच्च म इत्याहैतद्वै (३८)

अन्नस्य रूपꣳ रूपेणैवान्नमव रुन्धेऽग्निश्च म आपश्च म इत्याहैषा वा अन्नस्य योनिः सयौन्येवान्नमव रुन्धेऽर्धेन्द्राणिं जुहोति देवता एवाव रुन्धे यथ्सर्वेषामर्धमिन्द्रः प्रति तस्मादिन्द्रो देवतानां भूयिष्ठभाक्तम इन्द्रमुत्तरमाहेन्द्रियमेवास्मिंन्नुपरिष्टाद्दधाति यज्ञायुधानिं जुहोति यज्ञः (३९)

वै यंज्ञायुधानिं यज्ञमेवाव रुन्धेऽथो एतद्वै यज्ञस्य रूपꣳ रूपेणैव यज्ञमव रुन्धेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च म इत्याह स्वगाकृत्या अग्निश्च मे घर्मश्च म इत्याहैतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य रूपꣳ रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्ध ऋक्कं मे सामं च म इत्याह (४०)

एतद्वै छन्दसाꣳ रूपꣳ रूपेणैव छन्दाꣳस्यव रुन्धे गर्भाश्च मे वथ्साश्च म इत्याहैतद्वै पंशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैव पशूनव रुन्धे कल्पाञ्जुहोत्यक्लृप्तस्य क्लृप्त्यै युग्मदयुजे जुहोति मिथुनत्वायोत्तरावंती भवतोऽभिक्रान्त्या एकां च मे तिस्रश्च म इत्याह देवछन्दसं वा एकां च तिस्रश्च (४१)

मनुष्यछन्दसं चतस्रश्चाष्टौ चं देवछन्दसं चैव मंनुष्यछन्दसं चाव रुन्ध आ त्रयंस्त्रिꣳशतो जुहोति त्रयंस्त्रिꣳशद्वै देवता देवता एवाव रुन्ध आष्टाचत्वारिꣳशतो जुहोत्यष्टाचत्वारिꣳशदक्षरा जगंती जागंताः पशवो जगंत्यैवास्मै पशूनव रुन्धे वाजंश्च प्रसवश्चेतिं द्वादशं जुहोति द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सर एव प्रतिं तिष्ठति॥ (४२)

वि वै यज्ञः सामं च म इत्याह च तिस्रश्चैकान्नपंञ्चाशच्च॥ [८]

अग्निर्देवेभ्योऽपाक्रामद्भागधेयमिच्छमानस्तं देवा अब्रुवन्नुप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सोऽब्रवीद्वरं वृणे मह्यमेव वाजप्रसवीयं जुहवन्निति तस्मादग्नये वाजप्रसवीयं जुह्वति यद्वाजप्रसवीयं जुहोत्यग्निमेव तद्भागधेयेन समर्धयत्यथो अभिषेक एवास्य स चतुर्दशभिर्जुहोति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्त (४३)

आरण्या उभयीषामवरुद्ध्या अन्नस्यान्नस्य जुहोत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्ध्या औदुंम्बरेण स्रुवेण जुहोत्यूर्ग्वा

उदुम्बर ऊर्गन्नमूर्जैवास्मा ऊर्जमन्नमवं रुन्धेऽग्निर्वै देवानामभिषिक्तोऽग्निचिन्मनुष्याणान्तस्मादग्निचिद्वरपति न धावेदवरुद्धꣳ ह्यस्यान्नमन्नमिव खलु वै वरुपं यद्धावेदन्नाद्याद्धावेदुपावर्तेतान्नाद्यमेवाभि (४४)

उपावर्तते नक्तोषासेति कृष्णायै श्वेतवत्स्यायै पयसा जुहोत्यह्वैवास्मै रात्रिं प्र दापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै प्रत्ते कामन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतो जुहोति राष्ट्रमेवावं रुन्धे षड्भिर्जुहोति षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति भुवनस्य पत इति रथमुखे पञ्चाहुतीर्जुहोति वज्रो वै रथो वज्रेणैव दिशः (४५)

अभि जयत्यग्निचित१ꣳ ह वा अमुष्मिंल्लोके वातोऽभि पवते वातनामानि जुहोत्यन्येवैनमुष्मिंल्लोके वातः पवते त्रीणि जुहोति त्रय इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो वातमवं रुन्धे समुद्रोऽसि नभस्वानित्याहैतद्वै वातस्य रूप१ꣳ रूपेणैव वातमवं रुन्धेऽञ्जलिना जुहोति न ह्येतेषामन्यथाहुतिरवकल्पते॥ (४६)

ओषधयः समभि दिशोऽन्यथा द्वे च॥ [९]

सुवर्गाय वै लोकाय देवरथो युज्यते यत्राकूताय मनुष्यरथ एष खलु वै देवरथो यदग्निरग्निं युनज्मि शवसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैन१ꣳ स एनं युक्तः सुवर्गं लोकमभि वहति यथ्सर्वाभिः पञ्चभिर्युञ्ज्याद्युक्तौऽस्याग्निः प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनेऽभि मृशति त्रिवृत् (४७)

वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं युनक्ति यथानंसि युक्त आधीयत एवमेव तत्प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति प्रति स्तोमाः प्रत्युक्थानि यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे द्वाभ्यामभि मृशत्येतावान् वै यज्ञो यावानग्निष्टोमो भूमा त्वा अस्यात ऊर्ध्वः क्रियते यावानेव यज्ञस्तमन्तौऽन्वारोहति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या एकयाप्रस्तुतं भवत्यथं (४८)

अभि मृशत्युपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्यथो सन्तत्यै प्र वा एषौऽस्माल्लोकाच्च्यवते यौऽग्निं चिनुते न वा एतस्यानिष्टक आहुतिरवं कल्पते यां वा एषोऽनिष्टक आहुतिं जुहोति स्रवति वै सा ताꣳ स्रवन्तीं यज्ञोऽनु परा भवति यज्ञं यजमानो यत्पुनश्चितिं चिनुत आहुतीनां प्रतिष्ठित्यै प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति (४९)

न यज्ञः पराभवति न यजमानोऽष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रेणैवैनं छन्दसा चिनुते यदेकादश त्रैष्टुभेन यद्वादश जागतेन छन्दोभिरेवैनं चिनुते नपात्को वै नामैषौऽग्निर्यत्पुनश्चितिर्य एवं विद्वान्पुनश्चितिं चिनुत आ तृतीयात्पुरुषादन्नमत्ति यथा वै पुनराधेयं एवं पुनश्चितिर्यौऽग्न्याधेयेन न (५०)

ऋध्नोति स पुनराधेयमा धत्ते यौऽग्निं चित्वा नर्ध्नोति स पुनश्चितिं चिनुते यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्ध्या अथो खल्वाहुर्न चेतव्येति रुद्रो वा एष यदग्निर्यथा व्याघ्र१ꣳ सुप्तं बोधयति तादृगेव तदथो खल्वाहुश्चेतव्येति यथा वसीया१ꣳसं भागधेयेन बोधयति तादृगेव तन्मनुरग्निमचिनुत तेन नार्ध्नोथ्स एतां पुनश्चितिमपश्यत्तामचिनुत तया वै स आर्ध्नोद्यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्ध्यै॥ (५१)

त्रिवृदथ तिष्ठन्त्यग्न्याधेयेन नाचिनुत सप्तदश च॥ [१०]

छन्दश्चित चिन्वीत पशुकामः पशवो वै छन्दा१ꣳसि पशुमानेव भवति श्येनचित चिन्वीत सुवर्गकामः श्येनो वै वयसां पतिष्ठः श्येन एव भूत्वा सुवर्गं लोकं पतति कङ्कचित चिन्वीत यः कामयेत

शीर्ष्ण्वान्मुष्मिँल्लोके स्यामिति शीर्ष्ण्वानेवामुष्मिँल्लोके भवत्यलजाचितं चिन्वीत चतुःसीतं प्रतिष्ठाकामश्चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्न्र (५२)

एव भ्रातृव्यान्नुदत उभयतःप्रउगं चिन्वीत यः कामयेत प्र जाताञ्भ्रातृव्यान्नुदेय प्रतिजनिष्यमाणानिति प्रैव जाताञ्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति जनिष्यमाणात्रथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान् वज्रो वै रथो वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरति द्रोणचितं चिन्वीतान्नकामो द्रोणे वा अन्नम्प्रियते सयौन्येवान्नमव रुन्धे समूह्य चिन्वीत पशुकामः पशुमानेव भवति (५३)

परिचाय्यं चिन्वीत ग्रामकामो ग्राम्येव भवति श्मशानचितं चिन्वीत यः कामयेत पितृलोक ऋध्नुयामिति पितृलोक एवर्ध्नोति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेता९ स एता जमदग्निर्विहव्यां अपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृङ्क्त यद्विहव्यां उपदधातीन्द्रियमेव ताभिर्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते होतुर्धिष्णिय उप दधाति यजमानायतनं वै (५४)

होता स्व एवास्मा आयतन इन्द्रियं वीर्यमव रुन्धे द्वादशोप दधाति द्वादशाक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव रुन्धेऽष्टावष्टाव-न्येषु धिष्णियेषूप दधात्यष्टाशफाः पशवः पशूनेवाव रुन्धे षण्मौर्ज्जालीये षड्वा ऋतव ऋतवः खलु वै देवाः पितर ऋतूनेव देवान्पितॄन्प्रीणाति॥ (५)

प्र भवति यजमानायतनं वा अष्टाचत्वारि९शच्च॥ [११]

पवस्व वाजसातय इत्यनुष्टुक्प्रतिपद्भवति तिस्रोऽनुष्टुभश्चतस्रो गायत्रियो यत्तिस्रोऽनुष्टुभस्तस्मादश्वस्त्रिभिस्तिष्ठ९ स्तिष्ठति यच्चतस्रो गायत्रियस्तस्माथ्सर्वा९श्चतुरः पदः प्रतिदधत्पलायते परमा वा एषा छन्दसां यदनुष्टुक्परमश्चतुष्टोमः स्तोमानां परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां परमोऽश्वः पशूनां परमेणैवैनं परमतां गमयत्येकवि९शमहर्भवति (५६)

यस्मिन्नश्वं आलभ्यते द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे लोका असावादित्य एकवि९श एष प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव साक्षादेप्नोति शक्करयः पृष्ठं भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दोऽन्यैन्ये वा एते पशव आ लभ्यन्त उतेव ग्राम्या उतेवारण्या यच्छक्करयः पृष्ठं भवन्त्यश्वस्य सर्वत्वाय पार्थुरश्मं ब्रह्मसामं भवति रश्मिना वा अश्वः (५७)

यत ईश्वरो वा अश्वोऽयतोऽप्रतिष्ठितः परा परावतं गन्तोत्पार्थुरश्मं ब्रह्मसामं भवत्यश्वस्य यत्यै धृत्यै सङ्कृत्यच्छावाकसामं भवत्युथ्सन्नयज्ञो वा एष यदश्वमेधः कस्तद्वेदेत्याहुर्यदि सर्वो वा क्रियते न वा सर्व इति यथ्सङ्कृत्यच्छावाकसामं भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय पर्यास्या अनन्तरायाय सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तममहर्भवति सर्वस्यास्यै सर्वस्य जित्यै सर्वमेव तेनाऽऽप्नोति सर्वं जयति॥ (५८)

अहर्भवति वा अश्वोऽहर्भवति दश च॥ [१२]

[देवासुराः तेनर्तव्यां रुद्रोऽश्मन्नृषदे वडुदेनं प्राचीमिति वसोर्धारामग्निर्देवेभ्यः सुवर्गाय यत्राकूतायं छन्दश्चितं पवस्व द्वादश॥१२॥ देवासुरा अजायां वै ग्रुंमुष्टिः प्रथमो देवयतामेतद्वै छन्दसामृग्रोत्यष्टौ

पंञ्चाशचत्॥५८॥ दे॒वा॒सु॒राः सर्वं॑ जयति॥]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

यदेकेन सꣳस्थापयति यज्ञस्य सन्तत्या अविच्छेदायेन्द्राः पशवो ये मुष्करा यदेन्द्राः सन्तोऽग्निम्य आलभ्यन्ते देवताभ्यः समदं दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभो याज्यानुवाक्याः कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेया यत्त्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्ध्यै न देवताभ्यः समदं दधाति वायवे नियुत्वते तूपरमा लभते तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजस एष आ लभ्यते तस्माद्यद्रियꣳङ्गायुः (१)

वातिं तद्रियꣳङ्कृणोति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति यन्न नियुत्वते स्यादुन्माद्येद्यजमानो नियुत्वते भवति यजमानस्यानुमादाय वायुमती श्वेतवती याज्यानुवाक्ये भवतः सतेजस्त्वायं हिरण्यगर्भः समवर्तताग्र इत्याघारमाघारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः प्रजापतेरनुरूपत्वाय सर्वाणि वा एष रूपाणि पशूनां प्रत्या लभ्यते यच्छꣳश्रुणस्तत् (२)

पुरुषाणाꣳ रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्गवां यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानां वायुर्वै पशूनां प्रियं धाम यद्वायव्यो भवत्येतमेवैनमभि संजानानाः पशव उप तिष्ठन्ते वायव्यः कार्या(३)ः प्राजापत्या(३) इत्याहुर्यद्वायव्यं कुर्यात्प्रजापतेरियाद्यत्प्राजापत्यं कुर्याद्वायोः (३)

इयाद्यद्वायव्यः पशुर्भवति तेन वायोर्नैति यत्प्राजापत्यः पुरोडाशो भवति तेन प्राजापतेर्नैति यद्द्वादश-कपालस्तेन वैश्वानरान्नैत्याँग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति दीक्षिष्यमाणोऽग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं चा रभतेऽग्निरवमो देवतानां विष्णुः परमो यदाँग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति देवताः (४)

एवोभयतः परिगृह्य यजमानोऽवं रुन्धे पुरोडाशेन वै देवा अमुष्मिँल्लोक आँर्धुवं चरुणास्मिन् यः कामयेतामुष्मिँल्लोक ऋध्नुयामिति स पुरोडाशं कुर्वीतामुष्मिन्नेव लोक ऋध्नोति यदष्टाकपालस्तेनाँग्नेयो यत्त्रिकपालस्तेनं वैष्णवः समृद्ध्यै यः कामयेतास्मिँल्लोक ऋध्नुयामिति स चरुं कुर्वीतानग्नेर्घृतं विष्णोस्तण्डुलास्तस्माँत् (५)

चरुः कार्याँऽस्मिन्नेव लोक ऋध्नोत्यादित्यो भवतीयं वा अदितिरस्यामेव प्रतिं तिष्ठत्यथो अस्यामेवाधिं यज्ञं तनुते यो वै संवथ्सरमुख्यमभृत्वाग्निं चिनुते यथा सामि गर्भोऽवपद्यते तादृगेव तदार्तिमार्च्छँद्वैश्वानरं द्वादशकपालं पुरस्तान्निर्वपेथ्संवथ्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यथा संवथ्सरमास्वा (६)

काल आगते विजायत एवमेव संवथ्सरमास्वा काल आगतेऽग्निं चिनुते नार्तिमार्च्छत्येषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्यं तनुवमवं रुन्धे त्रीण्येतानिं हवीꣳषिं भवन्ति त्रयं इमे लोका एषां लोकानाꣳ रोहाय॥ (७)

यद्रियꣳङ्वायुर्यच्छꣳश्रुणस्तद्वायोर्निर्वपति देवतास्तस्मादास्वाष्टात्रिꣳशच्च॥ [१]

प्रजापतिः प्रजाः सृष्ट्वा प्रेणानु प्राविशत्ताभ्यः पुनः सम्भवितुं नाशक्नोत्सोऽब्रवीदृभ्रवदिथ्स यो मेतः पुनः सञ्चिनवदिति तं देवाः समचिन्वन्ततो वै त आँर्धुवन् यथ्समचिन्वन्तच्चित्यस्य चित्यत्वं य एवं विद्वानग्निं

चि॑नु॒त ऋ॒ध्नोत्ये॒व कस्मै॒ कम॒ग्निश्ची॑यत॒ इत्या॑हुरग्नि॒वान् (८)

अ॒सा॒नीति॒ वा अ॒ग्निश्ची॑यतेऽग्नि॒वाने॒व भ॑वति॒ कस्मै॒ कम॒ग्निश्ची॑यत॒ इत्या॑हुर्दे॒वा मा॑ वेद॒न्निति॒ वा अ॒ग्निश्ची॑यते वि॒दुरे॑नं दे॒वाः कस्मै॒ कम॒ग्निश्ची॑यत॒ इत्या॑हुर्गृ॒ह्य॑सा॒नीति॒ वा अ॒ग्निश्ची॑यते गृ॒ह्ये॑व भ॑वति॒ कस्मै॒ कम॒ग्निश्ची॑यत॒ इत्या॑हुः पशु॒मान॑सा॒नीति॒ वा अ॒ग्निः (९)

ची॒य॒ते॒ प॒शु॒माने॒व भ॑वति॒ कस्मै॒ कम॒ग्निश्ची॑यत॒ इत्या॑हुः स॒प्त मा॒ पुरु॑षा॒ उप॑ जीवा॒निति॒ वा अ॒ग्निश्ची॑यते॒ त्रयः॒ प्राञ्च॒स्त्रयः॑ प्र॒त्यं च॑ आ॒त्मा स॑प्त॒म ए॒ताव॑न्त ए॒वैन॑म॒मुष्मि॑ँल्लो॒क उप॑ जीवन्ति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑चिकीषत॒ तं पृ॑थि॒व्य॑ब्रवी॒न्न मय्य॒ग्निं चे॑ष्य॒सेति॑ मा धक्ष्यति॒ सा त्वा॑तिद॒ह्यमा॑ना॒ वि ध॑विष्ये (१०)

स पापी॑यान्भविष्य॒सीति॒ सो॑ऽब्रवी॒त्तथा॒ वा अ॒हं क॑रिष्यामि॒ यथा॑ त्वा॒ नाति॑ध॒क्ष्यतीति॒ स इ॒माम॒भ्य॑मृशत् प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॒देती॒मामे॒वेष्ट॑कां कृ॒त्वोपा॑ध॒त्तान॑तिदाहाय॒ यत्प्रत्य॒ग्निं चि॑न्वी॒त तद॒भि मृ॑शेत्प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द (११)

इती॒मामे॒वेष्ट॑कां कृ॒त्वोप॑ ध॒त्तेऽन॑तिदाहाय प्र॒जाप॑तिरकामयत॒ प्र जा॑ये॒येति॒ स ए॒तमुख्य॑मपश्य॒त्तꣳ सं॑वथ्स॒रम॑बिभ॒स्ततो॒ वै स प्राजा॑यत॒ तस्मा॑थ्संवथ्स॒रं भा॒र्यः॑ प्रैव जा॑यते॒ तं वस॑वोऽब्रुव॒न्प्र त्वम॑जनिष्ठा व॒यं प्र जा॑यामहा॒ इति॒ तं वसु॑भ्यः॒ प्राय॑च्छ॒त्तं त्रीण्यहा॑न्यबिभरु॒स्तेन॑ (१२)

त्रीणि॑ च श॒तान्यसृ॑जन्त॒ त्रय॑स्त्रिꣳशतं च॒ तस्मा॑त्त्र्य॒हं भा॒र्यः॑ प्रैव जा॑यते॒ तान्रु॒द्रा अ॑ब्रुव॒न्प्र यू॒यम॑जनिढ्वं व॒यं प्र जा॑यामहा॒ इति॒ तꣳ रु॒द्रेभ्यः॒ प्राय॑च्छ॒न्तꣳ षडहा॑न्यबिभरु॒स्तेन॒ त्रीणि॑ च श॒तान्यसृ॑जन्त॒ त्रय॑स्त्रिꣳशतं च॒ तस्मा॑त्षड॒हं भा॒र्यः॑ प्रैव जा॑यते॒ ताना॑दि॒त्या अ॑ब्रुव॒न्प्र यू॒यम॑जनिढ्वं व॒यं (१३)

प्र जा॑यामहा॒ इति॒ तमा॑दि॒त्येभ्यः॒ प्राय॑च्छ॒न्तं द्वाद॒शाहा॑न्यबिभरु॒स्तेन॒ त्रीणि॑ च श॒तान्यसृ॑जन्त॒ त्रय॑स्त्रिꣳशतं च॒ तस्मा॑द्द्वादशा॒हं भा॒र्यः॑ प्रैव जा॑यते॒ तेनै॒व ते स॒हस्र॑मसृजन्तो॒खाꣳ स॑हस्रत॒मीं य ए॒वमुख्य॑ꣳ साह॒स्रं वेद॒ प्र स॒हस्रं॑ प॒शूना॑प्नोति॥ (१४)

अ॒ग्नि॒वान्प॑शु॒मान॑सा॒नीति॒ वा अ॒ग्निर्ध॑विष्ये मृशेत्प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द॒ तेन॒ ताना॑दि॒त्या अ॑ब्रुव॒न्प्र यू॒यम॑जनिढ्वं व॒यञ्च॑त्वारि॒ꣳशच्च॑॥ [२]

यजु॑षा॒ वा ए॒षा क्रि॑यते॒ यजु॑षा पच्यते॒ यजु॑षा॒ वि मु॑च्यते॒ यदु॒खा सा वा ए॒षैतर्हि॑ या॒तया॑म्नी॒ सा न पुनः॑ प्र॒युज्येत्या॑हु॒रग्ने॑ यु॒क्ष्वा हि ये तव॑ यु॒क्ष्वा हि दे॑व॒हूत॑मा॒ꣳ इत्यु॒खाया॑ जुहोति॒ तेनै॒वैनां॒ पुनः॒ प्र यु॑ङ्क्ते॒ तेनाया॑तयाम्नी॒ यो वा अ॒ग्निं योग॒ आग॑ते यु॒नक्ति॑ यु॒ङ्क्ते यु॑ञ्जा॒नेष्वग्ने॑ (१५)

यु॒क्ष्वा हि ये तव॑ यु॒क्ष्वा हि दे॑व॒हूत॑मा॒ꣳ इत्या॑है॒ष वा अ॒ग्नेर्योग॒स्तेनै॒वैनं॑ युनक्ति यु॒ङ्क्ते यु॑ञ्जा॒नेषु॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति न्य॑ङ्ङ॒ग्निश्चे॑त॒व्या(३) उ॑त्ता॒ना(३) इति॒ वय॑सां॒ वा ए॒ष प्र॑ति॒मया॑ चीयते॒ यद॒ग्निर्यन्न्य॑ञ्चं चिनु॒यात्पृ॑ष्टि॒त ए॑न॒माहु॑तय ऋच्छेयु॒र्यदु॑त्ता॒नं न पति॑तुꣳ शक्नुया॒दसु॑वर्ग्यो॒ऽस्य स्यात्प्रा॒चीन॑मुत्ता॒नम् (१६)

पु॒रु॒ष॒शी॒र्ष॒मुप॑ दधाति मुख॒त ए॒वैन॒माहु॑तय ऋच्छन्ति॒ नोत्ता॒नं चि॑नुते सुव॒र्ग्यो॑ऽस्य भवति सौ॒र्या जु॑होति॒ चक्षु॑रे॒वास्मि॒न्प्रति॑ दधाति॒ द्विर्जु॑होति॒ द्वे हि चक्षु॑षी समा॒न्या जु॑होति समा॒नꣳ हि चक्षुः॒ समृ॑द्ध्यै देवासु॒राः

संयत्ता आसन्ते वामं वसु सं न्यदधत तद्देवा वाममृतावृञ्जत तद्वामममृतो वाममृत्त्वं यद्वाममृतमुपदधाति वाममेव तया वसु यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते हिरण्यमूर्ध्नी भवति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिर्वामं ज्योतिषैवास्य ज्योतिर्वामं वृङ्क्ते द्वियजुर्भवति प्रतिष्ठित्यै॥ (१७)

युञ्जानेष्वग्नेः प्राचीनमुत्तानं वाममृतश्चतुर्विꣳशतिश्च॥ [३]

आपो वरुणस्य पत्नय आसन्ता अग्निरभ्यध्यायत्ताः समभवत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्वितीयं परापतत्तदसावभवदियं वै विराडसौ स्वराड्यद्विराजावुपदधातीमे एवोप धत्ते यद्वा असौ रेतः सिञ्चति तदस्यां प्रति तिष्ठति तत्र जायते ता ओषधयः (१८)

वीरुधो भवन्ति ता अग्निरंत्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो भवति यो रेतस्वी स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे उप दध्यादिमे एवास्मै समीची रेतः सिञ्चतो यः सिक्तरेताः स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामन्यामुप दध्यादुत्तमायामन्याꣳ रेतं एवास्य सिक्तमाभ्यामुभयतः परिं गृह्णाति संवथ्सरं न कम् (१९)

चन प्रत्यवरोहेन्न हीमे कं चन प्रत्यवरोहतस्तदेनयोर्व्रतं यो वा अपशीर्षाणमग्निं चिनुते-ऽपशीर्षामुष्मिँल्लोके भवति यः सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिँल्लोके भवति चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः समुद्रस्य वयुनस्य पत्मञ्जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यꣳ हविरिति स्वयमातृण्णामुपधाय जुहोति (२०)

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते सशीर्षामुष्मिँल्लोके भवति य एवं वेद सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तस्य यदयथापूर्वं क्रियतेऽसुवर्ग्यमस्य तथ्सुवर्ग्यौऽग्निश्चितिमुपधायाभि मृशेच्चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वान्पृष्टेवं वीता वृजिना च मर्तान्त्राये च नः स्वपत्याय देव दिति च रास्वादितिमुरुष्येति यथापूर्वमेवैनामुपं धत्ते प्राञ्चमेनं चिनुते सुवर्ग्यौऽस्य भवति॥ (२१)

ओषधयः कञ्जुहोति स्वपत्यायाष्टादश च॥ [४]

विश्वकर्मा दिशां पतिः स नः पशूनांतु सौऽस्मान्पातु तस्मै नमः प्रजापती रुद्रो वरुणोऽग्निर्दिशां पतिः स नः पशूनांतु सौऽस्मान्पातु तस्मै नमं एता वै देवता एतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते यः पंशुशीर्षाण्युपदधाति हिरण्येष्टका उप दधात्येताभ्यं एव देवताभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवादिनः (२२)

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून्प्र दधाति शुचारण्यानंपर्यति किं तत उच्छिꣳषतीति यद्धिरण्येष्टका उपदधात्यमृतं वै हिरंण्यममृतेनैव ग्राम्येभ्यः पशुभ्यो भेषजं करोति नैनान् हिनस्ति प्राणो वै प्रथमा स्वंयमातृण्णा व्यानो द्वितीयापानस्तृतीयानु प्राण्यात्प्रथमाꣳ स्वंयमातृण्णामुपधायं प्राणेनैव प्राणꣳ समर्धयति व्यंन्यात् (२३)

द्वितीयामुपधायं व्यानेनैव व्यानꣳ समर्धयत्यपान्यात्तृतीयामुपधायापानेनैवापानꣳ समर्धयत्यथौ प्राणैरेवैनꣳ समिन्द्धे भूर्भुवः सुवरिति स्वयमातृण्णा उप दधातीमे वै लोकाः स्वंयमातृण्णा एताभिः खलु वै व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत यदेताभिर्व्याहृतीभिः स्वयमातृण्णा उपदधातीमानेव लोकानुपधायेषु (२४)

लोकेष्वधि प्र जायते प्राणायं व्यानायापानायं वाचे त्वा चक्षुषे त्वा तयां देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा

सौंदाग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमजिगाꣳसन्तेन पतितुं नाशक्नुवन्त एताश्चतस्रः स्वयमातृण्णा अपश्यन्ता दिक्षूपादधत तेन सर्वतश्चक्षुषा सुवर्गं लोकमायन्यचतस्रः स्वयमातृण्णा दिक्षूपदधाति सर्वतश्चक्षुषैव तदग्निना यजमानः सुवर्गं लोकमेति॥ (२५)

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्त्रीणि च॥ [५]

अग्न आ याहि वीतय इत्याहाह्वतैवैनमग्निं दूतं वृणीमह इत्याह हूत्वैवैनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिन्द्ध एवैनमग्निर्वृत्राणि जङ्घनदित्याह समिद्ध एवास्मिन्निन्द्रियं दधात्यग्नेः स्तोममन्मनामह इत्याह मनुत एवैनमेतानि वा अह्नाꣳ रूपाणि (२६)

अन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाह्नाꣳ रूपाणि रुन्धे ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माँथ्सत्याद्यातयाँग्नीरन्या इष्टका अयातयाग्नी लोकं पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बार्हस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी च हि देवानां बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवती भवत्यजामित्वायानुष्टुभानुं चरत्यात्मा वै लोकं पृणा प्राणोऽनुष्टुप्तस्माँत्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनुं चरति ता अस्य सूर्ददोहसः (२७)

इत्याह तस्मात्परुषिपरुषि रसः सोमꣳ श्रीणन्ति पृश्न्यय इत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवावं रुन्धेऽर्को वा अग्निरर्कोऽन्नमन्नमेवावं रुन्धे जन्म देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिव इत्याहेमानेवास्मै लोकां ज्योतिष्मतः करोति यो वा इष्टकानां प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेत्याहैषा वा इष्टकानां प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति॥ (२८)

रूपाणि सूर्ददोहसस्तया षोडश च॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्र एकादशिनी यदग्नावेकादशिनीँ मिनुयाद्वज्रेणैनꣳ सुवर्गाल्लोकादन्तर्दध्याद्यन्न मिनुयाथ्स्वरुभिः पशून्व्यर्धयेदेकयूपं मिनोति नैनं वज्रेण सुवर्गाल्लोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः पशून्व्यर्धयति वि वा एष इन्द्रियेण वीर्यणर्ध्यते योँऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्येन्द्रिया (२९)

ऋचाक्रमणं प्रतीष्टकामुप दध्यान्नेन्द्रियेण वीर्यण व्यृध्यते रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्याः प्रतीचीं तिरश्चीनूची ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते योँऽग्निं चिनुतेँऽग्निं चित्वा तिसृधन्वमयाचितं ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्य एव नमस्करोत्यथो ताभ्य एवात्मानं निष्क्रीणीते यत्ते रुद्र पुरः (३०)

धनुस्तद्वातो अनुं वातु ते तस्मै ते रुद्र संवथ्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्र दक्षिणा धनुस्तद्वातो अनुं वातु ते तस्मै ते रुद्र परिवथ्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुस्तद्वातो अनुं वातु ते तस्मै ते रुद्रेदावथ्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुस्तत् (३१)

वातो अनुं वातु ते तस्मै ते रुद्रेदुवथ्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्रोपरि धनुस्तद्वातो अनुं वातु ते तस्मै ते रुद्र वथ्सरेण नमस्करोमि रुद्रो वा एष यदग्निः स यथाँ व्याघ्रः क्रुद्धस्तिष्ठत्येवं वा एष एतर्हि सञ्चितमेतेरुपं तिष्ठते नमस्कारैरेवैनꣳ शमयति येँऽग्नयः (३२)

पुरीष्याँः प्रविष्टाः पृथिवीमनुं। तेषां त्वमंस्युत्तमः प्र णो जीवातवे सुव। आपं त्वाऽग्ने मनसापं

त्वाऽग्ने तपसापं त्वाग्ने दीक्षयापं त्वाग्न उपसद्भिरापं त्वाग्ने सुत्ययापं त्वाऽग्ने दक्षिणाभिरापं त्वाग्नेऽवभृथेनापं त्वाग्ने वशयापं त्वाग्ने स्वगाकारेणेत्याहैषा वा अग्नेरासिस्तयैवैनमाप्नोति॥ (३३)

ऐन्द्रिया पुर उत्तराद्धनुस्तदग्नयं आहाष्टौ च॥ [७]

गायत्रेण पुरस्तादुपं तिष्ठते प्राणमेवास्मिंन्दधाति बृहद्रथन्तराभ्यां पक्षावोजं एवास्मिंन्दधात्यृतुस्थायज्ञायज्ञियेन पुच्छंमृतुष्वेव प्रति तिष्ठति पृष्ठैरुपं तिष्ठते तेजो वै पृष्ठानि तेजं एवास्मिंन्दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत सोंऽस्माथ्सृष्टः परांडेत्तं वारवन्तीयेनावारयत तद्वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वꣳ श्यैतेनं श्येती अंकुरुत तच्छ्यैतस्य श्यैतत्वम् (३४)

यद्वारवन्तीयेनोपतिष्ठते वारयंत एवैनꣳ श्यैतेनं श्येती कुंरुते प्रजापतेरुहृदयेनापिपक्षं प्रत्युपं तिष्ठते प्रेमाणंमेवास्यं गच्छति प्राच्यां त्वा दिशा सांदयामि गायत्रेण छन्दंसाग्निनां देवतयाग्नेः शीर्ष्णाग्नेः शिर उपं दधामि दक्षिणया त्वा दिशा सांदयामि त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रेण देवतयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुपं दधामि प्रतीच्यां त्वा दिशा सांदयामि (३५)

जागतेन छन्दसा सवित्रा देवतयाग्नेः पुच्छेनाग्नेः पुच्छमुपं दधाम्युदीच्या त्वा दिशा सांदयाम्यानुष्टुभेन छन्दसा मित्रावरुणाभ्यां देवतयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुपं दधाम्यूर्ध्वयां त्वा दिशा सांदयामि पाङ्क्तेन छन्दसा बृहस्पतिना देवतयाग्नेः पृष्ठेनाग्नेः पृष्ठमुपं दधामि यो वा अपांत्मानमग्निं चिनुतेऽपांत्मामुष्मिंल्लोके भवति यः सात्मांनं चिनुते सात्मामुष्मिंल्लोके भवत्यात्मेष्टका उपं दधात्येष वा अग्नेरात्मा सात्मांनमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिंल्लोके भवति य एवं वेद॥ (३६)

श्यैतत्वं प्रतीच्यां त्वा दिशा सांदयामि यः सात्मांनश्चिनुते द्वाविꣳशतिश्च॥ [८]

अग्न उदधे या त इषुर्युवा नाम तया नो मृड तस्यांस्ते नमस्तस्यांस्त उप जीवन्तो भूयास्माग्ने दुध्र गह्य किꣳशिल वन्य या त इषुर्युवा नाम तया नो मृड तस्यांस्ते नमस्तस्यांस्त उप जीवन्तो भूयास्म पञ्च वा एतेंऽग्नयो यच्चितंय उदधिरेव नामं प्रथमो दुध्रः (३७)

द्वितीयो गह्यंस्तृतीयः किꣳशिलश्चतुर्थो वन्यः पञ्चमस्तेभ्यो यदाहुतीर्न जुंहुयादध्वर्युं च यजंमानं च प्र देहेयुर्यदेता आहुतीर्जुहोतिं भागधेयेनैवैनांञ्छमयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजंमानो वाङ्गं आसन्नसोः प्राणोंऽक्ष्योश्चक्षुः कर्णयोः श्रोत्रं बाहुवोर्बलंमूरुवोरोजोऽरिष्टा विश्वान्यङ्गानि तनूः (३८)

तनुवा मे सह नमस्ते अस्तु मा मां हिꣳसीरप वा एतस्मांत्प्राणाः क्रामन्ति योंऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामंति वाङ्गं आसन्नसोः प्राण इत्याह प्राणानेवाऽऽत्मन्धत्ते यो रुद्रो अग्नौ यो अप्स्सु य ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मैं रुद्राय नमो अस्त्वाहुंतिभागा वा अन्ये रुद्रा हविर्भागाः (३९)

अन्ये शंतरुद्रीयꣳ हुत्वा गांवीधुकं चरुमेतेन यजुंषा चरमायामिष्टंकायां नि दध्याद्वागधेयेंनैवैनꣳ शमयति तस्य त्वै शंतरुद्रीयꣳ हुतमित्याहुर्यस्यैतदग्नौ क्रियत इति वसंवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तांत्पान्तु पितरंस्त्वा यमराजानः पितृभिर्दक्षिणतः पांन्त्वादित्यास्त्वा विश्वैर्देवैः पश्चात्पांन्तु द्युतानस्त्वां मारुतो मरुद्भिरुत्तरतः पांतु (४०)

देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानोऽधस्तांच्चोपरिष्टाच्च पान्तु न वा एतेन पूतो न मेध्यो न प्रोक्षितो यदेनमतः प्राचीनं प्रोक्षति यथ्सञ्चितमाज्येन प्रोक्षति तेन पूतस्तेन मेध्यस्तेन प्रोक्षितः॥ (४१)

दुध्रस्तनूरूहविभागाः पातु द्वात्रिꣳशच्च॥ [९]

समीची नामासि प्राची दिक्तस्याँस्तेऽग्निरधिपतिरसितो रक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतान्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्योजस्विनी नामासि दक्षिणा दिक्तस्याँस्त इन्द्रोऽधिपतिः पृदाकुः प्राची नामासि प्रतीची दिक्तस्याँस्ते (४२)

सोमोऽधिपतिः स्वजोऽवस्थावा नामास्युदीची दिक्तस्याँस्ते वरुणोऽधिपतिस्तिरश्चराजिरधिपत्नी नामासि बृहती दिक्तस्याँस्ते बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो वशिनी नामासीयं दिक्तस्याँस्ते यमोऽधिपतिः कल्माषग्रीवो रक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतान्ते यं द्विष्मो यश्च (४३)

नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्येता वै देवता अग्निं चितꣳ रक्षन्ति ताभ्यो यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेयुर्यदेता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाँञ्छमयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो हेतयो नाम स्थ तेषाँ वः पुरो गृहा अग्निर्व इषवः सलिलो निलिम्पा नाम (४४)

स्थ तेषाँ वो दक्षिणा गृहाः पितरो व इषवः सगरो वज्रिणो नाम स्थ तेषाँ वः पश्चाद्गृहाः स्वप्नो व इषवो गह्वरोऽवस्थावानो नाम स्थ तेषाँ व उत्तराद्गृहा आपो व इषवः समुद्रोऽधिपतयो नाम स्थ तेषाँ व उपरि गृहा वर्षं व इषवोऽवस्वान्क्रव्या नाम स्थ पार्थिवास्तेषाँ व इह गृहाः (४५)

अन्न व इषवो निमिषो वातनामन्तेभ्यो वो नमस्ते नो मृडयत ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि हुतादो वा अन्ये देवा अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयाँन्प्रीणाति दध्ना मधुमिश्रेणैता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाँन्प्रीणात्यथो खल्वाहुरिष्टका वै देवा अहुताद इति (४६)

अनुपरिक्रामं जुहोत्यपरिवर्गमेवैनाँन्प्रीणातीमꣳ स्तनमूर्जस्वन्तं धयापां प्रप्यातमग्ने सरिरस्य मध्यौ। उथ्सं जुषस्व मधुमन्तमूर्व समुद्रियꣳ सदनमा विशस्व। यो वा अग्निं प्रयुज्य न विमुञ्चति यथाश्वो युक्तोऽविमुच्यमानः क्षुध्यंस्परा भवत्येवमस्याग्निः परां भवति तं परा भवन्तं यजमानोऽनु परां भवति सौऽग्निं चित्वा लूक्षः (४७)

भवतीमꣳ स्तनमूर्जस्वन्तं धयापामित्याज्यस्य पूर्णाꣳ स्रुचं जुहोत्येष वा अग्नेर्विमोको विमुच्यैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न सुधायꣳ ह वै वाजी सुहितो दधातीत्यग्निर्वाव वाजी तमेव तत्प्रीणाति स एनं प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति॥ (४८)

प्रतीची दिक्तस्याँस्ते द्विष्मो यश्च निलिम्पा नामेह गृहा इति लूक्षो वसीयान्भवति॥ [१०]

इन्द्राय राज्ञे सूकरो वरुणाय राज्ञे कृष्णो यमाय राज्ञ ऋश्य ऋषभाय राज्ञे गवयः शार्दूलाय राज्ञे गौरः पुरुषराजाय मर्कटः क्षिप्रश्येनस्य वर्तिका नीलगोः क्रिमिः सोमस्य राज्ञः कुलुङ्गः सिन्धोः शिꣳशुमारो

हि॒मव॑तो ह॒स्ती॥ (४९)

इन्द्रा॑या॒ष्टावि॑ꣳशतिः॥ [११]

मयुः॒ प्रा॑जापत्य ऊ॒लो हली॑क्ष्णो वृषद॒ꣳशस्ते धा॒तुः सर॑स्वत्यै॒ शारिः॑ श्ये॒ता पुं॑रुष॒वाख्सर॑स्वते॒ शुकः॑ श्ये॒तः पुं॑रुष॒वाग॑र॒ण्योऽजो न॑कु॒लः शका॒ ते पौ॒ष्णा वा॒चे क्रौञ्चः॥ (५०)

म॒युस्त्रयो॑विꣳशतिः॥ [१२]

अ॒पां नप्त्रे॑ ज॒षो ना॒क्रो मकरः॑ कु॒लीक॒यस्तेऽकू॑पारस्य वा॒चे पैङ्गरा॒जो भगा॑य कु॒षीत॑क आ॒ती वा॑ह॒सो दर्वि॑दा॒ ते वा॑य॒व्या॑ दि॒ग्भ्यश्च॑क्रवा॒कः॥ (५१)

अ॒पामेका॒न्नविꣳशतिः॥ [१३]

बला॑याजग॒र आ॒खुः सृ॑ज॒या श॒यण्ड॑क॒स्ते मै॒त्रा मृ॒त्यवे॑ऽसि॒तो म॒न्यवे॑ स्व॒जः कु॑म्भी॒नसः॑ पु॒ष्करसा॒दो लो॑हिता॒हिस्ते त्वा॒ष्ट्राः प्र॑ति॒श्रुत्का॑यै वाह॒सः॥ (५२)

[१४]

पु॒रु॒ष॒मृगश्चन्द्रम॑से गो॒धा काल॑का दार्वाघा॒टस्ते वन॒स्पती॑नामे॒ण्यह्ने॑ कृष्णो॒ रात्रि॑यै पि॒कः क्षिब्द्वा॒ नील॑शीर्ष्णी॒ तौ॑ऽर्य॒म्णे धा॒तुः क॑त्क॒टः॥ (५३)

[१५]

सौ॒री ब॒लाकश्यो॑ मयू॒रः श्ये॒नस्ते गन्ध॒र्वाणां॒ वर्सू॑नां कपिञ्ज॑लो रु॒द्राणां॑ तित्ति॒री रो॒हित्कु॑ण्डृ॒णाचीं॑ गो॒लत्ति॑का॒ ता अ॑प्स॒रसा॒मर॑ण्याय सृम॒रः॥ (५४)

[१६]

पू॒पतो वै॑श्वदेवः पि॒त्वो न्यङ्कुः॑ कश॒स्तेऽनु॑मत्या अन्यवा॒पोऽर्धमा॒सानां॑ मा॒सां क॒श्यपः॒ क्रयिः॑ कु॒टरुर्दात्यौ॒हस्ते सि॑नीवा॒ल्यै बृह॒स्पत॑ये शित्पु॒टः॥ (५)

[१७]

शका॑ भौ॒मी पा॒त्रः कशो॑ मान्थी॒लव॒स्ते पि॑तॄ॒णामृ॑तू॒नां जह॑का संवथ्स॒राय॒ लोपा॑ क॒पोत॒ उलू॑कः श॒शस्ते नैर्ऋ॑ताः कृ॑क॒वाकुः॑ सावि॒त्रः॥ (५६)

बला॑य पुरुषमृगः सौ॒री पृ॑ष॒तः शका॒ष्टादशा॒ष्टादशः॥ [१८]

रुरू॑ रौ॒द्रः कृ॑कला॒सः श॒कुनिः॒ पिप्प॑का॒ ते श॑र॒व्या॑यै हरि॒णो मा॑रु॒तो ब्रह्म॑णे शा॒र्गस्त॒रक्षुः॑ कृ॒ष्णः श्वा च॑तुर॒क्षो गर्द॑भस्त इ॒तरज॒नानां॑मग्नये॒ धूम्रा॑॥ (५७)

रुरु॑र्विꣳशतिः॥ [१९]

अ॒ल॒ज आ॑न्तरि॒क्ष उ॒द्रो मद्गुः॒ प्र॒वस्ते॑ऽपामदि॑त्यै हꣳसाचि॑रिन्द्रा॒ण्यै कीर॒शा गृ॒ध्रः शितिक॒क्षी वा॑र्ध्राण॒सस्ते दि॒व्या द्यावा॑पृथि॒व्या॑ श्वावित्॥ (५८)

[२०]

सुपर्णः पाँर्ज़न्यो हꣳसो वृकौ वृषदꣳशस्त ऐन्द्रा अपामुद्रौँऽर्यम्णे लोपाशः सिꣳहो नकुलो व्याघ्रस्ते महेन्द्राय कामाय परस्वान्॥ (५९)

अलजः सुपर्णौँऽष्टादशाष्टादंशः॥ [२१]

आग्नेयः कृष्णग्रीवः सारस्वती मेषी बभ्रुः सौम्यः पौष्णः श्यामः शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यः शिल्पो वैँश्वदेव ऐन्द्रौऽरुणो मारुतः कल्माषः ऐन्द्राग्नः सꣳहितोऽधोरामः सावित्रो वारुणः पेत्वः॥ (६०)

आग्नेयो द्वाविꣳशतिः॥ [२२]

अश्वंसूपरो गौमृगस्ते प्राजापत्या आँग्नेयौ कृष्णग्रीवौ त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ शितिपृष्ठौ बार्हस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः सौर्यो बलक्षः पेत्वः॥ (६१)

अश्वः षोडंश॥ [२३]

अग्नयेऽनीकवते रोहिताञ्जिरनड्वानधोरामौ सावित्रौ पौष्णौ रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशङ्गौ तूपरौ मारुतः कल्माषः आग्नेयः कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वः (६२)

अग्नयोऽनीकवते द्वाविꣳशतिः॥ [२४]

[यदेकेन प्रजापतिः प्रेणानु यजुषापो विश्वकर्माग्न आ याहि सुवर्गाय वज्रो गायत्रेणाग्न उदधे समीचीन्द्राय मयुरपां बलाय पुरुषमृगः सौरी पृषतः शका रुरुरलजः सुपर्ण आँग्नेयोऽश्वोऽग्नयेऽनीकवते चतुर्विꣳशतिः॥२४॥ यदेकेन स पापीयानेतद्वा अग्नेर्धनुस्तद्देवास्त्वेन्द्रंज्येष्ठा अपां नप्रेऽश्वंस्तूपरो द्विपष्टिः॥६२॥ यदेकेनैकशितिपात्पेत्वः॥]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः कश्यपो यास्विन्द्रः। अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शꣳ स्योना भवन्तु। यासाꣳ राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ्जनानाम्। मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न आपः शꣳ स्योना भवन्तु। यासाँ देवा दिवि कृण्वन्ति भक्षं या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति। याः पृथिवीं पर्यसोन्दन्ति (१)

शुक्रास्ता न आपः शꣳ स्योना भवन्तु। शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तनुवोप स्पृशत त्वचं मे। सर्वाꣳ अग्नीꣳ रप्सुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्त। यदद: संप्रयतीरहावनदता हते। तस्मादा नद्यो नाम स्थ ता वो नामानि सिन्धवः। यत्रेषिता वरुणेन ताः शीभꣳ समवल्गत। (२)

तदाँप्नोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थन। अपकामꣳ स्यन्दमाना अवीवरत वो हिकम्। इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णाम वो हितम्। एको देवो अप्यंतिष्ठथस्यन्दमाना यथावशम्। उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यते। आपो भद्रा घृतमिदापः आसुरग्नीषोमौ बिभ्रत्याप इत्तः। तीव्रो रसो मधुपृचाम् (३)

अरंगम आ माँ प्राणेन सह वर्चसा गन्न्। आदित्पश्याम्युत वा शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ्ग आसाम्। मन्ये भेजानो अमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः। आपो हिष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः। दिवि श्रयस्वान्तरिक्षे यतस्व पृथिव्या सम्भव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वा॥ (४)

उन्दन्ति समवल्गत मधुपृचाँ मातरो द्वावि॑ꣳशतिश्च॥ [१]

अपां ग्रहाँन्गृह्णात्येतद्वाव राजसूयं यदेते ग्रहाः सर्वाँऽग्निर्वरुणसवो राजसूर्यमग्निसवश्चित्यस्ताभ्यामेव सूयतेऽथो उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाँग्निचित आपो भवन्त्यापो वा अग्नेर्भ्रातृव्या यदपोँऽग्नेरधस्तादुपदधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यमृतम्॥ (५)

वा आपस्तस्मादद्भिरवतान्तमभि षिञ्चन्ति नार्तिमार्च्छति सर्वमायुरेति यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदान्नं वा आपः पशव आपोऽन्नं पशवोँऽन्नादः पशुमान्भवति यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेद द्वादश भवन्ति द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरेणैवास्मै (६)

अन्नमव रुन्धे पात्राणि भवन्ति पात्रे वा अन्नमद्यते सयोन्येवान्नमव रुन्ध आ द्वादशात्पुरुषादन्नमत्त्यथो पात्रान्न छिद्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेद कुम्भाश्च कुम्भीश्च मिथुनानि भवन्ति मिथुनस्य प्रजात्यै प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते यस्यैता उपधीयन्ते य उ (७)

चैना एवं वेद शुग्वा अग्निः सोँऽध्वर्युं यजमानं प्रजाः शुचार्पयति यदप उपदधाति शुचमेवास्य शमयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानः शाम्यन्ति प्रजा यत्रैता उपधीयन्तेऽपां वा एतानि हृदयानि यदेता

आपो यदेता अप उपदधाति दिव्याभिरेवैनाः सꣳ सृजति वरषुंकः पर्जन्यः (८)

भवति यो वा एतासामायतनं क्लृप्तिं वेदायतनवान्भवति कल्पतेऽस्मा अनुसीतमुप दधात्येतद्वा आसामायतनमेषा क्लृप्तिर्य एवं वेदायतनवान्भवति कल्पतेऽस्मै द्वन्द्वमन्या उप दधाति चतस्रो मध्ये धृत्या अन्नं वा इष्टका एतत्खलु वै साक्षादन्नं यदेष चरुर्यदेतं चरुमुपदधाति साक्षात् (९)

एवास्मा अन्नमव रुन्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा अन्नं दधाति तस्मान्मध्यतोऽन्नमद्यते बारहस्पत्यो भवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मा अन्नमव रुन्धे ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वेत्याह तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी भवति यस्यैष उपधीयते य उ चैनमेवं वेद॥ (१०)

अमृतमस्मै जायते यस्यैता उपधीयन्ते य उ पर्जन्यं उपदधाति साक्षाथ्सप्तचत्वारिꣳशच्च॥ [२]

भूतेष्टका उप दधात्यत्रांत्र वै मृत्युर्जायते यत्रयत्रैव मृत्युर्जायते तत एवैनमव यजते तस्मादग्निचिथ्सर्वमायुरेति सर्वे ह्यस्य मृत्यवोऽवेष्टास्तस्मादग्निचिन्नाभिचरितवै प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते सूयते वा एष योऽग्निं चिनुते देवसुवामेतानि हुवीꣳषि भवन्त्येतावन्तो वै देवानाꣳ सवास्त एव (११)

अस्मै सवान्र यच्छन्ति त एनꣳ सुवन्ते सर्वोऽग्निर्वरुणसवो राजसूयं ब्रह्मसवश्चित्यो देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह सवितृप्रसूत एवैनं ब्रह्मणा देवतांभिरभि षिञ्चत्यन्नस्यान्नस्याभि षिञ्चत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्ध्यै पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभि षिञ्चति पुरस्ताद्धि प्रतीचीनमन्नमद्यते शीर्षतोऽभि षिञ्चति शीर्षतो ह्यन्नमद्यत आ मुखादन्वर्वस्रावयति (१२)

मुखत एवास्मां अन्राद्यं दधात्यग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याहैष वा अग्नेः सवस्तेनैवैनमभि षिञ्चति बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभि षिञ्चतीन्द्रस्य त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नुपरिष्टाद्दधात्येतत् (१३)

वै राजसूयस्य रूपं य एवं विद्वानग्निं चिनुत उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित इन्द्रस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियं वीर्यं परापतत्तद्देवाः सौत्रामण्या समभरन्थ्सूयते वा एष योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा सौत्रामण्या यजेतेन्द्रियमेव वीर्यꣳ सम्भृत्यात्मन्धत्ते॥ (१४)

त एवान्ववस्रावयत्येतदष्टाचत्वारिꣳशच्च॥ [३]

सजूरब्दोऽयावभिः सजूरुषा अरुणीभिः सजूः सूर्य एतशेन सजोषावश्विना दꣳसोभिः सजूरग्निर्वैश्वानर इडाभिर्घृतेन स्वाहा संवथ्सरो वा अब्दो मासा अयावा उषा अरुणी सूर्य एतश इमे अश्विना संवथ्सरो-ऽग्निर्वैश्वानरः पशव इडा पशवो घृतꣳ संवथ्सरं पशवोऽनु प्र जायन्ते संवथ्सरेणैवास्मै पशून्प्र जनयति दर्भस्तम्बे जुहोति यत् (१५)

वा अस्या अमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिंञ्जुहोति प्रैव जायतेऽन्नादो भवति यस्यैवं जुह्वत्येता वै देवता अग्नेः पुरस्ताद्भागास्ता एव प्रीणात्यथो चक्षुरेवाग्नेः पुरस्तात्प्रति दधात्यनंन्धो भवति य एवं वेदापो वा इदमग्रे सलिलमासीथ्स प्रजापतिः पुष्करपर्णे वातो भूतोऽलेलायथ्सः (१६)

प्रतिष्ठां नाविन्दत स एतदपां कुलायमपश्यत्तस्मिंन्नग्निमचिनुत तदियमभवत्ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्यां पुरस्तादुपादधात्तच्छिरोऽभवथ्सा प्राची दिग्यां दक्षिणत उपादधाथ्स दक्षिणः पक्षोऽभवथ्सा दक्षिणा दिग्यां पश्चादुपादधात्तत्पुच्छमभवथ्सा प्रतीची दिग्यामुत्तरत उपादधात् (१७)

स उत्तरः पक्षोऽभवथ्सोदीची दिग्यामुपरिष्टादुपादधात्तत्पृष्ठमभवथ्सोर्ध्वा दिगियं वा अग्निः पञ्चेष्टकस्तस्माद्यदस्यां खनन्त्यभीष्टकां तृन्दन्त्यभि शर्करा꣣ सर्वा वा इयं वयोभ्यो नक्तं दृशे दीप्यते तस्मादिमां वया꣣ꣳसि नक्तं नाध्यासते य एवं विद्वानग्निं चिनुते प्रत्येव (१८)

तिष्ठत्यभि दिशो जयत्याग्नेयो वै ब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणाय सर्वामु दिक्ष्वर्धुकꣳ स्वामेव तद्दिशमन्वेत्यपां वा अग्निः कुलायन्तस्मादापोऽग्निꣳ हारुकाः स्वामेव तद्योनिं प्र विशन्ति॥ (१९)

यदलेलायथ्स उत्तरत उपादधादेव द्वात्रिꣳशच्च॥ [४]

संवथ्सरमुख्यंम्भृत्वा द्वितीयें संवथ्सर आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेदैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं बारहस्पत्यं चरुं वैष्णवं त्रिकपालं तृतीयें संवथ्सरेऽभिजिता यजेत यद्दष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्र्याग्नेयं गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवनमेव तेन दाधार गायत्रं छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुगैन्द्रं त्रैष्टुभं माध्यंन्दिनꣳ सवनं माध्यंन्दिनमेव सवनं तेन दाधार त्रिष्टुभम् (२०)

छन्दो यद्वादशकपालो भवति द्वादशाक्षरा जगती वैश्वदेवं जागतं तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो यद्बारहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव तेन दाधार यत्तृतीयें संवथ्सरेऽभिजिता यजतेऽभिजित्यै यथ्संवथ्सरमुख्यं बिभर्तीममेव (२१)

तेन लोकꣳ स्पृणोति यद्द्वितीयें संवथ्सरेऽग्निं चिनुतेऽन्तरिक्षमेव तेन स्पृणोति यत्तृतीयें संवथ्सरे यजतेऽमुमेव तेन लोकꣳ स्पृणोत्येतं वै परं आद्वारः कक्षीवा꣣ऽ औशिजो वीतहव्यः श्रायसस्त्रसदस्युः पौरुकुथ्स्यः प्रजाकामा अचिन्वत ततो वै ते सहस्र꣣ꣳसहस्रं पुत्रानविन्दन्त प्रथते प्रजया पशुभिस्तां मात्रामाप्नोति यां तेऽगच्छन् य एवं विद्वानेतमग्निं चिनुते॥ (२२)

दाधार त्रिष्टुभमिममेवैवं चत्वारिं च॥ [५]

प्रजापतिरग्निमचिनुत स क्षुरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा बिभ्यतो नोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छन्दसां छन्दस्त्वं ब्रह्म वै छन्दा꣣ꣳसि ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनङ्काष्णी उपानहावुपं मुञ्चते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुप चरत्यात्मनोऽहि꣣ꣳसायै देवनिधिर्वा एष नि धीयते यदग्निः (२३)

अन्ये वा वै निधिमगुंगं विन्दन्ति न वा प्रति प्र जानात्युखामा क्रामत्यात्मानमेवाधिपां कुरुते गुप्त्या अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति नैरृत्युखा यदाक्रामेन्निरृत्या आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्या पुरुषशीरुपमुप दधाति गुप्त्या अथो यथाँ ब्रूयादेतन्मे गोपायेति तादृगेव तत् (२४)

प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्ङाथर्वणस्तस्येष्टका अस्थान्येतꣳ ह वाव तदृषिरभ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो

अस्थभिरिति यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिँल्लोके भवति य एवं वेद शरीरं वा एतदग्नेर्यच्चित्यं आत्मा वैश्वानरो यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव स ँ स्कृत्य (२५)

अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः स ँ स्कुरुते यदग्निं चिनुते यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव स ँ स्कृत्यात्मनाभ्यारोहति तस्मात्तस्य नावं घ्नन्ति जीवन्नेव देवानप्येति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुप दधातीयं वा अग्निर्वैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं चिनुत एषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुवमव रुन्धे॥ (२६)

अग्निस्तथ्स ँ स्कृत्याग्नेर्दर्शं च॥ [६]

अग्नेर्वै दीक्षया देवा विराजमाप्नुवन्तिस्रो रात्रीर्दीक्षितः स्यात्त्रिपदा विराड्विराजमाप्नोति षड्रात्रीर्दीक्षितः स्यात् षड्वा ऋतवः संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति दश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्दशाक्षरा विराड्विराजमाप्नोति द्वादश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रयोदश रात्रीर्दीक्षितः स्यात्त्रयोदश (२७)

मासाः संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति पञ्चदश रात्रीर्दीक्षितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवथ्सर आप्यते संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति सप्तदश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति चतुर्विँ ँ शतिँ ँ रात्रीर्दीक्षितः स्याच्चतुर्विँ ँ शतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रिँ ँ शतँ ँ रात्रीर्दीक्षितः स्यात् (२८)

त्रिँ ँ शदक्षरा विराड्विराजमाप्नोति मासं दीक्षितः स्याद्यो मासः स संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति चतुरो मासो दीक्षितः स्याच्चतुरो वा एतं मासो वसवोऽबिभरुस्ते पृथिवीमाजयन्गायत्रीं छन्दोऽष्टौ रुद्रास्तैऽन्तरिक्षमाजयन्त्रिष्टुभं छन्दो द्वादशादित्यास्ते दिवमाजयञ्जगतीं छन्दस्ततो वै ते व्यावृतमगच्छुञ्छ्रैष्ठ्यं देवानां तस्माद्द्वादश मासो भृत्वाग्निं चिन्वीत द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरोऽग्निश्चित्यस्तस्याहोरात्राणीष्टका आप्तेष्टकमेनं चिनुतेऽर्थो व्यावृतमेव गच्छति श्रैष्ठ्यँ ँ समानानाम्॥ (२९)

स्यात्त्रयोदश त्रिँ ँ शतँ ँ रात्रीर्दीक्षितः स्याद्वै तेऽष्टाविँ ँ शतिश्च॥ [७]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तं यन्नान्वारोहेथ्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत पृथिवीमाक्रमिषं प्राणो मा मा हांसीदन्तरिक्षमाक्रमिषं प्रजा मा मा हांसीद्दिवमाक्रमिषँ ँ सुवरगन्मेत्यांहैष वा अग्नेरन्वारोहस्तेनैवैनमन्वारोहति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै यत्पक्षसंम्मितां मिनुयात् (३०)

कनीयाँ ँ सं यज्ञक्रतुमुपैयात्पापीयस्यस्यात्मनः प्रजा स्याद्वेदिसम्मितां मिनोति ज्यायाँ ँ समेव यज्ञक्रतुमुपैति नास्यात्मनः पापीयसी प्रजा भवति साहस्रं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः सहस्रसम्मितो वा अयं लोक इममेव लोकमभि जयति द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानो द्विषाहस्रं वा अन्तरिक्षमन्तरिक्षमेवाभि जयति त्रिषाहस्रं चिन्वीत तृतीयं चिन्वानः (३१)

त्रिषाहस्रो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति जानुदघ्नं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानो गायत्रियैवेमं लोकमभ्यारोहति नाभिदघ्नं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रिष्टुभैवान्तरिक्षमभ्यारोहति ग्रीवदघ्नं चिन्वीत तृतीयं चिन्वानो

जगत्यैवामुं लोकमभ्यारोहति नाग्निं चित्वा रामामुपैयादयोनौ रेतो धास्यामीति न द्वितीयं चित्वान्यस्य स्त्रियम्॥ (३२)

उपैयान्न तृतीयं चित्वा कां चनोपैयाद्रेतो वा एतन्नि धत्ते यदग्निं चिनुते यदुपैयाद्रेतसा व्यृध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं तद्यन्नोपैयादिति यद्रेतःसिचावुपदधाति ते एव यजमानस्य रेतो बिभृतस्तस्मादुपैयाद्रेतसोऽस्कन्दाय त्रीणि वाव रेताꣳसि पिता पुत्रः पौत्रः (३३)

यद्वै रेतःसिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य विच्छिन्द्यात्तिस्र उप दधाति रेतसः सन्तत्या इयं वाव प्रथमा रेतःसिग्वाग्वा इयं तस्मात्पश्यन्तीमां पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिक्षं द्वितीयाँ प्राणो वा अन्तरिक्षं तस्मान्नान्तरिक्षं पश्यन्ति न प्राणमसौ तृतीया चक्षुर्वा असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूं पश्यन्ति चक्षुर्यजुंषेमां च (३४)

अमूं चोप दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृप्त्या अथो प्राणानामिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त इष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भक्षीयेत्याह स्तुतशस्त्र एवैतेन दुहे पिता मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा अच्छिद्रा उशिजः पदानु तक्षुः सोमो विश्ववित्रेता नेषद्बृहस्पतिरुक्थामदानि शꣳसिषदित्याहैतद्वा अग्नेरुक्थन्तेनैवैनमनु शꣳसति॥ (३५)

मिनुयात्तृतीयं चिन्वानस्त्रियं पौत्रश्च वै सप्तदश च॥ [८]

सूयते वा एषोऽग्नीनां य उखायां भ्रियते यदधः सादयेद्गर्भः प्रपादुकाः स्युरथो यथा सवात्प्रत्यवरोहति तादृगेव तदासन्दी सादयति गर्भाणां धृत्या अप्रपादायाथो सवमेवैनं करोति गर्भो वा एष यदुख्यो योनिः शिक्यं यच्छिक्यादुखां निरूहेद्योनेर्गर्भं निरहंण्याथ्यडुद्यामꣳ शिक्यं भवति पोढाविहितो वै (३६)

पुरुष आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गान्यात्मन्नेवैनं बिभर्ति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्योखा चोलूखलं च स्तनौ तावस्य प्रजा उप जीवन्ति यदुखां चोलूखलं चोपदधाति ताभ्यामेव यजमानोऽमुष्मिंल्लोकेऽग्निं दुहे संवथ्सरो वा एष यदग्निस्तस्यं त्रेधाविहिता इष्टकाः प्राजापत्या वैष्णवीः (३७)

वैश्वकर्मणीरंहोरात्राण्येवास्य प्राजापत्या यदुख्यं बिभर्ति प्राजापत्या एव तदुपं धत्ते यथ्समिधं आदधाति वैष्णवा वै वनस्पतयो वैष्णवीरेव तदुपं धत्ते यदिष्टकाभिरग्निं चिनोतीयं वै विश्वकर्मा वैश्वकर्मणीरेव तदुपं धत्ते तस्मादाहुस्त्रिवृदग्निरिति तं वा एतं यजमान एव चिंन्वीत यदस्यान्यश्चिनुयाद्यत्तं दक्षिणाभिर्न राधयेदग्निमस्य वृञ्जीत योऽस्याग्निं चिनुयात्तं दक्षिणाभी राधयेदग्निमेव तथ्स्पृणोति॥ (३८)

षोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो विꣳशतिश्च॥ [९]

प्रजापतिरग्निमचिनुततुर्भिः संवथ्सरं वसन्तेनैवास्य पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दक्षिणं पक्षं वर्षाभिः पुच्छꣳ शरदोत्तरं पक्षꣳ हेमन्तेन मध्यं ब्रह्मणा वा अस्य तत्पूर्वार्धमचिनुत क्षत्रेण दक्षिणं पक्षं पशुभिः पुच्छं विशोत्तरं पक्षमाशया मध्यं य एवं विद्वानग्निं चिनुत ऋतुभिरेवैनं चिनुतेऽथो एतदेव सर्वमवं (३९)

रुन्धे शृण्वन्त्यैनमग्निं चिक्यानमत्त्यन्नꣳ रोचते इयं वाव प्रथमा चितिरोषधयो वनस्पतयः पुरीषमन्तरिक्षं द्वितीया वयाꣳसि पुरीषमसौ तृतीया नक्षत्राणि पुरीषं यज्ञश्चतुर्थी दक्षिणा पुरीषं यजमानः पञ्चमी प्रजा

पुरीषं यत्त्रिचितीकं चिन्वीत यज्ञं दक्षिणामात्मानं प्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितीकश्चेतव्य एतदेव सर्वꣳ स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः (४०)

त्रिवृद्ध्यग्निर्यद्वै द्विपाद्यज्जमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो भवन्ति पाङ्क्तः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरो वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तꣳ स्पृणोत्यथो दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजेवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति संवत्सरो वै षष्ठी चितिरृतवः पुरीषꣳ षड्चितयो भवन्ति षडुरीषाणि द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रति तिष्ठति॥ (४१)

अव चितयः पुरीषं पञ्चदश च॥ [१०]

रोहितो धूम्ररोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते प्राजापत्या बभ्रुररुणबभ्रुः शुकबभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताक्षः श्येतग्रीवस्ते पितृदेवत्याँस्तिस्रः कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेता वशाः सौर्या मैत्राबार्हस्पत्या धूम्रलंलामास्तूपराः॥ (४२)

[११]

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूलोहितोर्णी बलक्षी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती क्षुद्रपृषती ता वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्रो रोहिणीवशा मैत्रिय ऐन्द्राबार्हस्पत्या अरुणलंलामास्तूपराः॥ (४३)

रोहितः पृश्निः षड्विꣳशतिः षड्विꣳशतिः॥ [१२]

शितिबाहुरन्यतःशितिबाहुः समन्तशितिबाहुस्त ऐन्द्रवायवाः शितिरन्ध्रोऽन्यतःशितिरन्ध्रः समन्तशितिरन्ध्रस्ते मैत्रावरुणाः शुद्धवालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्त आश्विनास्तिस्रः शिल्पा वशा वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्येनीः परमेष्ठिनं सोमापौष्णाः श्यामलंलामास्तूपराः॥ (४४)

[१३]

उन्नत ऋषभो वामनस्त ऐन्द्रावरुणाः शितिककुच्छितिपृष्ठः शितिभसत्त ऐन्द्राबार्हस्पत्याः शितिपाच्छित्योष्ठः शितिभ्रुस्त ऐन्द्रावैष्णवास्तिस्रः सिध्मा वशा वैश्वकर्मण्यस्तिस्रो धात्रे पृषोदरा ऐन्द्रापौष्णाः श्येतलंलामास्तूपराः॥ (४५)

शितिबाहुरुन्नतः पञ्चविꣳशतिः पञ्चविꣳशतिः॥ [१४]

कर्णास्रयो यामाः सौम्यास्रयः श्वित्रिङ्गा अग्नये यविष्ठाय त्रयो नकुलास्तिस्रो रोहिणीरुभयव्यस्ता वसूनान्तिस्रोऽरुणा दित्यौह्यस्ता रुद्राणाꣳ सोमेन्द्रा बभ्रुलंलामास्तूपराः॥ (४६)

कर्णास्रयोविꣳशतिः॥ [१५]

शुण्ठास्रयो वैष्णवा अधीलोधकर्णास्रयो विष्णव उरुक्रमाय लफ्सुदिनस्रयो विष्णव उरुगायाय पञ्चावीस्तिस्र आदित्यानाँत्रिवृथ्सास्तिस्रोऽङ्गिरसामैन्द्रावैष्णवा गौरलंलामास्तूपराः॥ (४७)

शुण्ठा विꣳशतिः॥ [१६]

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॒ त्रय॑ः शितिपृ॒ष्ठा इन्द्रा॑याधिरा॒जाय॒ त्रय॒ः शिति॑ककुद॒ इन्द्रा॑य स्व॒राज्ञे॒ त्रय॒ः शिति॑भसदस्ति॒स्रस्तु॑र्यौ॒ह्यः॑ सा॒ध्यानां॑न्ति॒स्रः प॑ष्ठौ॒ह्यो॑ विश्वे॑षां दे॒वाना॑माग्ने॒न्द्राः कृ॒ष्णल॑लामास्तूप॒राः॥ (४८)

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॒ द्वावि॑ꣳशतिः॥ [१७]

अदि॑त्यै॒ त्रयो॑ रोहितै॒ता इ॑न्द्रा॒ण्यै त्रय॑ः कृष्णै॒ताः कु॒ह्वै॑ त्रयो॑ऽरुणै॒तास्ति॒स्रो धे॒नवो॑ रा॒कायै॒ त्रयो॑ऽन॒ड्वाहः॑ सिनीवा॒ल्या आ॑ग्नावैष्ण॒वा रोहि॑तललामास्तूप॒राः॥ (४९)

अदि॑त्या अ॒ष्टाद॑श॥ [१८]

सौ॒म्यास्त्रय॑ः पि॒शङ्गाः॒ सोमा॑य॒ राज्ञे॒ त्रय॑ः सा॒रङ्गाः॑ पार्ज॒न्या नभो॑रूपास्ति॒स्रो॑ऽजा म॒ल्हा इ॑न्द्रा॒ण्यै ति॒स्रो मे॒ष्य॑ आदि॒त्या द्या॑वापृथि॒व्या॑ मा॒लङ्गा॑स्तूप॒राः॥ (५०)

सौ॒म्या एका॒न्नवि॑ꣳशतिः॥ [१९]

वा॒रु॒णास्त्रय॑ः कृ॒ष्णल॑लामा॒ वरु॑णाय॒ राज्ञे॒ त्रयो॒ रोहि॑तोललामा॒ वरु॑णाय रि॒शाद॑से॒ त्रयो॑ऽरु॒णल॑लामाः शि॒ल्पास्त्रयो॑ वैश्वदे॒वास्त्रय॒ः पृश्न॑यः सर्वदेव॒त्या॑ ऐन्द्रासू॒राः श्येत॑ललामास्तूप॒राः॥ (५१)

वा॒रु॒णा वि॑ꣳश॒तिः॥ [२०]

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ऽनोवा॒हाव॑न॒ड्वाहा॑विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मोजो॒दाभ्या॒मुष्टा॑राविन्द्रा॒ग्निभ्यां॑ बल॒दाभ्या॑ꣳ सीरवा॒हाववी॒ द्वे धे॒नू भौ॒मी दि॒ग्भ्यो वड॑बे॒ द्वे धे॒नू भौ॒मी वै॑रा॒जी पु॑रु॒षी द्वे धे॒नू भौ॒मी वा॒यव॑ आरोहणवा॒हाव॑न॒ड्वाहौ॑ वारु॒णी कृ॒ष्णे व॒शे अ॑रा॒ड्यौ॑ दि॒व्यावृ॑ष॒भौ प॑रिम॒रौ॥ (५२)

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॒ चतु॑स्त्रिꣳशत्॥ [२१]

एका॑दश प्रा॒तर्ग॒व्याः प॒शव॒ आ ल॑भ्यन्ते छग॒लः क॒ल्माषः॑ किकिदी॒विर्वि॑दी॒गय॒स्ते त्वा॒ष्ट्राः सौ॒रीर्नव॑ श्वे॒ता व॒शा अ॑नूब॒न्ध्या॑ भवन्त्याग्ने॒य ऐ॑न्द्रा॒ग्न आ॑श्वि॒नस्ते वि॑शालयू॒प आ ल॑भ्यन्ते॥ (५३)

एका॑दश॒ पञ्च॑विꣳशतिः॥ [२२]

पि॒शङ्गा॒स्त्रयो॑ वास॒न्ताः सा॒रङ्गा॒स्त्रयो॒ ग्रैष्माः॒ पृष॑न्त॒स्त्रयो॒ वार्षि॑काः॒ पृश्न॑य॒स्त्रय॑ः शार॒दाः पृ॑श्ञिस॒क्थास्त्रयो॒ हैम॑न्तिका अवलि॒प्तास्त्रय॑ः शैशि॒राः स॑वथ्स॒राय॒ निव॑क्षसः (५४)

पि॒शङ्गा॑ विꣳश॒तिः॥ [२३]

[हिर॑ण्यवर्णा अ॒पां ग्रहा॑न्भूतेष्ट॒काः स॒जूः स॑वथ्स॒रं प्र॒जाप॑तिः॒ स क्षु॒रप॑विर॒ग्नेर्वै दी॒क्षया॑ सुव॒र्गाय॒ तं यन्न सू॒यते॑ प्र॒जाप॑तिर्ऋ॒तुभी॒ रोहि॑तः॒ पृश्ञिः॑ शितिबा॒हुरु॑न्न॒तः क॒र्णाः शु॒ण्ठा इन्द्रा॒यादि॑त्यै सौ॒म्या वा॑रु॒णाः सोमा॒यैका॑दश पि॒शङ्गा॒स्त्रयो॑विꣳशतिः॥२३॥ हिर॑ण्यवर्णा भूतेष्ट॒काश्छन्दो॒ यत्कनी॑याꣳसत्रि॒वृद्ध्य॑ग्निर्वा॑रु॒णाश्चतु॑ःपञ्चाशत्॥५४॥ हिर॑ण्यवर्णा॒ निव॑क्षसः॥]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

यो वा अयथादेवतमग्निं चिनुत आ देवताभ्यो वृश्च्यते पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्या गायत्रिया प्रथमां चितिमभि मृशेत्त्रिष्टुभां द्वितीयां जगत्या तृतीयामनुष्टुभां चतुर्थीं पङ्क्त्या पञ्चमीं यथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवतीडायै वा एषा विभक्तिः पशव इडां पशुभिरेनम् (१)

चिनुते यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्च्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः श्वेतो दक्षिणस्तावालम्भ्येष्टका उप दध्यादेतद्वै प्रजापते रूपं प्राजापत्योऽश्वः साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्च्छत्येतद्वा अह्नो रूपं यच्छ्वेतोऽश्वो रात्रिये कृष्ण एतदह्नः (२)

रूपं यदिष्टका रात्रियै पुरीषमिष्टका उपधास्यञ्छ्वेतमश्वमभि मृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवैनं चिनुते हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णं ददाति मधव्योऽसानीति सौर्या चित्रवत्यावैक्षते चित्रमेव भवति मध्यन्दिनेऽश्वमवं घ्रापयत्यसौ वा आदित्य इन्द्र एष प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव साक्षादृध्नोति॥ (३)

एनमेतदह्नोऽष्टाचत्वारिꣳशच्च॥ [१]

त्वामग्ने वृषभं चेकितानं पुनर्युवानञ्जनयन्नुपागाम्। अस्थूरि णो गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नो ब्रह्मणा सꣳ शिशाधि। पशवो वा एते यदिष्टकाश्चित्याचित्यामृषभमुप दधाति मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे करोति प्रजननाय तस्माद्यूथेयूथं ऋषभः। संवथ्सरस्य प्रतिमां यां त्वा रात्र्युपासते। प्रजाꣳ सुवीराँ कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्नवत्। प्राजापत्याम् (४)

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं क्रियते तदेवैतयावं रुन्ध एषा वै प्रजापतेः कामदुघा तयैव यजमानोऽमुष्मिंल्लोकेऽग्निं दुंहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन् येनादित्या वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो महिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष लोकाय (५)

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यꣳ समिन्द्ध इष्टका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः संवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शतायुधाय शतवीर्याय शतोतयेऽभिमातिषाहाँ। शतं यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदति दुरितानि विश्वाँ। ये चत्वारः पथयो देवयानाः अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो अज्यानिमजीतिमा वहात्तस्मै नो देवाः (६)

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वरषाः संवितं नो अस्तु। तेषामृतूनाꣳ शतशारदानां निवात एषामभये स्याम। इदुवथ्सरायं परिवथ्सरायं संवथ्सरायं कृणुता बृहन्नमः। तेषाँ वयꣳ सुमतौ यज्ञियानां ज्योगजीता अहताः स्याम। भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः पितो (७)

आ विशस्व शं तोकाय तनुवै स्योनः। अज्यानीरेता उप दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति नैव जीयते ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा ऋतवः संवथ्सर ओषधीः पचन्त्यथ

कस्मा॑द॒न्याभ्यो॑ दे॒वता॑भ्य आग्रय॒णं निरु॑प्यत॒ इत्ये॒ता हि तद्दे॒वता॑ उ॒दज॑य॒न् यदृ॒तुभ्यो॑ नि॒र्वपे॑द्दे॒वता॑भ्यः स॒मदं॑ दध्यादाग्रय॒णं नि॒रुप्यै॒ता आहु॑तीर्जुहोत्यर्धमा॒सानेव मासा॑नृ॒तून्थ्सं॑वथ्स॒रं प्री॑णाति॒ न दे॒वता॑भ्यः स॒मदं॑ दधाति भ॒द्रान्नः॒ श्रेयः॒ सम॑नैष्ट देवा॒ इत्या॑ह हु॒ताद्या॑य॒ यज॑मान॒स्यापरा॑भावाय॥ (८)

प्रा॒जा॒प॒त्यां लो॒काय॑ देवाः पितो दध्यादाग्रय॒णं पञ्च॑विꣳशतिश्च॥ [२]

इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि॒ वार्त्र॑घ्नस्तनू॒पा नः॑ प्रतिस्प॒शः। यो नः॑ पु॒रस्ता॑द्दक्षिण॒तः प॒श्चाद्दु॑त्तर॒तो॑ऽघा॒युर॑भि॒दास॑त्ये॒तꣳ सोऽश्मा॑नमृच्छतु। दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आस॒न्तेऽसु॑रा दि॒ग्भ्य आबा॑धन्त॒ तां दे॒वा इष्वा॑ च॒ वज्रे॑ण॒ चापा॑नुदन्त॒ यद्व॒ज्रिणी॑रुप॒दधा॒तीष्वा॑ चै॒व तद्वज्रे॑ण च॒ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्या॒नप॑ नुदते दि॒क्षूप॑ (९)

द॒धा॒ति॒ दे॒व॒पु॒रा ए॒वैतास्त॑नू॒पानीः॒ पर्यू॑हतेऽग्नाविष्णू स॒जोष॑से॒मा व॑र्धन्तु वां॒ गिरः॑। द्यु॒म्नैर्वाजे॑भि॒रा ग॑तम्। ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति॒ यन्न दे॒वता॑यै॒ जुह्व॒त्यथ॑ किन्देव॒त्या॑ वसो॒र्धारे॒त्यग्निर्वसु॒स्तस्यै॒षा धारा॒ विष्णु॒र्वसु॒स्तस्यै॒षा धारा॑ग्नावैष्ण॒व्यर्चा वसो॒र्धारां॑ जुहोति भाग॒धेये॑नै॒वैनौ॒ सम॑र्धय॒त्यथो॑ ए॒ताम् (१०)

ए॒वाहु॑तिमा॒यत॑नवतीं करोति॒ यत्का॑म एनां जु॒होति॒ तदे॒वाव॑ रुन्धे रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निस्तस्यै॒ते त॒नुवौ॑ घो॒रान्या शि॒वान्या यच्छ॑तरु॒द्रीयं॑ जु॒होति॒ यैवास्य॑ घो॒रा त॒नूस्तां तेन॑ शमयति॒ यद्वसो॒र्धारां॑ जु॒होति॒ यैवास्य॑ शि॒वा त॒नूस्तां तेन॑ प्रीणाति॒ यो वै वसो॒र्धारा॑यै (११)

प्र॒ति॒ष्ठां वेद॒ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॒ यदाज्य॑मु॒च्छिष्ये॑त॒ तस्मि॑न्ब्रह्मौद॒नं प॑चे॒त्तं ब्रा॑ह्म॒णाश्च॒त्वारः॒ प्राश्ञी॑युरे॒ष वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यद्ब्रा॑ह्म॒ण ए॒षा खलु॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्यद्वै॑श्वान॒रः प्रि॒याया॑मे॒वैनां॑ त॒नुवां॒ प्रति॑ष्ठापयति॒ चत॑स्रो धे॒नूर्द॑द्या॒त्ताभि॑रे॒व यज॑मानो॒ऽमुष्मि॑ल्लो॒के॑ऽग्निं दु॑हे॥ (१२)

उपै॒तान्धारा॑यै॒ षट्च॑त्वारिꣳशच्च॥ [३]

चित्ति॑ञ्जुहोमि॒ मन॑सा घृ॒तेनेत्या॒हादा॑भ्या॒ वै नामै॒षाहु॑तिर्वैश्वकर्म॒णी नैनं॑ चिक्या॒नं भ्रातृ॑व्यो दभ्नो॒त्यथो॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒न्धेऽग्ने॒ तम॒द्येति॑ प॒ङ्क्त्या जु॑होति प॒ङ्क्त्याहु॑त्या यज्ञमु॒खमार॑भते स॒प्त ते॑ अग्ने स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वा इत्या॑ह॒ होत्रा॑ ए॒वाव॑ रुन्धे॒ऽग्निर्दे॒वेभ्यो॒ऽपा॑क्रामद्भाग॒धेयम्॑ (१३)

इ॒च्छमा॑न॒स्तस्मा॑ ए॒तद्भा॑ग॒धेयं॒ प्राय॑च्छन्ने॒तद्वा अ॒ग्नेर॑ग्निहो॒त्रमे॒तर्हि॒ खलु॒ वा ए॒ष जा॒तो यर्हि॒ सर्व॑श्चि॒तो जा॒तायै॒वास्मा॒ अन्न॒मपि॑ दधाति॒ स ए॑नं प्री॒तः प्री॑णाति॒ वसी॑यान्भवति ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ यदे॒ष गार्ह॑पत्यश्ची॒यतेऽथ॒ क्वा॑स्याहव॒नीय॒ इत्य॒सावा॑दि॒त्य इति॑ ब्रूयादे॒तस्मि॒न् हि सर्वा॑भ्यो दे॒वता॑भ्यो॒ जुह्व॑ति (१४)

य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नु॒ते सा॒क्षादे॒व दे॒वता॑ ऋध्नो॒त्यग्ने॑ यशस्वि॒न् यश॑से॒मम॑र्प॒येन्द्रा॑वती॒मप॑चितीमि॒हा व॑ह। अ॒यं मू॒र्धा प॑रमे॒ष्ठी सु॒वर्चाः॑ समा॒नाना॑मु॒त्तम॒श्लोको॑ अस्तु। भ॒द्रं पश्य॑न्त॒ उप॑ सेदु॒रग्रे॒ तपो॑ दी॒क्षामृष॑यः सुव॒र्विदः॑। ततः॑ क्ष॒त्रं ब॒लमोज॑श्च जा॒तं तद॒स्मै दे॒वा अ॒भि सं न॑मन्तु। धा॒ता वि॑धा॒ता प॑र॒मा (१५)

उ॒त स॒न्दृक्प्र॒जाप॑तिः परमे॒ष्ठी वि॒राजा॑। स्तोमा॒श्छन्दाꣳ॑सि नि॒विदो॑ म आहुरे॒तस्मै॑ रा॒ष्ट्रम॒भि सं न॑माम। अ॒भ्याव॑र्तध्व॒मुप॒ मेत॑ सा॒कम॒यꣳ शा॒स्ताधि॑पतिर्वो अस्तु। अ॒स्य वि॒ज्ञान॒मनु॒ सꣳ र॑भध्वमि॒मं प॒श्चादनु॑ जीवाथ॒ सर्वे॑। रा॒ष्ट्रभृत॑ ए॒ता उप॑ दधात्ये॒षा वा अ॒ग्नेश्चिती॑ राष्ट्र॒भृत्तयै॒वास्मि॑न्रा॒ष्ट्रं द॑धाति रा॒ष्ट्रमे॒व भ॑वति॒

नास्मा॑द्रा॒ष्ट्रं भ्र॑ꣳशते॥ (१६)

भा॒ग॒धेय॒ञ्जुह्व॑ति पर॒मा रा॒ष्ट्रं द॑धाति स॒प्त च॑॥ [४]

यथा॒ वै पु॒त्रो जा॒तो म्रि॒यत॑ ए॒वं वा ए॒ष म्रि॑यते॒ यस्या॒ग्निरुख्य॑ उ॒द्वाय॑ति॒ यन्नि॑र्म॒न्थ्यं॑ कु॒र्याद्विच्छि॑न्द्या॒द्भ्रातृ॑व्यमस्मै जनये॒थ्स ए॒व पुन॑ः प॒रीध्यः॒ स्वादे॒वैनं॒ योने॑र्जनयति॒ नास्मै॒ भ्रातृ॑व्यं जनयति॒ तमो॒ वा ए॒तं गृ॑ह्णाति॒ यस्या॒ग्निरुख्य॑ उ॒द्वाय॑ति मृ॒त्युस्तमः॑ कृ॒ष्णं वासः॑ कृ॒ष्णा धे॒नुर्दक्षि॑णा॒ तम॑सा (१७)

ए॒व तमो॑ मृ॒त्युमप॑ हते॒ हिर॑ण्यं ददाति॒ ज्योति॒र्वै हिर॑ण्यं॒ ज्योति॑षै॒व तमोऽप॑ ह॒तेऽथो॒ तेजो॒ वै हिर॑ण्य॒न्तेज॑ ए॒वाऽऽत्मन्ध॑त्ते॒ सुव॒र्न घ॒र्मः स्वाहा॒ सुव॒र्नार्कः स्वाहा॒ सुव॒र्न शु॒क्रः स्वाहा॒ सुव॒र्न ज्योतिः॒ स्वाहा॒ सुव॒र्न सूर्यः॒ स्वाहा॒र्को वा ए॒ष यद॒ग्निर॒सावा॑दि॒त्यः (१८)

अ॒श्व॒मे॒धो यदे॒ता आहु॑तीर्जु॒होत्य॑र्काश्वमे॒धयो॑रे॒व ज्योती॑ꣳषि॒ सं द॑धात्ये॒ष ह॒ त्वा अ॑र्काश्वमे॒धी यस्यै॒तद॒ग्नौ क्रि॒यत॒ आपो॒ वा इ॒दमग्रे॑ सलि॒लमा॑सी॒थ्स ए॒तां प्र॒जाप॑तिः प्रथ॒मां चिति॑मपश्य॒त्तामुपा॑धत्त॒ तदि॒यम॑भव॒त्तं वि॒श्वक॑र्माब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ नेह लो॒को॑ऽस्तीति॑ (१९)

अ॒ब्र॒वी॒थ्स ए॒तां द्वि॒तीयां॒ चिति॑मपश्य॒त्तामुपा॑धत्त॒ तद॒न्तरि॑क्षमभव॒थ्स य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ नेह लो॒को॑ऽस्तीत्य॑ब्रवी॒थ्स वि॒श्वक॑र्माणमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ केन॑ मो॒पैष्य॒सीति॒ दिश्या॑भि॒रित्य॑ब्रवी॒त्तन्दिश्या॑भिरु॒पैत्ता उपा॑धत्त॒ ता दिशः॑ (२०)

अ॒भ॒व॒न्थ्स प॑रमे॒ष्ठी प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ नेह लो॒को॑ऽस्तीत्य॑ब्रवी॒थ्स वि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑ वा॒माया॒नीति॒ नेह लो॒को॑ऽस्तीत्य॑ब्रूता॒ꣳ स ए॒तां तृ॒तीयां॒ चिति॑मपश्य॒त्तामुपा॑धत्त॒ तद॒साव॑भव॒थ्स आ॑दि॒त्यः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वा (२१)

आ॒या॒नीति॒ नेह लो॒को॑ऽस्तीत्य॑ब्रवी॒थ्स वि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑ वा॒माया॒नीति॒ नेह लो॒को॑ऽस्तीत्य॑ब्रूता॒ꣳ स प॑रमे॒ष्ठिन॑मब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ केन॑ मो॒पैष्य॒सीति॑ लोकं पृ॒णयेत्य॑ब्रवी॒त्तं लो॑कं पृ॒णयो॒पैत्तस्मा॒दया॑तयाम्नी लोकं पृ॒णाऽया॑तयामा॒ ह्य॑सौ (२२)

आ॒दि॒त्यस्तानृष॑योऽब्रुव॒न्नुप॑ व॒ आया॒मेति॒ केन॑ न उ॒पैष्य॒थेति॑ भू॒म्नेत्य॑ब्रुव॒न्तां द्वाभ्यां॒ चिती॑भ्यामु॒पाय॒न्थ्स पञ्च॑चितीकः॒ सम॑पद्यत॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नु॒ते भूया॑ने॒व भ॑वत्य॒भीमाँल्लो॒काञ्ज॑यति वि॒दुरे॑नं दे॒वा अथो॑ ए॒तासा॑मे॒व दे॒वता॑ना॒ꣳ सायु॑ज्यं गच्छति॥ (२३)

तम॑साऽऽदि॒त्यो॑ऽस्तीति॒ दिश॑ आदि॒त्यः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वा॒ऽसौ पञ्च॑चत्वारिꣳशच्च॥ [५]

वयो॒ वा अ॒ग्निर्यद॑ग्नि॒चित्प॒क्षिणो॑ऽश्ञी॒यात्तमे॒वाग्निम॑द्या॒दार्ति॒माच्छे॑थ्स॑ंवथ्स॒रं व्र॒तं च॑रेथ्संवथ्स॒रꣳ हि व्र॒तं नाति॑ प॒शुर्वा ए॒ष यद॒ग्निर्हि॒नस्ति॒ खलु॒ वै तं प॒शुर्य ए॑नं पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यञ्च॑मुप॒चर॑ति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्राङु॑प॒चर्य॑ आ॒त्मनोऽहिꣳसायै॒ तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ मे यच्छ पृथि॒वीं य॑च्छ (२४)

पृ॒थि॒व्यै मा॑ पाहि॒ ज्योति॑रसि॒ ज्योति॑र्मे यच्छा॒न्तरि॑क्षं यच्छा॒न्तरि॑क्षान्मा पाहि॒ सुव॑रसि॒ सुव॑र्मे यच्छ॒ दिवं॑ यच्छ दि॒वो मा॑ पा॒हीत्या॑है॒ताभि॒र्वा इ॒मे लो॒का विधृ॑ता॒ यदे॒ता उ॑प॒दधा॑त्ये॒षां लो॒कानां॒ विधृ॑त्यै स्वयमातृ॒ण्णा उ॑प॒धाय॑ हिरण्येष्ट॒का उप॑ दधाती॒मे वै लो॒काः स्व॑यमातृ॒ण्णा ज्योति॒र्हिर॑ण्यं॒ यथ्स्व॑यमातृ॒ण्णा उ॑प॒धाय॑ (२५)

हिरण्येष्टका उपदधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो एताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति यास्ते अग्ने सूर्ये रुचं उद्यतो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। रुचं नो धेहि (२६)

ब्राह्मणेषु रुचꣳ राजसु नस्कृधि। रुचं विश्येषु शूद्रेषु मयि धेहि रुचा रुचम्। द्वेधा वा अग्निं चिक्यानस्य यशं इन्द्रियं गच्छत्यग्निं वा चितमीजानं वा यदेता आहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यशं इन्द्रियं धत्त ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोर्योऽग्निं चिन्वन्नधिकामति तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमान इति वारुण्यर्चा (२७)

जुहुयाच्छान्तिरेवैषाग्नेर्गुप्तिरात्मनो हविष्कृतो वा एष योऽग्निं चिनुते यथा वै हविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति योऽग्निं चित्वा स्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिक्षया यजेत मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनोऽस्कन्दाय यो वा अग्निमृतुस्थां वेदर्तुरृक्तुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति संवथ्सरो वा अग्निः (२८)

ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षो वर्षाः पुच्छꣳ शरदुत्तरः पक्षो हेमन्तो मध्यं पूर्वपक्षाश्चितयोऽपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका एष वा अग्निरृक्तुस्था य एवं वेदर्तुरृक्तुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्त ततो वै स ज्यैष्ठ्यमगच्छद्य एवं विद्वानग्निं चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छति॥ (२९)

पृथिवीं यच्छ यथ्स्वयमातृण्णा उपधाय धेह्यृचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥ [६]

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो वा। तमनु प्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। एतꣳ संधस्थ परि ते ददामि यमावहाँच्छेवधि जातवेदाः। अन्वागन्ता यज्ञपतिर्वो अत्र तꣳ स्म जानीत परमे व्योमन्। जानीतादेनं परमे व्योमन्देवाः सधस्था विद रूपमस्य। यदागच्छात् (३०)

पथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्ते कृणुतादाविरस्मै। सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र यात्राग्ने पथो देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्थ्समधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत। प्रस्तरेण परिधिना स्रुचा वेद्या च बर्हिषा। ऋचेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यदिष्टं यत्परादानं यद्दत्तं या च दक्षिणा। तत् (३१)

अग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्। येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। येनाग्ने दक्षिणा युक्ता यज्ञं वहन्त्यृत्विजः। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। येनाग्ने सुकृतः पथा मधोर्धारां व्यानशुः। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यत्र धारा अनपेता मधोर्घृतस्य च याः। तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्॥ (३२)

आगच्छात्तद्व्यानशुस्तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे चतुर्दश च॥ [७]

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो अर्चिः। ये ते अग्ने मेदयो य इन्दवस्तेभिरात्मानं चिनुहि प्रजानन्न। उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहुतस्य क्रियते किं वा न यद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरेति यास्ते अग्ने समिधो यानि (३३)

धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयश्चितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरेति चतस्र आशाः प्र

चरन्त्वग्नय इमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्न। घृतं पिन्वन्नजरꣳ सुवीरं ब्रह्म समिद्भवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इत्याह (३४)

दिशं एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह सुवर्गस्य लोकस्याभ्नीत्यै ब्रह्म समिद्भवत्याहुतीनामित्याह ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्ब्रह्मण्वत्योपदधाति ब्रह्मणैव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्य प्रजाः पशवश्छन्दाꣳसि रूपꣳ सर्वान् वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां पशूञ्छन्दाꣳस्यवं रुन्धेऽथो प्रजाभ्य एवैनं पशुभ्यश्छन्दोभ्योऽवरुद्ध्य चिनुते॥ (३५)

यान्यग्नय इत्याहेष्टकानाꣳ षोडश च॥ [८]

मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निꣳ रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय। मयि प्रजां मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः। यो नो अग्निः पितरो हृथ्स्वन्तरमर्त्यो मर्त्यꣳ आविवेश। तमात्मन्परि गृह्णीमहे वयं मा सो अस्माꣳ अंवहाय परा गात्। यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं चिनुयाद्योऽस्य स्वोऽग्निस्तमपि (३६)

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोऽनूपं तिष्ठन्तेऽपक्रामुका अस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निमित्याहात्मन्नेव स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोऽपं क्रामन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्मृचापंश्वाग्नेरंनाद्यमथ कस्मान्मृदा चाद्भिश्चाग्निश्चीयत इति यदद्भिः संयौति (३७)

आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेवैनꣳ सꣳ सृजति यन्मृदा चिनोतीयं वा अग्निर्वैश्वानरोऽग्निनैव तदग्निं चिनोति ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्मृदा चाद्भिश्चाग्निश्चीयतेऽथ कस्मादग्निरुच्यत इति यच्छन्दोभिश्चिनोत्यग्नयो वै छन्दाꣳसि तस्मादग्निरुच्यतेऽथो इयं वा अग्निर्वैश्वानरो यत् (३८)

मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टका उप दधाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिन्दधात्यथो तेजो वै हिरण्यं तेज एवाऽऽत्मन्धत्ते यो वा अग्निꣳ सर्वतोमुखं चिनुते सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयति गायत्रीं पुरस्तादुप दधाति त्रिष्टुभं दक्षिणतो जगतीं पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिं मध्यं एष वा अग्निः सर्वतोमुखस्तं य एवं विद्वाꣳश्चिनुते सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयत्यथो दिश्येव दिशं प्र वयति तस्माद्दिशि दिक्प्रोताः॥ (३९)

अपि सं यौति वैश्वानरो यदेष वै पञ्चविꣳशतिश्च॥ [९]

प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्माथ्सृष्टः प्राङ्राद्रवत्तस्मा अश्वं प्रत्याँस्यथ्स दक्षिणावर्तत तस्मै वृष्णिं प्रत्याँस्यथ्स प्रत्यङ्ङावर्तत तस्मा ऋषभं प्रत्याँस्यथ्स उदङ्ङावर्तत तस्मै बस्तं प्रत्याँस्यथ्स ऊर्ध्वोऽद्रवत्तस्मै पुरुषं प्रत्याँस्यत् यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति सर्वत एवैनम् (४०)

अवरुध्य चिनुत एता वै प्राणभृतश्चक्षुष्मतीरिष्टका यत्पशुशीर्षाणि यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति ताभिरेव यजमानोऽमुष्मिंल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भाँन्ति मृदाभिलिप्योप दधाति मेध्यत्वायं पशुर्वा एष यदग्निरन्नं पशव एष खलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि यं कामयेत कनीयोऽस्यान्नम् (४१)

स्यादितिं सन्तरां तस्य पशुशीर्षाण्युप दध्यात्कनीय एवास्यान्नम्भवति यं कामयेत समावदस्यान्नꣳ

स्या॒दिति॑ मध्य॒तस्तस्योप॑ दध्याथ्स॒माव॑दे॒वास्यान्न॑म्भवति॒ यं का॒मये॑त॒ भूयो॒ऽस्यान्न॑ꣳ स्या॒दित्यन्ते॑षु॒ तस्य॑ व्यु॒दूह्योप॑ दध्यादन्त॒त ए॒वास्मा॒ अन्न॒मव॑ रुन्धे॒ भूयो॒ऽस्यान्न॑म्भवति॥ (४२)

ए॒न॒म॒स्यान्न॒म्भूयो॒स्यान्न॑म्भवति॥ [१०]

स्ते॒गान्दꣳष्ट्रा॑भ्यां म॒ण्डूका॒ञ्जम्भ्ये॑भि॒रादकां खा॒देनोर्ज॑ꣳ सꣳसू॒देनार॑ण्यं॒ जाम्बी॑लेन॒ मृद॑म्ब॒स्वे॑भिः॒ शर्क॑राभि॒रव॑का॒मव॑काभिः॒ शर्क॑रामुथ्सा॒देन॑ जि॒ह्वाम॑वक्र॒न्देन॒ तालु॒ꣳ सर॑स्वतीं जिह्वा॒ग्रेण॑॥ (४३)

स्ते॒गान्द्वावि॑ꣳशतिः॥ [११]

वाज॒ꣳ हनू॑भ्याम॒प आ॒स्ये॑नादि॒त्याञ्छ्मश्रु॑भिरुपया॒ममध॑रे॒णोष्ठे॑न॒ सदु॒त्त॑रे॒णान्त॑रेणानूका॒शं प्र॑का॒शेन॒ बाह्य॑ꣳ स्तनयि॒त्नुं नि॑र्बा॒धेन॑ सूर्या॒ग्नी चक्षु॑र्भ्यां वि॒द्युतौ॑ क॒नान॑काभ्याम॒शनिं॑ म॒स्तिष्के॑ण॒ बलं॑ म॒ज्जभिः॑॥ (४४)

वाजं॒ पञ्च॑विꣳशतिः॥ [१२]

कू॒र्माञ्छ॒फैर॒च्छला॑भिः क॒पिञ्ज॑ला॒न्थ्साम॒ कुष्ठि॑काभिर्ज॒वं जङ्घा॑भिरग॒दं जानु॑भ्यां वी॒र्यं॑ कु॒हाभ्यां॑ भ॒यं प्र॑चा॒लाभ्यां॒ गुहो॑पप॒क्षाभ्या॑म॒श्विना॒वꣳसा॑भ्या॒मदि॑तिꣳ शी॒र्ष्णा निर्ऋ॑तिं॒ निर्जा॑ल्मकेन शी॒र्ष्णा॥ (४५)

कू॒र्मान्त्रयो॑विꣳशतिः॥ [१३]

योक्रं॒ गृध्रा॑भिर्यु॒गमान॑तेन चि॒त्तं मन्या॑भिः सङ्क्रो॒शान्प्रा॒णैः प्र॑का॒शेन॒ त्वच॑ं पराका॒शेनान्त॑रां म॒शका॒न्केशै॒रिन्द्र॒ꣳ स्वप॑सा॒ वहे॑न॒ बृह॒स्पतिꣳ॑ शकुनिसा॒देन॒ रथ॑मु॒ष्णिहा॑भिः॥ (४६)

योक्र॒मेक॑विꣳशतिः॥ [१४]

मि॒त्रावरु॑णौ॒ श्रोणी॑भ्यामिन्द्रा॒ग्नी शि॑ख॒ण्डाभ्या॒मिन्द्रा॒बृह॒स्पती॑ ऊ॒रुभ्या॒मिन्द्रा॒विष्णू॑ अष्ठी॒वद्भ्या॑ꣳ सवि॒तारं॒ पुच्छे॑न गन्ध॒र्वाञ्छेपे॑नाप्स॒रसो॑ मु॒ष्काभ्यां॒ पव॑मानं पा॒युना॑ प॒वित्रं॒ पोत्रा॑भ्यामा॒क्रम॑णꣳ स्थू॒राभ्यां॑ प्रति॒क्रम॑णं॒ कुष्ठा॑भ्याम्॥ (४७)

[१५]

इन्द्र॑स्य क्रो॒डोऽदि॑त्यै पाज॒स्य॑न्दि॒शां ज॒त्रवो॑ जी॒मूता॑न्हृदयौ॒पशाभ्या॑म॒न्तरि॑क्षं पुरि॒तता॒ नभ॑ उद॒र्ये॑णेन्द्रा॒णीं प्ली॒ह्ना व॒ल्मीका॑न्क्लो॒म्ना गि॒रीन्प्ला॒शिभिः॑ समु॒द्रमु॒दरे॑ण वैश्वान॒रं भस्म॑ना॥ (४८)

मि॒त्रावरु॑णा॒विन्द्र॑स्य॒ द्वावि॑ꣳशति॒र्द्वावि॑ꣳशतिः॥ [१६]

पू॒ष्णो व॑नि॒ष्ठुर॑न्धा॒हेः स्थू॑रगु॒दा स॒र्पान्गुदा॑भिर्ऋ॒तून्पृ॒ष्टीभि॒र्दिवं॑ पृ॒ष्ठेन॒ वसू॑नां प्रथ॒मा कीक॑सा रु॒द्राणां॑ द्वि॒तीया॑दि॒त्यानां॑ तृ॒तीयाङ्गि॑रसां चतु॒र्थी सा॒ध्यानां॑ पञ्च॒मी विश्वे॑षां दे॒वाना॑ꣳ ष॒ष्ठी॥ (४९)

पू॒ष्णश्चतु॑र्विꣳशतिः॥ [१७]

ओजो॑ ग्री॒वाभि॒र्निर्ऋ॑तिम॒स्थभि॒रिन्द्र॒ꣳ स्वप॑सा॒ वहे॑न रु॒द्रस्य॑ विच॒लः स्क॒न्धो॑ऽहोरा॒त्रयो॑र्द्वि॒तीयो॑ऽर्धमा॒सानां॑ तृ॒तीयो॑ मा॒सां च॑तु॒र्थ ऋ॑तू॒नां प॑ञ्च॒मः सं॑वथ्स॒रस्य॑ ष॒ष्ठः॥ (५०)

ओजो॑ विꣳश॒तिः॥ [१८]

आ॒न॒न्दं न॒न्दथु॑ना॒ कामं॑ प्रत्या॒साभ्यां॑ भ॒यꣳ शि॑ती॒मभ्यां॑ प्र॒शिषं॑ प्रशा॒साभ्याꣳ सूर्याचन्द्र॒मसौ॒ वृक्या॑भ्याꣳ श्यामशब॒लौ मत॑स्नाभ्या॒व्व्युँष्टिꣳ रू॒पेण॒ निम्रु॑क्ति॒मरू॑पेण॥ (५१)

आ॒न॒न्दꣳ षोड॑श॥ [१९]

अह॑र्मा॒ꣳसेन॒ रात्रिं॒ पीव॑सा॒पो यू॒षेण॑ घृ॒तꣳ रसे॑न॒ श्यां वस॑या दू॒षीका॑भिर्ह्रा॒दुनि॒मश्रु॑भिः॒ पृष्वा॒न्दिवꣳ रू॒पेण॒ नक्ष॑त्राणि॒ प्रति॑रूपेण पृथि॒वीं चर्म॑णा छ॒वीं छ॒व्यो॑पाकृ॑ताय॒ स्वाहाल॑ब्धाय॒ स्वाहा॑ हु॒ताय॒ स्वाहा॑॥ (५२)

अह॑र॒ष्टाविꣳशतिः॥ [२०]

अ॒ग्नेः प॑क्ष॒तिः सर॑स्वत्यै॒ निप॑क्षतिः॒ सोम॑स्य तृ॒तीया॒पां च॑तु॒र्थ्योष॑धीनां पञ्च॒मी स॑वथ्स॒रस्य॑ ष॒ष्ठी म॒रुताꣳ सप्त॒मी बृह॒स्पते॑रष्ट॒मी मि॒त्रस्य॑ नव॒मी वरु॑णस्य दश॒मीन्द्र॑स्यैकाद॒शी विश्वे॑षां दे॒वानां॑ द्वाद॒शी द्यावा॑पृथि॒व्योः पा॒र्श्वं य॒मस्य॑ पाटू॒रः॥ (५३)

अ॒ग्नेरेका॒न्नत्रि॒ꣳशत्॥ [२१]

वा॒योः प॑क्ष॒तिः सर॑स्वतो॒ निप॑क्षतिश्च॒न्द्रम॑सस्तृ॒तीया॒ नक्ष॑त्राणां चतु॒र्थी स॑वि॒तुः प॑ञ्च॒मी रु॒द्रस्य॑ ष॒ष्ठी स॒र्पाणाꣳ सप्त॒म्य॑र्य॒म्णो॑ऽष्ट॒मी त्वष्टु॑र्नव॒मी धा॒तुर्द॑श॒मीन्द्रा॒ण्या ए॑काद॒श्यदि॑त्यै द्वाद॒शी द्यावा॑पृथि॒व्योः पा॒र्श्वं य॒म्यै॑ पाटू॒रः॥ (५४)

वा॒योर॒ष्टाविꣳशतिः॥ [२२]

पन्था॑मनू॒वृग्भ्या॒ꣳ सन्त॑तिꣳ स्नाव॒न्या॑भ्या॒ꣳ शुका॑न्पि॒त्तेन॑ हरि॒माणं॑ य॒क्ना हली॑क्ष्णान्पापवा॒तेन॑ कू॒श्माञ्छक॑भिः शव॒र्तानू॑वध्येन॒ शुनो॑ वि॒शस॑नेन स॒र्पाल्लो॑हितग॒न्धेन॒ वयाꣳसि पक्वग॒न्धेन॑ पि॒पीलि॑काः प्रशा॒देन॑॥ (५)

पन्था॒न्द्वाविꣳशतिः॥ [२३]

क्रमै॒रत्य॑क्रमीद्वा॒जी विश्वै॑र्दे॒वैर्य॒ज्ञियैः॑ संविदा॒नः। स नो॑ नय सुकृ॒तस्य॑ लो॒कं तस्य॑ ते व॒यꣳ स्व॒धया॑ मदेम॥ (५६)

क्रमै॑र॒ष्टाद॑श॥ [२४]

द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठं पृ॑थि॒वी स॒धस्थ॑मा॒त्मान्तरि॑क्षꣳ समु॒द्रो योनिः॒ सूर्य॑स्ते॒ चक्षु॒र्वातः॑ प्रा॒णश्च॒न्द्रमाः॒ श्रोत्रं॒ मासा॑श्चार्धमा॒साश्च॒ पर्वा॑ण्यृ॒तवोङ्गा॑नि संवथ्स॒रो म॑हि॒मा॥ (५७)

द्यौः पञ्च॑विꣳशतिः॥ [२५]

अ॒ग्निः प॒शुरा॑सी॒त्तेना॑यजन्त॒ स ए॒तं लो॒कम॑जय॒द्यस्मि॑न्न॒ग्निः स ते॑ लो॒कस्तं जे॑ष्य॒स्यथाव॑ जिघ्र वा॒युः प॒शुरा॑सी॒त्तेना॑यजन्त॒ स ए॒तं लो॒कम॑जय॒द्यस्मि॑न्वा॒युः स ते॑ लो॒कस्तस्मा॑त्त्वा॒न्तरे॑ष्यामि॒ यदि॒ नाव॒जिघ्र॑स्यादि॒त्यः प॒शुरा॑सी॒त्तेना॑यजन्त॒ स ए॒तं लो॒कम॑जय॒द्यस्मि॑न्नादि॒त्यः स ते॑ लो॒कस्तं जे॑ष्यसि॒ यद्य॑व॒जिघ्र॑सि॥ (५८)

यस्मि॑न्न॒ष्टौ च॑॥ [२६]

[प्रा॒चीन॑वꣳशं॒ याव॑न्त ऋख्सा॒मे वाग्वै दे॒वेभ्यो॑ दे॒वा वै दे॑व॒यज॑नङ्कु॒द्रूश्च॒ तद्धिर॑ण्य॒ꣳ षट्प॒दानि॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वि॒चित्यो॒ यत्क॒लया॑ ते वारु॒णो वै क्री॒तः सोम॒ एका॑दश॥११॥ प्रा॒चीन॑वꣳश॒ꣳ स्वाहेत्या॑ह॒ यैँऽन्तः श॒रा ह्ये॑ष सं तप॑सा च॒ यत्क॑र्णगृही॒तेति॑ लोम॒तो वा॑रु॒णः षट्थ्स॑प्ततिः॥७६॥ प्रा॒चीन॑वꣳशं॒ परि॑चरति॥]

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

प्राचीनंव꣡शं करोति देवमनुष्या दिशो व्यभजन्त प्राचीँ देवा दक्षिणा पितरः प्रतीचीँ मनुष्या उदीचीꣳ रुद्रा यत्प्राचीनंव꣡शं करोतिं देवलोकमेव तद्यजमान उपावर्तते परिं श्रयत्यन्तर्हितो हि देवलोको मनुष्यलोकान्नास्माल्लोकाथ्स्वेतव्यमिवेत्याहुः को हि तद्वेद यद्यमुष्मिँल्लोकेऽस्तिं वा न वेतिं दिक्ष्वतीकाशान्करोति (१)

उभयोँर्लोकयोरभिजित्यै केशश्मश्रु वपते नखानि नि कृन्तते मृता वा एषा त्वगमेध्या यत्केशश्मश्रु मृतामेव त्वचंममेध्यामपहत्य यज्ञियो भूत्वा मेधमुपैत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तोऽप्स्नु दीक्षातपसी प्रावेशयन्नप्स्नु स्नांति साक्षादेव दीक्षातपसी अवं रुन्धे तीर्थे स्नांति तीर्थे हि ते तां प्रावेशयन्तीर्थे स्नांति (२)

तीर्थमेव संमानानाँ भवत्यपोँऽश्नात्यन्तरत एव मेध्यो भवति वासंसा दीक्षयति सौम्यं वै क्षौमं देवतया सोमंमेष देवतामुपैति यो दीक्षते सोमंस्य तनूरंसि तनुवं मे पाहीत्याह स्वामेव देवतामुपैत्यथो आशिषंमेवैतामा शाँस्तेऽग्नेस्तूपाधानं वायोर्वातपानं पितॄणां नीविरोषधीनां प्रघातः (३)

आदित्यानाँ प्राचीनतानो विश्वेषां देवानामोतुर्नक्षत्राणामतीकाशास्तद्वा एतथ्सर्वदेवत्यं यद्वासो यद्वासंसा दीक्षयंति सर्वाभिरेवैनं देवतांभिर्दीक्षयति बहिःप्राणो वै मनुष्यंस्तस्याशंनं प्राणोँऽश्नाति सप्राण एव दीक्षत आशिंतो भवति यावानेवास्यं प्राणस्तेनं सह मेधमुपैति घृतं देवानां मस्तुं पितॄणान्निर्ष्पक्वं मनुष्याणान्तद्वे (४)

एतथ्सर्वदेवत्यं यन्नवंनीतं यन्नवंनीतेनाभ्यङ्क्ते सर्वा एव देवताः प्रीणाति प्रच्युतो वा एषोँऽस्माल्लोकादगंतो देवलोकं यो दीक्षितोँऽन्तरेव नवंनीतन्तस्मान्नवंनीतेनाभ्यंङ्क्तेऽनुलोमं यजुषा व्यावृत्त्या इन्द्रो वृत्रमंहन्तस्यं कनीनिंका परापतत्तदाञ्जनमभवद्यदाङ्क्ते चक्षुरेव भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते दक्षिणं पूर्वमाङ्क्ते (५)

सव्यꣳ हि पूर्वं मनुष्या आञ्जते न नि धावते नीव हि मंनुष्या धावंन्ते पञ्च कृत्व आङ्क्ते पञ्चाँक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवावं रुन्धे परिंमितमाङ्क्तेऽपंरिमितꣳ हि मंनुष्या आञ्जते सतूलयाङ्क्तेऽपंतूलया हि मंनुष्या आञ्जते व्यावृत्त्यै यदपंतूलयाञ्जीत वज्र इव स्याथ्सतूलयाङ्क्ते मित्रत्वायं (६)

इन्द्रो वृत्रमंहन्थ्सोऽ३ पोऽ३ भ्यंम्रियत तासां यन्मेध्यं यज्ञियꣳ सदेवमासीत्तदपोदंक्रामत्ते दर्भा अंभवन् यद्दर्भपुञ्जीलैः पवयंति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्ताभिरेवैनं पवयति द्वाभ्याँ पवयत्यहोरात्राभ्यामेवैनं पवयति त्रिभिः पंवयति त्रयं इमे लोका एभिरेवैनं लोकैः पंवयति पञ्चभिः (७)

पवयति पञ्चाँक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञायैवैनं पवयति षड्भिः पंवयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं पवयति सप्तभिः पवयति सप्त छन्दोंꣳसि छन्दोंभिरेवैनं पवयति नवभिः पवयति नव वै पुरुषे प्राणाः सप्राणमेवैनं पवयत्येकविꣳशत्या पवयति दश हस्त्या अङ्गुलयो दश पद्या आत्मैकविꣳशो यावानेव पुरुषस्तमपरिवर्गम् (८)

पवयति चित्पतिंस्त्वा पुनात्वित्याह मनो वै चित्पतिर्मनंसैवैनं पवयति वाक्पतिंस्त्वा पुनात्वित्याह

वा॒चैवैनं॑ पवयति दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता पु॑ना॒त्वित्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैनं॑ पवयति॒ तस्य॑ ते पवित्रपते प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॒ कं पु॒ने तच्छ॑केय॒मित्या॑हा॒ऽऽशिष॑मे॒वैतामा शा॑स्ते॥ (९)

अ॒ती॒का॒शान्क॑रो॒त्यवे॑शयन्ती॒र्थे स्रा॑ति प्रघा॒तो म॑नु॒ष्या॑णा॒न्तद्वा आङ्क्ते॑ मित्र॒त्वाय॑ प॒ञ्चभि॒रप॑रिवर्गम॒ष्टाच॑त्वारिꣳशच्च॥

याव॑न्तो॒ वै दे॒वा य॒ज्ञायापु॑नत॒ त ए॒वाभ॑व॒न् य ए॒वं वि॒द्वान् य॒ज्ञाय॑ पुनी॒ते भव॑त्ये॒व ब॒हिः प॑वयि॒त्वान्तः प्र पा॑दयति मनुष्यलो॒क ए॒वैनं॑ पवयि॒त्वा पू॒तन्दे॑वलो॒कं प्र ण॑य॒त्यदी॑क्षित॒ एक॒याहु॒त्येत्या॑हुः स्रु॒वेण॒ चत॑स्रो जुहोति दीक्षित॒त्वाय॑ स्रु॒चा प॑ञ्च॒मीं पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्ध॒ आकू॑त्यै प्र॒युजे॒ऽग्नये॑ (१०)

स्वाहेत्या॒हाकू॑त्या॒ हि पुरु॑षो य॒ज्ञम॒भि प्र॑यु॒ङ्क्ते यजे॒येति॑ मे॒धायै॒ मन॑से॒ऽग्नये॒ स्वाहेत्या॑ह मे॒धया॒ हि मन॑सा॒ पुरु॑षो य॒ज्ञम॑भि॒गच्छ॑ति॒ सर॑स्वत्यै पू॒ष्णे॑ऽग्नये॒ स्वाहेत्या॑ह॒ वाग्वै सर॑स्वती पृथि॒वी पू॒षा वा॒चैव पृ॑थि॒व्या य॒ज्ञं प्र यु॑ङ्क्त॒ आपो॑ देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव॒ इत्या॑ह॒ या वै वर्ष्या॒स्ताः (११)

आपो॑ दे॒वीर्बृ॑ह॒तीर्वि॒श्वश॑म्भुवो॒ यदे॒तद्यजु॒र्न ब्रू॒याद्दि॒व्या आपोऽशा॑न्ता इ॒मं लो॒कमा ग॑च्छेयु॒रापो॑ देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव॒ इत्या॑हा॒स्मा ए॒वैना॑ लो॒काय॑ शमयति॒ तस्मा॑च्छा॒न्ता इ॒मं लो॒कमा ग॑च्छन्ति॒ द्यावा॑पृथि॒वी इत्या॑ह॒ द्यावा॑पृथि॒व्योर्हि य॒ज्ञ उ॒र्व॑न्तरि॑क्ष॒मित्या॑हा॒न्तरि॑क्षे॒ हि य॒ज्ञो बृह॒स्पति॑र्नो ह॒विषा॑ वृधातु (१२)

इत्या॑ह॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॒ बृह॒स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒वास्मै॑ य॒ज्ञमव॑ रुन्धे॒ यद्ब्रू॒याद्वि॑धे॒रिति॑ यज्ञस्था॒णुमृ॑च्छेद्वृधा॒त्वित्या॑ह यज्ञस्था॒णुमे॒व परि॑ वृणक्ति प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑सृजत॒ सो॑ऽस्माथ्सृ॒ष्टः परा॑ङै॒थ्स प्र यजु॒रव्ली॑ना॒त्प्र साम॒ तमृगुद॑यच्छ॒द्यदृगु॒दय॑च्छ॒त्तदौ॑द्ग्रह॒णस्यौ॑द्ग्रहण॒त्वमृ॒चा (१३)

जु॒हो॒ति॒ य॒ज्ञस्योद्य॑त्या अनु॒ष्टुप्छन्द॑सा॒मुद॑यच्छ॒दित्या॑हु॒स्तस्मा॑दनु॒ष्टुभा॑ जुहोति य॒ज्ञस्योद्य॑त्यै॒ द्वाद॑श वाथ्सब॒न्धान्युद॑यच्छ॒न्नित्या॑हु॒स्तस्मा॑द्द्वाद॒शभि॑र्वाथ्सबन्ध॒विदो॑ दीक्षयन्ति॒ सा वा ए॒षर्ग॑नु॒ष्टुग्वाग॑नु॒ष्टुग्यदे॒तय॒र्चा दी॒क्षय॑ति वा॒चैवैन॒ꣳ सर्व॑या दीक्षयति॒ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुरित्या॑ह सावि॒त्र्ये॑तेन॒ मर्तो॑ वृणीत स॒ख्यम् (१४)

इत्या॑ह पितृदेव॒त्यै॑तेन॒ विश्वे॑ रा॒य इ॑षुध्य॒सीत्या॑ह वैश्वदे॒व्ये॑तेन॑ द्यु॒म्नं वृ॑णीत पु॒ष्यस॒ इत्या॑ह पौ॒ष्ण्ये॑तेन॒ सा वा ए॒षर्ख्स॑र्वदेव॒त्या॑ यदे॒तय॒र्चा दी॒क्षय॑ति॒ सर्वा॑भिरे॒वैनं॑ दे॒वता॑भिर्दीक्षयति स॒प्ताक्ष॑रं प्रथ॒मं प॒दम॒ष्टाक्ष॑राणि॒ त्रीणि॒ यानि॒ त्रीणि॒ तान्य॒ष्टावुप॑ यन्ति॒ यानि॑ च॒त्वारि॒ तान्य॒ष्टौ यद॒ष्टाक्ष॑रा॒ तेन॑ (१५)

गा॒य॒त्री यदेका॑दशाक्षरा॒ तेन॑ त्रि॒ष्टुग्यद्द्वाद॑शाक्षरा॒ तेन॒ जग॑ती॒ सा वा ए॒षर्ख्सर्वा॑णि॒ छन्दा॑ꣳसि॒ यदे॒तय॒र्चा दी॒क्षय॑ति॒ सर्वे॑भिरे॒वैनं॒ छन्दो॑भिर्दीक्षयति स॒प्ताक्ष॑रं प्रथ॒मं प॒दꣳ स॒प्तप॑दा॒ शक्व॑री प॒शवः॒ शक्व॑री प॒शूने॒वाव॑ रुन्ध॒ एक॑स्माद॒क्षरा॒दना॑प्तं प्रथ॒मं प॒दन्तस्मा॒द्यद्वा॒चोऽना॑प्त॒न्तन्म॑नु॒ष्या॑ उप॑ जीवन्ति पू॒र्णया॑ जुहोति पू॒र्ण इ॑व॒ हि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॒ न्यू॑नया जुहोति॒ न्यू॑नाद्धि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा असृ॑जत प्र॒जाना॒ꣳ सृष्ट्यै॑॥ (१६)

अ॒ग्नये॒ ता वृ॑धात्वृ॒चा स॒ख्यन्तेन॑ जुहोति॒ पञ्च॑दश च॥ [२]

ऋ॒ख्सा॒मे वै दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञायाति॑ष्ठमाने॒ कृष्णो॑ रू॒पं कृ॒त्वाप॒क्रम्या॑तिष्ठता॒न्ते॑ऽमन्यन्त॒ यं वा इ॒मे उ॑पाव॒र्थ्स्यतः॒ स इ॒दं भ॑विष्य॒तीति॒ ते उपा॑मन्त्रयन्त॒ ते अ॑होरा॒त्रयो॑र्महि॒मान॑मपनि॒धाय॑ दे॒वानु॒पाव॑र्तेतामे॒ष वा ऋ॒चो वर्णो॒ यच्छु॒क्लं कृ॑ष्णाजि॒नस्यै॒ष साम्नो॒ यत्कृ॒ष्णमृ॑ख्सा॒मयोः॒ शिल्पे॑ स्थ॒ इत्या॑हर्ख्सा॒मे ए॒वाव॑ रुन्ध

ए॒षः (१७)

वा अह्नो॒ वर्णो॒ यच्छु॒क्लं कृ॑ष्णाजि॒नस्यै॒ष रात्रि॑या॒ यत्कृ॒ष्णं यदे॒वैन॑यो॒स्तत्र॒ न्य॑क्तं॒ तदे॒वाव॑ रुन्धे कृष्णाजि॒नेन॑ दीक्षयति॒ ब्रह्म॑णो॒ वा ए॒तद्रू॒पं यत्कृ॑ष्णाजि॒नं ब्रह्म॑णै॒वैन॑ दीक्षयती॒मान्धिय॒ꣳ शिक्ष॑माणस्य दे॒वेत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतद्गर्भो॒ वा ए॒ष यद्दी॑क्षि॒त उल्बं॒ वासः॒ प्रोर्णु॑ते॒ तस्मा॑त् (१८)

गर्भाः॒ प्रावृ॑ता जायन्ते॒ न पु॒रा सोम॑स्य क्र॒यादपो॑र्ण्वीत॒ यत्पु॒रा सोम॑स्य क्र॒याद॑पोर्ण्वी॒त गर्भाः॑ प्र॒जानां॑ परा॒पातु॑काः स्युः क्री॒ते सोमेऽपो॑र्णुते॒ जाय॑त ए॒व तदथो॒ यथा॒ वसी॑याꣳसं प्रत्यपोर्णु॒ते ता॒दृगे॒व तदङ्गि॑रसः सुव॒र्गं लो॒कं यन्त॒ ऊर्जं॒ व्य॑भजन्त॒ ततो॒ यद॒त्यशि॑ष्यत॒ ते श॒रा अ॑भव॒न्नूर्ग्वै श॒रा यच्छ॑र॒मयी॑ (१९)

मेख॑ला॒ भव॒त्यूर्ज॑मे॒वाव॑ रुन्धे मध्य॒तः सन्न॑ह्यति मध्य॒त ए॒वास्मा॒ ऊर्जं॑ दधाति॒ तस्मा॑न्मध्य॒त ऊ॒र्जा भु॑ञ्जत ऊ॒र्ध्वं वै पुरु॑षस्य॒ नाभ्यै॒ मेध्य॑मवा॒चीन॑ममे॒ध्यं यन्म॑ध्य॒तः सं॒नह्य॑ति॒ मेध्यं॑ चै॒वास्या॑मे॒ध्यं च॒ व्यावर्त॑यतीन्द्रो॑ वृ॒त्राय॒ वज्रं॒ प्राह॑र॒थ्स त्रे॒धा व्य॑भव॒थ्स्फ्यस्तृती॑य॒ꣳ रथ॒स्तृती॑यं॒ यूप॒स्तृती॑यम् (२०)

ये॑ऽन्तः श॒रा अशी॑र्यन्त॒ ते श॒रा अ॑भव॒न्तच्छ॒राणाꣳ॑ शर॒त्वं वज्रो॒ वै श॒राः क्षुत्खलु॒ वै म॑नु॒ष्य॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो॒ यच्छ॑र॒मयी॒ मेख॑ला॒ भव॑ति॒ वज्रे॑णै॒व सा॒क्षात्क्षुध॒म्भ्रातृ॑व्यं मध्य॒तोऽप॑ हते त्रि॒वृद्भ॑वति त्रि॒वृद्वै प्रा॒णस्त्रि॒वृत॑मे॒व प्रा॒णं म॑ध्य॒तो यज॑माने दधाति पृ॒थ्वी भ॑वति॒ रज्जू॑ना॒व्व्याँवृ॑त्त्यै॒ मेख॑लया॒ यज॑मानन्दीक्षयति॒ योक्त्रे॑ण॒ पत्नीं॑ मिथुन॒त्वाय॑ (२१)

य॒ज्ञो दक्षि॑णाम॒भ्य॑ध्याय॒त्ताꣳ सम॑भव॒त्तदिन्द्रो॑ऽचाय॒थ्सो॑ऽमन्यत॒ यो वा इ॒तो ज॑नि॒ष्यते॒ स इ॒दं भ॑विष्य॒तीति॒ तां प्रावि॑श॒त्तस्या॒ इन्द्र॑ ए॒वाजा॑यत॒ सो॑ऽमन्यत॒ यो वै मदि॒तोऽप॑रो जनि॒ष्यते॒ स इ॒दं भ॑विष्य॒तीति॒ तस्या॑ अनु॒मृश्य॒ योनि॒माच्छि॑न॒थ्सा सू॒तव॑शाभव॒त्तथ्सू॒तव॑शायै॒ जन्म॑ (२२)

ताꣳ हस्ते॒ न्य॑वेष्टयत॒ तां मृ॒गेषु॒ न्य॑दधा॒थ्सा कृ॑ष्णविषा॒णाभ॑व॒दिन्द्र॑स्य॒ योनि॑रसि॒ मा मा॑ हिꣳसी॒रिति॑ कृष्णविषा॒णां प्र य॑च्छति॒ सयो॑निमे॒व य॒ज्ञं क॑रोति॒ सयो॑नि॒न्दक्षि॑णा॒ꣳ सयो॑नि॒मिन्द्रꣳ॑ सयोनि॒त्वाय॑ कृ॒ष्यै त्वा॑ सुस॒स्याया॒ इत्या॑ह॒ तस्मा॑दकृष्टप॒च्या ओष॑धयः पच्यन्ते सुपिप्प॒लाभ्य॒स्त्वौष॑धीभ्य॒ इत्या॑ह॒ तस्मा॒दोष॑धयः॒ फलं॑ गृह्णन्ति॒ यद्धस्ते॑न (२३)

क॒ण्डू॒येत॑ पामनं॒ भावु॑काः प्र॒जाः स्यु॒र्यथ्स्मये॑त नग्नं॒ भावु॑काः कृष्णविषा॒णया॑ कण्डूयतेऽपि॒गृह्य॑ स्मयते प्र॒जानां॑ गोपी॒थाय॒ न पु॒रा दक्षि॑णाभ्यो॒ नेतोः॑ कृष्णविषा॒णामव॑ चृते॒द्यत्पु॒रा दक्षि॑णाभ्यो॒ नेतोः॑ कृष्णविषा॒णामव॑चृ॒तेद्योनिः॑ प्र॒जानां॑ परा॒पातु॑का स्यान्नी॒तासु॒ दक्षि॑णासु॒ चात्वा॑ले कृष्णविषा॒णां प्रास्य॑ति॒ योनि॒र्वै य॒ज्ञस्य॒ चात्वा॑लं॒ योनिः॑ कृष्णविषा॒णा योना॑वे॒व योनि॑न्दधाति य॒ज्ञस्य॑ सयोनि॒त्वाय॑॥ (२४)

रु॒न्ध॒ ए॒ष तस्मा॑च्छर॒मयी॒ यूप॒स्तृती॑यं मिथुन॒त्वाय॒ जन्म॒ हस्ते॑ना॒ष्टाच॑त्वारिꣳशच्च॥ [३]

वाग्वै दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्रामद्यज्ञा॒याति॑ष्ठमाना॒ सा वन॒स्पती॒न्प्रावि॑श॒थ्सैषा वाग्वन॒स्पति॑षु वदति॒ या दु॑न्दु॒भौ या तूण॑वे॒ या वीणा॑यां॒ यद्दी॑क्षितद॒ण्डं प्र॒यच्छ॑ति॒ वाच॑मे॒वाव॑ रुन्ध॒ औदु॑म्बरो भव॒त्यूर्ग्वा उ॑दु॒म्बर॒ ऊर्ज॑मे॒वाव॑ रुन्धे॒ मुखे॑न॒ सम्मि॑तो भवति मुख॒त ए॒वास्मा॒ ऊर्जं॑ दधाति॒ तस्मा॑न्मुख॒त ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते (२५)

क्रीते सोमे मैत्रावरुणाय दण्डं प्र यच्छति मैत्रावरुणो हि पुरस्तादृत्विग्भ्यो वाचं विभजति तामृत्विजो यजमाना प्रतिष्ठापयन्ति स्वाहा यज्ञं मनसेत्याह मनसा हि पुरुषो यज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याह द्यावापृथिव्योरहि यज्ञः स्वाहोरोरन्तरिक्षादित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञः स्वाहा यज्ञं वातादारभ इत्याहायम् (२६)

वाव यः पवते स यज्ञस्तमेव साक्षादा रभते मुष्टी करोति वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अदीक्षिष्टायं ब्राह्मण इति त्रिरुपाꣳश्वाह देवेभ्यं एवैनं प्राऽऽह त्रिरुच्चैरुभयेभ्य एवैनं देवमनुष्येभ्यः प्राऽऽह न पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं वि सृजेद्यत्पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं विसृजेद्यज्ञं विच्छिन्द्यात् (२७)

उदितेषु नक्षत्रेषु व्रतं कृणुतेति वाचं वि सृजति यज्ञव्रतो वै दीक्षितो यज्ञमेवाभि वाचं वि सृजति यदिं विसृजेद्वैष्णवीमृचमनु ब्रूयाद्यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञꣳ सं तनोति दैवीन्धियं मनामह इत्याह यज्ञमेव तन्म्रदयति सुपारा नो असद्वश इत्याह व्युष्टिमेवावं रुन्धे (२८)

ब्रह्मवादिनो वदन्ति होतव्यं दीक्षितस्य गृहा(३)इ न होतव्या(३)मिति हविर्वै दीक्षितो यज्जुहुयाद्यजमानस्यावदायं जुहुयाद्यन्न जुहुयाद्यज्ञपरुरन्तरियाद्ये देवा मनोजाता मनोयुज इत्याह प्राणा वै देवा मनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव परोक्षं जुहोति तन्नेवं हुतं नेवाहुतꣳ स्वपन्तं वै दीक्षितꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्त्यग्निः (२९)

खलु वै रक्षोहाग्ने त्वꣳ सु जागृहि वयꣳ सु मन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपां कृत्वा स्वपिति रक्षसामपहत्या अव्रत्यमिव वा एष करोति यो दीक्षितः स्वपिति त्वमग्ने व्रतपा असीत्याहाग्निर्वै देवानां व्रतपतिः स एवैनं व्रतमालम्भयति देव आ मर्त्येष्वेत्याह देवः (३०)

ह्येष सन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्याहैतꣳ हि यज्ञेष्वीड्तेऽप वै दीक्षिताश्मुपुपुष इन्द्रियं देवताः क्रामन्ति विश्वे देवा अभि मामावृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनं देवताभिः सं नयति यदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्यावत एव पशून्भि दीक्षेत तावन्तोऽस्य पशवः स्यू रास्वेयत् (३१)

सोमा भूयो भरेत्याहापरिमितानेव पशूनवं रुन्धे चन्द्रमसि मम भोगाय भवेत्याह यथादेवतमेवैनाः प्रति गृह्णाति वायवे त्वा वरुणाय त्वेति यदेवमेता नानुदिशेदयथादेवतं दक्षिणा गमयेदा देवताभ्यो वृश्चेत यदेवमेता अनुदिशति यथादेवतमेव दक्षिणा गमयति न देवताभ्य आ (३२)

वृश्च्यते देवीरापो अपां नपादित्याह यद्वो मेध्यं यज्ञियꣳ सदेवं तद्वो मावं क्रमिषमिति वावैतदाहाच्छिन्नं तन्तुं पृथिव्या अनु गेषमित्याह सेतुमेव कृत्वात्येति॥ (३३)

भुञ्जतेऽयञ्छिन्न्याद्रुन्धेऽग्निराह देव इयद्देवताभ्य आ त्रयस्त्रिꣳशच्च॥ [४]

देवा वै देवयजनमध्यवसाय दिशो न प्राजानन्तेऽ३ न्योन्यमुपाधावन्त्वया प्र जानाम त्वयेति तेऽदित्याꣳ समभ्रियन्त त्वया प्र जानामेति साब्रवीद्वरं वृणै मत्प्रायणा एव वो यज्ञा मदुदयना असन्निति तस्मादादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयः पञ्च देवता यजति पञ्च दिशो दिशां प्रज्ञात्यै (३४)

अथो॒ पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्धे॒ पथ्या॑ꣳ स्व॒स्तिम॑यज॒न्प्राची॑मे॒व तया॒ दिशं॒ प्राजा॑नन्न॒ग्निना॑ दक्षि॒णा सोमे॑न प्र॒तीची॑ꣳ सवि॒त्रोदी॑ची॒मदि॑त्यो॒र्ध्वां पथ्या॑ꣳ स्व॒स्तिं य॑जति॒ प्राची॑मे॒व तया॒ दिशं॒ प्र जा॑नाति॒ पथ्या॑ꣳ स्व॒स्तिमि॒ष्ट्वाग्नीषोमौ॑ यजति॒ चक्षु॑षी॒ वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॒ यद॒ग्नीषोमौ॒ ताभ्या॑मे॒वानु॑ पश्यति (३५)

अ॒ग्नीषोमा॑वि॒ष्ट्वा स॑वि॒तारं॑ यजति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वानु॑ पश्यति सवि॒तार॑मि॒ष्ट्वादि॑तिं यजती॒यं वा अदि॑तिर॒स्यामे॒व प्र॑ति॒ष्ठायानु॑ पश्य॒त्यदि॑तिमि॒ष्ट्वा मा॑रु॒तीमृच॒मन्वा॑ह म॒रुतो॒ वै दे॒वानां॒ विशो॑ देवविशं॒ खलु॒ वै कल्प॑मानं मनुष्यवि॒शमनु॑ कल्पते॒ यन्मा॑रु॒तीमृच॑म॒न्वाह॑ वि॒शां क्लृप्त्यै॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति प्रया॒जव॑दननूया॒जं प्रा॑य॒णीयं॑ का॒र्य॑मनूया॒जव॑त् (३६)

अ॒प्र॒या॒जमु॑दय॒नीय॒मिती॒मे वै प्र॑या॒जा अ॒मी अ॑नूया॒जाः सैव सा य॒ज्ञस्य॒ सन्त॑ति॒स्तत्तथा॒ न का॒र्य॑मा॒त्मा वै प्र॑या॒जाः प्र॒जाऽनू॑या॒जा यत्प्र॑या॒जान॑न्तरि॒यादा॒त्मान॑म॒न्तरि॑या॒द्यद॑नूया॒जान॑न्तरि॒यात्प्र॒जाम॒न्तरि॑या॒द्यतः॒ खलु॒ वै य॒ज्ञस्य॒ वित॑तस्य॒ न क्रि॒यते॒ तदनु॑ य॒ज्ञः परा॑ भवति य॒ज्ञं प॑रा॒भव॑न्तं॒ यज॑मा॒नोऽनु॑ (३७)

परा॑ भवति प्रया॒जव॑दे॒वानू॑या॒जव॑त्प्राय॒णीयं॑ का॒र्यं॑ प्रया॒जव॑दनूया॒जव॑दुदय॒नीयं॒ नात्मान॑मन्त॒रेति॒ न प्र॒जां न य॒ज्ञः प॑रा॒भव॑ति॒ न यज॑मानः प्राय॒णीय॑स्य निष्का॒स उ॑दय॒नीय॑म॒भि निर्व॑पति॒ सैव सा य॒ज्ञस्य॒ सन्त॑ति॒र्याः प्रा॑य॒णीय॑स्य या॒ज्या॑ यत्ता उ॑दय॒नीय॑स्य या॒ज्याः॑ कु॒र्यात्परा॑ङ्मुं लो॒कमा रो॑हेत्प्र॒मायु॑कः स्या॒द्याः प्रा॑य॒णीय॑स्य पुरोनुवा॒क्या॑स्ता उ॑दय॒नीय॑स्य या॒ज्याः॑ करोत्य॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्रति॑ तिष्ठति॥ (३८)

प्रज्ञा॑त्यै पश्यत्यनूया॒जव॒द्यज॑मा॒नोऽनु॑ पुरोनुवा॒क्या॑स्ता अ॒ष्टौ च॑॥ [५]

क॒द्रूश्च॒ वै सु॑प॒र्णी चा॑त्मरू॒पयो॑रस्पर्धेता॒ꣳ सा क॒द्रूः सु॑प॒र्णीम॑जय॒थ्साब्र॑वीत्तृ॒तीय॑स्यामि॒तो दि॒वि सोम॒स्तमा ह॑र॒ तेना॒ऽऽत्मानं॒ निष्क्री॑णी॒ष्वेती॒यं वै क॒द्रूर॒सौ सु॑प॒र्णी छन्दा॑ꣳसि सौपर्णे॒याः साब्र॑वीद॒स्मै वै पि॒तरौ॑ पु॒त्रान्बि॑भृतस्तृ॒तीय॑स्यामि॒तो दि॒वि सोम॒स्तमा ह॑र॒ तेना॒ऽऽत्मानं॒ निष्क्री॑णीष्व (३९)

इति॑ मा क॒द्रूर॑वोच॒दिति॒ जग॒त्युद॑पत॒च्चतु॑र्दशाक्षरा स॒ती साप्रा॑प्य॒ न्य॑वर्तत॒ तस्यै॒ द्वे अ॒क्षरे॑ अमीयेता॒ꣳ सा प॒शुभि॑श्च दी॒क्षया॒ चाग॑च्छ॒त्तस्मा॒ज्जग॑ती॒ छन्द॑सां पश॒व्य॑तमा॒ तस्मा॑त्पशु॒मन्तं॑ दी॒क्षोप॑ नमति त्रि॒ष्टुगुद॑पत॒त्त्रयो॑दशाक्षरा स॒ती साप्रा॑प्य॒ न्य॑वर्तत॒ तस्यै॒ द्वे अ॒क्षरे॑ अमीयेता॒ꣳ सा दक्षि॑णाभिश्च (४०)

तप॑सा॒ चाग॑च्छ॒त्तस्मा॑त्त्रि॒ष्टुभो॑ लो॒के माध्य॑न्दिने॒ सव॑ने॒ दक्षि॑णा नीयन्त ए॒तत्खलु॒ वाव तप॒ इत्या॑हु॒र्यः स्वं ददा॒तीति॑ गाय॒त्र्युद॑पत॒च्चतु॑रक्षरा स॒त्य॑जया॒ ज्योति॑षा॒ तम॑स्या अ॒जाभ्य॑रुन्ध॒ तद॒जाया॑ अज॒त्वꣳ सा सोमं॒ चाह॑रच्च॒त्वारि॑ चा॒क्षरा॑णि साष्टाक्ष॑रा॒ सम॑पद्यत ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति (४१)

कस्मा॑थ्स॒त्याद्गा॑य॒त्री कनि॑ष्ठा॒ छन्द॑साꣳ स॒ती य॑ज्ञमु॒खं परी॑या॒येति॒ यदे॒वादः सोम॒माह॑र॒त्तस्मा॑द्यज्ञमु॒खं पर्यै॒त् तस्मा॑त्तेज॒स्विनी॑तमा प॒द्भ्यां द्वे सव॑ने स॒मगृ॑ह्णा॒न्मुखे॒नैकं॒ यन्मुखे॑न स॒मगृ॑ह्णा॒त्तद॑धय॒त्तस्मा॒द्द्वे सव॑ने शु॒क्रव॑ती प्रातःसव॒नं च॒ माध्य॑न्दिनं च॒ तस्मा॑त्तृतीयसव॒न ऋ॑जी॒षम॒भि षु॑ण्वन्ति धी॒तमि॑व॒ हि मन्य॑न्ते (४२)

आ॒शिर॒मव॑ नयति सशुक्र॒त्वायाथो॒ सम्भ॑रत्ये॒वैन॒त्तꣳ सोम॑माह्रि॒यमा॑णं गन्ध॒र्वो वि॒श्वाव॑सुः॒ पर्य॑मुष्णा॒थ्स ति॒स्रो रात्रीः॒ परि॑मुषितोऽवस॒त्तस्मा॑त्ति॒स्रो रात्रीः॑ क्री॒तः सोमो॑ वसति॒ ते दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्थ्स्त्रीका॑मा॒ वै ग॑न्ध॒र्वाः स्त्रि॒या निष्क्री॑णा॒मेति॒ ते वाच॒ꣳ स्त्रि॒यमेक॑हायनीं कृ॒त्वा तया॒ निर॑क्रीण॒न्थ्सा रो॒हिद्रू॒पं कृ॒त्वा ग॑न्ध॒र्वेभ्यः॑ (४३)

अपक्रम्यांतिष्ठत्तद्रोहितो जन्म ते देवा अब्रुवन्नप युष्मदक्रमीन्नास्मानुपावर्तते वि ह्वयामहा इति ब्रह्म गन्धर्वा अवदन्नगायं देवाः सा देवान्गायंत उपावर्तत तस्माद्गायन्तꣳ स्त्रियः कामयन्ते कामुका एनꣳ स्त्रियो भवन्ति य एवं वेदाथो य एवं विद्वानपि जन्येषु भवंति तेभ्य एव ददत्युत यद्बहुतयाः (४४)

भवन्त्येकहायन्या क्रीणाति वाचैवैनꣳ सर्वया क्रीणाति तस्मादेकहायना मनुष्या वाचं वदन्त्यकूटया-ऽकर्णयाऽ कांणयाऽश्लोणयाऽसंशफया क्रीणाति सर्वयैवैनं क्रीणाति यच्छ्वेतया क्रीणीयाद्दुश्चर्मा यजमानः स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरंणी स्यात्प्रमायुको यजमानः स्याद्यद्विरूपया वात्रघ्नी स्याथ्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो जिनीयादरुणया पिङ्गाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपꣳ स्वयैवैनं देवतया क्रीणाति॥ (४५)

निष्क्रीणीष्व दक्षिणाभिश्च वदन्ति मन्यन्ते गन्धर्वेभ्यो बहुतयाः पिङ्गाक्ष्या दशं च॥ [६]

तद्धिरण्यमभवत्तस्मादद्भ्यो हिरण्यं पुनन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माथ्स्त्यादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्ते-ऽस्थन्वतीर्जायन्त इति यद्धिरण्यं घृतेऽवधाय जुहोति तस्मादनस्थिकेन प्रजाः प्र वीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्त एतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद् घृतं तेजो हिरण्यमियं तं शुक्र तनूरिदं वर्च इत्याह सतेजसमेवेनꣳ सतंनुम् (४६)

करोत्यथो सम्भरत्येवैनं यदबद्धमवदध्याद्गर्भाः प्रजानां परापातुकाः स्युर्बद्धमवं दधाति गर्भाणां धृत्यै निष्टक्यं बध्नाति प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयंणी जूरसीत्याह यद्धि मनसा जवंते तद्वाचा वदंति धृता मनसेत्याह मनसा हि वाग्धृता जुष्टा विष्णव इत्याह (४७)

यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञायैवैनां जुष्टां करोति तस्यांस्ते सत्यसंवसः प्रसव इत्याह सवितृप्रसूतामेव वाचमवं रुन्धे काण्डेकाण्डे वै क्रियमांणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्त्येष खलु वा अरंक्षोहतः पन्था योंऽग्नेश्च सूर्यस्य च सूर्यस्य चक्षुरारुहमग्नेरक्षणः कनीनिकामित्याह य एवारंक्षोहतः पन्थास्तꣳ समारोहति (४८)

वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयंणी चिदसि मनासीत्याह शास्त्येवैनामेतत्तस्माच्छिष्टाः प्रजा जायन्ते चिदसीत्याह यद्धि मनसा चेतयंते तद्वाचा वदंति मनासीत्याह यद्धि मनसाभिगच्छंति तत्करोति धीरसीत्याह यद्धि मनसा ध्यायंति तद्वाचा (४९)

वदंति दक्षिणासीत्याह दक्षिणा ह्येषा यज्ञियासीत्याह यज्ञियांमेवैनां करोति क्षत्रियासीत्याह क्षत्रिया ह्येषादितिरस्युभयतःशीर्ष्णीत्याह यदेवाऽऽदित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयस्तस्मादेवमाह यदबद्धा स्यादयंता स्याद्यत्पदिबद्धानुस्तरंणी स्यात्प्रमायुको यजमानः स्यात् (५०)

यत्कर्णगृहीता वात्रघ्नी स्याथ्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो जिनीयान्मित्रस्त्वां पदि बंध्नात्वित्याह मित्रो वै शिवो देवानान्तेनैवैनां पदि बंध्नाति पूषाध्वनः पात्वित्याहेयं वै पूषेमामेवास्यां अधिपामकः समंष्ट्या इन्द्रायाध्यंक्षायेत्याहेन्द्रमेवास्या अध्यंक्षं करोति (५१)

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया क्रीणाति सा दैवि देवमच्छेहीत्याह देवी ह्येषा देवः सोम इन्द्रांय सोममित्याहेन्द्रांय हि सोमं आह्रियते यदेतद्यजुर्न ब्रूयात्पराँच्येव सोमक्रयंणीयाद्रुद्रस्त्वा

वर्तयत्वित्याह रुद्रो वै क्रूरः (५२)

देवानान्तमेवास्यै परस्ताद्दधात्यावृत्यै क्रूरमिव वा एतत्करोति यद्रुद्रस्यं कीर्तयति मित्रस्यं पथेत्याह शान्त्यै वाचा वा एष वि क्रीणीते यः सोमक्रयण्या स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सह रय्येत्याह वाचैव विक्रीय पुनरात्मन्वाचं धत्तेऽनुपदासुकास्य वाग्भवति य एवं वेद॥ (५३)

सतनुं विष्णव इत्याह समारोहति ध्यायति तद्वाचा यजमानः स्यात्करोति क्रूरो वेद॥ [७]

षदुदान्यनु नि क्रामति षड्हं वाङ्गातिं वदत्युत संवथ्सरस्यायने यावत्येव वाक्तामवं रुन्धे सप्तमे पदे जुहोति सप्तपदा शक्वरी पशवः शक्वरी पशूनेवावं रुन्धे सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दाꣳस्युभयस्यावरुद्ध्यै वस्व्यसि रुद्रासीत्याह रूपमेवास्या एतन्महिमानम् (५४)

व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रंण्वत्वित्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनवं रुन्धे रुद्रो वसुभिरा चिकेत्वित्याहावृत्त्यै पृथिव्यास्त्वां मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इत्याह पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पद इत्याहेडायै ह्येतत्पदं यथ्सोमक्रयण्यै घृतवंति स्वाहा (५)

इत्याह यदेवास्यै पदाद् घृतमपौड्यत तस्मादेवमाह यदध्वर्युरंन्नाबाहुतिं जुहुयादन्योऽध्वर्युः स्याद्रक्षाꣳसि यज्ञꣳ हन्युरहिरंण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्योऽध्वर्युर्भवति न यज्ञꣳ रक्षाꣳसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति परिलिखितꣳ रक्षः परिलिखिता अरातय इत्याह रक्षसामपहत्यै (५६)

इदमहꣳ रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सोमक्रयण्यै पदं यावत्त्मूतꣳ सं वपति पशूनेवावं रुन्धेऽस्मै राय इति सं वपत्यात्मानमेवाध्वर्युः (५७)

पशुभ्यो नान्तरेति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति यजमान एव रयिं दधाति तोते राय इति पत्नियां अर्धो वा एष आत्मनो यत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव तत्त्वष्टीमती ते सपेयेत्याह त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाꣳ रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधात्यस्मै वै लोकाय गारहपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गारहपत्य उपवपेदस्मिंल्लोके पशुमान्थ्स्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिंल्लोके पशुमान्थ्स्यादुभयोरुपं वपत्युभयोरेवैनं लोकयोः पशुमन्तं करोति॥ (५८)

महिमानꣳ स्वाहापहत्या अध्वर्युर्धीयते चतुर्विꣳशतिश्च॥ [८]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति विचित्यः सोमा (३) न विचित्या (३) इति सोमो वा ओषधीनाꣳ राजा तस्मिन् यदापंन्नं ग्रसितमेवास्य तद्यद्विंचिनुयाद्यथास्यांद्वसितं निंष्खिदतिं तादृगेव तद्यन्न विंचिनुयाद्यथाक्षन्नापंन्नं विधावंति तादृगेव तत्क्षोधुकोऽध्वर्युः स्यात्क्षोधुको यजमानः सोमविक्रयिन्थ्सोमꣳ शोधयेत्येव ब्रूयाद्यदीतरम् (५९)

यदीतरमुभयेनैव सोमविक्रयिणमर्पयति तस्माथ्सोमविक्रयी क्षोधुकोऽरुणो ह स्माहौपवेशिः सोमक्रयण एवाहं तृतीयसवनमवं रुन्ध इति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवावं रुन्धे पशवो हि तृतीयꣳ सवनं यङ्कामयेतापशुः स्यादित्यृक्षतस्तस्य मिमीतक्षं वा अपशव्यमपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्थ्स्यात् (६०)

इति लोमतस्तस्यं मिमीतेद्वे पंशूना रूप रूपेणैवास्मै पशूनवं रुन्धे पशुमानेव भवत्यपामन्तैं क्रीणाति सरसमेवैनं क्रीणात्यमात्योऽसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रह इत्याह शुक्रो ह्यस्य ग्रहोऽनसाच्छं याति महिमानमेवास्याच्छं यात्यनंसा (६१)

अच्छं याति तस्मादनोवाह्यं समे जीवनं यत्र खलु वा एत शीर्ष्णा हरन्ति तस्माच्छीर्षहार्यं गिरौ जीवनमभि त्यं देव सवितारमित्यतिछन्दसर्चा मिमीतेऽतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दासि सर्वैर्भिरेवैनं छन्दोभिर्मिमीते वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसर्चा मिमीते वर्ष्मैवैनं समानानां करोत्येकयैकयोथ्सर्गम् (६२)

मिमीतेऽयातयाम्नियायातयाम्नियैवैनं मिमीते तस्मानानावीर्या अङ्गुलयः सर्वास्वङ्गुष्ठमुप नि गृह्णाति तस्माथ्समावद्वीर्योऽन्याभिरङ्गुलिभिस्तस्माथ्सर्वा अनु सं चरति यथ्सह सर्वाभिर्मिमीत सꣳश्लिष्टा अङ्गुलयो जायेरन्नेकयैकयोथ्सर्गं मिमीते तस्माद्विभक्ता जायन्ते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धे पञ्च कृत्वस्तूष्णीम् (६३)

दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवं रुन्धे यद्यजुषा मिमीते भूतमेवाव रुन्धे यत्तूष्णीं भविष्यद्वद्वे तावानेव सोमः स्याद्यावन्तं मिमीते यजमानस्यैव स्यान्नापि सदस्यांनां प्रजाभ्यस्त्वेत्युप समूहति सदस्यानेवान्वाभजति वाससोपं नह्यति सर्वदेवत्यं वै (६४)

वासः सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धयति पशवो वै सोमः प्राणाय त्वेत्युपं नह्यति प्राणमेव पशुषु दधाति व्यानाय त्वेत्यनु शृन्थति व्यानमेव पशुषु दधाति तस्माथ्स्वपन्तं प्राणा न जहति॥ (६५)

इतरं पशुमान्थ्स्याद्यात्यनंसोथ्सर्गन्तूष्णीꣳ संर्वदेवत्यं वै त्रयंस्त्रिꣳशच्च॥ [९]

यत्कलया ते शफेन ते क्रीणानीति पणेतागौंअर्घꣳ सोमं कुर्यादगौंअर्घं यजमानमगौंअर्घमध्वर्युङ्गोस्तु महिमानं नावं तिरेद्रवां ते क्रीणानीत्येव ब्रूयाद्गोअर्घमेव सोमं करोति गोअर्घं यजमानं गोअर्घमध्वर्युन्न गोर्महिमानमवं तिरत्यजयाँ क्रीणाति सतंपसमेवैनं क्रीणाति हिरंण्येन क्रीणाति सशुंक्रमेव (६६)

एनं क्रीणाति धेन्वा क्रीणाति साशिरमेवैनं क्रीणात्यृषभेणं क्रीणाति सेन्द्रमेवैनं क्रीणात्यनडुहाँ क्रीणाति वह्निर्वा अंनड्वान् वह्निनैव वह्निं यज्ञस्यं क्रीणाति मिथुनाभ्याँ क्रीणाति मिथुनस्यावरुद्ध्यै वासंसा क्रीणाति सर्वदेवत्यं वै वासः सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यः क्रीणाति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवं रुन्धे (६७)

तपंसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्ण इत्याह पशुभ्य एव तदध्वर्युर्नि ह्नुत आत्मनोऽनाँव्रस्काय गच्छति श्रियं प्र पशूनाँप्नोति य एवं वेद शुक्रं ते शुक्रेणं क्रीणामीत्याह यथायजुरेवैतद्वेवा वै येन हिरंण्येन सोममक्रीणन्तदंभीषहा पुनरादंदत को हि तेजंसा विक्रेष्यत इति येन हिरंण्येन सोमं क्रीणीयात्तदंभीषहा पुनरा ददीत तेजं एवाऽऽत्मन्धत्तेऽस्मे ज्योतिंः सोमविक्रयिणि तम इत्याह ज्योतिरेव यजमाने दधाति तमंसा सोमविक्रयिणमंपयति यदनुपग्रथ्य हन्याद्वन्दशूकास्ताꣳ समाꣳ सर्पाः

स्यु॑रि॒दम॒हꣳ स॒र्पाणां॑ दन्द॒शूका॑नां ग्री॒वा उप॑ ग्रथ्ना॒मीत्या॒हाद॑न्दशूका॒स्ताꣳ समाꣳ॑ स॒र्पा भ॑वन्ति॒ तम॑सा सोमविक्र॒यिणं॑ विध्यति॒ स्वान॑ (६९)

भ्राजेत्या॑है॒ते वा अ॒मुष्मि॑ँल्लो॒के सोम॑मरक्ष॒न्तेभ्योऽधि॒ सोम॒माह॑र॒न् यदे॒तेभ्यः॑ सोम॒क्रय॑णा॒न्नानु॑दि॒शेदक्री॑तो-ऽस्य॒ सोमः॑ स्या॒न्नास्यै॒तेऽमुष्मि॑ँल्लो॒के सोमꣳ॑ रक्षेयु॒र्यदे॒तेभ्यः॑ सोम॒क्रय॑णाननुदि॒शति॑ क्री॒तो॑ऽस्य॒ सोमो॑ भवत्ये॒तेँ-ऽस्या॒मुष्मि॑ँल्लो॒के सोमꣳ॑ रक्षन्ति॥ (७०)

सशु॑क्रमे॒व रु॑न्ध॒ इति॒ येन॒ हिर॑ण्येन॒ स्वान॒ चतु॑श्चत्वारिꣳशच्च॥ [१०]

वा॒रु॒णो वै क्री॒तः सोम॒ उप॑नद्धो मि॒त्रो न॒ एहि॒ सुमि॑त्रधा॒ इत्या॑ह॒ शान्त्या॒ इन्द्र॑स्यो॒रुमा वि॑श॒ दक्षि॑ण॒मित्या॑ह दे॒वा वै यꣳ सोम॒मक्री॑ण॒न्तमिन्द्र॑स्यो॒रौ दक्षि॑ण॒ आसा॑दयन्ने॒ष खलु॒ वा ए॒तर्हीन्द्रो॒ यो यज॑ते॒ तस्मा॑दे॒वमा॒होदायु॑षा स्वा॒युषेत्या॑ह दे॒वता॑ ए॒वान्वा॒रभ्योत् (७१)

ति॒ष्ठ॒त्यु॒र्व॑न्तरि॑क्ष॒मन्वि॒हीत्या॑हान्तरिक्षदेव॒त्यो ३॒॑ ह्ये॑तर्हि॒ सोमोऽदि॑त्याः॒ सदो॒ऽस्यदि॑त्याः॒ सद॒ आ सी॒देत्या॑ह यथाय॒जु॒रे॒वैतद्वि वा ए॑नमे॒तद॑र्धयति॒ यद्वा॑रु॒णꣳ सन्तं॑ मै॒त्रं क॒रोति॑ वारु॒ण्यर्चा सा॑दयति॒ स्वयै॒वैनं॑ दे॒वत॑या॒ सम॑र्धयति॒ वास॑सा प॒र्यान॑ह्यति सर्वदेव॒त्यं॑ वै वासः॒ सर्वा॑भिरे॒व (७२)

ए॒नं॒ दे॒वता॑भिः॒ सम॑र्धय॒त्यथो॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ वने॑षु॒ व्य॑न्तरि॑क्षं तता॒नेत्या॑ह॒ वने॑षु॒ हि व्य॑न्तरि॑क्षं त॒तान॒ वाज॒मर्व॒थ्स्वित्या॑ह॒ वाज॒ꣳ ह्यर्व॑थ्सु॒ पयो॑ अघ्नि॒यास्वित्या॑ह॒ पयो॒ ह्य॑घ्नि॒यासु॑ हृ॒थ्सु क्रतु॒मित्या॑ह हृ॒थ्सु हि क्रतुं॒ वरु॑णो वि॒क्ष्व॑ग्निमित्या॑ह॒ वरु॑णो॒ हि वि॒क्ष्व॑ग्निन्दि॒वि सूर्यम्॑ (७३)

इत्या॑ह दि॒वि हि सूर्य॒ꣳ सोम॒मद्रा॒वित्या॑ह॒ ग्रावा॑णो॒ वा अद्र॑य॒स्तेषु॒ वा ए॒ष सोमं॑ दधाति॒ यो यज॑ते॒ तस्मा॑दे॒वमा॒होदु॒ त्यं जा॒तवे॑दस॒मिति॑ सौ॒र्यर्चा कृ॑ष्णाजि॒नं प्र॒त्यान॑ह्यति॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्या॒ उस्रा॒वेतं॑ धूर्षाहा॒वित्या॑ह यथाय॒जु॒रे॒वैतत्प्र च्य॑वस्व भुवस्पत॒ इत्या॑ह भू॒ताना॒ꣳ हि (७४)

ए॒ष पति॒र्विश्वा॑न्य॒भि धामा॒नीत्या॑ह॒ विश्वा॑नि॒ ह्ये ३॒॑ षो॑ऽभि धामा॑नि प्र॒च्यव॑ते॒ मा त्वा॑ परिप॒री वि॑द॒दित्या॑ह॒ यदे॒वादः सोम॑माह्रि॒यमा॑णं गन्ध॒र्वो वि॒श्वाव॑सुः प॒र्यमु॑ष्णा॒त्तस्मा॑दे॒वमा॒हाप॑रिमोषाय॒ यज॑मानस्य स्व॒स्त्यय॑न्य॒सीत्या॑ह॒ यज॑मानस्यै॒वैष य॒ज्ञस्या॑न्वार॒म्भोऽन॑वछित्त्यै॒ वरु॑णो॒ वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्यैति॒ यत् (७५)

क्री॒तः सोम॒ उप॑नद्धो॒ नमो॑ मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्य॒ चक्ष॑स॒ इत्या॑ह॒ शान्त्या॒ आ सोमं॒ वह॑न्त्य॒ग्निना॒ प्रति॑ तिष्ठते॒ तौ स॒म्भव॑न्तौ॒ यज॑मानम॒भि सम्भ॑वतः पु॒रा खलु॒ वावैष मेधा॑या॒त्मान॑मा॒रभ्य॑ चरति॒ यो दी॑क्षि॒तो यद॑ग्नीषो॒मीयं॑ प॒शुमा॒लभ॑त आत्मनि॒ष्क्रय॑ण ए॒वास्य॒ स तस्मा॒त्तस्य॒ नाश्यं॑ पुरुषनि॒ष्क्रय॑ण इव॒ ह्यथो॒ खल्वा॑हुर॒ग्नीषोमा॑भ्यां॒ वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्निति॒ यद॑ग्नीषो॒मीयं॑ प॒शुमा॒लभ॑ते॒ वार्त्र॑घ्न ए॒वास्य॒ स तस्मा॑द्वा॒श्यं॑ वारु॒ण्यर्चा परि॑ चरति॒ स्वयै॒वैनं॑ दे॒वत॑या॒ परि॑ चरति॥ (७६)

अ॒न्वा॒रभ्योथ्सर्वा॑भिरे॒व सूर्यं॑ भू॒ताना॒ꣳ ह्ये॑ति॒ यदा॑हुः स॒प्तविꣳशतिश्च॥ [११]

[यो वा अय॑थादेवत॒न्त्वाम॑ग्न॒ इन्द्र॑स्य॒ चित्तिं॒ यथा॒ वै वयो॒ वै यदाकू॑ता॒द्यास्ते॑ अग्ने॒ मयि॑ गृह्णामि प्र॒जाप॑तिः॒ सो॑ऽस्माथ्स्ते॒गान् वाजं॑ कू॒र्मान् योक्त्रं॑ मि॒त्रावरु॑णा॒विन्द्र॑स्य पू॒ष्ण ओज॑ आन॒न्दमह॑र॒ग्नेर्वा॒योः

पन्था॒ङ्क्रमै॒र्द्यौस्ते॒ऽग्निः प॒शुरा॑सी॒थ्षड्वि॑ꣳशतिः॥२६॥ यो वा ए॒वाहु॑तिमभवन्प॒थिभि॑रव॒रुध्या॑न॒न्दम॒ष्टौप॑ञ्चा॒शत्॥५८॥ यो वा अय॑थादेवतं॒ यद्य॑व॒जिघ्र॑सि॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृह्णीयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यदुभावविमुच्य यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोऽन्योऽनड्वान्भवत्यविमुक्तोऽन्योऽथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य सन्तत्यै पत्न्यवारभते पत्नी हि पारीणह्यस्येशे पत्नियैवानुमतं निर्वपति यद्वै पत्नी यज्ञस्यं करोतिं मिथुनं तदथो पत्निया एव (१)

एष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्त्यै यावद्विर्वै राजानुचरैरागच्छंति सर्वेभ्यो वै तेभ्यं आतिथ्यं क्रियते छन्दाꣳसि खलु वै सोमस्य राज्ञोऽनुचराण्यग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया एवैतेनं करोति सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह त्रिष्टुभं एवैतेनं करोत्यतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह जगत्यै (२)

एवैतेनं करोत्यग्नयें त्वा रायस्पोषदाव्ने विष्णवे त्वेत्याहानुष्टुभं एवैतेनं करोति श्येनायं त्वा सोमभृते विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया एवैतेनं करोति पञ्च कृत्वो गृह्णाति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवावरुन्धे ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माथ्सत्याद्गायत्रिया उभयतं आतिथ्यस्यं क्रियत इति यदेवादः सोममा (३)

अहरत्तस्माद्गायत्रिया उभयतं आतिथ्यस्यं क्रियते पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्च शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदातिथ्यं नवकपालः पुरोडाशो भवति तस्मान्नवधा शिरो विध्यूतन्नवकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमेन सम्मितास्तेजस्त्रिवृत्तेजं एव यज्ञस्यं शीर्षं दधाति नवकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता प्राणेन सम्मितास्त्रिवृद्वै (४)

प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणमभिपूर्वं यज्ञस्यं शीर्षं दधाति प्रजापतेर्वा एतानि पक्ष्माणि यदश्वबाला ऐक्षवी तिरश्ची यदाश्ववालः प्रस्तरो भवत्यैक्षवी तिरश्ची प्रजापतेरेव तच्चक्षुः सम्भरति देवा वै या आहुतीरजुंहवुस्ता असुरा निष्कावमादन्ते देवाः कार्ष्मर्यमपश्यन्कर्मण्यो वै कर्मेनेन कुर्वीतेति ते कार्ष्मर्यमयान्परिधीन् (५)

अकुर्वत तैर्वै ते रक्षाꣳस्यपाघ्नत यत्कार्ष्मर्यमयाः परिधयो भवन्ति रक्षंसामपहत्यै सꣳस्परशयति रक्षंसामनंन्ववचाराय न पुरस्तात्परिं दधात्यादित्यो ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाꣳस्यपहन्त्यूर्ध्वे समिधावा दधात्युपरिष्टादेव रक्षाꣳस्यपहन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यां मिथुनत्वाय द्वे आ दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति (६)

अग्निश्च वा एतौ सोमश्च कथा सोमायातिथ्यं क्रियते नाग्नय इति यदग्नावग्निं मथित्वा प्रहरंति तेनैवाग्नयं आतिथ्यं क्रियतेऽथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता इति यद्धविरासाद्याग्निं मन्थंति हुव्यायैवासंन्नाय सर्वा देवता जनयति॥ (७)

पत्निया एव जगत्या आ त्रिवृद्वै परिधीन् वदन्त्येकचत्वारिꣳशच्च॥ [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्तेऽ ३ न्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाः पञ्चधा व्यक्रामन्नग्निर्वसुभिः सोमो रुद्रैरिन्द्रो मरुद्भिर्वरुण आदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वैर्देवैस्तेऽमन्यन्तासुरेभ्यो वा इदं भ्रातृव्येभ्यो रध्यामो यन्मिथो विप्रियाः स्मो या नं इमाः प्रियास्तनुवस्ताः समवद्यामहै ताभ्यः स निर्ऋच्छाद्यः (८)

नः प्रथमोऽ ३ न्योँन्यस्मै द्रुह्यादिति तस्माद्यः सतांनूनन्त्रिणां प्रथमो द्रुह्यति स आर्तिमार्च्छति यत्तांनूनन्त्र५ संमवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परांस्य भ्रातृव्यो भवति पञ्च कृत्वोऽवं द्यति पञ्चधा हि ते तथ्संमवाद्यन्ताथो पञ्चाँक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्ध आपंतये त्वा गृह्णामीत्याह प्राणो वै (९)

आपंतिः प्राणमेव प्रीणाति परिंपतय इत्याहु मनो वै परिंपतिर्मन एव प्रीणाति तनूनन्त्र इत्याह तनुवो हि ते ताः संमवाद्यन्त शाक्वरायेत्याहु शक्त्यै हि ते ताः संमवाद्यन्त शक्मन्नोर्जिष्ठायेत्याहौर्जिष्ठ५ हि ते तदात्मनंः समवाद्यन्तानांधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानांधृष्ट्ँ ह्येतदंनाधृष्यं देवानामोजंः (१०)

इत्याह देवाना ह्येतदोजोंऽभिशस्तिपा अंनभिशस्तेन्यमित्याहाभिशस्तिपा ह्येतदंनभिशस्तेन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापंतिर्मन्यतामित्याह यथायजुरेवैतद् घृतं वै देवा वज्रं कृत्वा सोमंमघ्नन्तिकमिंव खलु वा अंस्यैतच्चंरन्ति यत्तांनूनन्त्रेणं प्रचरंन्त्य५शुर५शुस्ते देव सोमा प्यांयतामित्याह यत् (११)

एवास्यांपुवायते यन्मीयंते तदेवास्यैतेना प्यांययत्या तुभ्यमिन्द्रंः प्यायतामा त्वमिन्द्रांय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च सोमं चा प्यांययत्या प्यांयय सखीँन्थ्सन्या मेधयेत्याहुर्त्विजो वा अंस्य सखांयस्तानेवा प्यांययति स्वस्ति तें देव सोम सुत्यामंशीय (१२)

इत्याहाऽऽशिषंमेवैतामा शाँस्ते प्र वा एतैंऽस्माल्लोकाच्च्यंवन्ते ये सोमंमाप्याययंन्त्यन्तरिक्षदेवत्यो हि सोम आप्यांयित एष्टा रायः प्रेषे भगायेत्याहु द्यावांपृथिवीभ्यांमेव नंमस्कृत्यास्मिँल्लोके प्रतिं तिष्ठन्ति देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा बिभ्यंतोऽग्निं प्राविंशन्तस्मादाहुरग्निंः सर्वा देवता इति ते (१३)

अग्निमेव वरूँथं कृत्वासुरानभ्यंभवन्नग्निमिंव खलु वा एष प्र विंशति योंऽवान्तरदीक्षामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परांस्य भ्रातृव्यो भवत्यात्मानंमेव दीक्षयां पाति प्रजामंवान्तरदीक्षयां सन्तरां मेखंला५ समायच्छते प्रजा ह्यांत्मनोऽन्तंरतरा तप्तव्रंतो भवति मदंन्तीभिर्माजंयते निरृह्यंग्निः शीतेन वार्यंति समिंद्धो या तें अग्ने रुद्रिया तनूरित्याहु स्वयैवैनंद्देवतया व्रतयति सयोनित्वाय शान्त्यैँ॥ (१४)

यो वा ओजं आहु यदंशीयेति तैंऽग्न एकांदश च॥ [२]

तेषामसुंराणान्तिस्रः पुरं आसन्नयस्मय्यंवमाऽथं रजताऽथ हरिंणी ता देवा जेतुन्नाशंक्नुवन्ता उपसदैवाजिंगीषन्तस्मांदाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नोपसदा वै महापुरं जयन्तीति त इषु५ समंस्कुर्वताग्निमनींक५ सोम५ शल्यं विष्णुन्तेजंनन्तैंऽब्रुवन्क इमामंसिष्यतीतिं (१५)

रुद्र इत्यब्रुवन्रुद्रो वै क्रूरः सोंऽस्यत्विति सोंऽब्रवीद्वरं वृणा अहमेव पंशूनामधिंपतिरसानीति तस्माँद्रुद्रः पंशूनामधिंपतिस्ता५ रुद्रोऽवांसृजथ्स तिस्रः पुरो भित्त्वैभ्यो लोकेभ्योऽसुंरान्प्राणुंदत यदुंपसदं उपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्त्यै नान्यामाहुंतिं पुरस्ताँज्जुहुयाद्यदन्यामाहुंतिं पुरस्ताँज्जुहुयात् (१६)

अन्यन्मुखं कुर्याथ्स्रुवेणांघारमा घांरयति यज्ञस्य प्रज्ञांत्यै परांऽतिक्रम्य जुहोति परांच एवैभ्यो लोकेभ्यो यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुंदते पुनंरत्याक्रम्योंपसदं जुहोति प्रणुद्यैवैभ्यो लोकेभ्यो भ्रातृव्याञ्जित्वा भ्रांतृव्यलोकमभ्यारोंहति देवा वै याः प्रातरुपसदं उपासींदन्नह्नस्ताभिरसुंरान्प्राणुंदन्त याः सायं रात्रियै ताभिर्यथ्सायं प्रांतरुपसदंः (१७)

उपसद्यन्तेऽहोरात्राभ्यामेव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्ग्र णुदते याः प्रातर्याज्याः स्युस्ताः सायं पुरोनुवाक्याः कुर्यादयातयामत्वाय तिस्र उपसद उपैति त्रयं इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति षट्त्र्यं पंचन्ते षड्वा ऋतवं ऋतूनेव प्रीणाति द्वादशाहीने सोम उपैति द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरमेव प्रीणाति चतुर्विꣳशतिः सम् (१८)

पद्यन्ते चतुर्विꣳशतिरर्धमासा अर्धमासानेव प्रीणात्याराँग्रामवान्तरदीक्षामुपैयाद्यः कामयेतास्मिन्मे लोकेऽर्धुकꣳ स्यादित्येकमग्रेऽथे द्वावथ त्रीनथं चतुरं एषा वा आराँग्रावान्तरदीक्षास्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकं भवति परोवरीयसीमवान्तरदीक्षामुपैयाद्यः कामयेतामुष्मिन्मे लोकेऽर्धुकꣳ स्यादिति चतुरोऽग्रेऽथ त्रीनथ द्वावथैकमेषा वै परोवरीयस्यवान्तरदीक्षामुष्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकं भवति॥ (१९)

असिष्यतीति जुहुयाथ्सायं प्रातरुपसदश्चतुर्विꣳशतिः सञ्चतुरोऽग्रे षोडश च॥ [३]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति य उपसदं उपयन्ति तेषां य उन्नयंते हीयंत एव स नोदनेपीति सूँन्नीयमिव यो वै स्वार्थेतां यताꣳ श्रान्तो हीयंत उत स निष्ठायं सह वंसति तस्माँथ्सकृदुन्नीय नापरमुन्नयेत दध्नोन्नयेतैतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैव पशूनवं रुन्धे (२०)

यज्ञो देवेभ्यो निलायत विष्णू रूपं कृत्वा स पृथिवीं प्राविशत्तं देवा हस्तान्थ्सꣳरभ्यैच्छुन्तमिन्द्रं उपर्युपर्यत्यक्रामथ्सोऽब्रवीत्को मायमुपर्युपर्यत्यक्रमीदित्यहं दुर्गे हन्तेत्यथ कस्त्वमित्यहं दुर्गादाहर्तेति सोऽब्रवीद्दुर्गे वै हन्तावोचथा वराहोऽयं वामभोषः (२१)

सप्तानां गिरीणां परस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणां बिभर्ति तं जहि यदि दुर्गे हन्तासीति स दर्भपुञ्जीलमुद्बृह्य सप्त गिरीन्भित्त्वा तमहन्थ्सोऽब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्तावोचथा एतमा हरेति तमभ्यो यज्ञ एव यज्ञमाहरद्यत्तद्वित्तं वेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै वेदित्वमसुराणाम् (२२)

वा इयमग्र आसीद्यावदासीनः परापश्यंति तावद्देवानान्ते देवा अब्रुवन्नस्त्वेव नोऽस्यामपीति कियद्वो दास्याम इति यावदियꣳ संलावृकी त्रिः परिक्रामंति तावंन्नो दत्तेति स इन्द्रः सलावृकी रूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त यदिमामविन्दन्त तद्वद्यै वेदित्वम् (२३)

सा वा इयꣳ सर्वैव वेदिरियंति शक्ष्यामीति त्वा अवमायं यजन्ते त्रिꣳशत्पदानि पञ्चात्तिरश्ची भवति षड्विꣳशत्प्राची चतुर्विꣳशतिः पुरस्तात्तिरश्ची दशंदश सं पंचन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजेवान्नाद्यमवं रुन्ध उद्धंन्ति यदेवास्यां अमेध्यं तदपं हन्त्युद्धंन्ति तस्मादोषधयः परां भवन्ति बर्हिः स्तृणाति तस्मादोषधयः पुनरा भवन्त्युत्तरं बर्हिषं उत्तरबर्हिः स्तृणाति प्रजा वै बर्हिर्यजमान उत्तरबर्हिर्यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानोऽयजमानादुत्तरः॥ (२४)

रुन्धे वाममोषो वेदित्वमसुराणां वेदित्वं भवन्ति पञ्चविꣳशतिश्च॥ [४]

यद्वा अनीशानो भारमादत्ते वि वै स ल्रिंशते यद्वादश साह्नस्योपसदः स्युस्तिस्रोऽहीनस्य यज्ञस्य विलोम क्रियेत तिस्र एव साह्नस्योपसदो द्वादशाहीनस्य यज्ञस्य सवीर्यत्वायाथो सलोम क्रियते वथ्सस्यैकः स्तनो भागी हि सोऽथैकꣳ स्तनं व्रतमुपैत्यथ द्वावथ त्रीनथं चतुरं एतद्वै (२५)

क्षुरपवि नाम व्रतं येन प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति जनिष्यमाणानथो कनीयसैव भूय उपैति चतुरोऽग्रे स्तनाँन्व्रतमुपैत्यथ त्रीनथ द्वावथैकमेतद्वै सुंजघनं नाम व्रतं तपस्यꣳ सुवर्ग्यमथो प्रैव जायते प्रजयां पशुभिर्यवागू राजन्यस्य व्रतं क्रूरेव वै यवागूः क्रूर इव (२६)

राजन्यो वज्रस्य रूपꣳ समृद्ध्या आमिक्षा वैश्यस्य पाकयज्ञस्य रूपं पुष्ट्यै पयो ब्राह्मणस्य तेजो वै ब्राह्मणस्तेजः पयस्तेजसैव तेजः पयं आत्मन्धत्तेऽथो पयसा वै गर्भा वर्धन्ते गर्भ इव खलु वा एष यद्दीक्षितो यदस्य पयो व्रतं भवत्यात्मानमेव तद्वर्धयति त्रिव्रतो वै मनुरासीद्विव्रता असुरा एकव्रताः (२७)

देवाः प्रातर्मध्यन्दिने सायं तन्मनोर्व्रतमासीत्पाकयज्ञस्य रूपं पुष्ट्यै प्रातश्च सायं चासुराणां निर्मध्यं क्षुधो रूपं ततस्ते परांभवन्मध्यन्दिने मध्यरात्रे देवानां ततस्तेऽभवञ्सुवर्गं लोकमायन् यदस्य मध्यन्दिने मध्यरात्रे व्रतं भवति मध्यतो वा अन्नेन भुञ्जते मध्यत एव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मनां (२८)

परांऽस्य भ्रातृव्यो भवति गर्भो वा एष यद्दीक्षितो योनिर्दीक्षितविमितं यद्दीक्षितो दीक्षितविमितात्प्रवसेद्यथा योनेर्गर्भः स्कन्दति तादृगेव तन्न प्रवस्तव्यमात्मनो गोपीथायैष वै व्याघ्रः कुलगोपो यदग्निस्तस्माद्यद्दीक्षितः प्रवसेथ्स एनमीश्वरोऽनूत्थाय हन्तोर्न प्रवस्तव्यमात्मनो गुप्त्यै दक्षिणतः शय एतद्वै यजमानस्यायतनꣳ स्व एवायतने शयेऽग्निमभ्यावृत्य शये देवता एव यज्ञमभ्यावृत्य शये॥ (२९)

एतद्वै क्रूर इवैकव्रता आत्मना यजमानस्य त्रयोदश च॥ [५]

पुरोहविषि देवयजने याजयेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरो यज्ञो नमेदभि सुंवर्गं लोकं जयेदित्येतद्वै पुरोहविर्देवयजनं यस्य होतां प्रातरनुवाकमनुब्रुवन्नग्निमप आदित्यमभि विपश्यत्युपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्यभि सुंवर्गं लोकं जयत्याप्ते देवयजने याजयेद्भ्रातृव्यवन्तं पन्थां वाधिस्पर्शयेत्कर्तं वा यावन्नानंसे यातवे (३०)

न रथायैतद्वा आप्तं देवयजनमाप्नोत्येव भ्रातृव्यं नैनम्भ्रातृव्य आप्नोत्येकौन्नते देवयजने याजयेत्पशुकाममेकौन्नताद्वै देवयजनादङ्गिरसः पशूनसृजन्तान्तरा संदोहविर्धाने उन्नतꣳ स्यादेतद्वा एकौन्नतं देवयजनं पशुमानेव भवति त्र्यन्नते देवयजने याजयेथ्सुवर्गकाममन्त्र्युन्नताद्वै देवयजनादङ्गिरसः सुवर्गं लोकमायन्नन्तराहवनीयं च हविर्धानं च (३१)

उन्नतꣳ स्यादन्तरा हविर्धानं च सदश्चान्तरा सदश्च गारहपत्यं चैतद्वै त्र्यन्नतं देवयजनꣳ सुवर्गमेव लोकमेति प्रतिष्ठिते देवयजने याजयेत्प्रतिष्ठाकाममेतद्वै प्रतिष्ठितं देवयजनं यथ्सर्वतः समं प्रत्येव तिष्ठति यत्रान्याअन्या ओषधयो व्यतिषक्ताः स्युस्तद्याजयेत्पशुकाममेतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैवास्मै पशून् (३२)

अवं रुन्धे पशुमानेव भवति निर्ऋतिगृहीते देवयजने याजयेद्यं कामयेत निर्ऋत्यास्य यज्ञं ग्राहयेयमित्येतद्वै निर्ऋतिगृहीतं देवयजनं यथ्सदृश्यै सत्यां ऋक्षन्निर्ऋत्यैवास्य यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते देवयजने याजयेद्व्यावृत्कामं यं पात्रे वा तल्पे वा मीमाꣳसेरन्प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणꣳ स्यात्प्रतीचीनं गारहपत्यादेतद्वै व्यावृत्तं देवयजनं वि पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तते नैनं पात्रे न तल्पे मीमाꣳसन्ते कार्ये देवयजने याजयेद्भूतिकामं कार्यो वै पुरुषो भवत्येव॥ (३३)

यातवे हविर्धानंश्च पशून्पाप्मनाऽष्टादश च॥ [६]

तेभ्य॑ उत्तरवे॒दिः सि॒ꣳही रू॒पं कृ॒त्वोभया॑नन्त॒राप॒क्रम्या॑तिष्ठ॒त्ते दे॒वा अ॑मन्यन्त यत॒रान् वा इ॒यमु॑पाव॒र्थ्स्यति॒ त इ॒दं भ॑विष्य॒न्तीति॒ तामु॒पा॑मन्त्रयन्त॒ साब्र॑वी॒द्वरं॑ वृणै॒ सर्वा॒न्मया॒ कामा॒न्व्य॑श्ञवथ॒ पूर्वां॑ तु मा॒ऽग्नेराहु॑तिरश्ञवता॒ इति॒ तस्मा॑दुत्तरवे॒दिं पूर्वा॑म॒ग्नेर्व्याघा॑रयन्ति॒ वारे॑वृत॒ꣳ ह्य॑स्यै॒ शम्य॑या॒ परि॑ मिमीते (३४)

मात्रै॒वास्यै॒ साऽथो॑ यु॒क्तेनै॒व यु॒क्तमव॑ रुन्धे वि॒त्ताय॑नी मे॒ऽसीत्या॑ह वि॒त्ता ह्ये॑ना॒नाव॑त्ति॒क्ताय॑नी मे॒ऽसीत्या॑ह ति॒क्तान् ह्ये॑ना॒नाव॒दव॑तान्मा नाथि॒तमित्या॑ह नाथि॒तान् ह्ये॑ना॒नाव॒दव॑तान्मा व्यथि॒तमित्या॑ह व्यथि॒तान् ह्ये॑ना॒नाव॑द्वि॒देर॒ग्निर्नभो॒ नाम॑ (३५)

अग्ने॑ अङ्गिर॒ इति॒ त्रिर्ह॑रति॒ य ए॒वैषु लो॒केष्व॒ग्नय॒स्ताने॒वाव॑ रुन्धे तू॒ष्णीं च॑तु॒र्थꣳ ह॑र॒त्यनि॑रुक्तमे॒वाव॑ रुन्धे सि॒ꣳहीर॑सि महि॒षीर॒सीत्या॑ह सि॒ꣳहीर्ह्ये॑षा रू॒पं कृ॒त्वोभया॑नन्त॒राप॒क्रम्याति॑ष्ठदु॒रु प्र॑थस्वो॒रु ते॑ य॒ज्ञप॑तिः प्रथता॒मित्या॑ह॒ यज॑मानमे॒व प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑ प्रथयति ध्रु॒वा (३६)

अ॒सीति॒ सꣳ ह॑न्ति॒ धृत्यै॑ दे॒वेभ्यः॑ शुन्धस्व दे॒वेभ्यः॑ शुम्भ॒स्वेत्यव॑ चो॒क्षति॒ प्र च॑ किरति॒ शुद्ध्या॑ इन्द्रघो॒षस्त्वा॒ वसु॑भिः पु॒रस्ता॑त्पा॒त्वित्या॑ह दि॒ग्भ्य ए॒वैनां॒ प्रोक्ष॑ति दे॒वाꣳश्चेदु॑त्तरवे॒दिरु॒पाव॑वर्ती॒हैव वि ज॑यामहा॒ इत्यसु॑रा॒ वज्र॑मु॒द्यत्य॑ दे॒वान॒भ्या॑यन्त॒ तानि॑न्द्रघो॒षो वसु॑भिः पु॒रस्ता॒दप॑ (३७)

अ॒नु॒द॒त॒ मनो॑जवाः पि॒तृभि॑र्दक्षिण॒तः प्रचे॑ता रु॒द्रैः प॒श्चाद्वि॒श्वक॑र्मादि॒त्यैरु॑त्तर॒तो यदे॒वमु॑त्तरवे॒दिं प्रो॒क्षति॑ दि॒ग्भ्य ए॒व तद्यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्या॒न्प्रणु॑दत॒ इन्द्रो॒ यती॑न्थ्सालावृ॒केभ्यः॒ प्राय॑च्छ॒त्तान्द॑क्षिण॒त उ॑त्तरवे॒द्या आ॑द॒न् यत्प्रोक्ष॑णीनामु॒च्छिष्ये॑त॒ तद्द॑क्षिण॒त उ॑त्तरवे॒द्यै नि न॑ये॒द्यदे॒व तत्र॑ क्रू॒रं तत्तेन॑ शमयति॒ यं द्वि॒ष्यात्तं ध्या॑येच्छु॒चैवैन॑मर्पयति॥ (३८)

मि॒मी॒ते॒ नाम॑ ध्रु॒वाऽप॑ शु॒चा त्रीणि॑ च॥ [७]

सोत्त॑रवे॒दिर॑ब्रवी॒थ्सर्वा॒न्मया॒ कामा॒न्व्य॑श्ञव॒थेति॒ ते दे॒वा अ॑कामय॒न्तासु॑रा॒न्भ्रातृ॑व्यान॒भि भ॑वे॒मेति॒ तेऽजु॑हवुः सि॒ꣳहीर॑सि सपत्नसा॒ही स्वाहेति॒ तेऽसु॑रा॒न्भ्रातृ॑व्यान॒भ्य॑भव॒न्तेऽसु॑रा॒न्भ्रातृ॑व्यानभि॒भूया॑कामयन्त प्र॒जां वि॑न्देम॒हीति॒ तेऽजु॑हवुः सि॒ꣳहीर॑सि सुप्रजा॒वनिः॒ स्वाहेति॒ ते प्र॒जाम॑विन्दन्त॒ ते प्र॒जां वि॒त्त्वा (३९)

अ॒का॒म॒य॒न्त॒ प॒शून् वि॑न्देम॒हीति॒ तेऽजु॑हवुः सि॒ꣳहीर॑सि रायस्पोष॒वनिः॒ स्वाहेति॒ ते प॒शून॑विन्दन्त॒ ते प॒शून् वि॒त्त्वाऽ का॑मयन्त प्रति॒ष्ठां वि॑न्देम॒हीति॒ तेऽजु॑हवुः सि॒ꣳहीर॑स्यादित्य॒वनिः॒ स्वाहेति॒ त इ॒मां प्र॑ति॒ष्ठाम॑विन्दन्त॒ त इ॒मां प्र॑ति॒ष्ठां वि॒त्त्वाका॑मयन्त दे॒वता॑ आ॒शिष॒ उपे॑या॒मेति॒ तेऽजु॑हवुः सि॒ꣳहीर॒स्या व॑ह दे॒वान्दे॑वय॒ते (४०)

यज॑मानाय॒ स्वाहेति॒ ते दे॒वता॑ आ॒शिष॒ उपा॑य॒न्पञ्च॒ कृत्वो॒ व्याघा॑रयति॒ पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्धेऽक्ष्ण॒या व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑दक्ष्ण॒या प॒शवोऽङ्गा॑नि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै भू॒तेभ्य॒स्त्वेति॒ स्रुच॒मुद्गृ॑ह्णाति॒ य ए॒व दे॒वा भू॒तास्तेषा॒न्तद्भा॑ग॒धेय॒न्ताने॒व तेन॑ प्रीणाति॒ पौतु॑द्रवान्परि॒धीन्परि॑ दधात्ये॒षाम् (४१)

लो॒कानां॒ विधृ॑त्या अ॒ग्नेस्त्रयो॒ ज्यायाꣳ॑सो॒ भ्रात॑र आस॒न्ते दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं वह॑न्तः॒ प्रामी॑यन्त॒ सो॑ऽग्निर॑बिभेदि॒त्थं वाव स्य आर्ति॒मारि॑ष्य॒तीति॒ स निला॑यत॒ स यां वन॒स्पति॒ष्वव॑स॒त्तां पूतु॑द्रौ॒ यामोष॑धीषु॒ ताꣳ सु॑गन्धि॒तेज॑ने॒ यां प॒शुषु॒ तां पेत्व॑स्यान्त॒रा शृङ्गे॒ तं दे॒वताः॒ प्रैष॑मैच्छ॒न्तमन्व॑विन्द॒न्तम॑ब्रुवन्न् (४२)

उप॑ न॒ आ व॑र्तस्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॒ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै॒ यदे॒व गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य बहिःपरि॒धि स्कन्दा॒त्तन्मे॒ भ्रातृ॑णां भाग॒धेय॑मस॒दिति॒ तस्मा॒द्यद् गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य बहिःपरि॒धि स्कन्द॑ति॒ तेषा॒न्तद्भा॑ग॒धेयं॒ ताने॒व तेन॑ प्रीणाति॒ सो॑ऽमन्यतास्थ॒न्वन्तो॑ मे॒ पूर्वे॒ भ्रात॑रः॒ प्रामे॑षता॒स्थानि॑ शातया॒ इति॒ स यानि॑ (४३)

अ॒स्थान्यशा॑तयत॒ तत्पूतु॑द्बभव॒द्यन्मा॒ꣳसमुप॑मृतं॒ तद्गुल्गु॑लु॒ यदे॒तान्थ्स॑म्भा॒रान्थ्स॒म्भर॑त्य॒ग्निमे॒व तथ्सम्भ॑रत्य॒ग्नेः पुरी॑षम॒सीत्या॑हा॒ग्नेर्ह्ये॑तत्पुरी॑षं॒ यथ्स॑म्भा॒रा अथो॒ खल्वा॑हुरे॒ते वावैनं॒ ते भ्रात॑रः॒ परि॑ शेरे॒ यत्पौतु॑द्रवाः परि॒धय॒ इति॑॥ (४४)

वि॒त्त्वा दे॑वय॒त ए॒षाम॑ब्रुव॒न् यानि॒ चतु॑श्चत्वारिꣳशच्च॥ [८]

ब॒द्धमव॑ स्यति वरुणपा॒शादे॒वैने॑ मुञ्चति॒ प्र णे॑नेक्ति॒ मेध्ये॑ ए॒वैने॑ करोति सावित्रि॒यर्चा हु॒त्वा ह॑वि॒र्धाने॒ प्र व॑र्तयति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैने॒ प्र व॑र्तयति॒ वरु॑णो॒ वा ए॒ष दु॒र्वागु॑भ॒यतो॑ ब॒द्धो यदक्षः॒ स यदु॒थ्सर्जे॒द्यज॑मानस्य गृ॒हान॒भ्युथ्स॑र्जेथ्सु॒वाग्दे॑व॒ दुर्या॒ꣳ आ व॒देत्या॑ह गृ॒हा वै दुर्या॒ः शान्त्यै॒ पत्नी॑ (४५)

उपा॑नक्ति॒ पत्नी॒ हि सर्व॑स्य मि॒त्रं मि॑त्र॒त्वाय॒ यद्वै पत्नी॑ य॒ज्ञस्य॑ क॒रोति॑ मिथु॒नं तदथो॒ पत्नि॑या ए॒वैष य॒ज्ञस्या॑न्वा॒रम्भो॒ऽन॑वच्छित्त्यै॒ वर्त्म॑ना॒ वा अ॒न्वित्य॑ य॒ज्ञꣳ रक्षा॑ꣳसि जिघाꣳसन्ति वैष्ण॒वीभ्या॑मृ॒ग्भ्यां वर्त्म॑नोर्जुहोति य॒ज्ञो वै विष्णु॑र्य॒ज्ञादे॒व रक्षा॒ꣳस्यप॑ हन्ति॒ यद॑ध्व॒र्युर॑न॒ग्नावाहु॑तिञ्जुहु॒याद॒न्धो॑ऽध्व॒र्युः स्या॒द्रक्षा॑ꣳसि य॒ज्ञꣳ ह॑न्युः (४६)

हिर॑ण्यमु॒पास्य॑ जुहोत्यग्नि॒वत्ये॒व जु॑होति॒ नान्धो॑ऽध्व॒र्युर्भव॑ति॒ न य॒ज्ञꣳ रक्षा॑ꣳसि घ्नन्ति॒ प्राची॒ प्रेत॑मध्व॒रं क॒ल्पय॑न्ती॒ इत्या॑ह सुव॒र्गमे॒वैने॑ लो॒कं ग॑मय॒त्यत्र॑ रमेथां॒ वर्ष्म॑न्पृथि॒व्या इत्या॑ह॒ वर्ष्म॒ ह्ये॑तत्पृथि॒व्या यद्दे॑व॒यज॑न॒ꣳ शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒र्धान॑न्दि॒वो वा॑ विष्णवु॒त वा॑ पृथि॒व्याः (४७)

इत्या॒शीर्प॑दय॒र्चा दक्षि॑णस्य हवि॒र्धान॑स्य मे॒थीं नि ह॑न्ति शीर्ष॒त ए॒व य॒ज्ञस्य॒ यज॑मान आ॒शिषो॒ऽव॑ रुन्धे द॒ण्डो वा औ॑प॒रस्तृ॒तीय॑स्य हवि॒र्धान॑स्य वषट्का॒रेणाक्ष॑मच्छिन॒द्यत्तृ॒तीयं॑ छ॒दिर्ह॑वि॒र्धान॑योरुदाह्रि॒यते॑ तृ॒तीय॑स्य हवि॒र्धान॒स्याव॑रुद्ध्यै॒ शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒र्धानं॒ विष्णो॑ र॒राट॑मसि॒ विष्णोः॑ पृ॒ष्ठम॒सीत्या॑ह॒ तस्मा॑देताव॒द्धा शिरो॒ विष्यू॑तं॒ विष्णोः॒ स्यूर॑सि॒ विष्णो॑र्ध्रु॒वम॒सीत्या॑ह वैष्ण॒वꣳ हि दे॒वत॑या हवि॒र्धानं॒ यं प्र॑थ॒मं ग्र॒न्थिं ग्र॑थ्नी॒याद्यत्तं न वि॑स्र॒ꣳसये॒दमे॑हेनाध्व॒र्युः प्र मी॑येत॒ तस्मा॒थ्स वि॒स्रस्यः॑॥ (४८)

पत्नी॑ हन्युर्वा पृथि॒व्या विष्यू॑तं॒ विष्णोः॒ षड्वि॑ꣳशतिश्च॥ [९]

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इत्यभ्रि॒मा द॑त्ते॒ प्रसू॑त्या अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॒मित्या॑हा॒श्विनौ॒ हि दे॒वाना॑मध्व॒र्यू आस्तां॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒मित्या॑ह॒ यत्यै॒ वज्र॑ इव॒ वा ए॒षा यदभ्रि॒रभ्रि॑रसि॒ नारि॑र॒सीत्या॑ह॒ शान्त्यै॒ काण्डे॑काण्डे॒ वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञꣳ रक्षा॑ꣳसि जिघाꣳसन्ति॒ परि॑लिखित॒ꣳ रक्षः॒ परि॑लिखिता॒ अरा॑तय॒ इत्या॑ह॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै (४९)

इ॒दम॒हꣳ रक्ष॑सो ग्री॒वा अपि॑ कृन्तामि॒ यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्म इत्या॑ह॒ द्वौ वाव पुरु॑षौ॒ यं चै॒व द्वेष्टि॒ यश्चै॑नं॒ द्वेष्टि॒ तयो॑रे॒वान॑न्तरायं ग्री॒वाः कृ॑न्तति दि॒वे त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय त्वा पृथि॒व्यै त्वेत्या॑हैभ्य ए॒वैनाँ॑ल्लो॒केभ्यः॒ प्रोक्ष॑ति प॒रस्ता॑द॒र्वाचीं॒ प्रोक्ष॑ति॒ तस्मा॑त् (५०)

प॒रस्ता॑द॒र्वाचीं॑ मनु॒ष्या॑ ऊर्ज॒मुप॑ जीवन्ति क्रू॒रमि॑व॒ वा ए॒तत्क॑रोति॒ यत्खन॑त्य॒पोऽव॑ नयति॒ शान्त्यै॒ यव॑मती॒रव॑ नय॒त्यूर्ग्वै यव॒ ऊर्गु॑दु॒म्बरं॑ ऊ॒र्जैवोर्ज॒ꣳ सम॑र्धयति॒ यज॑मानेन॒ सम्मि॒तौदु॑म्बरी भवति॒ यावा॑ने॒व यज॑मान॒स्ताव॑तीमे॒वास्मि॒न्नूर्जं॑ दधाति पितृ॒णाꣳ सद॑नम॒सीति॑ ब॒र्हिरव॑ स्तृणाति पितृदेव॒त्यम्॑ (५१)

ह्ये॑तद्यन्निखा॑तं॒ यद्ब॒र्हिरन॑वस्तीर्य मिनु॒यात्पि॑तृदेव॒त्या॑ निखा॑ता स्याद्ब॒र्हिर॑व॒स्तीर्य॑ मिनोत्य॒स्यामे॒वैनां॑ मिनो॒त्यथो॑ स्वा॒रुह॑मे॒वैनां॑ङ्करो॒त्युद्दिव॑ꣳ स्तभा॒नान्तरि॑क्षं पृ॒णेत्या॑है॒षां लो॒कानां॒ विधृ॑त्यै द्युता॒नस्त्वा॑ मारु॒तो मि॑नो॒त्वित्या॑ह द्युता॒नो ह॑ स्म॒ वै मा॑रु॒तो दे॒वाना॒मौदु॑म्बरीं मिनोति॒ तेने॒व (५२)

ए॒नां॒ मि॒नो॒ति॒ ब्र॒ह्म॒वनिं॑ त्वा क्षत्र॒वनि॒मित्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतद् घृ॒तेन॑ द्यावापृथिवी॒ आ पृ॑णेथा॒मित्यौदु॑म्बर्यां जुहोति॒ द्यावा॑पृथि॒वी ए॒व रसे॑नानक्त्या॒न्तम॒न्वव॑स्रावयत्या॒न्तमे॒व यज॑मानं॒ तेज॑साऽनक्त्यै॒न्द्रम॒सीति॑ छ॒दिरधि॒ नि द॑धात्यै॒न्द्रꣳ हि दे॒वत॑या॒ सदो॑ विश्वज॒नस्य॑ छा॒येत्या॑ह विश्वज॒नस्य॒ ह्ये॑षा छा॒या यथ्सदो॒ नव॑छदि (५३)

तेज॑स्कामस्य मिनुयात्त्रि॒वृता॒ स्तोमे॑न॒ सम्मि॑त॒न्तेज॑स्त्रि॒वृत्ते॑ज॒स्व्ये॑व भ॑व॒त्येका॑दशछदीन्द्रि॒यका॑म॒स्यैका॑दशाक्षरा त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यं त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रिया॒व्ये॑व भ॑वति॒ पञ्च॑दशछदि॒ भ्रातृ॑व्यवतः पञ्चद॒शो वज्रो॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै स॒प्तद॑शछदि प्र॒जाका॑मस्य सप्तद॒शः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒राप्त्या॒ एक॑विꣳशतिछदि प्रति॒ष्ठाका॑मस्यैकवि॒ꣳशः स्तोमा॑नां प्रति॒ष्ठा प्रति॑ष्ठित्या उ॒दरं॒ वै सद॒ ऊर्गु॑दु॒म्बरो॑ मध्य॒त औदु॑म्बरीं मिनोति मध्य॒त ए॒व प्र॒जाना॒मूर्जं॑ दधाति॒ तस्मा॑त् (५४)

म॒ध्य॒त ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते यजमानलो॒के वै दक्षि॑णानि छ॒दीꣳषि॑ भ्रातृव्यलो॒क उत्त॑राणि॒ दक्षि॑णा॒न्युत्त॑राणि करोति॒ यज॑मानमे॒वाय॑जमाना॒दुत्त॑रं करोति॒ तस्मा॒द्यज॑मा॒नोऽय॑जमाना॒दुत्त॑रोऽन्तर्व॒र्तान्क॑रोति॒ व्यावृ॑त्त्यै॒ तस्मा॒दर॑ण्यं प्र॒जा उप॑ जीवन्ति॒ परि॑ त्वा गिर्वणो॒ गिर॒ इत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतदिन्द्र॑स्य॒ स्यूर॒सीन्द्र॑स्य ध्रु॒वम॒सीत्या॑है॒न्द्रꣳ हि दे॒वत॑या॒ सदो॒ यं प्र॑थ॒मं ग्र॒न्थिं ग्र॑थ्नी॒याद्यत्तं न वि॑स्र॒ꣳसये॒दमे॑हेनाध्व॒र्युः प्र मी॑येत॒ तस्मा॒थ्स वि॒स्रस्यः॑॥ (५)

अप॑हत्यै॒ तस्मा॑त्पितृदेव॒त्य॑न्तेनै॒व नव॑छदि॒ तस्मा॒थ्सदः॒ पञ्च॑दश च॥ [१०]

शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒र्धानं॑ प्रा॒णा उ॑पर॒वा ह॑वि॒र्धाने॑ खायन्ते॒ तस्मा॑च्छी॒र्षन्प्रा॒णा अ॒धस्ता॑त्खायन्ते॒ तस्मा॑द॒धस्ता॑च्छी॒र्ष्णः प्रा॒णा र॑क्षो॒हणो॑ वलग॒हनो॑ वैष्ण॒वान्ख॑ना॒मीत्या॑ह वैष्ण॒वा हि दे॒वत॑योपर॒वा असु॑रा॒ वै नि॒र्यन्तो॑ दे॒वानां॑ प्रा॒णेषु॑ वल॒गान्न्य॑खन॒न्तान्बा॑हुमा॒त्रेऽन्व॑विन्द॒न्तस्मा॑द्बाहुमा॒त्राः खा॑यन्त इ॒दम॒हं तं व॑ल॒गमुद्व॑पामि (५६)

यं नः॑ समा॒नो यमस॑मानो निच॒खानेत्या॑ह॒ द्वौ वाव पुरु॑षौ॒ यश्चै॒व स॑मा॒नो यश्चास॑मानो॒ यमे॒वास्मै॒ तौ व॑ल॒गं नि॒खन॑त॒स्तमे॒वोद्व॑पति॒ सं तृ॑णत्ति॒ तस्मा॒थ्सन्तृ॑ण्णा अन्तर॒तः प्रा॒णा न सम्भि॑नत्ति॒ तस्मा॒दस॑म्भिन्नाः प्रा॒णा अ॒पोऽव॑ नयति॒ तस्मा॑दा॒र्द्रा अ॑न्तर॒तः प्रा॒णा यव॑मती॒रव॑ नयति (५७)

ऊर्ग्वै यवः॑ प्रा॒णा उ॑पर॒वाः प्रा॒णेष्वे॒वोर्जं॑ दधाति ब॒र्हिरव॑ स्तृणाति॒ तस्मा॑ल्लोम॒शा अ॑न्तर॒तः प्रा॒णा आज्ये॑न॒ व्याघा॑रयति॒ तेजो॒ वा आज्यं॑ प्रा॒णा उ॑पर॒वाः प्रा॒णेष्वे॒व तेजो॑ दधाति॒ हनू॒ वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॒ यद॑धि॒षव॑णे॒ न सं तृ॑ण॒त्त्यस॑न्तृण्णे॒ हि हनू॒ अथो॒ खलु॑ दीर्घसो॒मे स॒न्तृद्ये॒ धृत्यै॒ शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒र्धानम्॑ (५८)

प्रा॒णा उ॑पर॒वा हनू॑ अधि॒षव॑णे जि॒ह्वा चर्म॒ ग्रावा॑णो॒ दन्ता॒ मुख॑माहव॒नीयो॒ नासि॑कोत्तरवे॒दिरु॒दर॒ꣳ सदो॑ य॒दा खलु॒ वै जि॒ह्वया॑ द॒थ्स्वधि॒ खाद॒त्यथ॒ मुखं॑ गच्छति य॒दा मुखं॒ गच्छ॒त्यथो॒दरं॑ गच्छति॒ तस्मा॑द्धवि॒र्धाने॒

चर्मन्नधि ग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यञ्चः परेत्य सदसि भक्षयन्ति यो वै विराजौ यज्ञमुखे दोहं वेद दुह एवैनामियं वै विराड्वस्यै त्वक्कर्मोधोऽधिषवणे स्तना उपरवा ग्रावाणो वथ्सा ऋत्विजो दुहन्ति सोमः पयो य एवं वेद दुह एवैनाम्॥ (५९)

वपामि यवमतीरवं नयति हविर्धानमेव त्रयोविꣳशतिश्च॥ [११]

[यदुभौ देवासुरा मिथस्तेषाꣳ सुवर्गं यद्वा अनीशानः पुरोहविषि तेभ्यः सोत्तरवेदिर्बद्धं देवस्याग्निꣳ शिरो वा एकादश॥११॥ यदुभावित्याह देवानाँ यज्ञो देवेभ्यो न रथाय यजमानाय परस्तादर्वाचीन्नवपञ्चाशत्॥५९॥ यदुभौ दुह एवैनाम्॥]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

चात्वा॑ला॒द्धिष्णि॑या॒नुप॑ वपति॒ योनि॒र्वै य॒ज्ञस्य॒ चात्वा॑लं य॒ज्ञस्य॑ सयोनि॒त्वाय॑ दे॒वा वै य॒ज्ञं परा॑जयन्त॒ तमाग्नी॑ध्रा॒त्पुन॒रपा॑जयन्ने॒तद्वै य॒ज्ञस्यापरा॑जितं॒ यदाग्नी॑ध्रं॒ यदाग्नी॑ध्रा॒द्धिष्णि॑यान् वि॒हर॑ति॒ यदे॒व य॒ज्ञस्यापरा॑जितं॒ तत॑ ए॒वैनं॒ पुन॑स्तनुते परा॒जित्ये॑व॒ खलु॒ वा ए॒ते य॑न्ति॒ ये ब॑हिष्पवमा॒नꣳ सर्प॑न्ति बहिष्पवमा॒ने स्तु॒ते (१)

आ॒हाग्नी॑द॒ग्नीन् वि ह॑र ब॒र्हिः स्तृ॑णाहि पुरो॒डाशा॒ꣳ अलं॑ कु॒र्विति॑ य॒ज्ञमे॒वाप॒जित्य॒ पुन॑स्तन्वा॒ना य॒न्त्यङ्गा॑रै॒र्द्वे सव॑ने॒ वि ह॑रति श॒लाका॑भिस्तृ॒तीयꣳ॑ सशुक्र॒त्वायाथो॒ सम्भ॑रत्ये॒वैन॒द्धिष्णि॑या॒ वा अ॒मुष्मि॑ँल्लो॒के सोम॑मरक्ष॒न्तेभ्योऽधि॒ सोम॒माह॑र॒न्तम॑न्व॒वाय॒न्तं पर्य॑विश॒न् य ए॒वं वेद॑ वि॒न्दते॑ (२)

प॒रि॒वे॒ष्टार॒न्ते सो॑मपी॒थेन॒ व्या॑र्ध्यन्त॒ ते दे॒वेषु॑ सोमपी॒थमै॑च्छन्त॒ तां दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्द्वेद्वे॒ नाम॑नी कुरुध्व॒मथ॒ प्र वा॒प्स्यथ॒ न वेत्य॒ग्नयो॒ वा अथ॒ धिष्णि॑या॒स्तस्मा॑द्वि॒नामा॑ ब्राह्म॒णोऽर्धु॑क॒स्तेषां॒ ये नेदि॑ष्ठं प॒र्यवि॑श॒न्ते सो॑मपी॒थं प्राप्नु॑वन्नाहव॒नीय॑ आग्नी॒ध्रीयो॑ हो॒त्रीयो॑ मार्जा॒लीय॒स्तस्मा॒त्तेषु॑ जुह्वत्यति॒हाय॒ वष॑ट्करोति॒ वि हि (३)

ए॒ते सो॑मपी॒थेनार्ध्य॑न्त दे॒वा वै याः प्राची॒राहु॑ती॒रजु॑हवु॒र्ये पु॒रस्ता॒दसु॑रा॒ आस॒न्ताꣳस्ताभिः॒ प्राणु॑दन्त॒ याः प्र॒तीची॒र्ये प॒श्चादसु॑रा॒ आस॒न्ताꣳस्ताभि॒रपा॑नुदन्त॒ प्राची॑र॒न्या आहु॑तयो हू॒यन्ते॑ प्र॒त्यङ्ङासी॑नो॒ धिष्णि॑या॒न्व्याघा॑रयति प॒श्चाच्चै॒व पु॒रस्ता॑च्च॒ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्या॒न्प्र णु॑दते॒ तस्मा॒त्परा॑चीः प्र॒जाः प्र वी॑यन्ते प्र॒तीचीः॑ (४)

जा॒य॒न्ते॒ प्रा॒णा वा ए॒ते यद्धिष्णि॑या॒ यद॑ध्व॒र्युः प्र॒त्यङ्धिष्णि॑यानति॒सर्पे॑त्प्रा॒णान्थ्सं क॑र्षेत्प्र॒मायु॑कः स्या॒न्नाभि॒र्वा ए॒षा य॒ज्ञस्य॒ यद्धोतो॒र्ध्वः खलु॒ वै नाभ्यै॑ प्रा॒णोऽवा॑ङपा॒नो यद॑ध्व॒र्युः प्र॒त्यङ्होता॑रमति॒सर्पे॑दपा॒ने प्रा॒णं द॑ध्यात् प्र॒मायु॑कः स्या॒न्नाध्व॒र्युरुप॑ गाये॒द्वाग्वी॑र्यो॒ वा अ॑ध्व॒र्युर्यद॑ध्व॒र्युरु॑प॒गाये॑दुद्गा॒त्रे (५)

वाच॒ꣳ सम्प्र य॑च्छेदुप॒दासु॑कास्य॒ वाख्स्या॑द्ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ नासꣳ॑स्थिते॒ सोमे॑ऽध्व॒र्युः प्र॒त्यङ्ख्सदो-ऽती॑या॒दथ॑ क॒था दा॑क्षि॒णानि॒ होतु॑मेति॒ यामो॒ हि स तेषां॒ कस्मा॒ अह॑ दे॒वा यामं॒ वाया॑मं॒ वानु॑ ज्ञास्य॒न्तीत्युत्त॑रे॒णाग्नी॑ध्रं प॒रीत्य॑ जुहोति दाक्षि॒णानि॒ न प्रा॒णान्थ्सं क॑र्षति॒ न्य॑न्ये धिष्णि॑या उ॒प्यन्ते॒ नान्ये यान्नि॒वप॑ति॒ तेन॒ तान्प्री॑णाति॒ यान्न नि॒वप॑ति॒ यद॑नुदि॒शति॒ तेन॒ तान्॥ (६)

स्तु॒ते वि॒न्दते॒ हि वी॑यन्ते प्र॒तीची॑रुद्गा॒त्र उ॒प्यन्ते॒ चतु॑र्दश च॥ [१]

सु॒व॒र्गाय॒ वा ए॒तानि॑ लो॒काय॑ हूयन्ते॒ यद्वै॑सर्ज॒नानि॒ द्वाभ्यां॒ गार्ह॑पत्ये जुहोति द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ आग्नी॑ध्रे जुहोत्य॒न्तरि॑क्ष ए॒वा क्र॑मत आहव॒नीये॑ जुहोति सुव॒र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति दे॒वान् वै सु॑व॒र्गं लो॒कं य॒तो रक्षाꣳ॑स्यजिघाꣳस॒न्ते सोमे॑न॒ राज्ञा॒ रक्षाꣳ॑स्यप॒हत्या॒प्तुमा॒त्मानं॑ कृ॒त्वा सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्रक्ष॑सा॒मनु॑पलाभा॒यात्तः॒ सोमो॑ भव॒त्यथ॑ (७)

वै॒स॒र्ज॒नानि॑ जुहोति॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ त्वꣳ सो॑म तनू॒कृद्भ्य॒ इत्या॑ह तनू॒कृद्ध्ये॑ष द्वेषो॑भ्यो॒ऽन्यकृ॑तेभ्य॒ इत्या॑हा॒न्यकृ॑तानि॒ हि रक्षाꣳ॑स्यु॒रु य॒न्तासि॒ वरू॑थ॒मित्या॑हो॒रु ण॑स्कृ॒धीति॒ वावैतदा॑ह जुषा॒णो अ॒प्तुराज्य॑स्य

वेत्वित्याहासुमेव यजमानं कृत्वा सुवर्गं लोकं गमयति रक्षसामनुपलाभाया सोमं ददते (८)

आ ग्राव्ण आ वायव्यान्या द्रोणकलशमुत्पवीमा नयन्त्यन्वनᳬसि प्र वर्तयन्ति यावदेवास्यास्ति तेन सह सुवर्गं लोकमेति नयंवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै ग्राव्णो वायव्यानि द्रोणकलशमाग्नीध्रं उप वासयति वि ह्येनं तैर्गृह्णते यथ्सहोपवासयेदपुवायेतं सौम्यर्चा प्र पादयति स्वयौ (९)

एवैनं देवतया प्र पादयत्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ सीदेत्याह यथायजुरेवैतद्यजमानो वा एतस्य पुरा गोप्ता भवत्येष वो देव सवितः सोम इत्याह सवितृप्रसूत एवैनं देवताभ्यः सम्प्र यंच्छत्येतत्त्वᳬ सोम देवो देवानुपागा इत्याह देवो ह्येष सन् (१०)

देवानुपैतीदमहं मनुष्यो मनुष्यानित्याह मनुष्यो ३ ह्येष सन्मनुष्यानुपैति यदेतद्यजुर्न ब्रूयादप्रजा अपशुर्यजमानः स्याथ्सह प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याह प्रजयैव पशुभिः सहेमं लोकमुपावर्तते नमो देवेभ्य इत्याह नमस्कारो हि देवानाᳬ स्वधा पितृभ्य इत्याह स्वधाकारो हि (११)

पितृणामिदमहं निर्वरुणस्य पाशादित्याह वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽग्नै व्रतपत आत्मनः पूर्वा तनूरादेयेत्याहुः को हि तद्वेद यद्वसीयान्श्वे वशे भूते पुनर्वा ददाति न वेति ग्रावाणो वै सोमस्य राज्ञो मलिम्लुसेना य एवं विद्वान्ग्राव्ण आग्नीध्रे उपवासयति नैनं मलिम्लुसेना विन्दति॥ (१२)

अथ ददते स्वया सन्थ्स्वधाकारो हि विन्दति॥ [२]

वैष्णव्यर्चा हुत्वा यूपमच्छैति वैष्णवो वै देवतया यूपः स्वयैवैनं देवतयाच्छैत्यत्यन्यानगां नान्यानुपागामित्याहाति ह्यन्यानेति नान्यानुपैत्यर्वाक्का परैरविदं परोऽवरैरित्याहार्वाग्घ्येनं परैर्विन्दति परोवरैस्तं त्वा जुषे (१३)

वैष्णवं देवयज्याया इत्याह देवयज्यायै ह्येनं जुषते देवस्त्वा सविता मध्वानक्त्वित्याह तेजसैवैनमनक्त्योषधे त्रायस्वैनᳬ स्वधिते मैनᳬ हिᳬसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः शान्त्यै स्वधितेर्वृक्षस्य बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह तेजः परा पतति यः प्रथमः शकलः परापतेत्तमप्या हरेथ्सतेजसम् (१४)

एवैनमा हरतीमे वै लोका यूपात्त्रयतो बिभ्यति दिवमग्रेण मा लैखीरन्तरिक्षं मध्येन मा हिᳬसीरित्याहेभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति वनस्पते शतवल्शो वि रोहेत्याव्रश्चने जुहोति तस्मादाव्रश्चनाद्वृक्षाणां भूयाᳬस उत्तिष्ठन्ति सहस्रवल्शा वि वयᳬ रुहेमेत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्तेऽनक्षसङ्गम् (१५)

वृश्चेद्वदक्षसङ्गं वृश्चेदधड्षपं यजमानस्य प्रमायुकᳬ स्याद्यं कामयेताप्रतिष्ठितः स्यादित्यारोह तस्मै वृश्चेदेष वै वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित एव भवति यं कामयेतापशुः स्यादित्यर्पण तस्मै शुष्काग्रं वृश्चेदेष वै वनस्पतीनामपशव्योऽपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति बहुपर्ण तस्मै बहुशाखं वृश्चेदेष वै (१६)

वनस्पतीनां पशव्यः पशुमानेव भवति प्रतिष्ठितं वृश्चेत्प्रतिष्ठाकामस्यैष वै वनस्पतीनां प्रतिष्ठितो यः समे भूम्यै स्वाद्योनेः रूढः प्रत्येव तिष्ठति यः प्रत्यङ्पतनस्तं वृश्चेथ्स हि मेधमभ्युपनतः पञ्चारत्निं तस्मै वृश्चेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरो यज्ञो नमेदिति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञ उपैनमुत्तरो यज्ञः (१७)

नमति षडरत्निं प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति सप्तारत्निं पशुकामस्य सप्तपदा शक्वरी पशवः शक्वरी पशूनेवाव रुन्धे नवारत्निं तेजस्कामस्य त्रिवृता स्तोमेन सम्मितं तेजस्त्रिवृत्तेजस्येव भवत्येकादशारत्निमिन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुगिन्द्रियाय्येव भवति पञ्चदशारत्निम्भ्रातृव्यवतः पञ्चदशो वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशारत्निं प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरास्या एकविꣳशत्यरत्निं प्रतिष्ठाकामस्यैकविꣳशः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या अष्टाश्रिर्भवत्यष्टाक्षरा गायत्री तेजो गायत्री गायत्री यज्ञमुखं तेजसैव गायत्रिया यज्ञमुखेन सम्मितः॥ (१८)

जुषे सतेजसमनक्षसङ्गं बहुशाखं वृश्चेदेष वै यज्ञ उपैनमुत्तरो यज्ञ आस्या एकान्नविꣳशतिश्च॥ [३]

पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः प्रोक्षति पराँञ्चं प्रोक्षति परांङिव हि संवर्गो लोकः क्रूरमिव वा एतत्करोति यत्खनत्यपोव नयति शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यवो यजमानेन यूपः सम्मितो यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति (१९)

पितृणाꣳ सदनमसीति बरहिरव स्तृणाति पितृदेवत्य १ꣳ ह्येतद्यन्निखातं यद्बरहिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यो निखातः स्याद्बरहिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनमिनोति यूपशकलमवाँस्यति सतेजसमेवैनमिनोति देवस्त्वा सविता मध्वानक्त्वित्याह तेजसैवैनमनक्ति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इति चषालं प्रति (२०)

मुञ्चति तस्माँच्छीरपत ओषधयः फलं गृह्णन्त्यनक्ति तेजो वा आज्यं यजमानेनाग्निष्ठाश्रिः सम्मिता यदग्निष्ठामश्रिमनक्ति यजमानमेव तेजसानक्त्यान्तमनक्त्यान्तमेव यजमानं तेजसानक्ति सर्वतः परि मृशत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो दधात्युद्दिवꣳ स्तभानान्तरिक्षं पृणेत्याहैषां लोकानां विधृत्यै वैष्णव्यर्चा (२१)

कल्पयति वैष्णवो वै देवतया यूपः स्वयैवैनं देवतया कल्पयति द्वाभ्याँ कल्पयति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै यं कामयेत तेजसैनं देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयेयमित्यग्निष्ठां तस्याश्रिमाहवनीयादित्थं वेत्थं वाति नावयेत्तेजसैवैनं देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयति यं कामयेत तेजसैनं देवताभिरिन्द्रियेण समर्धयेयमिति (२२)

अग्निष्ठां तस्याश्रिमाहवनीयेन सम्मिनुयात्तेजसैवैनं देवताभिरिन्द्रियेण समर्धयति ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिमित्याह यथायजुरेवैतत्परिं व्ययत्यूर्ग्वै रशना यजमानेन यूपः सम्मितो यजमानमेवोर्जा समर्धयति नाभिदघ्ने परिं व्ययति नाभिदघ्न एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्नाभिदघ्न ऊर्जा भुंजते यं कामयेतोर्जैनम् (२३)

व्यर्धयेयमित्यूर्ध्वां वा तस्यावाचीं वावोहेदूर्जैवैनं व्यर्धयति यदिं कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः स्यादित्यवाचीमवोहेद्वृष्टिमेव नि यंच्छति यदिं कामयेतावर्षुकः स्यादित्यूर्ध्वामुदूहेद्वृष्टिमेवोद्यंच्छति पितृणां निखातं मनुष्याणामूर्ध्वं निखातादा रशनाया ओषधीनाꣳ रशना विश्वेषाम् (२४)

देवानामूर्ध्वꣳ रशनाया आ चषालादिन्द्रस्य चषालꣳ साध्यानामतिरिक्तꣳ स वा एष सर्वदेवत्यो यद्यूपो यद्यूपं मिनोति सर्वा एव देवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः संवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते यूपेन योपयित्वा संवर्गं लोकमायन्तमृषयो यूपेनैवानु प्राजानन्तद्यूपस्य यूपत्वम् (२५)

यद्यूपं मिनोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्ताँन्मिनोति पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायतेऽप्रज्ञातꣳ

हि तद्यदतिपन्न आहुरिदं कार्यमासीदिति साध्या वै देवा यज्ञमत्यमन्यन्त तान् यज्ञो नास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृशदतिरिक्तं वा एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निं मथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत् (२६)

यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति देवा वै सꣳस्थिते सोमे प्र स्रुचोहरन्न्र यूपं तेऽमन्यन्त यज्ञवेशसं वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरꣳ स्रुचान्निष्क्रयणमपश्यन्थ्स्वरुं यूपस्य सꣳस्थिते सोमे प्र प्रस्तरꣳ हरति जुहोति स्वरुमयज्ञवेशसाय॥ (२७)

दधाति प्रत्यृचा समर्धयेयमित्यूर्जैनं विश्वैषां यूपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारिꣳशच्च॥ [४]

साध्या वै देवा अस्मिंल्लोक आसन्नान्यत्किञ्चन मिषत्तेऽग्निमेवाग्नये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालम्भ्यमविंदन्ततो वा इमाः प्रजाः प्राजायन्त यदग्नावग्निं मथित्वा प्रहरति प्रजानां प्रजननाय रुद्रो वा एष यदग्निर्यजमानः पशुर्यत्पशुमालभ्याग्निं मन्थेद्रुद्राय यजमानम् (२८)

अपि दध्यात्प्रमायुकः स्यादथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता हविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्याग्निं मन्थति हव्यायैवासन्नाय सर्वा देवता जनयत्युपाकृत्यैव मन्थ्यस्तन्नेवालंब्धं नेवानालब्धमग्नेर्जनित्रमसीत्याहाग्नेरह्येतज्जनित्रं वृषणौ स्थ इत्याहु वृषणौ (२९)

ह्येतावुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृषणं दधाथामित्याहु वृषणꣳ ह्येते दधाते ये अग्निङ्गायत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्वेत्याहु छन्दोभिरेवैनं प्र जनयत्यग्नये मथ्यमानायानु ब्रूहीत्याह सावित्रीमृचमन्वाह सवितृप्रसूत एवैनं मन्थति जातायानु ब्रूहि (३०)

प्रह्रियमाणायानु ब्रूहीत्याहु काण्डेकाण्ड एवैनं क्रियमाणे समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रछन्दा वा अग्निः स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयत्यग्निः पुरा भवत्यग्निं मथित्वा प्र हरति तौ सम्भवन्तौ यजमानमभि सम्भवतो भवतं नः समनसावित्याहु शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा अन्नमपि दधात्याज्येन जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा॥ (३१)

यजमानमाहु वृषणौ जातायानुब्रूह्यप्यष्टादश च॥ [५]

इषे त्वेति बर्हिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो यजत उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्युपो देवानदेवीर्विशः प्रागुरित्याहु दैवीरह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वह्नींरुशिज इत्याहर्त्विजो वै वह्नय उशिजस्तस्मादेवमाहु बृहस्पते धारया वसूनीति (३२)

आहु ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्धे हव्या तौ स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनानदेवं त्वष्टर्वसु रण्वेत्याहु त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाꣳ रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधाति रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवास्मै रमयति देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति (३३)

रशनामा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याहु यत्या ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेना रंभ इत्याह सत्यं वा ऋतꣳ सत्येनैवैनमृतेना रंभतेऽक्ष्णया परि हरति वध्यꣳ हि प्रत्यञ्चं प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्यै धरुणा मानुषानिति नि युंक्ति धृत्या अद्भ्यः (३४)

त्वौषधीभ्यः प्रोक्षामीत्याहाद्भ्यो ह्येष ओषधीभ्यः सम्भवति यत्पशुरपां पेरुरसीत्याहैष ह्यपां पाता यो मेधायारभ्यतेँ स्वात्तं चिच्छदेव९ हव्यमापो देवीः स्वदतैनमित्याह स्वदयत्येवैनमधुपरिष्टात्प्रोक्षत्युपरिष्टादेवैनं मेध्यं करोति पाययत्यन्तरत एवैनं मेध्यं करोत्यधस्तादुपौक्षति सर्वत एवैनं मेध्यं करोति॥ (३५)

वसूनितिं प्रसव इत्यद्भ्योऽन्तरत एवैनन्दश च॥ [६]

अग्निना वै होत्रां देवा असुरानभ्यभवन्नग्नये समिध्यमानायानु ब्रूहीत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदश सामिधेनीरन्वाह सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरात्मै सप्तदशान्वाह द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स संवथ्सरः संवथ्सरं प्रजा अनु प्र जायन्ते प्रजानाँ प्रजननाय देवा वै सांमिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्थ्स प्रजापतिस्तूष्णीमांघारम् (३६)

आघारयत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमांघारमांघारयति यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै यज्ञ आसीत्तं देवास्तूँष्णी९होमेनावृञ्जत यत्तूष्णीमांघारमांघारयति भ्रातृव्यस्यैव तद्यज्ञं वृङ्क्ते परिधीन्थ्सम्माँर्ष्टि पुनात्येवैनात्त्रिभिः सम्माँर्ष्टि त्र्यांवृद्धि यज्ञोऽथो रक्षसामपहत्यै द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश (३७)

मासाँः संवथ्सरः संवथ्सरमेव प्रीणात्यथों संवथ्सरमेवास्मा उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदांघारौऽग्निः सर्वा देवता यदांघारमांघारयति शीर्षत एव यज्ञस्य यजमानः सर्वा देवता अवं रुन्धे शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदांघार आत्मा पशुर्यांघारमाघार्य पशु९ समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्यं (३८)

शिरः प्रतिं दधाति सं तैँ प्राणो वायुनां गच्छतामित्याह वायुदेवत्यों वै प्राणो वायावेवास्यं प्राणं जुहोति सं यजत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषेत्याह यज्ञपतिमेवास्याऽऽशिषं गमयति विश्वरूपो वै त्वाष्ट्र उपरिष्टात्पशुमथ्यंवक्षीत्तस्मादुपरिष्टात्पशोर्नावं द्यन्ति यदुपरिष्टात्पशु९ संमनक्ति मेध्यमेव (३९)

एनं करोत्यृत्विजों वृणीते छन्दाꣳस्येव वृणीते सप्त वृणीते सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दाꣳस्युभयस्यावरुद्ध्या एकादश प्रयाजान् यजति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तं प्र यजति वपामेकः परि शय आत्मैवात्मानं परि शये वज्रो वै स्वधितिर्वज्रो यूपशकलो घृतं खलु वै देवा वज्रं कृत्वा सोमंमघ्नन्घृतेनाक्तौ पशं त्रायेथामित्याह वज्रेणैवैनं वशे कृत्वा लभते॥ (४०)

आघारं पद्यन्ते द्वादशात्मन्नेव यज्ञस्य मेध्यमेव खलु वा अष्टादश च॥ [७]

पर्यग्नि करोति सर्वहुतमेवैनं करोत्यस्कन्दायास्कन्न९ हि तद्यद्धुतस्य स्कन्दति त्रिः पर्यग्नि करोति त्र्यांवृद्धि यज्ञोऽथो रक्षसामपहत्यै ब्रह्मवादिनो वदन्त्यन्वारभ्यः पशू (३) नान्वारभ्या (३) इतिं मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तं यदन्वारभेत प्रमायुको यजमानः स्यादथो खल्वाहुः सुवर्गाय वा एष लोकाय नीयते यत् (४१)

पशुरितिं यन्नान्वारभेत सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत वपाश्रपंणीभ्यामन्वारभते तन्नेवान्वारब्धं नेवानन्वारब्धमुप प्रेष्य होतरहुव्या देवेभ्य इत्याहैषितं९ हि कर्म क्रियते रेवतीर्यजुषंतिं प्रियधा विंशतेत्याह यथायजुरेवैतदग्निना पुरस्तादेति रक्षसामपहत्यै पृथिव्याः सम्पृचः पाहीतिं बृहिः (४२)

उपाँस्यत्यस्कन्दायास्कन्नꣳ हि तद्यद्वरुहिषि स्कन्दत्यथो बरुहिषदमेवैनं करोति पराडा वर्ततेऽध्वर्युः पशोः सञ्ज्ञप्यमानात्पशुभ्य एव तन्नि ह्नुत आत्मनोनाँव्रस्काय गच्छति श्रियं प्र पशूनाँप्नोति य एवं वेद पश्चाल्लोका वा एषा प्राच्युदानीयते यत्पत्नी नमस्त आतानेत्याहादित्यस्य वै रश्मयः (४३)

आतानास्तेभ्य एव नमस्करोत्यनर्वा प्रेहीत्याह भ्रातृव्यो वा अर्वा भ्रातृव्यापनुत्त्यै घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याहाऽऽशिषमेवैतामाशाँस्त आपो देवीः शुद्धायुव इत्याह यथायजुरेवैतत्॥ (४४)

लोकाय नीयते यद्बरुही रश्मयः सप्तत्रिꣳशच्च॥ [८]

पशोर्वा आलब्धस्य प्राणाञ्छुगृच्छति वाक्त आ प्यायतां प्राणस्त आ प्यायतामित्याह प्राणेभ्य एवास्य शुचꣳ शमयति सा प्राणेभ्योऽधि पृथिवीꣳ शुक्र विशति शमहोँभ्यामिति नि नयत्यहोरात्राभ्यामेव पृथिव्यै शुचꣳ शमयत्योषधे त्रायस्वैनꣳ स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः (४५)

शान्त्यै पार्श्वत आच्छ्यति मध्यतो हि मनुष्या आच्छ्यन्ति तिरश्चीनमा च्छ्यत्यनूचीनꣳ हि मनुष्या आच्छ्यन्ति व्यावृत्त्यै रक्षसां भागोँऽसीति स्थविमतो बरुहिरक्तापाँस्यत्यस्रैव रक्षाꣳसि निरवदयत इदमहꣳ रक्षोँऽधमं तमो नयामि योँऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव (४६)

द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधमं तमो नयतीषे त्वेति वपामुत्खिदतीच्छत इव ह्येष यो यजते यदुपतृन्द्याद्रुद्रोँऽस्य पशून्धातुकः स्याद्यन्नोपतृन्द्यादयंता स्यादन्ययोपतृणत्त्यन्यया न धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्णवाथामित्याह द्यावापृथिवी एव रसेनानत्त्यच्छिन्नः (४७)

रायः सुवीर इत्याह यथायजुरेवैतत्क्रूरमिव वा एतत्करोति यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याह शान्त्यै प्र वा एषोँऽस्माल्लोकाच्च्यवते यः पशुं मृत्यवे नीयमानमन्वारभते वपाश्रपणी पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निना पुरस्तादेति रक्षसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन (४८)

अन्वेति नान्तममङ्गारमति हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्देवता अति मन्येत वायो वीहि स्तोकानामित्याह तस्माद्विभक्ताः स्तोका अव पद्यन्तेऽग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनां बरुहिरग्रेणैवाग्रꣳ समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः प्रेष्येत्याह (४९)

यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यमात्मा वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपामभि घारयत्यात्मन्नेव पशूनां प्राणापानौ दधाति स्वाहोर्ध्वनभसम्मारुतं गच्छतमित्याहोर्ध्वनभा ह स्म वै मारुतो देवानाँ वपाश्रपणी प्रहरति तेनैवैन प्र हरति विपूची प्र हरति तस्माद्विष्वंञ्चौ प्राणापानौ॥ (५०)

स्वधितिश्चैवाच्छिन्नो हव्येनेष्येत्याह षट्त्वारिꣳशच्च॥ [९]

पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमा लभते वपयाँ प्रचर्य पुरोडाशेन प्र चरत्यूर्ग्वै पुरोडाश ऊर्जमेव पशूनां मध्यतो दधात्यथो पशोरेव छिद्रमपि दधाति पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः पृच्छति शृतꣳ हविः (३) शमितरिति त्रिपत्या हि देवा योऽशृतꣳ शृतमाह स एनंसा प्राणापानौ वा एतौ पशूनाम् (५१)

यत्पृषदाज्यं पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभि समेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मन्नेव

पशूनां प्राणापानौ दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरश्छित्त्वा मेधं प्राक्षारयन्थ्स प्रक्षौऽभवत्तत्प्रक्षस्य प्रक्षत्वं यत्प्लक्षशाखोत्तरबर्हिर्भवति समेधस्यैव (५२)

पशोरवं द्यति पशुं वै ह्वियमाणꣳ रक्षाꣳस्यनु सचन्तेऽन्तरा यूपं चाहवनीयं च हरति रक्षसामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य मनोऽप क्रामति मनोतायै हविषोऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याह मनं एवास्यावं रुन्ध एकादशावदानान्यवं द्यति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तस्यावं (५३)

द्यति हृदयस्याग्रेऽवं द्यत्यथं जिह्वाया अथ वक्षसो यद्वै हृदयेनाभिगच्छति तज्जिह्वया वदति यज्जिह्वया वदति तद्वसोऽधि निर्वदत्येतद्वै पशोर्यथापूर्वं यस्यैवमवदाय यथाकामुमुत्तरेषामवद्यति यथापूर्वमेवास्य पशोरवत्तं भवति मध्यतो गुदस्यावं द्यति मध्यतो हि प्राण उत्तमस्यावं द्यति (५४)

उत्तमो हि प्राणो यदीतरं यदीतरमुभयमेवाजामि जायमानो वै ब्राह्मणस्त्रिभिरृणवा जायते ब्रह्मचर्येणर्षिभ्यो यज्ञेन देवेभ्यः प्रजया पितृभ्य एष वा अनृणो यः पुत्री यज्वाँ ब्रह्मचारिवासी तदवदानैरेवावं दयते तदवदानानामवदानत्वन्देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अग्निमब्रुवन्त्वया वीरेणासुरानभि भवामेतिं (५)

सौऽब्रवीद्वरं वृणै पशोरुद्धारमुद्धरा इति स एतमुद्धारमुदहरत् दोः पूर्वार्धस्य गुदं मध्यतः श्रोणिं जघनार्धस्य ततो देवा अभवन्परासुरा यभ्यङ्गाणाꣳ समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यक्ष्णयावं द्यति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै॥ (५६)

एतौ पंशूनाꣳ समेधस्यैव तस्यावौत्तमस्यावं द्यतीति पञ्चत्वारिꣳशच्च॥ [१०]

मेदसा स्रुचौ प्रोर्णोति मेदोरूपा वै पशवो रूपमेव पशुषु दधाति यूपन्नवधाय प्रोर्णोति रसो वा एष पंशूनां यद्यू रसमेव पशुषु दधाति पार्श्वेन वसाहोमं प्र यौति मध्यं वा एतत्पंशूनां यत्पार्श्वꣳ रसं एष पंशूनां यद्वसा यत्पार्श्वेन वसाहोमं प्रयौतिं मध्यत एव पंशूनाꣳ रसं दधाति घ्नन्ति (५७)

वा एतत्पशुं यथ्सञ्ज्ञपयन्त्यैन्द्रः खलु वै देवतया प्राण ऐन्द्रोऽपान ऐन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे निदैध्यदित्याह प्राणापानावेव पशुषु दधाति देवं त्वष्टर्भूरिं ते सꣳसमेत्वित्याह त्वाष्ट्रा हि देवतया पशवो विषुरूपा यथ्सलक्ष्माणो भवथेत्याह विषुरूपा ह्येते सन्तः सलक्ष्माण एतर्हि भवन्ति देवत्रा यन्तम् (५८)

अवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्त्वित्याहानुमतमेवैनं मात्रा पित्रा सुवर्गं लोकं गमयत्यर्धर्चे वसाहोमं जुहोत्यसौ वा अर्धर्च इयमर्धर्च इमे एव रसैनानक्ति दिशो जुहोति दिश एव रसैनानक्त्यथो दिग्भ्य एवोर्जꣳ रसमवं रुन्धे प्राणापानौ वा एतौ पंशूनां यत्पृषदाज्यं वानस्पत्याः खलु (५९)

वै देवतया पशवो यत्पृषदाज्यस्योपहत्याह वनस्पतयेऽनु ब्रूहि वनस्पतये प्रेष्येतिं प्राणापानावेव पशुषु दधात्यन्यस्यान्यस्य समवत्तꣳ समवद्यति तस्मान्नानारूपाः पशवो यूष्णोप सिञ्चति रसो वा एष पंशूनां यद्यू रसमेव पशुषु दधातीडामुपं ह्वयते पशवो वा इडा पशूनेवोपं ह्वयते चतुरुपं ह्वयते (६०)

चतुष्पादो हि पशवो यं कामयेतापशुः स्यादित्यमेदस्कं तस्मा आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवैनं पशुभ्यो निर्भजत्यपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्थ्स्यादिति मेदस्वत्तस्मा आ दध्यान्मेदोरूपा

वै प॒शवो॑ रू॒पेणै॒वास्मै॑ प॒शून॑व रुन्धे पशु॒मानै॒व भ॑वति प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑सृजत॒ स आज्य॑म् (६१)

पु॒रस्ता॑दसृजत प॒शुं म॑ध्य॒तः पृ॑षदा॒ज्यं प॒श्चात्तस्मा॒दाज्यै॑न प्रया॒जा इ॑ज्यन्ते प॒शुना॑ मध्य॒तः पृ॑षदा॒ज्येना॑नूया॒जास्तस्मा॑दे॒तन्मि॒श्रमि॑व पश्चाथ्सृ॒ष्टꣳ ह्येका॑दशानूया॒जान् य॑जति॒ दश॒ वै प॒शोः प्रा॒णा आ॒त्मैका॑दशो यावा॑ने॒व प॒शुस्तमनु॑ यजति॒ घ्नन्ति॒ वा ए॒तत्प॒शुं यथ्स॑ꣳज्ञ॒पय॑न्ति प्राणापा॒नौ खलु॒ वा ए॒तौ प॑शू॒नां यत्पृ॑षदा॒ज्यं यत्पृ॑षदा॒ज्येना॑नूया॒जान् य॑जति प्राणापा॒नावे॒व प॒शुषु॑ दधाति॥ (६२)

घ्नन्ति॒ यन्तं॒ खलु॑ च॒तुरुप॑ ह्वयत॒ आज्यं॒ यत्पृ॑षदा॒ज्येन॒ षड्ड॑॥ [११]

[चात्वा॑लाथ्सुव॒र्गाय॒ यद्वै॑सर्ज॒नानि॑ वैष्ण॒व्यर्चा पृ॑थि॒व्यै सा॒ध्या ड्ड॒षे त्वेत्य॒ग्निना॒ पर्य॑ग्नि प॒शोः प॒शुमा॒लभ्य॒ मेद॑सा॒ स्रुचा॒वेका॑दश॥११॥ चात्वा॑लाद्दे॒वानु॒पैति॑ मु॒श्चति प्रह्रि॒यमा॑णाय॒ पर्य॑ग्नि प॒शुमा॒लभ्य॒ चतु॑ष्पादो॒ द्विष॑ष्टिः॥६२॥ चात्वा॑लात्प॒शुषु॑ दधाति॥]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ता उपयड्भिरेवासृजत यदुपयजं उपयजति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते जघनार्धादवं द्यति जघनार्धाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते स्थविमतोऽवं द्यति स्थविमतो हि प्रजाः प्रजायन्तेऽसम्भिन्दन्नवं द्यति प्राणानामसम्भेदाय न पर्यावर्तयति यत्पर्यावर्तयेदुदावर्तः प्रजा ग्राहुकः स्याथ्समुद्रं गच्छ स्वाहेत्याह रेतः (१)

एव तद्धात्यन्तरिक्षं गच्छ स्वाहेत्याहान्तरिक्षेणैवास्मै प्रजाः प्र जनयत्यन्तरिक्षꣳ ह्यनु प्रजाः प्रजायन्ते देवꣳ सवितारं गच्छ स्वाहेत्याह सवितृप्रसूत एवास्मै प्रजाः प्र जनयत्यहोरात्रे गच्छ स्वाहेत्याहाहोरात्राभ्यामेवास्मै प्रजाः प्र जनयत्यहोरात्रे ह्यनु प्रजाः प्रजायन्ते मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा॑ (२)

इत्याह प्रजास्वेव प्रजातासु प्राणापानौ दधाति सोमं गच्छ स्वाहेत्याह सौम्या हि देवतया प्रजा यज्ञं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव यज्ञियाः करोति छन्दाꣳसि गच्छ स्वाहेत्याह पशवो वै छन्दाꣳसि पशूनेवाव रुन्धे द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता द्यावापृथिवीभ्यामुभयतः परि गृह्णाति नभः (३)

दिव्यं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजाभ्य एव प्रजाताभ्यो वृष्टिं नि यच्छत्यग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता अस्यां प्रतिष्ठापयति प्राणानां वा एषोऽवं द्यति योऽवद्यति गुदस्य मनो मे हार्दि यच्छेत्याह प्राणानेव यथास्थानमुप ह्वयते पशोर्वा आलब्धस्य हृदयꣳ शुगृच्छति सा हृदयशूलम् (४)

अभि समेति यत्पृथिव्याꣳ हृदयशूलमुद्वासयैत्पृथिवीꣳ शुचार्पयेद्यदफस्वपः शुचार्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च सन्धावुद्वासयत्युभयस्य शान्त्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (५)

रेतो मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा नभो हृदयशूलं द्वात्रिꣳशच्च॥ [१]

देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत तदब्रुवन्वसतु नु न इदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वं तस्मिन्न्रातर्न समशक्नुवन्तदप्सु प्रावेशयन्ता वसतीवरीरभवन्वसतीवरीर्गृह्णाति यज्ञो वै वसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्य गृह्णीत्वोप वसति यस्यागृहीता अभि निम्रोचेदनारब्धोऽस्य यज्ञः स्यात् (६)

यज्ञं वि च्छिन्द्याज्योतिष्या वा गृह्णीयाद्धिरण्यं वावधाय सशुक्राणामेव गृह्णाति यो वा ब्राह्मणो बहुयाजी तस्य कुम्भ्यानां गृह्णीयाथ्स हि गृहीतवसतीवरीको वसतीवरीर्गृह्णाति पशवो वै वसतीवरीः पशूनेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यदन्वीपं तिष्ठेन्गृह्णीयान्निर्मार्गुका अस्मात्पशवः स्युः प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णातीन्द्रः (७)

वृत्रमहन्थ्सो ३ऽपो ३ऽभ्यश्रियत तासां यन्मेध्यं यज्ञियꣳ सदेवमासीत्तदत्यमुच्यत ता वहन्तीरभवन्वहन्तीनां गृह्णाति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्तासामेव गृह्णाति नान्तमा वहन्तीरतीयाद्यदन्तमा वहन्तीरतीयाद्यज्ञमतिं मन्येत न स्थावराणां गृह्णीयाद्वरुणगृहीता वै स्थावरा यथ्स्थावराणां गृह्णीयात् (८)

वरुणेनास्य यज्ञं ग्राहयेद्यद्वै दिवा भवत्यपो रात्रिः प्र विशति तस्मात्तान्ना आपो दिवा ददृश्रे यन्नक्तम्भवत्यपोऽहः प्र विशति तस्मात्तान्द्रा आपो नक्तं ददृश्रे छायायै चातपतश्च संधौ गृह्णात्यहोरात्रयोरेवास्मै वर्णं गृह्णाति हविष्मतीरिमा आप इत्याह हविष्कृतानामेव गृह्णाति हविष्माꣳ अस्तु (९)

सूर्य इत्याह सशुक्राणामेव गृह्णात्यनुष्टुभा गृह्णाति वाग्वा अनुष्टुग्वाचैवैनाः सर्वया गृह्णाति चतुष्पदयर्चा गृह्णाति त्रिः सादयति सप्त सम्पद्यन्ते सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्धेऽस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गारहपत्य उपसादयेदस्मिँल्लोके पशुमान्थ्स्याद्ययदाहवनीयेऽमुष्मिन्न् (१०)

लोके पशुमान्थ्स्यादुभयोरुप सादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः पशुमन्तं करोति सर्वतः परि हरति रक्षसामपहत्या इन्द्राग्नियोर्भागधेयीः स्थेत्याह यथायजुरेवैतदग्नीँध्र उप वासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीँध्रं यदेव यज्ञस्यापराजितं तदेवैना उप वासयति यतः खलु वै यज्ञस्य वितंतस्य न क्रियते तदनु यज्ञꣳ रक्षाꣳस्यव चरन्ति यद्वहन्तीनां गृह्णाति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये रक्षसामनन्ववचाराय न ह्येता ईलयन्त्या तृतीयसवनात्परि शेरे यज्ञस्य सन्तत्यै॥ (११)

स्यादिन्द्रो गृह्णीयादंस्त्वमुष्मिन्क्रियते षड्विꣳशतिश्च॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यः सोममपावहरन्थ्सर्वाभ्यो देवताभ्य उपावहरेदिति हृदे त्वेत्याह मनुष्येभ्य एवैतेनं करोति मनसे त्वेत्याह पितृभ्य एवैतेनं करोति दिवे त्वा सूर्याय त्वेत्याह देवेभ्य एवैतेनं करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनꣳ सर्वाभ्य उपावहरति पुरा वाचः (१२)

प्रवदितोः प्रातरनुवाकमुपाकरोति यावत्येव वाक्तामवं रुन्धेऽपोऽग्रेऽभिव्याहरति यज्ञो वा आपो यज्ञमेवाभि वाचं वि सृजति सर्वाणि छन्दाꣳस्यन्वाह पशवो वै छन्दाꣳसि पशूनेवाव रुन्धे गायत्रिया तेजस्कामस्य परि दध्यात्त्रिष्टुभेन्द्रियकामस्य जगत्या पशुकामस्यानुष्टुभा प्रतिष्ठाकामस्य पङ्क्त्या यज्ञकामस्य विराजान्नकामस्य शृणोत्वग्निः समिधा हवम् (१३)

म इत्याह सवितृप्रसूत एव देवताभ्यो निवेद्यापोऽच्छैत्यप इंध्य होतरित्याहेषितꣳ हि कर्म क्रियते मैत्रावरुणस्य चमसाध्वर्यवा द्रवेत्याह मित्रावरुणौ वा अपां नेतारौ ताभ्यामेवैना अच्छैति देवीरापो अपां नपादित्याहाहुत्यैवैनां निष्क्रीयं गृह्णात्यथो हविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति (१४)

कार्षिरसीत्याह शमलमेवासामपं प्लावयति समुद्रस्य वोक्षित्या उन्नय इत्याह तस्मादद्यमानाः पीयमाना आपो न क्षीयन्ते योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञो वंसतीवरीरहोतृचमसं च मैत्रावरुणचमसं च सꣳस्पर्श्य वसतीवरीर्व्यानयति यज्ञस्यं सयोनित्वायाथो स्वादेवैना योनेः प्र जनयत्यध्वर्यो ऽवेरपा (३) इत्याहोतेमंनन्नमुरुतेमाः पश्येति वावैतदाह यद्यग्निष्टोमो जुहोति यद्युक्थ्यः परिधौ नि माँष्टि यद्यतिरात्रो यजुर्वदन्न्र पचत्ये यज्ञक्रतूनां व्यावृत्त्यै॥ (१५)

वाचो हवंमभिघृतानां गृह्णात्युत पञ्चविꣳशतिश्च॥ [३]

देवस्यं त्वा सवितुः प्रसव इति ग्रावाणमा दत्ते प्रसूत्या अश्विनौर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू

आस्ताँ पूष्णो हस्ताँभ्यामित्याह यत्यै पशवो वै सोमौँ व्यान उपाꣳशुसवनो यदुपाꣳशुसवनमभि मिमीते व्यानमेव पशुषु दधातीन्द्राय त्वेन्द्राय त्वेति मिमीत इन्द्राय हि सोमं आह्रियते पश्च कृत्वो यजुषा मिमीते (१६)

पञ्चाँक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धे पञ्च कृत्वस्तूष्णीन्दश सं पद्यन्ते दशाँक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे श्वात्राः स्थ वृत्रतुर इत्याहैष वा अपाꣳ सोमपीथो य एवं वेद नाफस्वार्तिमार्च्छति यत्ते सोम दिवि ज्योतिरित्याहेभ्य एवैनम्ँ (१७)

लोकेभ्यः सम्भरति सोमो वै राजा दिशोऽभ्यध्यायथ्स दिशोऽनु प्राविशत्प्रागपागुदगधरागित्याह दिग्भ्य एवैनꣳ सम्भरत्यथो दिश एवास्मा अव रुन्धेऽम्ब नि ष्वरेत्याह कामुका एनꣳ स्त्रियो भवन्ति य एवं वेद यत्ते सोमादाँभ्यं नाम जागृवीति (१८)

आहैष वै सोमस्य सोमपीथो य एवं वेद न सौम्यामार्तिमार्च्छति घ्नन्ति वा एतथ्सोमं यदभिषुण्वन्त्यꣳशूनपं गृह्णाति त्रायत एवैनं प्राणा वा अꣳशवः पशवः सोमोऽꣳशून्पुनरपि सृजति प्राणानेव पशुषु दधाति द्वौद्वावपि सृजति तस्माद्द्वौद्वौ प्राणाः॥ (१९)

यजुषा मिमीत एनं जागृवीति चतुश्चत्वारिꣳशच्च॥ [४]

प्राणो वा एष यदुपाꣳशुर्यदुपाꣳश्वग्रा ग्रहां गृह्यन्तौ प्राणमेवानु प्र यन्त्यरुणो ह स्माहौपवेशिः प्रातःसवन एवाहं यज्ञꣳ सꣳस्थापयामि तेन ततः सꣳस्थितेन चरामीत्यष्टौ कृत्वोऽग्रेऽभि पुणोत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवनमेव तेनाँऽऽप्नोत्येकादश कृत्वौ द्वितीयमेकादशाक्षरा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यन्दिनम् (२०)

सवनं माध्यन्दिनमेव सवनं तेनाँऽऽप्नोति द्वादश कृत्वस्तृतीयं द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेनाँऽऽप्नोत्येताꣳ ह वाव स यज्ञस्य सꣳस्थितिमुवाचास्कन्दायास्कन्नꣳ हि तद्यद्यज्ञस्य सꣳस्थितस्य स्कन्दत्यथो खल्वाहुर्गायत्री वाव प्रातःसवने नातिवाद इत्यनंतिवादुक एनम्भ्रातृव्यो भवति य एवं वेद तस्मादृष्टावष्टौ (२१)

कृत्वोऽभिषुत्य ब्रह्मवादिनो वदन्ति पवित्रवन्तोऽन्ये ग्रहां गृह्यन्तो किं पवित्र उपाꣳशुरिति वाक्पवित्र इति ब्रूयात् वाचस्पतये पवस्व वाजिन्नित्याह वाचैवैनं पवयति वृष्णो अꣳशुभ्यामित्याह वृष्णो ह्येतावꣳशू यौ सोमस्य गर्भस्तिपूत इत्याह गर्भस्तिना ह्येनं पवयति देवो देवानाँ पवित्रमसीत्याह देवो ह्येषः (२२)

सं देवानाँ पवित्रं येषाँ भागोऽसि तेभ्यस्त्वेत्याह येषाꣳ ह्येष भागस्तेभ्य एनं गृह्णाति स्वां कृतोऽसीत्याह प्राणमेव स्वमकृत मधुमतीर्न इषस्कृधीत्याह सर्वमेवास्मा इदꣳ स्वंदयति विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्य इत्याहेभयँष्ट्वेव देवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वा (२३)

अङ्घित्याह मन एवाश्नुत उर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो हि प्राणः स्वाहा त्वा सुभवः सूर्यायेत्याह प्राणा वै स्वभवसो देवास्तेष्वेव परोक्षं जुहोति देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य इत्याहादित्यस्य वै रश्मयो देवा मरीचिपास्तेषां तद्भागधेयन्तानेव तेन प्रीणाति यदि कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः (२४)

स्यादिति नीचा हस्तेन नि मृज्याद्वृष्टिमेव नि यच्छति यदि कामयेतावरपुकः स्यादित्युत्तानेन नि मृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति यद्यभिचरेदमुं जह्यथ त्वा होष्यामीति ब्रूयादाहुतिमेवैनं प्रेप्सन् हन्ति यदि दूरे स्यादा तमितोस्तिष्ठत्प्राणमेवास्यानुगत्यं हन्ति यद्यभिचरेदमुष्य (२५)

त्वा प्राणे सादयामीति सादयेदमन्नो वै प्राणः प्राणमेवास्य सादयति षड्भिरृशुभिः पवयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं पवयति त्रिः पवयति त्रय इमे लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माँथ्सत्यात्रयः पशूनाꣳ हस्तादाना इति यत्रिरुपाꣳशुꣳ हस्तेन विगृह्णाति तस्मात्रयः पशूनाꣳ हस्तादानाः पुरुषो हस्ती मर्कटः॥ (२६)

माध्यन्दिनमष्टावष्टावेष मनस्त्वा पर्जन्योऽमुष्य पुरुषो द्वे च॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा उपाꣳशौ यज्ञꣳ सꣳस्थाप्यमपश्यन्तमुपाꣳशौ समस्थापयन्तेऽसुरा वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त ते देवा बिभ्यत इन्द्रमुपांधावन्तानिन्द्रोँऽन्तर्यामिणान्तरधत्त तदन्तर्यामस्यान्तर्यामत्वं यदन्तर्यामो गृह्यते भ्रातृव्यानेव तद्यजमानोऽन्तर्धत्तेऽन्तस्तौ (२७)

दधामि द्यावापृथिवी अन्तरुर्वन्तरिक्षमित्याहैभिरेव लोकैर्यजमानो भ्रातृव्यानन्तर्धत्ते ते देवा अमन्यन्तेन्द्रो वा इदमभूद्यद्वयꣳ स्म इति तेऽब्रुवन्मघवन्नन्नं न आ भजेति सजोषा देवैरवरैः परैश्चेत्यब्रवीद्ये चैव देवाः परे ये चावरे तानुभयान् (२८)

अन्वाभजथ्सजोषा देवैरवरैः परैश्चेत्याह ये चैव देवाः परे य चावरे तानुभयानन्वाभजत्यन्तर्यामे मघवन्मादयस्वेत्याह यज्ञादेव यजमानं नान्तरैत्युपयामगृहीतोऽसीत्याहापानस्य धृत्यै यदुभावपवित्रौ गृह्येयातां प्राणमपानोऽनु न्यृच्छेत्प्रमायुकः स्यात्पवित्रवानन्तर्यामो गृह्यते (२९)

प्राणापानयोर्विधृत्यै प्राणापानौ वा एतौ यदुपाꣳश्वन्तर्यामौ व्यान उपाꣳशुसवनो यं कामयेत प्रमायुकः स्यादित्यसꣳस्पृष्टौ तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्य प्राणापानौ वि च्छिनत्ति ताजक्प्रमीयते यं कामयेत सर्वमायुरियादिति सꣳस्पृष्टौ तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्य प्राणापानौ सं तनोति सर्वमायुरेति॥ (३०)

त उभयान्गृह्यते चतुश्चत्वारिꣳशच्च॥ [६]

वाग्वा एषा यदैन्द्रवायवो यदैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते वाचमेवानु प्र यन्ति वायुं देवा अब्रुवन्त्सोमꣳ राजानꣳ हनामेति सौऽब्रवीद्वरं वृणै मदग्रा एव वो ग्रहा गृह्यान्ता इति तस्मादैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते तमघ्नन्त्सोऽपूयत तं देवा नोपाधृष्णुवन्ते वायुमब्रुवन्निमं नः स्वदय (३१)

इति सौऽब्रवीद्वरं वृणै मद्देवत्यान्येव वः पात्राण्युच्यान्ता इति तस्मान्नानादेवत्यानि सन्ति वायव्यान्युच्यन्ते तमभ्यो वायुरेवास्वदयत्तस्माद्यत्पूर्यति तत्प्रेवाते वि पजन्ति वायुरहि तस्य पवयिता स्वदयिता तस्य विग्रहणं नाविन्दन्त्साऽदितिरब्रवीद्वरं वृणा अथ मया वि गृह्णीध्वं मद्देवत्या एव वः सोमाः (३२)

सन्ना असन्नित्युपयामगृहीतोऽसीत्याहादितिदेवत्यास्तेन यानि हि दारुमयाणि पात्राण्यस्यै तानि योनेः सम्भूतानि यानि मृन्मयानि साक्षात्तान्यस्यै तस्मादेवमाह वाग्वै पराच्यव्याकृतावदत्ते देवा इन्द्रमब्रुवन्निमां नो वाचं व्याकुर्विति सौऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यं चैवैष वायवे च सह गृह्याता इति तस्मादैन्द्रवायवः सह गृह्यते

तामिन्द्रो मध्यतोऽवक्रम्य व्याकरोत्तस्मादियं व्याकृता वागुद्यते तस्माथ्सकृदिन्द्राय मध्यतो गृह्यते द्विर्वायवे द्वौ हि स वरावृणीत॥ (३३)

स्वदय सोमाः सहाष्टाविꣳशतिश्च॥ [७]

मित्रं देवा अब्रुवन्थ्सोमꣳ राजानꣳ हनामेति सोऽब्रवीन्नाहꣳ सर्वस्य वा अहं मित्रमस्मीति तमब्रुवन् हनामैवेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै पयसैव मे सोमꣳ श्रीणन्निति तस्मान्मैत्रावरुणं पयसा श्रीणन्ति तस्मात्पशवोऽपाक्रामन् मित्रः सन्क्रूरमकरिति क्रूरमिव खलु वा एषः (३४)

करोति यः सोमेन यजते तस्मात्पशवोऽपक्रामन्ति यन्मैत्रावरुणं पयसा श्रीणाति पशुभिरेव तन्मित्रꣳ संमर्धयति पशुभिर्यजमानं पुरा खलु वावैवं मित्रौऽवेदप मत्क्रूरं चक्रुर्पशवः पशवः क्रमिष्यन्तीति तस्मादेवमवृणीत वरुणं देवा अब्रुवन्वयाꣳशभुवा सोमꣳ राजानꣳ हनामेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यं च (३५)

एवैष मित्रायं च सह गृह्याता इति तस्मान्मैत्रावरुणः सह गृह्यते तस्माद्राज्ञा राजानमꣳशभुवा घ्नन्ति वैश्येन वैश्यꣳ शूद्रेण शूद्रन्न वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा मित्रावरुणावब्रुवन्निदं नो वि वासयतमिति तावब्रूतां वरं वृणावहा एकं एवावत्पूर्वो ग्रहो ग्रहो गृह्याता इति तस्मादैन्द्रवायवः पूर्वो मैत्रावरुणाद्गृह्यते प्राणापानौ ह्येतौ यदुपाꣳश्वन्तर्यामौ मित्रोऽहरजनयद्वरुणो रात्रिं ततो वा इदं व्यौच्छद्यन्मैत्रावरुणो गृह्यते व्युष्ट्यै॥ (३६)

एष चैन्द्रवायवो द्वाविꣳशतिश्च॥ [८]

यज्ञस्य शिरोऽच्छिद्यत ते देवा अश्विनावब्रुवन्भिषजौ वै स्थं इदं यज्ञस्य शिरः प्रतिं धत्तमिति तावब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहं एव नावत्रापि गृह्यतामिति ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्ततो वै तौ यज्ञस्य शिरः प्रत्यधत्तां यदाश्विनो गृह्यते यज्ञस्य निष्कृत्यै तौ देवा अब्रुवन्नपूतौ वा इमौ मनुष्यचरौ (३७)

भिषजाविति तस्माद्ब्राह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतो ह्येऽ षोऽमेध्यो यो भिषक्तौ बहिष्पवमानेनं पवयित्वा ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्तस्माद्बहिष्पवमाने स्तुत आश्विनो गृह्यते तस्मादेवं विदुषा बहिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं वै बहिष्पवमान आत्मानमेव पवयते तयौस्त्रेधा भैषज्यं वि न्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु तृतीयं ब्राह्मणे तृतीयन्तस्मादुदपात्रम् (३८)

उपनिधायं ब्राह्मणं दक्षिणतो निषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव भेषजं तेनं करोति समर्धुकमस्य कृतं भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माथ्सत्यादेकपात्रा द्विदेवत्यां गृह्यन्तेँ द्विपात्रां हूयन्त इति यदेकपात्रा गृह्यन्ते तस्मादेकौऽन्तरतः प्राणो द्विपात्रां हूयन्ते तस्माद्द्वौद्वौ बहिष्टात्प्राणाः प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः पशव इडा यदिडां पूर्वां द्विदेवत्यैभ्य उपह्वयेत (३९)

पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्विदेवत्यांन्भक्षयित्वेडामुपं ह्वयते प्राणानेवाऽऽत्मन्यित्वा पशूनुपं ह्वयते वाग्वा ऐँन्द्रवायवश्चक्षुर्मैत्रावरुणः श्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैन्द्रवायवं भक्षयति तस्मात्पुरस्ताद्वाचा वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चक्षुषा पश्यति सर्वतः परिहारमाश्विनं तस्माथ्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः (४०)

अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरतः प्राणा यतः खलु वै यज्ञस्य वितंतस्य न क्रियते तदनु यज्ञꣳ रक्षाꣳस्यव चरन्ति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये रक्षंसामनंन्ववचाराय दक्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्याꣳ सादयति वाच्येव वाचं दधात्या तृतीयसवनात्परि शेरे यज्ञस्य सन्तत्यै॥ (४१)

मनुष्यचरावुदपात्रमुपह्वयेत द्विदेवत्याः षड्त्वारिꣳशच्च॥ [९]

बृहस्पतिर्देवानाँ पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणां ब्रह्मण्वन्तो देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तोऽसुरास्ते ३ऽन्योन्यं नाशंक्नुवन्नभिभवितुन्ते देवाः शण्डामर्कावुपामन्त्रयन्त तावब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहावेव नावत्रापि गृह्येतामिति ताभ्यामेतौ शुक्रामन्थिनावगृह्णन्ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः शुक्रामन्थिनौ गृह्येते भवत्यात्मना परां (४२)

अस्य भ्रातृव्यो भवति तौ देवा अपनुद्यात्मन इन्द्रायाजुहवुरपनुत्तौ शण्डामर्कौ सहामुनेति ब्रूयाद्यं द्विष्याद्यमेव द्वेष्टि तेनैनौ सहापं नुदते स प्रथमः सङ्कृतिर्विश्वकर्मेत्येवैनावात्मन इन्द्रायाजुहवुरिन्द्रो ह्येतानि रूपाणि करिक्रदचरदसौ वा आदित्यः शुक्रश्चन्द्रमा मन्थ्यपिगृह्य प्राश्नौ निः (४३)

क्रामतस्तस्मात्प्राश्नौ यन्तौ न पश्यन्ति प्रत्यञ्चावावृत्य जुहुतस्तस्मात्प्रत्यञ्चौ यन्तौ पश्यन्ति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यच्छुक्रामन्थिनौ नासिकोत्तरवेदिरभितः परिक्रम्य जुहुतस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी विधृते सर्वतः परि क्रामतो रक्षंसामपहत्यै देवा वै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ताꣳ स्ताभिः प्र (४४)

अनुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुरा आसन्ताꣳस्ताभिरपानुदन्त प्राचींरन्या आहुतयो हूयन्तै प्रत्यञ्चौ शुक्रामन्थिनौ पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते तस्मात्परांचीः प्रजाः प्र वीयन्ते प्रतीचीर्जायन्ते शुक्रामन्थिनौ वा अनु प्रजाः प्र जायन्तेऽत्रीश्चाद्याश्च सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः शुक्रशोचिषा (४५)

सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीहि मन्थी मन्थिशोचिषेत्याहैता वै सुवीरा या अत्रीरेताः सुप्रजा या आद्या य एवं वेदात्र्यस्य प्रजा जायते नाद्याँ प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तद्विकङ्कतं प्राविशत्तद्विकङ्कते नारमत तद्यवं प्राविशत् तद्यवेऽरमत तद्यवस्य (४६)

यवत्वं यद्वैकङ्कतं मन्थिपात्रं भवति सक्तुभिः श्रीणाति प्रजापतेरेव तच्चक्षुः सम्भरति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माँथ्सत्यान्मंन्थिपात्रꣳ सदो नाश्नुत इत्याँर्तपात्रꣳ हीति ब्रूयाद्यदंश्नुवीतान्याँऽध्वर्युः स्यादार्तिमाच्छेत्तस्मान्नाश्नुते॥ (४७)

आत्मना परा निष्प्र शुक्रशोचिषा यवस्य सप्तत्रिꣳशच्च॥ [१०]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा आँग्रयणाग्रान्ग्रहानपश्यन्तानंगृह्णत ततो वै तेऽग्रं पर्यायन् यस्यैवं विदुषं आग्रयणाग्रा ग्रहा गृह्यन्तेऽग्रमेव समानानां पर्यति रुग्णवत्यर्चा भ्रातृव्यवतो गृह्णीयाद्भ्रातृव्यस्यैव रुक्ताग्रꣳ समानानां पर्यति ये देवा दिव्येकादश स्थेत्याह (४८)

एतावंतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनꣳ सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो

ह्येष देवतया वाग्वै देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना ते देवा वाच्यपक्रान्तायां तूष्णीं ग्रहानगृह्णत साऽमन्यत वागन्तर्यन्ति वै मेति साग्रयणं प्रत्यागच्छत्तदाग्रयणस्याग्रयणत्वम् (४९)

तस्मादाग्रयणे वाग्वि सृज्यते यत्तूष्णीं पूर्वे ग्रहा गृह्यन्ते यथा थ्सारोयति म आख इयति नापराथ्स्यामीत्युपावसृजत्येवमेव तदध्वर्युराग्रयणं गृहीत्वा यज्ञमारभ्य वाचं वि सृजते त्रिरहिं करोत्युद्गातृनेव तद्वृणीते प्रजापतिर्वा एष यदाग्रयणो यदाग्रयणं गृहीत्वा हिंकरोति प्रजापतिरेव (५०)

तत्प्रजा अभि जिघ्रति तस्माद्वथ्सं जातं गौरभि जिघ्रत्यात्मा वा एष यज्ञस्य यदाग्रयणः सर्वनेसवनेऽभि गृह्णात्यात्मन्नेव यज्ञ॒ सं तनोत्युपरिष्टादा नयति रेत एव तद्दधात्यधस्तादुप गृह्णाति प्र जनयत्येव तद्ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माथ्सत्याद्गायत्री कनिष्ठा छन्दसा॒ सती सर्वाणि सवनानि वहतीत्येष वै गायत्रियै वथ्सो यदाग्रयणस्तमेव तदभिनिवर्त॒ सर्वाणि सवनानि वहति तस्माद्वथ्समपाकृतं गौरभि नि वर्तते॥ (५१)

आहाग्रयणत्वं प्रजापतिरेवेति वि॒शतिश्च॑॥ [११]

[यज्ञेन ता उपयड्भिर्देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे ब्रह्मवादिनः सत्वै देवस्य थ्रावाणं प्राण उपा॒श्वंग्रा देवा वा उपा॒शौ वाग्वै मित्रं यज्ञस्य बृहस्पतिर्देवा वा आग्रयणाग्रानेकादश॥११॥ यज्ञेन लोके पशुमान्थ्स्याथ्सवनं माध्यन्दिनं वाग्वा अरिक्तानि तत्प्रजा अभ्येकपञ्चाशत्॥५१॥ यज्ञेन गौरभि निवर्तते॥]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॒ वज्र॒मुद॑यच्छ॒थ्स वृ॒त्रो वज्रा॒दुद्य॑तादबिभे॒थ्सो॑ऽब्रवी॒न्मा मे॒ प्र हा॒रस्ति॒ वा इ॒दं मयि॑ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्या॒मीति॒ तस्मा॑ उ॒क्थ्यं॑ प्राय॑च्छ॒त्तस्मै॑ द्वि॒तीय॒मुद॑यच्छ॒थ्सो॑ऽब्रवी॒न्मा मे॒ प्र हा॒रस्ति॒ वा इ॒दं मयि॑ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्या॒मीति॑ (१)

तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑मे॒व प्राय॑च्छ॒त्तस्मै॑ तृ॒तीय॒मुद॑यच्छ॒त्तं विष्णु॒रन्व॑तिष्ठत ज॒हीति॒ सो॑ऽब्रवी॒न्मा मे॒ प्र हा॒रस्ति॒ वा इ॒दं मयि॑ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्या॒मीति॒ तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑मे॒व प्राय॑च्छ॒त्तं निर्मा॑यं भू॒तम॑हन् य॒ज्ञो हि तस्य॑ मा॒यासी॒द्यदु॒क्थ्यो॑ गृ॒ह्यत॑ इन्द्रि॒यमे॒व (२)

तद्वी॒र्यं॑ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृङ्क्त॒ इन्द्रा॑य त्वा बृ॒हद्व॑ते॒ वय॑स्वत॒ इत्या॒हेन्द्रा॑य॒ हि स तं प्राय॑च्छ॒त्तस्मै॑ त्वा॒ विष्ण॑वे॒ त्वेत्या॑ह॒ यदे॒व विष्णु॑र॒न्वति॑ष्ठत ज॒हीति॒ तस्मा॒द्विष्णु॑म॒न्वाभ॑जति॒ त्रिर्निर्गृ॑ह्णाति॒ त्रिर्हि स तं तस्मै॒ प्राय॑च्छदे॒ष ते॒ योनिः॒ पुन॑र्हविर॒सीत्या॑ह॒ पुनः॑पुनः (३)

ह्य॑स्मान्निर्गृ॒ह्णाति॒ चक्षु॒र्वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यदु॒क्थ्य॑स्तस्मा॑दु॒क्थ्य॑ꣳ हु॒तꣳ सोमा॑ अ॒न्वाय॑न्ति॒ तस्मा॑दा॒त्मा चक्षु॒रन्वे॑ति॒ तस्मा॒देकं॒ यन्तं॑ ब॒हवोऽनु॑ यन्ति॒ तस्मा॒देको॑ बहू॒नां भ॒द्रो भ॑वति॒ तस्मा॒देको॑ ब॒ह्वीर्जा॒या वि॑न्दते॒ यदि॑ का॒मये॑ताध्व॒र्युरा॒त्मानं॑ यज्ञयश॒सेना॑र्पयेय॒मित्य॑न्त॒राह॑व॒नीयं॑ च हवि॒र्धानं॑ च॒ तिष्ठ॒न्नव॑ नयेत् (४)

आ॒त्मान॑मे॒व य॑ज्ञयश॒सेना॑र्पयति॒ यदि॑ का॒मये॑त॒ यज॑मानं यज्ञयश॒सेना॑र्पयेय॒मित्य॑न्त॒रा स॑दोहविर्धा॒ने तिष्ठ॒न्नव॑ नये॒द्यज॑मानमे॒व य॑ज्ञयश॒सेना॑र्पयति॒ यदि॑ का॒मये॑त सद॒स्यान्॑ यज्ञयश॒सेना॑र्पयेय॒मिति॒ सद॑ आ॒लभ्याव॑ नयेथ्सद॒स्या॑ने॒व य॑ज्ञयश॒सेना॑र्पयति॥ (५)

इती॑न्द्रि॒यमे॒व पुनः॑पुनर्नये॒त्रय॑स्त्रिꣳशच्च॥ [१]

आयु॒र्वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध्रु॒व उ॑त्त॒मो ग्रहा॑णां गृह्यते॒ तस्मा॒दायुः॑ प्रा॒णाना॑मुत्त॒मं मू॒र्धानं॑ दि॒वो अ॑र॒तिं पृ॑थि॒व्या इत्या॑ह मू॒र्धान॑मे॒वैन॑ꣳ समा॒नानां॑ करोति वैश्वान॒रमृ॒ताय॑ जा॒तम॒ग्निमित्या॑ह वैश्वान॒रꣳ हि दे॒वत॒यायु॑रुभ॒यतो॑वैश्वानरो गृह्यते॒ तस्मा॑दुभ॒यतः॑ प्रा॒णा अ॒धस्ता॑च्चो॒परि॑ष्टाच्चा॒र्धिनो॒ऽन्ये ग्रहा॑ गृ॒ह्यन्ते॒ऽर्धी ध्रु॒वस्तस्मा॑त् (६)

अ॒र्ध्यवा॑ङ्ग्रा॒णो॑ऽन्येषां॑ प्रा॒णाना॒मुपो॑प्ते॒ऽन्ये ग्रहाः॑ सा॒द्यन्तेऽनु॑पोप्ते ध्रु॒वस्तस्मा॑द॒स्थ्नान्याः प्र॒जाः प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्ति मा॒ꣳसेना॒न्या असु॑रा॒ वा उ॑त्तर॒तः पृ॑थि॒वीं प॒र्याचि॑कीर्ष॒न्तां दे॒वा ध्रु॒वेणा॑दृꣳह॒न्तद्ध्रु॒वस्य॑ ध्रुव॒त्वं यद्ध्रु॒व उ॑त्तर॒तः सा॒द्यते॒ धृत्या॒ आयु॒र्वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध्रु॒व आ॒त्मा होता॒ यद्धो॑तृच॒मसे॒ ध्रु॒वम॑व॒नय॑त्या॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॑ (७)

आयु॑र्दधाति पु॒रस्ता॑दु॒क्थस्या॑व॒नीय॒ इत्या॑हुः पु॒रस्ता॒द्ध्यायु॑षो भु॒ङ्क्ते म॑ध्य॒तो॑ऽव॒नीय॒ इत्या॑हुर्मध्य॒मेन॒ ह्यायु॑षो भु॒ङ्क्त उ॑त्तरा॒र्धेऽव॒नीय॒ इत्या॑हुरुत्त॒मेन॒ ह्यायु॑षो भु॒ङ्क्ते वै॑श्वदे॒व्यामृ॒चि श॒स्यमा॑नाया॒मव॑ नयति वैश्वदे॒व्यो॑ वै प्र॒जाः प्र॒जास्वे॒वायु॑र्दधाति॥ (८)

ध्रु॒वस्तस्मा॑दे॒व य॒ज्ञस्यैका॒न्नच॑त्वारि॒ꣳशच्च॑॥ [२]

यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते संवथ्सरेण योपयित्वा सुवर्गं लोकमायन्तमृषय ऋतुग्रहैरेवानु प्राजानन्यदृतुग्रहा गृह्यन्ते सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै द्वादश गृह्यन्ते द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरस्य प्रज्ञात्यै सह प्रथमौ गृह्येते सहोत्तमौ तस्माद्द्वौद्वावृतू उभयतोमुखमृतुपात्रं भवति कः (९)

हि तद्वेद यत ऋतूनां मुखमृतुना प्रेष्येति षड्कृत्वं आह षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणात्यृतुभिरिति चतुश्चतुष्पद एव पशून्प्रीणाति द्विः पुनरृतुनाह द्विपद एव प्रीणात्यृतुना प्रेष्येति षड्कृत्वं आहर्तुभिरिति चतुस्तस्माच्चतुष्पादः पशव ऋतूनुप जीवन्ति द्विः (१०)

पुनरृतुनाह तस्माद्द्विपादश्चतुष्पदः पशून्प जीवन्त्यृतुना प्रेष्येति षड्कृत्वं आहर्तुभिरिति चतुर्द्विः पुनरृतुनाहाक्रमणमेव तथ्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै नान्योऽन्यमनु प्र पद्येत यदन्योऽन्यमनु प्रपद्येतर्तुरृतुमनु प्र पद्येतर्तवो मोहुकाः स्युः (११)

प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दक्षिणेन प्र पद्यते प्रसिद्धं प्रतिप्रस्थातोत्तरेण तस्मादादित्यः षण्मासो दक्षिणेनैति षडुत्तरेणोपयामगृहीतोऽसि सꣳसर्पोऽस्यꣳहस्पत्याय त्वेत्याहास्तिं त्रयोदशो मास इत्याहुस्तमेव तत्प्रीणाति॥ (१२)

को जीवन्ति द्विः स्युश्चतुष्त्रिꣳशच्च॥ [३]

सुवर्गाय वा एते लोकाय गृह्यन्ते यदृतुग्रहा ज्योतिरिन्द्राग्नी यदैन्द्राग्नमृतुपात्रेणं गृह्णाति ज्योतिरेवास्मा उपरिष्टाद्दधाति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या ओजोभृतौ वा एतौ देवानां यदिन्द्राग्नी यदैन्द्राग्नो गृह्यत ओजं एवाव रुन्धे वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रेणं गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा असावादित्यः शुक्रो यद्वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रेणं गृह्णाति तस्मादसावादित्यः (१३)

सर्वाः प्रजाः प्रत्यङ्ङेति तस्माथ्सर्व एव मन्यते मां प्रत्युदगादिति वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रेणं गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजास्तेजः शुक्रो यद्वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रेणं गृह्णाति प्रजास्वेव तेजो दधाति॥ (१४)

तस्मादसावादित्यस्त्रिꣳशच्च॥ [४]

इन्द्रो मरुद्भिः सांविद्येन माध्यन्दिने सवने वृत्रमहन्यन्माध्यन्दिने सवने मरुत्वतीया गृह्यन्ते वार्त्रघ्ना एव ते यजमानस्य गृह्यन्ते तस्यं वृत्रं जघ्नुषं ऋतवोऽमुह्यथ्स ऋतुपात्रेणं मरुत्वतीयानगृह्णात्ततो वै स ऋतूनाजानाद्यदृतुपात्रेणं मरुत्वतीया गृह्यन्तं ऋतूनां प्रज्ञात्यै वज्रं वा एतं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति यन्मरुत्वतीया उदेव प्रथमेनं (१५)

यच्छति प्र हरति द्वितीयेन स्तृणुते तृतीयेनायुधं वा एतद्यजमानः सꣳस्कुरुते यन्मरुत्वतीया धनुरेव प्रथमो ज्या द्वितीय इषुस्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेनं धत्ते वि सृजति द्वितीयेन विध्यति तृतीयेनेन्द्रो वृत्रꣳ हत्वा परा परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानः स हरितोऽभवथ्स एतान्मरुत्वतीयानात्मस्परणानपश्यत्तानगृह्णीत (१६)

प्राणमेव प्रथमेनास्पृणुतापानं द्वितीयेनाऽऽत्मानं तृतीयेनात्मस्परणा वा एते यजमानस्य गृह्यन्ते यन्मरुत्वतीयाः प्राणमेव प्रथमेनं स्पृणुतेऽपानं द्वितीयेनाऽऽत्मानं तृतीयेनेन्द्रो वृत्रमहन्तं देवा अब्रुवन्महान् वा

अयमभूद्यो वृत्रमवधीदिति तन्महेन्द्रस्य महेन्द्रत्वꣳ स एतं माहेन्द्रमुद्धारमुदहरत वृत्रꣳ हत्वान्यासु देवतास्वधि यन्माहेन्द्रो गृह्यतं उद्धारमेव तं यजमान उद्धरतेऽन्यासु प्रजास्वधि शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमानदेवत्यो वै माहेन्द्रस्तेजः शुक्रो यन्माहेन्द्रꣳ शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमान एव तेजो दधाति॥ (१७)

प्रथमेनागृह्णीत देवताꣳस्वष्टाविꣳशतिश्च॥ [५]

अदितिः पुत्रकामा साध्येभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मौदनमपचत्तस्या उच्छेषणमददुस्तत्प्राश्नाथ्सा रेतोऽधत्त तस्यै चत्वारं आदित्या अजायन्त सा द्वितीयमपचथ्सामन्यतोच्छेषणान्म इमँऽज्ञत यदग्रे प्राशिष्यामीतो मे वसीयाꣳसो जनिष्यन्त इति साग्रे प्राश्नाथ्सा रेतोऽधत्त तस्यै व्यूढमाण्डमजायत सादित्येभ्य एव (१८)

तृतीयमपचद्वोगाय म इदꣳ श्रान्तमस्त्विति तेँऽब्रुवन्वरं वृणामहै योऽतो जायाता अस्माकꣳ स एकोऽसद्योँऽस्य प्रजायामृध्याता अस्माकम्भोगाय भवादिति ततो विवस्वानादित्योऽजायत तस्य वा इयं प्रजा यन्मनुष्याँस्तास्वेक एवर्द्धो यो यजते स देवानाम्भोगाय भवति देवा वै यज्ञात् (१९)

रुद्रमन्तरायन्थ्स आदित्यानन्वाक्रमत ते द्विदेवत्याँन्प्रापद्यन्त तान्न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यं प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति तस्माँद्विदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तिसृभिरृग्भिर्गृह्णाति माता पिता पुत्रस्तदेव तन्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तत् (२०)

मिथुनं पशवो वा एते यदादित्य ऊर्ग्दधिं दध्ना मध्यतः श्रीणात्यूर्जमेव पशूनां मध्यतो दधाति शृतातङ्कीन मेध्यत्वाय तस्मादामा पक्वं दुहे पशवो वा एते यदादित्यः परिश्रित्य गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाति पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो यदग्निः परिश्रित्य गृह्णाति रुद्रादेव पशूनन्तर्दधाति (२१)

एष वै विवस्वानादित्यो यदुपाꣳशुसवनः स एतमेव सोमपीथं परिं शय आ तृतीयसवनाद्विवस्व आदित्यैष ते सोमपीथ इत्याह विवस्वन्तमेवाऽऽदित्यꣳ सोमपीथेन समर्धयति या दिव्या वृष्टिस्तयाँ त्वा श्रीणामीति वृष्टिकामस्य श्रीणीयाद्वृष्टिमेवाव रुन्धे यदिं ताजक्प्रस्कन्देद्वरपुंकः पर्जन्यः स्याद्यदिं चिरमवरपुको न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वर्षद्धरोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं प्रजा अन्ववसृजेन्न हुत्वान्वीक्षेत यदन्वीक्षेत चक्षुरस्य प्रमायुकꣳ स्यात्तस्मान्नान्वीक्ष्यः॥ (२२)

एव यज्ञाञ्जरायु तदेव तदन्तर्दधाति न सप्तविꣳशतिश्च॥ [६]

अन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाँग्रयणाद्गृह्णाति प्रजापतिर्वा एष यदाँग्रयणः प्रजानाँ प्रजननाय न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वर्षद्धरोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं प्रजा अन्ववसृजेदेष वै गायत्रो देवानां यथ्संवितैष गायत्रियै लोके गृह्यते यदाँग्रयणो यदन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाँग्रयणाद्गृह्णाति स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति विश्वैँ (२३)

देवास्तृतीयꣳ सवनं नोदयच्छुन्ते संवितारं प्रातःसवनभागꣳ सन्तं तृतीयसवनमभि पर्यणयन्ततो वै ते तृतीयꣳ सवनमुदयच्छुन्यत्तृतीयसवने सावित्रो गृह्यतें तृतीयस्य सवनस्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा वैँश्वदेवः कलशः सविता प्रसवानामीशे यथ्संवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णातिं सवितृप्रसूत एवास्मैं प्रजाः प्र (२४)

ज॒न॒य॒ति॒ सोमे॒ सोम॑म॒भि गृ॑ह्णाति॒ रेत॑ ए॒व तद्द॑धाति सु॒शर्मा॑सि सुप्रतिष्ठा॒न इत्या॑ह॒ सोमे॒ हि सोम॑मभिगृ॒ह्णाति॒ प्रति॑ष्ठित्या ए॒तस्मि॒न्वा अपि॒ ग्रहे॑ मनु॒ष्ये॑भ्यो दे॒वेभ्यः॑ पि॒तृभ्यः॑ क्रियते सु॒शर्मा॑सि सुप्रतिष्ठा॒न इत्या॑ह मनु॒ष्ये॑भ्य ए॒वैतेन॑ करोति बृ॒हदित्या॑ह दे॒वेभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोति॒ नम॒ इत्या॑ह पि॒तृभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोत्ये॒ताव॑ती॒र्वै दे॒वता॒स्ताभ्य॑ ए॒वैन॒ꣳ सर्वा॑भ्यो गृह्णात्ये॒ष ते॒ योनि॒र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॒ इत्या॑ह वैश्वदे॒वो ह्ये॑षः॥ (२५)

विश्वे॒ प्र पि॒तृभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करो॒त्येका॒न्नविꣳश॒तिश्च॑॥ [७]

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पा॒ꣳशुर्यदु॑पा॒ꣳशुपा॒त्रेण॑ प्रथ॒मश्चो॑त्त॒मश्च॒ ग्रहौ॑ गृ॒ह्येते॑ प्रा॒णमे॒वानु॑ प्र॒यन्ति॑ प्रा॒णमनूद्य॑न्ति प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यदा॑ग्रय॒णः प्रा॒ण उ॑पा॒ꣳशुः पत्नीः॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयन्ति॒ यदु॑पा॒ꣳशुपा॒त्रेण॑ पात्नीव॒तमा॑ग्रय॒णाद्गृ॒ह्णाति॑ प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय॒ तस्मा॑त्प्रा॒णं प्र॒जा अनु॒ प्र जा॑यन्ते दे॒वा वा इ॒तइ॑तः॒ पत्नीः॑ सुव॒र्गम् (२६)

लो॒कम॑जिगाꣳस॒न्ते सु॑व॒र्गं लो॒कं न प्राजा॑न॒न्त ए॒तं पा॑त्नीव॒तम॑पश्य॒न्तम॑गृह्णत॒ ततो॒ वै ते सु॑व॒र्गं लो॒कं प्राजा॑न॒न् यत्पा॑त्नीव॒तो गृ॒ह्यते॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ प्रज्ञा॑त्यै॒ स सोमो॒ नाति॑ष्ठत स्त्री॒भ्यो गृ॒ह्यमा॑ण॒स्तं घृ॒तं वज्रं॑ कृ॒त्वाघ्न॒न्तं निरि॑न्द्रियं भू॒तम॑गृह्ण॒न्तस्मा॒थ्स्त्रियो॒ निरि॑न्द्रिया॒ अदा॑यादी॒रपि॑ पा॒पात्पु॒ꣳस उप॑स्तितरम् (२७)

व॒द॒न्ति॒ यद् घृ॒तेन॑ पात्नीव॒तꣳ श्री॒णाति॒ वज्रे॑णै॒वैनं॒ वशे॑ कृ॒त्वा गृ॑ह्णात्युपया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीत्या॑हे॒यं वा उ॑पया॒मस्तस्मा॑दि॒मां प्र॒जा अनु॒ प्र जा॑यन्ते॒ बृह॒स्पति॑सुतस्य त॒ इत्या॑ह॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॒ बृह॒स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयतीन्दो॒ इत्या॑ह॒ रेतो॒ वा इन्दू॒ रेत॑ ए॒व तद्द॑धातीन्द्रियाव॒ इति॑ (२८)

आ॒ह॒ प्र॒जा वा इ॑न्द्रि॒यं प्र॒जा ए॒वास्मै॒ प्र ज॑नय॒त्यग्ना(३) इत्या॑हा॒ग्निर्वै रे॑तो॒धाः पत्नी॑व॒ इत्या॑ह मिथुन॒त्वाय॑ स॒जूर्दे॒वेन॒ त्वष्ट्रा॒ सोमं॑ पि॒बेत्या॑ह॒ त्वष्टा॒ वै प॑शू॒नां मि॑थु॒नाना॑ꣳ रू॒पकृद्रू॒पमे॒व प॒शुषु॑ दधाति दे॒वा वै त्वष्टा॑रमजिघाꣳस॒न्थ्स पत्नीः॒ प्राप॑द्यत॒ तं न प्रति॒ प्राय॑च्छ॒न्तस्मा॒दपि॑ (२९)

वध्यं॒ प्रप॑न्नं॒ न प्रति॒ प्र य॑च्छन्ति॒ तस्मा॑त्पात्नीव॒ते त्वष्ट्रेऽपि॑ गृह्यते॒ न सा॑दय॒त्यस॑न्ना॒द्धि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते॒ नानु॒ वष॑ट्करोति॒ यद॑नुवषट्कु॒र्याद्रु॒द्रं प्र॒जा अ॒न्वव॑सृजे॒द्यन्नानु॑वषट्कु॒र्यादशा॑न्तम॒ग्नीथ्सोमं॑ भक्षयेदुपा॒ꣳश्वनु॒ वष॑ट्करोति॒ न रु॒द्रं प्र॒जा अ॑न्ववसृ॒जति॑ शा॒न्तम॒ग्नीथ्सोम॑म्भक्षय॒त्यग्नी॒न्नेष्टु॑रु॒पस्थ॒मा सी॑द (३०)

नेष्टः॒ पत्नी॑मु॒दान॒येत्या॑हा॒ग्नीदे॒व नेष्ट॑रि॒ रेतो॒ दधा॑ति॒ नेष्टा॒ पत्नि॑यामुद्गा॒त्रा सं ख्या॑पयति प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यदु॑द्गा॒ता प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाया॒प उप॒ प्र व॑र्तयति॒ रेत॑ ए॒व तथ्सि॑ञ्चत्यू॒रुणोप॒ प्र व॑र्तयत्यू॒रुणा॒ हि रेतः॑ सि॒च्यते॑ नग्नं॒कृत्यो॒रुमुप॒ प्र व॑र्तयति य॒दा हि न॒ग्न ऊ॒रुर्भव॒त्यथ॑ मिथु॒नी भ॑व॒तोऽथ॒ रेतः॑ सिच्य॒तेऽथ॑ प्र॒जाः प्र जा॑यन्ते॥ (३१)

पत्नीः॑ सुव॒र्गमुप॑स्तितरमिन्द्रियाव॒ इत्यपि॑ सीद मिथु॒न्य॑ष्टौ च॑॥ [८]

इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्तस्य॑ शीर्ष॒कपा॒लमुदौ॑ब्ज॒थ्स द्रो॑णकल॒शो॑ऽभव॒त्तस्मा॒थ्सोमः॒ सम॑स्रव॒थ्स हा॑रियोज॒नो॑ऽभव॒त्तं व्य॑चिकिथ्सञ्जु॒हवा॒नी(३) मा हौ॒षा(३) मिति॒ सो॑ऽमन्यत॒ यद्धो॒ष्याम्या॒मꣳ हो॑ष्यामि॒ यन्न हो॒ष्यामि॑ यज्ञवेश॒सं क॑रिष्या॒मीति॒ तम॑ध्रियत॒ होतु॒ꣳ सो॑ऽग्निर॑ब्रवी॒न्न मय्या॒मꣳ हो॑ष्य॒सीति॒ तं धा॒नाभि॑रश्रीणात् (३२)

तꣳ शृ॒तं भू॒तम॑जुहो॒द्यद्धा॒नाभि॑र्हारियोज॒नꣳ श्री॒णाति॑ शृत॒त्वाय॑ शृ॒तमे॒वैनं॑ भू॒तं जु॑होति ब॒ह्वीभिः॑

श्रीणात्येतावतीरेवास्यामुष्मिँल्लोके कामदुघा भवन्त्यथो खल्वाहुरेता वा इन्द्रस्य पृश्न्यः कामदुघा यद्धारियोजनीरिति तस्माद्ब्रह्मिभिः श्रीणीयादृक्ष्यामे वा इन्द्रस्य हरी सोमपानौ तयोः परिधय आधानं यदप्रहृत्य परिधीञ्जुहुयादन्तराधानाभ्याम् (३३)

घासं प्र यच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यामेव घासं प्र यच्छत्युन्नेता जुहोति यातयामेव ह्येतर्ह्यध्वर्युः स्वगाकृतो यदध्वर्युर्जुहुयाद्यथा विमुक्तं पुनर्युनक्ति तादृगेव तच्छीर्षन्नधिनिधाय जुहोति शीर्षतो हि स सम्भवद्विक्रम्य जुहोति विक्रम्य हीन्द्रो वृत्रमहन्थ्समृद्ध्यै पशवो वै हारियोजनीर्यथ्समिन्धादल्पाः (३४)

एनं पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्यत्र संमिन्धाद्बृहवं एनं पशवोऽभुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्मनसा सम्बाधत उभयं करोति बृहवं एवैनं पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठन्त उन्नेतर्यपहवमिच्छन्ते य एव तत्र सोमपीथस्तमेवाव रुन्धत उत्तरवेद्यां नि वपति पशवो वा उत्तरवेदिः पशवो हारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयन्ति॥ (३५)

अश्रीणादन्तराधानाभ्यामल्पाः स्थापयन्ति॥ [९]

ग्रहान् वा अनु प्रजाः पशवः प्र जायन्त उपाꣳश्वन्तर्यामावजावयः शुक्रामन्थिनौ पुरुषा ऋतुग्रहानेकशफा आदित्यग्रहं गावं आदित्यग्रहो भूयिष्ठाभिरृक्भिर्गृह्यते तस्माद्गावः पशूनां भूयिष्ठा यत्रिरुपाꣳशुꣳ हस्तेन विगृह्णाति तस्माद्वौ त्रीनजा जनयत्यथावयो भूयसीः पिता वा एष यदाग्रयणः पुत्रः कलशो यदाग्रयण उपदस्येत्कलशाद्ब्रह्मीयाद्यथां पिता (३६)

पुत्रं क्षित उपधावति तादृगेव तद्यत्कलशं उपदस्येदाग्रयणाद्ब्रह्मीयाद्यथां पुत्रः पितरं क्षित उपधावति तादृगेव तदात्मा वा एष यज्ञस्य यदाग्रयणो यद्ब्रह्मो वा कलशो वोपदस्येदाग्रयणाद्ब्रह्मीयादात्मनं एवाधि यज्ञं निष्कर्तोत्यविज्ञातो वा एष गृह्यते यदाग्रयणः स्थाल्या गृह्णाति वायव्येन जुहोति तस्मात् (३७)

गर्भेणाविज्ञातेन ब्रह्महावभृथमवं यन्ति परा स्थालीरस्यन्त्युद्वायव्यानि हरन्ति तस्माथ्स्त्रियं जातां परास्यन्त्युत्पुमाꣳसꣳ हरन्ति यत्पुरोरुचमाहु यथा वस्यस आहरंति तादृगेव तद्यद्वहं गृह्णाति यथा वस्यस आहृत्य प्राहं तादृगेव तद्यथ्सादयति यथा वस्यस उपनिधायापक्रामति तादृगेव तद्यद्वै यज्ञस्य साम्ना यजुषा क्रियतं शिथिलं तद्यदृचा तद्दृढं पुरस्तादुपयामा यजुषा गृह्यन्त उपरिष्टादुपयामा ऋचा यज्ञस्य धृत्यै॥ (३८)

यथां पिता तस्मादपक्रामति तादृगेव तद्यदष्टादंश च॥ [१०]

प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्तेऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति परांङिव ह्यसौ लोको यानि पुनः प्रयुज्यन्तं इमेमेव तैर्लोकमभि जयति पुनःपुनरिव ह्ययं लोकः प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः परा भवन्ति यानि पुनः (३९)

प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः पुनरा भवन्ति प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्ते तान्यन्वारण्याः पशवोऽरण्यमपं यन्ति यानि पुनः प्रयुज्यन्ते तान्यनु ग्राम्याः पशवो ग्राममुपावयन्ति यो वै ग्रहांणां निदानं वेदं निदानंवान्भवत्याज्यमित्युक्थं तद्वै ग्रहांणां निदानं यदुपाꣳशु शꣳसंति तत् (४०)

उपाꣳश्वन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहांणामेतद्वै ग्रहांणां निदानं य एवं वेदं निदानंवान्भवति यो वै

ग्रहाणां मिथुनं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिरन्ये ग्रहा गृह्यन्ते वायव्यैरन्य एतद्वै ग्रहाणां मिथुनं य एवं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायत इन्द्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबथ्स विष्वङ्ङ् (४१)

व्यौच्छथ्स आत्मन्नारमणं नाविन्दथ्स एतानननुसवनं पुरोडाशानपश्यत्तां निरवपत्तैर्वै स आत्मन्नारमणमकुरुत तस्मादनुसवनं पुरोडाशा निरुप्यन्ते तस्मादनुसवनं पुरोडाशानां प्राश्नीयादात्मन्नेवारमणं कुरुते नैनꣳ सोमोऽतिपवते ब्रह्मवादिनो वदन्ति नर्चा न यजुषा पङ्क्तिराप्यतेऽथ किं यज्ञस्य पाङ्क्तत्वमिति धानाः करम्भः परिवापः पुरोडाशः पयस्या तेन पङ्क्तिराप्यते तद्यज्ञस्य पाङ्क्तत्वम्॥ (४२)

भवन्ति यानि पुनः शꣳसति तद्विष्वङ्क्षिश्चतुर्दश च॥ [११]

[इन्द्रो वृत्रायाऽऽयुर्वै यज्ञेन सुवर्गायेन्द्रो मरुद्भिरदितिरन्तर्यामपात्रेण प्राण उपाꣳशुपात्रेणेन्द्रो वृत्रमहन्तस्य ग्रहान् वै प्रान्यान्येकादश॥११॥ इन्द्रो वृत्राय पुनरऋतुनाह मिथुनं पशवो नेष्टुः पत्नीमुपाꣳश्वन्तर्यामयोर्द्विचत्वारिꣳशत्॥४२॥ इन्द्रो वृत्राय पाङ्क्तत्वम्॥]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्दाँक्षिणानि द्वाभ्यां गारहपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमते सदोऽभ्यैति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति सौरीभ्यामृग्भ्यां गारहपत्ये जुहोत्यमुमेवैनं लोकꣳ समारोहयति नयंवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै दिवं गच्छ सुवः पतेति हिरण्यम् (१)

हुत्वोद्गृह्णाति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति रूपेण वो रूपमभ्यैमीत्याह रूपेण ह्यासाꣳ रूपमभ्यैति यद्धिरण्येन तुथो वो विश्ववेदा वि भजत्वित्याह तुथो ह स्म वै विश्ववेदा देवानां दक्षिणा वि भजति तेनैवैना वि भजत्येतत्ते अग्ने राधः (२)

ऐति सोमच्युतमित्याह सोमच्युतꣳ ह्यस्य राध ऐति तन्मित्रस्य पथा नयेत्याह शान्त्या ऋतस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा इत्याह सत्यं वा ऋतꣳ सत्येनैवैनां ऋतेन वि भजति यज्ञस्य पथा सुविता नयन्तीरित्याह यज्ञस्य ह्येताः पथा यन्ति यद्दक्षिणा ब्राह्मणमद्य राध्यासम् (३)

ऋषिमारषेयमित्याहैष वै ब्राह्मण ऋषिरारषेयो यः शुश्रुवान्तस्मादेवमाह वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षमित्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति यतस्व सदस्यैरित्याह मित्रत्वायास्मद्दात्रा देवत्रा गच्छत मधुमतीः प्र दातारमा विशतेत्याह वयमिह प्रदातारः स्मोऽस्मानमुत्र मधुमतीरा विशतेति (४)

वावैतदाह हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेव पुरस्ताद्धत्ते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नीधे ददात्यग्निमुखानेवर्तून्प्रीणाति ब्रह्मणे ददाति प्रसूत्यै होत्रे ददात्यात्मा वा एष यज्ञस्य यद्धोतात्मानमेव यज्ञस्य दक्षिणाभिः समर्धयति॥ (५)

हिरण्यꣳ राधो राध्यासममुत्र मधुमतीरा विशतेत्यष्टात्रिꣳशच्च॥ [१]

समिष्टयजूꣳषि जुहोति यज्ञस्य समिष्ट्यै यद्वै यज्ञस्य क्रूरं यद्विलिष्टं यदत्येति यन्नात्येति यदतिक्रोरोति यन्नापि क्रोरोति तदेव तैः प्रीणाति नव जुहोति नव वै पुरुषे प्राणाः पुरुषेण यज्ञः सम्मितो यावानेव यज्ञस्तं प्रीणाति षड्गिमियाणि जुहोति षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणाति त्रीणि यजूꣳषि (६)

त्रय इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छेत्याह यज्ञपतिमेवैनं गमयति स्वां योनिं गच्छेत्याह स्वामेवैनं योनिं गमयत्येष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीर इत्याह यजमान एव वीर्यं दधाति वासिष्ठो ह सात्यहव्यो देवभागं पप्रच्छ यथ्सृञ्जयान्बहुयाजिनोऽयीयजो यज्ञे (७)

यज्ञं प्रत्यतिष्ठिपा(३)यज्ञपता(३)विति स होवाच यज्ञपतावितिं सत्याद्वै सृञ्जयाः परां बभूवुरिति होवाच यज्ञे वाव यज्ञः प्रतिष्ठाप्य आसीद्यजमानस्यापराभावायेति देवा गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमितेत्याह यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति यजमानस्यापराभावाय॥ (८)

यजूꣳषि यज्ञ एकंचत्वारिꣳशच्च॥ [२]

अवभृथयजूꣳषि जुहोति यदेवार्वाचीनमेकहायनादेनः करोति तदेव तैरवं यजतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै वरुणः साक्षादेव वरुणमवं यजते वर्त्मना वा अन्वित्यं यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति साम्नाँ प्रस्तोतानवैति साम वै रक्षोहा रक्षसामपहत्यै त्रिर्निधनमुपैति त्रयं इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो रक्षाꣳसि (९)

अपं हन्ति पुरुषःपुरुषो निधनमुपैति पुरुषःपुरुषो हि रक्षस्वी रक्षसामपहत्या उरुꣳ हि राजा वरुणश्चकारेत्याह प्रतिष्ठित्यै शतं ते राजन्भिषजः सहस्रमित्याह भेषजमेवास्मै करोत्यभिष्ठितो वरुणस्य पाश इत्याह वरुणपाशमेवाभि तिष्ठति बर्हिरभि जुहोत्याहुतीनां प्रतिष्ठित्या अथो अग्निवत्येव जुहोत्यपबर्हिषः प्रयाजान् (१०)

यजति प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चत्याज्यभागौ यजति यज्ञस्यैव चक्षुषी नान्तरेति वरुणं यजति वरुणपाशादेवैनं मुञ्चत्यग्नीवरुणौ यजति साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुञ्चत्यपबर्हिषावनूयाजौ यजति प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चति चतुरः प्रयाजान् यजति द्वावनूयाजौ षट्सं पद्यन्ते षड्वा ऋतवः (११)

ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठत्यवभृथ निचङ्कुणेत्याह यथोदितमेव वरुणमवं यजते समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तरित्याह समुद्रे ह्यन्तर्वरुणः सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताप इत्याहाद्भिरेवैनमोषधीभिः सम्यञ्चं दधाति देवीराप एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पशवो वै (१२)

सोमो यद्भिन्दन्नां भक्षयेत्पशुमान्थ्स्याद्वरुणस्त्वेनं गृह्णीयाद्यत्र भक्षयेदपशुः स्यान्नैनं वरुणो गृह्णीयादुपस्पृश्यमेव पशुमान्भवति नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽप्रतीक्षमा यन्ति वरुणस्यान्तरहित्या एधौऽस्येधिषीमहीत्याह समिधेवाग्निं नमस्यन्तं उपायन्ति तेजोऽसि तेजो मयि धेहीत्याह तेजं एवाऽऽत्मन्धत्ते॥ (१३)

रक्षाꣳसि प्रयाजानृतवो वै नमस्यन्तो द्वादश च॥ [३]

स्फ्येन वेदिमुद्धन्ति रथाक्षेण वि मिमीते यूपं मिनोति त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै यदन्तर्वेदि मिनुयाद्देवलोकमभि जयेद्यद्बहिर्वेदि मनुष्यलोकं वैद्युन्तस्यं संधौ मिनोत्युभयौर्लोकयोरभिजित्या उपरसम्मितां मिनुयात्पितृलोककामस्य रशनसंम्मितां मनुष्यलोककामस्य चषालसम्मितामिन्द्रियकामस्य सर्वान्थ्समानग्रंतिष्ठाकामस्य ये त्रयो मध्यमास्तान्थ्समान्पशुकामस्यैतान् वै (१४)

अनु पशव उप तिष्ठन्ते पशुमानेव भवति व्यतिपजेदितरान्प्रजयैवैनं पशुभिर्व्यतिपजति यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं तस्य मिनुयादुत्तराध्यं वर्षिष्ठमथ ह्रसीयाꣳसमेषा वै गर्तमिद्यस्यैवं मिनोति ताजक्र मीयते दक्षिणाध्यं वर्षिष्ठं मिनुयाथ्सुवर्गकामस्याथ ह्रसीयाꣳसमाक्रमणमेव तथ्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै (१५)

यदेकस्मिन् यूपे द्वे रशने परिव्ययति तस्मादेको द्वे जाये विन्दते यन्नैकाꣳ रशनां द्वयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका द्वौ पतीं विन्दते यं कामयेत स्त्र्यस्य जायेतेत्युपान्ते तस्य व्यतिपजेथ्स्त्र्येवास्य जायते यं कामयेत पुमानस्य जायेतेत्यान्तं तस्य प्र वैष्टयेत्पुमानेवास्य (१६)

जायतेऽसुरा वै देवान्दक्षिणत उपानयन्ता देवा उपशयेनैवापानुदन्त तदुपशयस्योपशयत्वं यद्दक्षिणत उपशय उपशये भ्रातृव्याणुन्त्यै सर्वे वा अन्ये यूपाः पशुमन्तोऽथोपशय एवापशुस्तस्य यजमानः पशुर्यन्न निर्दिशेदार्तिमाच्छेद्यजमानोऽसौ ते पशुरिति निर्दिशेद्यं द्विष्याद्यमेव (१७)

द्वेष्टि तमस्मै पशुं निर्दिशति यदि न द्विष्यादाखुस्ते पशुरिति ब्रूयान्न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यान्प्रजापतिः प्रजा असृजत सोऽन्नाद्येन व्यार्ध्यत स एतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै सोऽन्नाद्यमवारुन्ध यद्दश यूपा भवन्ति दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे (१८)

य एकादशः स्तनं एवास्यै स दुह एवैनां तेन वज्रो वा एषा सम्मीयते यदेकादशिनी सेश्वरा पुरस्तात्प्रत्यञ्चं यज्ञꣳ सम्मर्दितोर्यत्पात्नीवतं मिनोति यज्ञस्य प्रत्युत्तब्ध्यै सयत्वायं॥ (१९)

वै समष्ट्यै पुमानेवास्य यमेव रुन्धे त्रिꣳशच्च॥ [४]

प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स एतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै स आर्युरिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त प्रजा इव खलु वा एष सृजते यो यजते स एतर्हि रिरिचान इव यदेषैकादशिनी भवत्यायुरेव तयेन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते प्रैवाऽऽग्नेयेन वापयति मिथुनꣳ सारस्वत्या करोति रेतः (२०)

सौम्येन दधाति प्र जनयति पौष्णेन बारहस्पत्यो भवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र जनयति वैश्वदेवो भवति वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजा एवास्मै प्र जनयतीन्द्रियमेवैन्द्रेणावरुन्धे विशं मारुतेनौजो बलमैन्द्राग्नेन प्रसवाय सावित्रो निर्वरुणत्वाय वारुणो मध्यत ऐन्द्रमा लभते मध्यत एवेन्द्रियं यजमाने दधाति (२१)

पुरस्तादैन्द्रस्य वैश्वदेवमालभते वैश्वदेवं वा अन्नमन्नमेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तादन्नमद्यत ऐन्द्रमालभ्य मारुतमा लभते विड्वै मरुतो विशमेवास्मा अनु बध्नाति यदि कामयेत योऽवगतः सोऽप रुध्यतां योऽपरुद्धः सोऽव गच्छत्वित्यैन्द्रस्य लोके वारुणमा लभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रम् (२२)

य एवावगतः सोऽप रुध्यते योऽपरुद्धः सोऽव गच्छति यदि कामयेत प्रजा मुह्येयुरिति पशून्व्यतिषजेत्प्रजा एव मोहयति यदभिवाहतोऽपां वारुणमालभेत प्रजा वरुणो गृह्णीयाद्दक्षिणत उदञ्चमा लभतेऽपवाहतोऽपां प्रजानामवरुणग्राहाय॥ (२३)

रेतो यजमाने दधाति लोक ऐन्द्रꣳ सप्तत्रिꣳशच्च॥ [५]

इन्द्रः पत्नीया मनुमयाजयत्तां पर्यग्निकृतामुदसृजत्तया मनुर्ग्रोद्यत्पर्यग्निकृतं पात्नीवतमुथ्सृजति यामेव मनुरृऋद्धिमार्ध्नोत्तामेव यजमान ऋध्नोति यज्ञस्य वा अप्रतिष्ठिताद्यज्ञः परां भवति यज्ञं परा भवन्तं यजमानोऽनु परां भवति यदाज्येन पात्नीवतꣳ सꣳस्थापयति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै यज्ञं प्रतितिष्ठन्तं यजमानोऽनु प्रतितिष्ठतीष्टं वपयाँ (२४)

भवत्यनिष्टं वशयाथ पात्नीवतेन प्र चरति तीर्थ एव प्र चरत्यथो एतरह्येवास्य यामस्त्वाष्ट्रो भवति त्वष्टा वै रेतसः सिक्तस्य रूपाणि वि करोति तमेव वृषाणं पत्नीष्वपि सृजति सोऽस्मै रूपाणि वि करोति॥ (२५)

व॒पया॒ षट्त्रि॑ꣳशच्च॥ [६]

घ्नन्ति॒ वा ए॒तथ्सोमं॒ यद॑भिषु॒ण्वन्ति॒ यथ्सौ॒म्यो भव॑ति॒ यथा॑ मृ॒तायां॑नु॒स्तर॑णीं॒ घ्नन्ति॑ ता॒दृगे॒व तद्यदु॑त्तरा॒र्धे वा॒ मध्ये॑ वा जुहु॒याद्दे॒वता॑भ्यः स॒मदं॑ दध्याद्दक्षिणा॒र्धे जु॑होत्ये॒षा वै पि॑तॄ॒णां दिख्स्वाया॑मे॒व दि॒शि पि॒तॄन्नि॒रव॑दयत उद्गा॒तृभ्यो॑ हरन्ति सामदेव॒त्यो॑ वै सौ॒म्यो यदे॒व साम्न॑श्छम्बट्कु॒र्वन्ति॒ तस्यै॒व स शान्ति॒रव॑ (२६)

ई॒क्ष॒न्ते॒ प॒वित्रं॒ वै सौ॒म्य आ॒त्मान॑मे॒व प॑वयन्ते॒ य आ॒त्मानं॒ न प॑रि॒पश्ये॑दि॒तासुः॑ स्यादभिद॒दिं कृ॒त्वावे॑क्षेत॒ तस्मि॒न् ह्या॑त्मानं॑ परि॒पश्य॒त्यथो॑ आ॒त्मान॑मे॒व प॑वयते॒ यो ग॒तम॑नाः॒ स्याथ्सोऽवे॑क्षेत॒ यन्मे॒ मनः॒ परा॑गतं॒ यद्वा॑ मे॒ अप॑रागतम्। राज्ञा॒ सोमे॑न॒ तद्व॒यम॒स्मासु॑ धारयाम॒सीति॒ मन॑ ए॒वाऽऽत्मन्दा॑धार (२७)

न ग॒तम॑ना भव॒त्यप॒ वै तृ॑तीयसव॒ने य॒ज्ञः क्रा॑मतीजा॒नादनी॑जानम॒भ्या॑ग्नावैष्ण॒व्यर्चा घृ॒तस्य॑ यजत्य॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं च॑ दाधारोपा॒ꣳशु य॑जति मिथुन॒त्वाय॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति मि॒त्रो य॒ज्ञस्य॒ स्वि॑ष्टं युवते॒ वरु॑णो॒ दुरि॑ष्टं॒ क्व॑ तर्हि॑ य॒ज्ञः क्व॑ यज॑मानो भव॒तीति॒ यन्मै॑त्रावरु॒णीं व॒शामा॒लभ॑ते मि॒त्रेणै॒व (२८)

य॒ज्ञस्य॒ स्वि॑ष्टꣳ शमयति॒ वरु॑णेन॒ दुरि॑ष्टं॒ नार्ति॒मार्च्छ॑ति॒ यज॑मानो॒ यथा॒ वै लाङ्ग॑लेनो॒र्वरां॑ प्रभि॒न्दन्त्ये॒वमृ॑ख्सा॒मे य॒ज्ञं प्र भि॑न्तो॒ यन्मै॑त्रावरु॒णीं व॒शामा॒लभ॑ते य॒ज्ञायै॒व प्रभि॑न्नाय म॒त्य॑म॒न्ववा॑स्यति॒ शान्त्यै॑ या॒तया॑मानि॒ वा ए॒तस्य॒ छन्दा॑ꣳसि॒ य ई॑जा॒नश्छन्द॑सामे॒ष रसो॒ यद्व॒शा यन्मै॑त्रावरु॒णीं व॒शामा॒लभ॑ते॒ छन्दा॑ꣳस्ये॒व पुन॒रा प्री॑णा॒त्यया॑तयामत्वा॒याथो॒ छन्दः॑स्वे॒व रसं॑ दधाति॥ (२९)

अव॑ दाधार मि॒त्रेणै॒व प्री॑णाति॒ षट्च॑॥ [७]

दे॒वा वा इ॑न्द्रि॒यं वी॒र्यं१॒॑ व्य॑भजन्त॒ ततो॒ यद॒त्यशि॑ष्यत॒ तद॑तिग्रा॒ह्या॑ अभव॒न्तद॑तिग्रा॒ह्या॑णामतिग्राह्य॒त्वं यद॑तिग्रा॒ह्या॑ गृ॒ह्यन्त॑ इन्द्रि॒यमे॒व तद्वी॒र्यं॑ यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्ते॒ तेज॑ आग्ने॒येने॑न्द्रि॒यमै॒न्द्रेण॑ ब्रह्मवर्च॒सꣳ सौ॒र्येणो॑प॒स्तम्भ॑नं॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद॑तिग्रा॒ह्या॑श्च॒क्रे पृ॒ष्ठानि॒ यत्पृष्ठ्ये॒ न गृ॑ह्णी॒यात्प्राञ्चं॑ य॒ज्ञं पृ॒ष्ठानि॒ सꣳ शृ॑णीयु॒र्यदु॒क्थ्ये॑ (३०)

गृ॒ह्णी॒यात्प्र॒त्यञ्चं॑ य॒ज्ञम॑तिग्रा॒ह्याः॑ सꣳ शृ॑णीयुर्विश्व॒जिति॒ सर्व॑पृष्ठे ग्रहीत॒व्या॑ य॒ज्ञस्य॑ सवीर्य॒त्वाय॑ प्र॒जा-प॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान्व्यादि॑श॒थ्स प्रि॒यास्त॒नूरप॒ न्य॑धत्त॒ तद॑तिग्रा॒ह्या॑ अभव॒न्वित॑नु॒स्तस्य॑ य॒ज्ञ इत्या॑हु॒र्यस्या॑तिग्रा॒ह्या॑ न गृ॒ह्यन्त॒ इत्यप्य॑ग्निष्टो॒मे ग्र॑हीत॒व्या॑ य॒ज्ञस्य॑ सतनु॒त्वाय॑ दे॒वता॒ वै सर्वाः॑ स॒दृशी॑रास॒न्ता न व्या॒वृत॑मगच्छ॒न्ते दे॒वाः (३१)

ए॒त ए॒तान्ग्रहा॑नपश्य॒न्तान॑गृह्णताग्ने॒यम॒ग्निरै॒न्द्रमिन्द्रः॑ सौ॒र्यꣳ सूर्य॒स्ततो॒ वै ते॑ऽन्याभि॑र्दे॒वता॑भिर्व्या॒वृत॑मगच्छ॒न् यस्यै॒वं वि॒दुष॑ ए॒ते ग्रहा॑ गृ॒ह्यन्ते॑ व्या॒वृत॑मे॒व पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्येण गच्छती॒मे लो॒का ज्योति॑ष्मन्तः स॒माव॑द्वीर्याः का॒र्या॑ इत्या॑हुराग्ने॒येना॒स्मिँल्लो॒के ज्योति॑र्धत्त ऐ॒न्द्रेणा॒न्तरि॑क्ष इन्द्रवा॒यू हि स॒युजौ॑ सौ॒र्येणा॒मुष्मि॑ँल्लो॒के (३२)

ज्योति॑र्धत्ते॒ ज्योति॑ष्मन्तोऽस्मा इ॒मे लो॒का भ॑वन्ति स॒माव॑द्वीर्यानेनान्कुरुत ए॒तान् वै ग्रहा॑न्ब॒म्बावि॒श्वव॑यसावित्तां॒ ताभ्या॑मि॒मे लो॒काः परा॑ञ्चश्चा॒र्वाञ्च॑श्च॒ प्राभु॒र्यस्यै॒वं वि॒दुष॑ ए॒ते ग्रहा॑ गृ॒ह्यन्ते॒ प्रास्मा॑ इ॒मे लो॒काः परा॑ञ्चश्चा॒र्वाञ्च॑श्च भान्ति॥ (३३)

उ॒क्थ्ये॑ दे॒वा अ॒मुष्मि॑ँल्लो॒क एका॒न्नच॑त्वारि॒ꣳशच्च॑॥ [८]

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा अदा॑भ्ये॒ छन्दा॑ꣳसि॒ सव॑नानि॒ सम॑स्थापय॒न्ततो॑ दे॒वा अभ॑व॒न्परासु॑रा॒ यस्यै॒वं वि॒दुषोऽदा॑भ्यो गृ॒ह्यते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ यद्वै दे॒वा असु॑रा॒नदा॑भ्ये॒नाद॑भ्नुव॒न्तददा॑भ्यस्यादाभ्य॒त्वं य ए॒वं वेद॑ द॒भ्नोत्ये॒व भ्रातृ॑व्यं॒ नैन॒म्भ्रातृ॑व्यो दभ्नोति (३४)

ए॒षा वै प्र॒जाप॑तेरतिमो॒क्षिणी॒ नाम॑ त॒नूर्यददा॑भ्य॒ उप॑नद्धस्य गृह्णा॒त्यति॑मुक्त्या॒ अति॑ पा॒प्मान॒म्भ्रातृ॑व्यं मुच्यते॒ य ए॒वं वेद॒ घ्नन्ति॒ वा ए॒तथ्सोमं॒ यद॑भिषु॒ण्वन्ति॒ सोमे॑ ह॒न्यमा॑ने य॒ज्ञो ह॑न्यते य॒ज्ञे यज॑मानो ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ किं तद्य॒ज्ञे यज॑मानः कुरुते॒ येन॒ जीव॑न्थ्सुव॒र्गं लो॒कमेतीति॑ जीवग्र॒हो वा ए॒ष यददा॒भ्योऽन॑भिषुतस्य गृह्णाति॒ जीव॑न्तमे॒वैनꣳ सु॒व॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॒ वि वा ए॒तद्य॒ज्ञं छि॑न्दन्ति॒ यददा॑भ्ये सꣳस्था॒पय॑न्त्य॒ꣳशूनपि॑ सृजति य॒ज्ञस्य॒ सन्त॑त्यै॥ (३५)

द॒भ्नो॒त्यन॑भिषुतस्य गृह्णा॒त्येका॒न्नविꣳश॒तिश्च॑॥ [९]

दे॒वा वै प्र॒बाहु॒ग्ग्रहा॑नगृह्णत॒ स ए॒तं प्र॒जाप॑तिर॒ꣳशुम॑पश्य॒त्तम॑गृह्णीत॒ तेन॒ वै स आ॑र्ध्नो॒द्यस्यै॒वं वि॒दुषो॒ऽꣳशुर्गृ॒ह्यत॑ ऋ॒ध्नोत्ये॒व स॒कृद॑भिषुतस्य गृह्णाति स॒कृद्धि स तेनार्ध्नो॒न्मन॑सा गृह्णाति॒ मन॑ इ॒व हि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒राप्त्या॒ औदु॑म्बरेण गृह्णा॒त्यूर्ग्वा उ॑दु॒म्बर॒ ऊर्ज॑मे॒वाव॑ रुन्धे॒ चतुः॑स्रक्ति भवति दि॒क्षु (३६)

ए॒व प्रति॑ तिष्ठति॒ यो वा अ॒ꣳशोरा॒यत॑नं॒ वेदा॒यत॑नवान्भवति वामदे॒व्यमिति॒ साम॒ तद्वा अ॑स्या॒यत॑नं॒ मन॑सा॒ गाय॑मानो गृह्णात्या॒यत॑नवाने॒व भ॑वति॒ यद॑ध्व॒र्युर॒ꣳशुं गृ॒ह्णन्नार्धये॑दु॒भाभ्यां॒ नर्ध्ये॑ताध्व॒र्यवे॑ च॒ यज॑मानाय च॒ यद॒र्धये॑दु॒भाभ्या॑मृध्ये॒तान॑वानं गृह्णाति॒ सैवास्यर्द्धि॒रहि॑रण्यम॒भि व्य॑नित्य॒मृतं॒ वै हि॑रण्य॒मायुः॑ प्रा॒ण आयु॑षै॒वामृत॑म॒भि धि॑नोति श॒तमा॑नं भवति श॒तायुः॒ पुरु॑षः श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॒ये प्रति॑ तिष्ठति॥ (३७)

दि॒क्ष्व॑निति विꣳश॒तिश्च॑॥ [१०]

प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान्व्यादि॑श॒थ्स रि॑रिचा॒नो॑ऽमन्यत॒ स य॒ज्ञानाꣳ षोडश॒धेन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मा॒त्मान॑म॒भि सम॑क्खिद॒त् तथ्षो॑ड॒श्य॑भव॒न्न वै षो॑ड॒शी नाम॑ य॒ज्ञो॑ऽस्ति॒ यद्वाव षो॑ड॒शꣳ स्तो॒त्रꣳ षो॑ड॒शꣳ श॒स्त्रं तेन॑ षोड॒शी तथ्षो॑ड॒शिनः॑ षोडशि॒त्वं यथ्षो॑ड॒शी गृ॒ह्यत॑ इन्द्रि॒यमे॒व तद्वी॒र्यं॑ यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्ते दे॒वेभ्यो॒ वै सु॑व॒र्गो लो॒कः (३८)

न प्राभ॑व॒त्त ए॒तꣳ षो॑ड॒शिन॑मपश्य॒न्तम॑गृह्णत॒ ततो॒ वै तेभ्यः॑ सुव॒र्गो लो॒कः प्राभ॑व॒द्यथ्षो॑ड॒शी गृ॒ह्यते॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिजि॑त्या॒ इन्द्रो॒ वै दे॒वाना॑मानुजाव॒र आ॑सी॒थ्स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑ ए॒तꣳ षो॑ड॒शिनं॒ प्राय॑च्छ॒त्तम॑गृह्णीत॒ ततो॒ वै सोऽग्रं॑ दे॒वता॑नां॒ पर्यै॒द्यस्यै॒वं वि॒दुषः॑ षोड॒शी गृ॒ह्यते॑ (३९)

अग्र॑मे॒व स॑मा॒नानां॒ पर्ये॑ति प्रातःसव॒ने गृ॑ह्णाति॒ वज्रो॒ वै षो॑ड॒शी वज्रः॑ प्रातःसव॒नꣳ स्वादे॒वैनं॒ योने॒र्निर्गृ॑ह्णाति॒ सव॑नेसवने॒ऽभि गृ॑ह्णाति॒ सव॑नाथ्सवनादे॒वैनं॒ प्र ज॑नयति तृतीयसव॒ने प॒शुका॑मस्य गृह्णीया॒द्वज्रो॒ वै षो॑ड॒शी प॒शव॑स्तृतीयसव॒नं वज्रे॑णै॒वास्मै॑ तृतीयसव॒नात्प॒शूनव॑ रुन्धे॒ नोक्थ्ये॑ गृह्णीयात्प्र॒जा वै प॒शव॑ उ॒क्थानि॒ यदु॒क्थ्ये॑ (४०)

गृ॒ह्णी॒यात्प्र॒जां प॒शून॑स्य॒ निर्द॑हेदतिरा॒त्रे प॒शुका॑मस्य गृह्णीया॒द्वज्रो॒ वै षो॑ड॒शी वज्रे॑णै॒वास्मै॑ प॒शून॑व॒रुध्य॒

रात्रियोपरिष्टाच्छमयत्यप्यग्निष्टोमे राजन्यस्य गृह्णीयाद्यावृत्कामो हि राजन्यो यजते साह्न एवास्मै वज्रं गृह्णाति स एनं वज्रो भूत्या इन्द्रे निर्वा दहत्येकविꣳशꣳ स्तोत्रं भवति प्रतिष्ठित्यै हरिवच्छस्यत इन्द्रस्य प्रियं धाम (४१)

उपाप्नोति कनीयाꣳसि वै देवेषु छन्दाꣳस्यासञ्ज्यायाꣳस्यसुरेषु ते देवाः कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि व्यशꣳसन्ततो वै तेऽसुराणां लोकमवृञ्जत यत्कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि विशꣳसति भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकं वृङ्क्ते षडक्षराण्यति रेचयन्ति षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणाति चत्वारि पूर्वाण्यव कल्पयन्ति (४२)

चतुष्पद एव पशूनव रुन्धे द्वे उत्तरे द्विपद एवाव रुन्धेऽनुष्टुभमभि सम्पादयन्ति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमा समयाविषिते सूर्य षोडशिनः स्तोत्रमुपाकरोत्येतस्मिन्वै लोक इन्द्रो वृत्रमहन्स्माक्षादेव वज्रम्भ्रातृव्याय प्र हरत्यरुणपिशंगोऽश्वो दक्षिणैतद्वै वज्रस्य रूपꣳ समृद्ध्यै (४३)

लोको विदुषः षोडशी गृह्यते यदुक्थ्यं धाम कल्पयन्ति सप्तचत्वारिꣳशच्च॥ [११]

[सुवर्गाय यद्दाँक्षिणानिं समिष्टयजूꣳष्यवभृथयजूꣳषि स्फ्येनं प्रजापतिरेकादशिनीमिन्द्रः पत्नियां घ्नन्ति देवा वा इंन्द्रियं देवा वा अदाँभ्ये देवा वै प्रबाहुंक्प्रजापतिर्देवेभ्यः स रिंरिचानः षोंडशधैकांदश॥११॥ सुवर्गाय यजति प्रजाः सौम्येनं गृह्णीयात्प्रत्यश्चं गृह्णीयात्प्रजां पशूञ्चित्वारिꣳशत्॥४३॥ सुवर्गाय वज्रस्य रूपꣳ समृद्ध्यै॥]

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

प्र॒जन॑नं॒ ज्योति॑र॒ग्निर्दे॒वता॑नां॒ ज्योति॑र्वि॒राट्छन्द॑सां॒ ज्योति॑र्वि॒राड्वा॒चो᳕ऽग्नौ सं ति॑ष्ठते वि॒राज॑म॒भि सम्प॑द्यते॒ तस्मा॒त्तज्ज्योति॑रुच्यते॒ द्वौ स्तोमौ᳕ प्रातःसव॒नं व॑हतो॒ यथा᳕ प्रा॒णश्चा॑पा॒नश्च॒ द्वौ माध्य॑न्दिन॒ꣳ सव॑नं॒ यथा॒ चक्षु॑श्च॒ श्रोत्रं॑ च॒ द्वौ तृ॑तीयसव॒नं यथा॒ वाक्च॑ प्रति॒ष्ठा च॒ पुरु॑षसम्मितो॒ वा ए॒ष य॒ज्ञोऽस्थू॑रिः (१)

यं कामं॑ का॒मय॑ते॒ तमे॒तेना॒भ्य॑श्नुते॒ सर्व॒ꣳ ह्यस्थू॑रिणाभ्यश्नु॒ते᳕ऽग्निष्टो॒मेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ता अ॑ग्निष्टो॒मेनै॒व पर्य॑गृह्णा॒त्तासां॒ परि॑गृहीतानामश्वत॒रोऽत्य॑प्रवत॒ तस्या॑नु॒हाय॒ रेत॒ आद॑त्त॒ तद्ग॑र्द॒भे न्य॑मा॒र्ट्तस्मा॑द्गर्द॒भो द्वि॒रेता॒ अथो॑ आहु॒र्वड॑बायां॒ न्य॑मा॒र्डिति॒ तस्मा॒द्वड॑बा द्वि॒रेता॒ अथो॑ आहु॒रोष॑धीषु (२)

न्य॑मा॒र्डिति॒ तस्मा॒दोष॑धयोऽन॑भ्यक्ता रेभ॒न्त्यथो॑ आहुः प्र॒जासु॒ न्य॑मा॒र्डिति॒ तस्मा॑द्य॒मौ जा॑येते॒ तस्मा॑दश्वत॒रो न प्र जा॑यत॒ आत्त॑रेता॒ हि तस्मा॑द्बृ॒ह्ष्यन॑वक्लृप्तः सर्ववेद॒से वा॑ स॒हस्रे॒ वाव॑क्लृ॒प्तोऽति॒ ह्यप्र॑वत॒ य ए॒वं वि॒द्वान॑ग्निष्टो॒मेन॒ यज॑ते॒ प्राजा॑ताः प्र॒जा ज॒नय॑ति॒ परि॒ प्रजा॑ता गृह्णाति॒ तस्मा॑दाहुर्ज्येष्ठय॒ज्ञ इति॑ (३)

प्र॒जाप॑ति॒र्वाव ज्येष्ठः॒ स ह्ये॑तेनाग्रेऽय॑जत प्र॒जाप॑तिरकामयत॒ प्र जा॑येयेति॒ स मु॑ख॒तस्त्रि॒वृतं॒ निर॑मिमीत॒ तम॒ग्निर्दे॒वतान्व॑सृज्यत गाय॒त्री छन्दो॑ रथन्त॒रꣳ साम॑ ब्राह्म॒णो म॑नु॒ष्या॑णाम॒जः प॑शू॒नान्तस्मा॒त्ते मुख्या॑ मुख॒तो ह्यसृ॑ज्य॒न्तोर॑सो बा॒हुभ्यां॑ पञ्चद॒शं निर॑मिमीत॒ तमिन्द्रो॑ दे॒वतान्व॑सृज्यत त्रि॒ष्टुप्छन्दो॑ बृ॒हत् (४)

साम॑ राज॒न्यो॑ मनु॒ष्या॑णा॒मविः॑ पशू॒नान्तस्मा॒त्ते वी॒र्या॑वन्तो वी॒र्या᳕द्ध्यसृ॑ज्यन्त मध्य॒तः स॑प्तद॒शं निर॑मिमीत॒ तं विश्वे॑ दे॒वा दे॒वता॒ अन्व॑सृज्यन्त॒ जग॑ती॒ छन्दो॑ वैरू॒पꣳ साम॒ वैश्यो॑ मनु॒ष्या॑णां॒ गावः॑ पशू॒नान्तस्मा॒त्त आद्या॑ अन्न॒धाना॒द्ध्यसृ॑ज्यन्त॒ तस्मा॒द्भूयाꣳसो॒ऽन्येभ्यो॒ भूयि॑ष्ठा॒ हि दे॒वता॒ अन्वसृ॑ज्यन्त प॒त्त ए॑कवि॒ꣳशं निर॑मिमीत॒ तम॑नु॒ष्टुप्छन्दः॑ [5[]

अन्व॑सृज्यत वैरा॒जꣳ साम॑ शू॒द्रो म॑नु॒ष्या॑णा॒मश्वः॑ पशू॒नान्तस्मा॒त्तौ भू॑तसङ्क्रा॒मिणा॒वश्व॑श्च शू॒द्रश्च॒ तस्मा॑च्छू॒द्रो य॒ज्ञेऽन॑वक्लृप्तो॒ न हि दे॒वता॒ अन्वसृ॑ज्यत॒ तस्मा॒त्पादा॒वुप॑ जीवतः प॒त्तो ह्यसृ॑ज्येतां प्रा॒णा वै त्रि॒वृद॑र्धमा॒साः प॑ञ्चद॒शः प्र॒जाप॑तिः सप्तद॒शस्त्रय॑ इ॒मे लो॒का अ॒सावा॑दि॒त्य ए॑कवि॒ꣳश ए॒तस्मि॒न्वा ए॒ते श्रि॒ता ए॒तस्मि॒न्प्रति॑ष्ठिता॒ य ए॒वं वेदै॒तस्मि॑न्ने॒व श्र॑यत ए॒तस्मि॒न्प्रति॑ तिष्ठति॥ (६)

अस्थू॑रि॒रोष॑धीषु ज्येष्ठय॒ज्ञ इति॑ बृ॒हद॑नु॒ष्टुप्छन्दः॒ प्रति॑ष्ठिता॒ नव॑ च॥ [१]

प्रा॒तः॒स॒व॒ने वै गा॑य॒त्रेण॒ छन्द॑सा त्रि॒वृते॒ स्तोमा॑य॒ ज्योति॒र्दध॑देति त्रि॒वृता᳕ ब्रह्मवर्च॒सेन॑ पञ्चद॒शाय॒ ज्योति॒र्दध॑देति पञ्चद॒शेनौज॑सा वी॒र्ये॑ण सप्तद॒शाय॒ ज्योति॒र्दध॑देति सप्तद॒शेन॑ प्राजाप॒त्येन॑ प्र॒जन॑नेनैकवि॒ꣳशाय॒ ज्योति॒र्दध॑देति॒ स्तोम॑ ए॒व तथ्स्तोमा॑य॒ ज्योति॒र्दध॑देत्यथो॒ स्तोम॑ ए॒व स्तोम॑म॒भि प्र ण॑यति॒ याव॑न्तो॒ वै स्तोमा॒स्ताव॑न्तः॒ कामा॒स्ताव॑न्तो लो॒कास्ताव॑न्ति॒ ज्योती᳕ꣳष्ये॒ताव॑त ए॒व स्तोमा॑ने॒ताव॑तः॒ कामा॑ने॒ताव॑तो लो॒काने॒ताव॑न्ति॒ ज्योती॒ꣳष्यव॑ रुन्धे॥ (७)

ताव॑न्तो लो॒कास्त्रयो॑दश च॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत यौऽग्निष्टोमेन यजमानोऽथ सर्वस्तोमेन यजेतेति यस्यं त्रिवृतमन्तर्यन्ति प्राणाꣳस्तस्यान्तर्यन्ति प्राणेषु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्यं पञ्चदशमन्तर्यन्ति वीर्यं तस्यान्तर्यन्ति वीर्ये मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्यं सप्तदशमन्तर्यन्ति (८)

प्रजां तस्यान्तर्यन्ति प्रजायां मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्यैकविꣳशमन्तर्यन्ति प्रतिष्ठां तस्यान्तर्यन्ति प्रतिष्ठायां मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्यं त्रिणवमन्तर्यन्त्यृतूꣳश्च तस्यं नक्षत्रियाँ च विराजमन्तर्यन्त्यृतुषु मेऽप्यसन्नक्षत्रियायां च विराजीति (९)

खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्यं त्रयस्त्रिꣳशमन्तर्यन्ति देवतास्तस्यान्तर्यन्ति देवतासु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यो वै स्तोमानामवमं परमतां गच्छन्तं वेदं परमतामेव गच्छति त्रिवृद्वै स्तोमानामवमस्त्रिवृत्परमो य एवं वेदं परमतामेव गच्छति॥ (१०)

सप्तदशमन्तर्यन्ति विराजीति चतुश्चत्वारिꣳशच्च॥ [३]

अङ्गिरसो वै सत्रमासत ते सुवर्गं लोकमायन्तेषाꣳ हविष्माꣳश्च हविष्कृच्चाहीयेतान्तावंकामयेताꣳ सुवर्गं लोकमियावेति तावेतं द्विरात्रमपश्यतां तमाहरतां तेनायजेतां ततो वै तौ सुवर्गं लोकमैतां य एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजंते सुवर्गमेव लोकमैति तावेतां पूर्वेणाऽह्नाऽगच्छतामुत्तरेण (११)

अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं ज्योतिष्टोमोऽग्निष्टोमः पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनावं रुन्ध्ये सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरꣳ सर्वस्याप्त्यै सर्वस्यावंरुद्ध्यै गायत्रं पूर्वेहन्त्सामं भवति तेजो वै गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं तेजं एव ब्रह्मवर्चसमात्मन्धत्ते त्रैष्टुभमुत्तरं ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोजं एव वीर्यमात्मन्धत्ते रथन्तरं पूर्वे (१२)

अहन्त्सामं भवतीयं वै रथन्तरमस्यामेव प्रति तिष्ठति बृहदुत्तरेऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति तदाहुः क्व जगती चानुष्टुप्त्वेति वैखानसं पूर्वेऽहन्त्सामं भवति तेन जगत्यै नैति षोडश्युत्तरे तेनानुष्टुभोऽथाहुर्यत्सामानैंऽधर्मासे स्यातामन्यतरस्याह्नो वीर्यमनु पद्येतेत्यमावास्यायां पूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरन्नानैवार्धमासयोर्भवतो नानावीर्ये भवतो हविष्मन्निधनं पूर्वमहर्भवति हविष्कृन्निधनमुत्तरं प्रतिष्ठित्यै॥ (१३)

उत्तरेण रथन्तरं पूर्वेऽन्वेकविꣳशतिश्च॥ [४]

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वाचरत्स इमामपश्यत्तां वराहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा व्यमार्ष्ट्सा प्रथत सा पृथिव्यभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वन्तस्यामश्राम्यत्प्रजापतिः स देवानसृजत वसूंन्रुद्रानादित्यान्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्प्र जायामहा इति सोऽब्रवीत् (१४)

यथाहं युष्माꣳस्तपसामृक्ष्येवं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति तेभ्योऽग्निमायतनं प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति तेऽग्निमायतनेनाश्राम्यन्ते संवत्सर एकां गामसृजन्त तां वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्रायच्छन्नेताꣳ रक्षध्वमिति तां वसवो रुद्रा आदित्या अरक्षन्त सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्राजायत त्रीणि च (१५)

शतानि त्रयस्त्रिꣳशतं चाथ सैव सहस्रतम्यभवत्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्सहस्रेण नो याजयेति सोऽग्निष्टोमेन वसूनयाजयत्त इमं लोकमजयन्तच्चाददुः स उक्थ्येन रुद्रानयाजयत्तेऽन्तरिक्षमजयन्तच्चाददुः

सोऽतिरात्रेणादित्यानयाजयत्तेऽमुं लोकमजयन्तच्चाददुस्तदन्तरिक्षम् (१६)

व्यवैर्यत तस्माद्रुद्रा घातुका अनायतना हि तस्मादाहुः शिथिलं वै मध्यममहस्त्रिरात्रस्य वि हि तदवैर्यतेति त्रैष्टुभं मध्यमस्याह्न आज्यम्भवति संयानानि सूक्तानि शꣳसति षोडशिनꣳ शꣳसत्यह्नो धृत्या अशिथिलं भावाय तस्मात्त्रिरात्रस्याग्निष्टोम एव प्रथममहः स्यादथोक्थ्योऽथातिरात्र एषां लोकानां विधृत्यै त्रीणित्रीणि शतान्यनूचीनाहमव्यवच्छिन्नानि ददाति (१७)

एषां लोकानामनु सन्तत्यै दशतं न विच्छिन्द्याद्विराजं नेद्विच्छिनदानीत्यथ या सहस्रतम्यासीत्तस्यामिन्द्रश्च विष्णुश्च व्यायच्छेताꣳ स इन्द्रोऽमन्यतानया वा इदं विष्णुः सहस्रं वक्ष्यत इति तस्यामकल्पेतां द्विभागं इन्द्रस्तृतीयं विष्णुस्तद्वा एषाभ्यगूह्यत उभा जिग्यथुरिति तां वा एतामच्छावाकः (१८)

एव शꣳसत्यथ या सहस्रतमी सा होत्रे देयेति होतारं वा अभ्यतिरिच्यते यदतिरिच्यते होतानाँसस्यापयितार्थाहुरुन्नेत्रे देयेत्यतिरिक्ता वा एषा सहस्रस्यातिरिक्त उन्नेतर्त्विजामथाहुः सर्वेभ्यः सदस्येभ्यो देयेत्यथाहुरुदाकृत्या सा वशं चरेदित्यथाहुर्ब्रह्मणे चाग्नीधे च देयेति (१९)

द्विभागं ब्रह्मणे तृतीयमग्नीधे ऐन्द्रो वै ब्रह्मा वैष्णवोऽग्नीद्यथैव तावकल्पेतामित्यथाहुर्या कल्याणी बहुरूपा सा देयेत्यथाहुर्या द्विरूपोभयतएनी सा देयेति सहस्रस्य परिगृहीत्यै तद्वा एतथ्सहस्रस्यायनꣳ सहस्रꣳ स्तोत्रीयाँः सहस्रं दक्षिणाः सहस्रसम्मितः सुवर्गो लोकः सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै॥ (२०)

अब्रवीच्च तदन्तरिक्षन्ददात्यच्छावाकश्च देयेति सप्तचत्वारिꣳशच्च॥ [५]

सोमो वै सहस्रमविन्दत्तमिन्द्रोऽन्वविन्दत्तौ यमो न्यागच्छत्तावब्रवीदस्तु मेऽत्रापीत्यस्तु ही(३) इत्यब्रूताꣳ स यम एकस्यां वीर्यं पर्यपश्यदियं वा अस्य सहस्रस्य वीर्यं बिभर्तीति तावब्रवीदियं ममास्त्वेतद्युवयोरिति तावब्रूताꣳ सर्वे वा एतदेतस्यां वीर्यम् (२१)

परि पश्यामोऽꣳशमा हरामहा इति तस्यामꣳशमाहरन्त तामप्सु प्रावेशयन्थ्सोमायोदेहीति सा रोहिणी पिङ्गलैकहायनी रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिꣳशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदेतस्माद्रोहिण्या पिङ्गलयैकहायन्या सोमं क्रीणीयाद्य एवं विद्वात्रोहिण्या पिङ्गलयैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिꣳशता चैवास्य त्रिभिश्च (२२)

शतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु प्रावेशयन्निन्द्रायोदेहीति सा रोहिणी लक्ष्मणा पंष्ठौही वार्त्रघ्नी रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिꣳशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदेतस्माद्रोहिणीं लक्ष्मणां पंष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं दद्याद्य एवं विद्वात्रोहिणीं लक्ष्मणां पंष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं ददाति त्रयस्त्रिꣳशच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सा दत्ता (२३)

भवति तामप्सु प्रावेशयन् यमायोदेहीति सा जरती मूर्खा तंञ्जघन्या रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिꣳशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदेतस्माञ्जरतीं मूर्खां तंञ्जघन्यामनुस्तरणीं कुर्वीत य एवं विद्वाञ्जरतीं मूर्खां तंञ्जघन्यामनुस्तरणीं कुरुते त्रयस्त्रिꣳशच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सामुष्मिँल्लोके भवति वागेव सहस्रतमी तस्मात् (२४)

वरो देयः सा हि वरः सहस्रमस्य सा दत्ता भवति तस्माद्वरो न प्रतिगृह्यः सा हि वरः सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवतीयं वर इति ब्रूयादथान्यां ब्रूयादियं ममेति तथाँस्य तथ्सहस्रमप्रतिगृहीतं भवत्युभयतएनी

स्यात्तदाहुरन्यतएनी स्याथ्सहस्रं परस्तादेतमिति यैव वरः (२५)

कल्याणी रूपसमृद्धा सा स्याथ्सा हि वरः समृद्ध्यै तामुत्तरेणाग्नीध्रं पर्याणीयाहवनीयस्यान्तं द्रोणकलशमवघ्रापयेदा जिघ्र कलशं मह्युरुधारा पयस्वत्या त्वा विशन्त्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः सा मा सहस्र आ भज प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्रयिरिति प्रजयैवैनं पशुभी रय्या सम् (२६)

अर्धयति प्रजावान्पशुमान्रयिमान्भवति य एवं वेद तया सहाग्नीध्रं परेत्य पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादुभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनौ।। इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथामितिं त्रेधाविभक्तं वै त्रिरात्रे सहस्रꣳ साहस्रीमेवैनां करोति सहस्रंस्यैवैनां मात्राम् (२७)

करोति रूपाणि जुहोति रूपैरेवैनाꣳ समर्धयति तस्या उपोत्थाय कर्णमा उपेदिड्डे रन्तेऽर्दिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि महि विश्रुत्येतानि ते अग्निये नामानि सुकृतं मा देवेषु ब्रूतादिति देवेभ्य एवैनमा वेदयत्यन्वेनं देवा बुध्यन्ते॥ (२८)

एतदेतस्यौ वीर्यमस्य त्रिभिश्च दत्ता संहस्रतमी तस्मादेव वरः सं मात्रामेकान्नचत्वारिꣳशच्च॥ [६]

सहस्रतम्या वै यजमानः सुवर्गं लोकमेति सैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयति सा मा सुवर्गं लोकं गमयेत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति सा मा ज्योतिष्मन्तं लोकं गमयेत्याह ज्योतिष्मन्तमेवैनं लोकं गमयति सा मा सर्वान्पुण्याँल्लोकान्गमयेत्याह सर्वानेवैनं पुण्याँल्लोकान्गमयति सा (२९)

मा प्रतिष्ठां गमय प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्रयिरिति प्रजयैवैनं पशुभी रय्या प्रतिष्ठापयति प्रजावान्पशुमान्रयिमान्भवति य एवं वेद तामग्नीधे वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा दद्याथ्सहस्रमस्य सा दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवति यस्तामविद्वान् (३०)

प्रतिगृह्णाति तां प्रति गृह्णीयादेकांसि न सहस्रमेकां त्वा भूतां प्रति गृह्णामि न सहस्रमेकां मा भूता विंश मा सहस्रमित्येकांमेवैनां भूतां प्रति गृह्णाति न सहस्रं य एवं वेद स्योनासि सुषदा सुशेवा स्योना मा विंश सुषदा मा विंश सुशेवा मा विंश (३१)

इत्याह स्योनैवैनꣳ सुषदा सुशेवा भूता विंशति नैनꣳ हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रꣳ सहस्रतम्यन्वेती(३) संहस्रतमीꣳ सहस्रा(३)मिति यत्प्राचीमुथ्सृजेथ्सहस्रꣳ सहस्रतम्यन्विंयात्तथ्सहस्रंमप्रज्ञात्रꣳ संवर्गं लोकं न प्र जानीयात्प्रतीचीमुथ्सृजति ताꣳ सहस्रमनु पर्यावर्तते सा प्रजानती संवर्गं लोकमेति यजमानमभ्युथ्सृजति क्षिप्रे सहस्रं प्र जायत उत्तमा नीयतें प्रथमा देवान्गच्छति॥ (३२)

लोकान्गमयति साविद्वान्थ्सुशेवा माविंश यजमानं द्वादश च॥ [७]

अत्रिरददादौर्वाय प्रजां पुत्रकामाय स रिरिचानोऽमन्यत निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा स एतं चतूरात्रमपश्यत् तमाहरत्तेनायजत ततो वै तस्य चत्वारो वीरा आजायन्त सुहोता सूद्गाता स्वध्वर्युः सुसंभेयो य एवं विद्वाꣳश्चतूरात्रेण यजत आस्य चत्वारो वीरा जायन्ते सुहोता सूद्गाता स्वध्वर्युः सुसंभेयो ये चतुर्विꣳशाः पवमाना ब्रह्मवर्चसं तत् (३३)

य उद्यन्तः स्तोमाः श्रीः सात्रिꣳ श्रद्धादेवं यजमानं चत्वारि वीर्याणि नोपानमन्तेजं इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यꣳ स एताꣳश्चतुरश्चतुष्टोमान्थ्सोमानपश्यत्तानाहरत्तैरयजत तेजं एव प्रथमेनावारुन्धेन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन य एवं विद्वाꣳश्चतुरश्चतुष्टोमान्थ्सोमानाहरति तैर्यजते तेजं एव प्रथमेनावरुन्ध इन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन यामेवात्रिरृक्रद्धिमार्ध्नोत्तामेव यजमान ऋध्नोति॥ (३४)

तत्तेजं एवाष्टादश च॥ [८]

जमदग्निः पुष्टिकामश्चतूरात्रेणायजत स एतान्पोषाꣳ अपुष्यत्तस्मात्पलितौ जामदग्नियौ न सं जानाते एतानेव पोषान्पुष्यति य एवं विद्वाꣳश्चतूरात्रेण यजते पुरोडाशिन्य उपसदो भवन्ति पशवो वै पुरोडाशः पशूनेवावरुन्धेऽन्नं वै पुरोडाशोऽन्नमेवावरुन्धेऽन्नादः पशुमान्भवति य एवं विद्वाꣳश्चतूरात्रेण यजते॥ (३५)

जमदग्निरष्टाचत्वारिꣳशत्॥ [९]

संवथ्सरो वा इदमेक आसीथ्सोऽकामयततूर्न्थ्सृजेयेति स एतं पंचरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ऋतूनसृजत य एवं विद्वान्पंचरात्रेण यजते प्रैव जायते त ऋतवः सृष्टा न व्यावर्तन्त त एतं पंचरात्रमपश्यन् तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते व्यावर्तन्त (३६)

य एवं विद्वान्पंचरात्रेण यजते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तते सार्वसेनिः शौचेयोऽकामयत पशुमान्थ्स्यामिति स एतं पंचरात्रमाहरत्तेनायजत ततो वै स सहस्रं पशूनप्राप्नोद्य एवं विद्वान्पंचरात्रेण यजते प्र सहस्रं पशूनाप्नोति बबरः प्रावाहणिरकामयत वाचः प्रवदिता स्यामिति स एतं पंचरात्रमा (३७)

अहरत्तेनायजत ततो वै स वाचः प्रवदितभवद्य एवं विद्वान्पंचरात्रेण यजते प्रवदितैव वाचो भवत्यथो एनं वाचस्पतिरित्याहुरनाप्तश्चतूरात्रोऽतिरिक्तः षड्रात्रोऽथ वा एष सं प्रति यज्ञो यत्पंचरात्रो य एवं विद्वान्पंचरात्रेण यजते सम्प्रत्येव यज्ञेनं यजते पञ्चरात्रो भवति पञ्च वा ऋतवः संवथ्सरः (३८)

ऋतुष्वेव संवथ्सरे प्रति तिष्ठत्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवावरुन्धे त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेजं एवावरुन्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवावरुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेनं जायते पञ्चविꣳशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेरात्म्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥ (३९)

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स एतं पंचरात्रमा संवथ्सरोऽभिजित्यै॥ [१०]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामा ददे इमामगृभ्णन्रशनामृतस्य पूर्व आयुषि विदथेषु कव्या। तया देवाः सुतमा बभूवुरऋतस्य सामन्थ्सरमारपन्ती। अभिधा असि भुवनमसि यन्तासि धर्तासि सोऽग्निं वैश्वानरꣳ सप्रथसं गच्छ स्वाहाकृतः पृथिव्यां यन्ता राड्यन्तासि यमनो धर्तासि धरुणः कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा सते त्वासते त्वाद्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यः॥ (४०)

धरुणः प्रश्चविꣳशतिश्च॥ [११]

वि॒भूर्मा॒त्रा प्र॒भूः पि॒त्राश्वो॑ऽसि॒ हयो॒ऽस्यत्यो॑ऽसि॒ नरो॒ऽस्यर्वा॑सि॒ सप्ति॑रसि वा॒ज्य॑सि॒ वृषा॑सि नृ॒मणा॑ असि॒ ययु॒र्नामा॑स्यादि॒त्यानां॒ पत्वान्वि॑ह्य॒ग्नये॒ स्वाहा॒ स्वाहे॑न्द्रा॒ग्निभ्या॒ꣳ स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॒ विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यः॒ स्वाहा॒ सर्वा॑भ्यो दे॒वेता॑भ्य इ॒ह धृतिः॒ स्वाहे॒ह विधृ॑तिः॒ स्वाहे॒ह रन्तिः॒ स्वाहे॒ह रम॑तिः॒ स्वाहा॒ भूर॑सि भु॒वे त्वा॒ भव्या॑य त्वा भविष्य॒ते त्वा॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा भू॒तेभ्यो॒ देवा॑ आशापाला ए॒तं दे॒वेभ्योऽश्वं॒ मेधा॑य॒ प्रोक्षि॑तं गोपायत॥ (४१)

रन्तिः॒ स्वाहा॒ द्वावि॑ꣳशतिश्च॥ [१२]

आय॑नाय॒ स्वाहा॒ प्राय॑णाय॒ स्वाहो॑द्द्रा॒वाय॒ स्वाहोद्द्रु॑ताय॒ स्वाहा॑ शूका॒राय॒ स्वाहा॒ शूकृ॑ताय॒ स्वाहा॒ पला॑यिताय॒ स्वाहा॒ऽऽपला॑यिताय॒ स्वाहा॒ऽऽवल्ग॑ते॒ स्वाहा॑ परा॒वल्ग॑ते॒ स्वाहा॑ऽऽय॒ते स्वाहा॑ प्रय॒ते स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४२)

आय॑ना॒योत्त॑रमा॒पला॑यिताय॒ षड्वि॑ꣳशतिः॥ [१३]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॒पां मोदा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॒ बृह॒स्पत॑ये॒ स्वाहा॑ मि॒त्राय॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४३)

[१४]

पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॒ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॒ सूर्या॑य॒ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॒ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॒ प्राच्यै॑ दि॒शे स्वाहा॒ दक्षि॑णायै दि॒शे स्वाहा॑ प्र॒तीच्यै॑ दि॒शे स्वाहोदी॑च्यै दि॒शे स्वाहो॒र्ध्वायै॑ दि॒शे स्वाहा॑ दि॒ग्भ्यः स्वाहा॑ऽवान्तरदि॒शाभ्यः॒ स्वाहा॒ समा॑भ्यः॒ स्वाहा॑ श॒रद्भ्यः॒ स्वाहा॑ऽहोरा॒त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ऽर्धमा॒सेभ्यः॒ स्वाहा॒ मासे॑भ्यः॒ स्वाह॒र्तुभ्यः॒ स्वाहा॑ संवथ्स॒राय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४४)

[१५]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॒ बृह॒स्पत॑ये॒ स्वाहा॒ऽपां मोदा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑ मि॒त्राय॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४५)

[१६]

पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॒ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॒ऽग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॒ सूर्या॑य॒ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहाऽह्ने॒ स्वाहा॒ रात्रि॑यै॒ स्वाह॒र्जवे॒ स्वाहा॑ सा॒धवे॒ स्वाहा॑ सुक्षि॒त्यै स्वाहा॑ क्षु॒धे स्वाहा॑ऽऽशिति॒म्ने स्वाहा॒ रोगा॑य॒ स्वाहा॑ हि॒माय॒ स्वाहा॑ शी॒ताय॒ स्वाहा॑ऽऽत॒पाय॒ स्वाहाऽर॑ण्याय॒ स्वाहा॑ सुव॒र्गाय॒ स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४६)

[१७]

भुवो॑ दे॒वानां॒ कर्म॑णा॒पस॒र्तस्य॑ प॒थ्या॑सि॒ वसु॑भिर्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॑या गाय॒त्रेण॑ त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि वस॒न्तेन॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्षयामि रु॒द्रेभि॑र्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॑या॒ त्रैष्टु॑भेन त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि ग्री॒ष्मेण॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्षयाम्यादि॒त्येभि॑र्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॑या॒ जाग॑तेन त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि व॒र्षाभि॑स्त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्षयामि॒ विश्वे॑भिर्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॒यानु॑ष्टुभेन त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि (४७)

शरदां त्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्यङ्गिरोभिर्देवेभिर्देवतया पाङ्क्तेन त्वा छन्दसा युनज्मि हेमन्तशिशिराभ्यां त्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्याहं दीक्षामरुहमृतस्य पत्नीं गायत्रेण छन्दसा ब्रह्मणा चर्तꣳ सत्येऽधाꣳ सत्यमृतेऽधाम्। महीमू षु सुत्रामाणमिह धृतिः स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहा॥ (४८)

[१८]

ईङ्काराय स्वाहें कृताय स्वाहा क्रन्दते स्वाहाऽवक्रन्दते स्वाहा प्रोथते स्वाहां प्रप्रोथते स्वाहा गन्धाय स्वाहां घ्राताय स्वाहां प्राणाय स्वाहां व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा सन्दीयमानाय स्वाहा सन्दिताय स्वाहा विचृत्यमानाय स्वाहा विचृत्ताय स्वाहा पलायिष्यमाणाय स्वाहा पलायिताय स्वाहोपरꣳस्यते स्वाहोपरताय स्वाहा निवेक्ष्यते स्वाहा निविशमानाय स्वाहा निविष्टाय स्वाहा निषथ्स्यते स्वाहा निषीदते स्वाहा निषण्णाय स्वाहा (४९)

आसिष्यते स्वाहाऽऽसीनाय स्वाहाऽऽसिताय स्वाहा निपथ्स्यते स्वाहा निपद्यमानाय स्वाहा निपन्नाय स्वाहा शयिष्यते स्वाहा शयानाय स्वाहा शयिताय स्वाहा सम्मीलिष्यते स्वाहा सम्मीलते स्वाहा सम्मीलिताय स्वाहां स्वप्स्यते स्वाहां स्वपते स्वाहा सुप्ताय स्वाहां प्रबोथ्स्यते स्वाहां प्रबुध्यमानाय स्वाहा प्रबुद्धाय स्वाहा जागरिष्यते स्वाहा जाग्रते स्वाहा जागरिताय स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहां श्रुताय स्वाहा वीक्षिष्यते स्वाहां (५०)

वीक्षमाणाय स्वाहा वीक्षिताय स्वाहा सꣳहास्यते स्वाहा सञ्जिहानाय स्वाहोज्जिहानाय स्वाहा विवथ्स्यते स्वाहा विवर्तमानाय स्वाहा विवृत्ताय स्वाहोत्थास्यते स्वाहोत्तिष्ठते स्वाहोत्थिताय स्वाहा विधविष्यते स्वाहा विधून्वानाय स्वाहा विधूताय स्वाहोत्क्रꣳस्यते स्वाहोत्क्रामते स्वाहोत्क्रान्ताय स्वाहा चङ्क्रमिष्यते स्वाहा चङ्क्रम्यमाणाय स्वाहा चङ्क्रमिताय स्वाहा कण्डूयिष्यते स्वाहा कण्डूयमानाय स्वाहा कण्डूयिताय स्वाहा निकषिष्यते स्वाहा निकषमाणाय स्वाहा निकषिताय स्वाहा यदत्ति तस्मै स्वाहा यत्पिबति तस्मै स्वाहा यन्मेहति तस्मै स्वाहा यच्छकृत्करोति तस्मै स्वाहा रेतसे स्वाहां प्रजाभ्यः स्वाहां प्रजनना स्वाहा सर्वस्मै स्वाहां॥ (५१)

[१९]

अग्नये स्वाहा वायवे स्वाहा सूर्याय स्वाहर्तमस्यृतस्यर्तमसि सत्यमसि सत्यस्य सत्यमस्यृतस्य पन्था असि देवानां छायामृतस्य नाम तथ्सत्यं यत्त्वं प्रजापतिरस्यधि यदस्मिन्वाजिनीव शुभः स्पर्धन्ते दिवः सूर्येण विशोऽपो वृणानः पवते कव्यन्पशुं न गोपा इर्यः परिज्मा (५२)

[२०]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

साध्या वै देवाः सुवर्गकामा एतꣳ षड्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वाꣳसः षड्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं यंन्ति देवसत्रं वै षड्रात्रः प्रत्यक्षꣳ ह्येतानि पृष्ठानि य एवं विद्वाꣳसः षड्रात्रमासंते साक्षादेव देवतां अभ्यारोहन्ति षड्रात्रो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि (१)

पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवथ्सरन्ते संवथ्सर एव प्रतिं तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रतिं तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याँञ्जसायंनी स्रुती ताभ्यांमेव सुवर्गं लोकं यंन्ति त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेजं एवावं रुन्धते पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवावं रुन्धते सप्तदशः (२)

भवत्यन्नाद्यस्यावंरुद्ध्या अथो प्रैव तेनं जायन्त एकविꣳशो भवति प्रतिंष्ठित्या अथो रुचंमेवाऽऽत्मन्दंधते त्रिणवो भवति विजिंत्यै त्रयस्त्रिꣳशो भवति प्रतिंष्ठित्यै सदोहविर्धानिनं एतेनं षड्रात्रेणं यजेरन्नाश्वत्थी हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं चक्रीवंती भवतः सुवर्गस्यं लोकस्य समंष्ट्या उलूखंलबुध्नो यूपो भवति प्रतिंष्ठित्यै प्राञ्चो यान्ति प्राडिंव हि सुवर्गः (३)

लोकः सरंस्वत्या यान्त्येष वै देवयानः पन्थास्तमेवान्वारोहन्त्याक्रोशंन्तो यान्त्यवंर्तिमेवान्यस्मिंन्प्रतिपद्यं प्रतिष्ठां गंच्छन्ति यदा दशं शतं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानꣳ शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियं आयुंष्येवेन्द्रिये प्रतिं तिष्ठन्ति यदा शतꣳ सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानꣳ सहस्रसम्मितो वा असौ लोकोंऽमुमेव लोकमभि जंयन्ति यदैषां प्रमीयेत यदा वा जीयेरन्नथैकमुत्थानन्तद्धि तीर्थम्॥ (४)

पृष्ठानिं सप्तदशः सुवर्गो जंयन्ति यदेकांदश च॥ [१]

कुसुरुबिन्द औद्दालकिरकामयत पशुमान्थ्स्यामिति स एतꣳ संप्तरात्रमाहरत्तेनायजत तेन वै स यावंन्तो ग्राम्याः पशवस्तानवांरुन्ध य एवं विद्वान्थ्संप्तरात्रेण यजंते यावंन्त एव ग्राम्याः पशवस्तानेवावं रुन्धे सप्तरात्रो भवंति सप्त ग्राम्याः पशवंः सप्तारण्याः सप्त छन्दाꣳस्युभयस्यावंरुद्ध्यै त्रिवृदंग्निष्टोमो भवंति तेजंः (५)

एवावं रुन्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवावं रुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावंरुद्ध्या अथो प्रैव तेनं जायत एकविꣳशो भवति प्रतिंष्ठित्या अथो रुचंमेवाऽऽत्मन्धंत्ते त्रिणवो भवति विजिंत्यै पञ्चविꣳशोंऽग्निष्टोमो भवंति प्रजापंतेरात्मै महाव्रतवांन्नाद्यस्यावंरुद्ध्यै विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजिंत्यै यत्प्रत्यक्षं पूर्वेष्वहःसु पृष्ठान्युंपेयुः प्रत्यक्षमं (६)

विश्वजिति यथा दुग्धामुपसीदंत्येवमुत्तममहः स्यान्नैकरात्रश्चन स्याँद्बृहद्रथन्तरे पूर्वेष्वहःसूप यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव न यन्त्यथो अनयोरेव प्रतिं तिष्ठन्ति यत्प्रत्यक्षं विश्वजितिं पृष्ठान्युंपयन्ति यथा प्रत्तां दुहे तादृगेव तत्॥ (७)

तेजं उपेयुः प्रत्यक्षं द्विचंत्वारिꣳशच्च॥ [२]

बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स एतमष्टरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यभवद्य एवं विद्वानष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्येव भवत्यष्टरात्रो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसमायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवं रुन्धेऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवं रुन्धे (८)

त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेजं एवावं रुन्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवावं रुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेनं जायत एकवि५शो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्धत्ते त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रि५शो भवति प्रतिष्ठित्यै पञ्चवि५शौऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेरात्मै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥ (९)

दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धेऽभिजित्यै॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टाः क्षुधं न्यायन्थ्स एतं नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै प्रजाभ्योऽ कल्पत यर्हि प्रजाः क्षुधं निगच्छेयुस्तर्हि नवरात्रेण यजेतेमे हि वा एतासां लोका अक्लृप्ता अथैताः क्षुधं नि गच्छन्तीमानेवाभ्यो लोकान्कल्पयति तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योऽनु कल्पते कल्पन्ते (१०)

अस्मा इमे लोका ऊर्जं प्रजामुं दधाति त्रिरात्रेणैवमं लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणान्तरिक्षं त्रिरात्रेणामुं लोकं यथा गुणे गुणमन्वस्यंत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वंस्यति धृत्या अशिथिलं भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञातः स्तोमा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरेषैव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति ज्ञात्रं प्रजानाम् (११)

गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति यो ज्योगामयावी स्याथ्स नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वा एतस्यार्धता अथैतस्य ज्योगामयति प्राणानेवास्मिन्दाधारोत यदीतासुर्भवति जीवत्येव॥ (१२)

कल्पन्ते प्रजानान्त्रयस्त्रि५शच्च॥ [४]

प्रजापतिरकामयत प्र जायेयेति स एतं दशहोतारमपश्यत्तमजुहोत्तेन दशरात्रमसृजत तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्रायं दीक्षिष्यमाणो दशहोतारं जुहुयाद्दशहोत्रैव दशरात्र५ सृजते तेन दशरात्रेण प्र जायते वैराजो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रः (१३)

य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैव जायत इन्द्रो वै सदृङ्देवतांभिरासीथ्स न व्यावृतमगच्छथ्स प्रजापतिमुपाधावत् तस्मा एतं दशरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सौऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छद्य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छति त्रिककुद्वै (१४)

एष यज्ञो यद्दशरात्रः ककुत्पञ्चदशः ककुदेकवि५शः ककुत्त्रयस्त्रि५शो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिककुदेव संमानानां भवति यजमानः पञ्चदशो यजमान एकवि५शः यजमानस्त्रयस्त्रि५शः पुर इतरा अभिचर्यमाणो दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति नैनमभिचरन्थ्स्तृणुते देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा एताः (१५)

देवपुरा अपश्यन् यद्दशरात्रस्ताः पर्यूहन्त तेषां न कुतश्चनोपाव्याधोऽभवत्ततो देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्थ्स्याथ्स दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति भवत्यात्मना

परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ स्तोमः॒ स्तोम॒स्योप॑स्तिर्भवति॒ भ्रातृ॑व्यमे॒वोप॑स्तिं कुरुते जा॒मि वै (१६)

ए॒तत्कु॑र्वन्ति॒ यज्ज्याया॑ꣳस॒ꣳ स्तोम॑मु॒पेत्य॒ कनी॑याꣳसमुप॒यन्ति॒ यद॑ग्निष्टोमसा॒मान्य॒वस्ता॑च्च प॒रस्ता॑च्च भव॒न्त्यजा॑मित्वाय त्रि॒वृद॑ग्निष्टो॒मो॑ऽग्नि॒ष्टुदा॑ग्नेयीषु॑ भवति॒ तेज॑ ए॒वाव॑ रुन्धे पञ्चद॒श उ॒क्थ्य॑ ऐ॒न्द्रीष्वि॑न्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धे त्रि॒वृद॑ग्निष्टो॒मो वै॑श्वदे॒वीषु॒ पुष्टि॑मे॒वाव॑ रुन्धे सप्तद॒शो॑ऽग्निष्टो॒मः प्रा॑जाप॒त्यासु॑ तीव्रसो॒मो॑ऽन्नाद्य॒स्याव॑रुद्ध्या॒ अथो॒ प्रैव तेन॑ जायते (१७)

ए॒क॒वि॒ꣳश उ॒क्थ्यः॑ सौ॒रीषु॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॒ रुच॑मे॒वाऽऽत्मन्ध॑त्ते सप्तद॒शो॑ऽग्निष्टो॒मः प्रा॑जाप॒त्यासू॑पह॒व्य॑ उपह॒वमे॒व ग॑च्छति त्रिण॒वाव॑ग्निष्टो॒माव॒भित॑ ऐ॒न्द्रीषु॒ विजि॑त्यै त्रयस्त्रि॒ꣳश उ॒क्थ्यो॑ वैश्वदे॒वीषु॒ प्रति॑ष्ठित्यै विश्व॒जिथ्सर्व॑पृष्ठोऽ तिरा॒त्रो भ॑वति॒ सर्व॑स्या॒भिजि॑त्यै॥ (१८)

प्रा॒जा॒प॒त्यो वा ए॒ष य॒ज्ञो यद्द॑शरा॒त्रस्त्रि॑क॒कुद्वा ए॒ता वै जा॑यत॒ एक॑त्रिꣳशच्च॥ [५]

ऋ॒तवो॒ वै प्र॒जाका॑माः प्र॒जां नावि॑न्दन्त॒ ते॑ऽकामयन्त प्र॒जाꣳ सृ॑जेमहि प्र॒जामव॑ रुन्धीमहि प्र॒जां वि॑न्देमहि प्र॒जाव॑न्तः स्या॒मेति॒ त ए॒तमे॑कादशरा॒त्रम॑पश्य॒न्तमाह॑र॒न्तेना॑यजन्त॒ ततो॒ वै ते प्र॒जाम॑सृजन्त प्र॒जामवा॑रुन्धत प्र॒जाम॑विन्दन्त प्र॒जाव॑न्तोऽभव॒न्त ऋ॒तवो॑ऽभव॒न्तदा॑र्त॒वाना॑मार्तव॒त्वमृ॑तू॒नां वा ए॒ते पु॒त्रास्तस्मा॑त् (१९)

आ॒र्त॒वा उ॑च्यन्ते॒ य ए॒वं वि॒द्वाꣳस॑ एकादशरा॒त्रमास॑ते प्र॒जामे॒व सृ॑जन्ते प्र॒जामव॑ रुन्धते प्र॒जां वि॑न्दन्ते प्र॒जाव॑न्तो भवन्ति॒ ज्योति॑रतिरा॒त्रो भ॑वति॒ ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्दधते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै॒ पृष्ठ्यः॑ षड॒हो भ॑वति॒ षड्वा ऋ॒तवः॒ षट्पृ॒ष्ठानि॑ पृ॒ष्ठैरे॒वर्तू॒नन्वारो॑हन्त्यृ॒तुभिः॑ संवथ्स॒रन्ते सं॑वथ्स॒र ए॒व प्रति॑ तिष्ठन्ति चतुर्वि॒ꣳशो भ॑वति॒ चतु॑र्विꣳशत्यक्षरा गाय॒त्री (२०)

गा॒य॒त्रं ब्र॑ह्मवर्च॒सङ्गा॑यत्रि॒यामे॒व ब्र॑ह्मवर्च॒से प्रति॑ तिष्ठन्ति चतुश्चत्वारि॒ꣳशो भ॑वति॒ चतु॑श्चत्वारिꣳशदक्षरा त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यं त्रि॒ष्टुत्रि॒ष्टुभ्ये॒वेन्द्रि॒ये प्रति॑ तिष्ठन्त्यष्टाचत्वारि॒ꣳशो भ॑वत्य॒ष्टाच॑त्वारिꣳशदक्षरा॒ जग॑ती॒ जाग॑ताः प॒शवो॒ जग॑त्यामे॒व प॒शुषु॒ प्रति॑ तिष्ठन्त्येकादशरा॒त्रो भ॑वति॒ पञ्च॒ वा ऋ॒तव॑ आर्त॒वाः पञ्च॒र्तुष्वे॒वार्त॒वेषु॑ संवथ्स॒रे प्र॑ति॒ष्ठाय॑ प्र॒जामव॑ रुन्धतेऽतिरा॒त्राव॒भितो॑ भवतः प्र॒जायै॒ परि॑गृहीत्यै॥ (२१)

तस्मा॑द्गाय॒त्र्येका॒न्नप॑ञ्चा॒शच्च॑॥ [६]

ऐ॒न्द्र॒वा॒य॒वाग्रा॑न्गृह्णीया॒द्यः का॒मये॑त यथापू॒र्वं प्र॒जाः क॑ल्पेर॒न्निति॑ य॒ज्ञस्य॒ वै क्लृप्ति॒मनु॑ प्र॒जाः क॑ल्पन्ते य॒ज्ञस्याक्लृ॑प्ति॒मनु॒ न क॑ल्पन्ते यथापू॒र्वमे॒व प्र॒जाः क॑ल्पयति॒ न ज्याया॑ꣳसं॒ कनी॑या॒नति॑ क्रामत्यैन्द्रवाय॒वाग्रा॑न्गृह्णीयादामया॒विनः॑ प्रा॒णेन॒ वा ए॒ष व्यृ॑ध्यते॒ यस्या॒मय॑ति प्रा॒ण ऐ॑न्द्रवाय॒वः प्रा॒णेनै॒वैन॒ꣳ सम॑र्धयति मैत्रावरु॒णाग्रा॑न्गृह्णीर॒न् येषां॑ दीक्षि॒तानां॑ प्र॒मीय॑ते (२२)

प्रा॒णा॒पा॒नाभ्यां॒ वा ए॒ते व्यृ॑ध्यन्ते॒ येषां॑ दीक्षि॒तानां॑ प्र॒मीय॑ते प्राणापा॒नौ मि॒त्रावरु॑णौ प्राणापा॒नावे॒व मु॑ख॒तः परि॑ हरन्त आश्वि॒नाग्रा॑न्गृह्णीतानुजाव॒रो॑ऽश्विनौ॒ वै दे॒वाना॑मानुजाव॒रौ प॒श्चेवाग्रं॒ पर्यैताम॒श्विना॑वे॒तस्य॑ दे॒वता॒ य आ॑नुजाव॒रस्तावे॒वैन॒मग्रं॒ परि॑ णयतः शु॒क्राग्रा॑न्गृह्णीत ग॒तश्रीः॑ प्रति॒ष्ठाका॑मो॒ऽसौ वा आ॑दि॒त्यः शु॒क्र ए॒षोऽन्तोऽन्त॑म्मनु॒ष्यः॑ (२३)

श्रि॒यै ग॒त्वा नि व॑र्त॒तेऽन्ता॑दे॒वान्त॒मा र॑भते॒ न तत॒ः पापी॑यान्भवति म॒न्थ्य॑ग्रान्गृह्णीताभि॒चर॑न्नार्तपा॒त्रं वा

एतद्यन्म॑न्थिपा॒त्रं मृ॒त्युनै॒वैनं॑ ग्राहयति ता॒जगार्ति॒मार्च्छ॑त्याग्रय॒णाग्रा॑न्गृह्णीत॒ यस्य॑ पि॒ता पि॑ताम॒हः पुण्यः॒ स्यादथ॒ तन्न प्रा॑प्नु॒याद्वा॒चा वा ए॒ष इ॑न्द्रि॒येण॒ व्यृ॑ध्यते॒ यस्य॑ पि॒ता पि॑ताम॒हः पुण्यः॑ (२४)

भव॒त्यथ॒ तन्न प्रा॒प्नोत्युर॑ इवै॒तद्य॒ज्ञस्य॒ वागि॑व॒ यदा॑ग्रय॒णो वा॒चैवैन॑मिन्द्रि॒येण॒ सम॑र्धयति॒ न ततः॒ पापी॑यान्भवत्यु॒क्थ्या॑ग्रान्गृह्णीताभिच॒र्यमा॑णः॒ सर्वे॑षां॒ वा ए॒तत्पात्रा॑णामिन्द्रि॒यं यदु॑क्थ्यपा॒त्रꣳ सर्वे॑णै॒वैन॑मिन्द्रि॒येणाति॒ प्र यु॑ङ्क्ते॒ सर॑स्वत्य॒भि नो॑ नेषि॒ वस्य॒ इति॑ पुरो॒रुचं॑ कुर्या॒द्वाग्वै (२५)

सर॑स्वती वा॒चैवैन॒मति॒ प्र यु॑ङ्क्ते॒ मा त्वत्क्षेत्रा॒ण्यर॑णानि ग॒न्मेत्या॑ह मृ॒त्योर्वै क्षेत्रा॒ण्यर॑णानि॒ तेनै॒व मृ॒त्योः क्षेत्रा॑णि॒ न ग॑च्छति पू॒र्णान्ग्रहा॑न्गृह्णीयादामया॒विनः॑ प्रा॒णान् वा ए॒तस्य॒ शुगृ॑च्छति॒ यस्या॒मय॑ति प्रा॒णा ग्रहाः॑ प्रा॒णानेवास्य॑ शु॒चो मु॑ञ्चत्यु॒त यदी॒तासु॒र्भव॑ति॒ जीव॑त्ये॒व पू॒र्णान्ग्रहा॑न्गृह्णीया॒द्यर्हि॑ प॒र्जन्यो॒ न वर्षे॑त्प्रा॒णान् वा ए॒तर्हि॑ प्र॒जाना॒ꣳ शुगृ॑च्छति॒ यर्हि॑ प॒र्जन्यो॒ न॒ वर्ष॑ति प्रा॒णा ग्रहाः॑ प्रा॒णाने॒व प्र॒जाना॑ꣳ शु॒चो मु॑ञ्चति ता॒जक्प्र व॑र्षति॥ (२६)

प्र॒मीये॑त मनु॒ष्य॑ ऋध्यते॒ यस्य॑ पि॒ता पि॑ताम॒हः पुण्यो॒ वाग्वा ए॒व पू॒र्णान्ग्रहा॒न्पञ्च॑विꣳशतिश्च॥ [७]

गा॒य॒त्रो वा ऐ॑न्द्रवाय॒वो गा॑य॒त्रं प्रा॑य॒णीय॒मह॒स्तस्मा॑त्प्राय॒णीयेऽह॑न्नैन्द्रवाय॒वो गृ॑ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृह्णाति॒ त्रैष्टु॑भो॒ वै शु॒क्रस्त्रैष्टु॑भं द्वि॒तीय॒मह॒स्तस्मा॑द्द्वि॒तीयेऽह॑ञ्छु॒क्रो गृ॑ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृह्णाति॒ जाग॑तो॒ वा आ॑ग्रय॒णो जाग॑तं तृ॒तीय॒मह॒स्तस्मा॑त्तृ॒तीयेऽह॑न्नाग्रय॒णो गृ॑ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृह्णात्ये॒तद्वै (२७)

य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छन्दाꣳ॑स्या॒प्नोति॒ यदा॑ग्रय॒णः श्वो गृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व य॒ज्ञमदृ॑श॒न्तत॑ ए॒वैनं॒ पुनः॒ प्र यु॑ङ्क्ते॒ जग॑न्मुखो॒ वै द्वि॒तीय॑स्त्रिरा॒त्रो जाग॑त आग्रय॒णो यच्च॑तु॒र्थेऽह॑न्नाग्रय॒णो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृह्णा॒त्यथो॒ स्वमे॒व छन्दोऽनु॑ प॒र्याव॑र्तन्ते॒ राथ॑न्तरो॒ वा ऐ॑न्द्रवाय॒वो राथ॑न्तरं पञ्च॒ममह॒स्तस्मा॑त्पञ्च॒मेऽहन्न् (२८)

ऐ॒न्द्र॒वा॒य॒वो गृ॑ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृह्णाति॒ बार्ह॑तो॒ वै शु॒क्रो बार्ह॑तꣳ ष॒ष्ठमह॒स्तस्मा॑त्ष॒ष्ठेऽह॑ञ्छु॒क्रो गृ॑ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृह्णात्ये॒तद्वै द्वि॒तीयं॑ य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छन्दाꣳ॑स्या॒प्नोति॒ यच्छु॒क्रः श्वो गृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व य॒ज्ञमदृ॑श॒न्तत॑ ए॒वैनं॒ पुनः॒ प्र यु॑ङ्क्ते त्रि॒ष्टुङ्मु॑खो॒ वै तृ॒तीय॑स्त्रिरा॒त्रस्त्रैष्टु॑भः (२९)

शु॒क्रो यथ्स॑प्त॒मेऽह॑ञ्छु॒क्रो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृह्णा॒त्यथो॒ स्वमे॒व छन्दोऽनु॑ प॒र्याव॑र्तन्ते॒ वाग्वा आ॑ग्रय॒णो वाग॑ष्ट॒ममह॒स्तस्मा॑दष्ट॒मेऽह॑न्नाग्रय॒णो गृ॑ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृह्णाति प्रा॒णो वा ऐ॑न्द्रवाय॒वः प्रा॒णो न॑व॒ममह॒स्तस्मा॑न्नव॒मेऽह॑न्नैन्द्रवाय॒वो गृ॑ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृह्णात्ये॒तत् (३०)

वै तृ॒तीयं॑ य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छन्दाꣳ॑स्या॒प्नोति॒ यदै॑न्द्रवाय॒वः श्वो गृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व य॒ज्ञमदृ॑श॒न्तत॑ ए॒वैनं॒ पुनः॒ प्र यु॒ङ्क्तेऽथो॒ स्वमे॒व छन्दोऽनु॑ प॒र्याव॑र्तन्ते प॒थो वा ए॒तेऽध्यप॑थेन यन्ति॒ ये॑ऽन्येनै॑न्द्रवाय॒वात्प्र॑ति॒पद्य॒न्तेऽन्तः॒ खलु॒ वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॒ यद्द॑श॒ममह॑र्दश॒मेऽह॑न्नैन्द्रवाय॒वो गृ॑ह्यते य॒ज्ञस्य॑ (३१)

ए॒वान्तं॑ ग॒त्वाप॑था॒त्पन्था॒मपि॑ य॒न्त्यथो॒ यथा॒ वही॑यसा प्रति॒सारं॒ वह॑न्ति ता॒दृगे॒व तच्छन्दाꣳ॑स्य॒न्यो॑न्यस्य॑ लो॒कम॒भ्य॑ध्याय॒न्तान्ये॒तेनै॒व दे॒वा व्य॑वाहयन्नैन्द्रवाय॒वस्य॒ वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यच्च॑तु॒र्थमह॒स्तस्मि॑न्नाग्रय॒णो गृ॑ह्यते॒ तस्मा॑दाग्रय॒णस्या॒यत॑ने नव॒मेऽह॑न्नैन्द्रवाय॒वो गृ॑ह्यते शु॒क्रस्य॒ वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यत्प॑ञ्च॒मम् (३२)

अह॒स्तस्मि॑न्नैन्द्रवाय॒वो गृ॑ह्यते॒ तस्मा॑दैन्द्रवाय॒वस्या॒यत॑ने सप्त॒मेऽह॑ञ्छु॒क्रो गृ॑ह्यत आग्रय॒णस्य॒ वा ए॒तदा॒यत॑नं॒

यत्ष॒ष्ठमह॒स्तस्मि॑ञ्छु॒क्रो गृ॑ह्यते॒ तस्मा॑च्छु॒क्रस्या॒यत॑नेऽष्ट॒मेऽह॑न्नाग्रय॒णो गृ॑ह्यते॒ छन्दा॑ꣳस्ये॒व तद्वि वा॑हयति॒ प्र वस्य॑सो विवा॒हमा॑प्नोति॒ य ए॒वं वेदाथो॑ दे॒वता॑भ्य ए॒व य॒ज्ञे सं॒विदं॑ दधाति॒ तस्मा॑दि॒दमन्यो॑न्यस्मै॑ ददाति॥ (३३)

ए॒तद्वै प॑ञ्च॒मेऽह॒न्त्रैष्टु॑भ ए॒तद्गृ॑ह्यते य॒ज्ञस्य॑ प॒ञ्च॒मम॒न्यस्मा॒ एक॑ञ्च॥ [८]

प्र॒जाप॑तिरकामयत॒ प्र जा॑ये॒येति॒ स ए॒तं द्वा॑दशरा॒त्रम॑पश्य॒त्तमाह॑र॒त्तेना॑यजत॒ ततो॒ वै स प्राजा॑यत॒ यः का॒मये॑त॒ प्र जा॑ये॒येति॒ स द्वा॑दशरा॒त्रेण॑ यजेत॒ प्रैव जा॑यते ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्त्यग्निष्टो॒मप्रा॑यणा य॒ज्ञा अथ॒ कस्मा॑दतिरा॒त्रः पूर्वः॒ प्र यु॑ज्यत॒ इति॒ चक्षु॑षी॒ वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॒ यद॑तिरा॒त्रौ क॒नीनि॑के अग्निष्टो॒मौ यत् (३४)

अ॒ग्नि॒ष्टो॒मं पूर्वं॑ प्रयुञ्जी॒रन्ब॑हि॒र्धा क॒नीनि॑के दध्यु॒स्तस्मा॑दतिरा॒त्रः पूर्वः॒ प्र यु॑ज्यते॒ चक्षु॑षी ए॒व य॒ज्ञे धि॒त्वा म॑ध्य॒तः क॒नीनि॑के॒ प्रति॑ दधति॒ यो वै गा॑य॒त्रीं ज्योति॑ःपक्षां॒ वेद॒ ज्योति॑षा भा॒सा सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ याव॑ग्निष्टो॒मौ तौ प॒क्षौ येऽन्त॑रे॒ऽष्टावु॒क्थ्याः॑ स आ॒त्मैषा वै गा॑य॒त्री ज्योति॑ःपक्षा॒ य ए॒वं वेद॒ ज्योति॑षा भा॒सा सु॑व॒र्गं लो॒कम् (३५)

ए॒ति॒ प्र॒जाप॑तिर्वा ए॒ष द्वा॑दश॒धा विहि॑तो॒ यद्द्वा॑दशरा॒त्रो याव॑तिरा॒त्रौ तौ प॒क्षौ येऽन्त॑रे॒ऽष्टावु॒क्थ्याः॑ स आ॒त्मा प्र॒जाप॑तिर्वावैष सन्थ्सद्ध॒ वै स॒त्रेण॑ स्पृणोति प्रा॒णा वै सत्प्रा॒णाने॒व स्पृ॑णोति॒ सर्वा॑सां॒ वा ए॒ते प्र॒जानां॑ प्रा॒णैरा॑सते॒ ये स॒त्रमास॑ते॒ तस्मा॑त्पृच्छन्ति॒ किमे॒ते स॒त्रिण॒ इति॑ प्रि॒यः प्र॒जाना॒मुत्थि॑तो भवति॒ य ए॒वं वेद॑॥ (३६)

अ॒ग्नि॒ष्टो॒मौ यथ्सु॑व॒र्गल्लो॒कं प्रि॒यः प्र॒जानां॒ पञ्च॑ च॥ [९]

न वा ए॒षो॑ऽन्यतो॑वैश्वानरः सुव॒र्गाय॑ लो॒काय॒ प्राभ॑वदू॒र्ध्वो ह॒ वा ए॒ष आत॑त आसी॒त्ते दे॒वा ए॒तं वै॑श्वान॒रं पर्यो॑हन्थ्सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ प्रभू॑त्या ऋ॒तवो॒ वा ए॒तेन॑ प्र॒जाप॑तिमयाजय॒न्तेष्वा॑र्ध्नो॒दधि॒ तदृ॒ध्नोति॑ ह॒ वा ऋ॒त्विक्षु॒ य ए॒वं वि॒द्वान्द्वा॑दशा॒हेन॒ यज॑ते॒ तेऽ॑स्मिन्नैच्छन्त॒ स रस॒मह॑ वस॒न्ताय॒ प्राय॑च्छत् (३७)

यवं॑ ग्री॒ष्मायौष॑धीर्व॒र्षाभ्यो॑ व्री॒हीञ्छ॒रदे॑ माषति॒लौ हे॑मन्तशिशि॒राभ्या॒न्तेनेन्द्रं॑ प्र॒जाप॑तिरयाजय॒त्ततो॒ वा इन्द्र॒ इन्द्रो॑ऽभव॒त्तस्मा॑दाहुरानुजाव॒रस्य॑ य॒ज्ञ इति॒ स ह्ये॑तेनाग्रेऽय॑जतै॒ष ह॒ वै कु॒णप॑मत्ति॒ यः स॒त्रे प्र॑तिगृ॒ह्णाति॑ पुरुषकुण॒पम॑श्वकुण॒पङ्गौर्वा अन्नं॒ येन॒ पात्रे॒णान्नं॒ बिभ्र॑ति॒ यत्तन्न नि॒र्णेनि॑जति॒ ततोऽधि॑ (३८)

मलं॑ जायत॒ एक॑ ए॒व य॑जे॒तैको॒ हि प्र॒जाप॑ति॒रार्ध्नो॒द्वाद॑श॒ रात्री॑र्दीक्षि॒तः स्या॒द्वाद॑श॒ मासाः॑ संवथ्स॒रः सं॑वथ्स॒रः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ति॒र्वावैष ए॒ष ह॒ त्वै जा॑यते॒ यस्तप॒सोऽधि॒ जाय॑ते चतु॒र्धा वा ए॒तास्ति॒स्रस्ति॑स्रो॒ रात्र॑यो॒ यद्वाद॑शोप॒सदो॒ याः प्र॑थ॒मा य॒ज्ञं ताभिः॒ सम्भ॑रति॒ या द्वि॒तीया॑ य॒ज्ञं ताभि॒रा र॑भते (३९)

यास्तृ॒तीयाः॒ पात्रा॑णि॒ ताभि॒र्निर्णे॑निक्ते॒ याश्च॑तु॒र्थीरपि॒ ताभि॑रा॒त्मान॑मन्तर॒तः शु॑न्धते॒ यो वा अ॑स्य प॒शुमत्ति॑ मा॒ꣳसꣳ सो॑ऽत्ति॒ यः पु॑रो॒डाशं॑ म॒स्तिष्क॒ꣳ स यः प॑रिवा॒पं पुरी॑ष॒ꣳ स य आज्यं॑ म॒ज्जान॒ꣳ स यः सोम॒ꣳ स्वेद॒ꣳ सोऽपि॑ ह॒ वा अ॑स्य शीर्ष॒ण्या॑ नि॒ष्पदः॒ प्रति॑ गृह्णाति॒ यो द्वा॑दशा॒हे प्र॑तिगृ॒ह्णाति॒ तस्मा॑द्वादशा॒हेन॒ न याज्यं॑ पा॒प्मनो॒ व्यावृ॑त्त्यै॥ (४०)

अय॑च्छ॒दधि॑ रभते द्वादशा॒हेन॑ च॒त्वारि॑ च॥ [१०]

एकंस्मै स्वाहा द्वाभ्याꣳ स्वाहाँ त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहाँऽष्टाभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहाँ द्वादशभ्यः स्वाहाँ त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहाँऽष्टादशभ्यः स्वाहैकान्न विꣳशत्यै स्वाहा नवविꣳशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिꣳशते स्वाहा नवचत्वारिꣳशते स्वाहैकान्न षष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्याꣳ शताभ्याꣳ स्वाहा सर्वस्मै स्वाहाँ॥ (४१)

नवचत्वारिꣳशते स्वाहैकान्नैकविꣳशतिश्च॥ [११]

एकंस्मै स्वाहाँ त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहाँ त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विꣳशत्यै स्वाहा नवविꣳशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिꣳशते स्वाहा नवचत्वारिꣳशते स्वाहैकान्न षष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहाँ॥ (४२)

एकंस्मै त्रिभ्यः पञ्चाशत्॥ [१२]

द्वाभ्याꣳ स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहाँऽष्टाभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहाँ द्वादशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहाँऽष्टादशभ्यः स्वाहा विꣳशत्यै स्वाहाऽष्टानवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहाँ॥ (४३)

द्वाभ्यामष्टानवत्यै षड्विꣳशतिः॥ [१३]

त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहाँ त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विꣳशत्यै स्वाहा नवविꣳशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिꣳशते स्वाहा नवचत्वारिꣳशते स्वाहैकान्न षष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहाँ॥ (४४)

त्रिभ्योँऽष्टाचत्वारिꣳशत्॥ [१४]

चतुर्भ्यः स्वाहाँऽष्टाभ्यः स्वाहाँ द्वादशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा विꣳशत्यै स्वाहा षण्णवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहाँ॥ (४५)

चतुर्भ्यः षण्णवत्यै षोडश॥ [१५]

पञ्चभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा विꣳशत्यै स्वाहा पञ्चनवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहाँ॥ (४६)

पञ्चभ्यः पञ्चनवत्यै चतुर्दश॥ [१६]

दशभ्यः स्वाहा विꣳशत्यै स्वाहाँ त्रिꣳशते स्वाहा चत्वारिꣳशते स्वाहा पञ्चाशते स्वाहा षष्ट्यै स्वाहा सप्तत्यै स्वाहाऽशीत्यै स्वाहा नवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहाँ॥ (४७)

द॒शभ्यो॒ द्वावि꣡ꣳशतिः॥ [१७]

वि꣡ꣳश॒त्यै स्वाहा॑ चत्वारि꣡ꣳशते॒ स्वाहा॑ ष॒ष्ट्यै स्वाहा॑ऽशी॒त्यै स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॒ सर्व꣡स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४८)

वि꣡ꣳश॒त्यै द्वाद꣡श॥ [१८]

प॒ञ्चा॒शते॒ स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॒ द्वाभ्या꣡ꣳ श॒ताभ्या॒ꣳ स्वाहा॑ त्रि॒भ्यः श॒तेभ्यः॒ स्वाहा॑ च॒तुर्भ्यः॑ श॒तेभ्यः॒ स्वाहा॑ प॒ञ्चभ्यः॑ श॒तेभ्यः॒ स्वाहा॑ ष॒ड्भ्यः श॒तेभ्यः॒ स्वाहा॑ स॒प्तभ्यः॑ श॒तेभ्यः॒ स्वाहा॑ऽष्टा॒भ्यः श॒तेभ्यः॒ स्वाहा॑ न॒वभ्यः॑ श॒तेभ्यः॒ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒ स्वाहा॒ सर्व꣡स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४९)

प॒ञ्चा॒शते॒ द्वात्रि꣡ꣳशत्॥ [१९]

श॒ताय॒ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒ स्वाहा॒ऽयुता॑य॒ स्वाहा॑ नि॒युता॑य॒ स्वाहा॑ प्र॒युता॑य॒ स्वाहाऽर्बु꣡दाय॒ स्वाहा॒ न्य꣡र्बुदाय॒ स्वाहा॑ समु॒द्राय॒ स्वाहा॒ मध्या॑य॒ स्वाहाऽन्ता॑य॒ स्वाहा॑ परा॒र्धाय॒ स्वाहो॒षसे॒ स्वाहा॒ व्यु꣡ष्ट्यै॒ स्वाहो꣡दे॑ष्य॒ते स्वाहो꣡द्य॒ते स्वाहो꣡दि꣡ताय॒ स्वाहा॑ सुव॒र्गाय॒ स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॒ सर्व꣡स्मै॒ स्वाहा॑॥ (५०)

श॒तायाष्टात्रि꣡ꣳशत्॥ [२०]

[]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

प्र॒जव॑ं वा ए॒तेन॑ यन्ति॒ यद्द॑श॒ममहः॑ पापाव॒हीयं॒ वा ए॒तेन॑ भवन्ति॒ यद्द॑श॒ममह॒र्यो वै प्र॒जव॑ं य॒तामप॑थेन प्रति॒पद्य॑ते॒ यः स्था॒णुꣳ हन्ति॒ यो भ्रेषं॒ न्येति॒ स ही॑यते॒ स यो वै द॑श॒मेऽह॑न्नविवा॒क्य उ॑पह॒न्यते॒ स ही॑यते॒ तस्मै॒ य उप॑हताय॒ व्याह॒ तमे॒वान्वा॒रभ्य॒ सम॑श्ञु॒तेऽथ॒ यो व्याह॒ सः (१)

ही॒य॒ते॒ तस्मा॑द्दश॒मेऽह॑न्नविवा॒क्य उप॑हताय॒ न व्युच्य॒मथो॒ खल्वा॑हुर्य॒ज्ञस्य॒ वै समृ॑द्धेन दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑यन् य॒ज्ञस्य॒ व्यृ॑द्धे॒नासु॑रा॒न्परा॑भावय॒न्निति॒ यत्खलु॒ वै य॒ज्ञस्य॒ समृ॑द्धं॒ तद्यज॑मानस्य॒ यद्व्यृ॑द्धं॒ तद्भ्रातृ॑व्यस्य॒ स यो वै द॑श॒मेऽह॑न्नविवा॒क्य उ॑पह॒न्यते॒ स ए॒वाति॑ रेचयति॒ ते ये बाह्या॑ दृशी॒कवः॑ (२)

स्युस्ते वि ब्रू॑यु॒र्यदि॒ तत्र॒ न वि॒न्देयु॑रन्तःसद॒साद्व्युच्यं॒ यदि॒ तत्र॒ न वि॒न्देयु॑र्गृ॒हप॑तिना॒ व्युच्य॒न्तद्व्युच्य॑मे॒वाथ॒ वा ए॒तथ्स॑र्परा॒ज्ञिया॑ ऋ॒ग्भिः स्तु॑वन्ती॒यं वै सर्प॑तो॒ राज्ञी॒ यद्वा अ॒स्यां किं चार्च॑न्ति॒ यदा॑नृ॒चुस्तेने॒यꣳ स॑र्परा॒ज्ञी ते यदे॒व किं च॑ वा॒चानृ॒चुर्यद॒तोऽध्य॑र्चि॒तारः॑ (३)

तदु॒भय॑मा॒त्वाव॒रुध्योत्ति॑ष्ठा॒मेति॒ ताभि॒र्मन॑सा स्तुवते॒ न वा इ॒माम॑श्वर॒थो नाश्व॑तरीर॒थः स॒द्यः पर्या॑प्तुमर्हति॒ मनो॒ वा इ॒माꣳ स॒द्यः पर्या॑प्तुमर्हति॒ मनः॒ परि॑भवितु॒मथ॒ ब्रह्म॑ वदन्ति॒ परि॑मिता॒ वा ऋचः॒ परि॑मितानि॒ सामा॑नि॒ परि॑मितानि॒ यजूꣳ॒ष्यथै॒तस्यै॒वान्तो॒ नास्ति॒ यद्ब्रह्म॒ तत्प्र॑तिगृण॒त आ च॑क्षीत॒ स प्र॑तिग॒रः॥ (४)

व्याह॒ स दृ॑शी॒कवो॑ऽर्चि॒तारः॒ स एक॑श्च॥ [१]

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति॒ किं द्वा॑दशा॒हस्य॑ प्रथ॒मेनाह्र॒र्त्विजां॒ यज॑मानो वृङ्क्त॒ इति॒ तेज॑ इन्द्रि॒यमिति॒ किं द्वि॒तीये॒नेति॑ प्रा॒णान॒न्नाद्य॒मिति॒ किं तृ॒तीये॒नेति॒ त्रीनि॒माल्लो॒कानिति॒ किं च॑तु॒र्थेनेति॒ चतु॑ष्पदः प॒शूनिति॒ किं प॑ञ्च॒मेनेति॒ पञ्चा॑क्षरां प॒ङ्क्तिमिति॒ किꣳ ष॒ष्ठेनेति॒ षडृ॒तूनिति॒ किꣳ स॑प्त॒मेनेति॑ स॒प्तप॑दा॒ꣳ शक्व॑री॒मिति॑ (५)

किम॑ष्ट॒मेनेत्य॒ष्टाक्ष॑रां गाय॒त्रीमिति॒ किं न॑व॒मेनेति॑ त्रि॒वृत॒ꣳ स्तोम॒मिति॒ किं द॑श॒मेनेति॒ दशा॑क्षरां वि॒राज॒मिति॒ किमे॑काद॒शेनेत्येका॑दशाक्षरां त्रि॒ष्टुभ॒मिति॒ किं द्वा॑द॒शेनेति॒ द्वाद॑शाक्षरां॒ जग॑ती॒मित्ये॒ताव॒द्वा अ॑स्ति॒ याव॑दे॒तद्याव॑दे॒वास्ति॒ तदे॑षां वृङ्क्ते॥ (६)

शक्व॑री॒मित्येक॑चत्वारिꣳशच्च॥ [२]

ए॒ष वा आ॒प्तो द्वा॑दशा॒हो यत्र॑योदशरा॒त्रः स॑मा॒नꣳ ह्येत॑दहर्यत्प्रा॑य॒णीय॑श्चोदय॒नीय॑श्च॒ त्र्य॑तिरात्रो भवति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॒मास्यै॑ प्रा॒णो वै प्र॑थ॒मो॑ऽतिरा॒त्रो व्या॒नो द्वि॒तीयो॑ऽपा॒नस्तृ॒तीयः॑ प्राणापानोदा॒नेष्वे॒वान्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठन्ति॒ सर्व॒मायु॑र्यन्ति॒ य ए॒वं वि॒द्वाꣳ॑सस्त्रयोदशरा॒त्रमास॑ते॒ तदा॑हु॒र्वाग्वा ए॒षा वित॑ता (७)

यद्वा॑दशा॒हस्तां विच्छि॑न्द्यु॒र्यन्मध्ये॑ऽतिरा॒त्रं कु॒र्युरु॑प॒दासु॑का गृ॒हप॑ते॒र्वाख्स्या॑दु॒परि॑ष्टाच्छन्दो॒मानां॑ महाव्र॒तं कु॑र्वन्ति॒ सन्त॑तामे॒व वाच॒मव॑ रुन्ध॒तेऽनु॑पदासुका गृ॒हप॑ते॒र्वाग्भ॑वति प॒शवो॒ वै छ॑न्दो॒मा अन्नं॑ महाव्र॒तं यदु॒परि॑ष्टाच्छन्दो॒मानां॑ महाव्र॒तं कु॒र्वन्ति॑ प॒शुषु॑ चै॒वान्नाद्ये॑ च॒ प्रति॑ तिष्ठन्ति॥ (८)

वितंता त्रिचत्वारिꣳशच्च॥ [३]

आदित्या अकामयन्तोभयौर्लोकयोर्ऋध्नुयामेति त एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै त उभयौर्लोकयोर्राध्नवन्नस्मिꣳश्चामुष्मिꣳश्च य एवं विद्वꣳसश्चतुर्दशरात्रमासत उभयोरेव लोकयोर्ऽध्नुवन्त्यस्मिꣳश्चामुष्मिꣳश्च चतुर्दशरात्रो भवति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्ध्यै यत्पराचीनानि पृष्ठानि (९)

भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभि जयन्ति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकमभि जयन्ति त्रयस्त्रिꣳशौ मध्यतः स्तोमौ भवतः साम्राज्यमेव गच्छन्त्यधिराजो भवतोऽधिराजा एव संमानानाँ भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (१०)

पृष्ठानि चतुस्त्रिꣳशच्च॥ [४]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैत्तं देवा अन्वायन्तानादित्याश्च पशवश्चान्वायन्ते देवा अब्रुवन् यान्पशूनुपाजीविष्म त इमँऽन्वाग्मन्निति तेभ्य एतं चतुर्दशरात्रं प्रत्यौहन्त आदित्याः पृष्ठैः सुवर्गं लोकमारोहन्त्र्यहाभ्यामस्मिँल्लोके पशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्या अमुष्मिँल्लोक आर्ध्नुवन्त्र्यहाभ्यामस्मिन् (११)

लोके पशवो य एवं विद्वꣳसश्चतुर्दशरात्रमासत उभयोरेव लोकयोर्ऋध्नवन्त्यस्मिꣳश्चामुष्मिꣳश्च पृष्ठैरेवामुष्मिँल्लोक ऋध्नुवन्ति त्र्यहाभ्यामस्मिँल्लोके ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विर्विवधꣳ स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वाय (१२)

ओजो वै वीर्यं पृष्ठान्योज एव वीर्यं मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्याँ यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याँञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति परांञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्ङ्हो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयौर्लोकयोर्ऽऋद्धोत्तिष्ठन्ति चतुर्दशैतास्तासां या दश दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजेवान्नाद्यमवरुन्धते याश्चतस्रश्चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (१३)

आर्ध्नुवन्त्र्यहाभ्यामस्मिन्थ्संविवधत्वाय प्रतिष्ठित्या एकत्रिꣳशच्च॥ [५]

इन्द्रो वै सदृङ्देवताभिरासीथ्स न व्यावृतमगच्छथ्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतं पञ्चदशरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत् तेनायजत ततो वै सौऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छद्य एवं विद्वꣳसः पञ्चदशरात्रमासते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षम् (१४)

गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यसंत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरवं रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वा वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रति तिष्ठन्ति पञ्चदशरात्रो भवति पञ्चदशो वज्रो वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य परिगृहीत्यै॥ (१५)

अन्तरिक्षमिन्द्रियस्यैकं च॥ [६]

इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीथ्सोऽसुरेभ्योऽबिभेथ्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतं पञ्चदशरात्रं वज्रं प्रायच्छत् तेनासुराम्पराभाव्य विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्टुतां पाप्मानं निरदहत पञ्चदशरात्रेणैजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त य एवं विद्वाꣳसः पञ्चदशरात्रमासते भ्रातृव्यानेव पराभाव्य विजित्य श्रियं गच्छन्त्यग्निष्टुतां पाप्मानं निः (१६)

दहन्ते पञ्चदशरात्रेणैजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत एता एव पशव्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवथ्सरं आप्यते संवथ्सरं पशवोऽनु प्र जायन्ते तस्मात्पशव्या एता एव संवग्र्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवथ्सरं आप्यते संवथ्सरः संवर्गो लोकस्तस्माथ्सुवर्ग्या ज्योतिर्गौरायुरितिं त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षम् (१७)

गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविधꣳ स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविधृत्वायौजो वै वीर्यं पृष्ठान्योजं एव वीर्यं मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रतिं तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायंनी स्रुती ताभ्यामेव संवर्गं लोकम् (१८)

यन्ति पराञ्चो वा एते संवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्तिं प्रत्यङ्त्र्यहो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोरृद्ध्योत्तिष्ठन्ति पञ्चदशैतास्तासां या दश दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवं रुन्धते याः पञ्च पञ्च दिशो दिक्ष्वेव प्रतिं तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनां परिगृहीत्यै॥ (१९)

गच्छन्त्यग्निष्टुतां पाप्मानन्निरन्तरिक्षं लोकं प्रजायै द्वे च॥ [७]

प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति स एतꣳ सप्तदशरात्रमपश्यत्तमाहꣳत्तेनायजत ततो वै सौऽन्नादोऽभवद्य एवं विद्वाꣳसः सप्तदशरात्रमासतेऽन्नादा एव भवन्ति पञ्चाहो भवति पञ्च वा ऋतवः संवथ्सर ऋतुष्वेव संवथ्सरे प्रतिं तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवावं रुन्धतेऽसंत्रं वा एतत् (२०)

यदंछन्दोमं यच्छंन्दोमा भवन्ति तेनं सत्रं देवता एव पृष्ठैरवं रुन्धते पशूञ्छंन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानिं पशवंश्छन्दोमा ओजंस्येव वीर्यं पशुषु प्रतिं तिष्ठन्ति सप्तदशरात्रो भवति सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरात्मा अतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ (२१)

एतथ्सप्तत्रिꣳश्च॥ [८]

सा विराड्विक्रम्यातिष्ठद्ब्रह्मणा देवेष्वन्नेनासुरेषु ते देवा अकामयन्तोभयꣳ सं वृञ्जीमहि ब्रह्म चान्नं चेति त एता विꣳशतिꣳ रात्रीरपश्यन्ततो वै त उभयꣳ समवृञ्जत ब्रह्म चान्नं च ब्रह्मवर्चसिनौऽन्नादा अभवन् य एवं विद्वाꣳसं एता आसत उभयमेव सं वृञ्जते ब्रह्म चान्नं च (२२)

ब्रह्मवर्चसिनौऽन्नादा भवन्ति द्वे वा एते विराजौ तयोरेव नाना प्रतिं तिष्ठन्ति विꣳशो वै पुरुषो दश हस्त्या अङ्गुलयो दश पद्या यावानेव पुरुषस्तमाप्नोत्तिष्ठन्ति ज्योतिर्गौरायुरितिं त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव संवर्गम् (२३)

लोकमभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधꣳ स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यं पृष्ठान्योजं एव वीर्यं मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायंनी स्रुती ताभ्यामेव संवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते संवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये परंचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्ङ्हो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर् ऋद्धोत्तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ (२४)

वृञ्जते ब्रह्म चान्नञ्च सुवर्गमेते संवर्गन्नयोर्विꣳशतिश्च॥ [९]

असावादित्योऽस्मिंल्लोक आसीत्तं देवाः पृष्ठैः परिगृह्य सुवर्गं लोकमगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्यन सुवर्गे लोके प्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोहुश्स वा असावादित्योऽमुष्मिंल्लोके परैरुभयतः परिगृहीतो यत्पृष्ठानि भवन्ति सुवर्गमेव तैर्लोकं यजमाना यन्ति परैरवस्तात्परिं गृह्णन्ति दिवाकीर्त्यन (२५)

सुवर्गे लोके प्रतिं तिष्ठन्ति परैः परस्तात्परिं गृह्णन्ति पृष्ठैरुपावारोहन्ति यत्परे परस्तान्न स्युः पराञ्चः सुवर्गाल्लोकान्निष्प्येचरन् यदवस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुरभितो दिवाकीर्त्यं परःसामानो भवन्ति सुवर्ग एवैनाँ लोक उभयतः परिं गृह्णन्ति यजमाना वै दिवाकीर्त्यꣳ संवथ्सरः परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यं परः सामानो भवन्ति संवथ्सर एवोभयतः (२६)

प्रतिं तिष्ठन्ति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यं पार्श्वे परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यं परःसामानो भवन्ति तस्मादभितः पृष्ठं पार्श्वे भूयिष्ठा ग्रहा गृह्यन्ते भूयिष्ठꣳ शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो ग्रन्थं ग्रंथ्नन्त्यविंस्त्रꣳसाय सप्त गृह्यन्ते सप्त वै शीर्ष्ण्याः प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति यत्परंचीनानि पृष्ठानि भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न (२७)

प्रत्यवरोहेयुरुद्वा माद्येयुर्यजमानाः प्र वा मीयेरन् यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकं प्रत्यवरोहन्त्यथो अस्मिन्नेव लोके प्रतिं तिष्ठन्त्यनुन्मादायेन्द्रो वा अप्रतिष्ठित आसीथ्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविꣳशतिरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बंहुयाजिनोऽप्रतिष्ठिताः (२८)

स्युस्त एकविꣳशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रयं इमे लोका असावादित्य एकविꣳश एतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रतिं तिष्ठन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविꣳशतिरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सोऽरोचत य एवं विद्वाꣳस एकविꣳशतिरात्रमासते रोचन्त एवैकविꣳशतिरात्रो भवति रुग्वा एकविꣳशो रुचमेव गच्छन्त्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविꣳशो-ऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (२९)

गृह्णन्ति दिवाकीर्त्यैनेवोभयतो नाप्रतिष्ठिता आसत एकविꣳशतिश्च॥ [१०]

अर्वाङ्यज्ञः सं क्रामत्वमुष्मादधि मामभि। ऋषीणां यः पुरोहितः। निर्दैवं निर्वीरं कृत्वा विष्कन्धं तस्मिन् हीयतां योऽस्मान्द्वेष्टि। शरीरं यज्ञशमलं कुसीदं तस्मिन्न्श्सीदतु योऽस्मान्द्वेष्टि। यज्ञं यज्ञस्य यत्तेजस्तेन सं क्राम मामभि। ब्राह्मणानृत्विजो देवान् यज्ञस्य तपसा ते सवाहमा हुवे। इष्टेनं पक्वमुप (३०)

ते हुवे सवाहम्। सन्तै वृञ्जे सुकृतꣳ सं प्रजां पशून्। प्रैषान्थ्सामिधेनीराघारावाज्यभागावाश्रुतं प्रत्याश्रुतमा श्रृणामि ते। प्रयाजानूयाजान्स्विष्टकृतमिडामाशिष आ वृञ्जे सुवः। अग्निनेन्द्रेण सोमेन सरस्वत्या विष्णुना देवताभिः। याज्यानुवाक्याभ्यामुप ते हुवे स्वाहं यज्ञमा ददे ते वषट्कृतम्। स्तुतꣳ शस्त्रं प्रतिगरं ग्रहमिडामाशिषः (३१)

आ वृञ्जे सुवः। पत्नीसंयाजानुप ते हुवे सवाहꣳ संमिष्टयजुरा ददे तव। पशून्थ्सुतं पुरोडाशान्थ्सवनान्योत यज्ञम्। देवान्थ्सेन्द्रानुप ते हुवे सवाहमग्निमुखान्थ्सोमवतो ये च विश्वे॥ (३२)

उप ग्रहमिडामाशिषो द्वात्रिꣳशच्च॥ [११]

भूतं भव्यंम्भविष्यद्वषट्थ्स्वाहा नम ऋख्साम यजुर्वषट्थ्स्वाहा नमो गायत्री त्रिष्टुब्जगती वषट्थ्स्वाहा नमः पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौर्वषट्थ्स्वाहा नमोऽग्निर्वायुः सूर्यो वषट्थ्स्वाहा नमः प्राणो व्यानोऽपानो वषट्थ्स्वाहा नमोऽन्नं कृषिर्वृष्टिर्वषट्थ्स्वाहा नमः पिता पुत्रः पौत्रो वषट्थ्स्वाहा नमो भूर्भुवःसुवर्वषट्थ्स्वाहा नमः॥ (३३)

भुवंश्चत्वारिं च॥ [१२]

आ मे गृहा भवं त्वा प्रजा म आ मा यज्ञो विशतु वीर्यावान्। आपो देवीर्यज्ञिया मा विशन्तु सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हासीत्। आ मे ग्रहो भवत्वा पुरोरुस्तुतशस्त्रे मा विशताꣳ समीची। आदित्या रुद्रा वसवो मे सदस्याः सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हासीत्। आ माग्निष्टोमो विशतूक्थ्यश्चातिरात्रो मा विशत्वापिशर्वरः। तिरोअह्निया मा सुहुता आ विशन्तु सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हासीत्॥ (३४)

अग्निष्टोमो विशत्वष्टादश च॥ [१३]

अग्निना तपोऽन्वभवद्वाचा ब्रह्म मणिना रूपाणीन्द्रेण देवान् वातेन प्राणान्थ्सूर्येण द्याश्चन्द्रमसा नक्षत्राणि यमेन पितॄन्त्राज्ञा मनुष्यान्फलेन नादेयानजगरेण सर्पान्व्याघ्रेणारण्यान्पशूञ्छ्येनेन पतत्रिणो वृष्णाश्वानृषभेण गा बस्तेनाजा वृष्णिनावीर्व्रीहिणान्नानि यवेनौषधीर्न्यग्रोधेन वनस्पतीनुदुम्बरेणोर्जं गायत्रिया छन्दाꣳसि त्रिवृता स्तोमान्ब्राह्मणेन वाचम्॥ (३५)

ब्राह्मणेनैकंश्च॥ [१४]

स्वाहाधिमाधीताय स्वाहा स्वाहाधीतं मनंसे स्वाहा स्वाहा मनः प्रजापतये स्वाहा काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहादितये स्वाहादितये मह्यै स्वाहादित्यै सुमृडीकायै स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहा पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय स्वाहा विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्यपाय स्वाहा विष्णवे निभूयपाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

पुरुरूपाय स्वाहा दश च॥ [१५]

दद्यः स्वाहा हनूभ्याꣳ स्वाहोष्ठाभ्याꣳ स्वाहा मुखाय स्वाहा नासिकाभ्याꣳ स्वाहाक्षीभ्याꣳ स्वाहा कर्णाभ्याꣳ स्वाहा पार इक्षवोऽवार्यभ्यः पक्ष्मभ्यः स्वाहावार इक्षवः पार्यभ्यः पक्ष्मभ्यः स्वाहा शीर्ष्णे स्वाहा

भ्रूभ्याꣳ स्वाहा॑ ल॒लाटा॑य॒ स्वाहा॑ मू॒र्ध्ने स्वाहा॑ म॒स्तिष्का॑य॒ स्वाहा॒ केशे॑भ्यः॒ स्वाहा॒ वह्या॑य॒ स्वाहा॑ ग्री॒वाभ्यः॒ स्वाहा॑ स्क॒न्धेभ्यः॒ स्वाहा॒ कीक॑साभ्यः॒ स्वाहा॑ पृ॒ष्टीभ्यः॒ स्वाहा॑ पाज॒स्या॑य॒ स्वाहा॑ पा॒र्श्वाभ्याꣳ॒ स्वाहा॑ (३७)

अ॒सा॑भ्याꣳ॒ स्वाहा॑ दो॒षभ्याꣳ॒ स्वाहा॑ बा॒हुभ्याꣳ॒ स्वाहा॒ जङ्घा॑भ्याꣳ॒ स्वाहा॒ श्रोणी॑भ्याꣳ॒ स्वाहो॒रुभ्याꣳ॒ स्वाहा॑ष्ठी॒वद्भ्याꣳ॒ स्वाहा॒ जङ्घा॑भ्याꣳ॒ स्वाहा॑ भ॒सदे॒ स्वाहा॑ शिख॒ण्डेभ्यः॒ स्वाहा॑ वाल॒धाना॑य॒ स्वाहा॒ण्डाभ्याꣳ॒ स्वाहा॒ शेपा॑य॒ स्वाहा॒ रेत॑से॒ स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः॒ स्वाहा॑ प्र॒जन॑नाय॒ स्वाहा॑ प॒द्भ्यः स्वाहा॑ श॒फेभ्यः॒ स्वाहा॒ लोम॑भ्यः॒ स्वाहा॑ त्व॒चे स्वाहा॒ लोहि॑ताय॒ स्वाहा॑ मा॒ꣳसाय॒ स्वाहा॒ स्नाव॑भ्यः॒ स्वाहा॒स्थभ्यः॒ स्वाहा॑ म॒ज्जभ्यः॒ स्वाहाङ्गे॑भ्यः॒ स्वाहा॒त्मने॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (३८)

पा॒र्श्वाभ्याꣳ॒ स्वाहा॑ म॒ज्जभ्यः॒ स्वाहा॒ षड्ढ॑॥ [१६]

अ॒ज्ये॒ताय॒ स्वाहा॑ञ्जिस॒क्थाय॒ स्वाहा॑ शिति॒पदे॒ स्वाहा॒ शिति॑ककुदे॒ स्वाहा॑ शिति॒रन्ध्रा॑य॒ स्वाहा॑ शितिपृ॒ष्ठाय॒ स्वाहा॑ शि॒त्यꣳसा॑य॒ स्वाहा॑ पुष्प॒कर्णा॑य॒ स्वाहा॑ शि॒त्योष्ठा॑य॒ स्वाहा॑ शिति॒भ्रवे॒ स्वाहा॒ शिति॑भसदे॒ स्वाहा॑ श्वेतानू॒काशाय॒ स्वाहा॒ज्ञये॒ स्वाहा॑ ल॒लामा॑य॒ स्वाहासि॑तज्ञवे॒ स्वाहा॑ कृष्णै॒ताय॒ स्वाहा॑ रोहितै॒ताय॒ स्वाहा॑रुणै॒ताय॒ स्वाहे॒दृशा॑य॒ स्वाहा॑ की॒दृशा॑य॒ स्वाहा॑ ता॒दृशा॑य॒ स्वाहा॑ स॒दृशा॑य॒ स्वाहा॒ विस॑दृशाय॒ स्वाहा॒ सुस॑दृ॒शाय॒ स्वाहा॑ रू॒पाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (३९)

रू॒पाय॒ स्वाहा॒ द्वे च॑॥ [१७]

कृ॒ष्णाय॒ स्वाहा॑ श्वेताय॒ स्वाहा॑ पिशङ्गा॑य॒ स्वाहा॑ सारङ्गा॑य॒ स्वाहा॑रुणाय॒ स्वाहा॑ गौ॒राय॒ स्वाहा॑ बभ्रवे॒ स्वाहा॑ नकु॒लाय॒ स्वाहा॒ रोहि॑ताय॒ स्वाहा॒ शोणा॑य॒ स्वाहा॑ श्या॒वाय॒ स्वाहा॑ श्या॒माय॒ स्वाहा॑ पाक॒लाय॒ स्वाहा॑ सुरू॒पाय॒ स्वाहानु॑रूपाय॒ स्वाहा॒ विरू॑पाय॒ स्वाहा॒ सरू॑पाय॒ स्वाहा॒ प्रति॑रूपाय॒ स्वाहा॑ श॒बला॑य॒ स्वाहा॑ कम॒लाय॒ स्वाहा॒ पृश्न॑ये॒ स्वाहा॑ पृश्निस॒क्थाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४०)

कृ॒ष्णाय॒ षड्त्वारिꣳशत्॥ [१८]

ओष॑धीभ्यः॒ स्वाहा॒ मूलेभ्यः॒ स्वाहा॒ तूलेभ्यः॒ स्वाहा॒ काण्डेभ्यः॒ स्वाहा॒ वल॒शेभ्यः॒ स्वाहा॒ पुष्पे॑भ्यः॒ स्वाहा॒ फलेभ्यः॒ स्वाहा॑ गृ॒हीते॒भ्यः स्वाहागृ॑हीतेभ्यः॒ स्वाहाव॑पन्नेभ्यः॒ स्वाहा॒ शया॑नेभ्यः॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४१)

ओष॑धीभ्य॒श्चतु॑र्विꣳशतिः॥ [१९]

वन॒स्पति॑भ्यः॒ स्वाहा॒ मूलेभ्यः॒ स्वाहा॒ तूलेभ्यः॒ स्वाहा॒ स्कन्धे॑भ्यः॒ स्वाहा॒ शाखा॑भ्यः॒ स्वाहा॑ प॒र्णेभ्यः॒ स्वाहा॒ पुष्पे॑भ्यः॒ स्वाहा॒ फलेभ्यः॒ स्वाहा॑ गृ॒हीते॒भ्यः स्वाहागृ॑हीतेभ्यः॒ स्वाहाव॑पन्नेभ्यः॒ स्वाहा॒ शया॑नेभ्यः॒ स्वाहा॑ शि॒ष्टाय॒ स्वाहाति॑शिष्टाय॒ स्वाहा॒ परि॑शिष्टाय॒ स्वाहा॒ सꣳशि॑ष्टाय॒ स्वाहोच्छि॑ष्टाय॒ स्वाहा॑ रि॒क्ताय॒ स्वाहाति॑रिक्ताय॒ स्वाहा॒ प्रति॑रिक्ताय॒ स्वाहा॒ सꣳरि॑क्ताय॒ स्वाहोद्रि॑क्ताय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४२)

वन॒स्पति॑भ्यः॒ स्कन्धे॑भ्यः॒ शिष्टाय॑ रि॒क्ताय॒ षड्त्वारिꣳशत्॥ [२०]

[प्र॒जाव॑ ब्रह्मवा॒दिनः॒ किमे॒ष वा आप्त॑ आ॒दित्या उ॒भयो॑ः प्र॒जाप॑ति॒रन्वा॑य॒न्निन्द्रो॒ वै स॒दृङ्नि॒न्द्रो वै शि॑थि॒लः प्र॒जाप॑तिरकामयतान्ना॒दः सा वि॒राड॒सावा॑दि॒त्योऽवा॑ङ्गृ॒तमा मे॒ऽग्निना॒ स्वाहा॒धिन्द॒ध्योऽज्ये॒तायं कृ॒ष्णायौष॑धीभ्यो

वन॒स्पति॑भ्यो वि꣣श॒तिः॥२०॥ प्र॒जव॑ प्र॒जाप॑ति॒र्यद॑छन्दो॒मन्ते॑ हुवे सवा॒हमोष॑धीभ्यो॒ द्विच॑त्वारिꣳशत्॥42॥ प्र॒जव॒ꣳ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

बृहस्पतिरकामयत श्रन्मे देवा दधीरन्गच्छेयं पुरोधामिति स एतं चतुर्विꣳशतिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै तस्मै श्रद्देवा अदधतागच्छत्पुरोधां य एवं विद्वाꣳसश्चतुर्विꣳशतिरात्रमासते श्रदैभ्यो मनुष्या दधते गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुः (१)

इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव संवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्यसंत्रं वा एतद्यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरवं रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव (२)

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याँङ्गसायंनी स्रुती ताभ्यामेव संवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विꣳशतिरात्रो भवति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरः संवर्गो लोकः संवथ्सर एव संवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विꣳशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (३)

असावायुरभ्यामेव पञ्चचत्वारिꣳशच्च॥ [१]

यथा वै मनुष्या एवं देवा अग्रं आसन्तेऽकामयन्तावर्तिं पाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीꣳ सꣳसदं गच्छेमेति त एतं चतुर्विꣳशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै तेऽर्वर्तिं पाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीꣳ सꣳसदमगच्छन् य एवं विद्वाꣳसश्चतुर्विꣳशतिरात्रमासतेऽर्वर्तिमेव पाप्मानमपहत्य श्रियं गच्छन्ति श्रीर्हि मनुष्यस्य (४)

दैवीं सꣳसञ्ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षड्हो भवति षड्वा ऋतवः संवथ्सरस्तं मासा अर्धमासा ऋतवः प्रविश्य दैवीꣳ सꣳसदमगच्छन् य एवं विद्वाꣳसश्चतुर्विꣳशतिरात्रमासते संवथ्सरमेव प्रविश्य वस्यसीꣳ सꣳसदं गच्छन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिꣳशा अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिꣳशाः परस्ताँत्रयस्त्रिꣳशैरेवोभयतोऽर्वर्तिं पाप्मानमपहत्य दैवीꣳ सꣳसदं मध्यतः (५)

गच्छन्ति पृष्ठानि हि दैवीं सꣳसञ्चामि वा एतत्कुर्वन्ति यत्रयस्त्रयस्त्रिꣳशा अन्वञ्चो मध्येऽनिरुक्तो भवति तेनाजाँम्यूर्ध्वानि पृष्ठानि भवन्त्यूर्ध्वाश्छन्दोमा उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं यन्त्यसंत्रं वा एतद्यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरवं रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवः (६)

छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिꣳशा अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिꣳशाः परस्तान्मध्ये पृष्ठान्युरो वै त्रयस्त्रिꣳशा आत्मा पृष्ठान्यात्मन एव तद्यजमानाः शर्म नह्यन्तेऽनार्त्यै बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याँङ्गसायंनी स्रुती ताभ्यामेव (७)

सुवर्गं लोकं यन्ति परौञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये परांचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्ङहो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयौर्लोकयोरृद्ध्योत्तिष्ठन्ति त्रिवृतोऽधि त्रिवृतमुप यन्ति स्तोमानाꣳ सम्पत्त्यै प्रभवाय ज्योतिरग्निष्टोमो भवत्ययं वाव स क्षयोऽस्मादेव तेन क्षयान्न यन्ति चतुर्विꣳशतिरात्रो भवति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरः सुवर्गो लोकः संवथ्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विꣳशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (८)

मनुष्यस्य मध्यतः पशवस्ताभ्यामेव संवथ्सरश्चतुर्विꣳशतिश्च॥ [२]

ऋक्षा वा इयमलोमकासीथ्साकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः प्र जायेयेति सैताभिस्त्रिꣳशतꣳ रात्रीरपश्यत्ततो वा इयमोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्नैव जायन्ते प्रजया पशुभिरियं वा अक्षुध्यथ्सैतां विराजमपश्यत्तामात्मन्यित्वान्नाद्यमवारुन्धौषधीः (९)

वनस्पतीन्प्रजां पशून्तेनावर्धत सा जेमानं महिमानमगच्छद्यत्र एवं विद्वाꣳसं एता आसते विराजमेवाऽऽत्मन्यित्वाऽन्नाद्यमव रुन्धते वर्धन्ते प्रजया पशुभिर्जेमानं महिमानं गच्छन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षड्हो भवति षड्वा ऋतवः षड्ढ्यानि पृष्ठैरेवर्तूनवारोहन्त्यृतुभिः संवथ्सरन्ते संवथ्सर एव (१०)

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिꣳशात्त्रयस्त्रिꣳशमुप यन्ति यज्ञस्य सन्तत्या अथौ प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिꣳशः प्रजापतिमेवा रभन्ते प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविꣳशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्भवति पाप्मानमेव तेन निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेजं एवाऽऽत्मन्दधते पञ्चदश इन्द्रस्तोमो भवतीन्द्रियमेवाव (११)

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायन्त एकविꣳशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्दधते चतुर्विꣳशो भवति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरः सुवर्गो लोकः संवथ्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विषूवान् विषूवन्तो भवन्ति य एवं विद्वाꣳसं एता आसते चतुर्विꣳशात्पृष्ठान्युप यन्ति संवथ्सर एव प्रतिष्ठायं (१२)

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिꣳशात्त्रयस्त्रिꣳशमुप यन्ति त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावेकविꣳशौ भवतः प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्दधते बृहवः षोडशिनो भवन्ति तस्माद्बृहवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवन्ति तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता (१३)

व्यतिषज्यन्ते प्रजया पशुभिर्य एवं विद्वाꣳसं एता आसतेऽक्लृप्ता वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति यदेत ऊर्ध्वाः क्लृप्ताः स्तोमा भवन्ति क्लृप्ता एव सुवर्गं लोकं यन्त्युभयोरेभ्यो लोकयोः कल्पते त्रिꣳशदेतास्त्रिꣳशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजेवान्नाद्यमवं रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ (१४)

ओषधीः संवथ्सर एवावं प्रतिष्ठाय व्यतिषक्तैकान्नपञ्चाशच्च॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैत्तं देवा येनंयेन छन्दसानु प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिꣳशतꣳ

रात्रीरपश्यन् द्वात्रिꣳशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वाꣳसं एता आसते द्वात्रिꣳशदेता द्वात्रिꣳशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वा श्रियं गच्छन्ति (१५)

श्रीर्हि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिꣳशदेता द्वात्रिꣳशदक्षरानुष्टुग्वागनुष्टुफ्सर्वामेव वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि श्रियं गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकान्भ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्ति (१६)

इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्तुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति परांञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये परांचस्त्र्यहानुपयन्ति प्रत्यङ्ह्यहो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोरृद्ध्योत्तिष्ठन्ति द्वात्रिꣳशदेतास्तासां यास्त्रिꣳशत्त्रिꣳशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते ये द्वे अहोरात्रे एव ते उभाभ्याꣳ रूपाभ्याꣳ सुवर्गं लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (१७)

गच्छन्ति यन्ति त्रिꣳशदक्षरा द्वाविꣳशतिश्च॥ [४]

द्वे वाव दैवसत्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रिꣳशदहश्च य एवं विद्वाꣳसंस्त्रयस्त्रिꣳशदहमासते साक्षादेव देवतां अभ्यारोहन्ति यथा खलु वै श्रेयांनभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति सदृङ्घ एवं विद्वाꣳसंस्त्रयस्त्रिꣳशदहमासते वि पाप्मना भ्रातृव्येण वर्तन्तेऽहर्भाजो वा एता देवा अग्र आहरन् (१८)

अहरेकोऽभजताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुंगार्ध्नुवन् य एवं विद्वाꣳसंस्त्रयस्त्रिꣳशदहमासते सर्व एव प्रबाहुंगृध्नुवन्ति सर्वे ग्रामणीयं प्राप्नुवन्ति पञ्चाहा भवन्ति पञ्च वा ऋतवः संवथ्सर ऋतुष्वेव संवथ्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्याश्विनानि भवन्ति त्रय इमे लोका एषु (१९)

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्यैन्द्रियाणि तान्येवाव रुन्धते विश्वजिद्भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै सर्वपृष्ठो भवति सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्द्वादशाहमुपेयुरनाप्तां वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वाख्स्यादुपरिष्टाद्वादशाहमुप यन्त्याप्तामेव वाचमुप यन्ति तस्मादुपरिष्टाद्वाचा वदामोऽवान्तरम् (२०)

वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यद्दशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एताꣳ ह वा उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यद्दशरात्रो यद्दशरात्रो भवति सत्रस्यर्द्ध्या अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्ब्धनीका वा एता रात्रयो यजमाना विश्वजिथ्सहातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सहातिरात्रेणोत्तराः षोडश य एवं विद्वाꣳसंस्त्रयस्त्रिꣳशदहमासत ऐषां ब्धनीका प्रजा जायतेऽतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (२१)

अहरन्नेष्वेवान्तरꣳ षोडश सह सप्तदश च॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते सुवर्गं लोकं न प्राजानन्न सुवर्गं लोकमायन्त एतꣳ

षंड्विꣳशद्रात्रमंपश्यन्तमाहंरन्तेनांयजन्त ततो वै ते सुंवर्गं लोकं प्राजांनन्थ्सुवर्गं लोकमांयन् य एवं विद्वाꣳसंः षड्विꣳशद्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं प्र जांनन्ति सुवर्गं लोकं यंन्ति ज्योतिंरतिरात्रः (२२)

भवति ज्योतिंरेव पुरस्ताँद्दधते सुवर्गस्यं लोकस्यानुख्यात्यै षड्हा भंवन्ति षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रतिं तिष्ठन्ति चत्वारों भवन्ति चतस्रो दिशो दिक्षवेंव प्रतिं तिष्ठन्त्यसंत्रं वा एतद्यदंछन्दोमं यच्छंन्दोमा भवंन्ति तेनं सत्रं देवता एव पृष्ठैरवं रुन्धते पशूञ्छंन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानिं पशवंश्छन्दोमा ओजंस्येव (२३)

वीर्यं पशुषु प्रतिं तिष्ठन्ति षड्विꣳशद्रात्रो भंवति षड्विꣳशदक्षरा बृहती बारहंताः पशवो बृहत्यैव पशूनवं रुन्धते बृहती छन्दंसाꣳ स्वाराँज्यमाश्नुताश्नुवते स्वाराँज्यं य एवं विद्वाꣳसंः षड्विꣳशद्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं यंन्तितिरात्रावभितो भवतः सुवर्गस्यं लोकस्य परिंगृहीत्यै॥ (२४)

अतिरात्र ओजंस्येव षड्विꣳशच्च॥ [६]

वसिंष्ठो हतपुंत्रोऽकामयत विन्देयं प्रजामभि सौंदासान्भंवेयमिति स एतमेंकस्मान्नपञ्चाशमंपश्यत्तमाहंरत्तेनांयजत ततो वै सोऽविंन्दत प्रजामभि सौंदासानंभवद्य एवं विद्वाꣳसं एकस्मान्नपञ्चाशमासंते विन्दन्तें प्रजामभि भ्रातृंव्यान्भवन्ति त्रयंस्त्रिवृतौंऽग्निष्टोमा भंवन्ति वज्रंस्येव मुखꣳ सꣳ श्यंन्ति दश पञ्चदशा भंवन्ति पञ्चदशो वज्रंः (२५)

वज्रंमेव भ्रातृंव्येभ्यः प्र हंरन्ति षोडशिमद्दंशममहंर्भवति वज्रं एव वीर्यं दधति द्वादंश सप्तदशा भंवन्त्यन्नाद्यस्यावंरुद्ध्या अथो प्रैव तैर्जायन्ते षृष्ठ्यः षड्हो भंवति षड्वा ऋतवः षदृष्ठानिं पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोंहन्त्यृतुभिः संवथ्सरन्ते संवथ्सर एव प्रतिं तिष्ठन्ति द्वादशैकविꣳशा भंवन्ति प्रतिंष्ठित्या अथो रुचंमेवाऽऽत्मन् (२६)

दधते बहवः षोडशिनों भवन्ति विजिंत्यै षडाँश्विनानिं भवन्ति षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रतिं तिष्ठन्त्यूनातिरिक्ता वा एता रात्रय ऊनास्तद्यदेकंस्यै न पंञ्चाशदतिंरिक्तास्तद्यद्भूयंसीरष्टाचंत्वारिꣳशत ऊनाच्च खलु वा अतिंरिक्ताच्च प्रजापंतिः प्राजांयत ये प्रजांकामाः पशुकांमाः स्युस्त एता आंसीरन्नैव जांयन्ते प्रजया पशुभिर्वैराजो वा एष यज्ञो यदंकस्मान्नपञ्चाशो य एवं विद्वाꣳसं एकस्मान्नपञ्चाशमासंते विराजंमेव गंच्छन्त्यन्नादा भंवन्तयतिरात्रावभितों भवतोऽन्नाद्यंस्य परिंगृहीत्यै॥ (२७)

वज्रं आत्मन्प्रजया द्वाविꣳशतिश्च॥ [७]

संवथ्सरायं दीक्षिष्यमांणा एकाष्टकायाँ दीक्षेरन्नेषा वै संवथ्सरस्य पत्नी यदंकाष्टकैतस्यां वा एष एता रात्रिं वसति साक्षादेव संवथ्सरमारभ्य दीक्षन्त आर्तं वा एते संवथ्सरस्याभि दीँक्षन्ते य एंकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तंनामानावृतू भंवतो व्यंस्तं वा एते संवथ्सरस्याभि दीँक्षन्ते य एंकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तंनामानावृतू भंवतः फल्गुनीपूर्णमासे दीँक्षेरन्मुखं वा एतत् (२८)

संवथ्सरस्य यत्फल्गुनीपूर्णमासो मुंखत एव संवथ्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्यैकैव निर्या यथ्सां मँध्ये विषूवान्थ्समप्यंद्यते चित्रापूर्णमासे दीँक्षेरन्मुखं वा एतथ्संवथ्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो मुंखत एव संवथ्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्य न का चन निर्या भंवति चतुरहे पुरस्ताँत्पौर्णमास्यै दीँक्षेरन्तेषांमेकाष्टकायाँ क्रयः सम्पद्यते तेनैंकाष्टकां न छम्बट्कुर्वन्ति तेषाँम् (२९)

पूर्वपक्षे सुत्या सम्पद्यते पूर्वपक्षं मासां अभि सं पद्यन्ते ते पूर्वपक्ष उत्तिष्ठन्ति तानुत्तिष्ठत ओषधयो वनस्पतयोऽनूत्तिष्ठन्ति तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यरौथ्सुरिमे यजमाना इति तदनु सर्वे राध्नुवन्ति॥ (३०)

एतच्छम्बट्कुर्वन्ति तेषाञ्चतुस्त्रिꣳशच्च॥ [८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सत्रमुपयन्त्यभीन्धत एव दीक्षाभिरात्मानꣳ श्रपयन्त उपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमावं चन्ति द्वाभ्यान्वचं द्वाभ्यामसृद्वाभ्यां माꣳसं द्वाभ्यामस्थि द्वाभ्यां मज्जानमात्मदक्षिणं वै सत्रमात्मानमेव दक्षिणां नीत्वा सुवर्गं लोकं यन्ति शिखामनु प्र वपन्त ऋद्ध्या अथो रघीयाꣳसः सुवर्गं लोकमयामेति॥ (३१)

सुवर्गं पञ्चाशत्॥ [९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तं प्रथममुप यन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोमं प्रथममुप यन्त्यथोक्थ्यमथ षोडशिनमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूनुपेत्य तानालभ्य परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्टोमं प्रथममुप यन्ति ज्योतिष्टोमो वै स्तोमानां मुखं मुखत एव स्तोमान्प्र युंक्ते ते (३२)

सꣳस्तुता विराजमभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावतिं रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूर्ग्विराट्सुवर्गमेव तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तदजामीति सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामं बृहत्तन्मध्यतो दधति विधृत्यै तेनाजामि॥ (३३)

त एकान्नपञ्चाशच्च॥ [१०]

ज्योतिष्टोमं प्रथममुप यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्ति गोष्टोमं द्वितीयमुप यन्त्यन्तरिक्ष एव तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं तृतीयमुप यन्त्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुर्यदेतान्थ्स्तोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु सत्रिणः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते सꣳस्तुता विराजम्॥ (३४)

अभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावतिं रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूर्ग्विराड्ऊर्जमेवावं रुन्धते ते न क्षुधार्तिमार्च्छन्त्यक्षोधुका भवन्ति क्षुथ्संम्बाधा इव हि सत्रिणोऽग्निष्टोमावभितः प्रधी तावुक्थ्यां मध्ये नभ्यं तत्तदेतत्परियद्देवचक्रं यदेतेन (३५)

षडहेन यन्ति देवचक्रमेव समारोहन्त्यरिष्ट्यै ते स्वस्ति समश्नुवते षडहेन यन्ति षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्युभयतोऽज्योतिषा यन्त्युभयत एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठन्तो यन्ति द्वौ षड्हौ भवतस्तानि द्वादशाहानि सम्पद्यन्ते द्वादशो वै पुरुषो द्वे सक्थ्यौ द्वौ बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गानि स्तनौ द्वादशौ (३६)

तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षड्हा भवन्ति तान्यष्टादशाहानि सं पद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नव वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु पर्यावर्तन्ते चत्वारः षड्हा भवन्ति तानि चतुर्विꣳशतिरहानि सं पद्यन्ते चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवथ्सरस्तथ्संवथ्सरमनु पर्यावर्तन्तेऽप्रतिष्ठितः संवथ्सर इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया इत्येतावद्वै संवथ्सरस्य ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमांस्येव प्रतितिष्ठन्तो यन्ति॥ (३७)

विराजमेतेन द्वादशावेतावद्वा अष्टौ च॥ [११]

मेषस्त्वा पचतेरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्ध्या पर्णो ब्रह्मणा प्लक्षो मेधेन न्यग्रोधश्चमसैरुदुम्बरः ऊर्जा गायत्री छन्दोभिस्त्रिवृथ्स्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा प्रियाणां वरिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिꣳ हवामहे वसो मम॥ (३८)

मेषः पद्भिꣳशत्॥ [१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विकर्याभ्यः स्वाहाऽवट्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा ह्रद्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा पल्वल्याभ्यः स्वाहा वर्ष्याभ्यः स्वाहाऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा पृष्वाभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा सैन्धवीभ्यः स्वाहा समुद्रियाभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा॥ (३९)

कूप्याभ्यश्चत्वारिꣳशत्॥ [१३]

अद्भ्यः स्वाहा वहन्तीभ्यः स्वाहा परिवहन्तीभ्यः स्वाहा समन्तं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीभं वहन्तीभ्यः स्वाहोग्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा भीमं वहन्तीभ्यः स्वाहाऽम्भोभ्यः स्वाहा नभोभ्यः स्वाहा महोभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४०)

अद्य एकान्नत्रिꣳशत्॥ [१४]

यो अर्वन्तं जिघाꣳसति तमभ्यमीति वरुणः। परो मर्तः परः श्वा। अहं च त्वं च वृत्रहन्त्सम्बभूव सनिभ्य आ। अरातीवा चिदद्रिवोऽनु नौ शूर मꣳसते भद्रा इन्द्रस्य रातयः। अभि क्रत्वेन्द्र भूरध ज्मन्न तें विव्यङ्महिमानꣳ रजाꣳसि। स्वेना हि वृत्रꣳ शवसा जघन्थ न शत्रुरन्तं विविदद्युधा तें॥ (४१)

विविदद्वे च॥ [१५]

नमो राज्ञे नमो वरुणाय नमोऽश्वाय नमः प्रजापतये नमोऽधिपतयेऽधिपतिरस्यधिपतिं मा कुर्वधिपतिरहं प्रजानां भूयासम्मां धेहि मयि धेह्युपाकृताय स्वाहाऽऽलब्धाय स्वाहा हुताय स्वाहा॥ (४२)

नम एकान्नत्रिꣳशत्॥ [१६]

मयोभूर्वातो अभि वातूस्रा ऊर्जस्वतीरोषधीरा रिशन्ताम्। पीवस्वतीर्जीवधन्याः पिबन्त्ववसायं पद्वतें रुद्र मृड। याः सरूपा विरूपा एकरूपा यासामग्निरिष्ट्या नामानि वेद। या अङ्गिरसस्तपसेह चक्रुस्ताभ्यः पर्जन्य महि शर्म यच्छ। या देवेषु तनुवमेरयन्त यासाꣳ सोमो विश्वा रूपाणि वेद। ता अस्मभ्यं पयसा पिन्वमानाः प्रजावतीरिन्द्र (४३)

गोष्ठे रिरीहि। प्रजापतिर्मह्यमेता रराणो विश्वैर्देवैः पितृभिः संविदानः। शिवाः सतीरुप नो गोष्ठमाकस्तासां वयं प्रजया सꣳ सदेम। इह धृतिः स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहा महीमू षु सुत्रामाणम्॥ (४४)

इन्द्राष्टात्रिꣳशच्च॥ [१७]

किꣳ स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किꣳ स्विदासीद्बृहद्वयः। किꣳ स्विदासीत्पिशङ्गिला किꣳ स्विदासीत्पिलिप्पिला। द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्वं आसीद्बृहद्वयः। रात्रिरासीत्पिशङ्गिलाविरासीत्पिलिप्पिला। कः स्विदेकाकी चरति क उ स्विज्जायते पुनः। किꣳ स्विद्धिमस्य भेषजं किꣳ स्विदावपनं महत्। सूर्य एकाकी चरति (४५)

चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत्। पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम्। पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम। वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम्। सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योम॥ (४६)

सूर्य एकाकी चरति पद्वत्वारिꣳशच्च॥ [१८]

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा नयति कश्चन। ससस्त्यश्वकः। सुभगे कां पीलवासिनि सुवर्गे लोके सं प्रोर्णवाथाम्। आहमजानि गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम्। तौ सह चतुरः पदः सम्प्र सारयावहै। वृषा वाꣳ रेतोधा रेतो दधातूषसक्थ्यौर्गृदं धैह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः स्त्रीणां जीवभोजनो य आसाम् (४७)

बिलधावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आसां कृष्णे लक्ष्मणि सर्दिगृदिं परावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यभति कश्चन। ससस्त्यश्वकः। ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविव। अथास्या मध्यमेधताꣳ शीते वाते पुनन्निव। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यभति कश्चन। ससस्त्यश्वकः। यद्धरिणी यवमत्ति न (४८)

पुष्टं पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यभति कश्चन। ससस्त्यश्वकः। इयं यका शकन्तिकाहलमिति सर्पति। आहंतं गभे पसो नि जंल्गुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यभति कश्चन। ससस्त्यश्वकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः। (४९)

प्र सुलामीति ते पिता गभे मुष्टिमतꣳसयत्। दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखा करत्प्र ण आयूꣳषि तारिषत्। आपो हिष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः॥ (५०)

आसामत्ति न रोहतो जिन्वथ चत्वारिं च॥ [१९]

भूर्भुवः सुवर्वसंवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसा यद्वातो अपो अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम्। एतꣳ स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा वर्तयासि नः। लाजी (३) ञ्छाची (३) न् यशो ममा (४)म्। यव्यायै गव्यायां एतद्देवा अन्नमत्तेतदन्नमद्धि प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे। शोणा धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे। समुषद्भिरजायथाः॥ (५१)

ब्रध्नं पञ्चविꣳशतिश्च॥ [२०]

प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा स्रावभ्यः स्वाहा सन्तानेभ्यः स्वाहा परिसन्तानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा सन्धानेभ्यः स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा यज्ञाय स्वाहा दक्षिणाभ्यः स्वाहा सुवर्गाय

स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (५२)

प्रा॒णाया॒ष्टावि॑ꣳशतिः॥ [२१]

सि॒ताय॒ स्वाहाऽसि॑ताय॒ स्वाहा॒ऽभिहि॑ताय॒ स्वाहाऽन॑भिहिताय॒ स्वाहा॑ यु॒क्ताय॒ स्वाहाऽयु॑क्ताय॒ स्वाहा॒ सुयु॑क्ताय॒ स्वाहोद्यु॑क्ताय॒ स्वाहा॒ विमु॑क्ताय॒ स्वाहा॒ प्रमु॑क्ताय॒ स्वाहा॒ वश्च॑ते॒ स्वाहा॑ परि॒वश्च॑ते॒ स्वाहा॑ स॒वश्च॑ते॒ स्वाहा॑ऽनु॒वश्च॑ते॒ स्वाहोद्वश्च॑ते॒ स्वाहा॑ य॒ते स्वाहा॒ धाव॑ते॒ स्वाहा॒ तिष्ठ॑ते॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (५३)

सि॒ताया॒ष्टात्रि॑ꣳशत्॥ [२२]

बृह॒स्पतिः॒ श्रद्यथा॒ वा ऋ॒क्षा वै प्र॒जाप॑ति॒र्येन॑येन॒ द्वे वाव दे॑वस॒त्रे आ॑दि॒त्या अ॑कामयन्त सुव॒र्गं वसि॑ष्ठः संवथ्स॒राय॑ सुव॒र्गं ये स॒त्रं ब्र॑ह्मवा॒दिनो॑ऽतिरा॒त्रो ज्योति॑ष्टोमं मे॒षः कूप्या॑भ्यो॒ऽज्यो यो नमो॑ मयो॒भूः किꣳ स्वि॒दम्बे॒ भूः प्रा॒णाय॑ सि॒ताय॒ द्वावि॑ꣳशतिः॥ [२३]

[बृह॒स्पतिः॒ प्रति॑तिष्ठन्ति॒ वै द॑शरा॒त्रेण॑ सुव॒र्गं यो अर्व॑न्तं॒ भूस्त्रिप॑श्चा॒शत्॥53॥ बृह॒स्पतिः॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

गावो॒ वा ए॒तथ्स॒त्रमा॑सताशृ॒ङ्गाः स॒तीः शृङ्गा॑णि नो जायन्ता॒ इति॒ कामे॑न॑ तासां॒ दश॒ मासा॒ निष॑ण्णा॒ आस॒न्नथ॒ शृङ्गा॑ण्यजायन्त॒ ता उद॑तिष्ठ॒न्नरा॒थ्स्मेत्यथ॒ यासां॒ नाजा॑यन्त॒ ताः सं॑वथ्स॒रमा॒प्त्वोद॑तिष्ठ॒न्नरा॒थ्स्मेति॒ यासां॒ चाजा॑यन्त॒ यासां॑ च॒ न ता उ॒भयी॒रुद॑तिष्ठ॒न्नरा॒थ्स्मेति॑ गोस॒त्रं वै (१)

सं॒व॒थ्स॒रो य ए॒वं वि॒द्वाꣳसः॑ संवथ्स॒रमु॑प॒यन्त्यृ॑ध्नु॒वन्त्ये॒व तस्मा॑त्तूप॒रा वार्षि॑कौ॒ मासौ॒ पर्त्वा॑ चरति स॒त्राभि॑जित॒ꣳ ह्य॑स्यै॒ तस्मा॑थ्संवथ्सर॒सदो॒ यत्किं च॑ गृ॒हे क्रि॒यते॒ तदा॒प्तमव॑रुद्धम॒भिजि॑तं क्रियते समु॒द्रं वा ए॒ते प्र प्ल॑वन्ते॒ ये सं॑वथ्स॒रमु॑प॒यन्ति॒ यो वै सं॑मु॒द्रस्य॒ पारं॒ न पश्य॑ति॒ न वै स तत॒ उदे॑ति संवथ्स॒रः (२)

वै सं॑मु॒द्रस्तस्यै॒तत्पा॒रं यद॑तिरा॒त्रौ य ए॒वं वि॒द्वाꣳसः॑ संवथ्स॒रमु॑प॒यन्त्यना॑र्ता ए॒वोदृचं॑ गच्छन्ती॒यं वै पूर्वो॑ऽतिरा॒त्रो॑ऽसावुत्त॑रो॒ मनः॒ पूर्वो॒ वागुत्त॑रः प्रा॒णः पूर्वो॑ऽपा॒न उत्त॑रः प्र॒रोध॑नं॒ पूर्व॑ उ॒दय॑न॒मुत्त॑रो॒ ज्योति॑ष्टोमो वैश्वान॒रो॑ऽतिरा॒त्रो भ॑वति॒ ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्दधते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै चतुर्वि॒ꣳशः प्रा॑य॒णीयो॑ भवति चतु॑र्विꣳशतिरर्धमा॒साः (३)

सं॒व॒थ्स॒रः प्र॒यन्त॑ ए॒व सं॑वथ्स॒रे प्रति॑ तिष्ठन्ति॒ तस्य॒ त्रीणि॑ च श॒तानि॑ ष॒ष्टिश्च॑ स्तो॒त्रीया॒स्ताव॑तीः संवथ्स॒रस्य॒ रात्र॑य उ॒भे ए॒व सं॑वथ्स॒रस्य॑ रू॒पे आ॑प्नुवन्ति॒ ते सꣳस्थि॑त्या॒ अरि॑ष्ट्या॒ उत्त॑रै॒रहो॑भिश्चरन्ति षड॒हा भ॑वन्ति॒ षड्वा ऋ॒तवः॑ संवथ्स॒र ऋ॒तुष्वे॒व सं॑वथ्स॒रे प्रति॑ तिष्ठन्ति॒ गौश्चायु॑श्च मध्य॒तः स्तोमौ॑ भवतः संवथ्स॒रस्यै॒व तन्मि॑थु॒नं म॑ध्य॒तः (४)

द॒ध॒ति॒ प्र॒जन॑नाय॒ ज्योति॑र॒भितो॑ भवति वि॒मोच॑नमे॒व तच्छन्दा॒ꣳस्ये॒व तद्वि॒मोकं॑ य॒न्त्यथो॑ उभ॒यतो॑ज्योतिषै॒व ष॑ड॒हेन॑ सुव॒र्गं लो॒कं य॑न्ति ब्रह्मवा॒दिनो॑ वद॒न्त्यास॑ते॒ केन॑ य॒न्तीति॑ देव॒यानेन॑ प॒थेति॑ ब्रूया॒च्छन्दा॒ꣳसि॒ वै दे॑व॒यानः॒ पन्था॑ गाय॒त्री त्रि॒ष्टुब्जग॑ती॒ ज्योति॒र्वै गा॑य॒त्री गौस्त्रि॒ष्टुगायु॒र्जग॑ती यदे॒ते स्तोमा॒ भव॑न्ति देव॒यानेनै॒व (५)

तत्प॒था य॑न्ति समा॒नꣳ साम॑ भवति देवलो॒को वै साम॑ देवलो॒कादे॒व न य॑न्त्य॒न्याअ॑न्या॒ ऋचो॑ भवन्ति मनुष्यलो॒को वा ऋचो॑ मनुष्यलो॒कादे॒वान्यम॑न्यं देवलो॒कम॑भ्या॒रोह॑न्तो यन्त्यभिव॒र्तो ब्र॑ह्मसा॒मं भ॑वति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिवृ॑त्त्या अभि॒जिद्भ॑वति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिजि॑त्यै विश्व॒जिद्भ॑वति॒ विश्व॑स्य॒ जित्यै॑ मा॒सिमा॑सि पृ॒ष्ठान्युप॑ यन्ति मा॒सिमा॑स्यतिग्रा॒ह्या॑ गृह्यन्ते मा॒सिमा॑स्ये॒व वी॒र्यं॑ दधति मा॒सां प्रति॑ष्ठित्या उ॒परि॑ष्टान्मा॒सां पृ॒ष्ठान्युप॑ यन्ति॒ तस्मा॑दु॒परि॑ष्टा॒दोष॑धयः॒ फलं॑ गृह्णन्ति॥ (६)

गो॒स॒त्रं वा ए॑ति संवथ्स॒रो॑ऽर्धमा॒सा मि॑थु॒नं म॑ध्य॒तो दे॑व॒यानेनै॒व वी॒र्य॑न्त्रयो॑दश च॥ [१]

गावो॒ वा ए॒तथ्स॒त्रमा॑सताशृ॒ङ्गाः स॒तीः शृ॑ङ्गाणि॒ सिषा॑सन्ती॒स्तासां॒ दश॒ मासा॒ निष॑ण्णा॒ आस॒न्नथ॒ शृङ्गा॑ण्यजायन्त॒ ता अ॑ब्रुव॒न्नरा॒थ्स्मोत्ति॑ष्ठा॒माव॒ तं काम॑मरुथ्स्महि॒ येन॒ कामे॑न॒ न्यष॑दा॒मेति॒ तासा॑मु॒ त्वा अ॑ब्रुवन्न॒र्धा

वा॒ याव॑ती॒र्वासा॑महा ए॒वेमौ द्वा॑द॒शौ मासौ॑ संवथ्स॒रꣳ स॒म्पाद्योत्ति॑ष्ठा॒मेति॒ तासा॑म् (७)

द्वा॒द॒शे मा॒सि शृङ्गा॑णि॒ प्राव॑र्तन्त श्र॒द्धया॒ वाश्र॑द्धया वा॒ ता इ॒मा यास्तू॑प॒रा उ॒भय्यो॒ वाव ता आ॑र्ध्नुव॒न् याश्च॒ शृङ्गा॒ण्यस॑न्व॒न् याश्चोर्ज॑म॒वारु॑न्धत॒र्ध्नोति॑ द॒शसु॑ मा॒सूत्ति॑ष्ठन्नृ॒ध्नोति॑ द्वाद॒शसु॒ य ए॒वं वेद॑ प॒देन॒ खलु॒ वा ए॒ते य॑न्ति वि॒न्दति॒ खलु॒ वै प॒देन॒ यन्तद्वा ए॒तदृ॒द्धमय॑न॒न्तस्मा॑दे॒तद्गो॒सनि॑॥ (८)

ति॒ष्ठा॒मेति॒ तासा॒न्तस्मा॒द्वे च॑॥ [२]

प्र॒थ॒मे मा॒सि पृ॒ष्ठान्युप॑ यन्ति मध्य॒म उप॑ यन्त्युत्त॒म उप॑ यन्ति॒ तदा॑हु॒र्यां वै त्रिरेक॒स्याह्न॑ उप॒सीद॑न्ति द॒ह्रं वै साप॑राभ्यां॒ दोहा॑भ्यां दु॒हेऽथ॒ कुतः॒ सा धो॑क्ष्यते॒ यां द्वाद॑श॒ कृत्व॑ उप॒सीद॒न्तीति॑ संवथ्स॒रꣳ स॒म्पाद्यो॑त्त॒मे मा॒सि स॒कृत्पृ॒ष्ठान्युपे॑यु॒स्तद्यज॑माना य॒ज्ञं प॒शूनव॑ रुन्धते समु॒द्रं वै (९)

ए॒ते॑ऽनवा॒रम॑पा॒रं प्र प्ल॑वन्ते॒ ये स॑वथ्स॒रमु॑प॒यन्ति॒ यद्बृ॑हद्रथन्त॒रे अ॒न्वर्जे॑यु॒र्यथा॒ मध्ये॑ समु॒द्रस्य॑ प्लु॒वम॒न्वर्जे॑युस्ता॒दृक्तदनु॑थ्सर्गं बृहद्रथन्त॒राभ्या॑मि॒त्वा प्र॑ति॒ष्ठां ग॑च्छन्ति॒ सर्वे॑भ्यो॒ वै कामे॑भ्यः स॒न्धिर्दु॑हे॒ तद्यज॑मानाः॒ सर्वा॒न्कामा॒नव॑ रुन्धते॥ (१०)

स॒मु॒द्रं वै चतु॑स्त्रिꣳशच्च॥ [३]

स॒मा॒न्य॑ ऋचो॑ भवन्ति मनुष्यलो॒को वा ऋचो॑ मनुष्यलो॒कादे॒व न य॑न्त्य॒न्यद॑न्य॒थ्साम॑ भवति देवलो॒को वै साम॑ देवलो॒कादे॒वान्यम॑न्यं मनुष्यलो॒कं प्र॑त्यव॒रोह॑न्तो यन्ति॒ जग॑ती॒मग्र॒ उप॑ यन्ति॒ जग॑तीं॒ वै छन्दाꣳ॑सि प्र॒त्यव॑रोहन्त्याग्रय॒णं ग्रहा॑ बृ॒हत्पृ॒ष्ठानि॑ त्रयस्त्रि॒ꣳशꣳ स्तोमा॒स्तस्मा॒ज्ज्याया॑ꣳसं॒ कनी॑यान्प्र॒त्यव॑रोहति वैश्वकर्म॒णो गृ॑ह्यते॒ विश्वा॑न्ये॒व तेन॒ कर्मा॑णि॒ यज॑माना॒ अव॑ रुन्धत आदि॒त्यः (११)

गृ॒ह्य॒त॒ इ॒यं वा अदि॑तिर॒स्यामे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्य॒न्यो॑न्यो गृह्येते मिथुन॒त्वाय॒ प्रजा॑त्या अवान्त॒रं वै द॑शरा॒त्रेण॑ प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ यद्द॑शरा॒त्रो भव॑ति प्र॒जा ए॒व तद्यज॑मानाः सृजन्त ए॒ताꣳ ह॒ वा उ॑द॒ङ्कः शौ॑ल्बाय॒नः स॒त्रस्यर्द्धि॑मुवाच॒ यद्द॑शरा॒त्रो यद्द॑शरा॒त्रो भव॑ति स॒त्रस्यर्द्ध्या॒ अथो॒ यदे॒व पूर्वे॒ष्वहः॑सु॒ विलो॑म क्रि॒यते॒ तस्यै॒वैषा शान्तिः॑॥ (१२)

आ॒दि॒त्यस्तस्यै॒व द्वे च॑॥ [४]

यदि॒ सोमौ॒ सꣳसु॑तौ॒ स्याता॑ं मह॒ति रात्रि॑यै प्रातरनुवा॒कमु॒पाकु॑र्या॒त्पूर्वो॒ वाचं॒ पूर्वो॑ दे॒वताः॒ पूर्व॒श्छन्दाꣳ॑सि वृङ्क्ते॒ वृष॑ण्वतीं प्रति॒पदं॑ कुर्यात्प्रातःसव॒नादे॒वैषा॒मिन्द्रं॑ वृङ्क्तेऽथो॒ खल्वा॑हुः सवनमु॒खेस॑वनमुखे का॒र्येति॑ सवनमु॒खाथ्स॑वनमुखादे॒वैषा॒मिन्द्रं॑ वृङ्क्ते संवे॒शायो॑पवे॒शाय॑ गायत्रि॒यास्त्रि॒ष्टुभो॒ जग॑त्या अनु॒ष्टुभः॑ प॒ङ्क्त्या अ॒भिभू॑त्यै॒ स्वाहा॒ छन्दाꣳ॑सि॒ वै स॑वे॒श उ॑पवे॒शश्छन्दो॑भिरे॒वैषा॑म् (१३)

छन्दाꣳ॑सि वृङ्क्ते सज॒नीय॒ꣳ शस्यं॑ विह॒व्यꣳ॑ शस्य॑म॒गस्त्य॑स्य कयाशु॒भीय॒ꣳ शस्य॑मे॒ताव॒द्वा अ॑स्ति॒ याव॑दे॒तद्याव॑दे॒वास्ति॒ तदे॑षां वृङ्क्ते॒ यदि॑ प्रातःसव॒ने क॒लशो॒ दीर्ये॑त वैष्ण॒वीषु॑ शिपिवि॒ष्टव॑तीषु स्तुवीर॒न् यद्वै

यज्ञस्यातिरिच्यते विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यतिं रिच्यते तद्विष्णुः शिविपिष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यथो अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमाप्नवाव रुन्धते यदि मध्यन्दिने दीर्यत वषट्कारनिधनꣳ सामं कुर्युर्वषट्कारो वै यज्ञस्य प्रतिष्ठा प्रतिष्ठामेवैनद्गमयन्ति यदि तृतीयसवन एतदेव॥ (१४)

छन्दोभिरेवैषामवेकान्नविꣳशतिश्च॥ [५]

षडहैर्मासाँन्थ्समप्याद्याहुरुथ्मृजन्ति षडहैरहि मासाँन्थ्समप्यश्यन्त्यर्धमासैर्मासाँन्थ्समप्याद्याहुरुथ्मृजन्त्यर्धमासैरहि मासाँन्थ्समप्यश्यन्त्यमावास्यया मासाँन्थ्समप्याद्याहुरुथ्मृजन्त्यमावास्यया हि मासाँन्थ्समप्यश्यन्ति पौर्णमास्या मासाँन्थ्समप्याद्याहुरुथ्मृजन्ति पौर्णमास्या हि मासाँन्थ्समप्यश्यन्ति यो वै पूर्णं आसिञ्चति परा स सिञ्चति यः पूर्णादुदचति (१५)

प्राणमस्मिन्थ्स दधाति यत्पौर्णमास्या मासाँन्थ्समप्याद्याहुरुथ्मृजन्ति संवथ्सरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सत्रिणः प्राणन्ति यदहर्नोथ्मृजेयुर्यथा दृतिरुपनद्धो विपतत्येवꣳ संवथ्सरो वि पतेदार्तिमार्च्छेयुर्यत्पौर्णमास्या मासाँन्थ्समप्याद्याहुरुथ्मृजन्ति संवथ्सरायैव तदुदानं दधति तदनु सत्रिण उत् (१६)

अनन्ति नार्तिमार्च्छन्ति पूर्णमासे वै देवानाꣳ सुतो यत्पौर्णमास्या मासाँन्थ्समप्याद्याहुरुथ्मृजन्ति देवानामेव तद्यज्ञेन यज्ञं प्रत्यवरोहन्ति वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यत्पडहसंन्ततꣳ सन्तमथाहुरुथ्मृजन्ति प्राजापत्यं पशुमालभन्ते प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञꣳ सं तन्वन्ति यन्ति वा एते सवनाद्येऽहः (१७)

उथ्मृजन्ति तृतीयं खलु वा एतथ्सवनं यथ्सान्नाय्यं यथ्सान्नाय्यं भवति तेनैव सवनान्न यन्ति समुपहूयं भक्षयन्त्येतथ्सोमपीथा ह्येतरहि यथायतनं वा एतेषाꣳ सवनभाजो देवता गच्छन्ति येऽहरुथ्मृजन्त्यनुसवनं पुरोडाशान्निर्वपन्ति यथायतनादेव संवनभाजो देवता अव रुन्धतेऽष्टाकपालान्प्रातःसवन एकादशकपालान्माध्यंन्दिने सवने द्वादशकपालाꣳस्तृतीयसवने छन्दाꣳस्येवास्यावाव रुन्धते वैश्वदेवं चरुं तृतीयसवने निर्वपन्ति वैश्वदेवं वै तृतीयसवनन्तेनैव तृतीयसवनान्न यन्ति॥ (१८)

उदचत्युद्येऽहरगात्वा पञ्चदश च॥ [६]

उथ्मृज्या (३) न्नोथ्मृज्या (३) मिति मीमाꣳसन्ते ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुथ्मृज्यमेवेत्यमावास्यायां च पौर्णमास्यां चोथ्मृज्यमित्याहुरेते हि यज्ञं वहत इति ते त्वाव नोथ्मृज्ये इत्याहुर्ये अंवान्तरं यज्ञं भेजाते इति या प्रथमा व्यष्टका तस्यामुथ्मृज्यमित्याहुरेष वै मासो विंशर इति नादिष्टम् (१९)

उथ्मृजेयुर्यदादिष्टमुथ्मृजेयुर्यादृशे पुनः पर्याप्लावे मध्ये षडहस्य सम्पद्येत षडहैर्मासाँन्थ्समप्याद्य यथ्सन्नममहस्तस्मिन्नुथ्मृजेयुस्तदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेयुरैन्द्रं दधीन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालमग्नेर्वै वसुमतः प्रातःसवनं यदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वागिनीं कुर्वन्ति (२०)

सव॑नमष्टा॒भिरुप॑ यन्ति॒ यदैन्द्रं दधि॒ भव॒तीन्द्र॑मे॒व तद्भा॑ग॒धेया॒न्न च्या॑वय॒न्तीन्द्र॑स्य॒ वै म॒रुत्व॑तो॒ माध्य॑न्दिन॒ꣳ सव॑नं॒ यदिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॒मेका॑दशकपालं नि॒र्वप॑न्ति दे॒वता॑मे॒व तद्भा॒गिनीँ॑ कु॒र्वन्ति॒ सव॑नमेकाद॒शभि॒रुप॑ यन्ति॒ विश्वे॑षां॒ वै दे॒वाना॑मृभु॒मतां॑ तृतीयसव॒नं यद्वै॑श्वदे॒वं द्वाद॑शकपालं नि॒र्वप॑न्ति दे॒वता॑ ए॒व तद्भा॒गिनीँ॑ कु॒र्वन्ति॒ सव॑नं द्वाद॒शभिः॑ (२१)

उप॑ यन्ति प्राजाप॒त्यं प॒शुमा ल॑भन्ते य॒ज्ञो वै प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञस्यान॑नुसर्गायाभिव॒र्त इ॒तः षण्मा॒सो ब्र॑ह्मसा॒मं भ॑वति॒ ब्रह्म॒ वा अ॑भिव॒र्तो ब्रह्म॑णै॒व तथ्सु॑व॒र्गं लो॒कम॑भिव॒र्तय॑न्तो यन्ति प्रतिकू॒लमि॑व॒ हीतः सु॑व॒र्गो लो॒क इन्द्र॒ क्रतुं॑ न॒ आ भ॑र पि॒ता पु॒त्रेभ्यो॒ यथा॑। शिक्षा॑ नो अ॒स्मिन्पु॑रुहूत॒ याम॑नि जी॒वा ज्योति॑रशीम॒हीत्य॒मुत॑ आय॒ताꣳ षण्मा॒सो ब्र॑ह्मसा॒मं भ॑वत्य॒यं वै लो॒को ज्योतिः॑ प्र॒जा ज्योति॑रि॒ममे॒व तल्लो॒कं पश्य॑न्तोऽभि॒वद॑न्त॒ आ य॑न्ति॥ (२२)

नादि॑ष्टङ्कु॒र्वन्ति॑ द्वाद॒शभि॒रिति॑ विꣳश॒तिश्च॑॥ [७]

दे॒वानां॒ वा अन्तं॑ ज॒ग्मुषा॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मपा॑क्राम॒त्तत्क्रो॒शेनावा॑ रुन्धत॒ तत्क्रो॒शस्य॑ क्रोश॒त्वं यत्क्रो॒शेन॒ चात्वा॑ल॒स्यान्तौ॑ स्तु॒वन्ति॑ य॒ज्ञस्यै॒वान्तं॑ ग॒त्वेन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मव॑ रुन्धते स॒त्रस्यर्द्ध्या॑हव॒नीय॒स्यान्तौ॑ स्तुवन्त्य॒ग्निमे॒वोप॑द्र॒ष्टारं॑ कृ॒त्वर्द्धि॒मुप॑ यन्ति प्र॒जाप॑ते॒र्हृद॑येन हवि॒र्धाने॒ऽन्तः स्तु॑वन्ति प्रे॒माण॑मे॒वास्य॑ गच्छन्ति श्लो॒केन॑ पु॒रस्ता॒थ्सद॑सः (२३)

स्तु॒व॒न्त्यनु॑श्लोकेन प॒श्चाद्य॒ज्ञस्यै॒वान्तं॑ ग॒त्वा श्लो॑क॒भाजो॑ भवन्ति न॒वभि॑रध्व॒र्युरुद्गा॑यति॒ नव॒ वै पुरु॑षे प्रा॒णाः प्रा॒णाने॒व यज॑मानेषु दधाति॒ सर्वा॑ ऐ॒न्द्रियो॑ भवन्ति प्रा॒णेष्वे॒वेन्द्रि॒यं द॑ध॒त्यप्र॑तिहृताभि॒रुद्गा॑यति॒ तस्मा॒त्पुरु॑षः॒ सर्वा॑ण्य॒न्यानि॑ शी॒र्ष्णोऽङ्गा॑नि॒ प्रत्य॑चति॒ शिर॑ ए॒व न पञ्च॑द॒शꣳ र॑थन्त॒रं भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धते सप्तद॒शम् (२४)

बृ॒हद॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्ध्या॒ अथो॒ प्रैव तेन॑ जायन्त एकवि॒ꣳशं भ॒द्रं द्वि॒पदा॑सु॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ पत्न॑य॒ उप॑ गायन्ति मिथुन॒त्वाय॒ प्रजा॑त्यै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ सो॑ऽकामयता॒साम॒हꣳ रा॒ज्यं परी॑या॒मिति॒ तासाꣳ॑ राज॒नेनै॒व रा॒ज्यं पर्यै॒त्तद्रा॑ज॒नस्य॑ राजन॒त्वं यद्रा॑ज॒नं भव॑ति प्र॒जाना॑मे॒व तद्यज॑माना रा॒ज्यं परि॑ यन्ति पञ्चवि॒ꣳशं भ॑वति प्र॒जाप॑तेः (२५)

आप्त्यै॑ प॒ञ्चभि॒स्तिष्ठ॑न्तः स्तुवन्ति देवलो॒कमे॒वाभि ज॑यन्ति प॒ञ्चभि॒रासी॑ना मनुष्यलो॒कमे॒वाभि ज॑यन्ति॒ दश॒ सं प॑द्यन्ते॒ दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राजै॒वान्नाद्य॒मव॑ रुन्धते पञ्च॒धा वि॑नि॒षद्य॑ स्तुवन्ति॒ पञ्च॒ दिशो॑ दि॒क्ष्वे॑व प्रति॑ तिष्ठ॒न्त्येकै॑क॒यास्तु॑तया स॒माय॑न्ति दि॒ग्भ्य ए॒वान्नाद्य॒ꣳ सम्भ॑रन्ति॒ ताभि॑रुद्गा॒तोद्गा॑यति दि॒ग्भ्य ए॒वान्नाद्यम्॑ (२६)

स॒म्भृत्य॒ तेज॑ आ॒त्मन्द॑धते॒ तस्मा॒देकः॑ प्रा॒णः सर्वा॒ण्यङ्गा॑न्यव॒त्यथो॒ यथा॑ सुप॒र्ण उ॑त्पति॒ष्यञ्छिर॑ उत्त॒मं कु॑रु॒त ए॒वमे॒व तद्यज॑मानाः प्र॒जाना॑मुत्त॒मा भ॑वन्त्यास॒न्दीमु॑द्गा॒ता रो॑हति॒ साम्रा॑ज्यमे॒व ग॑च्छन्ति प्ले॒ङ्खꣳ होता॒ नाक॑स्यै॒व पृ॒ष्ठꣳ रो॑हन्ति कू॒र्चाव॑ध्व॒र्युर्ब्र॒ध्नस्यै॒व वि॒ष्टपं॑ गच्छन्त्ये॒ताव॑न्तो॒ वै दे॑वलो॒कास्तेष्वे॒व य॑थापू॒र्वं प्रति॑ तिष्ठ॒न्त्यथो॑ आ॒क्रम॑णमे॒व तथ्सेतुं॒ यज॑मानाः कुर्वते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै॥ (२७)

सद॑सः सप्तद॒शं प्र॒जाप॑तेर्गायति दि॒ग्भ्य ए॒वान्नाद्यं॒ प्रत्येका॑दश च॥ [८]

अ॒र्क्ये॑ण॒ वै स॑ह॒स्र॒शः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ताभ्य॒ इला॑न्दे॒नेरां॒ लूता॒मवा॑रुन्ध॒ यद॒र्क्य॑म्भव॑ति प्र॒जा ए॒व तद्यज॑मानाः सृजन्त॒ इला॑न्दं भवति प्र॒जाभ्य॑ ए॒व सृ॒ष्टाभ्य॒ इरां॒ लूता॒मव॑ रुन्धते॒ तस्मा॒द्याꣳ समाꣳ स॒त्रꣳ समृ॑द्धं॒ क्षोधु॑का॒स्ताꣳ समाँ॑ प्र॒जा इष॒ꣳ ह्या॑सा॒मूर्ज॑मा॒दद॑ते॒ याꣳ समां॒ व्यृ॑द्ध॒मक्षो॑धुका॒स्ताꣳ समाँ॑ प्र॒जाः (२८)

न ह्या॑सा॒मिष॒मूर्ज॑मा॒दद॑त उत्क्रो॒दं कु॑र्वते॒ यथा॑ ब॒न्धान्मु॑मुचा॒ना उ॑त्क्रो॒दं कु॒र्वत॑ ए॒वमे॒व तद्यज॑माना देवब॒न्धान्मु॑मुचा॒ना उ॑त्क्रो॒दं कु॑र्वत॒ इष॒मूर्ज॑मा॒त्मन्दधा॑ना वा॒णः श॒तत॑न्तुर्भवति श॒तायुः॒ पुरु॑षः श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॒ये प्रति॑ तिष्ठन्त्या॒जिं धा॑व॒न्त्यन॑भिजितस्या॒भिजि॑त्यै दुन्दु॒भीन्थ्स॒माघ्न॑न्ति पर॒मा वा ए॒षा वाग्या दु॑न्दु॒भौ प॑र॒मामे॒व (२९)

वाच॒मव॑ रुन्धते भूमिदुन्दु॒भिमा घ्न॑न्ति॒ यैवेमां वाक्प्रवि॑ष्टा॒ तामे॒वाव॑ रुन्ध॒तेऽथो॑ इ॒मामे॒व ज॑यन्ति॒ सर्वा॒ वाचो॑ वदन्ति॒ सर्वा॑सां वा॒चामव॑रुद्ध्या आ॒र्द्रे चर्म॒न्व्याय॑च्छेते इन्द्रि॒यस्याव॑रुद्ध्या॒ आन्यः क्रोश॑ति॒ प्रान्यः शꣳस॑ति॒ य आ॒क्रोश॑ति पु॒नात्ये॒वैना॒न्थ्स स यः प्र॒शꣳस॑ति पू॒तेष्वे॒वान्नाद्यं॑ दधा॒त्यृषि॑कृतं च (३०)

वा ए॒ते दे॒वकृ॑तं च॒ पूर्वै॒र्मासै॒रव॑ रुन्धते॒ यद्भू॑ते॒च्छदा॒ꣳ सामा॑नि॒ भव॑न्त्यु॒भय॒स्याव॑रुद्ध्यै॒ यन्ति॒ वा ए॒ते मि॑थु॒नाद्ये सं॑वथ्स॒रमु॑प॒यन्त्य॑न्तर्वे॒दि मि॑थु॒नौ सम्भ॑वत॒स्तेनै॒व मि॑थु॒नान्न य॑न्ति॥ (३१)

व्यृ॑द्ध॒मक्षो॑धुका॒स्ताꣳ समाँ॑ प्र॒जाः प॑र॒मामे॒व च॑ त्रि॒ꣳशच्च॑॥ [९]

चर्मा॑व भिन्दन्ति पा॒प्मान॑मे॒वैषा॒मव॑ भिन्दन्ति॒ माप॑ राथ्सी॒र्माति॑ व्याथ्सी॒रित्या॑ह सम्प्र॒त्ये॑वैषाँ॑ पा॒प्मान॒मव॑ भिन्दन्त्युदकु॒म्भान॑धिनि॒धाय॑ दा॒स्यो॑ मार्जा॒लीयं॒ परि॑ नृत्यन्ति प॒दो नि॑घ्न॒तीरि॒दं म॑धुं॒ गाय॑न्त्यो॒ मधु॒ वै दे॒वानाँ॑ पर॒मम॒न्नाद्यं॑ पर॒ममे॒वान्नाद्य॒मव॑ रुन्धते प॒दो नि घ्न॑न्ति मही॒यामे॒वैषु॑ दधति॥ (३२)

चर्मैका॒न्नप॑ञ्चा॒शत्॥ [१०]

पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॒न्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ सम्प्लोष्य॒ते स्वाहा॑ स॒म्प्लव॑मानाय॒ स्वाहा॒ सम्प्लु॑ताय॒ स्वाहा॑ मेघायिष्य॒ते स्वाहा॑ मेघाय॒ते स्वाहा॑ मेघि॒ताय॒ स्वाहा॑ मे॒घाय॒ स्वाहा॑ नीहा॒राय॒ स्वाहा॑ नि॒हाका॑यै॒ स्वाहाँ॑ प्रास॒चाय॒ स्वाहाँ॑ प्रच॒लाका॑यै॒ स्वाहा॑ विद्योतिष्य॒ते स्वाहा॑ वि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ संवि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहाँ॑ स्तनयिष्य॒ते स्वाहाँ॑ स्त॒नय॑ते॒ स्वाहो॒ग्रꣳ स्त॒नय॑ते॒ स्वाहा॑ वर्षिष्य॒ते स्वाहा॒ वर्ष॑ते॒ स्वाहा॑भि॒वर्ष॑ते॒ स्वाहा॑ परि॒वर्ष॑ते॒ स्वाहा॑ सं॒वर्ष॑ते (३३)

स्वाहा॑नु॒वर्ष॑ते॒ स्वाहा॑ शीकायिष्य॒ते स्वाहा॑ शीकाय॒ते स्वाहा॑ शीकि॒ताय॒ स्वाहाँ॑ प्रोषिष्य॒ते स्वाहाँ॑ प्रुष्ण॒ते स्वाहा॑ परिप्रुष्ण॒ते स्वाहोँ॑द्ग्रहीष्य॒ते स्वाहोँ॑द्गृह्ण॒ते स्वाहोद्गृ॑हीताय॒ स्वाहा॑ विप्लोष्य॒ते स्वाहा॑ वि॒प्लव॑मानाय॒ स्वाहा॒ विप्लु॑ताय॒ स्वाहा॑तफ्स्य॒ते स्वाहा॒तप॑ते॒ स्वाहो॒ग्रमा॒तप॑ते॒ स्वाह॒र्ग्भ्यः स्वाहा॒ यजु॑र्भ्यः॒ स्वाहा॒ साम॑भ्यः॒

स्वाहाङ्गिरोभ्यः स्वाहा वेदेभ्यः स्वाहा गाथाभ्यः स्वाहा नाराशꣳसीभ्यः स्वाहा रैभीभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (३४)

सं वर्षते रैभीभ्यः स्वाहा द्वे च॥ [११]

दत्वते स्वाहाऽदन्तकाय स्वाहा प्राणिने स्वाहाऽप्राणाय स्वाहा मुखवते स्वाहाऽमुखाय स्वाहा नासिकवते स्वाहाऽनासिकाय स्वाहाऽक्षण्वते स्वाहाऽनक्षिकाय स्वाहा कर्णिने स्वाहाऽकर्णकाय स्वाहा शीर्षण्वते स्वाहाऽशीर्षकाय स्वाहा पद्वते स्वाहाऽपादकाय स्वाहा प्राणते स्वाहाऽप्राणते स्वाहा वदते स्वाहाऽवदते स्वाहा पश्यते स्वाहाऽपश्यते स्वाहा शृण्वते स्वाहाऽशृण्वते स्वाहा मनस्विने स्वाहा (३५)

अमनसे स्वाहा रेतस्विने स्वाहाऽरेतस्काय स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजनंनाय स्वाहा लोमवते स्वाहाऽलोमकाय स्वाहा त्वचे स्वाहाऽत्वक्काय स्वाहा चर्मण्वते स्वाहाऽचर्मकाय स्वाहा लोहितवते स्वाहाऽलोहिताय स्वाहा माꣳसवते स्वाहाऽमाꣳसकाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहाऽस्नावकाय स्वाहाऽस्थवते स्वाहाऽनस्थिकाय स्वाहा मज्जन्वते स्वाहाऽमज्जकाय स्वाहाऽङ्गिने स्वाहाऽनङ्गाय स्वाहाऽऽत्मने स्वाहाऽनात्मने स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

मनस्विने स्वाहाऽनात्मने स्वाहा द्वे च॥ [१२]

कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु विष्णुस्त्वा युनक्तस्य यज्ञस्यर्द्ध्यै मह्यꣳ सन्नत्या अमुष्मै कामायायुषे त्वा प्राणाय त्वाऽपानाय त्वा व्यानाय त्वा व्युष्ट्यै त्वा रय्यै त्वा राध्यसे त्वा घोषाय त्वा पोषाय त्वाराद् घोषाय त्वा प्रच्युत्यै त्वा॥ (३७)

कस्त्वाऽष्टात्रिꣳशत्॥ [१३]

अग्नये गायत्राय त्रिवृते राथंन्तराय वासन्तायाष्टाकपाल इन्द्राय त्रैष्टुभाय पञ्चदशाय बार्हताय ग्रैष्मायैकादशकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो वार्षिकेभ्यो द्वादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविꣳशाभ्यां वैराजाभ्याꣳ शारदाभ्यां पयस्या बृहस्पतये पाङ्क्ताय त्रिणवाय शाक्कराय हैमन्तिकाय चरुः सवित्र आतिच्छन्दसाय त्रयस्त्रिꣳशाय रैवताय शैशिराय द्वादशकपालोऽदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुः काय एककपालः॥ (३८)

अग्नयेऽदित्या अनुमत्यै सप्तचत्वारिꣳशत्॥ [१४]

यो वा अग्नावग्निः प्रह्रियते यश्च सोमो राजा तयोरेष आतिथ्यं यदग्नीषोमीयोऽथैष रुद्रो यश्चीयते यथ्सञ्चितेऽग्नावेतानि हवीꣳषि न निर्वपेदेष एव रुद्रोऽशान्त उपोत्थायं प्रजां पशून् यजमानस्याभि मन्येत यथ्सञ्चितेऽग्नावेतानि हवीꣳषि निर्वपति भागधेयेनैवेनꣳ शमयति नास्यं रुद्रोऽशान्तः (३९)

उपोत्थायं प्रजां पशूनभि मन्यते दश हवीꣳषि भवन्ति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव

यज॑माने दधा॒त्यथो॒ दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठत्यृतुभि॒र्वा ए॒ष छन्दो॑भिः॒ स्तोमैः॑ पृ॒ष्ठैश्चे॑त॒व्य॑ इत्या॑हुर्यदे॒तानि॑ हु॒वीꣳषि॑ नि॒र्वप॑त्यृतुभि॒रे॒वैन॑ं॒ छन्दो॑भिः॒ स्तोमैः॑ पृ॒ष्ठैश्चि॑नुते॒ दिशः॑ सुषु॒वा॒णेन॑ (४०)

अ॒भि॒जित्या॒ इत्या॑हुर्यदे॒तानि॑ हु॒वीꣳषि॑ नि॒र्वप॑ति दि॒शाम॒भिजि॑त्या ए॒तया॒ वा इन्द्रं॑ दे॒वा अ॑याजय॒न्तस्मा॑दिन्द्रस॒व ए॒तया॒ मनु॑ मनु॒ष्या॑स्तस्मा॑न्मनुस॒वो यथेन्द्रो॑ दे॒वाना॑ं॒ यथा॒ मनु॑र्मनु॒ष्या॑णामे॒वं भ॑वति॒ य ए॒वं वि॒द्वाने॒तयेष्ट्या॒ यज॑ते॒ दिग्व॑तीः॒ पुरो॑नुवा॒क्या॑ भवन्ति॒ सर्वा॑सां दि॒शाम॒भिजि॑त्यै॒॥ (४१)

अशा॑न्तः॒ सुषु॒वा॒णेनै॑कचत्वारिꣳशच्च॥ [१५]

यः प्रा॑ण॒तो नि॑मिष॒तो म॑हि॒त्वैक॒ इद्राजा॒ जग॑तो ब॒भूव॑। य ईशे॑ अ॒स्य द्वि॒पद॒श्चतु॑ष्पदः॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि प्र॒जाप॑तये त्वा॒ जुष्ट॑ं गृह्णामि॒ तस्य॑ ते॒ द्यौर्म॑हि॒मा नक्ष॑त्राणि रू॒पमा॑दि॒त्यस्ते॒ तेज॒स्तस्मै॑ त्वा महि॒म्ने प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑॥ (४२)

यः प्रा॑ण॒तो द्यौरा॑दि॒त्यौ॑ऽष्टात्रिꣳशत्॥ [१६]

य आ॑त्म॒दा ब॑ल॒दा यस्य॒ विश्व॑ उ॒पास॑ते प्र॒शिषं॑ यस्य॑ दे॒वाः। यस्य॑ छा॒यामृतं॒ यस्य॑ मृ॒त्युः कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि प्र॒जाप॑तये त्वा॒ जुष्ट॑ं गृह्णामि॒ तस्य॑ ते पृथि॒वी म॑हि॒मौष॑धयो॒ वन॒स्पत॑यो रू॒पम॒ग्निस्ते॒ तेज॒स्तस्मै॑ त्वा महि॒म्ने प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑॥ (४३)

य आ॑त्म॒दाः पृ॑थि॒व्यग्निरेका॒न्नच॑त्वारिꣳशत्॥ [१७]

आ ब्रह्म॑न्ब्राह्म॒णो ब्र॑ह्मव॒र्च्सी जा॑यता॒माऽस्मिन्रा॒ष्ट्रे रा॑ज॒न्य॑ इषु॒व्यः॑ शूरो॑ महार॒थो जा॑यता॒न्दोग्ध्री॑ धे॒नुर्वोढा॑ऽन॒ड्वाना॒शुः सप्तिः॒ पुर॑धि॒र्योषा॑ जि॒ष्णू र॑थे॒ष्ठाः स॒भेयो॒ युवा॒ऽस्य य॑ज॒मान॑स्य वी॒रो जा॑यतान्निका॒मेनि॑कामे नः॒ प॒र्जन्यो॑ वर्षतु फ॒लिन्यो॑ न॒ ओष॑धयः॒ पच्य॑न्तां॒ योगक्षे॒मो नः॑ कल्पताम्॥ (४४)

आ ब्रह्म॒न्नेक॑चत्वारिꣳशत्॥ [१८]

आक्रा॑न् वा॒जी पृ॑थि॒वीम॒ग्निं युज॑मकृत वा॒ज्यर्वाक्रा॑न् वा॒ज्य॑न्तरि॑क्षं वा॒युं युज॑मकृत वा॒ज्यर्वा॒ द्यां वा॒ज्याऽक्रा॑ꣳस्त॒ सूर्यं॑ युज॑मकृत वा॒ज्यर्वा॒ग्निस्ते॑ वाजि॒न् युङ्क्ष्व॒ त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा॒ सं पा॑रय वा॒युस्ते॑ वाजि॒न् युङ्क्ष्व॒ त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा॒ सम् (४५)

पा॒र॒यादि॒त्यस्ते॑ वाजि॒न् युङ्क्ष्व॒ त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा॒ सं पा॑रय प्राण॒धृग॑सि॒ प्राणं॑ मे दृꣳह व्या॒न॒धृग॑सि व्या॒नं मे॑ दृꣳहापान॒धृग॑स्यपा॒नं मे॑ दृꣳह॒ चक्षु॑रसि॒ चक्षु॑र्मयि॑ धेहि॒ श्रोत्र॑मसि॒ श्रोत्रं॑ मयि॑ धेह्या॒यु॑र॒स्यायु॑र्मयि॑ धेहि॒॥ (४६)

वा॒युस्ते॑ वाजि॒न् युङ्क्ष्व॒ त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा॒ सन्त्रिच॑त्वारिꣳशच्च॥ [१९]

जज्ञि॒ बीजं॒ वर॒ष्टा प॒र्जन्यः॒ पक्तां॑ स॒स्यꣳ सुं॑पिप्प॒ला ओष॑धयः॒ स्वधिच॒रणेयꣳ सू॑पसद॒नौऽग्निः

स्वंध्यक्षमन्तरिक्षꣳ सुपावः पवमानः सूपस्थाना द्यौः शिवमसौ तपन् यथापूर्वमहोरात्रे पञ्चदशिनौऽर्धमासाश्चिꣳशिनो मासाः क्लृप्ता ऋतवः शान्तः संवथ्सरः॥ (४७)

जज्ञि बीजमेकत्रिꣳशत्॥ [२०]

आग्नेयोऽष्टाकपालः सौम्यश्चरुः सावित्रोऽष्टाकपालः पौष्णश्चरू रौद्रश्चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो मृगाखरे यदि नागच्छेदग्नयेऽꣳहोमुचेऽष्टाकपालः सौर्यं पयो वायव्यं आज्यभागः॥ (४८)

आग्नेयश्चतुर्विꣳशतिः॥ [२१]

अग्नयेऽꣳहोमुचेऽष्टाकपाल इन्द्राया ꣳहोमुच एकादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामागोमुग्भ्यां पयस्या वायोसावित्र आंगोमुग्भ्यां चरुरश्विभ्यामागोमुग्भ्यां धाना मरुद्भ्य एनोमुग्भ्यः सप्तकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्य एनोमुग्भ्यो द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो द्यावापृथिवीभ्याम ꣳहोमुग्भ्यां द्विकपालः॥ (४९)

अग्नयेऽꣳहोमुचे त्रिꣳशत्॥ [२२]

अग्नये समनमत्पृथिव्यै समनमद्यथाग्निः पृथिव्या समनमदेवं मह्यं भद्राः सन्नतयः सं नमन्तु वायवे समनमदन्तरिक्षाय समनमद्यथा वायुरन्तरिक्षेण सूर्याय समनमद्दिवे समनमद्यथा सूर्यो दिवा चन्द्रमसे समनमन्नक्षत्रेभ्यः समनमद्यथा चन्द्रमा नक्षत्रैर्वरुणाय समनमदद्भ्यः समनमद्यथाऽ (५०)

वरुणोऽद्भिः साम्ने समनमदृचे समनमद्यथा सामर्चा ब्रह्मणे समनमत्क्षत्राय समनमद्यथा ब्रह्म क्षत्रेण राज्ञे समनमद्विशे समनमद्यथा राजा विशा रथाय समनमदश्वेभ्यः समनमद्यथा रथोऽश्वैः प्रजापतये समनमद्भूतेभ्यः समनमद्यथाऽ प्रजापतिर्भूतैः समनमदेवं मह्यं भद्राः सन्नतयः सं नमन्तु॥ (५१)

अद्भ्यः समनमद्यथा मह्यं चत्वारिं च॥ [२३]

ये ते पन्थानः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे। तेभिर्नो अद्य पथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहि। नमोऽग्नये पृथिविक्षितेऽ लोकस्पृतेऽ लोकमस्मै यजमानाय देहि नमो वायवेऽन्तरिक्षक्षितेऽ लोकस्पृतेऽ लोकमस्मै यजमानाय देहि नमः सूर्याय दिविक्षितेऽ लोकस्पृतेऽ लोकमस्मै यजमानाय देहि॥ (५२)

ये ते चतुश्चत्वारिꣳशत्॥ [२४]

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरो वेद शीर्ष्णवान्मेध्यो भवत्युषा वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रन्दिशः पादा अवान्तरदिशाः पर्शवोऽहोरात्रे निमेषौऽर्धमासाः पर्वाणि मासाः संधानान्यृतवोऽङ्गानि संवथ्सर आत्मा रश्मयः केशा नक्षत्राणि रूपन्तारका अस्थानि नभो माꣳसान्योषधयो लोमानि वनस्पतयो वालाः अग्निर्मुखं वैश्वानरो व्यात्तम् (५३)

समुद्र उदरमन्तरिक्षं पायुर्द्यावापृथिवी आण्डौ ग्रावा शेपः सोमो रेतो यज्जृम्भते तद्विद्योतते यद्विधूनुते तथ्स्तनयति यन्मेहति तद्वर्षति वागेवास्य वागहुर्वा अश्वस्य जायमानस्य महिमा पुरस्ताज्जायते रात्रिरेनं महिमा पश्चादनु जायत एतौ वै महिमानावश्वमभितः सम्बभूवतुरहयो देवानवहदर्वासुरान् वाजी गन्धर्वानश्वो मनुष्यान्थ्समुद्रो वा अश्वस्य योनिः समुद्रो बन्धुः॥ (५४)

व्यात्तमवहद्वादश च॥ [२५]

[गावो गावः सिपासन्तीः प्रथमे मासि समान्यो यदि सोमौ षड्हैरुथ्सृज्या(३)ः देवानामर्क्येण चर्मावं पृथिव्यै दत्वते कस्त्वाग्नये यो वै यः प्राणतो य आत्मदा आ ब्रह्मन्नाक्राक्षज्ञि बीजमाग्नेयोऽष्टाकपालो-ऽग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपालोऽग्नये सर्मनमद्ये ते पन्थानो यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः प्रश्चविꣳशतिः॥२५॥ गावः समान्यः सवनमष्टाभिर्वा एते देवकृतश्चाभिजित्या इत्याहुर्वरुणोऽद्भिः साम्ने चतुःपञ्चाशत्॥54॥ गावो योनिः समुद्रो बन्धुः॥]

generated on **July 11, 2024**

Downloaded from

http://stotrasamhita.github.io | StotraSamhita | Credits